T.C

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GEÇ 19. YÜZYIL VE ERKEN 20. YÜZYIL İSTANBUL'UNDA TARİHİ MEZARLIK ALANLARININ MEKANSAL DÖNÜŞÜMÜ

Saygın ALKAN

DOKTORA TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Burcu ÖZGÜVEN

EDİRNE-2022

SAYGIN ALKAN'IN hazırladığı "**GEÇ 19. YÜZYIL VE ERKEN 20. YÜZYIL İSTANBUL'UNDA TARİHİ MEZARLIK ALANLARININ MEKANSAL DÖNÜŞÜMÜ**" başlıklı bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından **Mimarlık** Anabilim Dalında bir **Doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Ünvan, Ad, Soyad): İmza

Prof. Dr. H. Burcu ÖZGÜVEN

Prof. Dr. İlter BÜYÜKDIĞAN

Prof. Dr. Ayşe Nilay EVCİL

Prof. Dr. Mahmut GÜLER

Dr. Öğr. Üyesi Tülay CANITEZ

Tez Savunma Tarihi: 20 / 06 / 2022

Bu tezin Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

İmza

Prof. Dr. H. Burcu ÖZGÜVEN

Tez Danışmanı

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Hüseyin Rıza Ferhat KARABULUT

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

T.Ü.FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK DOKTORA PROGRAMI

DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

20 / 06 / 2022

Saygın Alkan

Doktora Tezi

Geç 19. Yüzyıl ve Erken 20. Yüzyıl İstanbul'unda Tarihi Mezarlık Alanlarının Mekânsal Dönüşümü

T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü

Mimarlık Ana Bilim Dalı

ÖZET

Tarihi mezarlık alanları oluşumu gereği dönemi hakkında mimari, estetik, kültürel, kentsel ve sosyal veriler sunmaktadırlar. Bunların yanında tarihi boyutları ile kent belleği adına süreklilik duygusu yaratmakta, içerdikleri veriler ile birlikte de belge niteliğindeki alanlar olmaktadır. Tüm bu özellikleri göz önüne alındığında tarihi mezarlık alanları tarihi-kültürel mirasımızın bir parçasıdırlar. Ne yazık ki kültürel mirasımızın bir parçası olan tarihi mezarlık alanlarının zamanla çeşitli etkenlerle hızlı bir şekilde yok olduğu gözlemlenmektedir. Bu olumsuz durum bir araştırma problemi olarak ve tezin konusu olarak ortaya çıkmaktadır.

Yapılan tezde çalışma alanı olarak İstanbul'da bulunan tarihi mezarlık alanları seçilmiştir. İstanbul'un seçilme nedenlerinden ilki, Osmanlı Devleti'nin başkenti olması dolayısıyla döneminin sınırlı kaynakları arasında hakkında en çok yazılı ve görsel kaynaklara erişiminin olmasıdır. İstanbul'un seçilme nedenlerinden ikincisi ise büyük bir yerleşime ve nüfusa sahip olması sebebiyle, bol miktarda ve büyük alanlara sahip tarihi mezarlık alanları içermesidir.

Tezin zaman dilimi olarak 19.yy. ve erken 20.yy. seçilmiştir. Seçilen zaman diliminin nedenlerinden ilki; bu dönemde kentte radikal bir dönüşümün yaşanmış olması ve bu dönüşümden de tarihi mezarlık alanlarının ciddi bir şekilde etkilenmiş olmasıdır. Zaman dilimi seçiminde ikinci bir sebep ise bu çağda haritacılık disiplininde yaşanan ciddi gelişmelerle birlikte mezarlık alanlarının haritalarda ince ayrıntılarına kadar bizzat gözlemlenebilmesi ve bu haritaların yazılı kaynaklar, tanımlar ve tasvirlere göre daha rasyonel ve analitik veriler ortaya koymasıdır.

Zaman diliminin seçiminin bir başka sebebi ise akademik ortamda bu konu ve bu zaman dilimi hakkında yeterli çalışmaların bulunmuyor olmasıdır. Bu çalışmanın sonucunda kültürel mirasımızın yok oluşuyla ilgili daha önce yapılmamış olan çarpıcı gerçekler keşfedilmiş ve belgelendirilmiştir. Gerek kültürel mirasımızın yok oluşunu keşfetmesi gerek bu olumsuz durumu sebepleri ile kendine özgü metodu ile ortaya çıkarması tezin özgün niteliğini oluşturmaktadır.

Birinci bölümde; araştırma problemi ayrıntılı bir şekilde tanımlanmış, çalışmada kullanılan yazılı ve görsel kaynaklar tanıtılmış, çalışmanın yöntemi kapsamlı bir şekilde açıklanmış ve tezin özgün değeri üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde; mezarlık alanlarının kentin bir parçası olmalarından dolayı kentten bağımsız değerlendirilemeyeceği varsayımında bulunulmuştur. Bu varsayımdan yola çıkılarak kent kuramları araştırılmıştır. Kent kuramlarının yanısıra kenti ilgilendiren idari, iktisadi, sosyal, politik etkenler üzerinde kısaca durulmuştur. Problemin çıkış özünü oluşturan özel mülkiyet hakkının gelişiminden bahsedilmiştir. Kentsel boyutta araştırmaların yanısıra mezarlık alanlarını daha yakın ölçekten ilgilendiren araştırmalar yapılmıştır. Bu noktada kent toprakları, rant ve toprak rantı konularına değinilmiştir. Ardından İstanbul'da yaşanan nüfus artışı ve modernizasyon çalışmalarının sonucunda kentin duyduğu yeni mekân arayışları incelenmiştir. Kentin ihtiyaçları için girişilen kentsel mekân kazanma yöntemlerine çeşitli örneklerle sergilenmiştir. Bu yöntemler; kıyı dolgu alanları yaratılması, geniş ahşap konak arsalarının alt parselasyonu, yeşil alan kullanımı, yıkıntı alanların kullanımı, yangın bölgelerindeki yangın sonrası düzenlemeler, metruk mezarlık alanlarının kullanımı olarak sınıflandırılmıştır. Öncelikle bu alanların tespiti yapıldıktan sonra kentsel mekân kazanma yöntemlerinin niçin yapıldığı, nasıl yapıldığı, kazanılan mekanlardan neler ortaya çıktığı ve kenti nasıl etkilediği irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde; araştırma alanı olan İstanbul'da bulunan tarihi mezarlık alanlarına kapsamlı olarak geçilmiştir. Döneminin İstanbul'unu oluşturan ve haritalarda gözlemlenebilen Tarihi Yarımada, Beyoğlu, Şişli, Beşiktaş, Üsküdar ve Kadıköy ilçeleri bölümün başlıklarında ele alınmıştır. Dönüşüm incelenirken var olan alt yapı ve geçmiş göz ardı edilemeyeceği için ilçelerin 19.yüzyıla kadar olan fiziki durumu haritalardan, demografik yapıları yazılı kaynaklardan araştırılmıştır. Her bir ilçe için dört ayrı zaman

dilimi seçilmiştir. Bu zaman dilimleri 1786-1840, 1840-1882, 1882-1922, 1922-1945 seneleri arası olarak seçilmiştir. Senelerin seçim sebebinde ana etken haritaların yapım tarihleri olmuştur. Araştırma alanındaki değişimler en net bahsedilen sene zarflarındaki haritalardan okunmakta ve elde edilen veriler çok yönlü olmaktadır.

İncelenen zaman dilimleri arasında ilçelerin ilk olarak kent boyutunda kentsel karakterinin değişimi incelenmiştir. Ardından ilçelerin mezarlık alanlarının mekânsal dönüşümüne geçilmiş ve inceleme kent toprakları boyutunda yapılmıştır. Değişim son olarak yapı adası boyutunda irdelenmiştir. Böylelikle mezarlık alanlarının mekânsal dönüşümü küçük ölçekten büyük ölçeğe çarpıcı şekilde gözler önüne koyulurken bir yandan dönüşümün çeşitli sayısal verileri de çeşitli çıkarımları yapabilmek için hesaplanmıştır. Tüm bunlar yapılırken tarihi mezarlık alanlarının dönüşümünün kentsel mekân kazanma yöntemleri ile benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulmuştur.

Dördüncü bölümde, tarihi mezarlık alanlarında yaşanan değişimleri daha somut, sistematik ve bilimsel bir temele oturtma işlemine gidilmiştir. Mezarlık alanlarında yaşanan dönüşümler, türlerine göre çeşitli alt başlıklara ayrılmıştır. Dönüşümden elde edilen sayısal veriler alt başlıklar altında toplanmıştır ve birbirine oranlanmıştır. Bu işlemler gerek her bir ilçe için gerekse İstanbul genelinde yapılmıştır. Böylece dönüşüm çarpıcı bir şekilde ortaya konmuş ve dönüşümün tespit edilmesinin yanısıra yorumlanabilmesini sağlamıştır. Nitel ve nicel tespitler birikerek tarihi İstanbul mezarlık alanlarında yaşanan dönüşüm tüm boyutlarıyla sergilenmiştir.

Sonuç kısmında, İstanbul'da erken 20.yüzyılda yaşanan hızlı nüfus artışı ve kentsel modernizasyon sonucu kent topraklarında ve tarihi mezarlık alanlarında yaşanan işlevsel dönüşüm ortaya çıkarılmış ve dönüşümün karakteristiği gözler önüne koyulmuştur.

Yıl: : 2022

Sayfa Sayısı: : 436

Anahtar Kelimeler : Tarihi Mezarlık Alanları, İstanbul, Erken 20. Yüzyıl, Kültürel Miras, Kentsel Karakter, Restorasyon ve Koruma

Doctoral Thesis

Spatial Transformation of Historical Cemetery Areas of İstanbul in the Late 19th Century and Early 20th Century

Trakya University Institute of Science

Department of Architecture

ABSTRACT

Historical cemetery areas provide architectural, aesthetic, cultural, urban and social information about of their period. In addition, they create a sense of continuity in the name of urban memory. Information that these areas contain, they are living cultural documents. Thanks to all these mentioned features of cemetery areas; they are part of our historical-cultural heritage. Unfortunately, it is observed that the historical cemetery areas, which are part of our historical and cultural heritage, are rapidly disappearing with various factors over time. This negative situation also arises as a research problem and as the subject of the thesis.

In the thesis, study area selected as historical cemetery areas located in Istanbul. The first reason of this; Istanbul was the capital of the Ottoman Empire, so it has access to the most written and visual resources about it among the limited resources of its era. The second reason why Istanbul was chosen is because it has a large settlement and population, and because it contains so many vast historical cemetery areas

Time frame of thesis chosen as the late nineteenth century and the early twentieth century. The first of the reasons for the chosen time period is that a radical transformation occurred in the city during this period, and the historical cemetery areas were seriously affected by this transformation. A second reason for choosing a time zone is that thanks to the serious developments in the discipline of cartography in this age, cemetery areas can be observed and exhibits comprehensive details on maps, and these maps reveal more rational and analytical data than written sources, definitions and descriptions.

Another reason for choosing a time period is that there are not enough studies on this topic and this time period in the academic community. As a striking result of this work, the extinction of historical burial grounds was discovered and documented. The uniqueness of the thesis is that it explores the extinction of our cultural heritage and reveals this negative situation with its own unique method with reasons for the first time at the academic community.

In the first chapter, the research problem is described with details. The written and visual resources used in the study are introduced. The method of the study is explained comprehensively, and the uniqueness of the thesis is emphasized.

In the second part, it was assumed that the cemetery areas cannot be evaluated independently of the city because they are part of the city. Based on this assumption, urban theories have been investigated. Beside the urban theories, administrative, economic, social and political factors related to the city were briefly discussed. The progress of the private property rights, which creates the main essence of the problem, has been mentioned. In addition to urban-scale studies, studies have been conducted that concern cemetery areas on a smaller scale. At this point, the issues of urban lands, rent and land rent theories were discussed. Then, due to population growth and modernization activities in Istanbul; the city's requirements for new areas were mentioned. The methods of gaining urban space for the needs of the city are discussed. These methods are classified as, creation of new coastal areas, sub-parcel of large lands of wooden mansions, usage of green space, usage of ruined areas, post-fire arrangements in fire zones, usage of abandoned cemetery areas. Firstly, after the determination of these areas, it was examined why urban space gaining methods were made, how they were made, what emerged from the gained spaces and how they affected the city.

In the third section, the historical cemetery areas located in Istanbul, which are the research area, have been comprehensively analysed. Tarihi Yarimada, Beyoglu, Sisli Besiktas, Uskudar and Kadıkoy districts, which were the origin lands of the Istanbul on its period and can be observed on maps, are discussed in the titles of the section. The historical structure of Istanbul cannot be ignored when examining the transformation. So that four different time zones have been selected for each district. These time periods

were selected as 1786-1840, 1840-1882, 1882-1922, 1922-1945. The main factor in the reason for the choice of years are the creation dates of most visible and readable maps.

Among the examined time periods, the change of the urban character of the districts in the urban dimension was examined first. Then, the spatial transformation of the cemetery areas of the districts was analysed and the examination was carried out on the big scale of the urban lands. Finally, the change was examined in the closer scale of land. The spatial transformation of cemetery areas from a small scale to a large scale is strikingly revealed, on the other hand, various numerical data of the transformation have been calculated in order to make various inferences. After all the analyses, the similarities and differences of the transformation of historical cemetery areas with urban space gaining methods have been revealed.

In the fourth chapter, the process of putting the changes experienced in the historical cemetery areas on a more systematic and scientific basis has been started. The transformations that have taken place in the cemetery areas are divided into several sub-headings according to their types. The numerical data obtained from the conversion were collected under subheadings and proportioned to each other. These analyses were carried out both for each district and throughout Istanbul. Thus, the transformation was revealed in a striking way and enabled the transformation to be evaluated as well as detected. Qualitative and quantitative detections have been gathered and the transformation experienced in the Historical Istanbul Cemetery Areas has been exhibited in all its dimensions.

In the end, early 20th in Istanbul, as a result of the rapid population growth and urban modernization experienced in the XVII century, the functional transformation experienced in the city's territory and historical cemetery areas was revealed and the characteristics of the transformation were revealed.

Year : 2022

Number of Pages : 436

Keywords: : Historical Cemetery Areas, İstanbul, Early Twentieth Century, Cultural Heritage, Urban Character, Restoration and Conversation

TEŞEKKÜR

Öncelikle bana yüksek lisans tezimde de emeği geçen, bana böyle özgün bir konu seçiminde, çalışma ile ilgili kaynaklar bulmamda, çalışmanın her aşamasında bana zaman ayırmasıyla birçok yeni şey öğrenmemde en büyük rolü olan ve bilgi birikimine imrendiğim Prof. Dr. H. Burcu ÖZGÜVEN hocama saygılarımı ve sevgilerimi sunarım.

Tez izleme komitesinde yer alarak süreç boyunca bana değerli görüş ve katkılarıyla birlikte cesaretlendirici yönlendirmelerinden dolayı Prof. Dr. Mahmut GÜLER ve Dr. Öğr. Üyesi Tülay CANITEZ hocalarıma çok teşekkür ederim.

Araştırma görevliliğim süresince restorasyon kürsüsünde yetişmemi sağlayan canım hocam Dr. Öğr. Üyesi Tülay CANITEZ'e tekrar teşekkür, saygı ve sevgilerimi iletmekle birlikte yine kürsümde yer alan Öğr. Gör. Dr. Banu Gökmen ERDOĞAN ve Arş. Gör. Dr. Tuba Hatipler ÇİBİK'a bana sağladıkları desteklerden dolayı teşekkürü borç bilir saygı ve sevgilerimi sunarım. Böyle güzel bir kürsü olmamızdan dolayı şanslı olduğumu belirtmekte ihtiyaç duyarım.

Savunma jürimde yer alarak kıymetli görüşlerini ileten, tezimle ve kendimle ilgili değerli hissettiren, tanıştığıma çok sevindiğim ve çok olumlu enerji aldığım Prof. Dr. İlter BÜYÜKDIĞAN ve Prof. Dr. Ayşe Nilay EVCİL hocama saygılarımı ve sevgilerimi sunarım.

Tezim için çeşitli analitik model ve yöntem denemelerimde bana özveri ile yardımcı olan arkadaşlıklarıyla hayatın daha güzel geçmesini sağlayan mühendis dostlarım Özgün ORAL, Buğra ULAŞOĞLU ve Sefa ÖZŞEN'e teşekkürlerimi iletirim.

Hayatımın zor dönemlerinde her daim yanımda yer alan canım annem, babam Yüksel ALKAN, Fikret ALKAN ve ablam Şaver ALKAN'a en derin sevgilerimi sunar ve tezimi onlara ithaf ederim.

Saygın ALKAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **vii**
TEŞEKKÜR ..... **x**
İÇİNDEKİLER ..... **xi**
ÇİZELGELER LİSTESİ ..... **xv**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xviii**
BÖLÜM 1 ..... **1**
GİRİŞ **1**
1.1 Sorunun Tanımı ve Çalışmanın Amacı 1
1.2.Çalışmanın Özgün Değeri 2
1.3. Kaynak Çalışması 2
1.4. Çalışmanın Yöntemi 6
BÖLÜM 2 ..... **13**
TARİHİ MEZARLIK ALANLARI VE KENT **13**
2.1. Kent Tanımları ve Kent Kavramı 13
2.3. Özel Mülkiyet Hakkı, Kent Toprakları, Rant ve Toprak Rantı 21
2.3.1. Orta Çağ'da Kent Yapısı ve Özel Mülkiyet 22
2.3.2.Özel Mülkiyet Hakkı ve Gelişimi 23
2.3.3.Rant, Toprak Rantı ve Kent Toprakları 25
2.3.4. İstanbul'un Kent Kuramları ve Toprak Rantı ile Bağlantısı 31
2.4 Erken 20. Yüzyıl Kentsel Mekân Kazanma Yöntemleri 33
2.4.1. Kıyı Dolgu Alanları 37
2.4.2. Geniş Ahşap Konak Arsalarının Alt Parselasyonu 60
2.4.3. Yeşil Alan, Kalıntı Alan ve Boş Alan Kullanımı 81
2.4.4 Yangın Bölgelerinde Yangın Sonrası Düzenlemeler 89
2.4.5. İstanbul'da Kentsel Mekan Kazanma Yöntemlerinin Ortak Özellikleri 103

BÖLÜM 3.....110
İSTANBUL' DA TARİHİ MEZARLIK ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜ.....110
3.1. TARİHİ YARIMADA VE MEZARLIK ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜ.....110
3.1.1. Tarihi Yarımada ve Kentsel Özellikleri.....110
3.1.2 1786-1840 Tarihi Yarımada ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü.....115
3.1.2.1. Kentsel Karakter: Tarihi Yarımada, 1786.....115
3.1.2.2. Mezarlık Alanları: Tarihi Yarımada, 1786 117
3.1.2.3. Kentsel Karakterin Değişimi: Tarihi Yarımada, 1786-1840 120
3.1.2.4. Mezarlık Alanlarının Dönüşümü: Tarihi Yarımada 1786-1840 124
3.1.3. 1840-1882 Tarihi Yarımada ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü.....126
3.1.3.1. Kentsel Karakterin Değişimi: Tarihi Yarımada, 1840-1882 126
3.1.3.2.Mezarlık Alanlarının Dönüşümü: Tarihi Yarımada, 1840-1882 133
3.1.4. 1882-1922 Tarihi Yarımada Ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü.....138
3.1.4.1. Kentsel Karakterin Değişimi: Tarihi Yarımada, 1882-1922 138
3.1.4.2.Mezarlık Alanlarının Dönüşümü: Tarihi Yarımada, 1882-1922 142
3.1.5. 1922-1945 Tarihi Yarımada Ve Mezarlık Alanlarının Mekansal Dönüşümü 147
3.1.5.1.Kentsel Karakterin Değişimi, Tarihi Yarımada 1922-1945.....147
3.1.5.2. Mezarlık Alanlarının Mekânsal Dönüşümü, Tarihi Yarımada 1922-1945 149
3.2. BEYOĞLU SEMTİ VE MEZARLIK ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜ 200
3.2.1 Günümüzde Beyoğlu İlçesi ve Özellikleri.....200
3.2.2. 1786-1840 Beyoğlu Semti ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 204
3.2.2.1 Kentsel Karakter: Beyoğlu,1786.....204
3.2.2.2 Mezarlık Alanları: Beyoğlu, 1786 206
3.2.2.3. Kentsel Karakterin Değişimi: Beyoğlu Semti, 1786-1840 221
3.2.2.4. Mezarlık Alanlarının Dönüşümü: 1786-1840 Beyoğlu Semti.....225
3.2.3. 1840-1882 Beyoğlu Semti ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 232
3.2.3.1. Kentsel Karakterin Değişimi Beyoğlu Semti, 1840-1882 232
3.2.3.2. Mezarlık Alanlarının Dönüşümü Beyoğlu Semti 1840-1882.....235
3.2.4. 1882-1922 Beyoğlu Semti ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 241
3.2.4.1 Kentsel Karakterin Değişimi Beyoğlu Semti, 1882- 1922 241
3.2.4.2 Mezarlık Alanlarının Dönüşümü Beyoğlu Semti, 1882- 1922.....247

3.2.5. 1922-1945 Beyoğlu Semti Ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 251
3.2.5.1. Kentsel Karakterin Değişimi Beyoğlu Semti, 1922-1945 251
3.2.5.2. Mezarlık Alanlarının Mekansal Dönüşümü, Beyoğlu Semti, 1922-1945 258
3.3. BEŞİKTAŞ SEMTİ VE MEZARLIK ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜ 280
3.3.1 Günümüzde Beşiktaş İlçesi ve Özellikleri 280
3.3.2 1786-1840 Beşiktaş Semti ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 282
3.3.2.1 1786 Beşiktaş Kentsel Karakter 282
3.3.2.2. 1786 Kauffer Haritasında Beşiktaş Mezarlıkları 285
3.3.2.3.1786-1840 Beşiktaş Kentsel Karakter Karşılaştırması: 285
3.3.2.4. 1786-1840 Beşiktaş Tarihi Mezarlık Alanlarının Değişimi 287
3.3.3. 1840-1882 Beşiktaş Semti ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 290
3.3.3.1. 1840-1882 Beşiktaş Semti Kentsel Karakterin Değişimi 290
3.3.3.2. 1840-1882 Beşiktaş Semti ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 292
3.3.4. 1882-1922 Beşiktaş Semti ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 297
3.3.4.1 1882-1922 Beşiktaş Semti Kentsel Karakterin Gelişimi 297
3.3.4.2 1882-1922 Beşiktaş Semti Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 299
3.3.5. 1922- 1945 Beşiktaş Semti ve Mezarlık Alanlarının Mekânsal Dönüşümü 303
3.3.5.2 1922-1945 Beşiktaş Mezarlık Alanları Mekansal Dönüşümü 304
3.4. ŞİŞLİ İLÇESİ VE MEZARLIK ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜ 311
3.4.1 Günümüzde Şişli İlçesi ve Özellikleri 311
3.4.2. 1922-1945 Şişli Semti Mezarlık Alanlarının Mekânsal Dönüşümü 315
3.5. ÜSKÜDAR İLÇESİ VE MEZARLIK ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜ 323
3.5.1 Günümüzde Üsküdar İlçesi ve Özellikleri 323
3.5.2. Üsküdar İlçesi Kentsel Karakteri ve Mezarlık Alanlarının Değişimi 1786-1856 327
3.5.2.1.Üsküdar İlçesi Kentsel Karakteri 1786 327
3.5.2.2. Üsküdar İlçesi Mezarlık Alanları 1786 327
3.5.2.3.Üsküdar İlçesi Kentsel Karakterin Gelişimi 1786-1856 328
3.5.2.4. Üsküdar İlçesi Tarihi Mezarlık Alanlarının Gelişimi 1786-1856 329
3.5.3.Üsküdar İlçesi ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 1856-1882 329
3.5.3.2. Üsküdar İlçesi Tarihi Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 1856-1882 330
3.5.4. Üsküdar İlçesi ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 1882-1922 331

3.5.4.1.Üsküdar İlçesi ve Kentsel Karakterinin Gelişimi 1882-1922.....331
3.5.4.2 Üsküdar İlçesi Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 1922-1945.....332
3.6. KADIKÖY İLÇESİ VE MEZARLIK ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜ 359
3.6.1 Günümüzde Kadıköy İlçesi ve Özellikleri.....359
3.6.2. Kadıköy İlçesi ve Tarihi Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 362
3.6.2.1. Kadıköy İlçesi 1768 Yılı Kentsel Karakteri 362
3.6.2.3. Kadıköy İlçesi Kentsel Karakter Gelişimi 1786-1856.....364
3.6.2.4. Kadıköy İlçesi Tarihi Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 1786-1856.....364
3.6.3. Kadıköy İlçesi ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 1856-1882.....365
3.6.3.1. Kadıköy İlçesi Kentsel Karakterinin Gelişimi 1856-1882 365
3.6.3.2. Kadıköy İlçesi Tarihi Mezarlık Alanlarının Gelişimi, 1856-1882 365
3.6.4. Kadıköy İlçesi ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 1882-1922.....366
3.6.4.1. Kadıköy İlçesi Kentsel Karakterin Gelişimi 1882-1922.....366
3.6.4.2. Kadıköy İlçesi Tarihi Mezarlık Alanlarının Değişimi, 1882-1922.....368
3.6.5. Kadıköy İlçesi ve Mezarlık Alanlarının Mekânsal Dönüşümü 1922-1945 .368
BÖLÜM 4.....376
DÖNÜŞÜMÜN NİTEL VE NİCEL ANALİZLERİ 376
4.1 Dönüşümün Nitel ve Nicel Verilerle Birlikte Listelendirilmesi 376
4.2 Dönüşümün Kategorize Edilmesi ve Nicel Verilerin Toplanıp Oranlanması.....398
BÖLÜM 5.....422
SONUÇ.....422
KAYNAKÇA 433
ÖZGEÇMİŞ.....436

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 2. 1. İstanbul Nüfusunun Tarihi Yapısı.....33
Çizelge 2. 2. İstanbul Kentinin Yerleşim Yoğunluğu ve Nüfus Karşılaştırması 34
Çizelge 2. 3. Tarihi Yarımada, Yeni Kapı Dolgu Alanı Kentsel Mekân Kullanım Oranları 43
Çizelge 2. 4. Ahır Kapı, Yenikapı Arası Kıyı Dolgu Alanı Kentsel Mekân Kullanım Oranları 44
Çizelge 2. 5. Narlı Kapı, Yedikule, Kazlı Çeşme Kıyı Dolgu Mekanları Kentsel Kullanım Oranları 45
Çizelge 2. 6. Kadıköy İlçesi Kıyı Dolgu Alanları Kentsel Mekân Kullanım Oranları ...54
Çizelge 2. 7. 1982-2006 Uydu Görüntüleri,Beyoğlu- Eyüpsultan İlçesi Kıyı Dolgu Alanları Kullanım Oranları 56
Çizelge 2. 8. Kıyı Dolgu Alanları, İlçelere Göre Kentsel Mekân Kullanım Türleri ve Oranları 59
Çizelge 2. 9. Pervititch Haritasında, Yapı Türleri İle İlgili Lejantlar ve Açıklamaları...60
Çizelge 2. 10. Şişli İlçesi'nde Pervititch Haritalarında Gözüken Geniş Ahşap Konak Arsaları.....63
Çizelge 2. 11. Beşiktaş İlçesi Ahşap Konak Arsaları Dönüşüm Verileri.....68
Çizelge 2. 12. 19. Yüzyıl İstanbul'unda Yangın Sonrası İmar Yönetmelikleri 95
Çizelge 2. 13. Kentsel Mekan Kazanma Yöntemleri Ortak Özellikler.....109

Çizelge 4. 1. BY01- BY 08 Mezarlık , Kod, İlçe, Mahalle, Din, Millet, Haritanın Kaynağı 377
Çizelge 4. 2. BY01- BY 08 Mezarlık , Haritanın Tarihi, Harita Numarası, Harita Üzerindeki Konum.....377
Çizelge 4. 3. BY01-BY08 Mezarlık , Alan Çevre, Mevcut Durum.....378
Çizelge 4. 4. BY01-BY08, İlçe, Mahalle, Din Millet ve Harita 378
Çizelge 4. 5. BY009-BY012, ŞİŞ 001-ŞİŞ002, Harita Tarihi, Pafta Numarası, Yapıadası 379
Çizelge 4. 6. BY009- BY012, ŞİŞ 001- ŞİŞ 002 , Metrekare, Alan ve Mevcut Durum 379
Çizelge 4. 7. ŞİŞ 003- ŞİŞ 009, BŞ 001- BŞ003, İlçe, Mahalle, Din, Millet ve Harita 380
Çizelge 4. 8. ŞİŞ 003-ŞİŞ 009, BŞ 001- BŞ 003, Pafta No ve Yapı adası No.....380
Çizelge 4. 9. ŞİŞ 003-ŞİŞ 009, BŞ 001-BŞ 003, Metrekare, Alan ve Mevcut Durum .381
Çizelge 4. 10.KAD 001- KAD 003, ORT 001- ORT 003, İlçe, Mahalle, Din, Millet, Harita.....381
Çizelge 4. 11. KAD 003- KAD 003, ORT 001- ORT 003, Pafta No, Yapı Adası 381

Çizelge 4. 12. KAD 001- KAD 003, ORT 001- ORT 003, Metrekare, Alan ve Mevcut Durum 382
Çizelge 4. 13. ÜSK 001- ÜSK 003, İlçe, Mahalle, Din, Millet, Haritanın Kaynağı..... 382
Çizelge 4. 14. ÜSK 001- ÜSK 003, Harita No, Harita No, Yapı adası 382
Çizelge 4. 15. ÜSK 001- 003, Alan, Çevre, Mevcut Durum 383
Çizelge 4. 16. ÜSK 003- ÜSK 009, İlçe, Mahalle, Din, Millet, Harita 383
Çizelge 4. 17. ÜSK 003- ÜSK 009, Harita Tarihi, Harita No, Yapı adası No..... 384
Çizelge 4. 18. ÜSK 003- ÜSK 009, Alan, Metrekare ve Mevcut Durum..... 384
Çizelge 4. 19. ÜSK 010- ÜSK 018, İlçe, Mahalle, Din, Millet ve Harita 385
Çizelge 4. 20. ÜSK 010- ÜSK 018, Pafta No, Yapı Adası No 385
Çizelge 4. 21. ÜSK 010- ÜSK 017, Alan, Çevre, Mevcut Durum 386
Çizelge 4. 22. TYA 001- TYA 009, İlçe, Mahalle, Din, Millet, Harita..... 386
Çizelge 4. 23. TY 001- TY 009, Harita Tarihi, Harita No ve Yapı Adası..... 387
Çizelge 4. 24. TY 001- TY 009, Alan ve Mevcut Durum 387
Çizelge 4. 25. TY 010- TY 018, İlçe, Mahalle, Din, Millet ve Harita..... 388
Çizelge 4. 26. TY 010- TY 018, Pafta No, Yapı Adası No 388
Çizelge 4. 27. TY 010, TY 018, Mezarlık Tanımı, Alan ve Mevcut Durum..... 389
Çizelge 4. 28. TY 019- TY 027, İlçe, Mahalle, Din, Irk ve Harita..... 389
Çizelge 4. 29. TY 019- TY 027, Pafta No, Yapı Adası No 390
Çizelge 4. 30. TY 019-TY027, Mezarlık Tanımı, Alan ve Mevcut Durum 390
Çizelge 4. 31. TY 028- TY 035, İlçe, Mahalle, Din, Millet, Harita..... 390
Çizelge 4. 32. TY 028- TY 035, Harita Tarihi, Harita No, Yapı Adası No..... 391
Çizelge 4. 33. TY 028- TY 035, Mezarlık Tanımı, Alan ve Mevcut Durum 391
Çizelge 4. 34. TY 037.1- TY 045, İlçe, Mahalle, Din, Millet, Harita..... 392
Çizelge 4. 35. TY 037.1- TY 045, Harita Yılı, Harita No, Yapı Adası 392
Çizelge 4. 36. TY 037.1- TY 045, Mezarlık Alanı ve Mevcut Durum..... 392
Çizelge 4. 37. TY 046- TY 054, İlçe, Mahalle, Din, Millet, Harita..... 393
Çizelge 4. 38. TY 0045- TY 0054, Harita No ve Yapı Adası No..... 393
Çizelge 4. 39. TY 046- TY 054, Alan ve Mevcut Durum 394
Çizelge 4. 40. TY 055- TY 063, İlçe, Mahalle, Din, Irk ve Harita..... 394
Çizelge 4. 41. TY 055- TY 063, Harita No ve Yapı Adası No..... 395
Çizelge 4. 42. TY 056- TY 063, Mezarlık Tanımı, Alan ve Mevcut Durum Çizelgeu 395
Çizelge 4. 43. TY 064- TY 067, İlçe, Mahalle, Din, Millet ve Harita..... 395
Çizelge 4. 44. TY 064 – TY 067, Harita Tarihi, Harita No ve Yapı Adası No 396
Çizelge 4. 45. TY 064- TY 067, Mezarlık Alanı ve Mevcut Durum..... 396
Çizelge 4. 46. TY 071- TY 077, İlçe, Mahalle, Din, Millet ve Harita Kaynağı 396
Çizelge 4. 47. TY 071- TY 078, Mezarlığın Tanımı, Alan, Çevre ve Mevcut Durum. 397
Çizelge 4. 48. Beyoğlu İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm İstatistikleri 400
Çizelge 4. 49. Beyoğlu İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Oranı 400
Çizelge 4. 50. Beyoğlu Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Finansmanı 401
Çizelge 4. 51. Beyoğlu Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Türü 401
Çizelge 4. 52. Beşiktaş İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm İstatistikleri 403

Çizelge 4. 53. Beşiktaş İlçesi, Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Oranı 403
Çizelge 4. 54. Beşiktaş İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Finansmanı.....404
Çizelge 4. 55. Beşiktaş İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Türleri 404
Çizelge 4. 56. Şişli İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm İstatistikleri.....406
Çizelge 4. 57. Şişli İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Oranları.....406
Çizelge 4. 58. Şişli İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Finansmanı 407
Çizelge 4. 59. Şişli İlçesi, Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Türü 407
Çizelge 4. 60. Şişli İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm İstatistikleri.....409
Çizelge 4. 61. Tarihi Yarımada, Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Oranı 410
Çizelge 4. 62. Tarihi Yarımada, Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Finansmanı 410
Çizelge 4. 63. Tarihi Yarımada Mezarlık Alanları Dönüşüm Türü 411
Çizelge 4. 64. Üsküdar İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm İstatistikleri 413
Çizelge 4. 65. Üsküdar İlçesi, Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Oranı 414
Çizelge 4. 66. Üsküdar İlçesi, Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Finansmanı.....414
Çizelge 4. 67. Üsküdar İlçesi, Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Türü.....415
Çizelge 4. 68. Kadıköy İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm İstatistikleri 417
Çizelge 4. 69. Kadıköy İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Oranı 417
Çizelge 4. 70. Kadıköy İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Finansmanı.....418
Çizelge 4. 71. Kadıköy İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Türü 418
Tablo 4. 72. Erken 20. Yüzyıl İstanbul'u Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm İstatistikleri.....420
Çizelge 4. 73. İstanbul Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Oranı.....420
Çizelge 4. 74. İstanbul Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Finansman Oranı 421
Çizelge 4. 75. İstanbul Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Türü Oranı.....421

Çizelge 5. 1. Tarihi İstanbul Mezarlık Alanlarının Mekânsal Dönüşüm Oranları.....432

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Tezin Yöntem Diyagramı……12
Şekil 2. 1. Şekil 197Merkezli Daireler Kuramı, Ernest Burgress 16
Şekil 2. 2. Sector Theory, Dilimler Kuramı Grafiği, Homer Hoyt 18
Şekil 2. 3. İstanbul'a Ait Tarihi Uydu Görüntüleri 38
Şekil 2. 4. Tarihi Yarımada'da Değişimin Gözlemlenebildiği Uydu Görüntüleri Zaman Aralıkları 39
Şekil 2. 5. Tarihi Yarımada, Kumkapı, 1922 Osmanlı Haritası ve 1946 Uydu Görüntüsü 40
Şekil 2. 6. 1946-1966 Uydu Görüntüleri Çakıştırması, Ortaya Çıkan Kıyı Dolgu Alanları.....41
Şekil 2. 7. 1946-1966 Uydu Görüntüleri Çakıştırması Yedikule, Cerrah Paşa, Aksaray ve Küçük Ayasofya Mahalleleri Sınırı Boyunca Kıyı Dolgu Alanları 41
Şekil 2. 8. Tarihi Yarımada, Marmara Kıyısı Dolgu Alanları 42
Şekil 2. 9. Tarihi Yarımada, Yenikapı Kıyı Dolgu Alanları 42
Şekil 2. 10. Tarihi Yarımada, Kumkapı- Ahır Kapı Kıyı Dolgu Alanları 44
Şekil 2. 11. Narlı Kapı, Yedikule, Kazlı Çeşme Kıyı Dolgu Alanları 45
Şekil 2. 12. Üsküdar İlçesi, Uydu Görüntüleri ve Kıyı Dolgu Alanlarının Değişimi 46
Şekil 2. 13. Üsküdar İlçesi, 1946-1966 Uydu Görüntü Çakıştırmaları, Selimiye Mahallesi Dolgu Alanları.....47
Şekil 2. 14. Üsküdar İlçesi, 1966-1970 Uydu Görüntü Karşılaştırmaları.....48
Şekil 2. 15. Üsküdar İlçesi 1970-1982-2006 Uydu Görüntüleri Karşılaştırmaları 48
Şekil 2. 16. 1922-2022 Üsküdar Kıyı Dolgu Alanları Toplam Farkı 49
Şekil 2. 17. Üsküdar, Mihrimah Sultan Cami Meydanı, 2017-2018 Kıyı Dolgu Alanları 49
Şekil 2. 18. Üsküdar İlçesi, Kıyı Dolgu Alanları, Kentsel Mekân Kullanım Oranları ...50
Şekil 2. 19. Kadıköy Kıyı Dolgu Alanları, 1946-1966 Farkı.....51
Şekil 2. 20. 1970-1982 Kadıköy Uydu Görüntüleri, Kalamış Atatürk Parkı ve Spor Alanları.....51
Şekil 2. 21. 1982-2006 Kadıköy Uydu Görüntüleri, Moda Semti Kıyı Dolgu Alanı 52
Şekil 2. 22. 1982-2006 Kadıköy Uydu Görüntüleri, Moda Semti Güney Deniz Sınırı Kıyı Dolgu Alanları.....52
Şekil 2. 23. 1982-2006 Kadıköy İlçesi, Fenerbahçe Semti, Kıyı Dolgu Alanları Üzerine İnşa Edilen Yat Limanları 53
Şekil 2. 24. 1982-2006, Kadıköy İlçesi Güney Kıyı Sınırları Dolgu Alanları.....53
Şekil 2. 25. Beyoğlu-Eyüpsultan İlçesi Kıyı Dolgu Alanları, 1982-2006 Uydu Görüntüleri 55
Şekil 2. 26. Beşiktaş İlçesi 1982-2006 Uydu Görüntüleri, Kıyı Dolgu Alanları 56

Şekil 2. 27. Beşiktaş İlçesi 2017-2018 Uydu Görüntüleri, Kıyı Dolgu Alanı; Kabataş Deniz Otobüsü İskelesi 57
Şekil 2. 28. Beşiktaş İlçesi, 2-13 Nolu Pafta, 2 -169 Nolu Yapıadası, Grand Konak ve Arazisi, (Eski Saray) Akaratler Çevresi, Konak 1100m2, Arazisi 6200m2, İçinden 3 Adet Yol Geçmekte, 3 Ayrı Yapı Adasına Bölünmekte, Yerinde 22 Adet Apartman Bulunmakta, Refik Osman Top Sokak, Çekirdek Sokak Geçmekte..... 72
Şekil 2. 29. Şişli İlçesi, 5 Nolu Pafta, 198 Nolu Yapıadası, İzzet Holo Paşa Konağı, Konak: 600m2, Konak Arsası: 6200m2, Yerinde 17 Adet Apartman, Prof. Dr. Feyzi Feyzioğlu Sokak ve Işıltı Sokak..... 73
Şekil 2. 30. Şişli İlçesi, 3 Nolu Pafta, 219 Nolu Yapıadası, Raif Paşa Apartmanı, Apartman: 800m2, Apartman Arsası: 3100m2, Yerinde 12 Adet Apartman 74
Şekil 2. 31. Şişli İlçesi, 5 Nolu Pafta, 197 Nolu Yapıadası, Eski Şadiye Sultan Konağı, Konak : 850m2, Konak Arsası: 6600m2, Yerinde: 17 Adet Apartman ve Geniş İç Avlu, (Ticari + Konut) 75
Şekil 2. 32. Şişli İlçesi, 4 Nolu Pafta, 228 Nolu Yapıadası Doğusu, Sabancalı Hakkı Bey Konağı, Konak Alanı: 320m2, Konak Arsası: 1850 m2, Yerinde 9 Adet Apartman ve İç Avlusu (Ticari+ Konut)..... 76
Şekil 2. 33. Şişli İlçesi, 5 Nolu Pafta, 183 Nolu Yapıadası, Yusuf İzettin Paşa Köşkü, Konak : 1400m2, Konak Arsası: 4900m2, Yerinde: Feyziye Mektepleri Vakfı ve Avlusu, Otoparkı, Ahmet Fetgari Sokak, 12 Adet Apartman ve İç Avlusu..... 77
Şekil 2. 34. Beşiktaş İlçesi, 13 Nolu Pafta, 173 Nolu Yapı Adası, Keha Yassı Konağı ve Arsası, Konak :250m2, Konak Arsası: 1500m2 78
Şekil 2. 35. Beşiktaş İlçesi, 6 Nolu Pafta, 56 Nolu Yapıadası, Salih Bey Konağı ve Arsası, Konak: 380m2, Arsası: 780m2, Yerinde 4 Adet Apartman..... 79
Şekil 2. 36. Beşiktaş İlçesi, 6 Nolu Pafta, 61 Nolu Yapı Adası, Mehmet Paşa Konağı, Konak: 450m2, Konak Arsası: 700m2, Yerinde Apartman ve Barbaros Bulvarının Bir Kısmı..... 80
Şekil 2. 37. Beyoğlu İlçesi 14 Nolu Pafta 485 Nolu Yapıadası, Sebze- Meyve Bahçeleri Kentsel Dönüşümü..... 81
Şekil 2. 38. Beyoğlu İlçesi 15 Nolu Pafta, Tatavla-Yenişehir 479 Nolu Yapı Adası..... 82
Şekil 2. 39. Beyoğlu İlçesi 30 Nolu Pafta, Ayapaşa Kabataş, 938-944-945 Nolu Yapıadaları..... 83
Şekil 2. 40. Beyoğlu İlçesi, Ayaspaşa- Kabataş, 30 Nolu Pafta, 953- 954 Nolu Yapı Adası 83
Şekil 2. 41. Kadıköy 2 Nolu Pafta, Küçük Moda, 21, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 37, 41 Nolu Yapıadaları..... 85
Şekil 2. 42. Kadıköy 2 Nolu Pafta, 40-41 Nolu Yapıadası 85
Şekil 2. 43. Kadıköy 6 Nolu Pafta; 125 Nolu Yapıadası 86
Şekil 2. 44. Kadıköy 6 Nolu Pafta, 122 Nolu Yapıadası..... 87
Şekil 2. 45. Kadıköy 6 Nolu Pafta 91 Nolu Yapıadası..... 88
Şekil 2. 46. 1840-1922 arası İstanbul'da Yangın Sonrası Yeniden Düzenlenen Kent Dokusu 97

Şekil 2. 47. 1840-1922 Aksaray Bölgesi....98
Şekil 2. 48.1840-1922: Ayvansaray- Balat Bölgesi....98
Şekil 2. 49. 1840-1922 Samatya Bölgesi....99
Şekil 2. 50. 1840-1922 Gedik Paşa Bölgesi Yangın Sonrası Düzenlemesi....100
Şekil 2. 51. Edirne Kapı Bölgesi Yangın Sonrası Düzenlemesi....100
Şekil 2. 52. Unkapanı Bölgesi Yangın Sonrası Düzenlemesi....101
Şekil 2. 53. Yenikapı Bölgesi Yangın Sonrası Düzenlemesi....101
Şekil 2. 54. Yenikapı Bölgesi, Yangın Sonrası Düzenlemesi....102

Şekil 3. 1. Günümüzde Fatih İlçesinin Sınırları....110
Şekil 3. 2. İstanbul, Fatih İlçesi'nin Önemli Aksları....112
Şekil 3. 3. 1786 Kauffer Haritasında Tarihi Yarımada ve Ulaşım Dokusu....115
Şekil 3. 4. 1776 Kauffer Haritasında Görülen Önemli Referans Noktaları....117
Şekil 3. 5.1786 Kauffer Haritasında Tarihi Yarımada'da Görülen Mezarlıklar (Yeşil: Türk, Mor: Ermeni, Kırmızı: Rum)....118
Şekil 3. 6: Edirne Kapı Çıkışındaki Mezarlıklar (Yeşil: Türk, Mor: Ermeni, Kırmızı: Rum....119
Şekil 3. 7. 1786 Haritası Silivri Kap Çıkışındaki Mezarlıklar (Yeşil: Türk, Mor: Ermeni)....119
Şekil 3. 8.1840 Kauffer Haritası ve Tarihi Yarımada Ulaşım Dokusu / Saygın Alkan 120
Şekil 3. 9.1786-1840 Tarihi Yarımada Ulaşım Dokusu Karşılaştırması/ Saygın Alkan....122
Şekil 3. 10. 1840 B.R. Davies Haritasında Tarihi Yarımada'da Görülen Önemli Referans Noktaları....123
Şekil 3. 11. 1786-1840 Tarihi Yarımada Mezarlık Alanları Değişimi, Yeşil: Türkler, Kırmızı ve Mor: Gayri Müslümler....124
Şekil 3. 12.1786 ve 1840 Haritası Yeni Kapı Çıkışı Güneyinde Yok Olan Mezarlık Alanı (Yeşil: Türk Mezarlıkları)....125
Şekil 3. 13. 1786 Haritası ve 1840 Haritasında Edirne Kapı Dışında Görülen Işınsal Ulaşım Ağı, Türk ve Rum Mezarlıkları (Yeşil: Türk, Mor ve Kırmızı: Gayrimüslim) 126
Şekil 3. 14.1882 Stolpe Haritasında Tarihi Yarımada ve Ulaşım Dokusu // Saygın Alkan....127
Şekil 3. 15.1840-1882 Tarihi Yarımada Ulaşım Dokusu Karşılaştırması// Saygın Alkan....128
Şekil 3. 16. 1882 Stolpe Haritası Edirne Kapısı, Top Kapısı ve Avrat Pazarı Hristiyan Yerleşim Bölgeleri (Gri Renkli Alanlar)....129
Şekil 3. 17.1 882 Stolpe Haritası: Samatya Kapısı, Yeni Kapı- Fener- Balat ve Kum Kapı Bölgesi Hristiyan Yerleşimleri....129
Şekil 3. 18. Stolpe Haritası: Kapalı Çarşı Bölgesi Hristiyan Yerleşimleri....129
Şekil 3. 19.Aksaray Yangını Sonrası Bölgedeki Doku Değişimi....130
Şekil 3. 20.Hoca Paşa Yangınının Yayıldığı Alan....131

Şekil 3. 21.1882 Haritası, Divan Yolu Caddesi, Sultan Ahmet Cami ve Ayasofya Cami Meydanlaşması 132
Şekil 3. 22.1861 Ayvansaray Yangınından Sonra Bölgedeki Değişim 132
Şekil 3. 23. 18566 Samatya Yangınından Sonra Bölgedeki Değişim 133
Şekil 3. 24. 1882 Tarihi Yarımada Mezarlık Alanları, Yeşil: Müslüman, Kırmızı: Gayri Müslim 134
Şekil 3. 25. 1840-1882 Tarihi Yarımada Mezarlık Karşılaştırması (Yeşil: Müslüman, Kırmızı: Gayrimüslim) 135
Şekil 3. 26. Edirne Kapı Çıkışı Mezarlık Alanlarının Dönüşümü (Yeşil: Müslüman, Kırmızı ve Mor: Gayri Müslim) 136
Şekil 3. 27. Silivri Kapısı Çıkışı Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 137
Şekil 3. 28. Top Kapısı Çıkışı Oluşan Yeni Mezarlık Alanları (Yeşil: Müslüman, Kırmızı: Hristiyan) 138
Şekil 3. 29.1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritasında Tarihi Yarımada ve Ulaşım Dokusu // Saygın Alkan 139
Şekil 3. 30. Tarihi Yarımada Ulaşım Dokusu Karşılaştırması 1882-1922 140
Şekil 3. 31. Sırasıyla 1922 Samatya, Gül Cami , Nişantaşı 141
Şekil 3. 32. Sırasıyla 1922 Gedik Paşa, Fatih, Unkapanı 141
Şekil 3. 33. Sırasıyla 1922 Balat,1922 Ayvansaray,1922 Gül Cami 142
Şekil 3. 34. Tarihi Yarımada Aksları ve Mezarlık Alanları 1922 (Yeşil: Türk, Kırmızı: Hristiyan, Sarı: Parklar) 143
Şekil 3. 35. 1882-1922 Tarihi Yarımada Mezarlık Alanları Karşılaştırması 144
Şekil 3. 36. Top Kapısı, Mevlevihane Kapısı ve Silivri Kapısı Mezarlık Alanları Değişimi 1882-1922 (Yeşil: Türk, Kırmızı: Hristiyan Mezarlıkları, Sarı: Parklar) 145
Şekil 3. 37. Edirne Kapısı çıkışı 1822 ve 1922 Haritalarında Görülen Mezarlık Alanları Değişimi 146
Şekil 3. 38.Tarihi Yarımada, 1922 Haritası ve 2022 Uydu Görüntüsü 148
Şekil 3. 39.Tarihi Yarımada, Sur Dışında Kalan Alanlar, 1922 Osmanlı Haritası ve 2022 Uydu Görüntüsü 148
Şekil 3. 40. 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası- 2022 Uydu Görüntüsü, Edirne Kapı Çıkışındaki Mezarlık Alanları 149
Şekil 3. 41.1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası- 2022 Uydu Görüntüsü, Edirne Kapı Çıkışındaki Mezarlık Alanları 150
Şekil 3. 42.1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası-2022 Uydu Görüntüsü Mevlana Kapı Çıkışındaki Mezarlık Alanları 151
Şekil 3. 43. 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası-2022 Uydu Görüntüsü Silivri Kapı Çıkışındaki Mezarlık Alanları 152
Şekil 3. 44.1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası-2022 Uydu Görüntüsü Yedikule Kapı Çıkışındaki Mezarlık Alanları 152
Şekil 3. 45. Pervitich Haritaları ve Uydu Görüntülerinde 247 Nolu Ada, Tevkii Cafer Cami Haziresi 153

Şekil 3. 46.Pervitich Haritası ve Uydu Görüntülerinde 247 Nolu Adanın Çakıştırılması ve Günümüz Fotoğrafı 153
Şekil 3. 47. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 294 Nolu Ada 154
Şekil 3. 48. Mehmet Ağa Cami, Haziresi ve Arkasında Hazire Üstüne İnşa Edilen Düşük Bütçeli Yapılar 154
Şekil 3. 49. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 297 Nolu Ada 155
Şekil 3. 50. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması 297 Nolu Ada ve Rahman Cami 155
Şekil 3. 51. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 439 Nolu Ada Batısı 156
Şekil 3. 52. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 439 Nolu Ada Eğri Kapı Çıkışı 156
Şekil 3. 53. Stolpe Haritasında da Görülen Eğri Kapı Çıkışı 439 Nolu Alan 156
Şekil 3. 54. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 449 Nolu Ada 157
Şekil 3. 55. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 449 Nolu Ada 157
Şekil 3. 56. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 451 Nolu Ada 158
Şekil 3. 57. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 451 Nolu Ada 158
Şekil 3. 58. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 456 Nolu Ada 159
Şekil 3. 59.Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 456 Nolu Ada 159
Şekil 3. 60.Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 468 Nolu Ada 160
Şekil 3. 61. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 468 Nolu Ada 160
Şekil 3. 62. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 470 Nolu Ada 161
Şekil 3. 63. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 470 Nolu Ada 161
Şekil 3. 64. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 497 Nolu Ada 162
Şekil 3. 65.Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 497 Nolu Ada 162
Şekil 3. 66. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 541 Nolu Ada 163
Şekil 3. 67. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 541 Nolu Ada 163
Şekil 3. 68. Mezarlık alanının komşu parselinde yer alan otopark 163
Şekil 3. 69. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 595 Nolu Ada 164
Şekil 3. 70. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 595 Nolu Ada 164
Şekil 3. 71. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 674 Nolu Ada 165
Şekil 3. 72. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 674 Nolu Ada 165
Şekil 3. 73. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 246 Nolu Ada 166

Şekil 3. 74. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 294 Nolu Ada 166
Şekil 3. 75. 294 Nolu Adada Bir Kısmı Konuta Dönüşen Hazire Alanı..... 166
Şekil 3. 76. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 667Nolu Ada 167
Şekil 3. 77. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 667 Nolu Ada 167
Şekil 3. 78. 667 Nolu Yapı Adasının Kuzey Batı Yönünden Görüntüsü..... 168
Şekil 3. 79. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 676 Nolu Ada 168
Şekil 3. 80.Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 676 Nolu Ada 169
Şekil 3. 81. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 221 Nolu Ada 169
Şekil 3. 82. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 221 Nolu Ada 170
Şekil 3. 83. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 673 Nolu Ada 170
Şekil 3. 84. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 673 Nolu Ada 171
Şekil 3. 85. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 659 Nolu Ada 171
Şekil 3. 86. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 659 Nolu Ada 172
Şekil 3. 87. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 617 Nolu Ada 172
Şekil 3. 88. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 617 Nolu Ada 173
Şekil 3. 89. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 618 Nolu Yapı Adası 173
Şekil 3. 90. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 618 Nolu Yapı Adası..... 174
Şekil 3. 91. 618 Nolu Yapıadasında Atıl Durumda Kalan Mezarlık Alanı..... 174
Şekil 3. 92. Pervitich Haritası ve ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 626 Nolu Yapı Adası 175
Şekil 3. 93. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 626 Nolu Yapı Adası..... 175
Şekil 3. 94. 626 Nolu Yapı Adası Kuzeyi Mezarlık Alanı..... 175
Şekil 3. 95. Pervitich Haritası ve ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 632 Nolu Yapı Adası 176
Şekil 3. 96. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 632 Nolu Yapı Adası..... 176
Şekil 3. 97. Pervitich Haritası ve ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 645 Nolu Yapı Adası 177
Şekil 3. 98. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 645 Nolu Yapı Adası..... 177
Şekil 3. 99. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 765 ve 40 Nolu Yapı Adası 178

Şekil 3. 100. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 765 ve 40 Nolu Yapı Adası 178
Şekil 3. 101. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 692 Nolu Yapı Adası 179
Şekil 3. 102. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 692 Nolu Yapı Adası 179
Şekil 3. 103. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 41 Nolu Yapı Adası 180
Şekil 3. 104. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 41 Nolu Yapı Adası 180
Şekil 3. 105. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 95 Nolu Yapı Adası 181
Şekil 3. 106. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 41 Nolu Yapı Adası 181
Şekil 3. 107. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 101 Nolu Yapı Adası 182
Şekil 3. 108. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 101 Nolu Yapı Adası 182
Şekil 3. 109. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 29 Nolu Yapı Adası 183
Şekil 3. 110. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 29 Nolu Yapı Adası 183
Şekil 3. 111. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 31 Nolu Yapı Adası 184
Şekil 3. 112. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 31 Nolu Yapı Adası 184
Şekil 3. 113. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 1 Nolu Yapı Adası 185
Şekil 3. 114. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 1 Nolu Yapı Adası 185
Şekil 3. 115. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 15 Nolu Yapı Adası 186
Şekil 3. 116. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 15 Nolu Yapı Adası 186
Şekil 3. 117. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 23 Nolu Yapı Adası 187
Şekil 3. 118. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 23 Nolu Yapı Adası 187
Şekil 3. 119. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 49 Nolu Yapı Adası Batısı 188
Şekil 3. 120. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ile Günümüz Görüntüsü 49 Nolu Yapı Adası Batısı 188

Şekil 3. 121. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 74 Nolu Yapı Adası Batısı 188
Şekil 3. 122.Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 74 Nolu Yapı Adası Batısı 189
Şekil 3. 123. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 82 Nolu Yapı Adası Batısı 189
Şekil 3. 124. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 82 Nolu Yapı Adası Batısı 190
Şekil 3. 125. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 88 Nolu Yapı Adası 190
Şekil 3. 126. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 88 Nolu Yapı Adası 191
Şekil 3. 127. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 146 Nolu Yapı Adası 191
Şekil 3. 128. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 146 Nolu Yapı Adası 192
Şekil 3. 129. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 186 Nolu Yapı Adası 192
Şekil 3. 130. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 186 Nolu Yapı Adası 193
Şekil 3. 131. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 223 Nolu Yapı Adası 193
Şekil 3. 132. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 223 Nolu Yapı Adası 194
Şekil 3. 133. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 235Nolu Yapı Adası 194
Şekil 3. 134. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 235 Nolu Yapı Adası 195
Şekil 3. 135. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 35Nolu Yapı Adası 195
Şekil 3. 136. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 35 Nolu Yapı Adası 196
Şekil 3. 137. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 90 Nolu Yapı Adası 196
Şekil 3. 138. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 90 Nolu Yapı Adası 197
Şekil 3. 139. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 95 Nolu Yapı Adası 197
Şekil 3. 140. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 95 Nolu Yapı Adası 198
Şekil 3. 141. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 68 Nolu Yapı Adası 198

Şekil 3. 142. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 68 Nolu Yapı Adası 199
Şekil 3. 143. Günümüzde Beyoğlu İlçesinin Sınırları 200
Şekil 3. 144. İstanbul, Beyoğlu İlçesi'nin Önemli Aksları 202
Şekil 3. 145. 1786 Kauffer Franchois Haritasında Beyoğlu 205
Şekil 3. 146. 1786 Kauffer Franchois Haritasında Farklı Din Mensuplarına Ait Tarihi Mezarlık Alanları (Yeşil: Türk, Mor: Katolik, Kırmızı: Ermeni) 206
Şekil 3. 147. Kauffer Haritasında Beyoğlu Aşıklar Mezarlığı 207
Şekil 3. 148. Kauffer Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraf Çakıştırmasında İlk Türk Mezarlığının Yeri (Şişhane Kavşağı) 207
Şekil 3. 149. Yakın Ölçekte Kauffer Haritasında Beyoğlundaki İlk Türk Mezarlığı ve Günümüzdeki Yeri (Şişhane Kavşağı) 208
Şekil 3. 150. Yakın Ölçekte Kauffer Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraf Çakıştırmasında İlk Türk Mezarlığının Yeri (Şişhane Kavşağı) 208
Şekil 3. 151. Uzak Ölçekte Kauffer Haritası ve Günümüz Uydu Görüntüsünde Kulaksız Mezarlığı 209
Şekil 3. 152. Uzak Ölçekte Kauffer Haritası ve Günümüz Uydu Görüntüsü Çakıştırması, Kulaksız Mezarlığı (Kırmızı Çizgiler: Kauffer Haritasında Mevcut Alanlar, Sarı Çizgiler: Mezarlık Alanının Büyüdüğü Alanlar) 210
Şekil 3. 153. Yakın Ölçekte Kauffer Haritası ve Günümüz Uydu Görüntüsünde Kulaksız Mezarlığı 210
Şekil 3. 154. Uzak Ölçekte Kauffer Haritası ve Günümüz Uydu Görüntüsü Çakıştırması, Kulaksız Mezarlığının Dönüşümü (Kırmızı Çizgiler: Mezarlık Alanının 1786 Kauffer Haritasında Mevcut Olduğu Alan, Sarı Çizgi: Mezarlık Alanının Günümüzde Konut Yapılarına Dönüştüğü Kısımlar, Yeşil Alan: Mezarlık Alanının Geliştiği Kısımlar) 211
Şekil 3. 155. 1786 Kauffer Haritasında, Uzak Ölçekte 3. Türk Mezarlığı: Ayaspaşa Mezarlığı 212
Şekil 3. 156. Günümüz Uydu Görüntüsünde Ayaspaşa Mezarlığı'nın Konumu 212
Şekil 3. 157. Kauffer Haritası ve Günümüz Uydu Görüntüsünde Çakıştırması, Uzak Ölçekte Ayaspaşa Mezarlığı 213
Şekil 3. 158. 1786 Kauffer Haritasında Türk Mezarlığı (Kırmızı Alan: Türk Mezarlığı, Sarı Alan: Katolik Mezarlığı, Yeşil Alan: Ermeni Mezarlığı) 213
Şekil 3. 159. Günümüz Uydu Görüntüsünde Ayaspaşa Mezarlığının Dönüştüğü Alan 214
Şekil 3. 160. 1786 Kauffer Haritasında Beyoğlu Semtinde Katolik Mezarlığı (Sarı Alan) 214
Şekil 3. 161. Uydu Görüntülerinde Beyoğlu Semtinde Katolik Mezarlığının Denk Geldiği Alan (Sarı Çizgiler) 215
Şekil 3. 162. 1786 Kauffer Haritası ve Uydu Görüntüsü Çakıştırmasında Katolik Mezarlığı (Sarı Alan) 215

Şekil 3. 163. 1786 Kauffer Haritasında Yakın Ölçekte Katolik Mezarlığının Bulunduğu Alan 216
Şekil 3. 164. Uydu Görüntüsünde Yakın Ölçekte Katolik Mezarlığının Denk Geldiği Alan 216
Şekil 3. 165. Yakın Ölçekte Kauffer Haritası ve Uydu Görüntüleri Çakıştırması: Katolik Mezarlığı : Sarı Alan 217
Şekil 3. 166. 1786 Kauffer Haritasında Beyoğlu Semtinde Bulunan Ermeni Mezarlık Alanı (Yeşil Alan) 218
Şekil 3. 167. Günümüz Uydu Görüntüsünde Beyoğlu Semtinde Ermeni Mezarlığının Denk Geldiği Alan (Kırmızı Çizgi) 218
Şekil 3. 168. Uzak Ölçekte Kauffer Haritası ve Uydu Görüntüsü Çakıştırmasında Ermeni Mezarlığının Denk Geldiği Alan 219
Şekil 3. 169. Yakın Ölçekte Kauffer Haritasında Katolik Mezarlığının Bulunduğu Alan (Yeşil Alan, Sarı: Katolik, Kırmızı: Türk) 219
Şekil 3. 170. Yakın Ölçekte Beyoğlu Semti Ermeni Mezarlığının Denk Geldiği Alan 220
Şekil 3. 171. Yakın Ölçekte Kauffer Haritası ve Uydu Görüntüleri Çakıştırmasında Ermeni Mezarlığının Bulunduğu Alan (Yeşil Alan) 220
Şekil 3. 172. 1840 B.R. Davies Haritasında Beyoğlu ve Ulaşım Dokusu // Saygın Alkan 221
Şekil 3. 173. Beyoğlu Semti 1786-1840 Ulaşım Dokusu Farkları // Saygın Alkan 222
Şekil 3. 174. 1840 Haritasında 1786'ya Göre Tamamlanan Ulaşım Dokusu (Nokta Nokta Çizgiler) // Saygın Alkan 223
Şekil 3. 175. 1786 ile 1840 Haritasında Galata Bölgesinde Ulaşım Dokusu Artışı 224
Şekil 3. 176. 1786 ile 1840 Haritasında Tophane Bölgesindeki Ulaşım Dokusunun Artışı 224
Şekil 3. 177. 1786 ile 1840 Haritasında Tepebaşı Bölgesinde Ulaşım Dokusu Artışı . 225
Şekil 3. 178. 1840. B.R. Davies Haritasında Beyoğlu Semtindeki Mezarlık Alanları (Kırmızı: Türk, Yeşil: Ermeni, Sarı: Katolik) 226
Şekil 3. 179. Beyoğlu Semti 1786-1840 Mezarlık Alanları Karşılaştırması// Saygın Alkan (Kırmızı: Türk, Yeşil: Ermeni, Sarı: katolik) 227
Şekil 3. 180. 1786-1840 Beyoğlu Semti, Tepe Başı, Aşıklar Mezarlığı Dönüşümü(Kırmızı Alan) 228
Şekil 3. 181. 1786-1840 Beyoğlu Semti, Kulaksız Mezarlığı (Kırmızı Alan) 229
Şekil 3. 182. 1786-1840 Beyoğlu Semti Grand Champ De Mort, Ayaspaşa Mezarlığı (Kırmızı Alan) 229
Şekil 3. 183. 1786-1840 Beyoğlu Semti Ermeni Mezarlığı (Yeşil Alan) 230
Şekil 3. 184. 1786-1840 Beyoğlu Semti Katolik Mezarlığı (Sarı Alan) 231
Şekil 3. 185. 1882 Stolpe Haritasında Beyoğlu ve Ulaşım Dokusu // Saygın Alkan ... 233
Şekil 3. 186. 1840-1882 Beyoğlu Ulaşım Dokusu Karşılaştırması // Saygın Alkan 233
Şekil 3. 187. Beyoğlu Semti Galata Bölgesi Ulaşım Dokusu 1840-1882 234
Şekil 3. 188. Beyoğlu Semti Tophane Bölgesi Ulaşım Dokusu 1840-1882 234
Şekil 3. 189. Beyoğlu Semti, Taksim, Tatavla, Tepebaşı Ulaşım Dokusu 1840-1882 . 235

Şekil 3. 190. Beyoğlu Semti, Kasım Paşa Bölgesi Ulaşım Dokusu 1840-1882 235
Şekil 3. 191. 1840-1882 Beyoğlu Semti Mezarlık Alanları Karşılaştırması (Yeşil: Türk, Kırmızı: Ermeni, Mor: Katolik) // Saygın Alkan 236
Şekil 3. 192. Beyoğlu Semti, Aşıklar Mezarlığı 1840-1882 237
Şekil 3. 193. Beyoğlu Semti, Kulaksız Mezarlığı, 1840-1882 (1840: Kırmızı, 1882: Yeşil 238
Şekil 3. 194. Beyoğlu Semti Ayaspaşa Mezarlığı (Yeşil)1840-1882 238
Şekil 3. 195. Beyoğlu Semti Ermeni Mezarlığı Değişimi (Kırmızı) 1840-1882 239
Şekil 3. 196. Beyoğlu Semti Katolik Mezarlığı Değişimi, 1840- 1882 (1840: Mor Alan,1882: Denk Geldiği Alan: Kırmızı Nokta Noktalar).....240
Şekil 3. 197. 1922 Osmanlı Anonim Haritasında Beyoğlu ve Ulaşım Dokusu // Saygın Alkan 242
Şekil 3. 198. 1882-1922 Beyoğlu Ulaşım Dokusu Karşılaştırması // Saygın Alkan 243
Şekil 3. 199. İstanbul, Beyoğlu Semti, 1882 ve 1922 Haritasında Yeni Oluşumu Görülen Pangaltı Bölgesi 244
Şekil 3. 200. İstanbul Beyoğlu Semti, 1822 ve 1992 Haritasında Tatavla Bölgesi Izgara Dokunun Tamamlanışı.....244
Şekil 3. 201. 1882 Stolpe ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritasında Beyoğlu Semti Galata Bölgesi 245
Şekil 3. 202. 1882 Stolpe ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritasında Şişhane Bölgesi ve Yok Olan Aşıklar Mezarlığın Güney Kanadı.....245
Şekil 3. 203. İstanbul, Beyoğlu Semti, Tophane Bölgesi Ulaşım Dokusu 1882-1922 .246
Şekil 3. 204. İstanbul, Beyoğlu Semti, Kasım Paşa Bölgeesi Ulaşım Dokusu 1882-1922 247
Şekil 3. 205. Beyoğlu Mezarlık Alanları Değişimi 1882-1922 // Saygın Alkan 248
Şekil 3. 206. Beyoğlu Semti, Ayaspaşa Mezarlığı Değişimi, 1882-1922.....249
Şekil 3. 207. Beyoğlu Semti, Aşıklar Mezarlığı Değişimi, 1882-1922 250
Şekil 3. 208. Beyoğlu Semti, Kulaksız Mezarlığı Değişimi, 1882-1922.....250
Şekil 3. 209. Beyoğlu Semti, Surp Agop Ermeni Mezarlığı, 1882-1922 (Kırmızı Alanlar) 251
Şekil 3. 210. Beyoğlu- Şişli Bölgesi 1942-1945 Anahtar Paftaların Birleştirilmesi.....252
Şekil 3. 211. Beyoğlu Bölgesi 1922-1945, Mahalle Ölçeğinde, Doğru Yön ve Doğru Ölçeklerde Birleştirilmiş Pervititch Haritaları 254
Şekil 3. 212. 1922-1945 Pervititch Haritalarında Beyoğlu Semti Galata Bölgesi Ulaşım Dokusu 256
Şekil 3. 213. 1922-1945 Pervititch Haritalarında Beyoğlu Semti, Tophane- Cihangir Bölgesi Ulaşım Dokusu 256
Şekil 3. 214. 1922-1945 Pervititch Haritalarında Beyoğlu Semti, Kasımpaşa Bölgesi Ulaşım Dokusu.....257
Şekil 3. 215. 1922-1945 Pervititch Haritalarında Beyoğlu Semti, Pangaltı- Feriköy- Nişan Taşı Bögelsi Ulaşım Dokusu 258

Şekil 3. 216. 614 Nolu Yapı Adası, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması.....259
Şekil 3. 217. 614 Nolu Yapı Adası, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Çakıştırması, Günümüzdeki Denk Geldiği Alanın Güneyi.....259
Şekil 3. 218. Anahtar Paftada Ermeni Mezarlığı ve Günümüzde Denk Geldiği Alanın Kuzeyi 259
Şekil 3. 219. Beyoğlu Semti 14 Nolu Yapı Adası, Harita- Uydu Görüntüsü Karşılaştırması.....260
Şekil 3. 220. Beyoğlu Semti 14 Nolu Yapı Adası, Harita- Uydu Fotoğrafı Çakıştırması ve Mezarlık Alanının Günümüzde Denk Geldiği Alan.....261
Şekil 3. 221. 765 Nolu Yapı Adası, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması.....261
Şekil 3. 222. 765 Nolu Yapı Adası, 765 Nolu Yapı Adası Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzdeki Hali 262
Şekil 3. 223. 784 Nolu Yapı Adası Harita ve Uydu GörüntüsüKarşılaştırması.....262
Şekil 3. 224. 784 Nolu Yapı Adası Harita- Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzdeki Görüntüsü 263
Şekil 3. 225. 785 Nolu Yapı Adası Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması.....263
Şekil 3. 226. 785 Nolu Yapı Adası, Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzdeki Fotoğrafı 264
Şekil 3. 227. 791 Nolu Yapı Adası Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması.....264
Şekil 3. 228. 791 Nolu Yapı Adası, Harita-Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Görüntüsü.....265
Şekil 3. 229. Piyali Paşa Camisi Haziresinin Bulunduğu Alan.....265
Şekil 3. 230. 807 Nolu Yapı Adası, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması.....266
Şekil 3. 231. 807 Nolu Yapı Adası, Harita-Uygu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzde Denk Gelen Alan 266
Şekil 3. 232. 808 Nolu Yapı Adası, Harita- Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması 267
Şekil 3. 233. 808 Nolu Yapı Adası, Harita-Uydu Fotoğrafı Çakıştırması ve Günümüzde Denk Gelen Alan.....267
Şekil 3. 234. 831 Nolu Yapı Adası, Harita ve Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması.....268
Şekil 3. 235. 831 Nolu Yapı Adası, Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzdeki Görüntüsü 268
Şekil 3. 236. Beyoğlu 19 Nolu Pafta, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması, Kulaksız Mezarlığı.....269
Şekil 3. 237. Beyoğlu 19 Nolu Pafta, Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzdeki Fotoğrafı 269
Şekil 3. 238. Beyoğlu 21 ve 22 Nolu Pafta, Aşıklar Mezarlığı, Harita ve Uydu Görüntüsü.....270
Şekil 3. 239. Beyoğlu 21 ve 22 Nolu Pafta, Aşıklar Mezarlığı, Harita- Uydu Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 270

Şekil 3. 240. Beyoğlu 23 Nolu Pafta, 741 Nolu Ada Güneyi, Harita-Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması....271
Şekil 3. 241. Beyoğlu 23 Nolu Pafta 741 Nolu Ada Güneyi, Harita-Uydu Fotoğrafı Çakıştırması....272
Şekil 3. 242. Beyoğlu 23 Nolu Pafta 741 Nolu Ada Güneyi Haliç Kapı Üstü Mescidi ve Haziresi....272
Şekil 3. 243. Beyoğlu 23 Nolu Pafta 735 Nolu Yapı Adası, Harita-Uydu Görüntüsü Karşılaştırması....272
Şekil 3. 244. Beyoğlu 23 Nolu Pafta 735 Nolu Yapı Adası, Harita- Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzde Mezarlık Alanının Denk Geldiği Alan....273
Şekil 3. 245. Beyoğlu 30 Nolu Pafta, 928 Nolu Yapı Adası, Harita- Uydu Görüntüsü Karşılaştırması....273
Şekil 3. 246. Beyoğlu 30 Nolu Pafta, 928 Nolu Yapıadası, Harita- Uydu Çakıştırması ve Mezarlık Alanının Günümüzde Denk Geldiği Alanlar....274
Şekil 3. 247. Beyoğlu 1529 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması..275
Şekil 3. 248. Beyoğlu 1529 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Fotoğrafı Çakıştırması ve Günümüzde Alanın Denk Geldiği Alan....275
Şekil 3. 249. Ayaspaşa Mezarlığı'Nın 1926 ve 1944 Karşılaştırması....276
Şekil 3. 250. Ayaspaşa Mezarlığı 1926-1944 Harita Çakıştırması ve Farklar (Kırmızı: Doğal Sınırlar, Sarı: Mezarlık Alanında İmara Hareketleri)....276
Şekil 3. 251. Kılıç Ali Paşa Cami Haziresi, Harita ve Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması277
Şekil 3. 252. Kılıç Ali Paşa Cami Haziresi, Harita-Uydu Fotoğrafı Çakıştırması ve Günümüzdeki Hali....277
Şekil 3. 253. 1294 Nolu Yapı Adası, Harita- Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması....278
Şekil 3. 254. 1294 Nolu Yapıadası, Harita- Uydu Fotoğrafı Çakıştırması ve Galata Mevlevihane Müzesi....279
Şekil 3. 255. Beyoğlu Anahtar Haritalarında 50 Nolu Paftada Derviş Tekkesi....279
Şekil 3. 256. Günümüzde Beyoğlu İlçesinin Sınırları....280
Şekil 3. 257. İstanbul, Fatih İlçesi'nin Önemli Aksları....281
Şekil 3. 258. Beşiktaş Semti 1786 Haritası ve Uydu Haritası Transparan Çakıştırması // Saygın Alkan....284
Şekil 3. 259. 1786 Kauffer Haritasında Beşiktaş Semti....284
Şekil 3. 260. 1786 Beşiktaş Semti Referans Noktaları Ve Ulaşım Dokusu // Saygın Alkan....285
Şekil 3. 261. 1840 B.R. Davies Haritasında Beşiktaş....286
Şekil 3. 262. 1786 ve 1840 Beşiktaş Ulaşım Dokusu Karşılaştırması (Kırmızı Noktalar, Tamamlanan Akslar // Saygın Alkan)....286
Şekil 3. 263. 1840 B.R. Davies Haritasında Beşiktaş Semtinde Bulunan Mezarlık Alanları....287
Şekil 3. 264. 1840 B.R. Davies Haritasında Görülen Maçka Mezarlığı ve Uydu Görüntüsü....288
Şekil 3. 265. Maçka Mezarlığı Günümüz Görüntüsü....288

Şekil 3. 266. 1840 Maçka Dışı Beşiktaş Mezarlıkları,Harita ve Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması.....289
Şekil 3. 267. 1840 Beşiktaş Mezarlıkları, Harita ve Uydu Fotoğrafı Çakıştırması ve Abbasağa Mezarlığı 289
Şekil 3. 268. Beşiktaş 1882 Haritası ve Uydu Görüntüsü Çakıştırması 291
Şekil 3. 269. 1882 Stolpe Haritasında Beşiktaş Semti 291
Şekil 3. 270. 1882 Beşiktaş Ulaşım Dokusu ve Önemli Referans Noktaları// Saygın Alkan 292
Şekil 3. 271. 1840-1882 Beşiktaş Mezarlık Alanları Karşılaştırması // Saygın Alkan.293
Şekil 3. 272. 1840-1882 Beşiktaş Maçka Mezarlığı Değişimi.....294
Şekil 3. 273. 1840-1882 Beşiktaş Semtinde Yer Alan Türk Mezarlığı 294
Şekil 3. 274. 1882 Beşiktaş'ta Yer Alan Türk Mezarlığı'nın Günümüzdeki Durumu .295
Şekil 3. 275. 1882 Beşiktaş Türk Mezarlığı Üzerinde Günümüzde Yer Alan Yapılar.295
Şekil 3. 276. 1882 Abbasağa Mezarlığı ve Günümüz Abbasağa Parkı 296
Şekil 3. 277. Mezarlıktan Parka Dönüştürülmüş Abbasağa Parkı 296
Şekil 3. 278. İstanbul, Beşiktaş Semti, 1922 Haritası, Uydu Görüntüsü Çakıştırması // Saygın Alkan.....298
Şekil 3. 279. 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritasında Beyoğlu ve Ulaşım Dokusu // Saygın Alkan.....298
Şekil 3. 280. 1882- 1922 Beşiktaş Ulaşım Dokusu Farkı // Saygın Alkan 299
Şekil 3. 281. 1882-1922 İstanbul Beşiktaş Semti, Mezarlık Alanları Karşılaştırması..300
Şekil 3. 282. 1882-1922 Beşiktaş Abbasağa Mezarlığı Değişimi.....301
Şekil 3. 283. 1882-1922 Beşiktaş, Maçka Mezarlığı Değişimi.....301
Şekil 3. 284. 1882-1922 ve 2021 Beşiktaş Mezarlık Alanı Karşılaştırması 302
Şekil 3. 285. 1922-1945 Beşiktaş Pervititch Haritaları Birleştirmeleri // Saygın Alkan 303
Şekil 3. 286. 58 Nolu Yapı Adası Kuzeyi, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması,.....304
Şekil 3. 287. 58 Nolu Yapıadası Kuzeyi, Pervitich Haritası ve Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzdeki Hali 304
Şekil 3. 288. Beşiktaş Anahtar Paftasında Abbasağa Mezarlığı ve Uydu Görüntüsü ile Çakıştırılması 305
Şekil 3. 289. Abbasağa Mezarlığı Nakl-i Kubur İşlemleri.....305
Şekil 3. 290. Abbasağa Mezarlığı Eski Fotoğrafı ve Nakli Kubur İşlemleri 305
Şekil 3. 291. Abbasağa Mezarlığı Nakli Kubur İşlemleri ve Günümüzdeki Park İşlevi 305
Şekil 3. 292. Beşiktaş Semti 93 Nolu Yapı Adası Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü 306
Şekil 3. 293. Beşiktaş Semti 93 Nolu Yapı Adası Harita- Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Gümüzde Denk Gelen Alan 306
Şekil 3. 294. Beşiktaş Semti 150 Nolu Yapı Adası Kuzeyi, Pervititch ve Uygu Görüntüsü Karşılaştırması.....307

Şekil 3. 295. Beşiktaş Semti 150 Nolu Yapı Adası Kuzeyi, Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzde Denk Geldiği Alan 307
Şekil 3. 296. Beşiktaş İlçesi, Maçka Şehler Mezarlığı, Osmanlı Anonim Şirketi Haritası ve Uydu Görüntüsü 308
Şekil 3. 297. Beşiktaş İlçesi, Maçka Şeyhler Mezarlığı, Harita- Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Durumu 308
Şekil 3. 298. Ortaköy Rum Mezarlığı, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması 309
Şekil 3. 299. Ortaköy Rum Mezarlığı, Harita-Uydu Çakıştırması ve Mevcut Durum . 309
Şekil 3. 300. Ortaköy, 65 Nolu Yapıadası, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması 310
Şekil 3. 301. Ortaköy, 65 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Durumu 310
Şekil 3. 302. Günümüzde Beyoğlu İlçesinin Sınırları 311
Şekil 3. 303. İstanbul, Şişli İlçesi'nin Önemli Aksları 313
Şekil 3. 304. Şişli 8 Nolu Pafta, Feriköy Protestan Mezarlığı Harita ve Uydu Fotoğrafı 315
Şekil 3. 305. Şişli 8 Nolu Pafta, Feriköy Protestan Mezarlığı, Harita-Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Durum 315
Şekil 3. 306. Şişli 3 Nolu Paftada Feriköy Protestan Mezarlığı ve Uydu Görüntüsü ... 316
Şekil 3. 307. Şişli 3 Nolu Paftada, Feriköy Protestan Mezarlığı, Harita-Uydu Çakıştırması ve Mevcut Durum 316
Şekil 3. 308. Feriköy Protestan Mezarlığı 317
Şekil 3. 309. Feriköy Protestan Mezarlığı 317
Şekil 3. 310. Şişli 8 Nolu Pervititch Paftasında Pangaltı Latin Mezarlığı, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması 318
Şekil 3. 311. Şişli 8 Nolu Pervititch Paftasında Pangaltı Latin Mezarlığı, Harita-Uydu Çakıştırması, Günümüzdeki Durum 318
Şekil 3. 312. Şişli 3 Nolu Pervititch Paftasında Pangaltı Katolik Mezarlığı ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması 319
Şekil 3. 313. Şişli 3 Nolu Pervitich Paftasında, Pangaltı Katolik Mezarlığı, Harita- Uydu Çakıştırması, Mevcut Durum 319
Şekil 3. 314. Şişli 6 Nolu Pervititch Haritasında Pangaltı Katolik Mezarlığı ve Uydu Görüntüsü 320
Şekil 3. 315. Şişli 6 Nolu Pervititch Paftasında Katolik Mezarlığı ve Harita- Uydu Çakıştırması, Mevcut Durum 320
Şekil 3. 316. Şişli Semti 9 Nolu Pervititch Paftası'nda Feriköy Müslüman Mezarlığı ve Uydu Görüntüsü 321
Şekil 3. 317. Şişli Semti 9 Nolu Pervititch Paftasında Bir Kısmı Görülen Feriköy Müslüman Mezarlığı'nın Tamamı 321
Şekil 3. 318. Şişli Semti, Feriköy Müslüman Mezarlığı'nın Günümüzdeki Durumu .. 321
Şekil 3. 319. Şişli İlçesi Gayri Müslüm Mezarlıkları, Ermeni+ Rum 322

Şekil 3. 320. Günümüzde Üsküdar İlçesinin Sınırları.....323
Şekil 3. 321. İstanbul, Üsküdar İlçesi'nin Önemli Aksları 325
Şekil 3. 322. 1786 Kauffer Haritasında Üsküdar İlçesi ve Yerleşim Dokusu 327
Şekil 3. 323. 1786 Kauffer Haritasında Üsküdar İlçesinde Bulunan Mezarlık Alanları 328
Şekil 3. 324. 1786 Kauffer ve 1856 Bradshaw Haritalarında Üsküdar İlçesi 328
Şekil 3. 325. 1785 Kauffer ve 1856 Bradshaw Haritalarında Üsküdar'da Yer Alan Tarihi Mezarlıklar 329
Şekil 3. 326. 1856 Bradshaw ve 1882 Stolpe Haritalarında Üsküdar İlçesi 330
Şekil 3. 327. Üsküdar İlçesi 1856 ve 1882 Mezarlık Alanları (Yeşil: Türk, Kırmızı: Gayrimüslim) 331
Şekil 3. 328. 1882 Stolpe ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritasında Üsküdar 332
Şekil 3. 329. Üsküdar İlçesi 1882 ve 1922 Yıllarında Yer Alan Tarihi Mezarlık Alanları (Yeşiller : Müslüman, Kırmızılar: Gayri Müslüman) 332
Şekil 3. 330. İstanbul, Üsküdar Semti İçin Birleştirilen 28 Adet 1922-1945 Pervitich Paftası.....334
Şekil 3. 331. Üsküdar 1922-1945 Pervititch Anahtar Paftalarının Birleşimi.....335
Şekil 3. 332. Üsküdar 1922-1945 Pervititch Paftaları Birleşiminde Görülen Karacaahmet Mezarlığı'nın Parçaları 336
Şekil 3. 333. Üsküdar 1922-1945 Pervititcvh Paftaları Birleşiminde Görülen Selamsız Mezarlığı ve Surp Haç Rum Mezarlığı 336
Şekil 3. 334. Üsküdar Semti 430 Nolu Yapı Adası Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Görüntüsü.....337
Şekil 3. 335. Üsküdar Semti 430 Nolu Yapıadası Harita-Uydu Çakıştırması, Günümüz Görüntüsü.....337
Şekil 3. 336. Üsküdar Semti 528 Nolu Yapıadası, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması.....338
Şekil 3. 337. Üsküdar Semti 528 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüz Fotoğrafı 338
Şekil 3. 338. 53 ve 57 Nolu Paftalarda 528 Nolu Yapıadası.....339
Şekil 3. 339. 52-53 ve 57 Nolu Paftalarda 528 Nolu Yapıadası 339
Şekil 3. 340. Üsküdar Semti 447 Nolu Yapı Adası, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması.....340
Şekil 3. 341. Üsküdar Semti 447 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması ve Günümüz 340
Şekil 3. 342. Üsküdar Semti 447 Nolu Yapıadası, Günümüzdeki Durum, Korunmuş Halde 341
Şekil 3. 343. Üsküdar 529 Nolu Yapıadası, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması 341
Şekil 3. 344. Üsküdar 529 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzdeki Hali 342

Şekil 3. 345. Üsküdar Semti 526 Nolu Yapıadası, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması....342
Şekil 3. 346. Üsküdar Semti 526 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması 343
Şekil 3. 347. Üsküdar Semti 527 Nolu Yapıadası, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması....343
Şekil 3. 348. Üsküdar Semti 527 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Karşılaştırması ve Günümüzdeki Durum....344
Şekil 3. 349. Üsküdar Semti 57 ve 54 Nolu Paftalarda 527 Nolu Yapıadası....344
Şekil 3. 350. Üsküdar Semti 57 ve 54 Nolu Paftalarda 527 Nolu Yapıadası....345
Şekil 3. 351. Üsküdar Semti 448 Nolu Yapıadası, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması....346
Şekil 3. 352. Üsküdar Semti 448 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Durumu....346
Şekil 3. 353. Üsküdar 446 Nolu Yapıadası, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması 347
Şekil 3. 354. 446 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Durumu 347
Şekil 3. 355. Üsküdar Semti 446 Nolu Yapıadası, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması....348
Şekil 3. 356. 54 Nolu Paftada Gözüken 446 Nolu Yapıadası'nın Tamamı 348
Şekil 3. 357. Üsküdar Semti 517 Nolu Yapıadası, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması....349
Şekil 3. 358. Üsküdar Semti 517 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Durumu....349
Şekil 3. 359. Üsküdar İlçesi, 519 Nolu Yapıadası, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması....350
Şekil 3. 360. Üsküdar İlçesi, 519 Nolu Yapıadası, Harita- Uydu Çakıştırması ve Mevcut Durum 350
Şekil 3. 361. Üsküdar, 519 Nolu Yapıadası Güneyi, Harita ve Uydu Görüntü Karşılaştırması....351
Şekil 3. 362. Üsküdar, 519 Nolu Yapıadası Güneyi, Harita-Uydu Çakıştırması ve Mevcut Durum 351
Şekil 3. 363. Üsküdar, 519 Nolu Yapıadası Güneyi, Atıl Durumda Mezarlık Alanı....352
Şekil 3. 364. 526 Nolu Yapıadası Kuzeyi, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması352
Şekil 3. 365. 526 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Çakıştırması ve Mevcut Durum....353
Şekil 3. 366. 526 Nolu Yapıadası Kuzeyin Batısındaki Mezarlık Alanları, Harita ve Uydu Görüntüleri 353
Şekil 3. 367. 526 Nolu Yapıadası Kuzeyi, Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması, Mevcut Durum 354
Şekil 3. 368. 526 Nolu Yapıadası Kuzey Batısı, Köşesine Müstakil Konut İnşa Edilen Mezarlık Alanı 354

Şekil 3. 369. Üsküdar Semti Selamsız Mezarlığı, Harita ve Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması.....355
Şekil 3. 370. Üsküdar Semti Selamsız Mezarlığı, Harita-Uydu Çakıştırması ve Mevcut Durum 355
Şekil 3. 371. Günümüzde Eski Selamsız Mezarlığı Üzerinde Bulunan Konut Dokusu355
Şekil 3. 372. Günümüzde Selamsız Mezarlığı Üzerinde Bulunan Okul ve Cami 356
Şekil 3. 373. Günümüzde Selamsız Mezarlığı Üzerinde Bulunan Yerleşimler.....356
Şekil 3. 374. Üsküdar Surp Haç Rum Mezarlığı, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü 357
Şekil 3. 375. Üsküdar Surp Haç Rum Mezarlığı Harita-Uydu Çakıştırması ve Mevcut Durum 357
Şekil 3. 376. Surp Haç Rum Mezarlığı Girişi ve Surp Garabed Kilisesi Girişi.....358
Şekil 3. 377. Surp Haç Rum Mezarlığı Girişleri, İki adet.....358
Şekil 3. 378. Surp Haç Rum Mezarlığı'nın Sert Zemine Ayrılan Güney Batı Köşesi..358
Şekil 3. 379. 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası, Bülbülderesi Mezarlığı 358
Şekil 3. 380. Günümüzde Üsküdar İlçesinin Sınırları.....359
Şekil 3. 381. İstanbul, Kadıköy İlçesi'nin Önemli Aksları 361
Şekil 3. 382. 1786 Kauffer Haritasında Kadıköy İlçesi ve Ulaşım Ağı.....363
Şekil 3. 383. Kadıköy İlçesi Kuzeyindeki Tarihi Mezarlık Alanı, 1786.....363
Şekil 3. 384. 1786 Kauffer ve 1856 Bradshaw Haritalarında Kadıköy İlçesi.....364
Şekil 3. 385. 1856 Bradshaw ve 1882 Stolpe Haritalarında Kadıköy İlçesi 365
Şekil 3. 386. 1882 Stolpe Haritasında Kadıköy Tarihi Mezarlık Alanları (Yeşil Alan) 366
Şekil 3. 387. Kadıköy İlçesi 1882 Stolpe Haritası ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası'nda Yerleşim Dokusu.....367
Şekil 3. 388. Kadıköy İlçesi Anahtar Paftalarının Birleşim.....368
Şekil 3. 389. Kadıköy İlçesi Pervititch Paftaları Birleştirmesi / Saygın Alkan 369
Şekil 3. 390. Kadıköy İlçesi 253 Nolu Yapıadasında Yer Alan Mezarlık Alanı, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması.....370
Şekil 3. 391. Kadıköy İlçesi 253 Nolu Yapıadasında Yer Alan Mezarlık Alanı, Pervititch Haritası ve Günümüzdeki Fotoğrafı 370
Şekil 3. 392. Kadıköy İlçesi 11 Nolu Pervititch Paftası, 247 Nolu Yapıadası ve Uydu Görüntüsü.....371
Şekil 3. 393. Kadıköy İlçesi 247 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Görünümü.....371
Şekil 3. 394. Kadıköy İlçesi 247 Nolu Yapıadası, Anahtar Paftada 247 Nolu Yapıadası 372
Şekil 3. 395. Kadıköy İlçesi, 14 Nolu Pafta 226 Nolu Yapıadası, Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı 372
Şekil 3. 396. Kadıköy İlçesi, 14 Nolu Pafta 226 Nolu Yapıadası, Harita- Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Durumu.....373

Şekil 3. 397. Kadıköy 3 Nolu Pervititch Paftası, 65 Nolu Yapıadası ve Uydu Görüntüsü Çakıştırması 373
Şekil 3. 398. Kadıköy, Fransız Katolik Kilisesi Uydu Görüntüsü ve Günümüzdeki Durumu 374
Şekil 3. 399. Kadıköy İlçesi, 8 Nolu Pervititch Paftası, 147 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Çakıştırması.....374
Şekil 3. 400. Kadıköy İlçesi, Ayia Eftime Rum Ortodoks Kilisesi Uydu Görüntüsü ve Mevcut Durum 375
Şekil 3. 401. Kadıköy İlçesi, 15 Nolu Pafta, 269 Nolu Yapıadası, Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi, Harita ve Uydu Görüntüsü 375
Şekil 3. 402Kadıköy İlçesi, 15 Nolu Pafta, 269 Nolu Yapıadası, Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi Harita- Uydu Çakıştırması ve Mevcut Durum.....375

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1 Sorunun Tanımı ve Çalışmanın Amacı

Tarihi mezarlık alanları oluşumu gereği dönemi hakkında mimari, estetik, kültürel, kentsel ve sosyal veriler sunmaktadırlar. Bunların yanında tarihi boyutları ve kentin bir parçası olmalarından dolayı kent belleği adına süreklilik duygusu yaratmaktadırlar. İçerdikleri verilerle birlikte aynı zamanda belge niteliğindeki alanlardır. Tüm bu özellikler göz önüne alındığında tarihi mezarlık alanlarının korunması gereken bir kültürel miras olması gerektiği inkâr edilemez. Kültürel mirasımızın bir parçası olan tarihi mezarlık alanları zamanla çeşitli etkenlerle hızlı bir şekilde yok olmakta ve dönüşmektedirler. Kültürel mirasımızın hızlı bir şekilde yok olma ve dönüşüm sürecine girmesi tezin araştırma problemini ortaya çıkarmıştır.

Tarihi mezarlık alanlarının dönüşüm sürecini gözlemlemek için İstanbul Şehri seçilmiştir. İstanbul'un seçilme nedenlerinden birisi Osmanlı Devleti'nin başkenti olması dolayısıyla döneminin sınırlı kaynakları arasında hakkında en çok yazılı ve görsel kaynağa erişilebilen şehir olmasıdır. Böylece dönüşüm süreci daha güçlü bir şekilde gözlemlenebilmektedir. İstanbul'un seçilmesindeki bir başka sebep ise başkent olması, stratejik konumu ve özelliklerinden dolayı yüksek bir nüfus olması ve çok sayıda büyük tarihi mezarlık alanlarına ev sahipliği yapmasıdır.

İncelenen zaman dilimi olarak ise geç 19.yüzyıl ve erken 20. Yüzyıl olarak seçilmiştir. Bunun nedenlerinden birisi bu dönemde artan nüfus ve ihtiyaç duyulan modernizasyon çalışmaları sonucunda kentte radikal bir dönüşümün yaşanmış olması ve bu dönüşümden de tarihi mezarlık alanlarının ciddi bir şekilde etkilenmiş olmasıdır. Zaman dilimi sebebindeki ikinci sebep ise bu çağlarda haritacılık disiplininde yaşanan ciddi gelişmelerle birlikte dönem hakkında ilk rasyonel ve tutarlı haritaların elde edilebilmesi olmuştur. Haritalar ölçekli görsel kaynaklar olduklarından dolayı yazılı kaynaklardan elde edilen veriler ve tasvirlere göre daha rasyonel ve nicel özelliklerde veriler sunabilmektedir. Haritalarda bulunan mezarlık alanların konumu, şekli, boyutları

rahatlıkla belirlenebilmekte ve ölçülebilmektedir. Bahsedilen tüm bu özellikler haritacılık disiplininin geliştiği zaman diliminin seçilme sebebini kuvvetlendirmiştir.

Doktora çalışmasının amacı ise araştırma probleminin; yani tarihi mezarlık alanlarında yaşanan mekânsal dönüşümün niteliği ile ilgilidir. İlk olarak yaşanan dönüşümleri tespit etmek, ardından bu dönüşümlerin nasıl olduğu, neden olduğu ve sonucunda neler ortaya çıktığını çeşitli parametrelerle analiz edip, dönüşümün karakterini okumak tezin amacını oluşturmaktadır. Dönüşümün karakteri ise iki farklı ölçekte okunmuştur; büyük ölçek ve küçük ölçek. İlk olarak mezarlık alanları ‘’kentin bir parçası oldukları için kentten bağımsız irdelenemezler’’ savı ile dönüşüm küçük ölçekte ve kentsel boyutta incelenmiştir. Nitekim bu sav kendini sonradan haklı çıkarmıştır ve yakın ölçekli yaşanan değişimlerin belirli bir kısmı için de belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Büyük ölçekli değişimler ise kent toprakları boyutunda ve yapı adası ölçeğinde analiz edilmiştir. Dönüşümün neden ve nasıl olduğu sonucunda neler ortaya çıktığı çeşitli parametreler eşliğinde irdelenmiştir.

1.2.Çalışmanın Özgün Değeri

Literatürde mezarlık alanları ile ilgili yapılan taramalarda, mezarlık alanlarının; ‘’mezarlık planlaması, peyzaj planlaması, tarih, sanat tarihi, mezar taşları ve figürleri’’ gibi konularda daha tekil çerçevede incelendiği ve çoğunlukla tek bir mezarlık alanının irdelendiği görülmüştür. Yapılan bu doktora tezinde ise tüm eski İstanbul çapında 6 ayrı ilçede, çok sayıda yok olan mezarlık alanları tespit edilmiş ve bilime katkıda bulunulmuştur. Yok olan mezarlık alanlarının tespitinin üzerine, geniş bir coğrafyada günümüze de kalan mezarlık alanlarıyla birlikte bu dönüşümün karakteri kentsel boyutta sistemli bir bütün içinde incelenmiştir. Bu doktora tezin ilkleri gün ışığına çıkarması ve üzerine çalışılan konuyu ilk defa daha büyük bir ölçekte bütünsel olarak ele alması çalışmanın özgün değerini ortaya koymaktadır.

1.3. Kaynak Çalışması

Doktora tezi için araştırılan ve elde edilen kaynaklar yazılı kaynaklar ve görsel kaynaklar olarak iki sınıfa ayrılmaktadır. Bu çalışmada görsel kaynaklar; özellikle haritalar, en az yazılı kaynaklar kadar önem arz etmektedir ve çalışmada büyük ağırlık oluşturmaktadır. Bunun nedeni ise haritaların hem nitel hem nicel olarak veri ortaya koyması ile yazılı kaynaklardaki çeşitli eksiklikleri ve tanımı zor bilgileri açıklığıyla

ortaya koymasıdır. Yazılı kaynaklar ise haritalarda yaşanan değişimlerin nedeninin anlaşılmasında ve dönüşümün idari, iktisadi ve sosyal yanlarını ortaya koyması açısından en az görsel kaynaklar kadar önemlidir. Yazılı kaynakların başında en önemli birincil kaynaklardan olan T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Mezarlık kayıtları gelmektedir. Bu kaynaktan sonra döneminin yaklaşık 30 yıl boyunca İstanbul Belediye'sinin belediye mektupçuluğunu yapmış olan, yani günümüzdeki bürokratik unvanı ile genel sekreteri ve özverili bir arşivcisi olan Osman Nuri Ergin'in '' İstanbul Şehri Rehberi 1934, Mecelle-i Umuru Belediye, İstanbul Şehreminleri'' adlı eserleri incelenmiştir.

Şehircilik disiplini altında ise Ruşen Keleş'in '' Şehirciliğin Kuramsal Temelleri, Kent Toprakları Sorunu, Kentleşme Politikası adlı eserleri, Ruşen Keleş ve Cevat Geray'ın '' Kentsel Toprak Rantının Kamuya Kazandırılması'' eserleri incelenmiştir.

''Şehirciliğin Kuramsal Temelleri'' adlı eserde geleneksel ve çağdaş şehir kuramlarından, şehir planlama görüşleri ve eleştirilerinden, Türkiye'de şehirciliğin ve bölge planlamasının genel sorunlarından bahsedilmiştir.

''Kent Toprakları Sorunu'' adlı eserde klasik rant teorilerinden, kentsel arazi kullanma yöntemlerinden, kentleşmeden ve yeni kentsel toprağın üretilmesinden, kentsel toprak değerinin zaman içinde artışından ve arsa spekülasyonundan, kentsel arazinin özel mülkiyete geçmesinin yarattığı sorunlardan, özel mülkiyet ile birlikte mekân düzenleme anlayışının değişiminden ve tüm bu etkenlerin toplumda yarattığı sınıfları, haksızlığı ve kentsel planlamaya zararlarından bahsedilmektedir.

''Kentsel Toprak Rantının Kamuya Kazandırılması'' adlı eserde, özel mülkiyet hakkının kent planlamasında yarattığı sorunlardan, kamu yararı ve toplum yararı kavramlarından, kentsel toprak rantı ile elde edilen artı değerlerin kamuya tekrar nasıl kazandırılması gerektiğinden ve ideal kent planlamasının önüne geçen sorunların nasıl yok edilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir.

Toprak Rantı teorileri kapsamında, Adam Smith'in '' Wealth of Nations'', Karl Marx'ın '' Das Kapital'' adlı eserleri incelenmiştir. Şehircilik ve şehirciliğin ekonomik, sosyolojik ve felsefe boyutları ve eleştirileri kapsamında ise Max Weber'ın '' Ekonomi ve Toplum'', Henry Lefevbre'nin '' Mekânın Üretimi'' ve '' Şehir Hakkı'', Manuel Castells'in '' Kent, Sınıf, İktidar'' ve David Harley'in '' Sosyal Adalet ve Şehir'' ve '' Kent Deneyimi'' adlı eserleri incelenmiştir.

‘’Wealth of Nations’’ adlı eserde, orta çağ ekonomik yapısı, merkantilizm ve fizyokrasinin doğuşundan, özel mülkiyet hakkı ve kapitalimizin gelişiminden bahsetmektedir. Kapitalizmin esasları ortaya konularak iş bölümü ve uzmanlaşma anlatılmaktadır.

‘’Das Kapital’’ adlı eserde, artı değer kavramından, sermayeden bahsedilmiştir. Özellikle tez çalışma konusunu ilgilendiren toprak rantı ve rant teorilerine değinilmiş yanısıra bu oluşumların toplumda ve şehirlerde yarattığı durumlara eleştirel açıdan yaklaşılmıştır. Max Weber’ın ‘’Ekonomi ve Toplum’’ adlı eserinde ilk olarak kent kavramının tanımı yapılmıştır. Kentin bulunması gereken zorunlu öğelere değinilmiş ve kente ağırlıklı olarak idari çerçevede yaklaşılmıştır. Kentte idari yönetimin yanısıra ekonomi, siyaseti din, hukuk gibi olgulara da yer vermiştir. Henry Lefevbre’nin ‘’Mekânın Üretimi’’ adlı eserinde ise mekân kavramına farklı bir bakış açısıyla yaklaşılmış, geleneksel kent teorisine yönelik eleştiriler yapılmış, mekân ve kent üzerinden iktisadi olayların yanısıra sosyolojik ve idari boyutları da felsefi bir şekilde ele alınmıştır.

Görsel kaynaklar yapılan bu tez çalışmasında en az yazılı kaynaklar kadar öneme sahiptir. Görsel kaynaklar arasından ise en çok tarihi haritalardan ve uydu görüntülerinden yararlanılmıştır. Haritaların seçilme nedeni 18-19.yy’da bu disiplininde yaşanan ciddi gelişmelerle birlikte dönem hakkında ilk rasyonel ve tutarlı haritaların elde edilebilmesi olmuştur. Haritalar ölçekli görsel kaynaklar olduklarından dolayı yazılı kaynaklardan elde edilen veriler ve tasvirlere göre daha rasyonel ve nicel özelliklerde veriler sunabilmektedir. Yazılı kaynakların tanımlayamadığı detayları veri olarak göz önüne koymaktadır. Haritalarda bulunan mezarlık alanların konumu, şekli, boyutları rahatlıkla belirlenebilmekte ve ölçülebilmektedir. Uydu görüntüleri ise yaşanan tarihi değişimin kronolojik olarak nasıl sonuçlandığını ortaya koyması açısından oldukça yararlı olmuştur.

Görsel kaynaklar için ‘’ İBB Atatürk Kitaplığı’’ arşivinden; 117 adet Pervititch haritası, 14 Adet Suat Nirven Haritası, Osman Nuri Engin ‘in Şehri Rehberi adlı eserinden 12 adet 1934 İstanbul haritasından yararlanılmıştır.

Pervititch haritalarında İstanbul’un Tarihi Yarımada, Beyoğlu, Beşiktaş, Şişli, Üsküdar ve Kadıköy ilçelerine ait haritalara ulaşılabilmiştir. Bu haritalar 1922-1945

yılları arasında çeşitli zaman dilimlerinde ayrı ayrı yapılmışlardır. Bu haritalarda ilçe, semt, mahalle, cadde ve sokak isimleri görülmektedir. Yol genişlikleri hiyerarşisine göre ölçülebilmektedir. Önemli yapılar, çeşitli yapı tipleri, kat sayısı ve malzemesine kadar ayrıntılı olarak gözlemlenebilmektedir. Mezarlık alanları ise en büyüklerinden en küçük alan kaplayanlara kadar belli olmaktadır. Tekil türbelere bile yer verilmiştir. Bunun yanısıra metruk mezarlık alanları ve terkedilmiş diğer kent toprakları da belirtilmiştir.

Şehri Rehberi haritalarında ise İstanbul'un sırasıyla Eminönü, Fatih, Bakırköy, Beyoğlu, Beşiktaş, Sarıyer, Beykoz, Üsküdar, Kadıköy, Adalar kazaları görülmektedir. Haritalar idari açıdan nitelikli olup, kaza ve nahiye sınırları görülmekte, cadde ve sokak isimleri okunmaktadır. Pervititch haritalarında olan yapılar ve özellikleri bu haritada görülmemekte olup sadece yapı adaları okunmaktadır. Mezarlık alanlarından ise sadece büyük alan kaplayanları okunmaktadır. Mezarlık alanlarının göstermesi açısından kuvvetli olmasa da İstanbul'un idari yapısını göstermesi açısından elverişli bir harita dizisi olmuştur.

Dijital olarak ise Harvard Üniversitesi, Princeton Üniversitesi'nin dijital arşivlerinden; Stolpe Haritası ve Osmanlı Anonim Şirketi haritası, Fransa Milli Kütüphanesi ve Amerikan Coğrafya Cemiyeti'nin dijital arşivlerinden; Kauffer Franchois (1'den fazla) ve B.R. Davies haritalarından yararlanılmıştır.

Kauffer Franchois Haritasının 1776 ve 1786 haritasına ulaşılmıştır. Bu harita tek bir parça olup Tarihi Yarımada ve sur dışını, Beyoğlu, Beşiktaş, Şişli, Üsküdar ve Kadıköy ilçelerini kapsamaktadır. Küçük ölçekli bir harita olduğu için sokak ve cadde isimleri görülmemektedir, bölge isimleri belli olmaktadır. Mezarlık alanları açısından ise orta ve büyük alana sahip Müslüm ve gayrimüslim mezarlık alanları sınırları muallak olmakla birlikte okunmaktadır. B.R. Davies Haritası 1840 yılına ait olup özellikleri açısından Kauffer Franchois haritasına oldukça benzemektedir. Franchois haritası ile karşılaştırıldığında geçen süreçte mezarlık alanlarının değişimini okutabilecek niteliğe sahiptir.

Stolpe haritası ise 1882 yılına aittir. Çizim tekniği ve ifade olarak Kauffer Franchois ve B.R. Davies haritalarından ileridedir. 1/15.000 ölçekli yapılmıştır. 18 parça şeklinde yapılmış olan Stolpe haritası tez çalışması için Adobe Photoshop programında birleştirilmiştir. Stolpe haritasında Kauffer ve Davies haritasına ek olarak yerleşim

bölgelerinin hangi dine mensup oldukları gösterilmektedir. Ayrıca ilk defa lejant sistemine geçen harita olmuştur. Bu lejantlar arasında Müslüman mezarlıları, Hristiyan Mezarlıkları, Yahudi Mezarlıkları, parklar, meyve bahçeleri, sebze bahçeleri ve dini yapılar bulunmaktadır.

Osmanlı Anonim şirketi haritası ise 1922 yılına aittir. Bu haritada Stolpe haritasından biraz daha gelişmiş niteliktedir. Stolpe haritası ile aynı şekilde Müslüman, Hristiyan, Yahudi mezarlıkları, parkların yanısıra ulaşım dokusu detaylı ele alınmıştır. İlk olarak ana arterlerin dışındaki ara arterlerin de isimleri görülmektedir. Bunun yanısıra demir yolları, istasyonlar, tramvaylar, deniz ulaşım hatları ve duraklar belli olmaktadır. İlçelerin sahip olduğu önemli meydanlarda kodlanmıştır.

Dönüşüm tespit edilirken bahsedilen haritalar eşliğinde dört farklı zaman dilimi kullanılmıştır. 1786 Kauffer Franchois, 1840 B.R. Davies, 1882 Stolpe, 1922 Osmanlı Anonim Şirketi, 1922-1945 Pervititch haritaları bu zaman dilimlerinin istinat noktalarıdır.

Uydu görüntülerinden ise Google Earth Pro programının 2022 uydu görüntüleri ile İstanbul Büyük Şehir Belediyesi web sitesi https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/ adresinin 1946 ve 1966 uydu görüntüleri kullanılmıştır. Kronolojik dönüşümün sonucu ve güncel durumu tespit edilmiştir.

1.4. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın yöntemi beş adımdan oluşmaktadır. Birinci adımda mezarlık alanlarının haritalar ve uydu görüntüleri üzerinden yerlerinin tespiti ve mekânsal analizi yapılmıştır. İkinci adımda tarihi mezarlık alanlarının nitel ve nicel tüm özellikleri sınıflandırılarak envanteri oluşturulmuştur. Üçüncü adımda envanteri oluşturulan mezarlık alanları ve çeşitli kent topraklarının kronolojik olarak dönüşüm tarihçesi incelenmiştir. Dördüncü adımda dönüşümün dinamiklerinin incelenmesi ve sınıflandırılması yapılmıştır. Sınıflandırmaların altında veriler toplanmış hem ilçeler özelinde hem İstanbul genelinde dönüşümün oranları ortaya konmuştur. Beşinci adım olarak ise tüm elde edilen nitel ve nicel veriler ve eşliğinde geç 19.yy.-erken 20.yy. İstanbul'unda tarihi mezarlık alanlarında yaşanan dönüşümün karakteristiği ortaya çıkarılmıştır.

Birinci Adım: Mezarlık Alanlarının Yerlerinin Tespiti ve Mekânsal Analizinin Yapılması

Öncelikle tarihi mezarlık alanların tespit edilebilmesi adına yazılı ve görsel kaynak arayışına gidilmiştir. Tarihi mezarlık alanlarının büyük bir kısmı günümüze kadar ulaşamadığı için varlıkları tarihi haritalarda tespit edilmiştir. Haritaların bir kısmında sadece yollar ve yapı adaları yer almaktadır yerleşim dokusu ise okunamamaktadır. Bu yüzden tez için esas olarak incelenecek haritalarda özellikle yerleşim dokusunun okunabilir olanları ve bunun yanında mezarlık alanlarını ve yapı adaları net bir şekilde gösteren haritalar seçilmiştir. Tespit edilen mezarlık alanlarından günümüze ulaşanları ise yerinde gözlemlenip fotoğrafları çekilmiş. Yerinde gözlem ve Google Earth Pro yardımıyla topoğrafik özellikleri ve ortaya çıkartılmıştır. Topoğrafik özelliklerinin yanı sıra kent içi konumu ve ulaşım verileri de ortaya konulmuştur.

Tezin çalışma alanı ile ilgili erken 20.yy. İstanbul'unda çeşitli noktalara açıklık getirmek gerekmektedir. Bu dönemde İstanbul'da cadde ve sokakları konum olarak kolaylıkla değişebilmekte, bunun yanısıra aynı cadde ve sokaklara kısa sürede farklı isimler alabilmektedir. Kazalar ve nahiyeler birbirlerinden kopabilmekte ve birleşebilmekte ve de sınırlarında ise değişiklikler olabilmektedir. Çalışma alanına netlik getirmesi açısından döneminin Belediye Genel Sekreteri olan Osman Nuri Engin'in 1934 Şehri Rehberi adlı eserindeki idari niteliği yeterli olan haritalar esas alınmıştır. Analiz açısından ise en verimli çalışma altlığına imkân sağlaması açısından Pervititch haritalarında ulaşılabilen Beyoğlu, Beşiktaş, Şişli, Fatih, Üsküdar ve Kadıköy İlçeleri seçilmiştir. Bu noktada ilçelerin idari bölünmeler veya birleşmeler ile birlikte sınırları arasında 20.yy. içinde çeşitli değişimler gerçekleştiğini belirtmek gerekir. Geçmiş ve günümüz arasındaki bu farka açıklık getirmek için çalışma alanının sınırlarını net olarak belirtmesi açısından idari olarak yetkinliğe sahip olan 1934 Şehri Rehberi haritası referans alınmıştır.

Eminönü Kazasının; Eminönü Merkez Nahiyesi, Alemdar Nahiyesi, Kumkapı Nahiyesi, Beyazıt Nahiyesi, Küçük Pınar Nahiyesi, Fatih Kazasının; Fatih Merkez Nahiyesi, Karagümrük Nahiyesi, Fener Nahiyesi, Eyüp Nahiyesi, Şehremini Nahiyesi, Samatya Nahiyesi,

Beyoğlu Kazasının; Beyoğlu Merkez Nahiyesi, Galata Nahiyesi, Kasımpaşa Nahiyesi, Hasköy Nahiyesi, Şişli Nahiyesi, Taksim Nahiyesi, Beşiktaş Kazasının; Beşiktaş Merkez Nahiyesi, Arnavutköy Nahiyesi,

Üsküdar Kazasının; Üsküdar Merkez Nahiyesi, Beylerbeyi Nahiyesi, Kısıklı Nahiyesi, Kadıköy Kazasının; Kadıköy Merkez Nahiyesi, Kızıl Toprak Nahiyesi, Erenköy Nahiyeleri tezin inceleme alanları içerisindedir. Alanların sınırları bölüm içlerinde detaylı bir şekilde belirlenmiştir.

Bakırköy kazasının; Bakırköy Merkez Nahiyesi, Yeşilköy Nahiyesi, Sarıyer Kazası, Rumeli Hisarı Nahiyesi Beykoz Kazası, Anadolu Hisarı Nahiyesi çalışma alanı içine alınmamıştır. Gerek Pervititch haritaları bulunamamış gerekse mezarlık alanları şehri rehberi haritalarında gözükmemektedir.

Beyoğlu İlçesinde; Taksim Meydanı, Gezi Parkı, Taşkışla, Harbiye Mektebi ve Çevresi, Şişhane Kavşağı ve çevresi, Recep Tayyip Erdoğan Stadyumu ve çevresi, Kulaksız Mezarlığı, Beşiktaş İlçesinde; Abbas Ağa Parkı ve Çevresi, Maçka Mezarlığı ve Parkı, Maçka Kışlası ve çevresi, Yıldız Parkı, Şişli İlçesinde Rum Ortodoks Mezarlığı, Feriköy Protestan ve Latin Mezarlığı, Cevahir Alışveriş Merkezi batısında bulunan, Ermeni Gregoryen, Metamorfoz Rum, İtalyan Musevi ve Ermeni Katolik Mezarlıkları,

Fatih İlçesi sınırlarında, Edirnekapı, Topkapı, Mevlâna Kapı ve Silivri Kapısı dışında yer alan mezarlıklar, Üsküdar İlçesinde Karaca Ahmet Mezarlığı ve çevresindeki mezarlıklar, Selamsız Ermeni Mezarlığı ve batısındaki alan, Kadıköy de ise Ayrılık Çeşmesi ve mezarlığı, Rum Ortodoks ve Ermeni mezarlıkları yerinde incelenmiştir. Tüm bu lokasyonlar yerinde halen mezarlık alanları olan ve yerinde başka oluşumlar olan şeklinde iki farklı niteliktedir.

Mezarlık alanı tespitlerin bir kısmı da yazılı kaynaklarla teyit edilmiştir. Özellikle bu konuda 1930 T.C. Cumhurbaşkanlığı Mezarlık Arşivi çok yardımcı olmuştur. Yazılı kaynaklar görsel kaynaklar arasında zaman dilimleri içindeki farkların nedeninin anlaşılmasında oldukça etkili olmuştur. Haritalar üzerinde sınırları muallak olan ve hakkında kesin yargıya varılamayan noktalara açılık getirmiştir. Görsel kaynaklar ise mezarlık alanlarının net olarak sınırlarını göstermesi, alan, çevre, konum bilgilerini vermesi açısından yazılı kaynakların nitel eksikliklerini gidermiştir.

Elde edilen haritalardan özellikle Pervititch haritaları, mahalleler adına yapılmış kapsamlı, küçük ve çok sayıdaki haritalardır. Hazırlanışları arasında ve dijital ortamlarda; ölçü boyutları ve yönleri arasında farklar bulunmaktadır. Öncelikle Adobe Photoshop programında iki farklı haritada ortak olan sokaklar ve binalar esas alınarak haritalar aynı ölçü boyutuna getirilmiş ardından farklı yönlerdeki haritaların hepsinde doğru yön bulunmuş ve aynı yöne çevrilmiştir. Senkronize edilmiş haritalar kesişim noktalarından birleştirilmiştir. Senkronize bir şekilde birleştirilen haritalar, mevcut durumu bütünsel ve sağlıklı şekilde okunabilir niteliğe gelmiştir.

İkinci Adım: Mezarlık Alanlarının ve Kent Topraklarının Envanterinin Yapılması

Bunun için ilk olarak her bir yapı adasına yayılmış olan mezarlık alanına bir kod verilmiştir. 154 adet koda sahip kapsamlı bir Çizelge hazırlanmıştır. Bu kodların içinde mezarlık alanlarının bulunduğu harita, harita yılı, bulunduğu ilçe, bulunduğu mahalle, mensup olduğu din gibi bilgiler girilmiştir. Ardından kodlanmış mezarlık alanlarının, kaç metrekare alan kapladığı, kaç metre çevresi olduğu, günümüzdeki durumu ve kalan alan miktarları Google Earth Pro Programı ile hesaplanmıştır. Mezarlık alanlarının yanısıra geniş ahşap konak arsalarının, tarımsal ve yeşil arsaların ve kalıntı alanlarının haritalardan tespit edilmiştir. Bulundukları yapı adaları ile birlikte nitel ve nicel verileri hesaplanarak envanteri yapılmıştır. 73 adet geniş ahşap konak arsası ve çok sayıda tarımsal arazi ve kalıntı alanların içeren kapsamlı bir çizelge elde edilmiştir. Kent toprakları mezarlık alanlarıyla aynı şekilde okumayı kolaylaştıran bir araç olmuştur.

Üçüncü Adım: Mezarlık Alanlarının ve Kent Topraklarının Kronolojik Dönüşüm Tarihçesinin İncelenmesi

Dönüşümün sağlıklı bir şekilde gözlemlenebilmesi ve sonuçlarının çıkarılması için tarihsel arka planı da ele almak gerekmektedir. Tarihi mezarlık alanlarının dönüşüm geçmişini tespit edebilmek adına incelenen bölgelerin tamamı içeren ve mezarlık alanlarının okunabildiği 5 farklı harita ele alınmıştır. Bunlar sırasıyla 1786 Kauffer Franchois, 1840 B.R. Davies, 1882 Stolpe, 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası ve 1922-1945 Pervititch haritaları olmuştur. Bu haritalar Adobe'nin Photoshop CS4 programında kronolojik sırada ikişerli ve ardışık olarak transparan şekilde aynı ölçekte

üst üste çakıştırılarak dönüşüm net bir şekilde saptanmış, aynı zamanda sayısal olarak ölçülebilir niteliğe gelmiştir. İlk olarak 1786 ve 1840 haritaları çakıştırılmış, ardından 1840 ve 1882 haritaları çakıştırılmış, ardından 1882 ve 1922 haritaları çakıştırılmış ve farklar hem gözlenmiştir. Tüm mezarlık listelerini bir arada görmeyi kolaylaştıran Çizelgenun yanısıra bir mezarlık alanının geçirdiği kronolojik dönüşümü gözler önüne sermek için mezarlık alanları için özel künye hazırlanmıştır. Bu künyede bir mezarlık alanının geçirdiği değişim ve güncel durumu okunabilmektedir. Hazırlanan Çizelge genelden özele okumayı kolaylaştırırken, künyeler ise özelden genele okumayı kolaylaştırmıştır. Haritalardaki mezarlık alanları arasındaki farklar gözlemlenirken kentsel karakterin değişimi de dikkate alınmış '' mezarlık alanlarının kentten bağımsız irdelenemeyeceği'' savı ile hareket edilmiştir. Kentsel değişiklikler de gözlemlenmiştir.

1922- 1945 Pervititch haritaları ise döneminin yangın sigorta haritaları olup, bu haritalar üzerinde caddeler, yolların yanı sıra parsellerin üzerinde yer alan konut tipi, kat sayısı ve adedine kadar ince bilgi bulunmaktadır. Bu yüzden Pervititch haritalarından büyük ölçekte, yapı adası boyutunda ve daha ince bilgiler elde edilmiş, mezarlık alanları ve kent topraklarının dönüşümü daha yakından gözlemlenmiştir. Dönüşümün geleceğini de görebilmek adına 1922 haritaları ile günümüz uydu görüntüleri, Google Earth Pro programından transparan bir şekilde çakıştırılarak erken 20. Yüzyıldan sonraki dönüşüm de incelenmiştir. Böylece dönüşüm hem geçmişi hem de geleceğiyle bütüncül bir şekilde ele alınmıştır.

Dördüncü Adım: Dönüşümün Dinamiklerinin İncelenmesi ve Sınıflandırılması

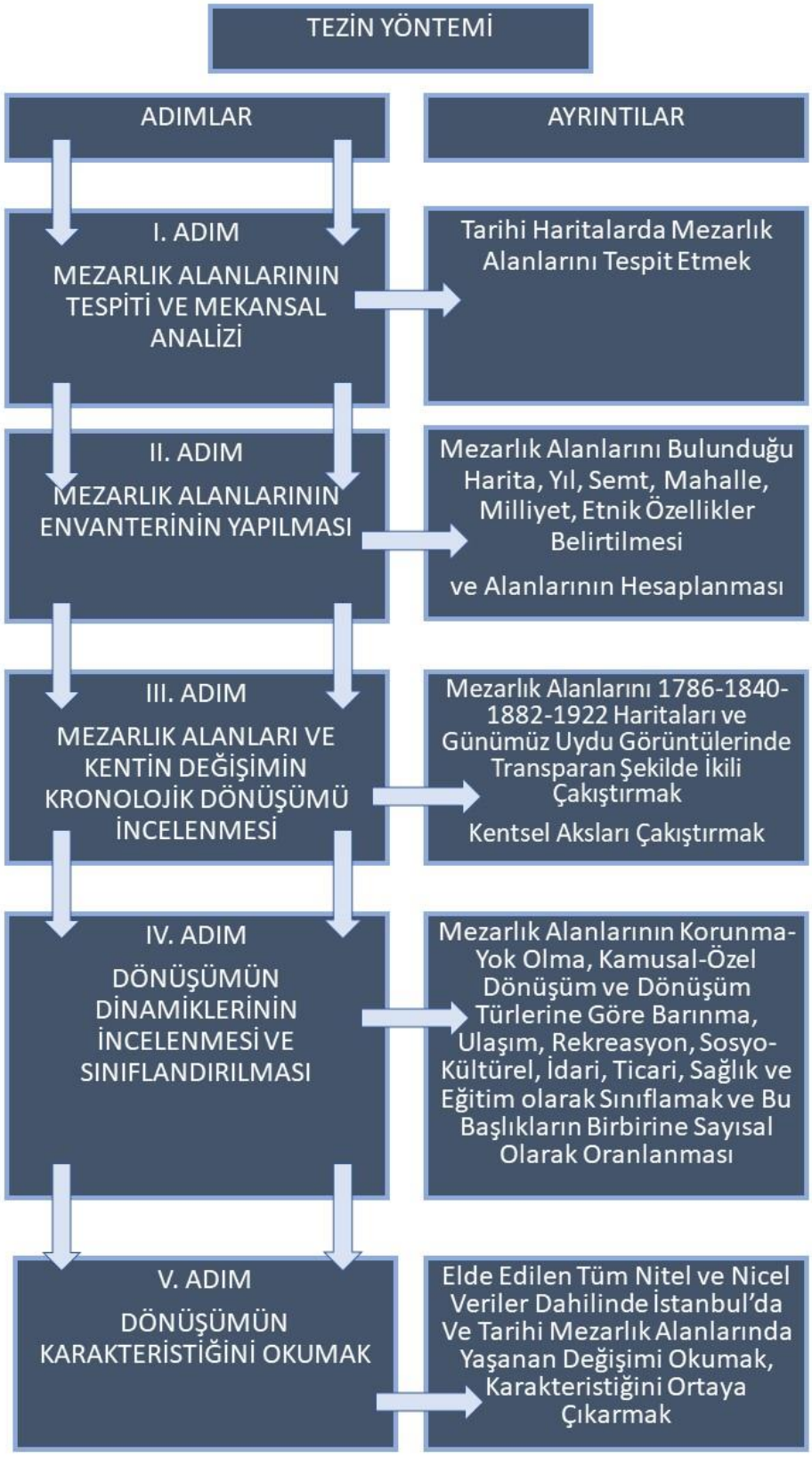
Mezarlık alanlarının kodlandırılması ve sınıflandırılması işleminin ardından nitel ve nicel verilerinin hesaplanmasından sonra verilerin toplanma ve sınıflandırılma işlemine gidilmiştir. Beyoğlu, Beşiktaş, Şişli, Fatih, Üsküdar ve Kadıköy ilçelerinde yer alan mezarlık alanlarının nicel özellikleri her bir ilçe için kendi içinde toplanmıştır. Her bir ilçe için korunan mezarlık sayısı ve alanı, müdahale edilen mezarlık sayısı, alanı ve ortaya çıkardığı toprak rantı miktarı hesaplanmıştır. Bunlar aynı zamanda Müslüman ve gayri Müslüman mezarlık alanları olarak kendi içlerinde hesaplanmıştır.

Ardından dönüşüme uğrayan mezarlık alanları kendi aralarında sınıflandırılarak hesaplanmıştır. Dönüşümün dinamikleri: **Kentse**l **Alan Kazanmak, Kentsel Rant**, **Özel Mülkiyet**, Ulaşım Dokusuna Katkı ve **Kamu Yapıları ve Kamu Yararı Projeleri**

başlıkları altında beşe ayrılmıştır. Sınıflandırılan başlıklar her bir ilçe için yine kendi içinde hesaplanmıştır. Elde edilen veri toplamları ve sınıflandırılmalar kendi içlerinde oranlanarak yüzdelik dilim grafiklerine dönüştürülmüştür. Bu sayede dönüşümün karakteristiği daha net okunabilir ve yorumlanabilir pozisyona gelmiştir.

Beşinci Adım: Dönüşümün Karakteristiğini Ortaya Çıkarmak:

Geç 19.yy. ve erken 20.yy. İstanbul'unda Tarihi mezarlık alanlarında yaşanan dönüşümün dinamiklerinin incelenmesi ve sınıflandırılmasının ardından dönüşümün karakteristiğini ortaya çıkarmak yoluna gitmiştir. Bu anlamda dönüşen tarihi mezarlık alanlarının ve diğer kent topraklarının ortak noktaları ve ayrışan noktaları ele alınmış. Benzeyen ve ayrışan noktalardaki oranlar da göz önüne konularak çeşitli çıkarımlar yapılmıştır. Tüm sürecin sonunda ilk olarak ‘’dönüşümün nasıl gerçekleştiği’’ mevzusu ortaya çıkartılarak ‘’dönüşümün neden gerçekleştiği’’ sorusuna yanıt aranmıştır. Bu kapsamda ‘’kentsel alan elde etmek, kentsel arazi kazanmak, kentte boş toprakların azalması ‘’ konuları masaya yatırılmıştır.

Şekil 1.1. Tezin Yöntem Diyagramı

BÖLÜM 2

TARİHİ MEZARLIK ALANLARI VE KENT

2.1. Kent Tanımları ve Kent Kavramı

Tarihi mezarlık alanları, fiziki olarak kent oluşumlarının içinde yer aldığı için kentten bağımsız değerlendirmemek gerekir. Bu yüzden öncelikle çeşitli kent tanımlarına bakmak ve kent kavramını irdelemek gerekir. Kenti belirli bir miktarda ele aldıktan sonra kent ile mezarlık alanlarının bağlantısını ele almak gerekir. Bu yüzden geleneksel kent kuramları içerisinde mezarlık alanlarının yeri de tartışmaya açılacaktır.

Kent oluşumu ve kent kavramı 20. Yüzyılda birçok mimar, kent bilimci ve sosyolog tarafından tanımlanmıştır. İlk olarak sözlük tanımı olarak kent; ‘’nüfusun büyük bölümünün ekonomik faaliyet alanı olarak ticaret, sanayi, yönetim ve hizmetle ilgili işlerle geçimini sağladığı, toplumsal ve kültürel bir örgütlenmenin olduğu yerleşim alanı’’ şeklinde geçmektedir.

Ruşen Keleş günümüz modern kentini; ‘’Tarımsal olmayan ya da sanayiye dayalı bir üretimin göreceli de olsa bir ağırlık kazandığı üretim araçlarının yoğunlaşmasına paralel olarak yaşayan nüfus açısından da bir artışın olduğu heterojen ve iş bölümlü ve uzmanlaşmanın yüksek olduğu yerleşim alanı’’ olarak tanımlamaktadır. (Keleş, 2021).

Mübeccel Kıray kenti; ‘’Tarım dışı faaliyetlerin yapıldığı, tarımsal veya tarımsal olmayan ürünlerin dağıtımının kontrol fonksiyonlarının toplandığı, teknolojik gelişmişlik düzeyine göre büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine ulaşmış yerleşme birimleri’’ olarak tanımlar. (Kıray, 2007, s7).

Süha Göney kenti; ‘’Orta ve yüksek nüfusa sahip, tarımsal üretimin ağırlığı olmayan, sanayi ve ticaretin yoğunluk kazandığı, bunların yanı sıra hizmet sektörünün yoğunluk kazandığı, bu disiplinler arasında yoğun bir işlem hacminin gerçekleştiği yerleşmeler’’ olarak betimler. (Göney, 2019, s9).

Turgut Cansever ise kenti iki farklı boyutta ela almıştır; ilk boyutta kent daha çok mekânsal bir kavram olarak görülmektedir. Buna göre ‘’kent kişinin hayatını düzene sokabilmek nedeni ile oluşturduğu önemli bir fiziki üründür ve bu büyük ürün insan yaşamanı da yönlendiren bir yapıdadır. ‘’İkinci boyutta ise kent olgusu sosyal bir kavram olarak görülmekte ‘’ toplumsal hayata, bireyler arasındaki ilişkilere şekil veren, sosyal mesafelerin en aza indirgendiği ve yoğunluk kazandığı alanlardır. ‘’ (Cansever, 1992, s17).

Modern yerli yazarların yanısıra geçmişten bu yana kent ile ilgili çeşitli tanımlar ve analizler mevcuttur. Bu fikirleri kısaca irdelemek de dönüşümün sürecini anlamak açısından yararlı olacaktır.

Saint De Simon, kenti ve toplumu feodal yapıdan sanayi devrimine geçiş boyutunda ele almıştır. Kentin ve toplumun iktisadi bir boyut olduğuna değinmiştir. (Simon, 1965). Emilie Durkheim kente sosyoloji ağırlıklı olarak yaklaşmıştır, kentin toplumsal bir dayanışma üzerine inşa edildiğini belirtmiştir. Bu dayanışmayı organik ve mekanik dayanışma olarak ikiye ayırmıştır. Mekanik dayanışmanın sanayi öncesi kenti toplumlarında, organik dayanışmanın ise sanayi sonrası kenti toplumlarında olduğuna değinmektedir. (Durkheim, 1893). Ferdinand Tonnies, Durkheim ile benzer şekilde kenti toplum tipi açısından ele almıştır, cemaat ve cemiyet toplumu tanımlarını yapmıştır. Cemaat toplumunun sanayi devrimi öncesi toplumları cemiyet toplumlarını sanayi devrimi sonrası toplumları olarak sınıflandırmıştır. (Tonnies, 1988).

Karl Marx ve Friedrich Engels kenti ve toplumu ağırlıklı olarak üretim biçimi üzerinden ele almıştır. Topluma ve kente iktisadi açıdan yaklaşırlarken aynı zamanda toplumun sosyal yapısını da etkili bir şekilde ortaya koymuşlardır. Tarımın gelir kaynağı olan feodal kent toplumdan üretimin gelir kaynağı olan sanayi kenti toplumuna geçiş ile birlikte Marx ve Engels’in sanayi kenti toplumuna iktisadi boyutun yanısıra sosyal içerikli ağır eleştirileri olmuştur. (Marx & Engels, 1848).

Herbert Spencer ise kent ve toplumu farklı bir bakış açısıyla ekolojik bir benzetmeyle ele almıştır. Biyoloji biliminde çalışan Darwin’den oldukça etkilenmiştir ve ‘’Sosyal Darwinizm’’, ‘’Evrim Sosyolojisi’’ gibi kavramları ortaya atmıştır. Ona göre ‘’ Survival of The Fittest’’ yani; en güçlü ve adapte olabilenin hayatta kalması

kaçınılmazdır. Bu görüşün kent ve toplumda da geçerli olduğunu belirterek kenti büyük bir organizmaya benzetmiştir. (Spencer, 1851).

Kente bir bütün olarak bakarak ilk defa kent tanımı yapan isim Max Weber olmuştur. Kente idari ağırlıklı çerçevede yaklaşmış ve kentin bulunması gerektirdiği zorunlu öğelere değinmiştir. Kent tanımı yapılabilmesi için kendine özgü bir yönetim, bir ticaret merkezi ve savunma merkezleri kriterlerine değinmiştir. (Weber, 2019)

Modern zamanların kenti tanımı ilk kez Max Weber tarafından yapılmış olsa da kentin bilim olarak ele alınması 1892 yılında Chicago Ekolünün açılması ile birlikte olmuştur. Kentsel çalışmalar ilk defa toplu, kapsamlı ve sistematik metotlarla kuramsallaşmıştır. Chicago'nun konumundan ve avantajlarından dolayı hızlı büyüyen ve sanayileşen bir kent olmasından kaynaklı kent araştırma nesnesine dönüşmüştür.

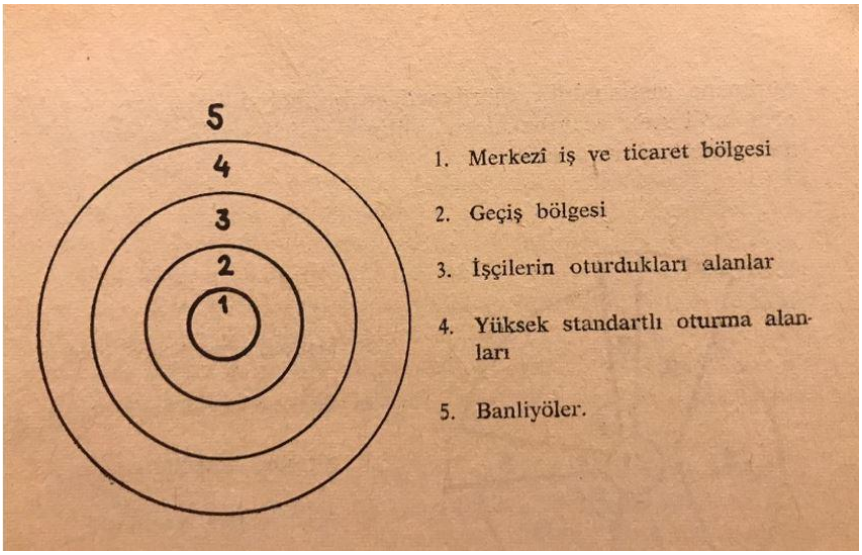
1892'de ortaya çıkan bu ekol toplum üzerinden yapılan sosyal ve iktisadi yaklaşımların yanı sıra doğrudan kente ekolojik yolla yaklaşmıştır. Ekolojik yaklaşım türü ağırlıklı olarak evrim teorisinin sahibi Darwin'den etkilenmiştir ve kenti yaşayan bir organizmaya benzetmiştir.

Chicago okulu kurucularından biri olan Amerikan Sosyolog Robert Ezra Park, kentsel ekoloji kuramını ilk ortaya atan kişi olmuştur. Ağırlıklı olarak Darwin'in evrim teorisinde etkilenmiştir. Robert Park kentte yaşayan insanların hareketlerini tanımlarken, bitki ve hayvan sosyolojisi temel tezlerinden yararlanmıştır. Kenti kendiliğinden dengeye oturacak bir eko-sistem olarak görmüştür. Park'a göre ekolojide ortaya çıkan rekabet, istila, yerine geçme süreçleri kentte de benzer bir denge sağlamaktadır. Kent sakinleri geçimlerini sağlamak için mücadele ederken maddi güçlerine göre farklı mahalleleri ortaya çıkarırlar. Mahalleler de biyolojik çevredeki gibi kendi bölgesindeki yaşamaya en uygun bireyleri seçen ve ayrıştıran özelliğe bürünmektedir. Ardından da rekabetin şiddetine göre bölgeler arasında birbirini istila etme ve yerine geçme süreci başlar. Kentsel ekoloji kuramıyla ilk defa getto, çöküntü mahalleleri, lüks konutlar gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. (Park & Burgess, 2012)

Ekolojik kent kuramları yani geleneksel kent kuramları kapsamında kentle ilgili üç adet model örnek gösterilmiştir. Birincisi Amerikan kent sosyoloğu Ernest Burgess tarafından ortaya atılan ''Concentric Zone Model''; türkçe çevirisiyle ''Yoğunlaştırılmış Bölge Teorisi, literatüre geçmiş adıyla ''Eş Merkezli Çemberler Teorisi''. İkincisi Homer

Amerikan kent sosyoloğu Homer Hoyt tarafından ortaya atılmış ‘’Sector Model’’; türkçe çevirisiyle ‘’ Dal Yöntemi modeli, literatüre geçmiş adıyla ‘’ Dilimler Kuramı’’, üçüncü ise Amerikan Kent Sosyologları Chauncy Harris ve Edward Ullman tarafından ortaya atılmış ‘’Multiple Nuclei Model’’, Türkçe çevirisiyle ‘’Çoklu Çekirdek Teorisi’’ literatüre geçmiş adıyla ‘’Çok Merkezli Gelişme Teorisidir.

Concentric Zone Model, Eş Merkezli Daireler Kuramı, Ernest Burgess

Şekil 2. 1. Şekil 197Merkezli Daireler Kuramı, Ernest Burgress

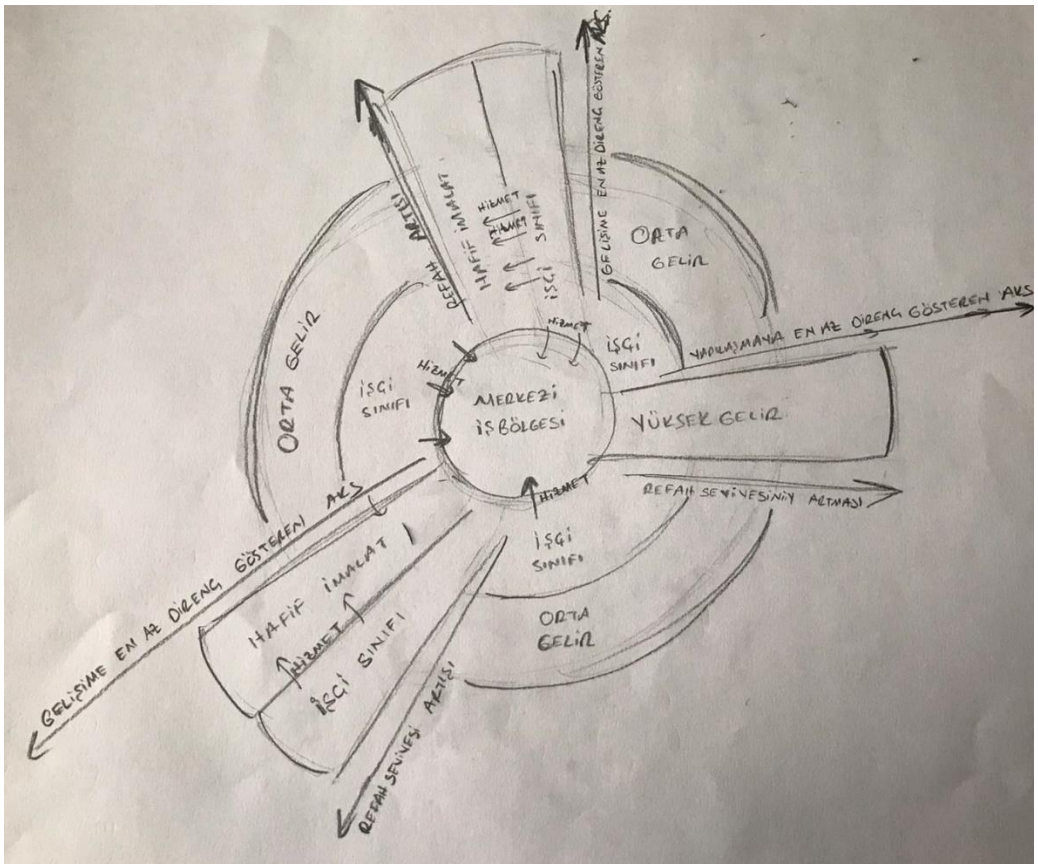
Ernest Burgess, kentleşme sürecine odaklanarak rekabetçi ekonomik yapıyı gösteren tek merkezli daireler kuramını geliştirmiş ve kentsel ekolojik kurama mekân boyutunu kazandırmıştır. Ona göre kent birbiri içine geçmiş 5 daireden oluşur ve bu daireler merkezden çevreye doğru genişleme gösterir. Her bir dairenin fonksiyonu birbirinden farklıdır. Buna göre merkezdeki daire yani birinci halka merkezi iş alanını oluşturur ve en güçlü dairedir. Ticari faaliyetlerin tümü bu dairede gerçekleşir ve burada toprak oldukça pahalıdır. İkinci halka ise geri kalmış çöküntü bölgesidir. Burada genellikle birinci halkadaki iş alanlarında çalışan işçi konutları bulunur ve kiralar düşüktür. Birinci halka genişledikçe bu bölgede yaşayanlar yer değiştirmek zorundadır. Rekabet gücünün düşük olmasından dolayı burada yaşayanlar sürekli bir istila tehdidi altındadır. Üçüncü halka ise refah düzeyi daha iyi olan mavi yakalı işçilere ait konutları barındırır. Yaşam şartları daha iyi ve merkeze yani iş yerine daha yakın olduğu için burası tercih edilmiştir. Dördüncü halka orta ve üst sınıf insanların yaşadığı, lüks konutların yer aldığı halkadır. Beşinci halka ise kent merkezinden uzak, banliyölerin yer aldığı kısımdır.

Burgess ’in Chicago’ya uyarladığı bu model ona göre ideal modeldir. (Park & Burgress, 2012).

Kurama yönelik eleştiriler Karl Marx, Friedrich Engels, Adam Smith ve David Ricardo’dan etkilenen Marksizm’i yeniden ele alan sosyolog Neo Marksistlerden olan Henry Lefevre, David Harley, Manuel Castell tarafından yapılmıştır. Eleştiriler şu şekilde sıralanmıştır; bu modelde topoğrafya hiçbir şekilde ele alınmamıştır. Aynı şekilde özerk yönetimlerin kasıtlı şehir kent planlama kararlarına hiçbir şekilde değinilmemiştir. Hiçbir şehir bu kadar düzenli halkalar içermemektedir. Kentin özgün tarihi, siyasi ve sosyal yapısı hiçbir şekilde hesaba katılmamıştır. Zengin ve fakir ayrımı mesnetsiz bir şekilde yapılmış, esinlenilen ekolojik denge çok indirgemeci bir şekilde aktarılmıştır. (Lefevbre, 1996).

Kuramı açıklayan diyagramdaki halkalara da çeşitli eleştiriler mevcuttur; ilk çelişki, merkez toprakları en yüksek rantı getirmesine rağmen zenginlerin dördüncü halkada yaşamasıdır. Bu fark merkezi bölgelerde kiranın düşük, refahı iyi bölgelerde yüksek olmasıyla açıklansa da yetersizdir. Rantı kuvvetli toprakların kirasının düşük olması, rantı düşük toprakların kirasının yüksek olması ise kuramın içinde yine bir çelişkidir. Ayrıca birden çok merkezle büyüyen ve ulaşım hatları ve olanaklarının önemli belirleyiciler olduğu metropol kentler için bu model yeterli bir kuramsal çerçeve sunmamaktadır. Eş Merkezli Daireler Kuramı, araziden yararlanma biçimlerini aydınlatması açısından dönemlidir. Bazı gerçekleri ve doğru tespitleri barındırsa da araştırma konusu olan Chicago kenti ile uyumsuzluklar sergilemektedir ve zamanla terkedilmiştir üstüne daha gelişmiş kuramlar çıkmıştır.

Sector Theory, Dilimler Kuramı, Homer Hoyt

Şekil 2. 2. Sector Theory, Dilimler Kuramı Grafiği, Homer Hoyt

Bu kuram oluşturulurken eş merkezli daireler kuramından farklı olarak hesaba katılan düşünce ulaşım imkanlarının gelişmesi ve hızlanması olmuştur. Şehirlerin büyümesi yine halkalar şeklinde oluşmaktadır. Yalnız bu halkaların üzerinde şehrin ulaşıma en az direnç gösteren alanlarında merkezden çevreye doğru ışınsal bir biçimde genişleyen çeşitli dilimler oluşmaktadır. Bu dilimlerin içinde ise merkezden çevreye doğru gidildikçe refah seviyesi ve maddi güç artmaktadır. Beş ayrı dilim yer almaktadır ve her dilimde ise farklı bir sınıf yer almaktadır. Bu dilimlerin bazılarında işçi sınıfları, bazılarında hafif imalat bazılarında ise yüksek gelir grubu yer alabilmektedir.

Merkezde yer alan daire merkezi iş ve ticaret bölgesidir. Çevresindeki halkada onlara hizmet eden işçi sınıfı yer almaktadır. Bir sonraki halkada ise refah düzeyi daha yüksek orta düzey gelir grubu yer almaktadır. Eskiden zengin sınıfı otururken bu sınıfın

terk ettiği ve yerini orta düzey gelir grubuna bıraktığı halkadır. Bu halkalardan ayrı olarak ulaşıma az direnç gösteren bölgelerde merkezden çevreye doğru giden hafif imalat ve işçi sınıfı dilimleri oluşmuştur. Bu iki dilim birbiriyle ışınsal şekilde komşudur ve işçi sınıfı dilimi halen hafif imalat bölgesine hizmet etmektedir. Bu dilimlerde bahsedildiği üzere refah seviyesi arttıkça merkezden uzağa doğru yerleşim artar. Beşinci dilim ise yüksek gelir grubunun dilimidir ve merkezi iş bölgesi ve hafif imalat dilimlerine oldukça uzak ve soyutlanmış haldedir. (Hoyt, 1939).

Kurama yönelik eleştiriler yine neo marksistler tarafından yapılmıştır. Eleştirilere şu başlıklar altında toplanmıştır; sosyal sınıf yapısını gereksiz derecede basitleştirmiştir. Kentin sosyal, kültürel, tarihi ve siyasi özgünlükleri hesaba katılmamıştır. Topoğrafya hesaba katılmamıştır. Hiçbir dilim bu kadar ışınsal şekilde düzenli ilerleme kaydetmez. 19. Yüzyıl liberalizminin egemen olduğu bir konut düzenini veri olarak alır, yerinden yönetim kurallarını ve planlama kararlarını da hesaba katmaz. Kuram dilim kavramını anlaşılmaz biçimde kullanmış ve iyi tanımlamamıştır. Araziden yararlanmada grupların değer yargılarının ve toplumsal davranışlarının etkisini dikkate almamıştır. Yine de araziden yararlanma biçimlerinin temel düzenindeki değişmeler aydınlatması bakımından önemli sayılır. Az gelişmiş ülkelerin şehirlerinin yapısına ortak dilimler kuramından daha fazla uyan bir niteliğe sahiptir. (Lefevbre, 1996) (Castells, 1996).

Multiple Nuclei Model, Birden Fazla Merkezli Gelişme Kuramı, Edward. L. Ullman ve Chauncy D. Harris

Bu kuram ortak merkezli çemberler ve dilimler kuramının araziden yararlanma biçimlerini açıklamaya yetersiz olmalarından dolayı ortaya çıkmıştır. Bu kurama göre kentsel gelişmeler tek bir merkezin değil, birkaç ayrı çekirdeğin etrafında yer alır. Bazı çekirdekler eskiden beri var olageldikleri halde, bazı çekirdekler sonradan ortaya çıkmıştır. Çekirdeklerin sayıları, büyüklükleri ve birbirlerinden uzaklıkları şehirden şehre değişir. Bir kent ne kadar büyükse o kadar çekirdeğe sahiptir.

Şehirler içinde merkezlerin birden fazla bölgede çıkması birkaç noktada özetlenebilir: Bazı faaliyetlerin uzmanlaşmış özel hizmetlere ihtiyaç duyması, bazı faaliyetlerin kendilerine benzeyen veya tamamlayıcı faaliyetlerle bir arada bulunması gereği, birbirine benzemeyen bazı şehirsel faaliyetlerin ise aralarındaki zıtlaşma

nedeniyle ayrı bölgeleri seçmesi, bazı şehirsel faaliyetlerin kendileri için en fazla arzu edilmeye değer yerlerin yüksek rantını ödeme gücünden yoksun olması

Bu kurama göre şehirde altı farklı bölge belirir; Birincisi, Merkezi iş ve Ticaret Bölgesi, ikincisi; Toptancılık ve Hafif İmalat Sanayi Bölgesi, Üçüncüsü; Ağır Sanayi Bölgesi, Dördüncüsü; Kendi İçlerinde Dar, Orta ve Yüksek Gelirli oturma bölgesi, beşincisi: Kültür Merkezleri, Parklar, Şehrin Hafif Sanayi Gibi Küçük Çekirdekleri, Altıncısı Banliyöler

Birden Fazla Merkezli Gelişme Kuramına Yapılan Eleştiriler: Bu kuram çağın büyük şehirlerin araziden yararlanma biçimleri ile ilgili bazı gerçekleri yansıtmaktadır. Fakat ampirik araştırmalarla desteklenmiş bir kuram değildir. Değişik parametrelere sahip bir araziden yararlanma niteliğine sahip değildir. Dinamik değildir ve geleceğe ait tahminlere fırsat vermemektedir. Çekirdeklerin şehir içinde nerelerde ve hangi koşullar altında olacağını önceden belirtecek derecede gelişmiş değildir. (Harris & Ullman, 1945).

Geleneksel Kent Kuramların Tümüne Dair Ortak Yapılan Eleştiriler;

Geleneksel Kent Kuramlarına en ağır eleştiri Karl Marx' tan ve Friedrich Engels' in çalışmalarından etkilenen neo Marksistlerden gelmiştir. Bu eleştirilerin başını Henry Lefevbre, Manuel Castell ve David Harley çekmektedir.

Üç kuramda araziden yararlanma biçimlerini aydınlatmaya çalışması açısından önemlidir. Fakat eksikleri çoktur ve evrensel nitelik sunamazlar. Özellikle en ağır eleştiri Darwin'in evrim teorisini ve esinlendiği eko dengeyi indirgemeci bir şekilde ele alması ve görsel olarak kalmaktadır. İkinci eleştiri özerk yönetimlerin şehir planlama kararlarını ve topoğrafyayı hesaba katmamalarıdır. Üçüncü eleştiri ise şehirlerin tarihi geçmişini, politik yapısını, kültürel ve sosyal yapısını ve bunların dinamiklerini hesaba katmamasıdır.

Bu kuramlarda değişiklikler yapmadan bunları gelişmekte olan ülkelerin şehirlerine uygulamak uygun değildir. Az gelişmiş ülkelerin şehirleri hızlı büyümenin baskısı altında kompleks ve daha düzensiz bir yapıya sahip bir görünümü sunarlar.

İşçilerin ve dar gelirlilerin yaşadığı konutlar, batı ülkelerinde, şehir merkezlerinde yer alırken bunların gelişen ülkelerde şehir çevresine yakın alanlarda yer alıdığı görülmektedir. Şehirleri çevreleyen bu yerleşmeler tek tek kişilerin ya ada ailelerin değil

belli taşra şehir ve köylerinden belli bölgelerden gelen grupların oluşturdukları yerleşmelerdir. Bu üç kuramın yetersizliğinin bir başka önemli göstergesi kapitalist bir iktisat düzeninin geçerli olduğu bir toplumun şehirleri gözlenerek ve sınıf ilişkilerine yer vermeksizin formüle edilmişlerdir. Farklı iktisadi sistemlerin şehirlerini ve hareket kurallarını hesaba katmamaktadır.

Kente 20. Yüzyıl Yaklaşımları

Henry Lefevbre 20. Yüzyılda kentle ilgili geleneksel çalışmalara farklı bir bakış açısı getirmiştir. Kent ve mekan kavramı ile kavramları yeniden tartışmaya açmıştır. Mekanın yakın tarihe kadar gelen görüşle sadece görsel ve ussal algılanan ölçülebilen üç boyutlu bir hacim olarak algılanmaması gerektiğini ve çok boyutlu yönleri içerdiğini ileri sürmüştür. Ona göre mekan yapan içinde yaşanan durumlar ve insan ilişkileridir ve doğadan parçaların kopartılıp rezerve edilmesiyle oluşurlar. (Lefevbre, 1992, s. 95-101).

İnsanoğlunun maddi ve pratik kaygılarının kentin maddesel kısmını oluşturuduğunu iddia etmiştir. kapitalizmin gelişim sürecinde, sermayenin birincil aşamasından ikincil aşamasına geçildiğini belirtmektedir. Birincil aşama üretim sürecine yapılan yatırım ve üretimi yapılan ürünün pazarda satılması iken kapitalizmin ikincil aşaması kentsel mekan ya da toprağın piyasada alınıp satılan bir mala dönüşmeni ifade eder. (Lefevbre, 1992, s. 241-247). (Lefebre, 1970).

Manuel Castells, Henry Lefevbre ile benzer şekildekenti tek başına değerlendirmenin ve toplumdan bağımsız değerlendirmenin yanlış olacağı üzerinde durmuştur. Yazıları ve çalışmalarındaki ağırlıklı olarak değindiği kavramlar ‘’kollektif tüketim’’ ve ‘’ emeğin yeniden üretimi’’ kavramları olmuştur. Castell’s kentte eğitim, sağlık, beslenme, rekreasyon gibi kolektif tüketim alanlara değinmektedir. Bu kolektif tüketim alanlarından tüm insanların çeşitli boyutlarda yararlanmaktadırlar. Ona göre bu kolektif tüketim ihtiyaçları, emek gücünün dinlenip ertesi güne hazırlanabilmesi için dinlenme, bakım ve ihtiyaç alanlarıdır. Bu ihtiyaçların karşılanması şarttır yoksa iş gücünün devamlılığı sağlanamaz dolayısıyla üretim ve işleyiş sıkıntıya girmektedir. (Castells, 1972).

2.3. Özel Mülkiyet Hakkı, Kent Toprakları, Rant ve Toprak Rantı

Mülkiyet kelimesi sözlük anlamı olarak sahiplik anlamına gelmektedir. Özel mülkiyet hakkı ise özel ve gerçek bir bireyin olan bir malı yasa çerçevesinde istediği gibi kullanabilme ve devredebilme hakkı demektir. Bu yüzden özel mülkiyet hakkı iktisadi

bir durumdur. Bunun yanısıra kentsel ve toplumsal yansımaları da mevcuttur. Bir yandan iktisadi ilişkilerin şekillendirmekte bir yandan toplumsal sınıfları yaratmakta ve kentsel planlama da etkileri görülmektedir. Bu yüzden böylesine etkili bir kavrama dair tartışmalar antik çağlardan günümüze kadar var ola gelmiştir.

Antik çağ düşünürlerinden Platon kolektif devlet yönetimi ideali kurarak özel mülkiyeti reddetmiştir. Özel mülkiyetin kentte ve insan hayatında eşitsizlikler yarattığına değinmiştir. (Platon, 2013). Antik Çağ'da yaşamış olan bir başka düşünür olan Aristoteles'in ise bu konuda düşünceleri Platon ile zıttır. Aristoteles özel mülkiyet hakkını savunmaktadır. Ona göre mülkiyette ortaklık düşüncesi insan doğasına aykırıdır. (Aristoteles, 2013). Platonun düşünceleri daha sosyalist, kolektivist, Aristoteles'inki ise liberal ve özgürlükçü olarak nitelendirilebilir.

2.3.1. Orta Çağ'da Kent Yapısı ve Özel Mülkiyet

Antik Yunan toplumlarının ve kentlerinin yaşadığı ilk çağdan sonra gelen dönem, ''Orta Çağ'' olarak nitelendirilen Feodal Çağ'dır. Etkili zaman dilimi 5. Yüzyıl ve 15. Yüzyıl arası olarak kabul edilebilir. Bu çağda dini kurumların otoritesi en yüksek seviyededir. Skolastik düşünce yapısı hakimdir. Skolastik düşünce yapısı dogmatiktir ve sorgulanamazdır.

Ekonomik olarak ise feodal çağ toplulukları geçiminin çok büyük miktarını tarım yoluyla elde etmektedir. Tarımda çalışan köylüler herhangi bir şekilde mülk ve toprak sahibi değil, topraklar ve mülk iktidarı elinde bulunduran sınıfa aittir. Hristiyan toplumlarında derebeyleri ve kilise kurumları bu gücü elinde bulundurmaktadır. (Pirenne, 2014). Osmanlı Devleti'nde ise toprak benzer şekilde tımar sistemiyle yönetilmektedir ve devlete aittir. Devlet aldığı vergiler karşılığında çiftçiye toprağı işletim hakkı sunmaktadır. (İnalcık, 2017) Hem Hristiyan hem Müslüman toplumlarda gelişmiş bir özel mülkiyet hakkı görülmemektedir.

Toplumların sosyal düşünceleri ağırlıklı olarak kutsal kitaplar üzerinden şekillenmiştirler. İlişkiler, adetler, töreler, ritüeller, değer yargıları büyük ölçüde bu kutsal kitaplar üzerinden temel almıştır. Paralel olarak insan tipleri, davranışları birbirine büyük oranda benzeşmekte ve homojen bir toplum yapısı var olmaktadır. İlişkilerin yanısıra ceza kavramı çeşitli manevi kısıtlamalar ve yaptırımlar içermektedir ama maddi tazminat kavramı henüz yaygınlaşmamıştır. (Pirenne, 2014).

Profesyonel olarak ise iş bölümleri birbirine oldukça benzerdirler, herkes yaklaşık olarak aynı görevleri icra etmektedir ve işte uzmanlaşma gibi bir olgu henüz yaşanmamıştır. Toplumda bir bireyin veya bir grubun eksikliği başka bir birey veya grupla rahatlıkla yeri doldurulabilecek niteliktedir. (Pirenne, 2014).

Bu dönemde yaşanan iktisadi düşünceler ve kurallar da sosyal düşüncelerle benzer şekilde kutsal kitaplar üzerinden şekillenmiştir. Bu düşünce yapısında eşitlik, adil fiyat, adil ücret gibi kavramlarda yer alsa da genele bakıldığında halen ilkellerdir ve sistematik bir çerçeve içerisinde değildirler. (Pirenne, 2014).

2.3.2.Özel Mülkiyet Hakkı ve Gelişimi

15. yüzyıla gelindiğinde, Derebeyliklerin gücünü yitirip ortadan kaldırıldığı, ulus devlet fikrinin hâkim olmaya başladığı görülmektedir. Bu dönemde hem iktisadi hem de sosyal değişimler görülmeye başlanmıştır. Derebeyliklerin yıkılmasıyla birlikte milli devletler ve ekonomiler kurulmuştur. (Güler, 2004, s20-22.). İktisadi olarak coğrafi keşiflerin de etkisiyle birlikte Avrupa'da 15.yüzyıl ve 17. Yüzyıl arasında Merkantilizm; diğer adıyla ''Ticaretçilik'' akımının yaygınlaştığı görülmektedir. Tüccar anlamına gelen ''Merchant'' kelimesinden adını almaktadır. Bu akım ulusal zenginliği hedefler ve Merkantilist sistemde bir ulusun zenginliği menkul kıymetlere; altın ve gümüşlere bağlıdır. Bun yol açan bir etken de; Avrupa Devletlerinin coğrafi keşiflerle Amerika Kıtasından getirdikleri altın ve gümüşleri arttırma rekabetine girmesi olmuştur. (Horrocks, 2018).

Merkantilizm korumacı, müdahaleci ve devletçi bir ekonomi politikasına dayalıdır. Dış ticarete ve ithalata sınırlayıcı ve engelleyici politikalar getirerek ulusların kendi içerisinde birikimlerini arttırmaya yönelik eylemler mevcuttur. İhracat teşvik edilmiş ithalata ise caydırıcı etkenler getirilmiştir. Merkantilizme göre piyasada sınırlı miktarda olan altın ve gümüş, sürekli değiş tokuş halindedir. Bir ülkedeki altın ve gümüş miktarının artması başka bir ülkede bu miktarların azalmış olacağı anlamına gelmektedir. Bu yüzden bu dönem dünya ticaretini kısıtlamış ve devletler arasında savaşı arttırmıştır. (Horrocks, 2018).

Bir yandan Merkantilizmin yarattığı sermaye birikimiyle birlikte burjuvazi sınıfın doğuşuna sebep olduğu ve kapitalizmin ilk temelini ortaya attığı söylenebilir. Bir yandan Merkantilizmin yarattığı baskıcı ve müdahaleci ortam tepkiler almış ve devletler arası soğuk buhrana tepki olarak Fizyokrasi gelişmiştir. Fizyokrasi kelime anlamıyla ‘’Doğal Düzen’’ anlamına gelmektedir. Fizyokratlar her şeyin ve iktisadi hareketlerin doğal düzen içinde, devlet müdahalelerinden arınmış serbest bir ortamda gelişmesini savunurlar. Bununla birlikte özel mülkiyet kavramına, ticaret özgürlüğüne ve girişimciliğe önem vermişlerdir. Fizyokratlar bu açıdan ilk liberal anlayışın sahipleri ve kapitalist dönüşümün öncüleri sayılabilirler. (Meek, 1962).

Merkantilizmden Fizyokrasi ’ye geçiş bir yandan insan haklarındaki değişimlerle paralel hem iktisadi hem sosyal boyutta yaşanmıştır. Bahsedilen ekonomik gelişmelerin yanı sıra çeşitli düşünsel değişimlerde yaşanmıştır, bu değişimler hem sosyal hem de iktisadi sonuçlara yol açmıştır. Reform hareketleri ve Descartes, Montesquieu, Voltaire, Rousseau gibi düşünürlerin önemli etkileri, insan hakları konusundaki değişimleri beraberinde getirmiştir. Rasyonel, ussal, hak eşitliği gibi akımlar ve çarpıcı nitelikte olan Fransız İhtilali, burjuvazi sınıfın da hem iktisadi hem sosyal isteklerini etkilemiştir.

Merkantilizm bir yandan burjuva sınıflarda sermaye birikimi yaratırken bir yandan müdahaleci ekonomi politikası bu sınıfları usandırmıştır. Fizyokrasinin savunduğu özel mülkiyet hakkı ve devlet müdahalelerinden arınmış serbest piyasa ekonomisi burjuva fikri sınıfını etkilemiştir ve bu hakları zamanla elde etmişlerdir. (Meek, 1962).

Tez konusu olan İstanbul’un bu gelişmeleri yaşaması ise Osmanlı Devleti’nin coğrafi keşiflerden geri kalarak ve düşünsel devinimlerden uzak olarak bu gelişmeleri yaklaşık olarak iki yüzyıl sonradan olmuştur. Savaşlarda ve ekonomide batı devletlerinden geride kalınması sebebiyle batıya ayak uydurma çabaları görülmeye başlanmış ve Avrupa’da görülen değişimler Osmanlı Devleti’nde kısmen ve gecikmeli olarak görülmüştür. Özel Mülkiyet Hakkı’nın Osmanlı Devleti’ne gelmesi 1858 Arazi Kanunnamesiyle olmuştur ve mezarlıkları etkilemeye başlayacak olan bir sürecin başlangıcıdır. Bu dönemde Osmanlı Devleti’nde de ilk toprak satım işlemi gerçekleştirilmiştir. İktisadi gelişimler değerlendirildikten sonra konuya dönüş yapılacaktır. (Kuyucaklızade, 1901).

İktisadi değişimler de zamanla kentin ve kentsel mekânın metaya dönüşmesiyle paralel yaşanan kentsel değişimlerin yapıtaşlarından biri olmuşlardır. İstanbul'da tarihi mezarlık alanlarının dönüşümünde etkili bir faktör olmuştur.

2.3.3.Rant, Toprak Rantı ve Kent Toprakları

Rant kavramı sözlük anlamı ile '' Bir işe yatırılan paranın veya kiraya verilen bir toprağın bekletilen bir gayrimenkulün belirli bir süre içinde emek verilmeden sağladığı gelir'' karşılığına gelmektedir. Özel mülkiyet hakkının 18. Yüzyıldan itibaren gelişmesiyle ortaya çıkmıştır ve iktisat biliminin inceleme alanı içinde olmuştur. İktisat biliminin yanısıra yarattığı etkiler dolayısıyla sosyal bilimlerde ve kent bilimlerinde de tartışma konusu olmuştur.

Rant kavramını ilk olarak ekonomi bilimi içinde sistematik bir bütün içinde ele alan iktisatçı Klasik İktisat Okulu Kurucularından Adam Smith olmuştur. Adam Smith kapsamlı ve sistematik olarak değer teorisi, rant teorisi ve sermaye teorisini ortaya atan iktisatçıdır. Smith, sermaye birikimi ve sanayileşmeyle birlikte emeğin sermaye altında hammaddeler üzerinde işçi çalıştırılmasıyla ortaya çıktığını ve artı değer yaratıldığını söylemektedir ve bu artı değerin sermaye sahibine kar olarak ortaya kaldığını belirtir. Emekçi üretimini, mal sahipleri, sermaye sahipleri ve toprak sahipleri ile paylaşmak zorunda kalmaktadır. Bu durumda malların değerini belirleyen faktörlerin üçe ayrıldığını ve bu üç değerin toplamından ibaret olduğunu söyler; ücret, kar, rant. Ücret işçiye ödenen ücret, kar yaratılan artı değer ve rant toprak sahibinin toprağını kiralamak yoluyla kestiği maddi miktardır. Ona göre işçinin yaptığı üretimden toprak sahibi rant olarak, sanayi ise kar adı altında pay almaktadır. (Smith, 1977).

Klasik İktisat Okulu'nun kurucusu ve bir başka ismi olan David Ricardo dört ayrı teori geliştirmiştir; Değer teorisi, Rant Teorisi, Ücret Teorisi, Gelir Dağılım Teorisi. Ricardo'ya göre rant türlerinden biri olan toprak rantı, toprak sahibinin toprağın üzerindeki işletim faaliyetleri için toprağını belirli bir süreliğine kullanıma izin vermesi ve bundan değer almasıdır. Bir diğer adıyla kira denebilir. Toprak rantının ortaya çıkışı ise verimli toprakların azlığı ile alakadardır ve toprak üretilemez nitelikte, tekel konumundadır. Ricardo'ya göre topraktan alınan rant üretim sürecini sekteye uğratan bir rant türüdür. (Ricardo bu ranta mutlak rant-tekel rant adını vermiştir. Ricardo mutlak-tekel rantın yanında bir de diferansiyel rant teorisini ortaya koymuştur. (Ricardo, 2021).

Diferansiyel rant ise kelime anlamıyla farklılık adına gelmekte ve toprakların arasındaki nitelik farkından ortaya çıkan rant türüdür. Üzerinde aynı işçilik ve emek uygulanan iki farklı toprağın daha farklı miktarlarda ürün vermesinden ortaya çıkan artık değer farkı diferansiyel ranttır. Bu noktada toprağın değerini belirleyen kendisi değil yetiştirdiği ürün ve miktarıdır. Daha verimli toprakların değeri de daha yüksek olacaktır. Ağırlıklı olarak tarımsal topraklar için geçerli bir teori olsa da kentsel topraklarla ile de bağlantılıdır. Ricardo'ya göre öncelikle işletime en verimli topraklardan başlanacak ardından talebin yetersiz kalmasıyla birlikte daha az verimli topraklar kullanıma açılacaktır. Piyasa ekonomisi için de birim fiyat, üreticiyi korumak adına verimsiz topraklar elde edilen üründen referans alınacak ve daha verimli topraklardan elde edilen ürünün yarattığı değer artık rant olacaktır. (Ricardo, 2021).

Diferansiyel Rantı başka bir boyutta ele alan isim ise Von Thuenin olmuştur. Onun için en etkili faktör ise ulaşım faktörü olmuştur. Von Thunenin kendi sahip olduğu topraklar üzerinden bazı değişkenleri eşit kabul ederek (çiftçinin üretim gücü, bilgisi, toprağın verimliliği) ve incelediği toprak parçasını dış dünyadan izole ettiğini kabul ederek, bunun benzeri varsayımlarla rant teorilerine yeni bir bakış açısı getirmiştir.

Kendi toprakları üzerinde yaşadığı en büyük sorun olan ulaşım maliyetleri sorunun onun bu çalışmaları yapması için en kuvvetli etken idi. Thunen geliştirdiği teori ile izole bir kent çevresindeki eşit verimlilikteki topraklarda rantın oluşumunu inceledi. Toprağın rantı ve değeri ulaştırma giderleri farkına göre oluşmaktaydı. Merkeze daha uzakta olan toprakların ulaşım giderleri daha çok olacağı için daha az tercih edildiği ve değerinin daha az olduğunu, merkeze daha yakın toprakların ise ulaşım giderlerinin daha az olması sebebiyle daha tercih edilesi olduğu ve toprak rantının daha yüksek olduğuna dikkat çekmiştir. Bunu çeşitli formülüzasyonlar ortaya koymuştur. Bunun adına kelime anlamıyla farklılıktan meydana gelen diferansiyel rant adını koymuştur. Ricardo kelime anlamıyla farklılık anlamına gelen diferansiyel rantı verimlilik farkı boyutunda ele alırken, Von Thunenin farklılığı ulaşım ve mesafe farkı boyutunda irdelemiştir. Von Thunenin ele aldığı ulaşım farkı boyutunu yalnızca coğrafya üzerinden doğrusal hesaplayarak değil, çeşitli talep etkenleri çerçevesinde dolaylı olarak incelemiştir. (Thuenin, 1966).

Mutlak Rant, Diferansiyel Rant I, Diferansiyel Rant II ve Mutlak Rant

Toprak rantını daha çok alt başlıklarına ayıran isim Karl Marx olmuştur. Klasik İktisat Okulu kurucularından Adam Smith ve David Ricardo'nun çalışmalarını çeşitli örneklerle geliştirmiştir. Karl Marx topraktan elde edilen rantı üç ayrı şekilde formülüze etmiştir. Bunlardan birincisi ''Tekel Rantı, ikincisi ''Diferansiyel Rant I-II'', üçüncüsü ise ''Mutlak Rant'' tır. (Marx, 2016).

Tekel Rantı; Marx'a göre tekel rant toprağı elinde bulunduran kişinin sahip olduğu tekel rantıdır. Toprağın konumundan kaynaklanmaktadır. Toprak sahibi toprağın yeniden üretilemeyeceği için bulunduğu yerde toprağa sahip olan ve muhtaç olunan tek kişidir ve alternatifi yoktur. Bu yüzden elinde güçlü bir koz bulunmaktadır.

Karl Marx, Diferansiyel rantı; ''Diferansiyel Rant I'' ve ''Diferansiyel Rant II'' olarak ikiye ayırmıştır. Diferansiyel Rant I toprakların üzerindeki nitelik farklarından ortaya çıkmaktadır. Bu nitelikler verimlilik ve uzaklık olarak ikiye ayrılmaktadır. Verimlilik ilkesinde toprağın rantı ile toprağın verimliliği doğru orantılı işlemektedir. Verimi yüksek; bol ürün üreten toprakların rantı yüksek, verimi düşük; az ürün üreten toprakların rantı ise düşük olmaktadır. Uzaklık ilkesinde ise toprağın çekim merkezlerine uzaklıkları esas alınmıştır. Bu ilke toprağın rantı ile ters orantılı şekilde işlemektedir. İstenilen noktaya ulaşım mesafesi arttıkça lojistik maliyetlerinin artmasından dolayı toprağın rantı düşmektedir. Arzulanan noktaya yakın mesafesindeki toprakların rantı yüksek, uzak mesafedeki toprakların rantı ise düşük olacaktır. (Marx, 2016).

Diferansiyel Rant II ise sermayenin topraklar üzerinde yaptığı yatırım ve ıslah faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan ranttır. Verimsiz topraklar yeterli yatırım ve ıslah çalışmaları sonucunda daha verimli hale dönüşebilirler. Bu durumda Ricardo'nun aksine (verimli topraklardan verimsiz topraklara doğru kullanım sırası) teknoloji ve ıslah çalışmalarının getirdiği imkanlar dahilinde verimsiz topraklardan verimli topraklara doğru kullanım sırası da çeşitlenebilir. (Marx, 2016).

Mutlak Rant; Karl Marx tekel rantı ve diferansiyel rantın yanısıra mutlak rant kavramını ortaya koymuştur. Mutlak rantın kaynağı bir nevi tekel rantından kaynaklı toprağın üretilemez olmasından kaynaklıdır. Yalnız mutlak rant türünde toprağın rantının arttırılmasında çeşitli kişi ve kuruluşların kasıtlı politik, idari faaliyetleri mevcuttur, toprağın konumunun yanı sıra daha fazla kar gütme amacıyla insan eliyle yapay bir

şekilde kötü niyetle oluşturulmuştur. (Çeşitli alt yapı faaliyetleri götürerek veya götürmeyerek, çeşitli projeler sonucunda daha rağbet görür hale getirerek vb). En tehlikeli ve sübjektif rant türü olarak yorumlamıştır. (Marx, 2016).

Toprak Rantına Yönelik Eleştiriler

Toprak rantına eleştiriler 18. Yüzyıldan bu yana var ola gelmiştir. Toprak rantıyla ilgili ilk eleştiriyi Saint De Simon yapmıştır. Saint De Simona göre bir kentin itici gücünün sanayi ve üretimdir. Mülk sahipleri ve askeri, politik ve yönetici sınıfın bu itici güçte pay sahibi olmadıklarını savunur. Özel mülkiyet kavramının toplumda sınıf farkları yarattığını ve özel mülkiyetin, faizin ve toprak rantının kente ve devlete zararları olduğunu iddia etmektedir. Rantın emeği ve sanayiyi sömürdüğüne değinir. Toprak sahiplerinin aksine bilim insanlarının, zanaatkarların, sanayicilerin devleti ve kenti geliştirdiğine değinir ve özel mülkiyetin yarattığı artı değerlerin çoğunluğun yararına bölüştürülmesi gerektiğini savunur. (Simon, 1965)

Yine 18. Yüzyılda yaşamış ekonomistlerden Adam Smith ve David Ricardo toprak rantının emek içermeyen haksız bir kazanç olduğunu ve kapitalist sistemin gelişmesini ve üretimi yavaşlatan bir olay olduğunu söylemektedirler. Adam Smith ve David Ricardo daha çok kapitalist sisteme zararları üzerinden iktisadi açıdan değinmişlerdir. (Smith, 1977) (Ricardo, 2021).

Toprak rantını Karl Marx, Saint De Simon'la daha paralel olacak şekilde iktisadi zararlarına, bunun yanısıra Friedrich Engels ile toplumsal ve sosyal zararlarına da değinmiştir. Marx'a göre toprak, sadece sanayinin kurulabilmesi için üretim koşulu olup, hiçbir değer ve artı değer sunmadan, emek değer içermeden sadece ev sahipliği yaparak haksız bir kazanç sağlamaktadır. Marx bu kazancı adeta haraç kesmeye benzetmiştir. Ona göre artı değer üretmeyen bir metaya bir ücret ödenmesi mantık dışıdır ve insanlık gelişimi için zararlıdır. Artı değerin en haksız sömürüsüdür. Bir yandan Engels ile birlikte İngiltere'nin Birmingham şehri üzerinden örneklerle giderek gelirlerdeki dengesizlikleri arttıran bir faktör olduğunu öne sürerek sınıf ayrılıklarını kuvvetlendiren bir etken olduğunu dile getirmiştir. (Marx & Engels, 1848) (Marx, 2016)

Yerli kent bilimcilerimizden Ruşen Keleş, Cevat Geray, İlhan Tekeli de toprak rantının toplumsal ve kentsel ölçekte yarattığı olumsuzlukları kuvvetli bir şekilde

eleştirmiştir. Toprak rantının hiçbir emek sarf etmeden haksız bir kazanca yol açtığından bahsetmektedir. Onlara göre toprak sahipleri hiçbir artı değer yaratmadan ve efor harcamadan haksız bir kazancın üzerine konmaktadırlar. Bu rant haksız bir kazanca sebep olmakta, artı değer sömürüsü yaratmaktadır ve bu artı değer sömürüsü kalkınmayı yavaşlatmaktadır. Yerli kent bilimcilerimiz toprak rantını iki boyutta ele almıştır. Birinci boyut üretim ve yatırım perspektifinde iken ikinci boyut kentsel planlama perspektifinden olmuştur. (Tekeli, 1973).

Birinci açıdan Simonla paralel şekilde toprak rantının ülkenin esas artı değerlerini sömürdüğünden bahsetmiştir. Ayrıca toprak sahiplerinin kazançlarını sürekli katladığını bu yüzden toplumdaki gelir adaletsizliğinin arttığını değinmiştir. Toprak sahipleri elinde bulundukları toprağın tekel niteliğiyle birlikte kendileri de sermayelerini katlayarak ve tekelleşerek, toplumun geri kalan kesiminin gelirini arttıramamasından dolayı rakip yaratmanın önüne geçerek haksız rekabeti doğurduğuna değinmiştir. Bunun yanında toprağın garantili bir yatırım türü olması sebebiyle diğer yatırım türlerine olan cesareti azalttığından, kapitalizm ile gelen toprak rantının kapitalizmle çelişen bir şekilde kapitalizmi yavaşlattığından bahsetmektedir. (Keleş & Geray, 1999, s. 69).

Ele alınan ikinci açı ise kentsel boyutta olmuştur. Toprak rantını arttırmak amacıyla yapılan spekülasyonculuğun (toprağın gelecekte daha değerli olacağı düşüncesiyle toprağı elde tutmak, satmamak, toprağın kentsel planlama projelerine açılamaması) ideal kent planlamasını engellediğini, geciktirdiğini ve sosyal donatılardan da eksik çarpık bir kent planlamasına sebep olduğuna değinmiştir. (Keleş & Geray, 1999, s. 21).

Keleş'e göre bu sorunun çözümü toprak rantı ile elde edilen gelirlerin kamuya mümkün olduğunca dengeli bir şekilde kamuya kazandırılmasıdır. Karl Marx da bu noktada aynı konuya değinmektedir. Marx yaratılan artı değere karşı değildir, yaratılan artı değerin topluma mümkün olduğunca adaletli bir şekilde dağıtılmasının vurgusunu yapmıştır. Keleş'e göre elde edilen bu haksız kazanç özellikle Avrupa başta olmak üzere çeşitli ülkelerde olduğu gibi elinde kasıtlı toprak tutanlara karşı alınan vergilerin arttırılması, toprak tutmanın caydırıcı sorumluluklarının ortaya çıkması veya arsa fiyatlarının sabitlenmesi veya kamulaştırma şeklinde olabilir. Bu sayede toprak sahiplerinin elde ettiği dengesiz gelir topluma yeniden geri kazandırılacak, gelir

adaletsizliği azalacak, haksız rekabet azalacak, yeni yatırım türlerine teşvik arttırılacak, bunun yanında spekülasyonculuğa engel olunarak ideal kent planlamasının uygulaması kolaylaşacaktır. (Keleş & Geray, 1999, s.49-84, s.85-87).

Bir yandan Henry Lefevbre ve Manuel Castell 'sin de değindiği gibi kapitalizmin yarattığı toprak rantının sosyal ve mekânsal boyutları da vardır. Ruşen Keleş'in toprak rantının kamuya kazandırılması fikirleri ile paralellikler içermektedir. Lefevbre'nin değindiği gibi mekânın metaya dönüşmüş olması, kapitalizmle birlikte mekanların daha çok maddi pratikler için kurgulanmasının önünü açmış, bu süreç benzer şekilde Osmanlı'da kültürel ve sosyal değerler içeren mezarlık alanlarının da yok oluş sürecinin hızlanması şeklinde yansımıştır. Sosyal pratikler için kurgulanan mekanların azlığı ise Lefevbrenin idealini kurduğu toplumsal refahı ve manevi zenginliği azaltmaktadır. (Lefevbre, 1992). Manuel Castell'sin ele aldığı yön; tüm toplumun yararlanabildiği kamusal alanlar aslında toplumun rekreasyon ihtiyaçlarını gideren kolektif tüketim mekanlarıdır. Maalesef kapitalizm emeğin dinlenip devam edebilmesi için bu mekanlara minimum seviyede yer vermiştir. Osmanlı Devleti'nde de kapitalizme geçiş sürecinde kolektif tüketim mekanlarından biri olan tarihi mezarlık alanları payını almıştır. Rekreasyon alanlarının yanısıra kültürel değerler de yok olmuştur. Kapitalizm kentsel mekâna tamamen egemen olmuştur. (Castells, 1996).

Keleş'e göre toprak rantının önüne geçilir ve toprak rantından elde edilen gelir kamuya dengeli bir şekilde geri kazandırılırsa, Simon'un, Marx'ın değindiği gelir adaletsizliğinin yanısıra, ideal kent planlamalarıyla da Lefevbre ve Castell'sin değindiği gibi sosyal pratikler için kurgulanan mekanlar ve kolektif tüketimin yapılabildiği kamusal mekanlar artacaktır. İktisadi toplum eşitsizliğinin yanı sıra sosyal toplum eşitsizliği de ortadan kaldırılacaktır. (Keleş & Geray, 1999) (Keleş, 2021).

En kısa şekilde özetlemek gerekirse Keleş'e göre toprak rantı, Simon-Ricardo, Smith, Marx'ın dediğindi gibi iktisadi eşitsizlikler yaratırken, Lefevbre, Castell'sin dedindiği gibi iktisadi eşitsizliklerin yanı sıra mekânsal boyutta sosyal eşitsizliklere de sebep olmuştur. Ruşen Keleş ve Cevat Geray'ın değindiği üzere ideal kent planlamasına da engel olmuştur. Tarihi mezarlık alanları da bu süreçte payını almıştır. Tarihi mezarlık alanlarının mekansal dönüşüm süreci; özel mülkiyet hakkının doğması, kapitalizm, toprak rantı mevzuları birbiri ile hem iktisadi hem idari hem sosyal açıdan derinlemesine

bağlantılıdır. Toprak rantının kamuya kazandırılması ise toplumsal olarak hem iktisadi hem sosyal hem mekânsal dengesizliği ortadan kaldıracaktır.

2.3.4. İstanbul'un Kent Kuramları ve Toprak Rantı ile Bağlantısı

İstanbul'da kent topraklarında ve mezarlık alanlarındaki yaşanan mekânsal değişim geleneksel kent kuramlarından bazıları ile uyumlu bazıları ile uyumsuz özellikler göstermektedir. Öncelikle eş merkezli daireler kuramındaki gelişmeler ve İstanbul'da meydana gelen kentsel değişmeler karşılaştırıldığında halkaların birbirini istila süreci, yüksek rantın düşük rantı ele geçirmesi gibi konular tarihi mezarlık alanlarında yaşanmıştır ve ilerleyen bölümlerde kapsamlı bir şekilde anlatılacaktır.

Kentin büyüme yönüne bakıldığı zaman büyüme doğrultusu üzerinde olan tarihi mezarlık alanları istila edilmeye başlamış ve öncelikle parçalanarak ardından küçülmeye hatta yok olmaya kadar gitmiştir. Eş merkezli daireler kuramının İstanbul kentinden meydana gelen değişmeler ile uyuşmayan birçok noktası bulunmaktadır. Öncelikle İstanbul'daki gelişim ve değişim asla eş merkezli daireler kadar düzenli halkalar içermemektedir. Kentin var olan tarihi aksları ve topoğrafyası sebebiyle İstanbul'daki alanların değişimi kendine özgün bir şekilde gerçekleşmiştir. İkinci sebep olarak ise İstanbul kentinde yerel yönetimlerin aldığı kasıtlı projeler ve kararla birlikte düzenli halkalardan bağımsız kendine özgün büyüme bölgeleri oluşturulmuştur.

İstanbul'un gelişiminde geleneksel kent kuramlarından ikincisi olan dilimler kuralı ile ilgili herhangi bir bağlantı bulunmamaktadır. Ulaşım akslarının düzenli ışınsal dilimler üzerinden kuvvetlenmesi gibi bir durum görülmemekte ve İstanbul kendine has özellikleriyle kendi karakteristik aksları üzerinden büyümekte ve yeni akslar oluşabilmektedir.

Geleneksel kent kuramlarından üçüncüsü olan çok merkezli gelişme modeli ise İstanbul'da yaşanan kentsel dönüşüm ve mezarlık alanlarının değişimi ile en çok uyuşan modeldir. İstanbul'da her bir ilçenin kendine has karakteri vardır ve her bir ilçe kendi içinde farklı noktalarda yaklaşık olarak benzer zaman dilimlerinde büyümektedir. Bu model İstanbul ile en çok uyuşan model olmasına rağmen topografik etkenleri, yerel yönetimlerin kasıtlı kararlarını hesaba katmaması ve kentin siyasi, idari, kültürel geçmişini göz ardı etmesi sebebiyle uyuşmayan noktalar bulundurmaktadır.

Kent toprakları ve toprak rantı konularının İstanbul ile bağlantısına bakıldığı zaman büyük oranda uyuşan noktalar bulunmaktadır. Öncelikle sorunun kaynağı toprağın üretilemez nitelikte olması, sınırlı miktarda olması ve tekel özelliğinden kaynaklanmaktadır. İstanbul'un

18. Yüzyıl haritalarına bakıldığı zaman kentte bol miktarda imara açılabilecek nitelikte kent toprakları bulunmaktadır ve mezarlık alanları kentin dışında yer alan noktalarda bulunmaktadır ve çevresinde herhangi bir yapılaşma bulunmamaktadır. 19. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde, eski İstanbul haritalarına bakıldığında İstanbul'un büyümeye başladığını ama halen boş kent topraklarına sahip olduğu görülmektedir. Mezarlık alanları da geçen bu süreçte büyümeye devam etmiştir ve halen imara açılan alanlar mezarlık noktalarında bulunmaktadır.

19. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde kentte boş kent toprağının oldukça azaldığı görülmektedir. Mezarlık alanları da boş kent toprağının kalmaması durumundan etkilenmiştir ve ilk defa bu zaman diliminde mezarlık alanlarında parçalanma, küçülme ve yok olma durumu görülmeye başlamıştır. Bir yandan bu zaman diliminde kentin imara açılan alanlarının artık tarihi mezarlık alanları ile komşu olduğu görülmektedir.

19. Yüzyılın sonlarından erken 20. Yüzyıla gelindiğinde ise boş kent toprağı bulabilmek gittikçe zorlaşmıştır ve kent toprakları kullanımı için mezarlık alanlarının da imara açılmaya başladığı görülmüştür. Tarihi mezarlık alanları artık imara açılan bölgelerle komşu değil, imar edilmiş alanların ortalarında kalmaya başlamıştır ve birçok önemli büyük alana sahip mezarlık alanı bu zaman diliminde parçalanmış ve yok olmuştur.

Rant teorilerinin en önemli iki kriteri olan verim ve uzaklık faktörü mezarlık alanlarının yok oluşunda belirgin bir şekilde görülmektedir. İmara açılan mezarlık alanları kentin yoğunluk bölgelerine göre uzaklık faktörünü minimize edecek şekilde dönüşüme uğramıştır. Verimlilik açısından ele alınacak olursa, tarımsal arazi ve tarımsal ürünün üretimi söz konusu olmasa bile üzerinden iktisadi kar sağlayan mekânsal ürünlerin çıkması verimlilik konusu ile özdeşleştirilebilir.

Tüm geleneksel kent kuramları ve toprak rantı konularına bakıldığı zaman bu konuların İstanbul ile uyuşan ve uyuşmayan noktaları bulunsa da büyük ölçüde uyuştuğu görülmektedir.

2.4 Erken 20. Yüzyıl Kentsel Mekân Kazanma Yöntemleri

Artan Nüfus ve Modernizasyon Çalışmaları Sonucunda Kentsel Mekân Kazanma Arayışı ve Kentse Yansıması

Cumhuriyet öncesi dönemde nüfus sayım yöntemlerinin yeterince gelişmemiş olduğu için tam olarak güvenilir olmamakla birlikte Cumhuriyet sonrası dönemde nüfus kayıtları daha güvenilir özellik teşkil etmektedir. 19. Yüzyılın başlarından sonlarına kadar İstanbul Nüfusu hem doğal yollarla hem de göç alarak ciddi bir artış göstermiştir.

Erken 19. Yüzyılda 1817 yılında 500.000 olan nüfus sayımı, 19. Yüzyılın sonunda, 1897'de 1.059.000 'e çıkmış, 1901, 1914 ve 1927 sayımlarında gittikçe düşmüştür. 1927 608.000 olan nüfus ise 1950 yılında radikal bir şekilde artarak 983.041 sayısına ulaşmıştır. (Ergin, 1934, s. 34-35).

Yıl	Nüfus	Büyüme	Yıl	Nüfus	Büyüme
1817	500.000	+	1927	680.857	-
1885	873.570	+	1935	741.148	+
1897	1.059.000	+	1940	860.558	+
1901	942.000	-	1950	983.041	+
1914	909.978	-	1955	1.268.771	+

Çizelge 2. 1. İstanbul Nüfusunun Tarihi Yapısı

Tez için kullanılan haritaların da referans yılları 1786, 1840, 1882 ve 1922, 1945 olarak seçilmiştir. Kullanılan Typhoon programı yardım ile kentteki ulaşım dokusunun imar faaliyetinin somut bir göstergesi olduğu ön kabulü ile ulaşım dokusunun yoğunluğu ölçülmüştür. İncelendiğinde haritalarda da 1786 ve 1840 yılları arasında kent yoğunluğunda ciddi bir değişim görülmemektedir. 1786'da 14,4 birim olarak ölçülen kent yoğunluğu 1840 yılında 16,1 birim olarak ölçülmüştür. %11 oranında bir büyüme gerçekleşmiştir. 1840 ve 1882 yılları arasında ise radikal bir kentleşme görülmektedir. 1840 yılında 16,1 birim olarak ölçülen kent yoğunluğu 1882 yılında 24,6 birime çıkmıştır.

%52 oranında ciddi bir artış görülmektedir. 1882 ile 1922 yılları arasında belirgin bir kentleşme farkı görülmemektedir. Kent yoğunluğu 24,6 birimden 26,2 birime çıkmıştır. % 6 'lık bir farka denk gelmektedir. Bu noktada nüfus sonuçlarının kentleşme göstergelerine de yansıdığını söylemek yanlış olmayacaktır. 1897 yılından 1927 yılına kadar geçen süreçte ise İstanbul'un nüfusu 1.059.000'ten 680.857'ye gerilerek %35'lik ciddi bir küçülme göstermiştir. Bu kente küçülme olarak değil imarlaşma hızında yavaşlama olarak yansımıştır. Bir önceki periyotta %52' büyüyen kent büyümeye devam etmiş fakat bu oran %6'ya düşmüştür.

Harita Yılı	**Harita Yoğunluğu**	**Büyüme**	**Yıl**	**Nüfus**	**Büyüme**
1786	14,4 y	%0	1817	500.000	0
1840	16,1 y	%11	1830	540.00	+%8
1882	24,6 y	%52	1897	1.059.000	+%96
1922	26,2	% 6	1927	680.857	-%35

Çizelge 2. 2. İstanbul Kentinin Yerleşim Yoğunluğu ve Nüfus Karşılaştırması

Geç 19. Yüzyıl İstanbul'unda yaşanan mekân arayışlarının tek kriteri nüfus olmamaktadır. Bir yandan dönemin ve ihtiyaçların değişmesi, yeni ihtiyaçlar doğması ve Osmanlı Devleti Avrupalı devletlerden gerek ekonomik gerek askerî açıdan geri kalması sonucu çeşitli reform hareketlerine girişilmiştir. 1839 Tanzimat Fermanıyla genel olarak ülke çapında ciddi bir değişim başlarken, 1855 Kırım Savaşı esnasında İstanbul'da ikamet eden Fransız Subaylarının, kendi ülkelerinde gördükleri yaşadıkları konforu aramaları, ihtiyaçları ve kentsel talepleri doğrultusunda batılı tarzda, Fransız modelinde yerel yönetime geçilmiş, belediyeciliğe geçiş başlamış ve şehremaneti kurulmuştur. Tanzimat fermanı devlet boyutunda etkili olurken, Şehremanetinin kurulması ise İstanbul'un kent yönetimi açısından etkili olmuştur ve İstanbul'u şekillendirmiştir. 1857'de İstanbul yerel yönetim amacıyla 14 ayrı daireye bölünmüştür. İstanbul Yapılan bu modernleşme faaliyetleri sonucunda kentsel düzeyde de ihtiyaçlar doğmuştur ve kent için yeni imar zorunlulukları ortaya çıkmıştır. Bu yeni imar zorunluluklarında farklı yol genişlikleri, yol

genişlikleri için çeşitli istimlak maddeleri, çıkmaz sokakların yok edilmesi, yeni parselasyon çalışmaları ve yapılar için yeni yapım sistemi gibi konular getirilmiştir. (Ergin, 2017, s. 121).

Modernizasyon çalışmaları için Avrupa kentlerine bilir kişiler gönderilmiş ve Avrupa kentleri tarzında bir İstanbul inşa etmek yoluna gidilmiştir. Modernleşme arayışları sonucunda ilk öneri 1836 yılında Mustafa Reşid Paşa tarafından getirilmiştir. Bu öneride bir tek konutların yapım sistemi için kagir yapılması uygun görülmüştür fakat hayata geçmemiştir.

İstanbul için yapılan bir başka öneri 1839 yılı İlmühaber önerisi olmuştur. Yapılan imar planlaması önerisinde sokak genişlikleri 25,15,11,9 ve 7 metre olarak ortaya sunulmuştur. Yapı tipi olarak kagir seçilmiş, ekonomik gücü yetmeyenler için yangın duvarı yapılması ve şehir dışında olması kaydıyla ahşap uygun görülmüştür. Maksimum yapı yüksekliği 15 metre, yapı yüksekliği 15 metre belirlenmiştir. Çıkmaz sokaklar yasaklanmıştır. Yapılacak istimlak çalışmalarında vakıfların mali kayıplarının karşılanması, evlerini kaybedenlere ise kira desteği sağlanması uygun görülmüştür. Yeni güzergahlar ve meydanların açılması, yollara kaldırım ve ağaçlandırma yapılması ile yapılarda cumba yapılmaması maddeleri getirilmiştir. (Ergin, 2017)

19. yüzyıl İstanbul'u için getirilen ve resmileşen ilk nizamname 1848 yılında yapılan Ebniye Nizamnamesi olmuştur. Bu nizamname de maksimim yol genişlikleri İlmühaber önerisine göre küçültülmüş ve daha gerçekleştirilebilir boyutlara indirmiştir. Yol genişlikleri 9, 7.5, 4.5 metre olarak belirlenmiştir. Yapım sistemleri olarak, kagir, tam kagir ve yarı kagir belirlenmiştir. Ekonomik gücü yetmeyenler için İlmühaber'deki gibi yangın duvarı şartıyla ahşap yapı seçilmiştir. Ahşap binaların maksimum yüksekliği 10.5 metre kagir binaların yüksekliği 15 metre seçilmiştir ve kamu binaları bu limitlerden istisna olarak tutulmuştur. Var olan çıkmaz sokakların ortadan kaldırılması maddesi koyulmuştur. İstimlak hareketleri sonucu yapıların ana caddelerden ve yan sokaklardan geriye çekilmesi bu yıkım hareketi sonucunda mal sahiplerinin mali kayıplarının karşılanması maddesi eklenmiştir. Meydan ve camilerin etrafına yeni bina inşa etmesi yasaklanmıştır. Fakat bu nizamname yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle uygulanmamıştır. Devletin ve halkın yeterince maddi gücü olmaması yüzünden çok

sayıda ahşap konut inşa edilmeye devam edilmiş, yol genişlikleri çok az bölgede uygulanabilmiş, çıkmaz sokaklar tamamen yok edilememiştir. (Ergin, 2017)

İstanbul için uygulanan bir başka nizamname 1863 yılında çıkan Turuk-u Ebniye nizamnamesi olmuştur. Bu nizamnamede önceki nizamnamelerde hayata geçmeyen kagir şartı dönemin şartlarından dolayı kagir ve ahşap olarak değiştirilmiştir. Yol genişlikleri 11.25, 9, 7.5 ve 6 olarak ön görülmüştür. Kagir yapıların maksimum yükseklikleri 13.6 metre, ahşap yapıların maksimum yüksekliği 9.5 metre olarak seçilmiştir. Çıkmaz sokakların ise bu nizamnamede kaldırılması değil, en az 4.5 metre uzunluğunda olması şartı koyulmuştur. İstimlakla ilgili olarak ise adil davranılması adına sokağın iki yanından eşit oranda yapı yıkılması kararı uygulanmıştır ama maddi kayıpların karşılanmasıyla ilgili bir madde koyulmamıştır. İlk olarak bu nizamnamede İstanbul'la ilgili harita yapılması ve parsellerin bölünmesi adına yönetmelik çıkartılması adına önemli bir gelişmedir. (Ergin, 2017)

19. yüzyıl İstanbul'u için çıkarılan bir başka nizamname İstanbul ve Bilad-ı Selase'de Yapılacak Ebniye'nin Suver-i İnşaiyyesine Dair nizamname olmuştur. Bu nizamname 1875 yılında çıkarıkmıştır. Yapım sistemleri olarak ana bölgelerde kagir, tali bölgelerde yangın duvarı yapılması şartıyla ahşap olarak belirlenmiştir. Yine bu maddenin belirlenmesinde maddi yetersizliklerden dolayı tamamen kagir yapı yapılamamasının etkisi olmuştur. Sokak genişlikleri için Ebniye Nizamnamesi, İstimlak ile ilgili olarak da Turuk-u Ebniye Nizamnamesi esas alınmıştır. (Ergin, 2017)

19. yüzyıl İstanbul'unda uygulanan ve en çok geçerli olan nizamname Ebniye Kanunu olmuştur. Ebniye Kanunun aynı zamanda en batılı tarzda ve demokratik olduğu söylenebilir. Nizamname1882 yılında yürürlüğe konulmuştur. Yapım sistemleri olarak sadece kagir seçilmiştir. Yol genişliklerinin belediye meclisi tarafından belirlenmesi uygun görülmüştür. İstimlakla ilgili ise yangın öncesi arsanın en fazla dörtte birinin aşamayacağı şartı koyulmuştur. Cephesi kesilen yapıların yeni cephelerinin belediye tarafından yapılması kararlaştırılmıştır. Harita yapımı ve halka ilanı maddesi koyulmuş ve batılı tarzda parselasyon hareketlerinden biri olan tarla kuralı yürürlüğe girmiştir. (Ergin, 2017).

Tüm bu nizamnamelerden anlaşılacağı üzerine kentsel düzenlemeler adına İstanbul'da yol genişlikleri artmış, istimlak edilen arsalar olmuş ve alt parselasyon

çalışmalarına gidilmiştir. Tüm bunlar kentsel mekân kazanma arayışlarının göstergeleridir.

Geç 19. Yüzyıl ve erken 20. Yüzyıl İstanbul'una bakıldığı zaman, 1840 B.L. Davies haritasında İstanbul ilinde olabildiğince boş toprak alanları gözükmekteyken, 1882 yılında görülen bu boş alanların dolduğu ve 1922' de ve 1950 haritalarında yapılaşmanın ve ulaşım dokusunun sıklaştığı görülmektedir.

Sonuç olarak gerek artan nüfusun mekân ihtiyaçları ve modernizasyon çalışmaları sonucunda doğan yeni mekân gereksinimi sonucunda İstanbul'da çeşitli kentsel mekan kazanma arayışlarına gidilmiştir. Kentsel mekân kazanma arayışları şu şekilde sıralanabilir;

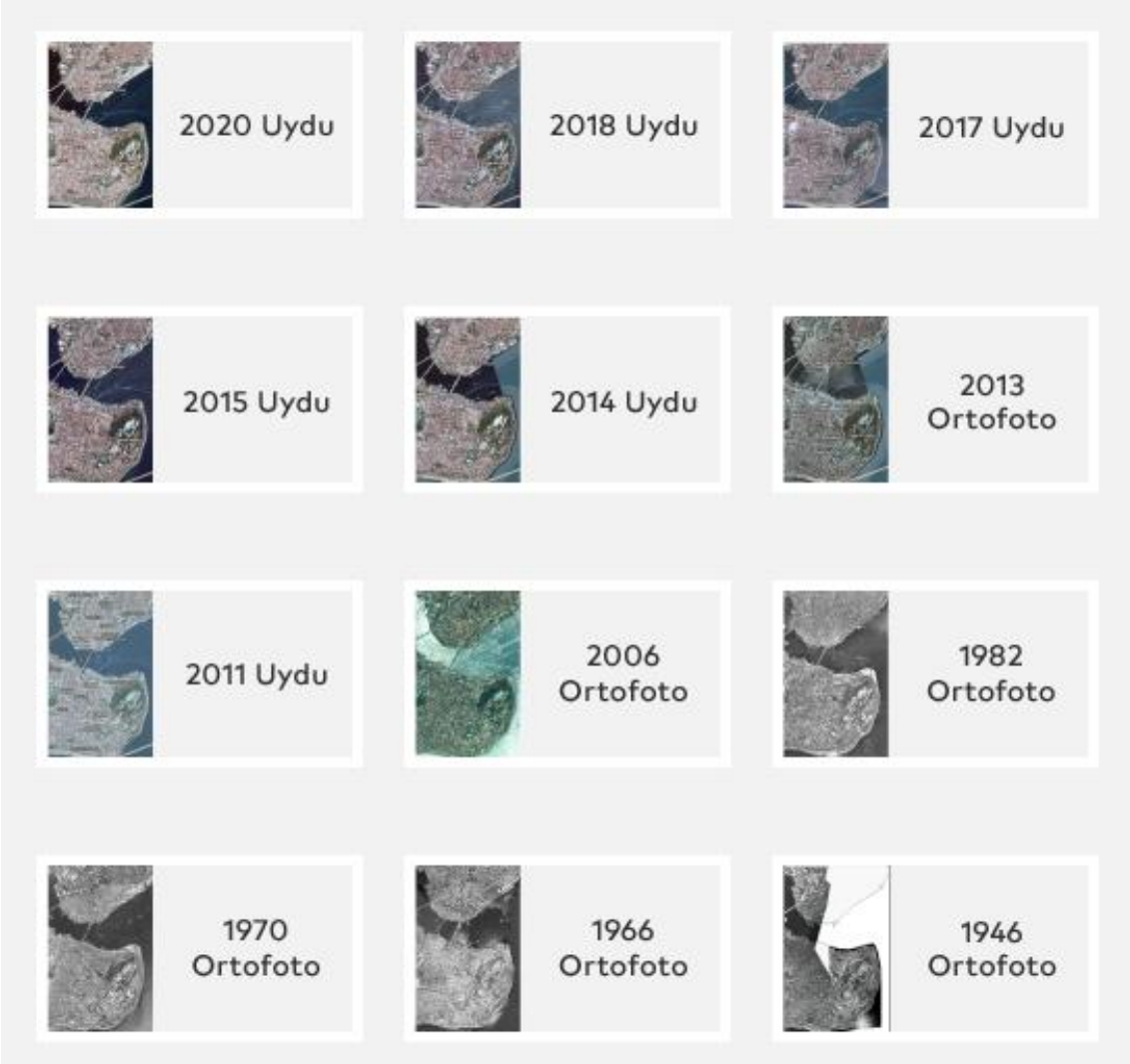
- Kıyı Dolgu Alanları Oluşturma Yöntemi ile Kentsel Mekân Kazanma
- Geniş Ahşap Konak Arsalarının Alt Parselasyonu Yöntemi ile Kentsel Mekân Kazanma
- Yeşil Alanların Kullanımı ile Kentsel Mekân Kazanma
- Yıkıntı Alanlarının Tekrar Kullanımı ile Kentsel Mekân Kazanma
- Yangın Bölgelerindeki Yangın Sonrası Düzenlemeler ile Kentsel Mekan Kazanma yollarına gidilmiştir.

2.4.1. Kıyı Dolgu Alanları

Erken 20. yüzyıl İstanbul'unda gerek nüfus artışı gerek modernizasyon çalışmaları sebebiyle kent merkezindeki boş kent topraklarının azalması ile birlikte yeni kentsel mekân arayışlarına gidilmiştir. Bunlardan bir tanesi bahsedildiği üzere kıyı dolgu alanları oluşturma yöntemleridir.

İstanbul İline ait 1922 Osmanlı Anonim, 1934 Şehri Rehberi ve 1922-45 Pervititch Haritaları sonrasında en yakın tarihli uydu görüntüsü 1946 yılına aittir. Ardından 1966, 1970, 1982, 2006 yılına ait uydu görüntülerine ulaşılmıştır. 2006 'dan sonrası ise günümüzde Google Earth programında bulunmaktadır. (https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/)

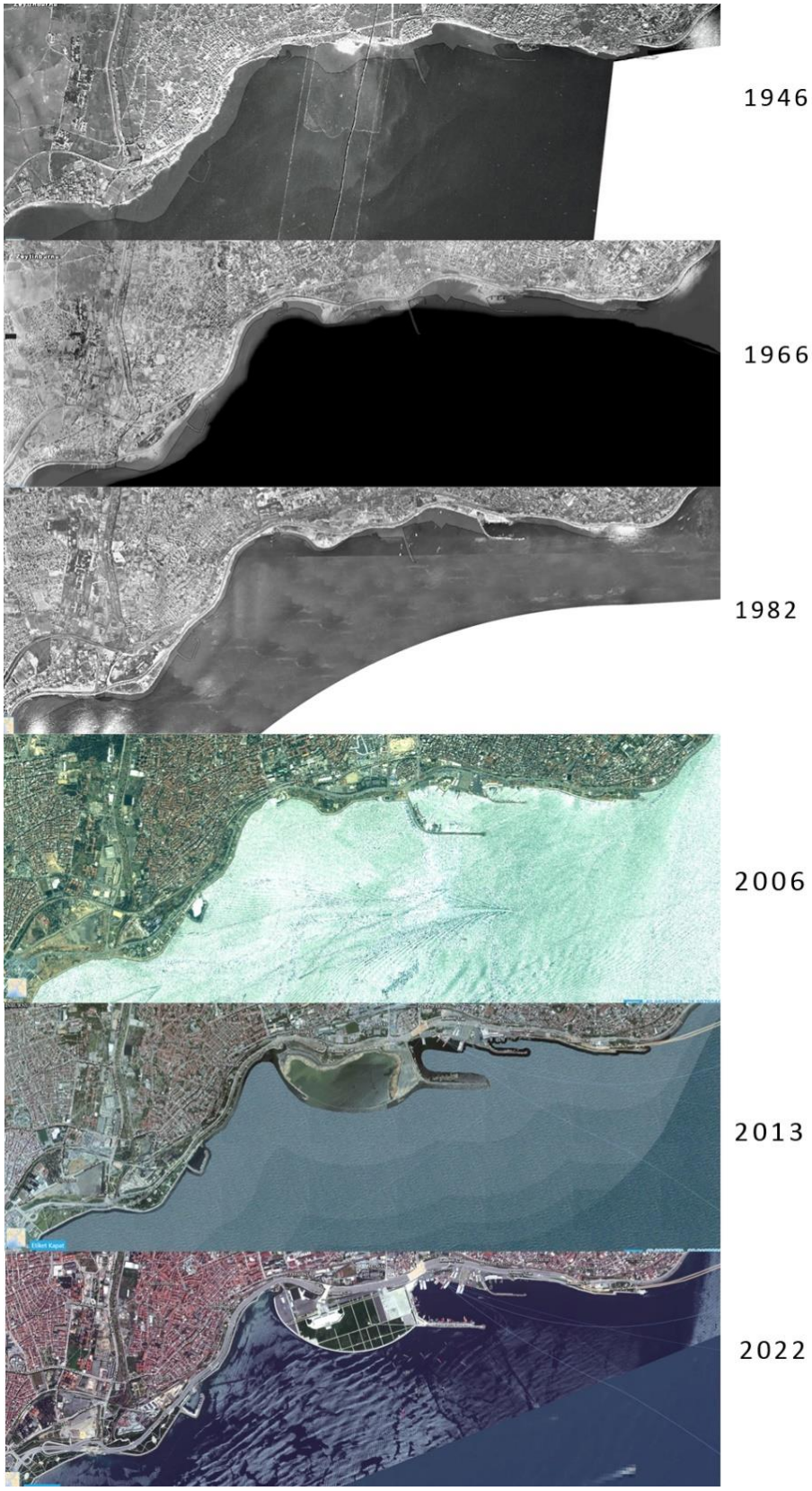
Haritalar ve uydu görüntüleri karşılaştırıldığında İstanbul İlinin çeşitli dolgu alanları saptanmıştır. Bu kıyı dolgu alanlarına ağırlıklı olarak Tarihi yarımada, Üsküdar, Kadıköy ilçelerinde rastlanmaktadır. Beyoğlu ve Beşiktaş ilçesinde de küçük alana sahip kıyı dolgu alanları saptanmıştır.

Şekil 2. 3. İstanbul'a Ait Tarihi Uydu Görüntüleri

Tarihi Yarımada Kıyı Dolgu Alanları

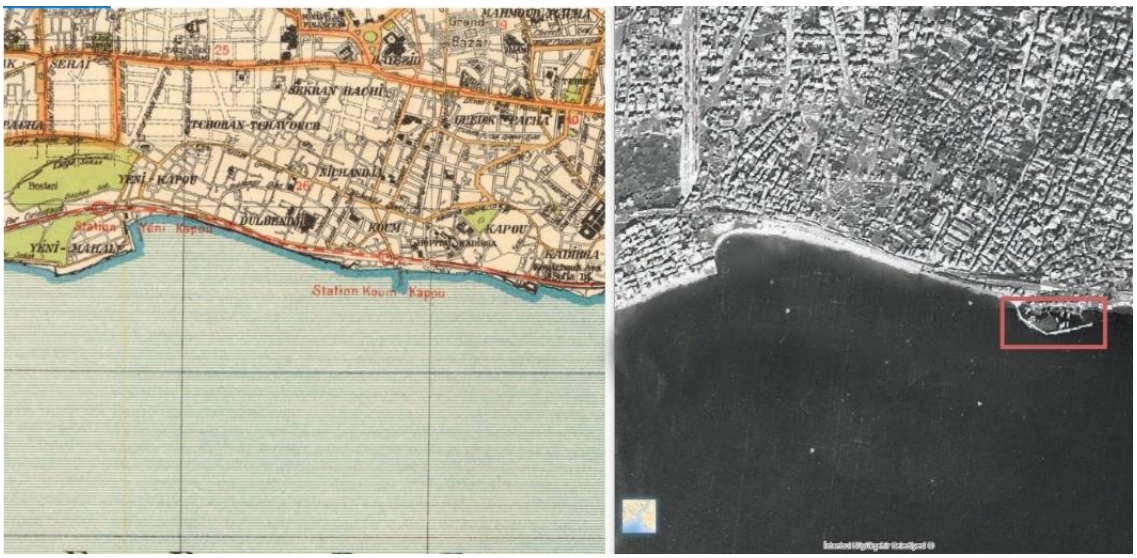
İstanbul İline ait 1922 Osmanlı Anonim, 1934 Şehri Rehberi ve 1922-45 Pervititch Haritaları sonrasında en yakın tarihli uydu görüntüsü 1946 yılına aittir. Ardından değişimin nete olarak gözlemlenebildiği uydu görüntüleri aralıkları 1946, 1966, 1982, 2006, 2013 ve 2014 olarak saptanmıştır.

Şekil 2. 4. Tarihi Yarımada'da Değişimin Gözlemlenebildiği Uydu Görüntüleri Zaman Aralıkları

Tarihi Yarımada 1922-1946 Kıyı Dolgu Alanları

1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası ve 1946 Uydu görüntüleri çakıştırıldığında herhangi bir kıyı dolgu alanının varlığına rastlanamamıştır. Tek farkı Kumkapı'da inşa edilen küçük bir iskeleye aittir. Günümüzde de varlığını korumaktadır.

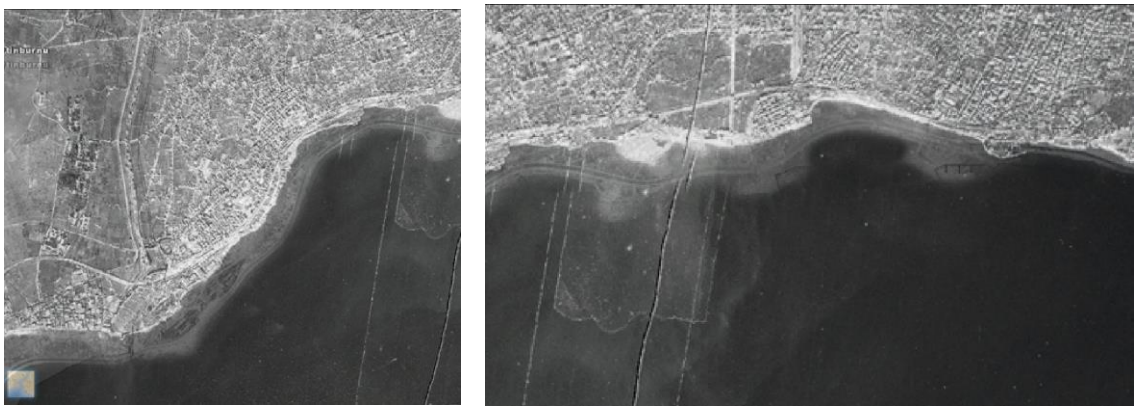
Şekil 2. 5. Tarihi Yarımada, Kumkapı, 1922 Osmanlı Haritası ve 1946 Uydu Görüntüsü

Tarihi Yarımada 1946-1966 Dolgu Alanları

İstanbul'un en 1946 yılından sonraki ilk uydu görüntüleri 1966 yılına aittir. İki uydu görüntü karşılaştırıldığında ve üst üste çakıştırıldığında Tarihi Yarımada'nın Marmara denize bakan güneye bakan kıyı sınırı boyunca çeşitli dolgu alanları dikkat çekmektedir. Bu dolgu alanları batıdan doğuya Yedikule Mahallesi, Cerrah Paşa, Aksaray Küçük Ayasofya Mahalleleri kıyı sınırları boyunca uzanmaktadır ve çeşitli yerlerde daha çok büyüme eğilimi göstermişledir. Yaklaşık 4 kilometrelik uzunluğa ve 380.000 metrekare alan sahip dolgu alanı ortaya çıkmıştır. Dolgu alanı üzerinde kara ulaşımın sağlayan Kennedy Caddesi ve 1966'da henüz boş olan fakat daha sonra spor ve rekreasyona ayrılan alan ortaya çıkmıştır

Şekil 2. 6. 1946-1966 Uydu Görüntüleri Çakıştırması, Ortaya Çıkan Kıyı Dolgu Alanları

Şekil 2. 7. 1946-1966 Uydu Görüntüleri Çakıştırması Yedikule, Cerrah Paşa, Aksaray ve Küçük Ayasofya Mahalleleri Sınırı Boyunca Kıyı Dolgu Alanları

Tarihi Yarımada 1966 Senesi Sonrası Kıyı Dolgu Alanları

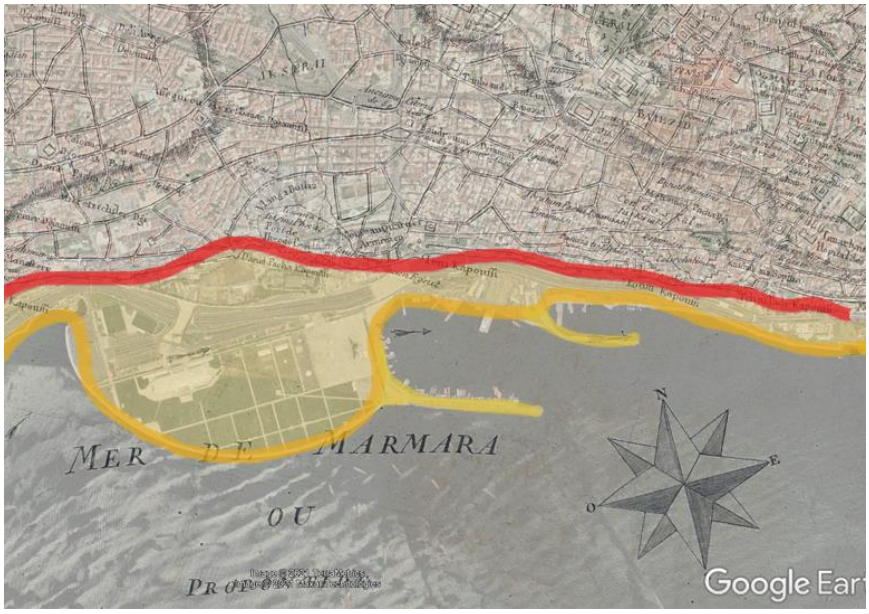
Tarihi Yarımada'ya bakıldığı zaman, günümüzdeki durumu ile 1922 Osmanlı Anonim Şirketi haritası çakıştırıldığında yarımadanın Marmara Denizi sınırları boyunca tüm güney sınırlarında dolgu alan inşa edildiği görülmektedir. Dört kilometre uzunluğa sahiptir. Üzerinden Kennedy Caddesi geçmektedir. Kıyı dolgu alanı ise Yenikapı semtinde sahil şeridi olmaktan öteye geçip 670.000 metrekarelik bir yarımada oluşturmuştur. 2012 yılında yapımına başlanıp 2014 yılında inşası tamamlanmıştır.

Şekil 2. 8. Tarihi Yarımada, Marmara Kıyısı Dolgu Alanları

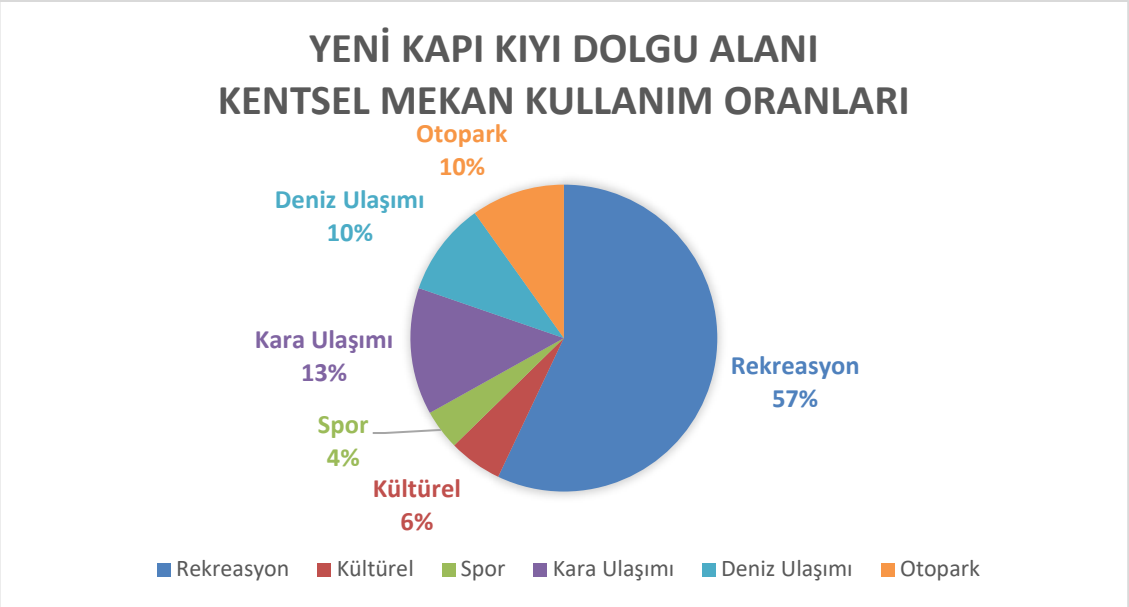
Tarihi Yarımada, Yenikapı Dolgu Alanı;

Yenikapı Semtinde bulunan dolgu alanı üzerinde Kennedy Caddesi, Yenikapı Şehir Parkı, Gösteri ve Etkinlik alanı, Avrasya Kadir Topbaş Gösteri Merkezi, Yeni Kapı Spor Tesisleri, otopark, bisiklet kiralama alanları ve Yenikapı Limanı bulunmaktadır. Ölçümler yapıldığında Kennedy Caddesi 95.000 metrekare alan, Yeni Kapı Parkı 405.000metrekare alan, Kadir Topbaş Gösteri Merkezi 40.000 metrekare alan, spor tesisleri 30.000 metrekare alan, otopark ve bisiklet alanı 70.000 metrekare alan, liman 70.000 metrekare alan kaplamaktadır.

Şekil 2. 9. Tarihi Yarımada, Yenikapı Kıyı Dolgu Alanları

Görüldüğü üzere Yeni Kapı kıyı dolgu alanı büyük ağırlık olarak rekreasyon ve kültürel faaliyetler amacıyla ardından kara ulaşımı ve deniz ulaşımı amacıyla kullanılmıştır. Mekanların kullanım amaçları oranlandığında; %57 Rekreasyon alanı, %6 kültürel alan, %4 spor alanı % 13Kara Ulaşımı, %10 Deniz Ulaşımı, %10 Otopark alanından oluşmaktadır.

Çizelge 2. 3. Tarihi Yarımada, Yeni Kapı Dolgu Alanı Kentsel Mekân Kullanım Oranları

Tarihi Yarımada; Kumkapı-Ahır Kapı Kıyı Dolgu Alanı

Tarihi Yarımada'nın Marmara Denizine bakan kıyısında Yenikapı'dan Kumkapı ve Ahır Kapı'ya kadar dolgu alanı devam etmektedir. Yeni Kapı'dan itibaren 2,7 kilometre uzunluğa sahiptir ve üzerinden Kennedy Caddesi geçmektedir. Kıyı şeridinin Yenikapı Mahallesi sınırları içinde kalan kısmında dolgu alan şerit olmaktan öteye geçip 55.000 metrekarelik bir yarımadaya dönüşmüştür.

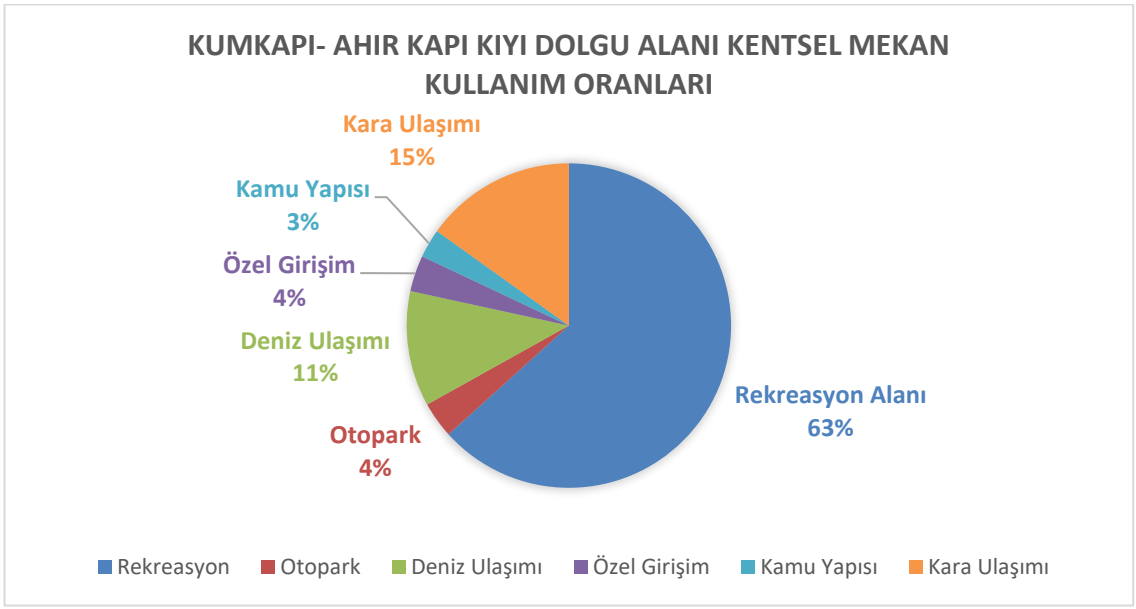
Dolgu alanının üzerinde, Kennedy Caddesi, Ahır Kapı Parkı, Balıkhane Parkı, Çatladı Kapı Parkı, Çatladı Kapı Parkı Sosyal Tesisleri, İspark, Güney İstanbul Sahil Güvenlik Komutanlığı, Benzin İstasyonu, Kumkapı Parkı, Kumkapı Balık Pazarı, Otopark, Feribot Terminali bulunmaktadır.

Çatladı Kapı Parkı ve tesisleri 35.000 metrekare, otopark 2.500 metrekare, Ahır Kapı Limanı 5.000 metrekare alan, Benzin İstasyonu 2.500 metrekare alan, Sahil Güvenlik Komutanlığı 1.000 metrekare alan, Balıkhane Parkı 9.000 metre kare alan,

Kennedy Caddesi 15.000 metrekare alan kaplamaktadır. Kıyı dolgu alanlarının kullanım türleri oranlandığında %55 rekreasyon alanı, %31 Kara Ulaşımı, % 7 Deniz Ulaşımı, %3 Otopark, %3 Özel Girişim Yapısı, %1 Kamusal Yapı'sına ayrılmıştır.

Şekil 2. 10. Tarihi Yarımada, Kumkapı- Ahır Kapı Kıyı Dolgu Alanları

Çizelge 2. 4. Ahır Kapı, Yenikapı Arası Kıyı Dolgu Alanı Kentsel Mekân Kullanım Oranları

Tarihi Yarımada, Narlı Kapı- Yedikule- Kazlıçeşme

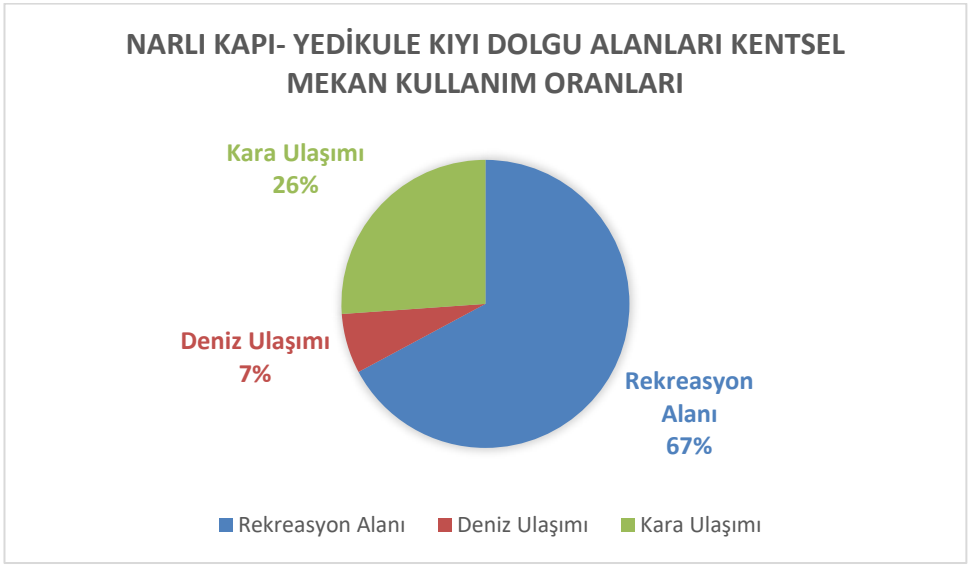
Tarihi Yarımada'nın Marmara Denizine bakan kıyısında Yenikapı'nın batısında Narlı Kapıdan' Kazlı Çeşmeye kadar kıyı dolgu alanı bulunmaktadır. Üzerinden Kennedy

Caddesi geçmekte ve bir adet iskele bulunmaktadır. Doğudan batıya ise Koca Mustafa Paşa Parkı, Uluslararası Barış Parkı, Şehit Esra-Hakan Tekin Parkı ve Kazlı Sahil Çeşme Parkı bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 3km uzunluğa sahiptir ve 420.000 metrekare dolgu alanına sahiptir.

Yaklaşık olarak parklar 180.000 metrekare, iskele 18.000 metrekare, Kennedy Caddesi ise 70.000 metrekare alan kaplamaktadır. Kentsel mekân kullanımları oranlandığı zaman rekreasyon alanları %67, kara Ulaşımı %26, deniz ulaşımı ise % 7 pay kaplamaktadır.

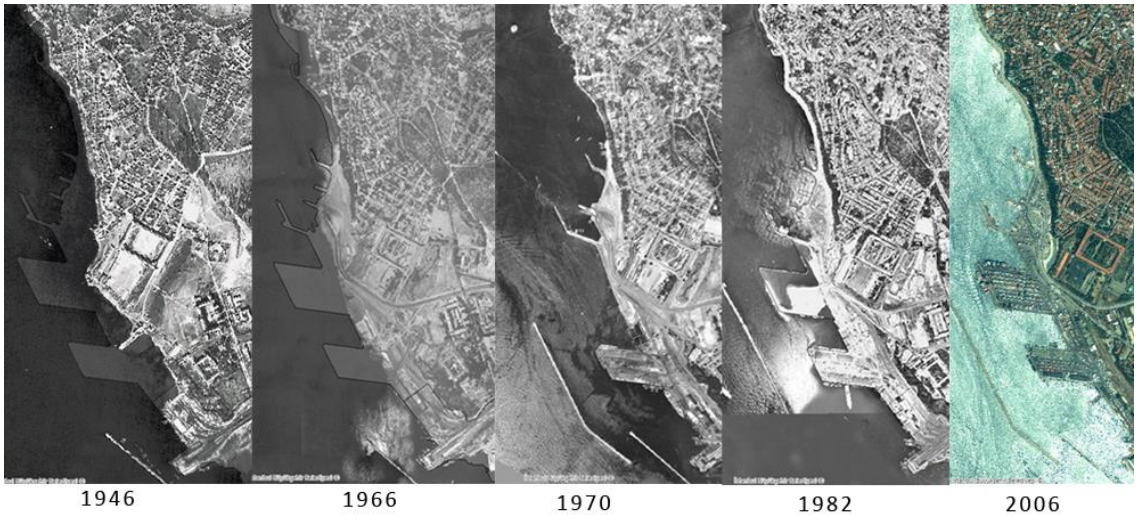
Şekil 2. 11. Narlı Kapı, Yedikule, Kazlı Çeşme Kıyı Dolgu Alanları

Çizelge 2. 5. Narlı Kapı, Yedikule, Kazlı Çeşme Kıyı Dolgu Mekanları Kentsel Kullanım Oranları

Üsküdar Kıyı Dolgu Alanları

Üsküdar iline ait kıyı dolgu alanlarının değişimlerinin gözlemlenebildiği uydu görüntülerinin zaman aralıkları 1946, 1966, 1970, 1982 ve 2006, 2017 ve 2018 olarak saptanmıştır. Bu zaman dilimleri arasında her bir nokta arasında ciddi miktarda kıyı dolgu alanlarının oluşturulduğu görülmüştür.

Şekil 2. 12. Üsküdar İlçesi, Uydu Görüntüleri ve Kıyı Dolgu Alanlarının Değişimi

Üsküdar, 1946-1966 Seneleri Kıyı Dolgu Alanları

Üsküdar İlçesi'nin 1922 Haritası ve 1946 Uydu görüntüsü karşılaştırıldığında kıyı dolgu alanları açısından arasında bir fark bulunamamıştır. İstanbul İlinin Üsküdar İlçesi Selimiye Mahallesinde, 1946 ve 1966 uydu görüntüleri karşılaştırıldığında günümüzde Haydar Paşa Limanının olduğu bölgede yaklaşık 1.5 kilometre uzunluğunda ve 240.000 metrekare alana sahip dolgu alanı saptanmıştır. Günümüzde yerinde üç adet büyük liman inşa ederek dolgu alanı daha da genişletilmiştir. Bu limanlar Harem Limanı ve Haydarpaşa Limanlarıdır.

Şekil 2. 13. Üsküdar İlçesi, 1946-1966 Uydu Görüntü Çakıştırmaları, Selimiye Mahallesi Dolgu Alanları

1946-1966 Uydu görüntüleri karşılaştırıldığında tüm İstanbul'da Tarihi Yarımada ve Üsküdar İlçesi olmak üzere toplam 5.5 kilometrelik ve 620.000 metrekarelik dolgu alanına rastlanmıştır.

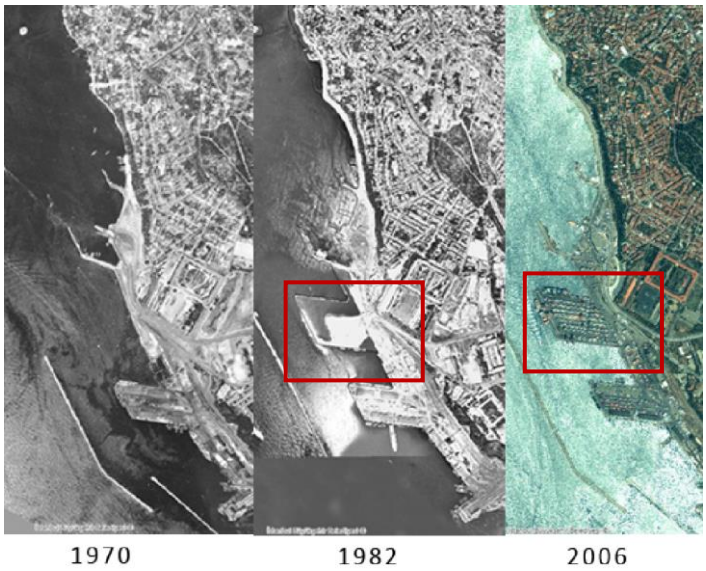
Üsküdar İlçesi, 1966 Senesi Sonrası Kıyı Dolgu Alanları

Üsküdar İlçesinde 1966 senesinden 1970 senesine geçildiğinde kuzeyde ve güneyde olmak üzere iki adet kıyı dolgu alanı saptanmıştır. Kuzeyindeki kıyı dolgu alanı var olan mevcut limanın gelişmesi şeklinde olmuştur. Günümüzde Harem Limanına aittir ve üçgen formundadır.30.000 metrekare alana sahip bir büyüme olmuştur. Güneyde oluşan dolgu alanı ise sıfırdan tamamen liman oluşturmuştur. 70.000 metrekare alana sahiptir. Haydar Paşa Garı'nın kuzeyinde ve Sultan Abdülhamid Han Hastanesinin doğusunda kalmaktadır ve paralel kenar şeklinde bir forma sahiptir.

Şekil 2. 14. Üsküdar İlçesi, 1966-1970 Uydu Görüntü Karşılaştırmaları

1970 yılından 1982 yılının uydu görüntülerine geçildiğinde ise kuzeydeki ve güneydeki limanların ortasında yeni bir limanın oluşmaya başladığı görülmektedir. 2006 yılına gelindiğinde ise bu liman tamamen oluşmuş niteliktedir. Limanlardan en büyüğüdür ve 110.000 metrekare alana sahiptir.

Şekil 2. 15. Üsküdar İlçesi 1970-1982-2006 Uydu Görüntüleri Karşılaştırmaları

Şekil 2. 16. 1922-2022 Üsküdar Kıyı Dolgu Alanları Toplam Farkı

Üsküdar İlçesi'nin Avrupa Yakasına bakan dolgu alanları yaklaşık olarak 360.000 metrekare alana sahiptir. Kıyı dolgu alanları üzerinde herhangi bir sportif, kültürel, rekreatif faaliyet içeren mekân kullanımına rastlanmamaktadır. Bu alanın üzerinde yaklaşık olarak 55.000 metrekare kara yolu bulunmakta ve kalan 305.000 metrekare alanı limanlara aittir.

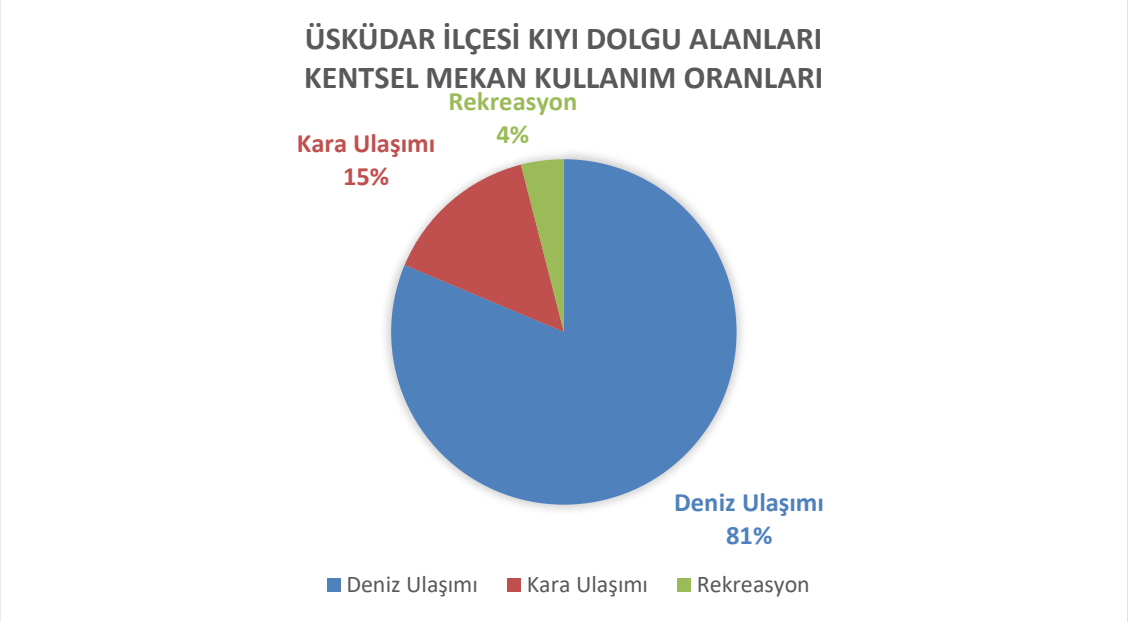
Üsküdar Mihrimah Sultan Cami Meydanı Kıyı Dolgu Alanı, 2017-2018

Üsküdar İlçesinde bulunan bir başka dolgu alanı Mihrimah Sultan Camii meydanına aittir. Uydu görüntüleri karşılaştırıldığında aradaki farkın 2017-2018 yılına ait olduğu saplanmıştır. 15.000 metre kare alana sahiptir ve tamamen rekreasyon alanı olarak kullanıma ayrılmıştır.

Şekil 2. 17. Üsküdar, Mihrimah Sultan Cami Meydanı, 2017-2018 Kıyı Dolgu Alanları

Üsküdar İlçesinde 1922'den bu yana yapılan kıyı dolgu alanları hesaplandığında toplam, 375.000 metrekare alan ortaya çıkmıştır. Bu alanın 305.000 metrekaresi limanlara, 55.0000 metrekaresi taşıt ve yaya yollarına, 15.000 metrekaresi ise meydana ayrılmıştır. Üsküdar İlçesinde ortaya çıkan kıyı dolgu alanlarının mekânsal kullanım türleri oranlandığında %81 oranında deniz ulaşımı, %15 oranında kara ulaşımı, %4 oranında rekreasyon alanına ait kullanım türü ortaya çıkmıştır. Sonuçlar tarihi yarımada ile karşılaştırıldığında oldukça farklıdır. Tarihi Yarımada'da ağırlıklı olarak rekreasyon faaliyetleri ve ardından kara ulaşımı için kıyı dolgu alanı kullanılırken, Üsküdar İlçesinde ağırlıklı olarak deniz ulaşımı ardından kara ulaşımı ağır basmıştır.

Şekil 2. 18. Üsküdar İlçesi, Kıyı Dolgu Alanları, Kentsel Mekân Kullanım Oranları

Kadıköy İlçesi Kıyı Dolgu Alanları, 1946- 1966

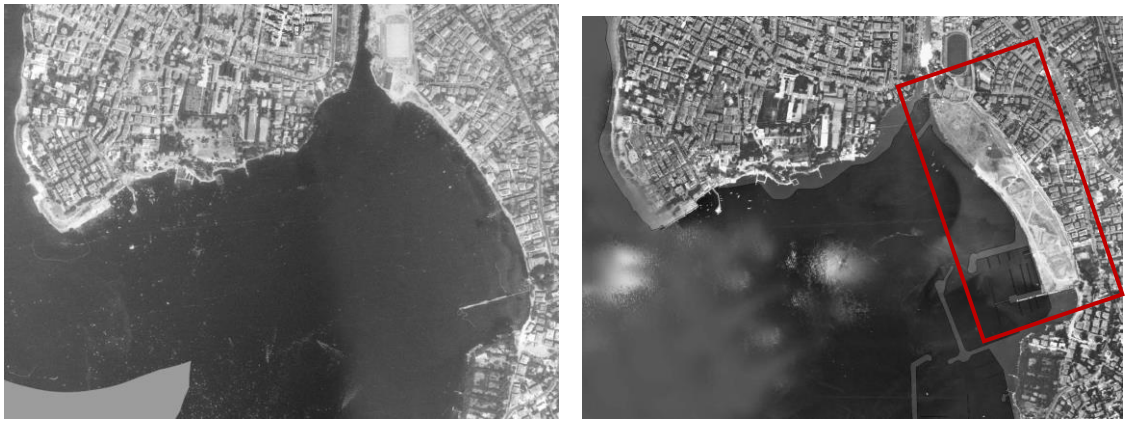
Kadıköy İlçesine ait uydu görüntüleri karşılaştırıldığında, kıyı dolgu alanları arasındaki ilk fark 1946 ile 1966 yılları arasına rastlamaktadır. Bu haritalarda Haydarpaşa Limanı'nın güneyinde dikdörtgen şeklinde bir yapıya rastlanmaktadır. Günümüzde âtıl durumdadır. Tren garı kompleksinin bir parçası olduğu düşünülmektedir.

Şekil 2. 19. Kadıköy Kıyı Dolgu Alanları, 1946-1966 Farkı

Kadıköy İlçesi Kıyı Dolgu Alanları 1970-1982,

Kadıköy İlçesine ait uydu görüntüleri karşılaştırıldığında, kıyı dolgu alanlarının fark yarattığı sonraki zaman dilimi 1970- 1982 yılları olarak saptanmıştır. Fenerbahçe Semti kıyılarında ağırlıklı olarak rekreasyona ve sportif faaliyetlere kıyı dolgu alanı saptanmıştır, ayrıca 1 adet küçük iskelesi vardır. Yerinde Kalamış Atatürk Parkı ve spor alanları bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 95.000 metrekare alan kaplamaktadır.

Şekil 2. 20. 1970-1982 Kadıköy Uydu Görüntüleri, Kalamış Atatürk Parkı ve Spor Alanları

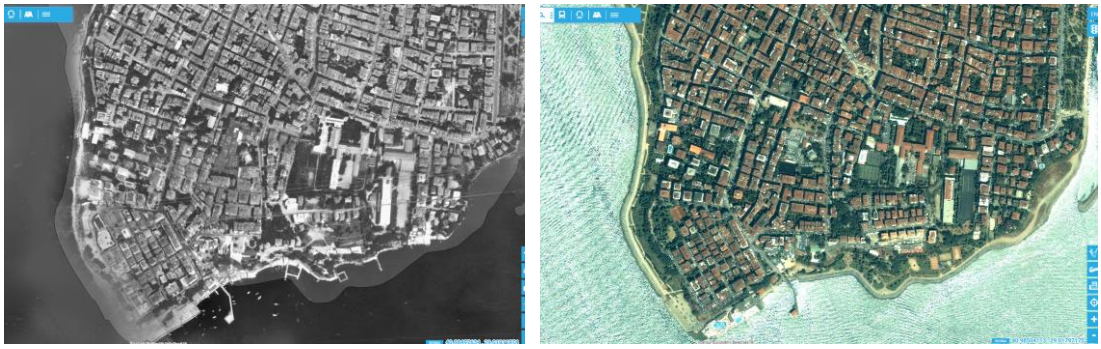
Kadıköy İlçesi, Kıyı Dolgu Alanları 1982-2006

1982 ve 2006 yılının uydu görüntülerine bakıldığı zaman ise Kadıköy İlçesinde büyük farklar dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki Kadıköy'ün ana yerleşim yeri olan yarım adasının, Moda Semti- Cafer Ağa Mahallesi'nin, kuzey ucunda yaklaşık olarak üçgen formunda büyük bir dolgu alan saptanmıştır. Bu dolgu alanı üzerinde Kadıköy Parkı, Moda Parkı, belediye atık arıtma su tesisleri, belediye otoparkı ve iki adet küçük iskele bulunmaktadır. Bu kıyı dolgu alanı yaklaşık olarak 135.000 metrekare alan kaplamaktadır.

Şekil 2. 21. 1982-2006 Kadıköy Uydu Görüntüleri, Moda Semti Kıyı Dolgu Alanı

Kadıköy İlçesi, Moda Semti- Cafer Ağa Mahallesi'nin tüm güney deniz sınırlarında da sahil hattı boyunca dolgu alanları saptanmıştır, bu alanlar tamamen rekreasyon alanlarına ayrılmıştır ayrıca iki adet küçük iskelesi mevcuttur. Yaklaşık olarak 2.5 kilometre kıyı uzunluğuna sahiptir. 155.000 metrekare alana sahiptir.

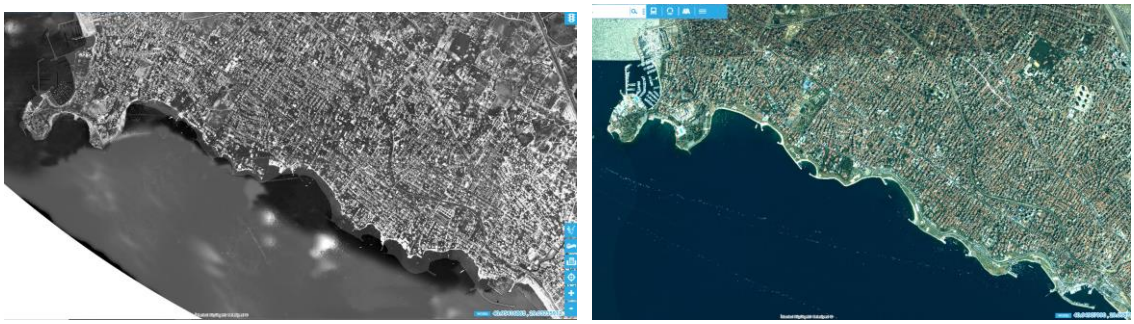
Şekil 2. 22. 1982-2006 Kadıköy Uydu Görüntüleri, Moda Semti Güney Deniz Sınırı Kıyı Dolgu Alanları

Kadıköy İlçesi, Fenerbahçe Semtinin 1982-2006 yılı uydu görüntüleri karşılaştırıldığında iki adet büyük yat limanı yapılmak için kıyı dolgu alanı inşa edildiği görülmektedir. Yaklaşık olarak 105.000 metrekare alana sahiptir.

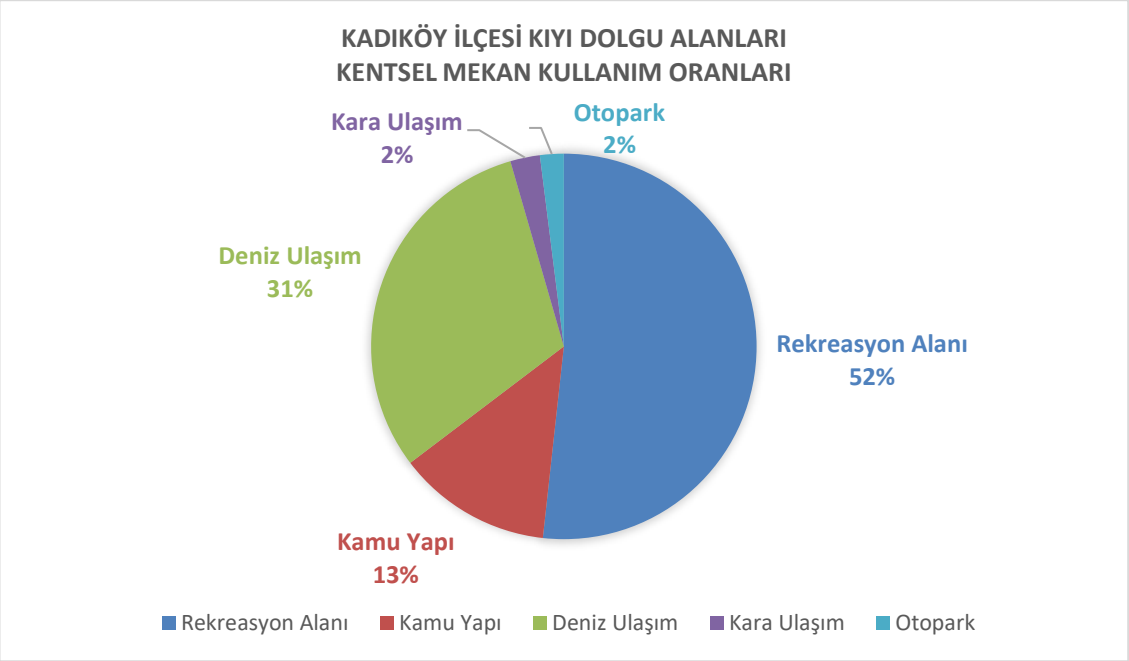
Şekil 2. 23. 1982-2006 Kadıköy İlçesi, Fenerbahçe Semti, Kıyı Dolgu Alanları Üzerine İnşa Edilen Yat Limanları

Kadıköy İlçesinin 1982-2006 uydu görüntüleri karşılaştırıldığında, ilçenin deniz sınırı boyunca kıyı dolgu alanı inşa edildiği görülmektedir. Bu kıyı dolgu alanı Maltepe ve Kartal İlçeleri boyunca devam etmektedir. Kadıköy İlçesi güney sınırı kıyı dolgu alanlarının 5 kilometre uzunluğundadır. 2.5 Kilometresinde Çetin Emeç Bulvarı var iken tamamında yani 5 kilometre boyunca rekreasyon alanları uzanmaktadır. Sahil boyunca yürüyüş ve park alanları vardır ve 3 adet sahil plajı bulunmaktadır. Bunun yanında 9 adet iskelesi mevcuttur. Yaklaşık olarak 290.000 metrekare alan kaplamaktadır. 25.000 metrekaresini taşıt yolu, 20.000 metrekaresini yat limanları, 245.000 metrekaresini ise rekreasyon alanları oluşturmaktadır.

Şekil 2. 24. 1982-2006, Kadıköy İlçesi Güney Kıyı Sınırları Dolgu Alanları

Kadıköy İlçesinde bulunan tüm kıyı dolgu alanları hesaplandığında toplam 520.000 metrekare park alanı, 130.000 metrekare kamu yapıları, 310.000 metrekare deniz ulaşım, 25.000 metrekare taşıt yolu 20.000 metrekare otopark alanı bulunmaktadır. Kadıköy İlçesinde kıyı dolgu alanları mekan kullanım oranları hesaplandığında %52 rekreasyon alanları, %31 deniz ulaşımı, %2 kara ulaşımı, % 13 kamu yapıları ve %2 otopark ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 2. 6. Kadıköy İlçesi Kıyı Dolgu Alanları Kentsel Mekân Kullanım Oranları

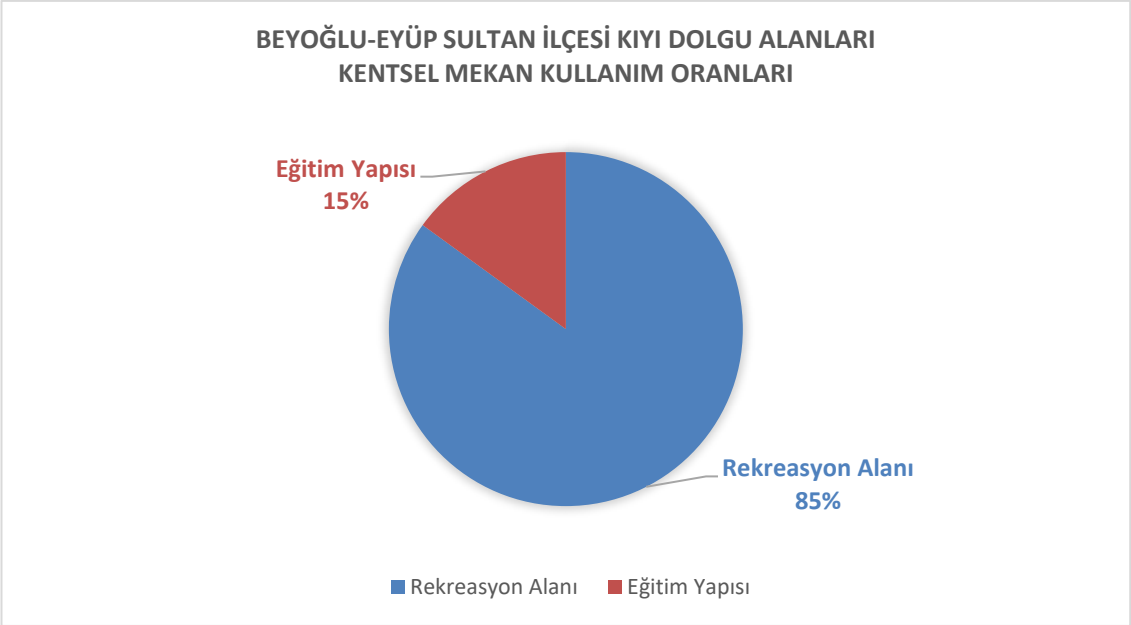
Beyoğlu İlçesi Kıyı Dolgu Alanları

1982-2006 Beyoğlu Kıyı Dolgu Alanları

Beyoğlu İlçesi tarihi uydu görüntüleri karşılaştırıldığında 1982 öncesine kadar çok küçük çaplı kayda değer olmayan kıyı dolgu alanları bulunmuştur. Kayda değer ilk dolgu alanı 1982 ile 2006 yılında Beyoğlu İlçesi'nin Eyüp Sultan İlçesi'ne bakan kıyısında karşılıklı bulunmaktadır. Beyoğlu ve Eyüp Sultan İlçesindeki dolgu alanları toplamı yaklaşık olarak 105.000 metrekare alana sahiptir. Kıyı dolgu alanlarından; 15.000 metrekare İstanbul Ticaret Üniversitesi Kampüsü, Sütlüce Parkı ve Nilüfer Parkından 45.000 metrekarelik alan Tatar Milli Gabdulla Tukay Parkından ise 45.000 metrekarelik alan elde edilmiştir. Toplamda rekreasyon alanlarına 90.000 metrekare, eğitim alanına ise 15.000 metrekare alan ayrılmıştır. Oranlandığı zaman %85 rekreasyon, %15 eğitim alanı ortaya çıkmıştır.

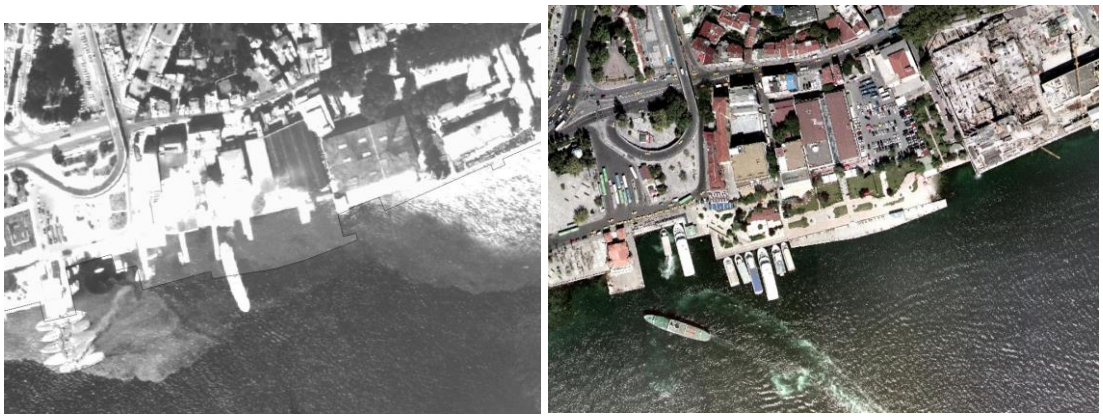
Şekil 2. 25. Beyoğlu-Eyüpsultan İlçesi Kıyı Dolgu Alanları, 1982-2006 Uydu Görüntüleri

Çizelge 2. 7. 1982-2006 Uydu Görüntüleri, Beyoğlu- Eyüpsultan İlçesi Kıyı Dolgu Alanları Kullanım Oranları

Beşiktaş İlçesi Kıyı Dolgu Alanları

Beşiktaş İlçesinde tekil iskelelerin dışında tek kıyı dolgu alanını 1982-2006 uydu görüntüleri arasındaki saptanmıştır. Bu alan 2006 yılında park iken günümüzde Deniz Otobüsü İskelesi olarak kullanılmaktadır. 5.000 metrekare alana sahiptir.

Şekil 2. 26. Beşiktaş İlçesi 1982-2006 Uydu Görüntüleri, Kıyı Dolgu Alanları

Beşiktaş İlçesindeki ikinci dolgu alanı 2017 uydu görüntülerinde inşaatı görülen 2018 uydu görüntüsünde tamamlandığı görülen Kabataş Deniz Otobüsü İskelesidir. Toplam 12.000 metrekarelik kıyı dolgu alanı üretilmiştir.

Şekil 2. 27. Beşiktaş İlçesi 2017-2018 Uydu Görüntüleri, Kıyı Dolgu Alanı; Kabataş Deniz Otobüsü İskelesi

İSTANBUL KIYI DOLGU ALANLARI KRONOLOJİSİ VE MEKANSAL KULLANIMLARI **1922-1946-1966-1970-1982-2006-2014-2022**					
	1922-1946	**1946-1966**	**1966-1982**	**1982-2006**	**2006-2022**
Tarihi Yarımada %62Rekreasyon %16 Kara Ulaş. %12 Deniz Ulaş. %3 Otopark %4 Özel Gir. %3 Kamu Yapı 940.000m2	Kumkapı Tekil İskele	Kennedy Caddesi+ Ahır Kapı+ Kumkapı+ Yeni Kapı+ Yedikule Dolgu Alanları	-	-	Yenikapı Dolgu Alanı+ Ahır Kapı Limanı+ Yedikule Kazlı Çeşme Rekreasyon Alanları
Beyoğlu %85Rekreasyon %15Eğitim(Özel) 60.000m2	-	-	-	Sütlüce Parkı+ Nilüfer Parkı+ Milli Gabdulla Tukar Parkı+ İstanbul Ticaret Üniversitesi Kampüsü	-

Beşiktaş %85Deniz Ulaş. %8 Kara %7Rekreasyon	-	-	-	Deniz Otobüs İskelesi	Kabataş Deniz Otobüs İskelesi
Üsküdar %81 Deniz Ulaş. %15 Kara Ulaş %4 Rekreasyon 375.000m2	-	Limanlar İçin Altlık	Harem Limanı ve İstanbul Limanı	Haydar Paşa Limanı	Mihrimah Sultan Cami Meydanı
Kadıköy %52 Rekreasyo %31 Deniz Ulaş. %13 Kamu Yapı %2 Kara Ulaş % 2 Otopark 520.000m2	-	Gar Kompleks Binası	Fenerbahçe; Kalamış Atatürk Parkı	Moda Dolgu Alanı+ Fenerbahçe Yat Limanı+ Tüm Kadıköy Güney Sınırları	

Çizelge 2. 8. Kıyı Dolgu Alanları, İlçelere Göre Kentsel Mekân Kullanım Türleri ve Oranları

2.4.2. Geniş Ahşap Konak Arsalarının Alt Parselasyonu

Ahşap Konak Parselasyonlarını doğru okuyabilmek adına Pervititch haritalarından yararlanılmıştır. Bunun sebebi ise Pervititch haritalarının döneminin yangın sigorta haritaları olup, bu haritalarda yapı adası, cadde, sokak, parsel, yapı tipi ve malzemesine kadar detaylı veriler içermesi ve bu sayede yerleşim karakterinin rahatlıkla okunabilmesidir. Bu yolda ilk olarak Pervititch haritalarında yer alan lejantların okunması yoluna gidilmiştir Ardından hangi yapıların ahşap, hangi yapıların kagir, hangi yapıların betonarme ve hangi yapıların karma sistem ile yapıldığı tespit edilmiştir. Ardından Pervititch haritalarında arsası 500m2 üzeri alan kaplayan ahşap konakların tespitine gidilmiştir.

LEJANT	FRANSIZCA	TÜRKÇE ÇEVİRİ
	Structures De Maçonneire En Pierre Construites Sur Un Sol En Pierre	Taş Zemin Üstüne Yapılmış Taş Kagir Yapılar
	Structures en Bois Construites Sur Des Sols En Pierre	Taş Zemin Üstüne Yapılmış Ahşap Yapılar
	Structures Avec un Systeme en Beton Arme	Betonarme Sistemle İnşa Edilmiş Yapılar
	Structures Mixtes Bois et Pierre sur Sol en Pierre	Taş Zemin Üstü Ahşap ve Taş Karma Yapılar

Çizelge 2. 9. Pervititch Haritasında, Yapı Türleri İle İlgili Lejantlar ve Açıklamaları

İstanbul'da 500m2 üzeri arsalara sahip ahşap konaklara bakıldığı zaman bunların yoğunluklu olarak Beşiktaş ve Şişli İlçelerinde olduğu tespit edilmiştir. Beşiktaş İlçesinden 48, Şişli İlçesinden 25 olmak üzere toplam 73 adet konak arazisi tespit

edilmiştir. Konak arazilerinin durumu günümüz ile karşılaştırıldığında hepsinin mekânsal dönüşüme uğradığı ve üzerinde alt parselasyon işlemi yapıldığı görülmektedir. Öncelikle tespit edilen tüm dönüşümler tek bir çatı altında ile gösterilmiştir.

İlçe	**Pafta No**	**Yapıadası**	**Konak İsmi**	**Alan:**	**Dönüşüm Türü ve Adedi**
Şişli-1	3	273	Ekrem Bey Konağı	950m2	Özel Bomonti Ermeni Katolik İlköğretim Okulu ve Bahçesi
Şişli-2	3	272	Şükrü Bey Konağı Konak	1350m2	Tohum Otizm Vakfı Otizm Okulu ve Bahçesi
Şişli-3	3	225	Ethem Paşa Apartmanı	900m2	2 Adet Apartman (Ticari + Konut)
Şişli-4	3	219	Raif Paşa Apartmanı	3100m2	12 Adet Apartman ve İç Avlusu
Şişli-5	4	205	Nemlizade Galip Bey Konağı	1350 m2 ,	3 Adet Apartman ve Avlusu
Şişli-6	4	205	Şükrü Paşa Konağı	1550m2	7 Adet Apartman ve İç Avlu
Şişli-7	4	228	Sabancalı Hakkı Bey Konağı	1850 m2,	Yerinde 9 Adet Apartman ve İç Avlusu (Ticari+ Konut)
Şişli-8	5	198	İzzet Holo Paşa Konağı	6200m2	17 Adet Apartman, Prof. Dr. Feyzi Feyzioğlu Sokak ve Işıltı Sokak

Şişli-9	5	197	Eski Şadiye Sultan Konağı	6600m2	17 Adet Apartman ve Geniş İç Avlu
Şişli-10	5	196	Abdulhamid Rezidansları	4900m2	6 Adet Apartman, İç Avlusu ve City's Nişan Taşı Avm
Şişli-11	5	196	Münir Paşa Konağı	1200m2	5 Adet Apartman ve İç Avlusu
Şişli-12	5	196	Said Paşa Konağı	4700m2	Nişantaş Rüştü Üzel Tekniki ve Meslek Lisesi ile 9 Adet Apartman
Şişli-13	5	195	Said Paşa Konağı	1650m2	Yerinde 8 Adet Apartman
Şişli-14	5	195	Alir Rıfat Paşa Konağı	4500m2	Mıstık Parkı (Halka Açık), Otopark(Empark Tunaman Otoparkı)
Şişli-15	5	185	Münire Sultan Konağı	4800m2	7 Adet Apartman ve Otopark
Şişli-16	5	185	Şerif Paşa Konağı	4600m2	9 Adet Apartman (Ticari+ Konut) ve 1 Adet Restoran
Şişli-17	5	183	İzettin Paşa Köşkü	4900m2	Feyziye Mektepleri Vakfı ve Avlusu, Otoparkı, Ahmet Fetgari Sokak, 12 Adet Apartman ve İç Avlusu

İlçe	Pafta No	Yapıadası	Konak İsmi	Alan:	Dönüşüm Türü ve Adedi
Şişli-18	5	183	Mehmet Bey Konağı	1300m2	4 Adet Apartman ve İç Avlusu
Şişli-19	5	182	Faik Bey Konağı	1800m2	8 Adet Apartman ve İç Avlusu
Şişli-20	5	187	Abdurrahim Paşa Konağı	1600m2	8 Adet Apartman ve İç Avlusu
Şişli-21	5	186	Ahmet Şükrü Paşa Konağı	800m2	4 Adet Apartman
Şişli-22	5	188	Esbabçı Başı Konağı	2250m2	10 Adet Apartman ve İç Avlusu
Şişli-23	5	189	Abdulhamid Konağı	1850m2	8 Adet Apartman ve İç Avlusu
Şişli-24	5	187-189	Refik Bey Konağı	950m2	5 Adet Apartman

Çizelge 2. 10. Şişli İlçesi'nde Pervititch Haritalarında Gözüken Geniş Ahşap Konak Arsaları

İlçe	Pafta No	Yapı adası	Konak İsmi	Alan:	Dönüşüm Türü ve Adedi
Beşiktaş-1	4	26	Mehmet Ali Paşa Konağı	5000m2	3 Adet Apartman (Ticari + Konut) ve Otoparkları
Beşiktaş-2	4	26	İsmail Paşa Konağı	1500m2	Kavşak, Yol, Otopark, Tesis ve Yeşil Alan

Beşiktaş-3	4	43	Arif Bey Konağı	450m2	5 Adet Apartman
Beşiktaş-4	1	52	Bedri Bey Konağı	1800m2	Otel ve Restoranı
Beşiktaş-5	1	53	Hikmet Bey Konağı	550m2	Deniz Müzesi
Beşiktaş-6	1	53	Rıza Bey Konağı	450 m2	Deniz Müzesi
Beşiktaş-7	3	53	İsmail Fuat Bey Konağı	710m2	3 Adet Apartman ve Bahçesi
Beşiktaş-8	4	21	Rıfat Bey Konağı	700m2	4 Adet Apartman
Beşiktaş-9	2-13	2-169	Grand Konak (Eski Saray)	7700m2	22 Adet Apartman, Refik Osman Top Sokak, Çekirdek Sokak
Beşiktaş-10	13	173	Ziya Bey Konağı	1050m2	4 Adet Apartman
Beşiktaş-11	13	168	Kehayassı Konağı	1750m2	5 Adet Apartman (Ticari+Konuk) ve Avluları
Beşiktaş-12	13	171	Meynar BeyKonağı	380m2	Tek Adet Apartman
Beşiktaş-13	13	171	Erzincanlı Mustafa Paşa Konağı	570m2	2 Adet Apartman

Beşiktaş-14	13	171	Erzincanlı Mustafa Paşa Konağı (İkinci)	390m2	Tek Adet Apartman
Beşiktaş-15	13	161	Yusuf Paşa Konağı	1300m2	5 Adet Apartman ve İç Avluları
Beşiktaş-16	13	167	Tütüncü Başı Konağı	1050m2	5 Adet Partman
Beşiktaş-17	3	25	Raif Bey Konağı	1250m2	3 Adet Apartman ve İç Avlusu

İlçe	**Pafta No**	**Yapıadası**	**Konak İsmi**	**Alan:**	**Dönüşüm Türü ve Adedi**
Beşiktaş-18	5	69	Gazi Osman Paşa Yalısı	9000m2	Bahçeşehir Üniversitesi Beşiktaş Güney Kampüsü ve Kendi Arkeolojik Kalıntıları
Beşiktaş-19	6	66	Kahveci Başı Konağı	1400m2	3 Adet Apartman ve İç Avluları
Beşiktaş-20	6	66	Eczacı Başı Konağı	450m2	2 Adet Apartman
Beşiktaş-21	6	72	Cevdet Bey Konağı	1000m2	2 Adet Apartman ve Bahçesi
Beşiktaş-22	6	72	Celal Bey Konağı	1300m2	2 Adet Apartman ve Bahçesi

Beşiktaş-23	6	72	Osman Paşa Konağı	1700m2	1 Adet Apartman ve Bahçesi
Beşiktaş-24	6	72	Keleş Kaptan Konağı	650m2	Apartmanların İç Bahçesi
Beşiktaş-25	6	56	Salih Bey Konağı:	780m2,	Yerinde 4 Adet Apartman
Beşiktaş-26	6	55	Eski İsmet Paşa Konağı	1050m2	2 Adet Apartman ve Barboros Bulvarı
Beşiktaş-27	6	63	Emin Paşa Konağı	700m2	2 Adet Apartman ve İç Avlusu
Beşiktaş-28	6	57	Hasan Paşa Konağı	1250m2	4 Adet Apartman, Avlusu ve Otoparkı
Beşiktaş-29	6	59	Şefika Hanım Konağı	1050m2	3 adet Apartman ve Avluları
Beşiktaş-30	6	59	Emin Paşa Konağı 2	3500m2	11 Adet Apartman ve İç Avluları
Beşiktaş-31	6	61	Mehmet Paşa Konağı	700m2	1 Adet Apartman ve Barboros Bulvarı
Beşiktaş-32	8	107	Eski Serasker Rıza Paşa Konağı	7000m2	1 Adet Otel 2 Adet Apartman ve Bahçeleri
Beşiktaş-33	8	107	İbrahim Tevfik Efendi Konağı	2100m2	7 Adet Apartman

Beşiktaş-34	10	122	Ragip Paşa Konağı	2620m2	Bahçeşehir Üniversitesi Kuzey Kampüsü, 2 Adet Apartman ve Otoparkları
Beşiktaş-35	10	123	Şef Konağı	2350m2	9 Adet Apartman ve İç Bahçeleri
Beşiktaş-36	11	20	Cemil Bey Konağı	800m2	2 Adet Apartman ve Avlusu
Beşiktaş-37	11	20	Emin Fuat Bey Konağı	550m2	3 Adet Apartman
Beşiktaş-38	11	20	Esad Bey Konağı	650m2	2 Adet Apartman
Beşiktaş-39	11	20	Şahin Hoca Konağı	900m2	3 Adet Apartman ve Orta Avlu
Beşiktaş-40	11	20	Hafız İbrahim Konağı	500m2	2 Adet Apartman
Beşiktaş-41	11	20	İsimsiz Konak	450m2	1 Adet Apartman ve Bahçesi
Beşiktaş-42	12	157	Zekeriya Bey Konağı	300m2	1 Adet Apartman ve Bahçesi
Beşiktaş-43	12	157	El-Katipzade Abbas Bey Konağı	780m2	3 Adet Apartman ve Bahçesi
Beşiktaş-44	12	157	İsimsiz Konak	650m2	2 Adet Apartman ve Bahçesi

Beşiktaş-45	14	143	Hüsnü Nigar Hanım Konağı	850m2	2 Adet Apartman
Beşiktaş-46	14	143	İsmail Hakkı Efendi Konağı	620m2	2 Adet Apartman ve Bahçesi
Beşiktaş-47	14	143	Saadet Ferit Bey Konağı	480m2	2 Adet Apartman ve Bahçesi
Beşiktaş-48	14	137	Merhum Kilerci Osman Paşa Konağı	500m2	3 Adet Apartman (Ticari + Konut)

Çizelge 2. 11. Beşiktaş İlçesi Ahşap Konak Arsaları Dönüşüm Verileri

Konak Arsaları Dönüşüm Verileri

Konak arsalarının dönüşümü ve alt parselasyon verileri toplandığında;

Beşiktaş İlçesi'nden 48 adet,

Şişli İlçesi'nden ise 25 adet mülkiyetinin belirli olan ahşap konak arazisi dönüşüme uğramıştır.

Toplam 73 adet konak arazisi alt parselasyonlarına ayrılmıştır.

- Beşiktaş İlçesinde 48 parselden toplam 157 tane alt parsel çıkarılmıştır.

-Şişli İlçesi 25 parselden toplam 170 tane alt parsel çıkarılmıştır.

-Beşiktaş ve Şişli İlçesinde toplam 73 parselden 327 tane alt parsel çıkmıştır.

Beşiktaş İlçesi konaklarının alt parselasyonu sonucunda 1 adet kavşak, 4 Adet Sokak ve 6 parça yeni yol, (Barbaros Bulvarı'nın iki ayrı kısmı, Refik Osman Top Sokak, Çekirdek Sokak)

Şişli İlçesi konaklarının alt parselasyonu sonucunda 1 adet kavşak 3 adet sokak ve 4 parça yeni yol türemiştir. (Ahmet Fetgari Sokak, Prof. Dr. Feyzi Sokak, Işıltı Sokak)

Toplamda 2adet kavşak, 7 yeni sokak ve 10 parça yeni yol yapılmıştır.

Beşiktaş İlçesi konak arsalarının alt parselasyonu sonucunda; 146 adet yeni apartman,

Şişli İlçesi Konaklarının alt parselasyonu sonucunda; 174 adet yeni apartman,

Toplamda 320 adet apartman ortaya çıkmıştır.

Beşiktaş İlçesi konak arsalarının dönüşümü sonucunda; İstanbul Deniz Müzesi, Bahçeşehir Üniversitesi Güney Kampüsü, Bahçeşehir Üniversitesi Kuzey Kampüsü ortaya çıkmıştır.

Şişli İlçesi konak arsalarının dönüşümü sonucunda; Özel Bomonti Ermeni Katolik İlköğretim Okulu, Tohum Otizm Vakfı Otizm Okulu, Nişantaş Rüştü Üzel Tekniki ve Meslek Lisesi, Feyziye Mektepleri Vakfı, Mıstık Parkı, Empark Tunaman Otoparkı, 1 Adet Restoran, City's Nişan Taşı Avm, mekanları ortaya çıkmıştır.

Parselasyon işleminin sayı adetlerinin yanı sıra metrekarelerine bakıldığı zaman;

- Beşiktaş İlçesinde bulunan 48 adet konak arsasından;

- 25 tanesi 1000m2'den küçük,

- 14 tanesi 1000m2 ile 2000m2 arasında,

- 9 tanesi 2000m2'den büyük alana sahiptir.

- Şişli İlçesinde bulunan 25 adet konak arsasından;

- 3 tanesi 1000m2'den küçük

- 10 tanesi 1000m2 ile 2000m2 arasında,

- 12 tanesi 2000m2 'den büyük alana sahiptir.

- Beşiktaş İlçesinde toplam 75.800 m2 konak arsası dönüşme uğramıştır.

- Şişli İlçesinde toplam 65.700m2 konak arsası dönüşüme uğramıştır.

- Beşiktaş ve Şişli İlçesinde toplam 141.500m2 konak arsası dönüşüme uğramıştır.

Beşiktaş-Şişli İlçeleri Konak Alt Parselasyonu Çıkarımları;

Şişli İlçesinde Beşiktaş İlçesine göre daha az sayıda konak parseli olmasına rağmen (25'e 48) dönüşüm sonucunda daha çok alt parsel çıktığı görülmektedir (170'e 157) Bunun sonucunda Şişli'de alt parselasyon işleminin yaklaşık iki kat daha fazla yapıldığı ve bölünme işleminin daha çok olduğu görülmektedir.

Dönüşümün türlerine bakıldığı zaman Beşiktaş ve Şişli İlçelerinde ortak olarak çok sayıda konut yerleşiminin ortaya çıktığı görülmektedir. Konut alanlarının dışında Beşiktaş İlçesinde bir tek özel girişim sonucu oluşan eğitim yapılarının ortaya çıktığı görülmektedir. Şişli İlçesinde ise dışında, kamu eğitim yapıları, dini eğitim yapıları, çeşitli vakıflar, kamusal parklar, otoparklar ve alışveriş merkezlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Buradan Şişli İlçesinde dönüşümün daha çok sayıda olmasının yanısıra daha çok dönüşüm türü içerdiği görülmektedir.

Konak arsalarının dönüşümü mekânsal dönüşümü yanısıra içlerinden sokak, cadde ve kavşaklarının oluşmasının kentsel dönüşümü de şekillendirdiği görülmektedir. İki ilçedeki alt parselasyon işlemi sonucunda kente iki kavşak, iki adet cadde ve beş adet sokak ve 10 parça yeni yol kazandırılmıştır. Kent alt yapısına hizmet eden bu yeni kavşaklar, caddeler ve sokaklar ulaşım ağını kuvvetlendirmiştir.

Konakların dönüşüm sürecinde sayı adetlerinin yanısıra alan miktarlarına bakıldığı zaman Beşiktaş İlçesi Şişli ilçesinin 2 katı konak sayısı içermesine rağmen alan olarak sadece %15 daha fazladır. (75.800m2 'ye 65.700 m2). Şişli İlçesinde yarı yarıya konak olmasına (25'e 48) rağmen kapladığı alan Beşiktaş'a yakın seviyededir. Konak arsalarına hem tekil bakıldığı hem de toplamda bakıldığı zaman Şişli İlçesindeki konaklar ve konak arsalarının daha çok alan kapladığı görülmektedir.

Konak arsalarının konumuna bakıldığı zaman ise kentin önemli aksları üzerinde şekillendiği görülmektedir. Beşiktaş İlçesinde konakların güney kesimde kalanları Beşiktaş Caddesi üzerinde (Pervititch haritasında; Grand Rue De Beschiktasch), kuzey doğuda kalanları Barbaros Bulvarı üzerinde döneminin Nusretiye Caddesi), batıda kalanları ise Süleyman Saba Caddesi (döneminin adıyla İdadiye Caddesi) ve Şair Nedim Caddesi (döneminin adıyla Nusretiye caddesi) üzerinde konuşlanmıştır. Şişli İlçesinde olanlar ise güneyden kuzeye uzanan Rumeli Caddesi (döneminin adıyla Teşvikiye

Caddesi), batıdan doğuya uzan Halaskar Gazi Caddesi (döneminin adıyla Grand Rue de Sischli) ve Vali Konağı Caddesi (döneminin adıyla Harbiye Caddesi) üzerinde konuşlanmıştır. Tüm bu caddelere bakıldığı zaman Şişli ve Beşiktaş'ın en yoğun caddeleri ve iskeletini oluşturan ana aksları olduğu görülmektedir. Buradan; Ahşap konak arsalarında yaşanan mekânsal dönüşümün merkezi noktalarda görüldüğü sonucu rahatlıkla çıkarılmaktadır.

KONAK ARSALARININ DÖNÜŞÜMÜNÜN KARAKTERİSTİĞİ VE ÖRNEKLERİ

Dönüşüm Karakteri: Beşiktaş İlçesi 2ve 13 Nolu Pafta, 2-169 Nolu Yapı adası, Grand Konak Örneği

Beşiktaş İlçesinin Pervititch için hazırlanan haritalarında 2 Nolu Paftada 169 Nolu yapı adasında. ‘’ Grand Konak’’ adıyla büyük ahşap bir konak ve arsası bulunmaktadır. Konak 1100m2 alan kaplarken konak arsası 6200m2 gibi büyük bir alan kaplamaktadır. Günümüzde bu arsa 22 adet konut alanı oluşturmuş ve üç ayrı yapı adasına ayrılmıştır. Konut alanları oluşturmasının yanısıra arsanın içinden Refik Osman Top Caddesi ve çekirdek sokak olmak üzere bir sokak ve bir cadde ve bir kavşak çıkmıştır. Arsanın dönüşümüne kentsel konum olarak bakıldığı zaman güneyinde Beşiktaş’ın en önemli akslarından Beşiktaş Caddesi, Dolmabahçe Sarayı, Beşiktaş Deniz Müzesi, Barbaros Parkı ve çeşitli eğitim ve ticari yapıları bulunmaktadır. Kuzeyinde ise yoğun konut yerleşimleri, Ihlamur Kasrı, Dünya Barış Parkı, çeşitli kamu eğitim yapıları ve ticari yapılar bulunmaktadır. Konak arsası içinde oluşan aks sayılan bu önemli noktalar arasında doğrudan ulaşımı kolaylaştıran niteliktedir.

Konak arsasına parsel ölçeğine bakıldığında, konak mimarisinin parsel formunda ve bölünmesinde etkili olduğu söylenebilir. Konak Arsasının kuzey ucunun bitişi günümüzdeki parselasyonun sınırlarını oluşturmuştur ve konağın güney ucundaki köşe pahlı yapı ise günümüzdeki sokak formunu şekillendirmiştir. Orta kısımda kalan konut yapıları ise konak kompleksinden bağımsız olarak şekillenmiştir. Sonuç olarak konak arsasının, parselin kuzey ve güney ucunu şekillendirdiği, mimarinin de kentsel boyuta etki ettiği görülmektedir.

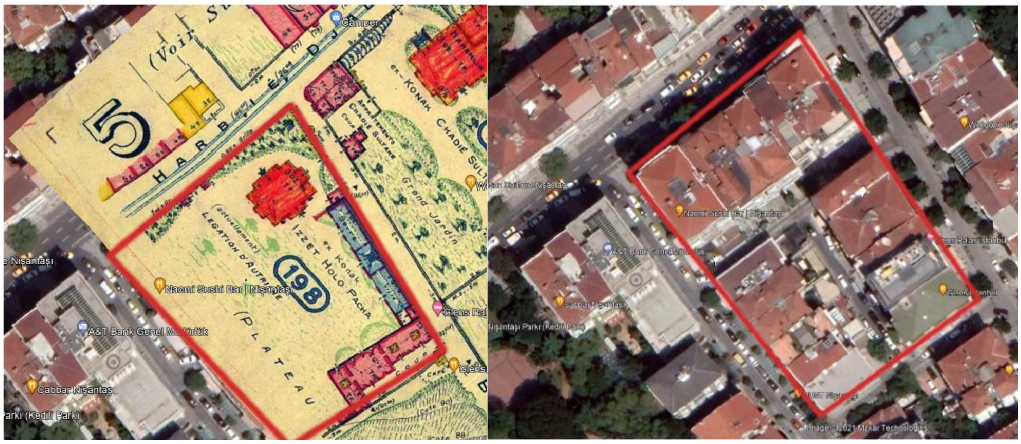
Şekil 2. 28. Beşiktaş İlçesi, 2-13 Nolu Pafta, 2 -169 Nolu Yapıadası, Grand Konak ve Arazisi, (Eski Saray)

Dönüşüm Karakteri: Şişli İlçesi, 5 Nolu Pervititch Paftası, 128 Nolu Yapıadası, İzzet Holo Paşa Konağı Örneği

Beşiktaş İlçesinin Pervititch için hazırlanan haritalarında 5 Nolu Paftada 198 Nolu yapı adasında İzzet Holo Paşa Konağı ve arsası bulunmaktadır. Konak iki kompleks şeklinde 600m2 alan kaplarken konak arsası 6200 m2 gibi büyük bir alana sahiptir.

Günümüzde İzzet Holo Paşa Konağı ciddi bir bölünme geçirerek 3 adet yapı adasına ayrılmıştır. Üzerinde ise 17 adet konut alanı çıkmıştır. Konutların yanısıra esas olarak Prof. Dr. Feyzioğlu Sokak ve Işıltı Sokak geçmektedir. Üç adet yol parçası çıkmıştır. Konak arsası üzerinden geçen yollar kentin ulaşım ağını kolaylaştırmak ve hizmet etmektedir. Çevresel referanslara bakıldığı zaman komşu doğu yapı adasında Harbiye Kışlası, Cemal Reşit Rey Konser Salonu, İstanbul Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre Merkezi, İstanbul Kongre Merkezi, Cemil Topuzlu Açık Hava Tiyatrosu bulunmaktadır. Güneyde ise önemli tarihi otellere, İTÜ Mimarlık Fakültesi'ne ve Taksim Gezi Parkı ve Taksim yer almaktadır. Batısında ise Nişan Taşı City Avm ve Amerikan Hastanesi bulunmaktadır. İzzet Holo Paşa Konağı arsası Bahsedilen tüm noktalar arasında ulaşımı kolaylaştıran bir ara arter ortaya çıkarmıştır.

Konak arsasına parsel boyutunda bakıldığı zaman ise Prof. Dr. Feyzioğlu Sokağın Konak Kompleksinin iki sınırı arasından şekillendiği, Işıltı Sokağın ise konağın güney kompleksindeki bir yapının çıkarılmasından doğan sınırdan başlangıç aldığı görülmektedir. Buradan konak mimarisinin de yapı adalarını şekillendirildiği ve kentsel forumda etkili olduğu görülmektedir.

Şekil 2. 29. Şişli İlçesi, 5 Nolu Pafta, 198 Nolu Yapıadası, İzzet Holo Paşa Konağı, Konak: 600m2, Konak Arsası: 6200m2, Yerinde 17 Adet Apartman, Prof. Dr. Feyzi Feyzioğlu Sokak ve Işıltı Sokak

Dönüşüm Karakteri: Şişli İlçesi 3 Nolu Pafta, 219 Nolu Yapı adası, Raif Paşa Konağı Örneği

Şişli İlçesinin Pervititch için hazırlanan haritalarında 3 Nolu Paftada 219 Nolu yapı adasında Raif Paşa Konağı ve arsası bulunmaktadır. Konak 800 m2 alan kaplarken konak arsası 3100 m2 alan kaplamaktadır. Günümüzde yerinde 12 adet konut yerleşimi bulunmaktadır.

Raif Paşa Konağı arsasının dönüşümünde eski izleri geleceği şekillendirmiştir. Konağı oluşturan kompleksten batıda kalan kütlenin formu günümüzdeki yapı adasına şeklini vermiştir. Kuzey ve güney ucu pahlı şekilde devam etmiştir. Bu kütlede yaşanan ikili bölünme de günümüzdeki konutlarda aynı izlerden devam etmiştir. Kompleksin batısında kalan kütle ise yine aynı şekilde günümüzdeki konut yapısının sınırlarını oluşturmuştur. Yapı adasının batısında kalan parsellerdeki ikili bölünme bu izleri takip etmiştir.

Şekil 2. 30. Şişli İlçesi, 3 Nolu Pafta, 219 Nolu Yapıadası, Raif Paşa Apartmanı, Apartman: 800m2, Apartman Arsası: 3100m2, Yerinde 12 Adet Apartman

Dönüşüm Karakteri: Şişli İlçesi, 5 Nolu Pafta, 197 Nolu Yapı adası, Eski Şadiye Sultan Konağı Örneği

Şişli İlçesinin Pervititch için hazırlanan haritalarında 5 Nolu Paftada 197 Nolu yapı adasında Şadiye Sultan Konağı ve arsası bulunmaktadır. Konak 850 m2 alan kaplarken konak arsası 6600 m2 gibi büyük bir alana sahiptir. Günümüzde yerinde 17 adet konut yerleşimi bulunmaktadır.

Eski Şadiye Sultan Konağında yaşanan dönüşüm diğer konak arsalarında yaşanan dönüşümden farklı bir nitelik içermektedir. Konak arsalarındaki dönüşümde büyük çoğunlukla yapı adasının bitişik nizam konutlar ile tamamen doldurulmuşken bu arsada yapı adasının sadece sınırları doldurulup orta kısmında büyük bir iç avlu bırakılmıştır. Diğer dönüşüm türlerine göre daha modern ve sosyal bir dönüşüm olduğu söylenebilir.

Konak arsasında bulunan konak birimlerine bakıldığı zaman yapı adasının batısında kalan birimin günümüzdeki sınırları oluşturduğu görülmektedir.

Şekil 2. 31. Şişli İlçesi, 5 Nolu Pafta, 197 Nolu Yapıadası, Eski Şadiye Sultan Konağı, Konak : 850m2, Konak Arsası: 6600m2, Yerinde: 17 Adet Apartman ve Geniş İç Avlu, (Ticari + Konut)

Dönüşüm Karakteri: Şişli İlçesi 4 Nolu Pafta 228 Nolu Yapıadası, Sabancalı Hakkı Bey Konağı Örneği

Şişli İlçesinin Pervititch için hazırlanan haritalarında 4 Nolu Paftada 228 Nolu yapı adasının doğusunda Sabancalı Hakkı Bey konağı ve arsası bulunmaktadır. Konak 320 m2 alan kaplarken konak arsası 1850 m2 alana sahiptir. Günümüzde yerinde 9 adet konut yerleşimi bulunmaktadır.

Konağın bulunduğu yapı adasına formunu daha çok doğal etkenler oluşturmuştur. Kuzeyindeki şevli alan kuzey sınırlarını oluşturmuştur. Günümüzde bu arsanın içinde ‘’L’’ şeklinde iç yaya ulaşımı bulunmaktadır. ‘’L’’ şeklinde ulaşımın alt kolunu konak yapılarının sınırları oluşturmuştur. ‘’ L’’ şeklindeki formun üst kolunu ise yine konak yapısının sınırları oluşturmuştur. Mimarinin ve coğrafyanın yapı adasını şekillendirmesi açısından önemli bir örnektir.

Şekil 2. 32. Şişli İlçesi, 4 Nolu Pafta, 228 Nolu Yapıadası Doğusu, Sabancalı Hakkı Bey Konağı, Konak Alanı: 320m2, Konak Arsası: 1850 m2, Yerinde 9 Adet Apartman ve İç Avlusu (Ticari+ Konut)

Dönüşüm Karakteri: Şişli İlçesi, 5 Nolu Pervititch Paftası, 183 Nolu Yapı Adası, Yusuf İzzettin Paşa Köşkü Örneği

Şişli İlçesinin Pervititch için hazırlanan haritalarında 5 Nolu Paftada 183 Nolu yapı adasında Yusuf İzzettin Paşa Konağı ve arsası bulunmaktadır. Konak 1400 m2 alan kaplarken konak arsası 4900 m2 alana sahiptir. Günümüzde yerinde Fevziye Mektepleri Vakfı, avlusu ve otoparkı ile 12 adet apartman ve iç avluları bulunmaktadır.

Konak arsasında yaşanan önemli dönüşümün özelliği içerisinden önemli bir sokak geçerek kentin ulaşım alt yapısının kuvvetlendirmesi olmuştur. Konak arsasında oluşan sokak kuzeyinde işlek bir yol olan Nişantaşı Ihlamur Sokağı ve güneyinde yine önemli bir aks olan Avukat Süreyya Ağa Oğlu Sokağı birleştirmektedir. Daha büyük ölçekte bakıldığında ise Şişli İlçesi'nin en önemli akslarından biri olan Vali Konağı Caddesine ulaşımı kolaylaştırmaktadır.

Konak dönüşümünden ortaya çıkan ulaşım ağı içerisindeki yapılara bakıldığı zaman da önemli sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Oluşan aks kuzeyde Nişan Taşı City Avm, Nilüfer Hatun İlkokulu, Şişli İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünü ile güneyinde Teşvikiye Cami ve Milli Reasurans Genel Müdürlüğü, Maçka Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Nişantaşı Nuri Akın Anadolu Lisesi, Şişli Öğretmen Evi arasındaki ulaşımı kolaylaştırmaktadır. Bunun yanında kuzeyde ve güneyde çok sayıda konut yapısı ve zemin katı ticari üstü konut yapısı olan yapılar arasındaki ulaşımı kuvvetlendirmiştir.

Şekil 2. 33. Şişli İlçesi, 5 Nolu Pafta, 183 Nolu Yapıadası, Yusuf İzettin Paşa Köşkü, Konak : 1400m2, Konak Arsası: 4900m2, Yerinde: Feyziye Mektepleri Vakfı ve Avlusu, Otoparkı, Ahmet Fetgari Sokak, 12 Adet Apartman ve İç Avlusu

Dönüşüm Karakteri: Beşiktaş İlçesi 13 Nolu Pafta, 173 Nolu Yapı Adası, Keha Yassı Konağı Örneği

Beşiktaş İlçesinin Pervititch için hazırlanan haritalarında 13 Nolu Paftada 173 Nolu yapı adasında Keha Konağı ve arsası bulunmaktadır. Konak 250 m2 alan kaplarken konak arsası 1500 m2 alana sahiptir. Günümüzde yerinde 5 adet zemin katı ticari işlevlere ayrılmış konut yapısı ve ortak avluları bulunmaktadır.

Keha Yassı Konağında yaşanan dönüşüm diğer konak arsalarında yaşanan dönüşümden farklı bir nitelik içermektedir. Konak arsalarındaki dönüşümde büyük çoğunlukla yapı adasının bitişik nizam konutlar ile tamamen doldurulmuşken bu arsada yapı adasının sadece sınırları doldurulup orta kısmında büyük bir iç avlu bırakılmıştır. Diğer dönüşüm türlerine göre daha modern ve sosyal bir dönüşüm olduğu söylenebilir. Keha Yassı Konağı arsasının dönüşümünde mimari izler parsellere de şekil vermiştir. Konak kütlesinin sınırları yapı adasının güney parsel sınırlarını oluşturmuştur.

Şekil 2. 34. Beşiktaş İlçesi, 13 Nolu Pafta, 173 Nolu Yapı Adası, Keha Yassı Konağı ve Arsası, Konak :250m2, Konak Arsası: 1500m2

Dönüşüm Karakteri: Beşiktaş İlçesi 6 Nolu Pafta, 66 Nolu Yapı Adası, Salih Bey Konağı Örneği

Beşiktaş İlçesinin Pervititch için hazırlanan haritalarında 6 Nolu Paftada 66 Nolu yapı adasında Salih Bey Konağı ve arsası bulunmaktadır. Konak 380 m2 alan kaplarken konak arsası 780 m2 alana sahiptir. Günümüzde 4 konut yapısı bulunmaktadır.

Salih Bey Konak Arsasının dönüşümü incelendiği zaman diğerlerinden farklı bir durum söz konusudur. Arsanın batısından Beşiktaş'ın en işlek caddelerinden Barbaros Bulvarı geçmektedir. Konutlar ise diğer dönüşümlerde olduğu gibi tam yapı adası sınırına oturmamış, sınırın 2 metre gerisinden başlamış ve çekme mesafesi bırakılmıştır. Ana artere çekme mesafesi bırakan bir dönüşüm olması açısından modern bir örnek teşkil etmektedir.

Şekil 2. 35. Beşiktaş İlçesi, 6 Nolu Pafta, 56 Nolu Yapıadası, Salih Bey Konağı ve Arsası, Konak: 380m2, Arsası: 780m2, Yerinde 4 Adet Apartman

Dönüşüm Karakteri: Beşiktaş İçesi 6 Nolu Pafta 61 Nolu Yapı Adası Mehmet Paşa Konağı Örneği

Beşiktaş İlçesi için hazırlanan Pervititch Haritalarında 6 Nolu paftada 61 Nolu yapı adasında Mehmet Paşa Konağı bulunmaktadır. Konak 450 m2 alan kaplarken konak 700m2 alan kaplamaktadır. Günümüzde yerinde bir adet apartman ve bir kısmının üzerinde Barboros Bulvarı bulunmaktadır. Mehmet Paşa Konağı'nın dönüşümünde diğer konaklardan farklı olan durum yapı adasının bir kısmının ana artere feda edilmesidir. Yapı adasının %10 luk bir kısmı Barbaros Bulvarı'nın bir parçası olmuştur.

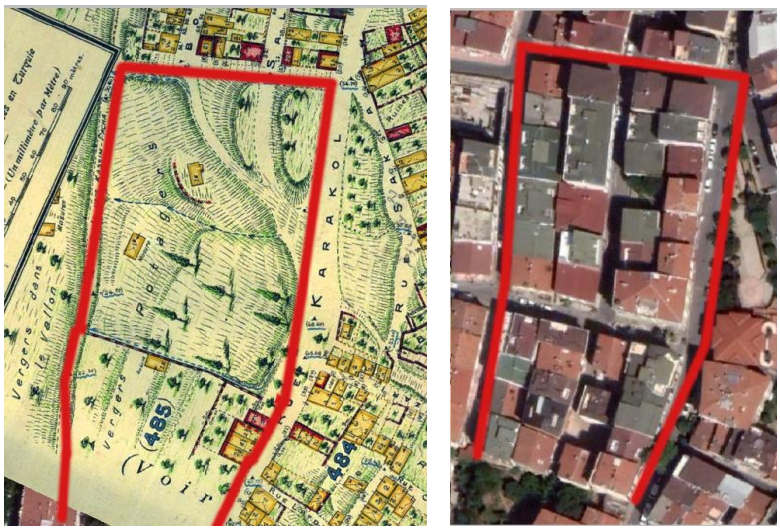
Şekil 2. 36. Beşiktaş İlçesi, 6 Nolu Pafta, 61 Nolu Yapı Adası, Mehmet Paşa Konağı, Konak: 450m2, Konak Arsası: 700m2, Yerinde Apartman ve Barbaros Bulvarının Bir Kısmı

2.4.3. Yeşil Alan, Kalıntı Alan ve Boş Alan Kullanımı

Erken 20. Yüzyıl İstanbul'u haritaları incelendiğinde kentte henüz imar faaliyeti görülmemiş olan çok sayıda arsa dikkati çekmektedir. Bu arsaların birçoğu üzerinde ''Vergers, Potagers, Jardins, Ruines'' başlıkları altında; sebze bahçeleri, meyve bahçeleri, bahçeler ve kalıntılar olduğu görülmektedir. Bunların yanısıra çeşitli parklar ve tarlalar da bulunmaktadır. Bahsedilen bu arsaların 21. Yüzyıldaki durumları ile karşılaştırılma yapıldığında büyük bir çoğunluğunun mekânsal dönüşüme uğradığı ve bu alanlardan kentsel mekân kazanıldığı görülmektedir. Dönüşümün karakterini gözler önüne koymak açısından belirli örnekler üzerinden gösterilecektir.

Dönüşüm Karakteri; Meyve ve Sebze Bahçeleri Dönüşümü, Beyoğlu İlçesi14 Nolu Pafta, 485 Nolu Yapıadası,

Beyoğlu İlçesi için yapılmış Pervititch paftalarından 14 Nolu paftada Tatavla Üzerinde 485 Nolu yapı adasında Vergers at Potagers adı ile geniş sebze ve meyve bahçeleri görülmektedir. Günümüzde bu alan üzerinden iki adet sokak (Kurtuluş Salhanesi ve Geçici Sokak) geçerek üç ayrı yapı adasına bölünmüştür ve 46 adet konut ortaya çıkmıştır. 485 Nolu Yapı adası üzerinde oluşan sokaklar batıda Hacı Ahmet Parkında doğrudan ulaşım, kuzeyde ise Feriköy Mezarlığına ulaşım sağlamamıştır. Yaşanan dönüşüm kentsel ulaşım alt yapısının kuvvetlendirmiş ve kentsel konaklama alanları yaratmıştır.

Şekil 2. 37. Beyoğlu İlçesi 14 Nolu Pafta 485 Nolu Yapıadası, Sebze- Meyve Bahçeleri Kentsel Dönüşümü

Dönüşüm Karakteri: Meyve- Sebze Bahçeleri Dönüşümü; Beyoğlu İlçesi 15 Nolu Pafta, 479 Nolu Yapıadası

Beyoğlu İlçesi için yapılmış Pervititch paftalarından 15 Nolu paftada Tatavla Üzerinde 479 Nolu yapı adasında ‘’Vergers at Potagers’’ adı ile geniş sebze ve meyve bahçeleri görülmektedir. Günümüzdeki durumuna bakıldığı zaman ise radikal bir değişim gözlemlenmektedir. Üzerinde İstanbul Bilgi Üniversitesi Dolap Dere Kampüsü, Hukuk Fakültesi, Mahkeme Salonu, Kamusal Park, Sheraton İstanbul City Center Avm ve Otel Garanti Bankası Genel Müdürlüğü ve çeşitli ticari yapılar bulunmaktadır. Yapı adasının sınırları korunmuş olmasına rağmen üzerinde yaşanan işlevsel dönüşüm çarpıcı niteliktedir. 479 Nolu yapı adasındaki dönüşüm, ticari, eğitim, konaklama ve kamusal niteliklere ayrılmıştır. En ağırlıklı olarak ise ticari faaliyet güdüldüğü görülmektedir.

Şekil 2. 38. Beyoğlu İlçesi 15 Nolu Pafta, Tatavla-Yenişehir 479 Nolu Yapı Adası

Dönüşüm Karakteri: Kalıntı Alan Dönüşümü; Beyoğlu İlçesi 30 Nolu Pafta, 938, 944, 945

Beyoğlu İlçesi 30 Nolu Paftada, Ayaspaşa-Kabataş bölgesinde, 938, 944, ve 945 Nolu yapı adalarında üzerinde imar hareketi görülmeyen ve ‘’ruines’’ adıyla bol sayıda kalıntı bölgelerinin olduğu alan görülmektedir. Bahsedilen alan erken 20.yüzyılda iki yapı adasına ayrılmı haldedir ve üzerinde seyrek sayıda konut yerleşimi bulunmaktadır. Günümüzde ekstra bir sokak ile üç yapı adasına ayrılmıştır ve konut sayısı artmıştır. İçerisinden geçen yeni yol ile (Ülker Sokak) güney doğu ile kuzey batı arasındaki ulaşımı, Kabataş limanları ve kıyı sınırı ile taksim meydanı arasındaki ulaşımı kolaylaştırmıştır, kentin ulaşım alt yapısının kuvvetlendirmiştir. Yapıadalarının içerisinde ise yeni oluşan konutların yanısıra geniş iç avluları ve ortak parkı da bulunmaktadır. Dönüşümün bu niteliği ile birlikte sosyal ve modern bir dönüşüm türü yaşanmıştır.

Şekil 2. 39. Beyoğlu İlçesi 30 Nolu Pafta, Ayapaşa Kabataş, 938-944-945 Nolu Yapıadaları

Dönüşüm Karakteri: Kalıntı Alan Dönüşümü; Beyoğlu İlçesi 30 Nolu Pafta, 953-954 Nolu Yapı Adası

Beyoğlu İlçesi, 30 Nolu Pafta, Ayaspaşa- Kabataş bölgesinde 953 ve 954 Nolu üçgen şeklinde yapı adalarında ‘’ruines’’ adıyla kalıntılar bulunmasının yanısıra yapı adasının güneye doğru ciddi bir yükselen eğime sahip olduğu görülmektedir. Pervititch haritasında çevre yapı adaları konutlarla çevrili iken bu alanın kalıntı niteliğinde olmasının sebebinin eğimden dolayı inşaat yapmanın zorluğu olduğu düşünülmektedir. Günümüzde yapı adası üzerinde kuzey-güney yönün bir taşıt aksı geçmektedir ve aksın doğu tarafı artık başka bir yapı adasının belirli bir kısmını oluşturmaktadır. Yapı adası üzerinde oluşan yeni aks kuzeyde taksim meydanına ve Şişliye güneyde ise Kabataş Semtinin kıyı sınırına ulaşımı kolaylaştırmaktadır ve kentin ulaşım alt yapısını güçlendirmiştir.

Şekil 2. 40. Beyoğlu İlçesi, Ayaspaşa- Kabataş, 30 Nolu Pafta, 953- 954 Nolu Yapı Adası

Dönüşüm Karakteri: Tarla Dönüşümü, Kadıköy İlçesi, 2 Nolu Pafta, 21, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 37, 41 Nolu Yapıadaları

Kadıköy İlçesi 2 Nolu Paftada 21,37,41, 25,26,27,28 Nolu yapı adalarında tarlalar olduğu görülmektedir. 21 Nolu yapı adasında bulunan üçgen şeklinde tarlanın üzerinde günümüzde 12 adet konut yapısı ve iç bahçeleri bulunmaktadır. 25-26-27-28 Nolu yapı adalarının ise 1922 haritasında içerisinden çatal şeklinde yol geçmektedir. Günümüzde yol sayısı artarak gridal bir bölünme geçirmiştir. 3 olan yapı adası sayısı 5 e çıkmıştır kuzeyden güneye Cem Karaca Sokak ile doğudan batıya ise Emin Onat Sokak ve Nezihe Gürgüz Sokak ile bölünmüştür. Kuzeyden güneye açılan yeni sokak Moda Sahil Parkı ve yürüyüş yolu ile Moda Semtinin merkez bölgesini doğrudan bağlamaktadır. Ortaya çıkan yapı adalarında yine gridal düzende 27 adet konut ve iç bahçeleri ortaya çıkmıştır.

Konut alanlarının güney komşusunda aynı yapı adası içerisinde kamusal bir park ortaya çıkmıştır. Yapı adası ve yol sayısı artması açısından Kadıköy-Moda'da ulaşım ağını kolaylaştırmıştır ve modern bir bölünme gerçekleşmiştir. 37 Nolu yapı adası üzerinde yer alan tarla ise kuzey ve güney olmak üzere iki yapıadasına ayrılmıştır. Yapı adaları ise üzerinden 16 adet gridal düzene sahip parsel ve konut alanı ortaya çıkmıştır.

Batıdan doğuya uzanan ve iki yapı adasına ayıran sokak ise doğrudan Kurbağlı Dere Parkına ulaşımı kolaylaştırmaktadır. 41 Nolu yapıadasında ise bakla tarlası bulunmaktadır ve içerisinde çatal formunda bir yol geçmektedir. 41 Nolu yapı adasında diğerlerinden daha farklı bir dönüşüm gerçekleşmiştir. İçerisinden geçen gridal bir şekle dönüşerek yapı adası sayısını üçe ayırmıştır fakat doğusunda yer alan 40 Nolu yapı adası ile tevhid yaparak günümüzde tek bir yapı adasına dönüşmüştür. Mekansal dönüşüm açısından ise üzerinde güneyde kalan yapı adasında çeperleri boyunca 20 adet konut alanı oluşmuş ve ortasında iç bahçelerine yer ayrılmıştır. Kuzey doğuda kalan yapıadası üzerinde 11 adet konut yapısı yine iç bahçeleriyle kuzey doğuda kalan yapı adası ise Şifa Camii ve Avlusuna ayrılmıştır. Yapı adası üzerinde çıkan yol Prof. Dr. Vehbi Sarıdal Sokak aksını kuvvetlendirmiş ve Şair Latfi Sokağa ulaşımı kolaylaştırmıştır. Şair Latfi Sokağın oluşumu ile birlikte de Kadıköy Yoğurtçu Parkına doğrudan ulaşım sağlanmıştır.

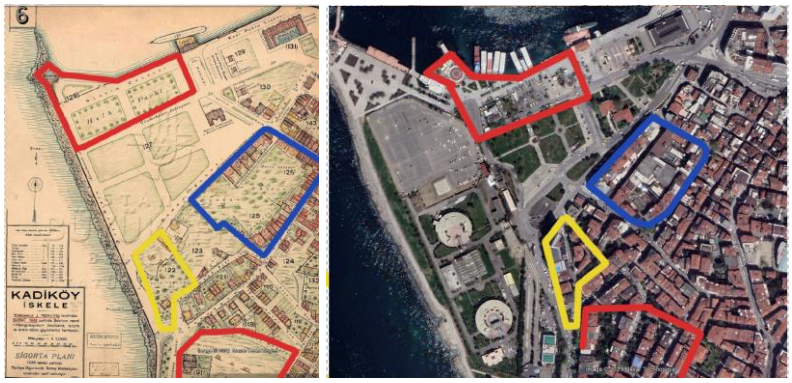
Şekil 2. 41. Kadıköy 2 Nolu Pafta, Küçük Moda, 21, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 37, 41 Nolu Yapıadaları

Şekil 2. 42. Kadıköy 2 Nolu Pafta, 40-41 Nolu Yapıadası

Dönüşüm Karakteri; Bostan Dönüşümü, Kadıköy İlçesi, 6 Nolu Pafta, 125 Nolu Yapı Adası Örneği

Kadıköy İlçesi, 6 Nolu Pafta, 125 Nolu yapı adasında dikdörtgen şeklinde geniş yapı adasının üç çeperi 32 adet konutla çevrili iken iç kısmı bostan ve meyve bahçesi olarak gözükmektedir. Günümüzde yapı adası kentin morfolojisine uygun bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Yapı adasının kuzey batı tarafı 1/3 hizasında Neşet Ömer Sokak ile bölünmüştür. Sokağın doğrultusuna bakıldığında Kadıköy sahil şeridinin iç paralelini besleyen formda uzandığı görülmektedir. Güneyde moda parkı ve sahil yürüyüş yoluna kuzeyde ise limanlara ulaşımı kolaylaştıracak niteliktedir. Yapı adasında yaşanan dönüşüm kent morfolojisini besleyerek şekillenmiştir. Yapı adasının kuzeyde kalan kısmında bitişik nizam konut yapıları, güneyde kalan kalan kısmında ise bir ticari amaçlı yapılar, iç avluları ve zemin katı ticari olan çok sayıda konut ortaya çıkmıştır.

Şekil 2. 43. Kadıköy 6 Nolu Pafta; 125 Nolu Yapıadası

Dönüşüm Karakteri; Meyve Bahçesi Dönüşümü, Kadıköy İlçesi, 6 Nolu Pafta, 122 Nolu Yapı Adası Örneği

Kadıköy İlçesi, 6 Nolu Pafta, 125 Nolu yapı adasında dikdörtgen şeklinde geniş yapı adasının üç çeperi 32 adet konutla çevrili iken iç kısmı bostan ve meyve bahçesi olarak gözükmektedir. Günümüzde yapı adası kentin morfolojisine uygun bir dönüşüm gerçekleştirmiştir fakat diğer yapı adalarından ayıran farklı bir özelliği bulunmaktadır. Yapı adalarında oluşan akslar genellikle taşıt yoluna dönüşmüş iken bu yapı adasında dönüşüm yaya yolu şeklinde gerçekleşmiştir. Yaya yolu Kadıköy sahil sınırının iç paralelindeki aksı kuvvetlendirecek doğrultudadır. Sonunda Mühürdarbağı Sokağına bağlanarak aynı aks devam etmektedir. Yapı adasının kuzeyinden güneyine ortadan ikiye ve sahile paralel bir şekilde yapı adasını bölmektedir. Aks dışında yapı adası

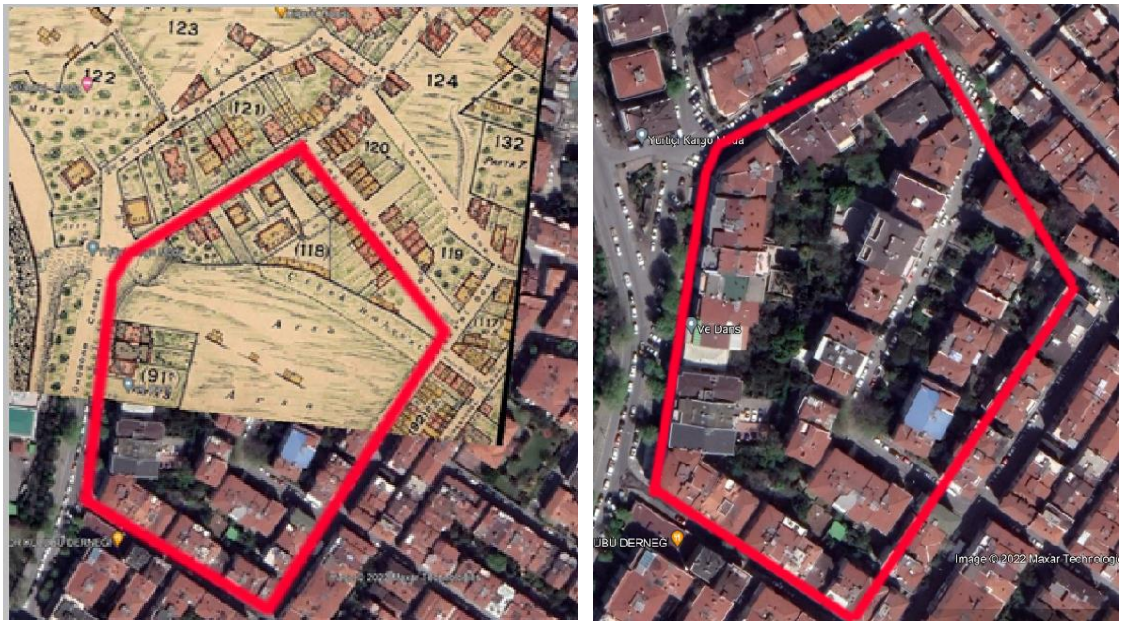
batısında otel yapısı ve ticari yapılar bulunmaktadır. Otel yapısının formunun yapı adası formu ile aynı şekilde köşesi pahlı biçimde uzandığı ve kentsel verinin mimariyi de etkilediği görülmektedir.

Şekil 2. 44. Kadıköy 6 Nolu Pafta, 122 Nolu Yapıadası

Dönüşüm Karakteri, Boş Arsa Dönüşümü; Kadıköy 6 Nolu Pafta 91 Nolu Yapıadası

Kadıköy İlçesi 6 Nolu Pervititch Paftasında 91 Nolu Yapı adasında beşgen şekilli içinde boş bir arsa ve seyrek yapılar bulunan bir yapıadası bulunmaktadır. Günümüzde bu yapı adasının mekansal dönüşümü birden fazla özgün özelliğe sahiptir. Öncelikle az rastlanılan bir şekilde tevhid yapan yapıadalarından biridir. 118 Nolu yapıadası ile birlikte kısmi bir şekilde birleşmiştir. 118 Nolu yapıadası ile birleşmiş olan alan 118 ve 91 Nolu yapıadasının kapladığı alan kuzey doğu güney batı yönünde Dr. Şakir Paşa Sokak ile ikiye bölünmüş niteliktedir. Dr. Şakir Paşa Sokak aksı Kadıköy sahil yolunun iç paraleli şeklinde kent morfolojisine uygun bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Güney yönünde ilerledikten sonra sahil yoluna ve yapı adasına paralel şekilde doğuya kırılmaktadır. Güneyde moda yürüyüş yolu, kuzeyde ise limanlara ulaşımı kolaylaştırmaktadır. Aksın doğusunda kalan alanda yapı adasının çeperlerine paralel bitişik nizam konut yapıları oluşmuştur ve ortalarında iç bahçe bırakmıştır. Daha sosyal ve modern bir dizilim söz konusudur. Bu yapıadasının kırılma noktalarındaki konut yapıları ise mimari olarak yapıadasına uygun bir şekilde biçimlenmiştir. Kent morfolojisi mimariye etki etmiştir.

Şekil 2. 45. Kadıköy 6 Nolu Pafta 91 Nolu Yapıadası

2.4.4 Yangın Bölgelerinde Yangın Sonrası Düzenlemeler

Osmanlı Devleti'nde 18 ve 19. Yüzyılda İstanbul'da yaygın yerleşim dokusunu büyük oranda ahşap konutlar oluşturmaktadır. Ahşap yapıların tercih edilmesinin öncelikli nedeni maliyetinin az ve nakliyesinin ucuz olmasıdır. Bunun yanısıra depreme karşı dayanıklı olması bir başka nedendir. 18-19. Yüzyıl İstanbul'unda depremler büyük tehlike arz etmiştir Özellikle 1894 depremi sonrası hazırlanan bir raporda 1087 konut ve 387 kagir yapının zarar gördüğü kayıtlara geçmiştir. Depremzedelere yardım amacıyla Sultan II. Abdülhamid destek vermiştir hatta Dolmabahçe Sarayında deprem riski sebebiyle depreme dayanıklı hareket köşkleri inşa ettirmiştir. (Özgüven, 2017).

Ahşap konut seçiminin diğer sebepleri ise; geleneğin getirdiği alışkanlıklar, ahşap strüktürün geniş açıklıklara imkân vermesi ve böylelikle iç mekânların aydınlık olması, kışın ısıtılmasının, yazın serin tutulmasının kolay olmasıdır. (Cezar, 2019)

Ahşap yerleşim dokusunun dezavantajı ise yangınlar olmuştur. Yangınlarda ahşap malzemenin yanısıra mimarinin ve yönetmeliklerin de büyük bir payı vardır. 18.yüzyıldan itibaren İstanbul'da özellikle bitişik nizam mahallelerinde yangınlar artmıştır. Özellikle bu yangınlar 1910 ve 1920'li yıllarda daha yıkıcı olmuş ve 17.000 binanın yok olmasına sebep olmuştur. Yangınların çıkış sırası ise tutuşan eşyalardan ahşap konuta, ahşap konuttan komşu evlere ardından tüm ahşap strüktürlü yapılara, tüm mahalle, komşu mahalle ve kentin yayılması şeklinde olmuştur. (Özgüven, 2017).

Yangınların İstanbul'u harap etmesindeki bir başka neden ise ticari kaygılar olmuştur. Bitişik nizam konut dokusu ve yangınlarla ilgili 1710 seneli raporda bu konu belirtilmiştir. Rapora göre; daha önceleri İstanbul'da yüksek duvarlı, kagir, geniş alana yayılan avlulu bir çok sarayın bulunmaktadır. Belirtilen dönemlerde ise ticari faaliyet güdülmesi nedeniyle kagir saray ve konakların satın alındığı ve kira geliri elde etmek amacı ile binaları yıkarak ahşaptan ve sıkışık birbirine bitişik odalar yaratarak maksimum gelir sağladığı ifade edilmektedir. Kontrolsüz bitişik nizamlı yapılar ise yangının daha kolay yayılmasına sebep olmuştur. Önceki yangınlardan kurtulan büyük ahşap yalı ve konakların İkinci Meşrutiyet döneminde 'değişen servet dengesi' sonucu yeni bir mülkiyet profiline tanık olduğu ve bu nedenle tahribatın hızlandığı belirtilir. (Koçu, 2016) (Özgüven, 2019)

Yangınlara dair en önemli verilerden biri de Osman Nuri Engin tarafından kaleme alınmıştır. Engin'in kayıtlarına göre; 19.yy 'da 1854-1908 yıllar arasında 228 yangın gerçekleşmiştir ve 24.340 bina zarar görmüş. 1908-1921 yılları arasında 79 yangında 20.215 bina yanmış. Bu ve bunun gibi pek çok yangın yaşanmıştır. 1908'de Çırçır Yangını büyük tahribata yol açmıştır. 1911 Mercan Aksaray Yangınında 15 hektar alan yok olmuştur. 1911 Balat Yangınında 20 hektar alan yok olmuştur. 1915 Defterdar ve Cihangir yangınlarında 60 hektar alan yok olmuştur. Bunların arasında 20.yy en büyük yangını 1918 Cibali-Fatih-Altın mermer yangını olmuştur, 7500 bina yanmıştır. Tarihi yarımada dışında da pek çok yangın meydana gelmiştir. 1918'de Yeniköy, Büyükdere İspanya Sokağı, 1919'da Beşiktaş-Kuru Çeşme, 1921'de Üsküdar, Beşiktaş- Cihannüma gibi şehrin sınır mahalleleri de ulaşım güçlüğü ve alt yapı nedeniyle zarar görmüştür. Şişli ve Beyoğlu taraflarında 1920'de çıkan Teşvikiye ve Nişantaşı Hacı Emin Efendi Sokağı yangınları bitişik nizam inşa edilen konakları etkisi altında bırakmıştır. (Ergin, 1934).

Yeniköy (1918), Büyükdere İspanya Sokağı (1918), Kuruçeşme (1919), Üsküdar (1921) ve Beşiktaş Cihannüma (1921) gibi şehrin çeper mahalleleri de ulaşım güçlüğü ve altyapı eksikliği nedeniyle mağdur olmuştur. Kagir yapıların daha sık görüldüğü Şişli-Beyoğlu taraflarında (1920) Teşvikiye ve Nişantaşı Hacı Emin Efendi Sokağı yangınları bitişik nizam inşa edilen konakları etkilemiştir. (Özgüven, 2019)

Yangınların yok edici olmasında ahşap malzeme ve bitişik nizam dışında başka kent dokusu faktörü de bulunmaktadır. Bu faktör aslında yangının yayılmasında ziyade yangının engellenmesindeki yetersizliklere sebep olmaktadır. Osmanlı Devleti döneminde İstanbul'da organik sokak dokusu bulunmaktaydı. Bu doku iskeletini Bizans'tan almakla beraber doğrusal olmayan sokaklar bulunmaktaydı ve dönemin şartları gereği geniş olmasına ihtiyaç duyulmamaktaydı.

Osmanlı İstanbul'unun organik sokak dokusu Doğu Roma ve Bizans dönemlerinin ana aksları çevresinde süreç içerisinde örülmüştür. Bu dönemde sokakların doğrusal ya da geniş olmalarına ihtiyaç duyulmamış, bu nedenle geometrik olmayan ve enkesiti değişkenlik gösteren sokaklar ortaya çıkmıştır. (Kuban, 1996).

Bu kent örgüsünde genellikle özel bir planlamanın söz konusu olmadığı görülmektedir. Kendine özgü bir örüntüye sahip olan sokak düzenleri, yapıların güneşten en iyi yararlanılacak şekilde yönlendirilmiştir. Konumlandırılması, parsel düzenleri ve

topoğrafyaya göre şekillenmiştir ve hanelerde son bulan çeşitli çıkmaz sokaklar bulunmaktadır. (Cerasi, 2001)

Kent dokusunda çıkmaz sokakların olması, sokakların dar olması ve belirli bir geometrik düzene sahip olmaması yangına müdahale işlemlerini oldukça zorlaştırmıştır. Gerek modernleşme hareketleri gerek yangın tahribatlarının önüne geçilmesi için Osmanlı'da kent dokusunun değişmesi adına çeşitli adımlar atılmıştır. 19. yüzyıla kadar yangın önlemleri tulumbacılar biriminin kurulması, yangın kulelerinin ve taş setlerin inşa edilmesi gibi uygulamalar yangınlara daha çabuk müdahale edilebilmesini ve yangınların yayılmasının önlenmesini amaçlayan tedbirlerden şeklinde olmuştur. (Koçu, 2016)

Batılı tarzda şehirciliğe geçilmesi adına 1855'te İstanbul Şehremaneti kurulmuştur. Şehremaneti'nin kuruluşuna kadar kent yönetimi merkezden yapılırken, Şehremaneti ile kent, yerel bir yönetime sahip olmuştur. İstanbul'un yönetimi 14 adet daireye ayrılmıştır. 1857'de ise Pera semti batıda daha popüler olması ve daha çok batı sakini ikamet etmesi ve batıya daha açık olması sebebiyle pilot bölge seçilmiştir ve kendinden sonraki tüm belediyelere model oluşturmuştur. (Ergin, 2017)

İstanbul Şehremanetinin kurulmasından sonra kent dokusunu düzenlemek adına yerel mevzuatlar çıkarılması ve uygulanması yoluna gidilmiştir fakat bu mevzuat hükümetin ve halkın maddi yetersizlikleri, teknik uzmanlık, tecrübe eksikliği gibi sebepler sonucu tam başarıyla uygulanamamıştır. Ardından nizamnameler yaptırımları daha ağır olacak şekilde tekrar hazırlanmıştır. (Ergin, 2017)

İstanbul için yangın sonrası imar yönetmelikleri için ilk girişim 1836 yılında '' Mustafa Reşid Paşa Önerisi'' olmuştur yalnız hayata geçmemiştir. Bu öneride yapı tipi kagir olarak düşünülmüştür. Sokak genişlikleri, yapı yükseklikleri, çıkmaz sokaklar ve istimlakla ilgili maddelere rastlanmamaktadır. Yangın sonrası için bir başka öneri 1839 İlmühaber önerisi olmuştur. Mustafa Reşid Paşa önerisine göre çok daha fazla veri içermektedir. Bu öneride yapı tipi kagir olmakla beraber, ekonomik gücü olmayanlar için yangın duvarı yapılması şartıyla ahşap olarak kararlaştırılmıştır. Sokak genişlikleri 15, 11.25, 9 ve 7 metre olarak ön görülmüştür. Yapı yükseklikleri ise 3 kat ve en fazla 15 metre olacak şekilde düşünülmüştür. Yeni çıkmaz sokakların yapımı yasaklanmıştır. İstimlak gereken alanlarda vakıfların mali kayıpları karşılayacağı ve evlerine kaybedenlere kira desteği sağlanacağı maddesi yer almıştır. Bunların dışında kentle ilgili

açılması gereken güzergahlar ve meydanlar belirtilinmiş, yollara kaldırım ve ağaçlandırma yapılması, yapılara cumba yapılmaması kararlaştırılmıştır.

Yangın sonrası imar yönetmeliklerinde ilk olarak resmiyete kavuşan ve kısmen uygulanabilen Ebniye Nizamnamesi olmuştur. 1848 yılında yürürlüğe girmiştir. Yapı tipleri tam kagir ve yarı kagir olarak kararlaştırılmıştır. Ekonomik gücü yetmeyenler için yangın duvarı konulması şartıyla ahşap belirlenmiştir. Yol genişlikleri 9, 7.5, 4.5 olarak kararlaştırılmıştır. Yapı yükseklikleri ise kamu binaları hariç ahşap yapılar için 10.5 metre kagir yapılar için 15 metre olarak belirlenmiştir. Var olan çıkmaz sokakların ortadan kaldırılması kararı da önemli bir gelişmedir. İstimlak ile ilgili olarak ise yapıların ana caddelerden ve yan sokaklardan geriye çekilerek mal sahiplerinin mali kayıplarının karşılanacağı belirtilmiştir. Şehir ile ilgili olarak meydan ve camilerin etrafına yeni binalar inşa edilmesine izin verilmemektedir.

Yangın sonrası imar yönetmeliklerinden bir diğeri 1863 yılında yürürlüğe giren Turuk ve Ebniye Nizamnamesi olmuştur. Ebniye nizamnemesi ve öncesindeki önerilerde ahşap kuralına uyulamadığı için daha esnek davranılmış yapı tipi olarak hem kagir hem ahşap seçilmiştir. Sokak genişlikleri 11.25, 9, 7.5, 6 metre olarak belirlenmiştir. Yapı yükseklikleri kagir yapılar için en fazla 13.6 metre, ahşap yapılar en fazla 9.5 metre olarak belirlenmiştir. Çıkmaz sokakların genişliğini de en az 4.5 metre belirleyerek Ebniye Nizamnemesinden bir adım geri atılmıştır. İstimlak ile ilgili sokağın iki yanından eşit oranda yapı yıkılması kararlaştırılmıştır. Şehir ile ilgili olarak harita yapılması ve parsellerin bölünmesi uygun görülmüştür.

Yangın sonrası imar yönetmeliklerden biri kısmi ölçekli bir uygulama olmıştır. İstanbul ve Bilad-ı Selase'de Yapılacak Ebniye'nin Suver-i İnşaiyyesine Dair Nizamname olarak adı geçmekte ve Galata, Üsküdar ve Eyüp'ü kapsamaktadır. 1875 yılında yürürlüğe girmiştir. Yapı tipi olarak ana bölgelerde kagir, tali bölgelerde yangın duvarı yapılması şartıyla ahşaba izin verilmiştir. Sokak genişlikleri ile ilgili bir madde yoktur. Yapı yükseklikleri 1848 Ebniye Nizamnemesinden esas almıştır. İstimlak kurallarını ise Turuk ve Ebniye Nizamnamesinden esas salmıştır.

19. yüzyıl İstanbul'u ile ilgili en modern yangın sonrası imar yönetmeliği 1882 Ebniye Kanunu olmuştur. Nizamnameden öte kanun niteliğindedir. Kanunda yapı tipi kesin olarak kagir konulmuştur. Yol genişliklerini belediye meclisi tarafından

belirlenmesi uygun görülmüştür. Yapıların en fazla yükseklikleri ise sokak genişlikleri ile orantılı olarak verilerek oldukça modern bir duruş sergilemektedir. Çıkmaz sokakların hakkında yapılmayacak ibaresi yer almaktadır. İstimlak ile ilgili olarak yangın öncesi arsanın en fazla dörtte birini aşamayacağı kısıtlaması getirilmiştir. Kentle ilgili harita yapımı ve halka ilanı kararlaştırılmıştır. Cephesi kesilen yapıların yeni cephelerinin belediye tarafından yapılması uygun görülmüştür ve ilk olarak tarla kuralı Ebniye Kanunu ile ortaya çıkmıştır. Üzerinde belirli bir orandan fazla yapısı yok olan yapı adalarının tamamen yeniden ızgara biçiminde parsellere ayrılması zorunluluğu getirilmiştir ve modern tarzda şehirciliğe adımın başlangıcı olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde yangın sonrası imar yönetmelikleri şekil 2.56'da ve madde madde verilmiştir;

Yönetmelik	Sene	Malzeme	Sokak Genişliği	Yapı Yüksekliği	Çıkmaz Sokaklar	İstimlak	Kentsel Kararlar
Mustafa Reşit Paşa Önerisi	1836	-Kagir	-	-	-	-	-
İlmühaber Önerisi	1839	-Kagir - Yangın Duvarlı Ahşap	15, 11.25, 9, 7 metre	15 Metre	- Yapılmayacak	Vakıfların Mali Kayıpları Karşılaması -Evini kaybedene kira desteği	-Yeni Güzergahlar ve Meydanlar -Kaldırım ve ağaçlandırma - Cumba Yasağı
Ebniye Nizamnamesi	1848	-Tam kagir, -Yarı Kagir - Yangın Duvar	9, 7.5, 4.5 metre	Kamu Binaları Hariç Ahşap 10.5 metre, Kagir 15 Metre	Var Olanlar Ortadan Kaldırılacak	Çekme Mesafesi ve Mali Kayıp Karşılaması	Meydan ve camilerin çevresine yapı yasağı

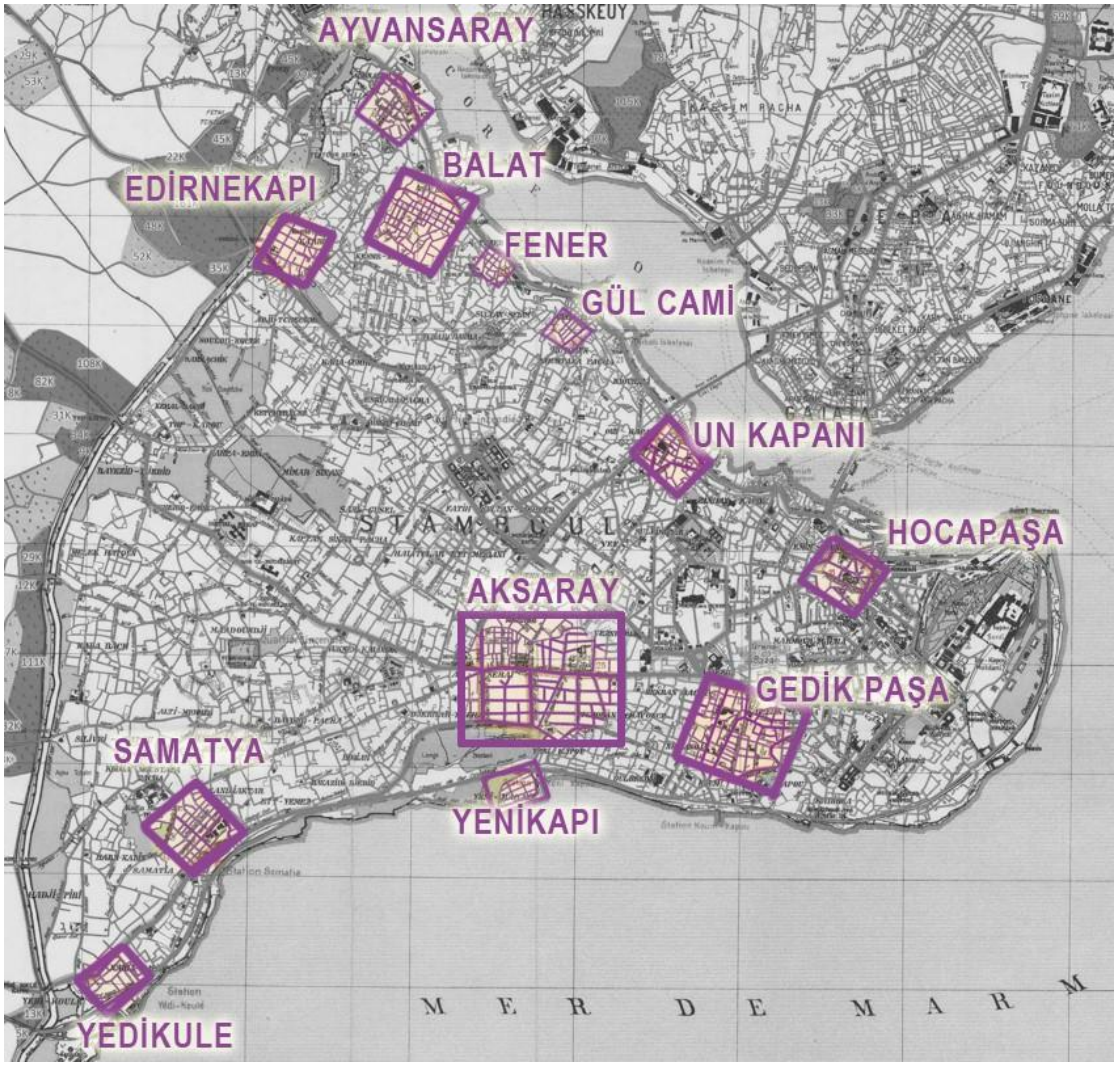
		lı Ahşap					
Turuku ve Ebniye Nizamnamesi	1863	-Kagir - Ahşap	11.25, 9, 7.5, 6 metre	11.25, 9, 75., 6	Kagir 13.6 Metre Ahşap 9.5 Metre	Yolun iki yanından Eşit Yapı Yıkımı	-Harita Yapımı -Parsel Bölünmesi
İstanbul ve Bilad-ı Selase'de Yapılacak Ebniye'nin Suver-i İnşaiyyesine Dair Nizamname	1875	-Ana Bölge Kagir -Tali Bölge Yangın Duvarlı Ahşap	-	-Ebniye Nizamnamesi Esas	*	-Turuk ve Ebniye Nizamnamesi Esas	Ana ve Tali Bölgeler Ayrımı
Ebniye Kanunu	1882	-Kagir	Belediye Meclisleri Tarafından Belirlenecek	Sokak Genişliği İle Orantı	Yasak	Yangın Öncesi Arsanın En Fazla ¼'ü	-Harita yapımı ve halka ilanı -Tarla Kuralı

Çizelge 2. 12. 19. Yüzyıl İstanbul'unda Yangın Sonrası İmar Yönetmelikleri

19. Yy. İstanbul Yangınlarının Haritalarda Gözlemlenmesi

Bahsedildiği üzere İstanbul'da konutta ahşap malzeme seçimi, bitişik nizam yerleşim, yetersiz ulaşım dokusu ve çıkmaz sokaklar sebebiyle çok sayıda çıkan yangın devasa boyutta yerleşimleri yok etmiştir. İmar yönetmeliklerinden ve yazılı kaynaklardan da görüleceği üzere bu yangınlar İstanbul'da kent dokusunun düzenlenmesi için fırsat olarak bilinmiştir ve İstanbul'un çeşitli mahallelerinde modern parsel düzenlemelerine gidilmiştir. 19.yy'da yangın mahallerindeki düzenlemeyi saptamak üzerine 1840 Kauffer ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi haritası uygun görülmüştür. Nitekim Ebniye Kanunu 1882 yılında yapılmıştır ve Ebniye Kanunu sonucu harita yapımı zorunlu olmuştur ve İstanbul'un Aksaray, Hoca Paşa, Samatya, Ayvan Saray gibi büyük yangınlar başta olmak üzere çoğu yangını hep haritalar arasındaki zaman dilimi arasında ortaya çıkmıştır.

1840 Kauffer ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritasındaki İstanbul (Tarihi Yarımada) karşılaştırıldığı zaman zaman 12 adet bölgede kent dokusunun yeniden düzenlendiği görülmektedir. Bu bölgeler kuzeyden güneye Ayvansaray, Balat, Edirnekapı, Fener, Gül Cami, Unkapanı, Hoca Paşa, Aksaray, Gedik Paşa, Yenikapı, Samatya ve Yedikule bölgeleridir.

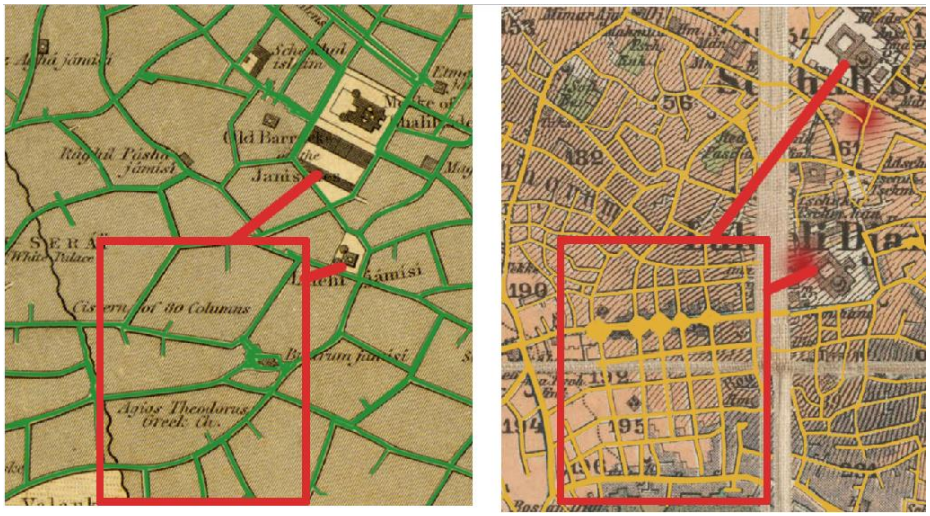

Şekil 2. 46. 1840-1922 arası İstanbul'da Yangın Sonrası Yeniden Düzenlenen Kent Dokusu

Aksaray Düzenlemesi:

İstanbul'da 1855 yılında Aksaray bölgesinde yangın çıkıp büyük bir alana yayılmıştır. Toplamda 748 yapı yanmıştır. Ardından 1873 yılında 186 bina, 1880 yılında ise 67 bina yanmıştır. Yangın sonrası alanda yeni parsel düzenlemesi yapılmıştır. 1840 yılında Aksaray'da yollar organik dokuya sahiptir ve iki adet çıkmaz sokak bulunmaktadır. Yangın düzenlemesi sonrası bölgeye gridal bir düzenleme gelmiştir ve çıkmaz sokaklar tamamen yok olmuştur. Bunun yanısıra yapı adaları da küçülmüş ve sayıları artmıştır. 9 olan yapı adası sayısı 28'e çıkmıştır. Oluşan ızgara ulaşım dokusunun yanısıra bazı kesişim noktalarında çeşitli küçük meydanlaşmalar görülmektedir. Aynı

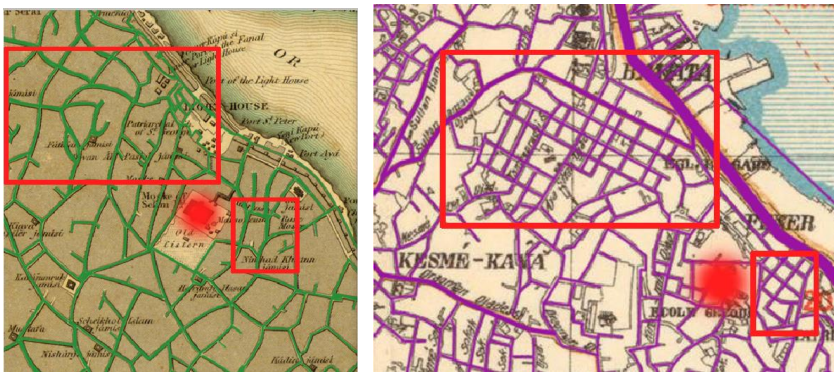
zamanda ulaşım ağı nicel olarak da kuvvetlenmiştir. 850 metre olan yol uzunluğu 2450 metreye çıkmıştır. Bunun yanında arsa miktarında doğal olarak azalma olmuştur.

Şekil 2. 47. 1840-1922 Aksaray Bölgesi

Ayvansaray ve Balat Düzenlemesi:

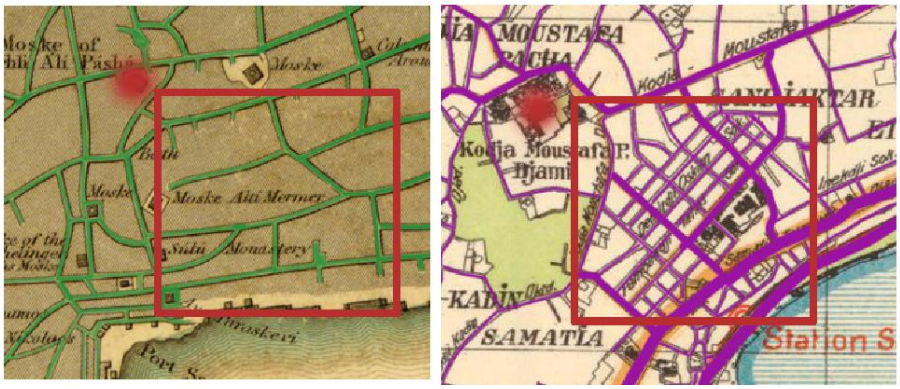
İstanbul'da Ayvansaray bölgesinde 1862 yılında 219 yapı, 1864 yılında 76 bina yanmıştır. Yakınında bulunan Balat bölgesinde ise 1866 yılında 500, 1868 yılında 118, 1892 yılında 60 bina yanmıştır. 1840 yılında Ayvansaray ve Balat bölgeleri organik bir ulaşım dokusuna sahiptir ve çok sayıda çıkmaz sokak barındırmaktadır. 1922 yılına gelindiğinde ise Ayvansaray'da katı bir ızgara ulaşım dokusu Balat'ta ise kısmen ızgara dokusu görülmektedir. Düzenlemeler sonucu iki bölgedeki toplam 19 olan yapı adası sayısı 36'ya çıkmıştır ve yapı adaları belirgin ölçüde küçülmüştür. Toplam 1150 metre uzunluğundaki yol miktarı 2800 metreye çıkmıştır. Bunun yanında arsa miktarında doğal olarak azalma olmuştur.

Şekil 2. 48.1840-1922: Ayvansaray- Balat Bölgesi

Samatya Düzenlemesi:

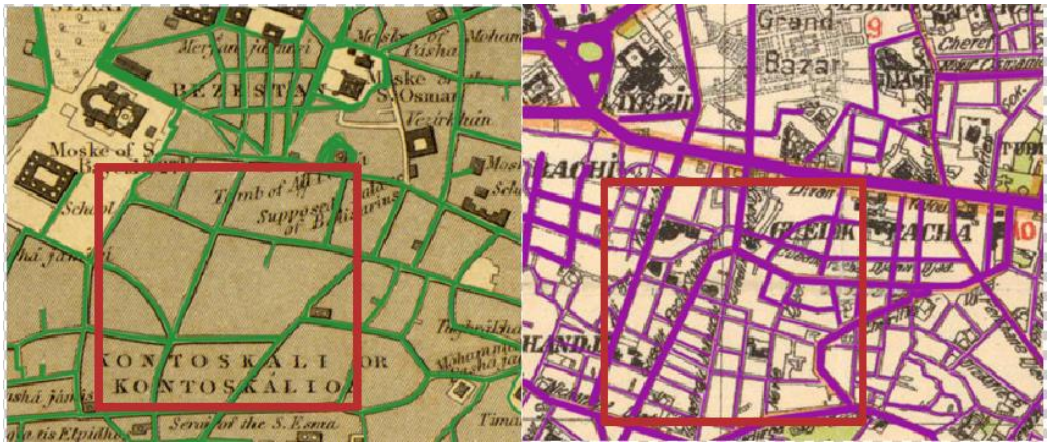
İstanbul'da Samatya bölgesinde 1867 yılında 687 bina, 1895 yılında ise 146 bina yanmıştır. 1840 yılında Samatya Bölgesi organik bir dokuya ve büyük yapı adalarına sahiptir. Ayrıca belirli miktarda çıkmaz sokaklar bulunmaktadır. 1922 yılında ise Ayvansaray bölgesindeki ulaşım dokusu katı bir ızgara şekline evirilip küçük ve çok sayıda yapı adasına bölünmüştür. 7 olan yapı adası sayısı 27'ye çıkmıştır ve yapı adaları büyük ölçüde küçülmüştür. 650 metre yol uzunluğu 2850 metreye çıkarım ulaşım ağı belirgin ölçüde kuvvetlenmiştir ve çıkmaz sokaklar tamamen yok olmuştur. Bunun yanında doğal olarak arsa miktarında azalma olmuştur.

Şekil 2. 49. 1840-1922 Samatya Bölgesi

Gedik Paşa Düzenlemesi:

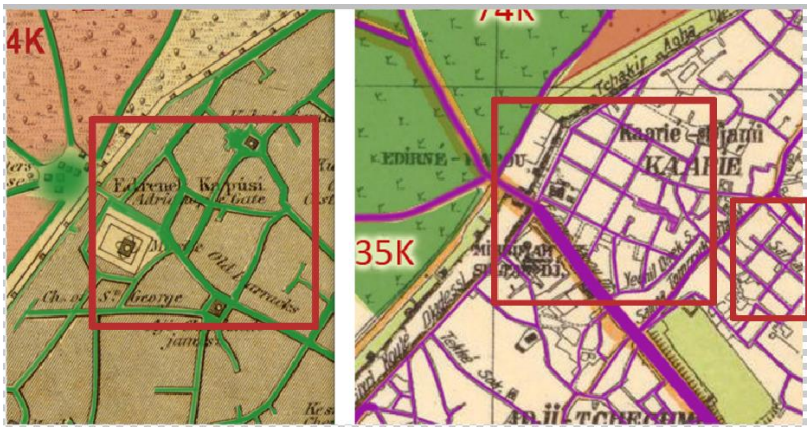
İstanbul'da Gedik Paşa bölgesi 1867 Hoca Paşa yangının büyük bir alana yayılması sonucu önemli ölçüde etkilenmiştir. Toplamda 1007 bina yanmıştır. Gedik Paşa bölgesi yangın öncesi organik bir dokuya sahiptir ve büyük yapı adaları bulundurmaktadır. Bölge içinde az sayıda çıkmaz sokak mevcuttur. Yangın sonrası yapılan düzenleme farklı açılara sahip gridal bir düzene sahiptir ve ulaşım dokusu ciddi miktarda artmıştır. Yapı adası sayısı 11'den 44'e çıkmıştır ve yapı adaları belirgin ölçüde küçülmüştür. 700 metre yol uzunluğu 2100 metreye çıkmıştır ve doğal olarak arsa miktarında azalma olmuştur.

Şekil 2. 50. 1840-1922 Gedik Paşa Bölgesi Yangın Sonrası Düzenlemesi

Edirne Kapı Düzenlemesi:

İstanbul'da Edirne Kapı bölgesinde çıkan yangınlarda 1857'de 111 bina, 1865'te 170 bina, 1872'de 305 bina, 1881'de 59 bina yok olmuştur. Edirne Kapı bölgesi yangın öncesi organik bir dokuya sahiptir. 1922 haritasında bölgede kısmen bir ızgara ulaşım dokusu bulunmaktadır. Yapı adalarının boyutlarında ciddi bir değişim olmamakla birlikte 9 yapı adası 14 yapı adasına çıkmıştır.

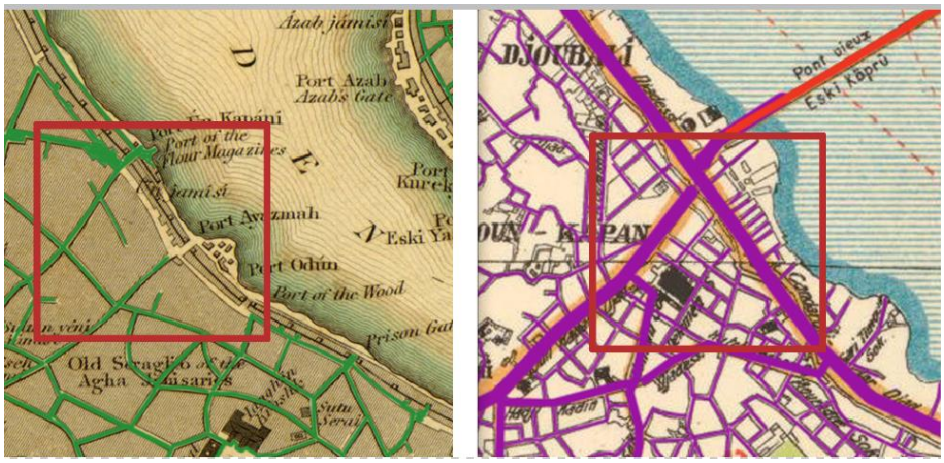

Şekil 2. 51. Edirne Kapı Bölgesi Yangın Sonrası Düzenlemesi

Unkapanı Düzenlemesi:

İstanbul'da Unkapanı bölgesinde çıkan yangınlarda 1861'de 600 bina, 1885'te 140 bina yanmıştır. Unkapanı Bölgesi yangın öncesinde organik bir dokuya sahiptir ve az sayıda yapı adasına ve çıkmaz sokaklara sahiptir. Yangından sonra farklı açılara sahip

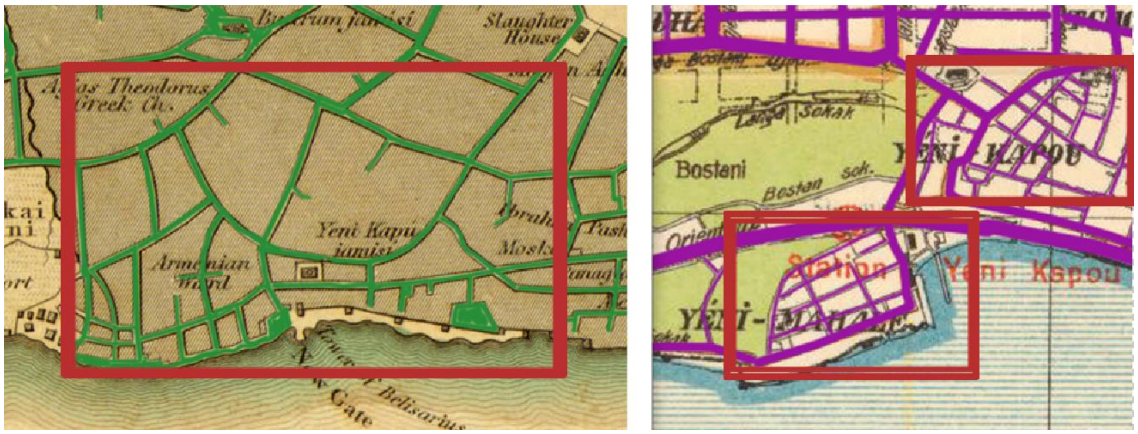
gridal ulaşım dokusuna sahip olmuştur. Yapı adası sayısı artmış, çıkmaz sokaklar yok olmuştur. 3 olan yapı adası sayısı 9'a çıkmıştır. 200 metre olan yol uzunluğu ise 550 metreye çıkarık ulaşım ağı kuvvetlenmiştir. Arsaların boyutunda ise doğal olarak bir miktar küçülme vardır.

Şekil 2. 52. Unkapanı Bölgesi Yangın Sonrası Düzenlemesi

Yenikapı Bölgesi Yangın Düzenlemesi:

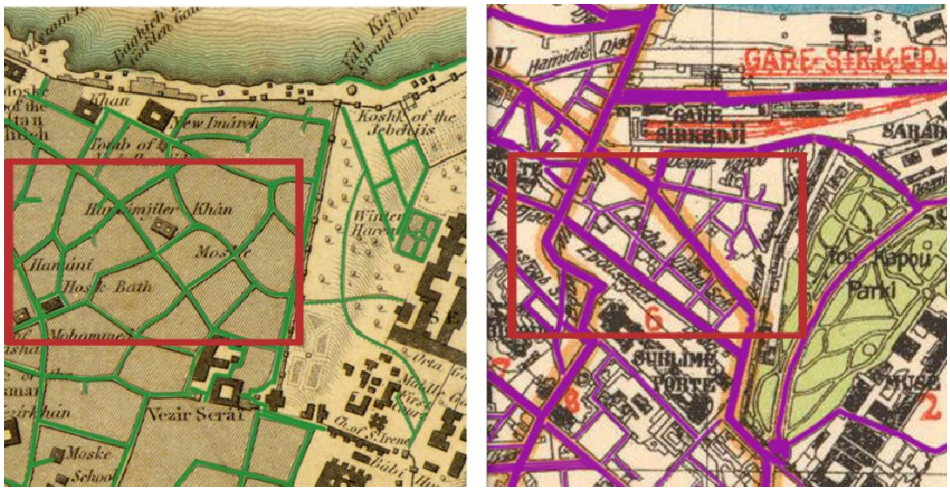
İstanbul'da Yenikapı bölgesinde 1865 yılında 68, 1892 yılında 123 yapı yanmıştır. Yangından önce kıyı sınırında kısmi gridal olmakla birlikte genel olarak organik dokuya sahip bir karakteri vardır. Yangınlar sonrası liman bölgesinde kıyı dolgu alanı oluşmakla birlikte bölgede yeni kent dokusu kısmi gridal bir şekilde gerçekleşmiştir. Yapı adaları küçülmüş ve sayısı artmış, çıkmaz sokaklar yok olmuştur. 12 olan yapı adası sayısı 27'ye çıkmıştır. Toplam arsa miktarında bir miktar küçülme olmuştur.

Şekil 2. 53. Yenikapı Bölgesi Yangın Sonrası Düzenlemesi

Hoca Paşa Yangın Düzenlemesi:

İstanbul'da Hoca Paşa bölgesinde 1826, 1865 ve 1866 yıllarında yangın çıkmıştır. 1826 yılında çıkan yangında yanan konut sayısı bilinmezken 1865'te 1007 bina ve 1866'da 150 bina yanmıştır. Yangından önce organik dokuya ve çıkmaz sokaklar sahip olan bölge yangından sonra kısmi gridal dokuya geçiş yapmıştır ve halen bazı çıkmaz sokaklara sahiptir. Ulaşım dokusu tam olarak modernleşe de yine gelişme göstermiştir. Yapı adalarının boyutları küçülmüş ve sayıları artmıştır. 13 olan yapı adası sayısı 19'a çıkmıştır.

Şekil 2. 54. Yenikapı Bölgesi, Yangın Sonrası Düzenlemesi

2.4.5. İstanbul'da Kentsel Mekân Kazanma Yöntemlerinin Ortak Özellikleri

Osmanlı Devleti'nde erken 20.yüzyıl İstanbul'unda daha önce de bahsedildiği üzere gerek artan nüfus gerek modernizasyon çalışmaları yeni kentsel mekân kullanım ihtiyacı doğarken toprak arzının sabit olması yüzünden kentsel mekân kazanma yöntemlerine gidilmiştir. Bu kentsel mekân kazanma yöntemleri; geniş konak arazilerinin alt parselasyonu, yeşil alan ve boş alan kullanımı, yangın yerlerindeki yeni düzenlemeler, metruk mezarlıkların mekânsal dönüşümü ve kıyı dolgu alanları yaratmak üzere 5 ayrı yönteme ayrılmaktadır. Sayılan beş ayrı kentsel mekân kazanma yöntemlerinde çeşitli ortak noktalar bulunmaktadır. Bu ortak noktalar şu şekilde sıralanmaktadır;

Ulaşım Ağını Kuvvetlendirmek;

Konak arsalarının alt parselasyonu incelendiğinde birçoğunda yeni cadde, sokak ve hatta kavşakların ortaya çıktığı görülmektedir. İlk bakışta sadece yapı adasında küçük bir dönüşüm olarak görülmekte olan bu değişim aslında kente büyük ölçekte hizmet etmekte ve kentin ulaşım ağını kuvvetlendirmektedir. Ortaya çıkan bu kentsel akslara daha uzak ölçekte bakıldığı zaman kent içindeki çeşitli önemli çekim merkezlerini birleştirmek veya birbirine yakınlaştırmak olduğu görülmektedir Aynı zamanda bu uygulama kentteki çıkmaz sokakların azalmasını sağlamıştır.

Yeşil alanlar, tarımsal alanlar, kalıntı alanların dönüşümünde de konak arsalarında yaşanan dönüşümle benzer şekilde ortaya çıkan çeşitli cadde ve sokaklar görülmektedir. Bu bölgelerde ortaya çıkan yeni düzen, kentsel konak arsaları ile aynı şekilde kentteki çeşitli önemli çekim noktalarına varmak ya da birbirine yakınlaştırmak maksadı ile yapılmıştır ve kentin ulaşım ağını kuvvetlendirmiştir.

Yangın yerlerindeki düzenlemeler ise konak arsaları ve yeşil alanlardan farklı olarak zaten mevcut olan ulaşım dokusunun baştan başa yeniden düzenlenmesi ve bu sayede iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi şeklinde oluşmuştur. Oval, dolambaçlı ve hedefe varmayı uzatan yollar yerine dik hatlı yollar gelmesi ulaşımın süresini kısaltmaktadır, aynı zamanda sokak genişlikleri arasında hiyerarşi gelmesi ve genişletilmesi ile çıkmaz sokakların yok edilmesi, ulaşımdaki gereksiz efor kaybının önüne geçip hızlandırmıştır. Bir yandan da yangın mahallerine müdahaleyi kolaylaştırarak yangının yayılmasını engellemektedir. Tüm sonuca bakıldığı zaman ise yangın alanlarındaki dönüşümlerde de ulaşım ağı belirgin bir şekilde kuvvetlenmiştir.

Kıyı dolgu alanlarındaki oluşuma bakıldığı zaman ise yeni oluşan akslar mevcut akslara ideal bir şekilde kenetlenip ulaşımı sekteye uğratmadan devam edecek şekilde tasarlandığı görülmektedir. Bunun dışında kıyı dolgu alanları kentin denize bakan çeperinde yeni ulaşım aksı oluşturarak kara ulaşımını ciddi bir şekilde kuvvetlendirmiştir ve limanlar üretmesi sebebiyle de deniz ulaşımını da kuvvetlendirmiştir. Tarihi metruk mezarlıklardaki yaşanan dönüşüm sebepleri arasında ulaşım ağını kuvvetlendirmek de yer almaktadır ve üçüncü bölümde daha kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır.

Yeni Parselasyon Düzeni;

Konak arsalarının alt parselasyonu incelendiğinde yapı adasında yeni düzenin dikdörtgen parsellere ayrıldığı görülmektedir. Bu dikdörtgen parseller rastgele şekillenmemiştir. Çoğu zaman yapı adasına saplanan ulaşım ağının devamlılığını getirmiştir. Bir yandan düzen olarak genellikle içinde yer aldığı mimariden etkilenmiştir. Köşe noktalarında pah yapan yapılarda yapı adası da pah yapmıştır ve veya özgün bir formu olan yapıya göre yapı adasının da şekil aldığı görülmektedir. Ayrıca bazı parsellerin yapı kompleksinde ayrılma yerleri ve kütle hareketlerine göre bölündüğü görülmektedir.

Yangın yerlerindeki parsel düzeninde ise genellikle oval hatlara sahip olan parseller tamamen değişmiş ve dikdörtgen şeklini almıştır. Az sayıda büyük alanlı parsellerdense çok sayıda küçük, dikdörtgen ve nizami parseller ortaya çıkmıştır. Bu düzen çıkmaz sokakları neredeyse tamamen yok etmiştir ve ulaşım ağını kuvvetlendirmiştir. Aynı zamanda yangın bölgelerine ulaşımı kolaylaştırması açısından da hayati öneme sahiptir. Bunun yanında istimlak söz konusu olduğu zamanda parsel sahiplerinin zararlarını ve yararlarını hukuki zeminde adil olarak paylaştırmayı kolaylaştıran bir etken olmuştur.

Yeşil ve boş alanlarda da süreç aynı şekilde devam etmiştir. İçinde ızgara düzeninde dikdörtgen parseller ortaya çıkmış, ulaşım ağı kuvvetlenmiş, nizami bir durum oluşmuştur. Kıyı dolgu alanlarında yeni parsel düzeni ise zaten 20. Yüzyıldan sonra yapıldığı için doğrudan modern düzene uygun bir şekilde yapılmıştır. Birleştiği noktalarda parsel hizalarına denk şekilde dikdörtgen ve nizami, küçük ve çok sayıda parsel ortaya çıkmıştır.

İşlevsel ve Mekânsal Dönüşüm;

Konak arsalarının dönüşümü mekânsal olarak değerlendirildiği zaman işlevin belirgin bir miktarda korunduğu görülürken yine de azımsanmayacak miktarda işlevsel değişim gerçekleşmiştir. Barınma ihtiyacını gideren ahşap konaklar 20. Yüzyılda yapı malzemesi ve taşıyıcı sistemi değişerek betonarme konut olarak evirilmiştir. Bu betonarme konutlar genellikle 4-5 katlı ve daha az sayıda metre kare hacme sahip, içinde daha çok kişiyi barındırabilecek niteliktedir. Bu dönüşümün kentin artan nüfusuna hitap ettiği de bu noktada görülmektedir. Bunun yanında betonarme apartmanların yangın güvenliği açısından hem de ahşap konutlarda bulunmayan, tesisat, su, ısınma, elektrik, artık, boşaltım, gibi konularda ahşap konutlara göre üstün olduğu görülmektedir. Erken 20.yüzyılda betonarme apartmanların hem güvenlik hem de konfor açısından üstünlüğü tercih sebebi olmuştur. Fakat bu işlevsel dönüşüm değil, aynı işlevin taşıyıcı sistem ve malzemesinin dönüşümü olmuştur fakat işlevselliği kuvvetlendirmiştir. İşlevsel dönüşüm ise eğitim kurumları, iş hanları, alışveriş merkezleri, vakıf yapıları, resmi idari kurumlar, özel eğitim kurumları, parklar ve iç bahçeler, spor alanları, yollar ve sokaklar şeklinde birçok dala ayrılmıştır. Tüm bu mekânsal dönüşümler kentin eğitim, ticari, idari, rekreasyon ve ulaşım olmak üzere çeşitli ihtiyaçlarına hizmet etmekte, kenti geliştirmekte ve daha sosyal ve modern bir kent sunmaktadır.

Yeşil alanlar, tarımsal alanlar ve kalıntı alanlarının ise işlevsel açıdan %100 mekânsal bir dönüşüm geçirmiştir. Bu alanlarda işlevsel dönüşümde en büyük oranı konut alanları almıştır. Konut alanları dışında alışveriş merkezleri, vakıf yapıları, resmi idari kurumlar, eğitim kurumları, iş hanları, parklar ve iç bahçeler, spor alanları, yollar ve sokaklar şeklinde birçok dala ayrılmıştır. Konak alanları ile aynı şekilde bu mekânsal dönüşümler kentin eğitim, ticari, idari, rekreasyon ve ulaşım olmak üzere çeşitli ihtiyaçlarına hizmet etmekte, kenti geliştirmekte ve daha modern bir kent sunmaktadır.

Yangın yerlerindeki düzenlemeler ise farklı bir işlevsel dönüşüm yaratmak yerine mekânsal dönüşüm yaratarak işlevsel dönüşümü kuvvetlendirmiştir. Yangın öncesinde organik formda, az sayıda ve büyük alan kaplayan parseller yangın sonrası geometrik, ızgara formunda, daha küçük alanlı ve daha çok sayıda ortaya çıkmıştır. Daha çok sayıda ve rasyonel düzende oluşan yeni parseller çok daha fazla konut vb. diğer yapıların

yapılmasına olanak vermiştir. Böylece mevcut olan mekânsal işlevlerin sayısında artış yaşanmıştır.

Kıyı dolgu alanlarında ise işlevsel ve mekânsal dönüşümün yerinde doğrudan ve suni bir şekilde mekânsal üretim gerçekleşmiştir ve farklı işlevler barındırmaktadır. Kıyı dolgu alanlarındaki işlevselliğe bakıldığı zaman diğer dönüşüm türlerinden farklı olduğu görülmektedir. Tüm dönüşüm türlerinde ağırlıklı olarak konut alanları üretilmişken kıyı dolgu alanlarında hiç konut alanı üretimi bulunmamaktadır. Bunun sebebi ise yapay toprak dolgusunun teknik olarak çok katlı yapı yapımına izin vermemesi olmuştur ve kıyı dolgu alanlarındaki mekanlar genellikle ulaşım ağını kuvvetlendirmek ve rekreasyon alanları yaratmak şeklinde olmuştur.

Kentsel Mekân Kazanmak;

Tüm dönüşüm türlerinin ana ortaya çıkış sebebi bölümün de başlığından görüldüğü üzere kentsel mekân kazanma amacıyla olmuştur. Dönüşümdeki faktörlerin bir kısmı tüm kentsel toprak türlerinde görülmeyebilirken kentsel mekân kazanma faktörü ise istisnasız ortak özellik olmuştur.

Konak arsalarının dönüşümüne bakıldığı zaman hem aynı alanı daha verimli kullanarak hem de hacim faktörünü düşeyde kullanarak daha çok mekân elde edildiği görülmektedir. Geniş konak arsalarına göre daha küçük alanlı fakat daha sık yapılan ve daha çok bölümlenen betonarme apartmanlar daha çok kişiye konut ihtiyacı sunmaktadır. Alan faktörünün yanısıra daha çok katlı ve daha yüksek konutlar yapılarak hacim faktöründen yararlanılarak daha çok kentsel mekân kazanılmıştır. Konut alanları dışında yaşanan eğitim, ticari, idari, rekreasyon dönüşümlerine de bakıldığı zaman konak arsalarına göre daha çok mekân ortaya çıktığı görülmektedir. İçinde ulaşım ağı oluşan dönüşümlerde ise arsa kaybına rağmen daha çok kentsel mekân kazanılmıştır.

Yangın yerlerindeki düzenlemelerin hepsinde içinde oluşan ulaşım dokusunun artması sebebiyle kaçınılmaz bir şekilde arsa kaybı gerçekleşmiştir. Bir yandan arsa içerisinde daha çok bölünme olma sebebiyle içindeki kenar sayısı ve konut sayısı artarak kentsel mekân elde edilmiştir. Daha büyük ve daha az sayıda olan parsellere göre daha küçük ve daha çok sayıda olan parseller daha çok kentsel mekân elde etme olanağı sunmaktadır.

Yeşil alanlar, tarımsal alanlar ve kalıntı alanlarının dönüşümü yangın alanlarındaki düzenlemelerle benzer şekilde daha küçük ama daha çok sayıda parsel üretmektedir. İçinde ulaşım dokusu sebebiyle arsa kaybı yaşanan arsalarda bile kentsel mekân kazanılırken bu arsalar üzerinde daha da fazla kentsel mekân kazanılmıştır.

Kıyı dolgu alanları ise kentsel mekanların düzenlenmesi şeklinde değil hiç olmayan mekanların suni yoldan sıfırdan yaratılması yoluyla olmuştur ve doğrudan mekân kazanımı gerçekleşmiştir. Üretilen mekanlarda ise diğer mekân kazanma yöntemlerinin aksine hiç konut alanı niyetiyle kullanılmamış tamamen kara ulaşımı, deniz ulaşımı ve rekreasyon alanlarına ayrılmıştır. Bunun sebebi ise daha önce bahsedildiği üzere dolgu toprakları üzerine çok katlı konut inşa etmesinin tehlikeli olmasından kaynaklanmıştır. Nihayetinde yine de kentin ihtiyaç duyduğu mekanları karşılamıştır.

Kentsel mekân kazanma yöntemleri ve ne amaçlara hizmet ettiğini, ortak noktalarını tek bir bütün içinde görmek için bir Çizelge hazırlama gereği duyulmuştur.

KENTSEL MEKAN KAZANMA YÖNTEMLERİ				
	ULAŞIM AĞINI KUVVETLENDİRMEK	**YENİ PARSELASYON DÜZENİ**	**İŞLEVSEL VE MEKÂNSAL DÖNÜŞÜM**	**KENTSEL MEKAN KAZANIMI**
AHŞAP KONAK ARSALARI	Bazı konak arsalarında görülen sokak, cadde ve kavşak oluşumları kentin gözde noktalarını birleştirmektedir .	Nerdeyse Tüm ızgara doku ve dikdörtgen parseller	Çoğunluk arsalarda konut İşlevleri sabit ama güçlenme ve diğerlerinde işlevsel ve Mekânsal Dönüşümler	Tüm arsalarda kentsel mekân artışı
YANGIN BÖLGELERİ	Yangın bölgelerinde tamamen daha gelişmiş modern bir ızgara doku oluşmuş ve çıkmaz sokaklar yok olmuştur. Yol miktarı belirgin ölçüde artmıştır.	Nerdeyse Tüm arsalarda ızgara doku ve dikdörtgen parseller	Tüm bölgelerde İşlev Kuvvetlenmesi ve Mekânsal dönüşüm	Tüm arsalarda kentsel mekân artışı

YEŞİL ALAN, TARIMSAL ALAN, KALINTI ALANLAR	Bu alanların bazılarında görülen sokak cadde ve kavşak oluşumları kentin gözde noktalarını birleştirmektedir. 	Nerdeyse Tüm arsalarda ızgara doku ve dikdörtgen parseller 	Tamamen Mekânsal ve İşlevsel Dönüşüm 	Tüm arsalarda kentsel mekân artışı
KIYI DOLGU ALANLARI	Kıyı boyunca yeni bir ulaşım aksı ve deniz ulaşımına katkı, ciddi miktarda bir yol artışı 	Nerdeyse Tüm arsalarda ızgara doku ve dikdörtgen parseller 	Sıfırdan Üretilen Mekanlar ve İşlevleri 	Tüm arsalarda kentsel mekân artışı

Çizelge 2. 13. Kentsel Mekân Kazanma Yöntemleri Ortak Özellikler

BÖLÜM 3

İSTANBUL' DA TARİHİ MEZARLIK ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜ

3.1. TARİHİ YARIMADA VE MEZARLIK ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜ

3.1.1. Tarihi Yarımada ve Kentsel Özellikleri

Coğrafi Konumu:

Fatih İlçesi, Tarihi Yarımada olarak da adlandırılmaktadır. Üç tarafı da denizlerle çevrili bir yarımada görüntüsüne sahip olduğu ve köklü bir geçmişe sahip olduğu için bu ismi almıştır. Kuzeyinde Haliç Deniz girintisi, doğusunda ve güneyinde Marmara Denizi bulunmaktadır. Bizans'ın başkenti Konstantinopolis'in kurulduğu yerdedir. Günümüze dek varlığını sürdürmüş olan Bizans surlarının içinde kalan bölgeye verilen addır. Beyoğlu İlçesi'nin güney yakasında kalmakta aralarında Haliç deniz girintisi bulunmaktadır. Üsküdar İlçesinin de batı yakasında, boğazın karşısında kalmaktadır, aralarından Marmara Denizi geçmektedir. Kuzey batısında Eyüp sultan ilçesi, Güneybatısında Zeytinburnu ilçesi ile kara komşusudur.

Şekil 3. 1. Günümüzde Fatih İlçesinin Sınırları

İlçe Tarihçesi:

Fatih'in İlçe olarak tanınması 1928 yılına denk gelmektedir. Tarihi Yarımada'nın içinde Fatih ve Eminönü olmak üzere iki ilçeye ayrılmışlardır. Fatih ve Eminönü ilçeleri 1984'e kadar İstanbul Belediyesine bağlı bir şubeyken, yapılan düzenlemelerle İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı ilçe durumuna getirilmişlerdir. 29 Mart 2009 tarihinde yürürlüğe giren 5757 sayılı kanunla tarihi yarımadanın iki ilçesi '' Fatih'' adı altında tek bir ilçeye dönüşmüştür.

Nüfus ve Alan:

Tarihi Yarımada'da bulunan Fatih ve Eminönü ilçelerinin toplam nüfusu 1927 yılında 245.928 kişiye sahiptir. 1950 yılında 349.900' a çıkan nüfus 2020 yılında 443.090 kişiye çıkmıştır. Fatih İlçes'sinin yüz ölçümü 15.6 kilometrekareye sahiptir. 57 adet mahalleden oluşmaktadır.

Fatih İlçesi Önemli Referans Noktaları;

Önemli Akslar;

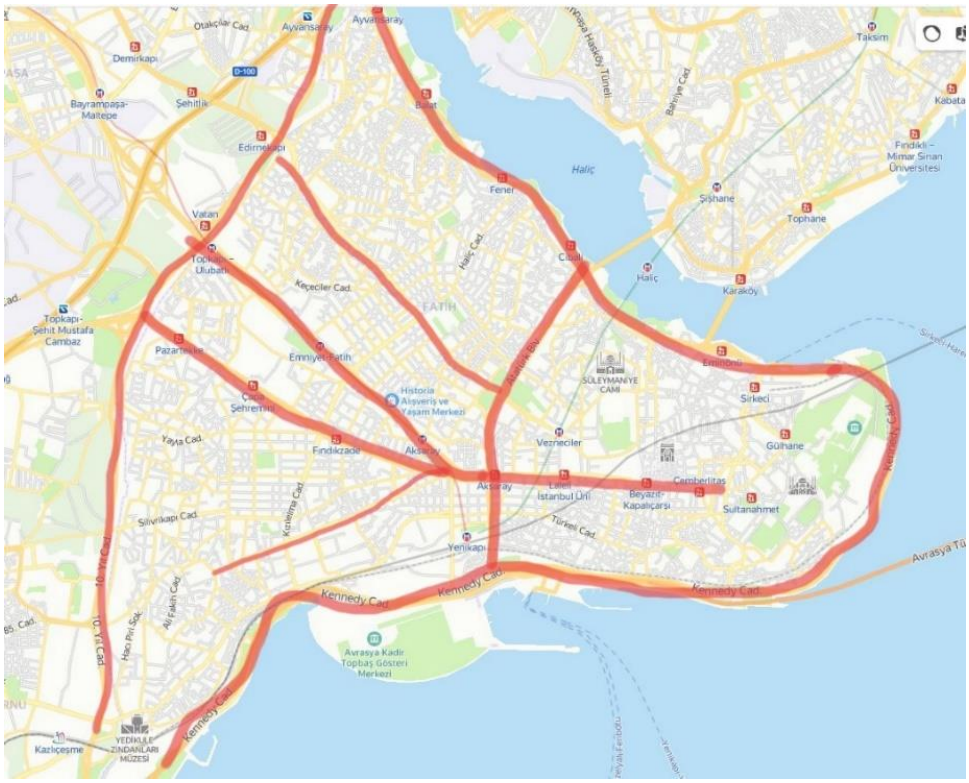
Fatih İlçesinde kuzeyden güneye 2, doğudan batıya 6 olmak üzere 8 önemli aks bulunmaktadır. Kuzeyden güneye giden aksların ilki yaklaşık olarak tarihi yarımadanın ortasından geçen, güneyde Yenikapı'dan Kuzey'de Eminönü'ne kadar uzanan Atatürk Bulvarı'dır. Aksaray Caddesini dik bir şekilde kesmektedir. Kuzeyde Haliç üzerinden Atatürk Köprüsü ile geçerek Beyoğlu İlçesi'ne varmaktadır. Kuzeyden güneye uzanan ikinci önemli aks ilçenin batı sınırı olan tarihi surlar üzerinde almaktadır ve Beylerbeyi Cadde'si ismini almıştır. Kuzeyde Ayvan Saray'dan güneyde Samatya 'ya kadar tarihi surlar ile paralel gitmektedir.

Fatih İlçe' sinde doğudan batıya doğru uzanan en önemli aks tarihte de kuvvetli bir geçmişe sahip olan Ordu Caddesi'dir. Geçmişte Divan yolu Caddesi ve Aksaray Caddesi olarak da ismi geçmektedir. Günümüzde Sultan Ahmet Cami ve Ayasofya Cami arasından başlayıp Aksaray bölgesine ulaşmaktadır. Ardından kuzeybatı, batı ve güney batı olmak üzere üç önemli kola ayrılmıştır.

Fatih İlçesinde batıdan doğuya giden akslardan en kuzeydeki ise Ragıp Gümüşpala caddesidir. Haliç kıyısı boyunca gidip Ayvansaray bölgesinde sonlanmaktadır. Bu caddenin güneyinde batıdan doğuya uzanan bir başka önemli aks ise

Fevzi Paşa caddesidir. Şehzade Cami ve Fatih Camii'nin önünden geçerek Edirne Kapı 'da sonlanmaktadır. Doğudan batıya giden önemli akslardan üç tanesi ise Ordu Caddesi (Eski Aksaray Caddesi)'nin üçe ayrılmış kollarındandır. Kuzeyden güneye Adnan Menderes Vatan Bulvarı, Turgut Özal Millet Caddesi ve Koca Mustafa Paşa Caddesi olarak sıralanmaktadır. Bunlardan Adnan Menderes Bulvarı Aksaray Caddesinden başlayıp tarihi surlar üzerinde Ulubatlı' sonlanmakta, Turgut Özal Millet Caddesi Aksaray Caddesi'nden başlayıp Topkapı'da sonlanmakta, Mustafa Paşa Caddesi ise Aksaray Caddesi'nden başlayıp tarihi avrat pazarının üzerinden geçerek Silivri Kapısı ve güneyine doğru alt kollara ayrılmaktadır. Mustafa Paşa Caddesi, Adnan Menderes Bulvarı ve Turgut Özal Millet Caddesi kadar kuvvetli bir aks değildir.

Tarihi Yarımada'da batıdan doğuya giden önemli akslardan en güneyde yer alanı ise Kenedy Caddesidir. Topkapı Sarayı'ndan başlayarak güneye doğru Marmara Denizine paralel bir şekilde ilerlemekte, yolu üzerinde Yeni Kapı, Aksaray'a, Cerrah Paşa ve Samatya Bölgelerinden ve Yedikule'nin güneyinden geçmektedir. Tarihi Surların dışında da devam etmektedir.

Şekil 3. 2. İstanbul, Fatih İlçesi'nin Önemli Aksları

Önemli Meydanlar

İstanbul' Fatih İlçesinde 6 adet önemli meydan bulunmaktadır. Bu meydanlar; Aksaray Meydanı, Bayezid Meydanı, Emin Önü Meydanı, Hergele Meydanı, Sultan Ahmet Meydanı, Ayasofya Meydanı ve Yeni Kapı Meydanlarıdır.

Eminönü Meydanı, Fatih İlçesi'nin Eminönü semtinde yer almaktadır. Tarihi Mısır Çarşısı, Sirkeci Tren Garı ve Yeni Camii bu meydanda bulunmaktadır. Galata Köprüsü ile de Beyoğlu İlçesi'ne ulaşımı sağlamaktadır. Bu açıdan önemli bir çekim noktasıdır.

Bayezid Meydanı, Fatih İlçesi'nin merkezi kısmında kalmaktadır. Bayezid Camii ve Kapalı Çarşı'nın bulunduğu noktada yer almaktadır. Theodisus Forumu'nun bulunduğu arazinin kuzey kısmına denk gelmektedir, aynı zamanda bu bölgede 2 yüzyıl öncesine kadar Eski Saray bulunmaktadır. Günümüzde halen önemli bir çekim noktasıdır.

Sultan Ahmet Meydanı, günümüzde Sultan Ahmet Camii'nin önünde kalan alanda konumlanmaktadır. Bizans döneminde hipodrom, Osmanlı döneminde de At Meydanı olarak bilinmektedir. Sultan Ahmet Meydanı'nın yanında Yerebatan Sarnıcı ve Binbirdirek Sarnıcı bulunmaktadır. Meydanın orta noktasında ise önemli bir tarihi eser olan Alman Çeşmesi bulunmaktadır. Meydan günümüzde önemli bir çekim noktası niteliğindedir.

Ayasofya Meydanı, Bizans döneminde yapılmış olan Ayasofya (Kilisesi) Camii'nin önünde kalan meydandır. Önemli bir çekim noktasıdır.

Hergele Meydanı, İstanbul Üniversitesi Fen ile Edebiyat fakültelerinin arasında kalan meydandır.

Yeni Kapı Meydanı; Samatya ile Yeni Kapı bölgesi arasında yer almaktadır. Atatürk Bulvarı'nın güneyde sonlandığı noktada yer almaktadır. Marmara Denizinin üzerine sonradan kaya dolgu ile inşa edilmiştir. Yaklaşık olarak 675.000 metrekare alanı kaplamaktadır. Önemli bir çekim noktası niteliğindedir.

Önemli Çekim Noktaları;

Fatih İlçesindeki önemli Aksların oluşmasında etkisi olan önemli çekim noktaları ise şunlardır; Top Kapı Sarayı, Ayasofya Camii, Sultan Ahmet Camii, Kapalı Çarşı,

Bayezid Camii, Bayezid Meydanı, Laleli Camii, Süleymaniye Camii, Fatih Camii ve Sultan Selim Camii. Topkapı Sarayı Sarayburnu'nda yer almakta boğaza en hakim noktada konuşlanmaktadır. Çevresini Kenedy Caddesi sarmaktadır. Aksaray Caddesi Sultan Ahmet Cami ve Ayasofya Cami arasında kalan alandan başlamaktadır. Bayezid Cami ve kapalı çarşıdan geçerek Laleli Camii'de sonlanmaktadır. Aksaray Caddesi'nin kuzey kollarından olan Adnan Menderes Bulvarı ise Fatih Camii üzerinden geçmekte Sultan Selim Camii'nin güneyinde kalmaktadır.

İstanbul Fatih İlçesi'nin sınırlarını belirleyen Bizans Surları üzerinde ise 7 adet kapı bulunmaktadır. Bunlar kuzeyden güneye sırası ile Eğri Kapı, Edirne Kapı, Top Kapı, Mevlevihane Kapı, Silivri Kapı, Belgrad Kapısı ve Yedi Kule Kapısı olarak sıralanmışlardır. Eğri Kapı Aksaray Mahallesinde yer almaktadır. Edirne Kapı Kara Gümrük Mahallesinde yer almakta ve İstanbul'dan Edirne'ye giden ulaşımın ana aksı vazifesini sağlamaktadır. Top Kapı, bulunduğu yere adını vermiş ve Top Kapı Mahallesinde yer almıştır. Mevlevihane Kapı, Silivri Kapı ve Mevlâna Kapı aynı şekilde isimlerini bulundukları mahallelere vermişlerdir. Belgrad Kapı ise Sümbül Efendi mahallesinde yer almıştır. Bu kapılardan Edirne Kapı, Topkapı ve Mevlevihane kapı Fatih İlçesinin üç önemli aksını sur dışında devam ettirmektedirler.

3.1.2 1786-1840 Tarihi Yarımada ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü

3.1.2.1. Kentsel Karakter: Tarihi Yarımada, 1786

1786 Kauffer haritasına bakıldığında İstanbul'da genel olarak ulaşım aksı rasgele ve kırıklı formlar şeklinde olduğu izlenimini vermektedir. Rasyonel bir geometrik formu olmayan yapı adaları kendi içlerinde çıkmaz sokaklarla bitmektedirler. Bu çıkmaz sokaklar yarımadanın doğu kısmında seyrek nitelikteyken batıda tarihi surlara doğru gidildikçe artmakta neredeyse her yapı adasında rastlanmaktadır.

Yapı adalarının varlığı bu duruma zıt bir şekilde gelişmiştir. Yarımadanın batı kısmında yollar daha sık ve yapı adaları küçük ve çok sayıda iken, Theodisus surlarına doğru gidildikçe yollar seyrekleşmiş ve yapı adalarının büyüklükleri artmıştır ve sayıları azalmıştır. Mese yolunun varisi olan ve ileride gelişimin önemli referansı olacak Divan Yolu Caddesi ise sadece başlangıcında kendini belli etmekte ve batıya doğru gidildikçe belirsizleşmeye başlamıştır.

Yarımadanın batı kısmının doğu kısmından daha gelişmiş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Genel olarak gelişmiş doğu kısmında yollar sık ve çıkmaz sokaklar az, yapı adaları küçük ve çok sayıda iken, daha az gelişmiş batı kısmında yollar seyrek, çıkmaz sokaklar fazla, yapı adaları büyük ve az sayıdadır.

Şekil 3. 3. 1786 Kauffer Haritasında Tarihi Yarımada ve Ulaşım Dokusu

Kentteki Önemli Referans Noktaları: Tarihi Yarımada 1786

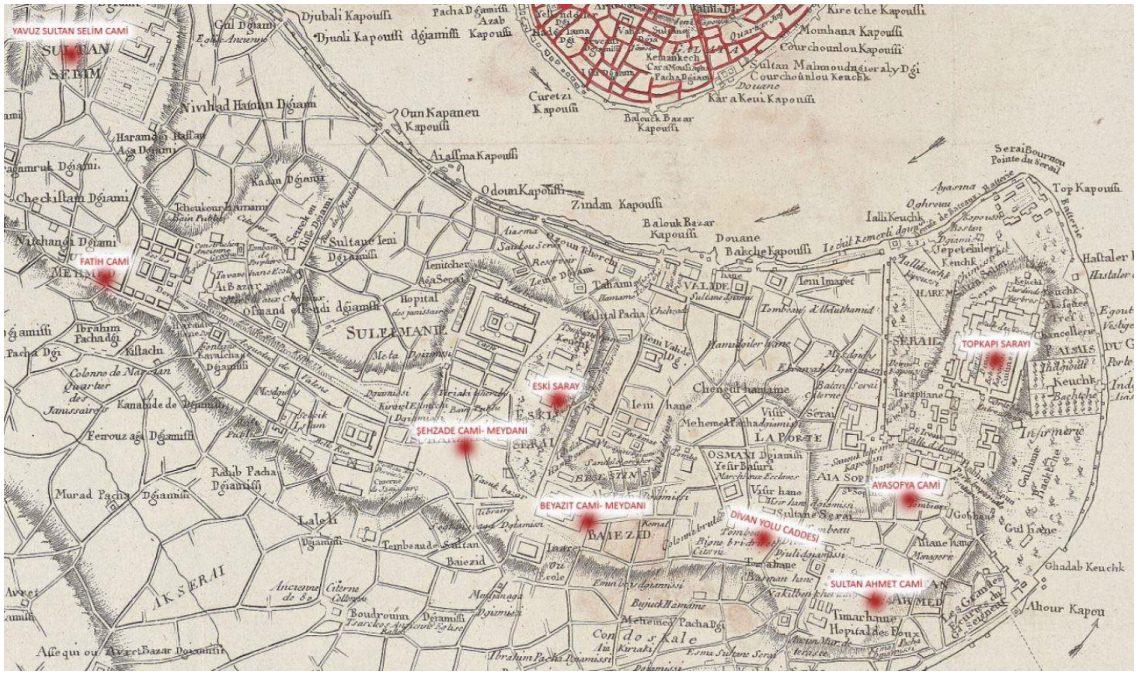
Tarihi Yarımada'ya bakıldığı zaman İstanbul'un diğer semtlerine göre çok daha fazla önemli odak noktası içerdiğini söylemek mümkündür. 1786 Kauffer haritasında yarımadanın Halice bakan burnunda Topkapı Sarayı yerini almaktadır. Çevresindeki yapı kümeleri ve bahçeler dikkati çekmektedir.

Topkapı Sarayı'nın güneyinde Ayasofya Cami görülmektedir. Çevresinde düzensiz yol dokusu mevcuttur. Ayasofya Camii'nin güneyinde ise Sultan Ahmet Camii görülmektedir. Henüz Sultan Ahmet Cami veya Ayasofya Cami çevresinde meydanlaşma görülmemektedir. Sultan Ahmet ve Ayasofya Cami'nin arasındaki alandan batıya gidildikçe Divan Yolu Caddesi'nin varlığı görülmektedir. Fakat çok kısa bir mesafe boyunca düz olarak devam etmekte ardından kırılmaya başlamıştır. Çevresinde çok miktarda cami bulunmaktadır.

Divan yolu Caddesinin batısında ise Beyazıd Cami görülmektedir. Kuzeyinde ise '' Besestin'' ismiyle ''Kapalı Çarşı'' olduğu tahmin edilmektedir. Kapalı Çarşı'nın ön tarafı ve Beyazıd Cami arasında kalan alanda gridal ulaşım dokusu tarihi yarımada da ilk kez görülmektedir. Beyazıt Cami'nin kuzeyinde ise Eski Saray yerini almaktadır. Eski saray ilerleyen yüzyıllarda yok olacaktır. Eski Sarayın batısında ise Yeniçeri Ağası Sarayı bulunmaktadır. Güneyinde ise Şehzade cami bulunmaktadır. Yeniçeri Ağası Sarayı, Eski Saray ve Şehzade cami arasında kalan alanda tam gridal ulaşım ağı ise dikkat çekmektedir. Tarihi yarımadada ilk kez tam gridal ulaşım ağı burada görülmektedir. Ayrıca Şehzade Caminin bulunduğu alanda beş adet yolun birleştiği ışınsal bir ulaşım oluşumu dikkat çekmektedir.

Tarihi aks kuzey batıya doğru devam etmekte ve Fatih Cami ile konuşlandırılmıştır. Fatih Camii'nin ise kuzey batısında Sultan Selim Camii bulunmaktadır. Fatih Cami ve Sultan Selim Cami arasında kalan alanda ulaşım dokusu

daha seyrektir, yapı adaları daha büyüktür ve çıkmaz sokak oluşumları daha fazladır. Ayrıca Sultan Selim Caminin önünde ışınsal bir ulaşım oluşumu dikkat çekmektedir. Küçük çaplı bir meydanlaşmadan söz edilebilir.

Şekil 3. 4. 1776 Kauffer Haritasında Görülen Önemli Referans Noktaları

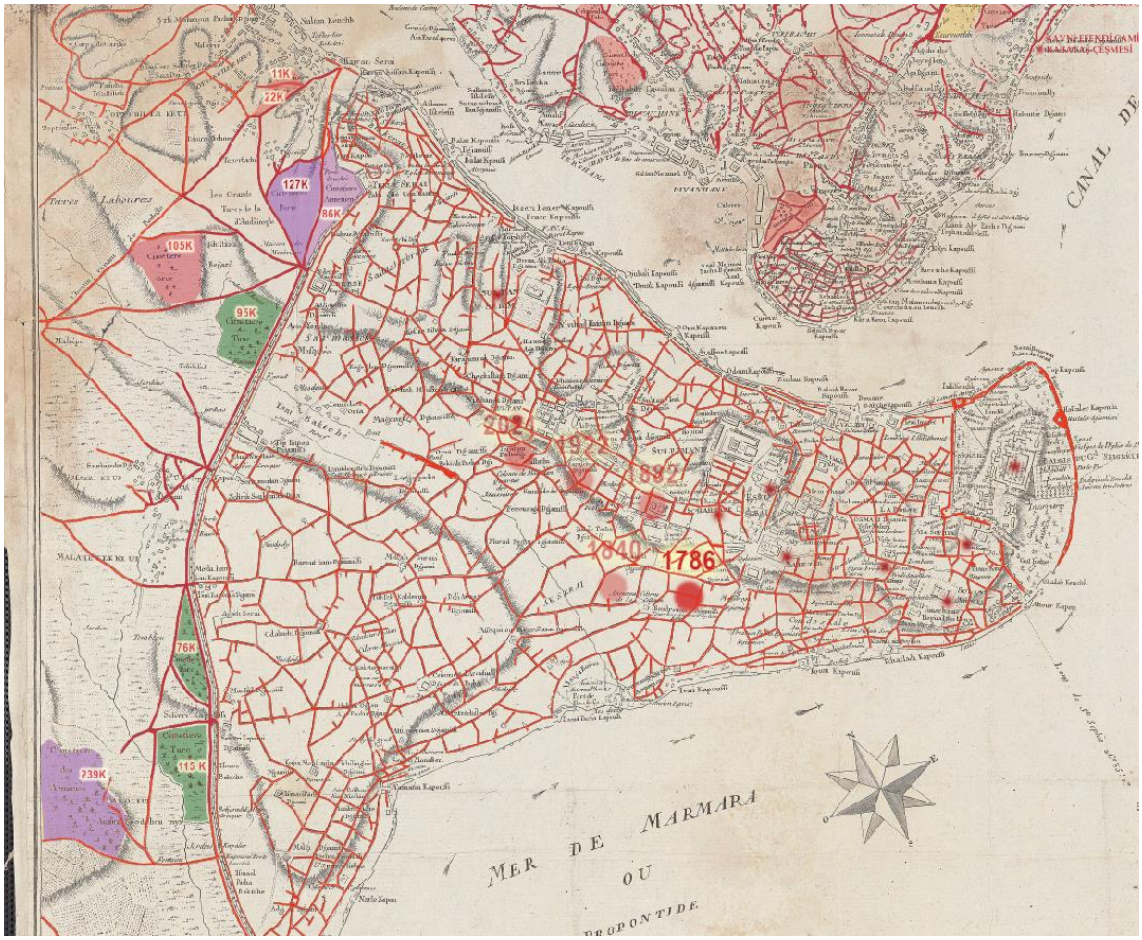
3.1.2.2. Mezarlık Alanları: Tarihi Yarımada, 1786

1786 Kauffer Haritasında bakıldığı zaman sur içinde kalan kısımda hiçbir mezar alanı görülmemektedir. Kaynaklardan tarihi yarım adadaki mezar alanlarının mahallelerin merkezlerinde cami hazireleri şeklinde kentin çeşitli nahiyelerine dağıldığı bilinmektedir fakat haritada bu veriler işlenmemiştir.

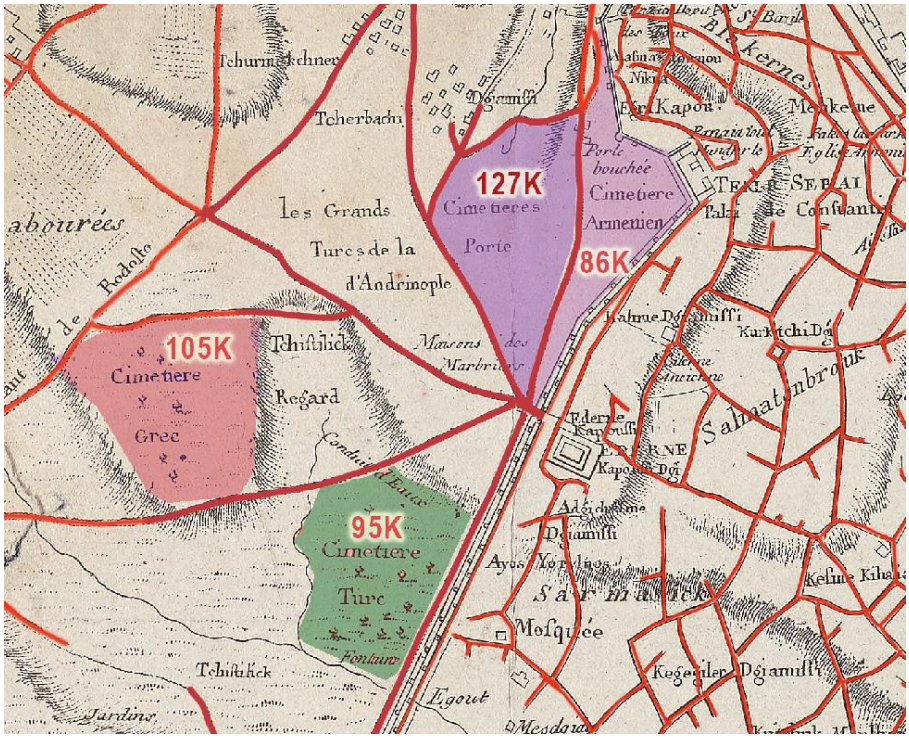
Yine 1786 haritasında toplu mezarlık alanlarının sur dışına yığılmış olduğu görülmektedir. Silivri Kapı'nın sur dışı tarafında kuzeyinde ve güneyinde iki adet büyük Türk Mezarlığı bulunmaktadır. (Şeffaf Kırmızı Alanlar) Bu mezarlıkların batısında ise eğime sırtını dönmüş büyük bir düzlükte büyük bir Ermeni Mezarlığı bulunmaktadır. (Şeffaf Sarı Alanlar)

Edirne Kapı'nın sur dışı güneyinde bir adet büyük Türk Mezarlığı, bu mezarlığın batısında eğimlere sırtını dönmüş bir düzlükte büyük bir Rum Mezarlığı (Şeffaf Mor Alanlar) bulunmaktadır. Edirne Kapı'dan sur dışına çıktıktan sonra ışınsal bir ulaşım aksı

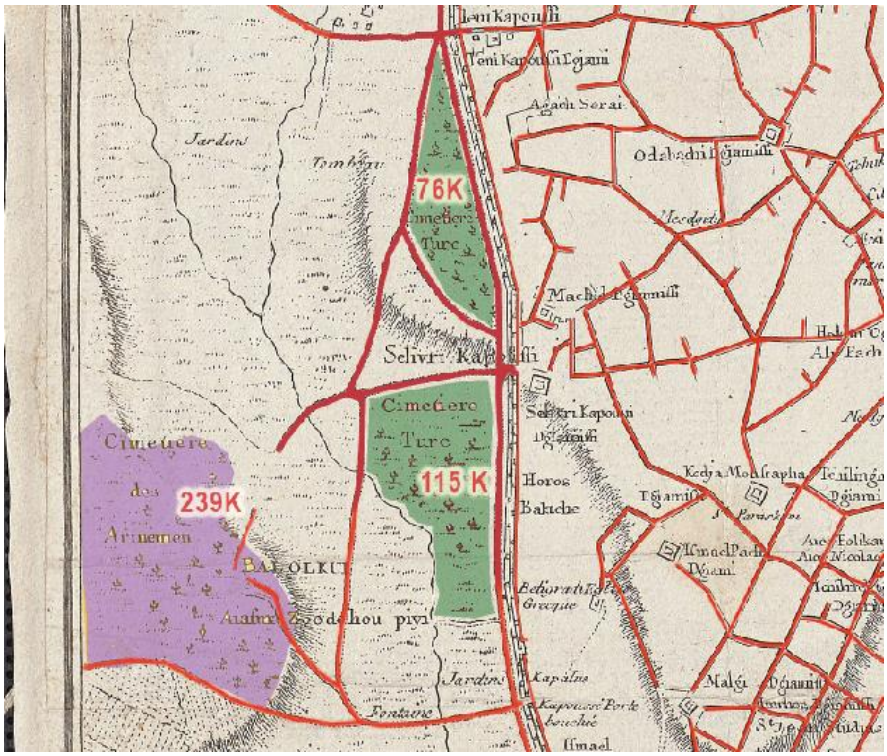
dikkat çekmektedir. Bu odak noktasının kuzeyinde sur bitişiğinde bir Ermeni Mezarlığı sadece isim olarak belirtilse de lejantı bulunmamaktadır. Ayrıca bu mezarlığın doğu tarafında Ciemetries Porte adıyla ‘’ Mezarlık Kapısı’’ bulunmaktadır fakat yine herhangi bir lejanta rastlanmamaktadır. Halice bakan sur dışında kalan kuzey kısmında ise orta ölçekte bir Türk Mezarlığı bulunmaktadır.

Şekil 3. 5.1786 Kauffer Haritasında Tarihi Yarımada’da Görülen Mezarlıklar (Yeşil: Türk, Mor: Ermeni, Kırmızı: Rum)

Şekil 3. 6: Edirne Kapı Çıkışındaki Mezarlıklar (Yeşil: Türk, Mor: Ermeni, Kırmızı: Rum

Şekil 3. 7. 1786 Haritası Silivri Kap Çıkışındaki Mezarlıklar (Yeşil: Türk, Mor: Ermeni)

3.1.2.3. Kentsel Karakterin Değişimi: Tarihi Yarımada, 1786-1840

1840 Haritasına bakıldığı zaman ulaşım aksları ve imar yoğunluğu bakımından kayda değer bir gelişim gözükmemektedir. Ulaşım hattının sıklığı ve uzunluğu neredeyse aynı miktardadır ve az miktarda tamamlanan çıkmaz sokaklar dışında bir gelişim görülmemiştir.

Kentin batı kısmındaki ulaşım ağı halen seyrek ve yapı adaları ise yine büyüktür. Bir gelişim görülmemesinin sebebi gelişim faaliyetlerinin Pera'da yoğunlaşmasına bağlanabilir. Fakat ilerleyen yıllarda çıkan büyük yangınlar sonucu da (bu yangınlar da fırsat bilinerek) önemli bir değişim dönemine girilecektir. (Bu değişimler ilerleyen kısımlarda bahsedilecektir)

Bahsetmeye değer tek değişim; Divan Yolu Caddesinin başlangıcı ve devamının daha lineerleşmesi, daha uzun mesafe devam etmesi ile Sulan Ahmet cami, Ayasofya Camisinin çevresinin temizlenerek bir meydanlaşma izlenimi vermesidir.

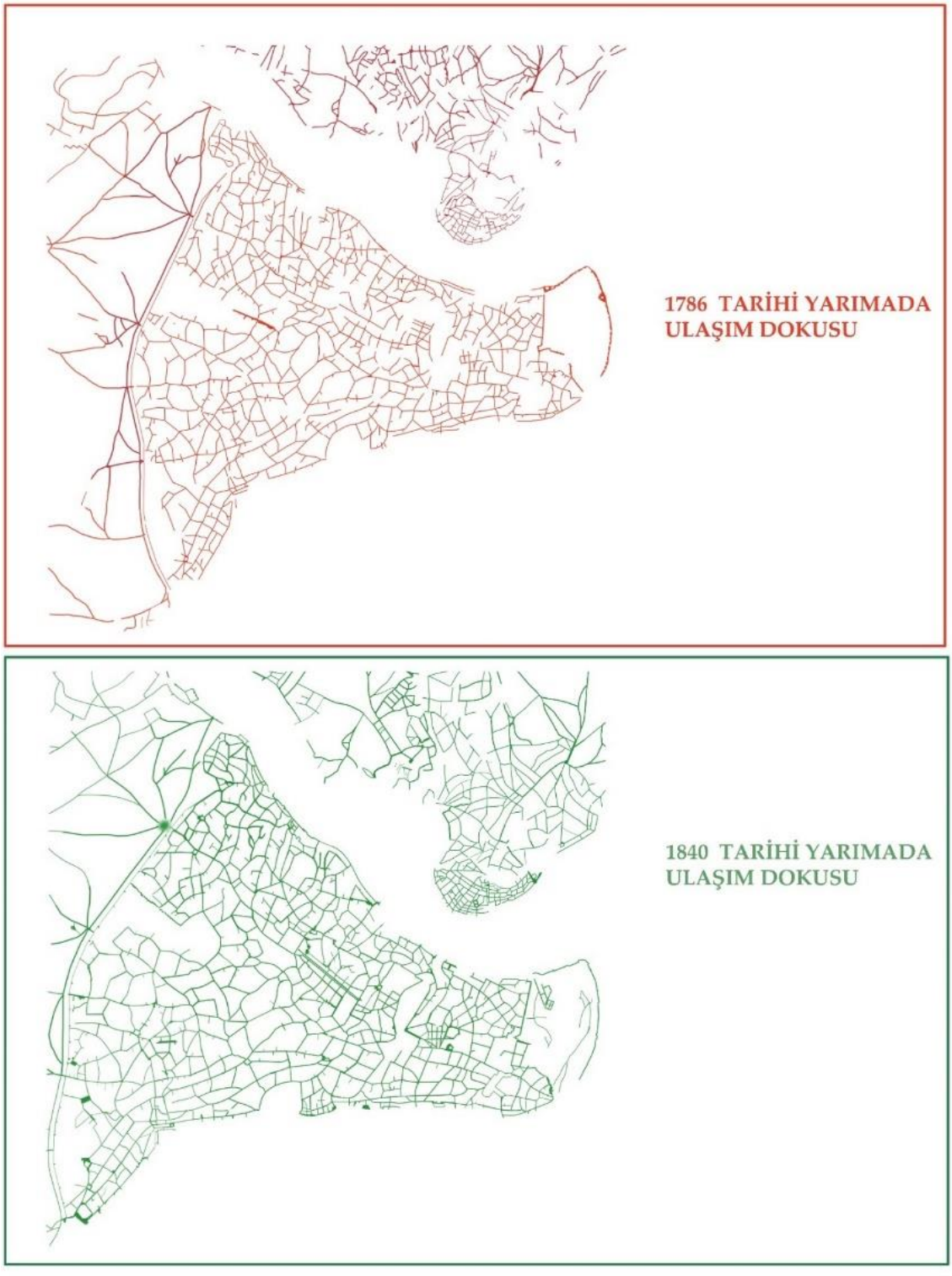

Şekil 3. 8.1840 Kauffer Haritası ve Tarihi Yarımada Ulaşım Dokusu / Saygın Alkan

1840 Haritasına bakıldığı zaman ulaşım aksları ve imar yoğunluğu bakımından kayda değer bir gelişim gözükmemektedir. Ulaşım hattının sıklığı ve uzunluğu neredeyse aynı miktardadır ve az miktarda tamamlanan çıkmaz sokaklar dışında bir gelişim görülmemiştir.

Kentin batı kısmındaki ulaşım ağı halen seyrek ve yapı adaları ise yine büyüktür. Bir gelişim görülmemesinin sebebi gelişim faaliyetlerinin Pera'da yoğunlaşmasına bağlanabilir. Fakat ilerleyen yıllarda çıkan büyük yangınlar sonucu da (bu yangınlar da fırsat bilinerek) önemli bir değişim dönemine girilecektir. (Bu değişimler ilerleyen kısımlarda bahsedilecektir)

Bahsetmeye değer tek değişim; Divan Yolu Caddesinin başlangıcı ve devamının daha lineerleşmesi, daha uzun mesafe devam etmesi ile Sulan Ahmet cami, Ayasofya Camisinin çevresinin temizlenerek bir meydanlaşma izlenimi vermesidir.

Şekil 3. 9.1786-1840 Tarihi Yarımada Ulaşım Dokusu Karşılaştırması/ Saygın Alkan

Kentteki Önemli Referans Noktaları: 1840

1840 B.L. Davies Haritasında önemli yapılar 1786 Kauffer haritasına göre daha net seçilebilmektedir. Bu haritada Ayasofya Camisi ve Sultan Ahmet Camisinin çevresinde ferah meydanlar görülmektedir. Kaynaklardan bilindiği üzere, Osmanlı'ya tarihi çevre koruma anlayışının gelmesiyle birlikte bu önemli yapıların çevresindeki niteliksiz yapılardan arındırıldığı bilinmektedir. Sultan Ahmet Cami'den sonra Divan Yolu 1786 haritasına göre daha çok lineerleşmiş ve daha uzun mesafe devam etmektedir. Beyazıt Cami ve Kapalı Çarşı daha net okunmakta ikisinin arasında kalan gridal doku kendisini korumaktadır. Kuzeyinde Valide Sultan Hanı, batısında Eski Saray halen durmaktadır. Daha kuzeydeki Süleymaniye Cami'nin kuzeyinde ise Yeniçeri Ağası Hamamı dikkati çekmektedir.

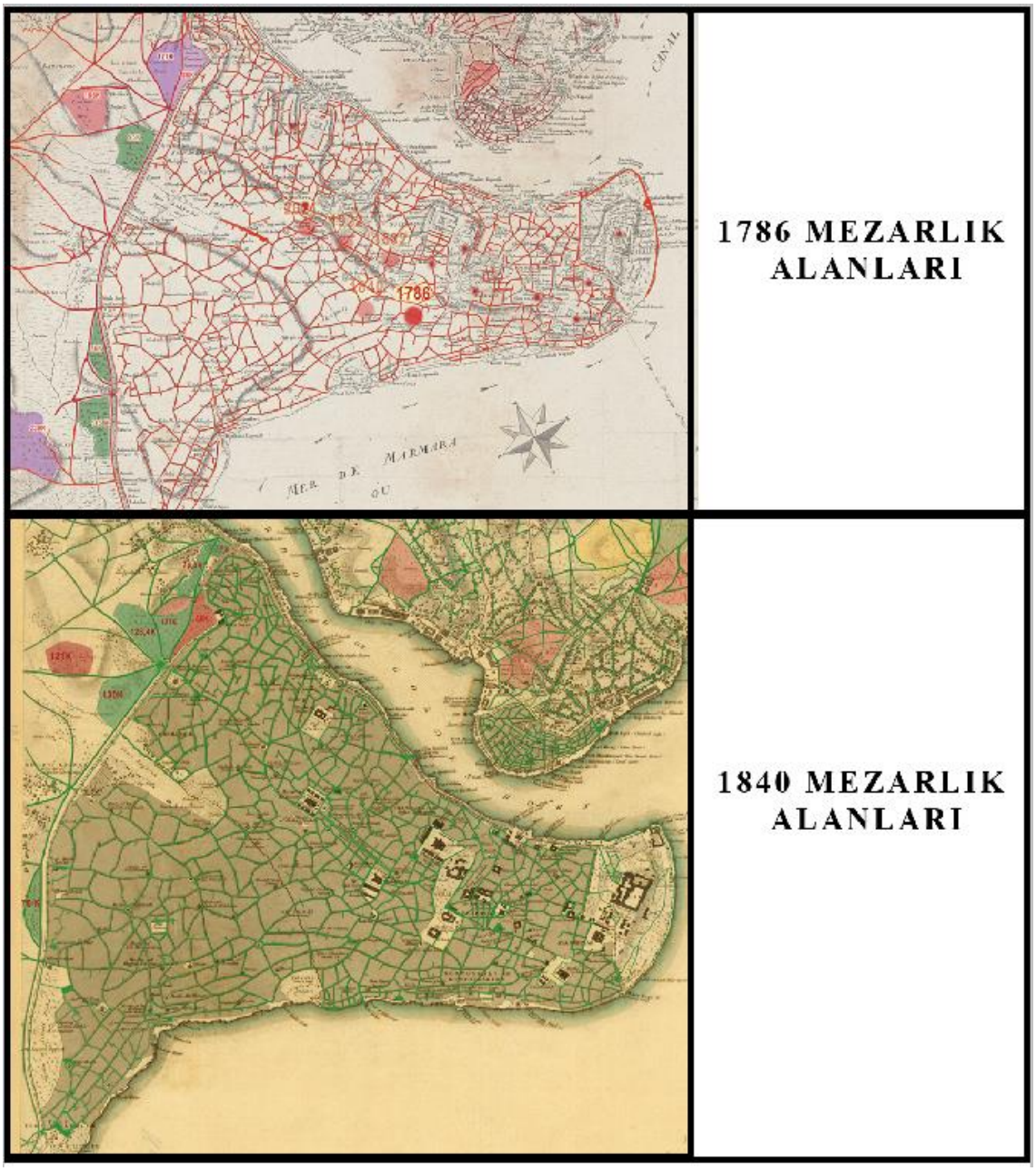
Batıya gidildikçe ''Old Barracks of Janissaries'' adıyla Eski Yeniçeri Kışlası ve güneyinde Laleli Camisi görülmektedir. Laleli Camisi ve batısında ''Aksaray Semti'' okunmakta yapı adalarının neredeyse her bir köşesinde '' Moske '' adıyla cami ve mescitler görülmektedir. Kuzey'de Fatih Camii ve Yavuz Sultan Selim Camii okunmaktadır.

Şekil 3. 10. 1840 B.R. Davies Haritasında Tarihi Yarımada'da Görülen Önemli Referans Noktaları

3.1.2.4. Mezarlık Alanlarının Dönüşümü: Tarihi Yarımada 1786-1840

1840 B.L. Davies sur dışı alanlara 1786 Kauffer haritasındaki kadar yer verilmemiştir. Eyüp Semtine kadar uzanmamaktadır. 1840 yılına gelindiğinde 1786 yılında yer alan eski mezarlık alanlarına komşu olan yapı adalarında yeni mezarlık alanlarının türediği görülmektedir. Sur dışında kalan Türk Mezarlık alanları ciddi bir büyüme geçirirken gayrimüslim mezarlıkları ciddi bir gelişim göstermemiştir.

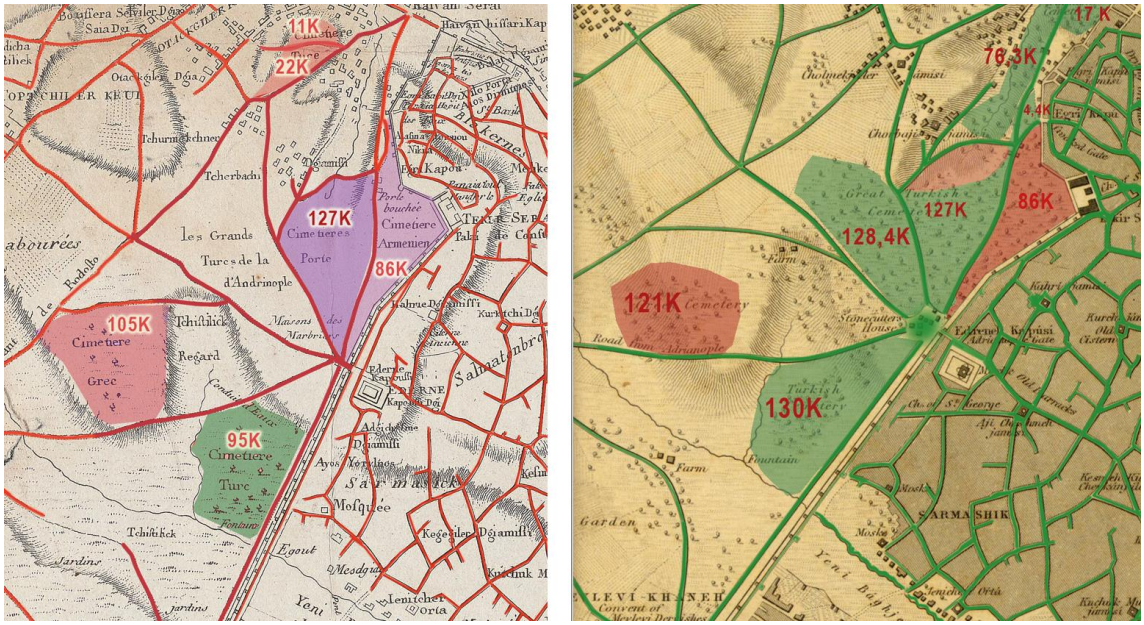
Şekil 3. 11. 1786-1840 Tarihi Yarımada Mezarlık Alanları Değişimi, Yeşil: Türkler, Kırmızı ve Mor: Gayri Müslümler

1786 Kauffer haritasında Silivri Kapı çıkışının kuzeyinde ve güneyinde bulunan iki adet Türk Mezarlığı'ndan sadece kuzeyde bulunanı 1840 B.L. Davies haritasında bulunmaktadır. Güneyde bulunan mezarlık yok olmuştur.

Şekil 3. 12.1786 ve 1840 Haritası Yeni Kapı Çıkışı Güneyinde Yok Olan Mezarlık Alanı (Yeşil: Türk Mezarlıkları)

Daha kuzeyde ise Edirne Kapısı çıkışındaki küçük bir meydan ve ondan dağılan ışınsal ulaşım ağı dikkat çekmektedir. Işınsal ağın içinde kalan beş adet yapı adası kalmaktadır. Bunların dördü Türk Mezarlığıdır. 1786 Kauffer haritasında ışınsal ağın ayırdığı beş yapı adasında bir tanesi mezarlıkken 1840 haritasında beş yapı adasından dördü mezarlık olarak çoğalmıştır. Kuzeydeki üçü '' Great Turkish Cemetery'' adıyla geçmekte, güneydeki ise sadece '' Turkish Cemetery'' adıyla geçmektedir. Arada boş kalan yapı adası ise '' Farm'' tarla ve '' Stonecutter's House'' taşçı evi olarak geçmektedir. Batıda ise '' Greek Cemetery'' adıyla Rum Mezarlığı dikkat çekmektedir. ''Road from Adrianople'' Edirne'den gelen yolun üzerinde kalmaktadır. Ayvansaray tarafında ise sur dışında kalan Türk Mezarlığı, Edirne Kapı'daki mezarlığın devamı niteliğindedir.

Şekil 3. 13. 1786 Haritası ve 1840 Haritasında Edirne Kapı Dışında Görülen Işınsal Ulaşım Ağı, Türk ve Rum Mezarlıkları (Yeşil: Türk, Mor ve Kırmızı: Gayrimüslim)

1786-1840 arası Tarihi Yarımada mezarlık alanları değişimi hakkında genel çıkarım yapılacak olursa; Sur dışına doğru ulaşım ağı seyrek niteliktedir. Yapı adaları büyük halde ve 1786'ya göre imar faaliyetlerinin durgun seyretmiştir. 1786'dan 1840' a kadar olan gelişim sonucu ortaya çıkan yeni mezarlık alanı ihtiyacı sur dışında kalan büyük boş yapı adalarında yeni mezarlık alanlarının oluşmasına sebep olmuştur. Sur içinde büyük mezarlık alanlarının konuşlanabileceği herhangi bir yapı adası bulunmamaktadır. Sadece çok sayıda cami, mescit ve türbelerin küçük hazireleri mevcuttur.

3.1.3. 1840-1882 Tarihi Yarımada ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü

3.1.3.1. Kentsel Karakterin Değişimi: Tarihi Yarımada, 1840-1882

İstanbul haritaları kronolojik olarak incelendiğinde en köklü değişimin 1882 Stolpe Haritasında yaşandığı açıkça görülmektedir. 1786 Kauffer ve 1840 B.L. Davies haritaları arasında pek bir fark yokken, 1882 haritasında büyük değişiklikler mevcuttur. Haritalar karşılaştırılmadan önce İstanbul'da yerel yönetimde ve batılılaşma hareketleri kapsamında ciddi değişikliklerin yaşandığını belirtmek gerekir. 1839 yılında Tanzimat Fermanı ilan edilmiş ve 13 Haziran 1855'te İstanbul Şehremaneti yani batılı tarzda İstanbul Belediyesi kurulmuştur ve yönetim açısından yedi daireye ayrılmıştır. Bunlarla birlikte Menfaati-i Umumiye yasası çıkmıştır ve kamu yararı adına çeşitli yollar

genişletilmiş, yapılar yıkılmıştır ve çıkarılan Tarla Kuralı ile birlikte araziler daha küçük ve kare parsellere ayrılmıştır. Bir yandan dönem ciddi yangınların yaşandığı ve bu yangınların batılılaşma yönünde bir fırsat olarak değerlendirildiğini belirtmek gerekir. 1856 Aksaray Yangını ve 1865 Hoca Paşa yangını sonucunda ciddi değişiklikler hayata geçmiştir. Hoca Paşa yangını ardından 1865 ve 1869 arası Tarihi Yarımada en yoğun planlanma dönemi yaşanmıştır. Büyük yangınların yanı sıra 1861 Ayvansaray ve 1866 Samatya Yangını çeşitli küçük çaplı değişikliklere neden olmuştur.

Yangınlar sonucu oluşan radikal değişimlere gelinmeden önce iki harita arasındaki genel farklara bakılacaktır. 1882 haritasında 1840'a göre ciddi bir ara arter oluşumu söz konusudur. 1840 haritasında yollar arasında kalan büyük yapı adaları 1882 haritasında sık bir şekilde ara sokaklarla bölünmüştür. Ulaşım ağı miktarı neredeyse iki katına çıkmıştır. Yarımadanın doğu kısmında bol miktarda ara arter oluşumuna paralel olarak batı kısmındaki arter oluşumu bu seviyeyi yakalamıştır. Surlara gidildikçe imar faaliyetlerinin seyrekleşmesi durumu 1882 haritasında artık ortadan kalkmıştır. Yarımadanın Doğusu ile batısının gelişmişlik seviyesi aynı dereceyi yakalamıştır. Ayrıca 1840 haritasında haliç üzerinde herhangi bir köprü görülmezken 1882 haritasında haliç üzerinde Tarihi Yarımada ile perayı bağlayan iki adet köprü mevcuttur.

Şekil 3. 14.1882 Stolpe Haritasında Tarihi Yarımada ve Ulaşım Dokusu // Saygın Alkan

İstanbul haritaları kronolojik olarak incelendiğinde en köklü değişimin 1882 Stolpe Haritasında yaşandığı açıkça görülmektedir. 1786 Kauffer ve 1840 B.L. Davies haritaları arasında pek bir fark yokken, 1882 haritasında büyük değişiklikler mevcuttur. 1882 haritasında 1840'a göre ciddi bir ara arter oluşumu söz konusudur. 1840 haritasında yollar arasında kalan büyük yapı adaları 1882 haritasında sık bir şekilde ara sokaklarla bölünmüştür. Ulaşım ağı miktarı neredeyse iki katına çıkmıştır. Yarımadanın doğu kısmında bol miktarda ara arter oluşumuna paralel olarak batı kısmındaki arter oluşumu bu seviyeyi yakalamıştır. Surlara gidildikçe imar faaliyetlerinin seyrekleşmesi durumu 1882 haritasında artık ortadan kalkmıştır. Yarımadanın Doğusu ile batısının gelişmişlik seviyesi aynı dereceyi yakalamıştır.

Şekil 3. 15.1840-1882 Tarihi Yarımada Ulaşım Dokusu Karşılaştırması// Saygın Alkan

1882 haritasında bir başka göze çarpan değişiklik ise demografik yapı lejantının gelmiş olmasıdır. Lejantta koyu gri renk ile Hristiyanlar belirletilmiştir.1882 haritasında Edirne Kapısı Bölgesi, Top Kapısı Bölgesi, Avrat Pazarı Bölgesi'nin batısı (Burcu Hoca'ya sor), Samatya Kapı Bölgesi, Yeni Kapı-Fener-Balat Bölgesi, Kum Kapı Bölgesi ve Kapalı Çarşı bölgesinde Hristiyan yerleşimleri bulunmaktadır.

Şekil 3. 16. 1882 Stolpe Haritası Edirne Kapısı, Top Kapısı ve Avrat Pazarı Hristiyan Yerleşim Bölgeleri (Gri Renkli Alanlar)

Şekil 3. 17.1 882 Stolpe Haritası: Samatya Kapısı, Yeni Kapı- Fener- Balat ve Kum Kapı Bölgesi Hristiyan Yerleşimleri

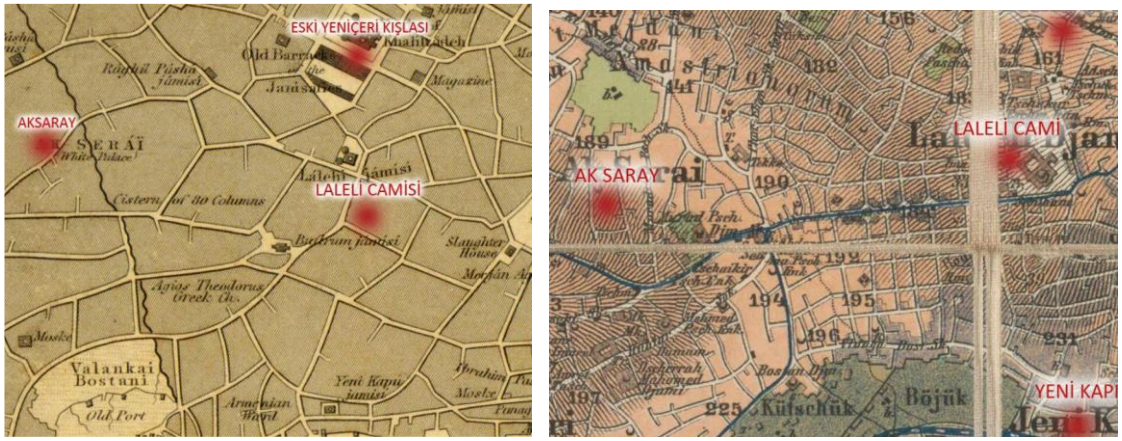

Şekil 3. 18. Stolpe Haritası: Kapalı Çarşı Bölgesi Hristiyan Yerleşimleri

Kent Dokusunda Radikal Değişimler: İstanbul Yangınları

1856 Aksaray Yangını

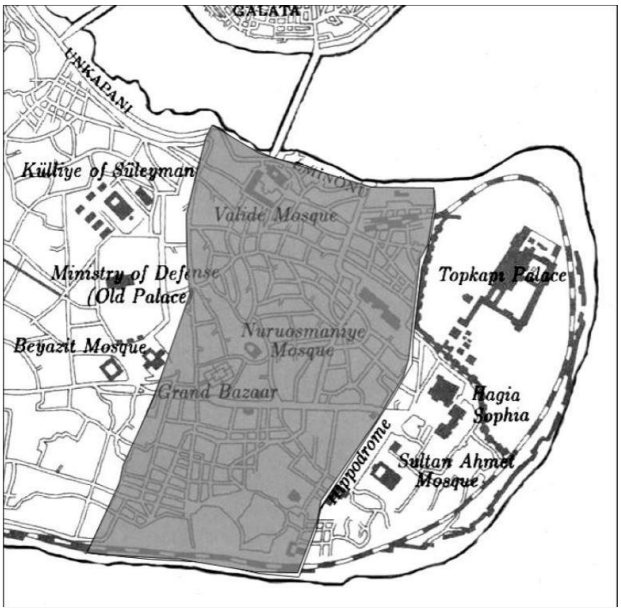
1882 Stolpe Haritasında gözlemlenen ilk radikal değişim 1856 Aksaray Yangını sonucunda gerçekleşmiştir. Aksaray Caddesi, Divanyolu caddesinin devamı niteliğinde önemli bir caddedir. Bu cadde küçük bir meydanlaşma ile niteliklendirilmiştir. Bunun yanında bu caddenin bulunduğu bölgede ulaşım dokusu değişmiştir. Burada çıkan yangın sonucu bölgeye gridal bir ulaşım ağı gelmiştir. Yapı adaları küçülmüş, sayıları artmış ve kare şekline bürünmüştür. Aksaray Caddesini kuzey-güney yönünde dik kesen yollar ortaya çıkmıştır.

Şekil 3. 19.Aksaray Yangını Sonrası Bölgedeki Doku Değişimi

1865 Hoca Paşa Yangını:

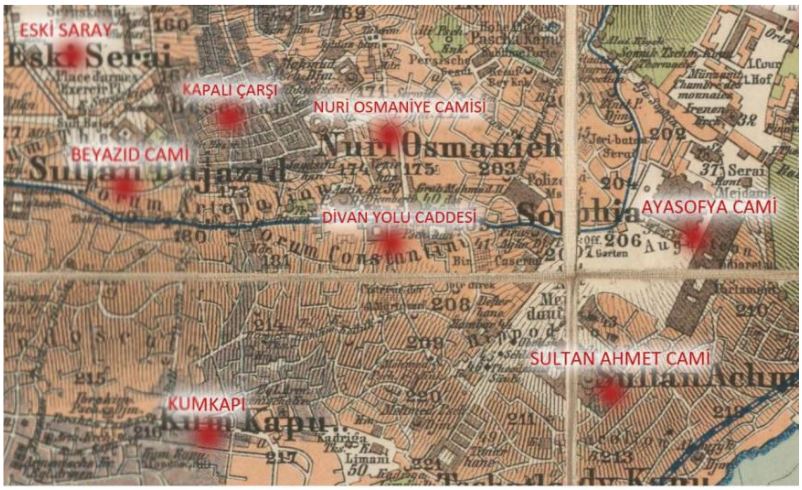
Tarihi Yarımada'da yaşanan en büyük kentsel değişim **1865 Hoca Paşa Yangını** ile yaşanmıştır. Yangın Haliçten Marmara Sahiline kadar olan büyük bir alanı etkilemiştir. Bu yangın felaketten ziyade değişim için fırsat olarak bilinmiştir. 1869 yılında Islahat-ı Turuk komisyonu kurulmuştur. '' 10'dan fazla yapısı yanan yapı adasını tarla sayılması'' şeklinde hüküm ile birlikte çoğu alan yeniden tasarlanmıştır.

Şekil 3. 20.Hoca Paşa Yangınının Yayıldığı Alan

Bu yangınla birlikte Divan Yolu Caddesinin genişliği iki katına çıkartılmıştır. Caddeyi genişletmek için ciddi yıkımlar gerekli olmuştur. Caddenin üzerinde olan Atik Ali Paşa Cami'si ve Çemberli Taş Hamamının bir kısmı yıkılmıştır. Köprülü Külliyesi ise Divan Yoluna taştığı için sökülüp güney paralelindeki caddeye yerleştirilmiştir. Ayrıca **Atik Ali Paşa Haziresi ve Sinan Paşa Haziresi de Divan Yoluna dahil edilmiştir.**

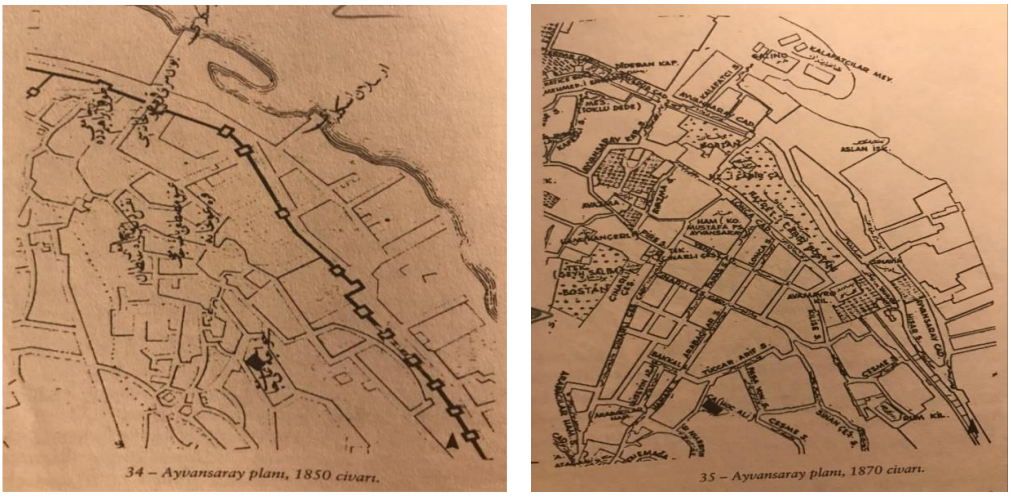
Düzenlemeler arasında çeşitli tarihi çevre koruma uygulamaları altında meydanlaşmalar da vardır. Yangından sonra Çemberlitaş'ın çevresi niteliksiz yapılardan temizlenip meydanlaştırılmıştır. Aynı şekilde Sultan Ahmet Camii'nin çevresi temizlenerek At Meydanı belirginleştirilmiştir. Ayasofya Cami çevresinde de niteliksiz yapılar temizlenerek Ayasofya Meydanı oluşturulmuştur. Bu meydanlaşmalar ile birlikte bunları birbirine bağlayan Divanyolu Caddesinin önemi daha da artmıştır.

Şekil 3. 21.1882 Haritası, Divan Yolu Caddesi, Sultan Ahmet Cami ve Ayasofya Cami Meydanlaşması

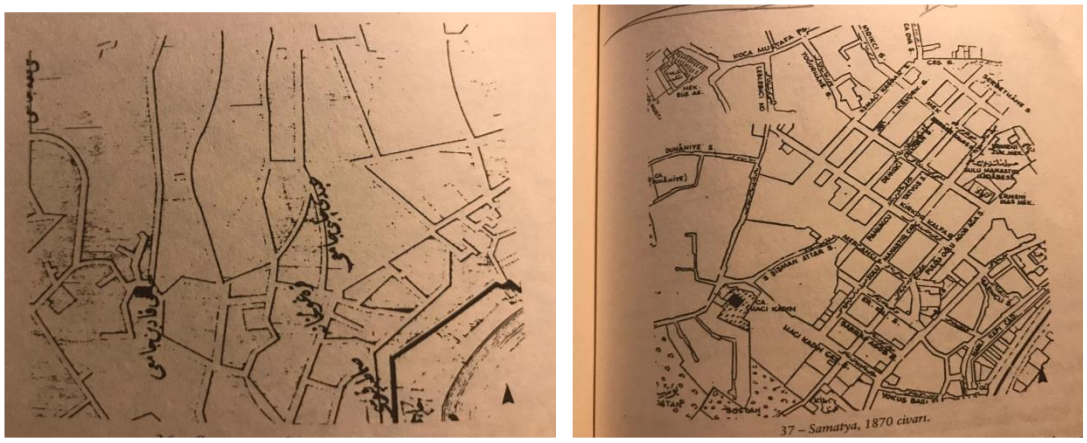
Küçük Ölçekli Değişimler:

Aksaray ve Hoca Paşa yangını gibi büyük ölçekli yangınların yanı sıra mahalle ölçeğinde çıkan küçük yangınlarda kentsel dönüşümün uygulanması için fırsat bilinmiştir. 1861 Ayvansaray Yangını ve 1866 Samatya Yangını bunlardan iki tanesidir. Ayvansaray yangınından sonra düzensiz ulaşım dokusu gridale dönüştürülmüştür yalnız sadece bölgesel nitelikte kalmıştır. Halen diğer semtlerle olan ulaşımında aksaklıklar söz konusudur.

Şekil 3. 22.1861 Ayvansaray Yangınından Sonra Bölgedeki Değişim

Ermenilerin ikamet ettiği bir mahalle **olan Samatya'da da** aynı şekilde **kısmi şekilde gridal dokuya** dönüştürülmüştür ve **diğer semtlerle ulaşım konusunda sıkıntı**lar vardır.

Şekil 3. 23. 18566 Samatya Yangınından Sonra Bölgedeki Değişim

3.1.3.2.Mezarlık Alanlarının Dönüşümü: Tarihi Yarımada, 1840-1882

1882 Stolpe Haritasında mezarlıklar daha önceki haritalarda olduğu gibi yine sur dışında konuşlanmışlardır. Fakat 1840 haritasına göre konumları sabit olmakla birlikte batıya doğru neredeyse iki kat büyüklüğe sahip alana yayılmaktadırlar. Yeni oluşan büyük alana sahip mezarlıkların oluşumu da söz konusudur. Birçoğunun ismi artık haritada '' Böjük Mezaristan'', ''Büyük Mezarlık'' adıyla geçmektedir.

Şekil 3. 24. 1882 Tarihi Yarımada Mezarlık Alanları, Yeşil: Müslüman, Kırmızı: Gayri Müslim

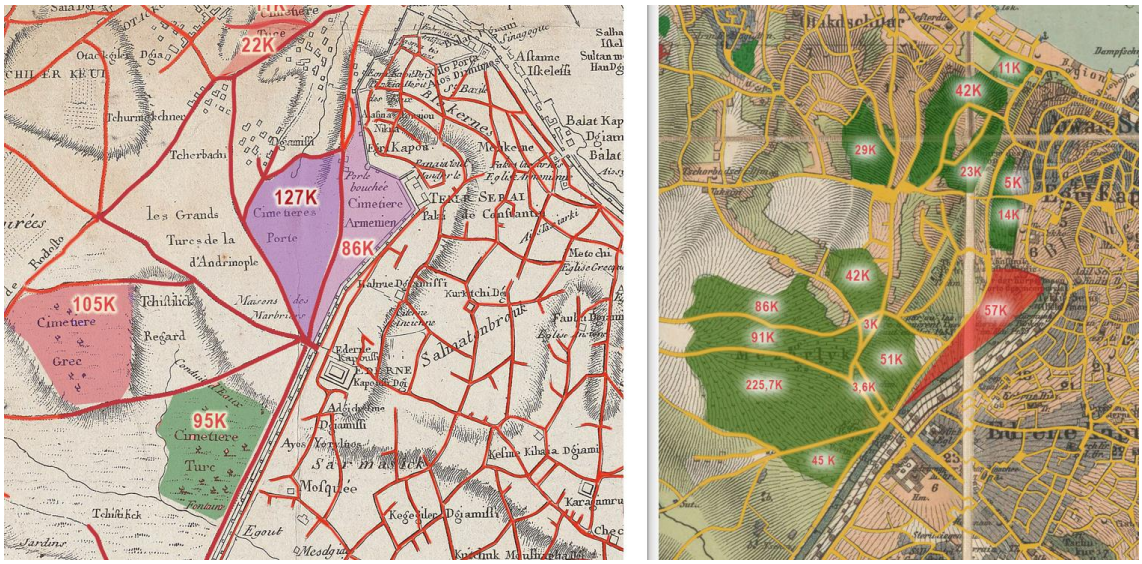

Şekil 3. 25. 1840-1882 Tarihi Yarımada Mezarlık Karşılaştırması (Yeşil: Müslüman, Kırmızı: Gayrimüslim)

Edirne Kapısı çıkışında görülen ışınsal ulaşım aksları arasında ara arterler oluştuğu görülmektedir. Yolların uzantısı kuzey batıya doğru yönlenmiştir. Mezarlık alanı batı yönüne doğru büyümüştür. Dört yapı adası arasında kalan mezarlık alanı sekiz

yapı adasına hakim hale gelmiştir. Ayrıca 1840 haritasında dört adet ışınsal kolun bir tanesi ‘’farm’’ ve ‘’ Stone Cutters House’’ adıyla, tarla olarak geçmekteyken Stolpe haritasında son tarla olarak kalan bu yapı adası da mezarlığa dönüşmüştür.

Ayrıca 1882 Stolpe Haritasında dikkat çeken farklı bir değişiklik ise kapının kuzey doğusunda surlara bitişik uzun ince üçgen yapı adası şeklinde Hristiyan mezarlığının oluşumdur. 1840 haritasında Türk Mezarlığı olan bu alanın bir kısmı Hristiyan Mezarlığına dönüşmüştür. 1882 Stolpe Haritasında Edirnekapı’da gösterilen Hristiyan yerleşimleriyle komşu konumdadır. (1882 Haritasında Şeffaf Kırmızı Bölge olarak gösterilmektedir.)

Şekil 3. 26. Edirne Kapı Çıkışı Mezarlık Alanlarının Dönüşümü (Yeşil: Müslüman, Kırmızı ve Mor: Gayri Müslim)

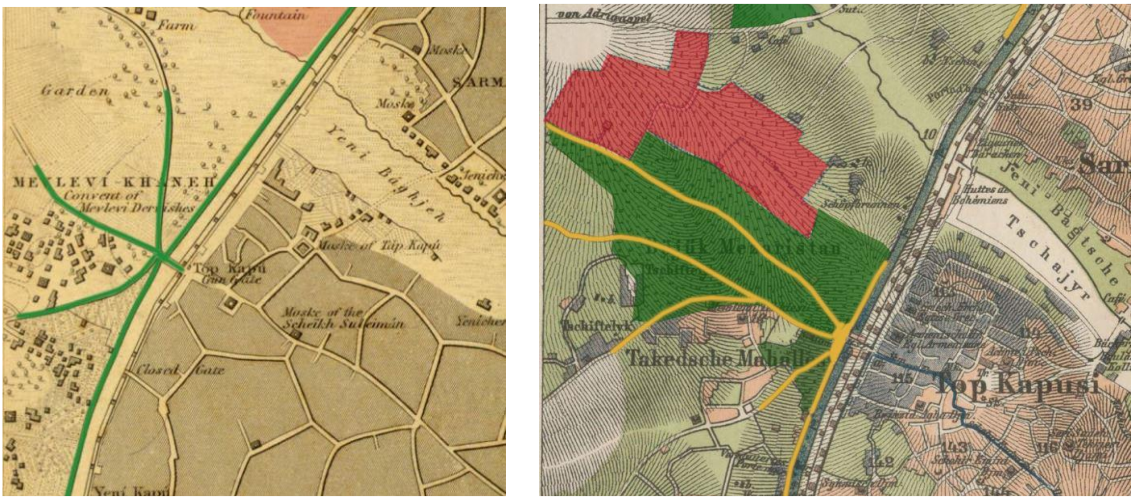
1840 Haritasında Silivri Kapısı çıkışında surlara uzanan orta ölçekli ‘’ Turkish Cemetery’’ adlı Türk Mezarlığı ise 1882 Stolpe Haritasında batıya doğru beş kat büyüklüğünde ciddi bir büyüme geçirmiştir. Silivri Kapı çıkışının sadece kuzeyinde kalan küçük bir yapı adasına üzerine de konuşlanmışken, çıkıştaki ışınsal aksın arasında kalan tüm yapı adalarına yayılmış ardından batıya doğru büyük bir miktarda gelişmiştir. Ayvansaray’ın sur dışı-batı tarafında kalan mezarlık alanları 1840 yılına göre batıya doğru gelişim geçirmiştir fakat merkezinde oluşan imar faaliyeti ise dikkat çekmektedir.

Şekil 3. 27. Silivri Kapısı Çıkışı Mezarlık Alanlarının Dönüşümü

1840 Kauffer Haritasında Top Kapısı çıkışında beşe ayrılan bir ulaşım aksı görülmektedir. Beş adet yapı adaları kuzeyden güneye sırasıyla ‘’Farm’’ tarla, ‘’ Garden’’ Bahçe, yapı toplulukları şeklinde görülen ‘’Mevlevi- KHaneh’’ Mevlevihane ve devamı şeklinde ayrılmaktadır. Beş yapı adasının üçü boş tarla ve bahçe olarak ayrılmışken, iki tanesi de Mevlevihanelere ayrılmıştır. 1882 Stolpe Haritasına gelindiğinde ise beş yapı adasından üçünün ‘’Böjük Mezaristan’’ adıyla Büyük Türk Mezarlığına, en kuzeyde kalanın haç lejantından anlaşılacağı üzere Hristiyan Mezarlığına dönüştüğü görülmektedir. ‘’Takedsche Mahallesi’’ nin oluştuğu görülmektedir ve içinde ‘’Mevlevei Tekkiesi’’ adıyla Mevlevihaneler olduğu görülmektedir ancak 1840’a göre çok daha küçük bir alana dağılmışlardır.

1882 Stolpe Haritasında ise 1840 haritasında Top Kapısı çıkışında beş yapı adasından hepsi mezarlığa dönüşmüştür. Güneyinde kalan yapı adası küçük bir Türk Mezarlığına dönüşmüşken, Kuzey tarafında kalan üç yapı adasında radikal bir büyüklükte Türk Mezarlığına dönüşmüştür. En kuzeydeki Türk Mezarlığının kuzey komşu yapı adasında ise büyük ölçekli bir Hristiyan Mezarlığı oluşmuştur.

Şekil 3. 28. Top Kapısı Çıkışı Oluşan Yeni Mezarlık Alanları (Yeşil: Müslüman, Kırmızı: Hristiyan)

3.1.4. 1882-1922 Tarihi Yarımada Ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü

3.1.4.1. Kentsel Karakterin Değişimi: Tarihi Yarımada, 1882-1922

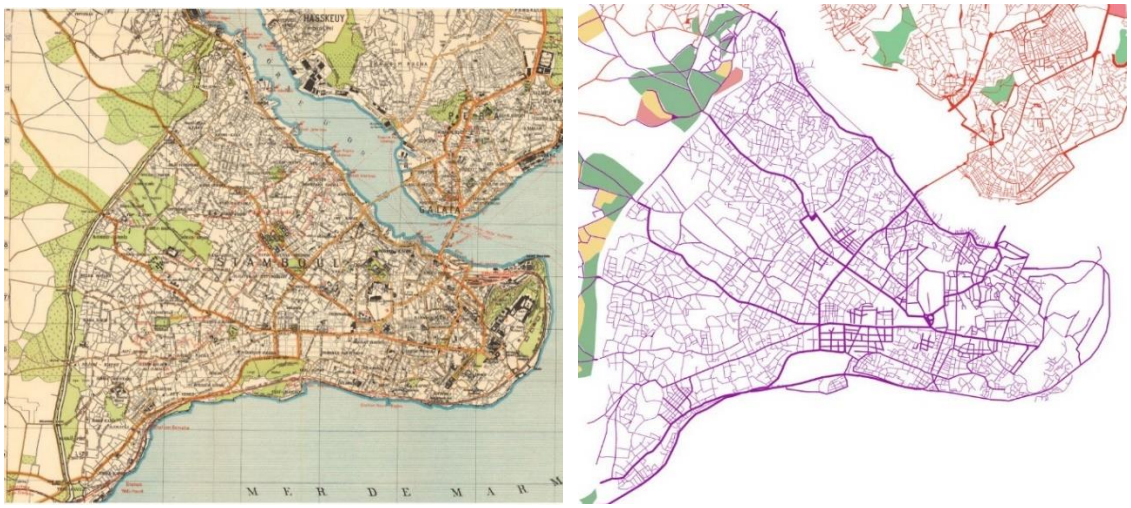
1882 Stolpe Haritası ile 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası karşılaştırıldığında imar ve ulaşım aksları yoğunluğunun aynı miktarda olduğu görülmektedir. Fakat önemli değişiklik ise kent dokusunun değişmesidir. 1922 haritasında birçok bölgede kent dokusunun gridalleştiği görülmektedir. Bunun sebebi daha önce bahsedildiği gibi batılılaşma akımları sonucunda yangınların fırsat olarak bilinmesidir.

Bunların dışında kentte batıdan doğuya doğru beş adet ana aks keskinleşmiştir. Bunlardan dördü batıdan doğuya, bir tanesi ise kuzeyden güneye doğrudur. Batıdan doğuya doğru olanlar;

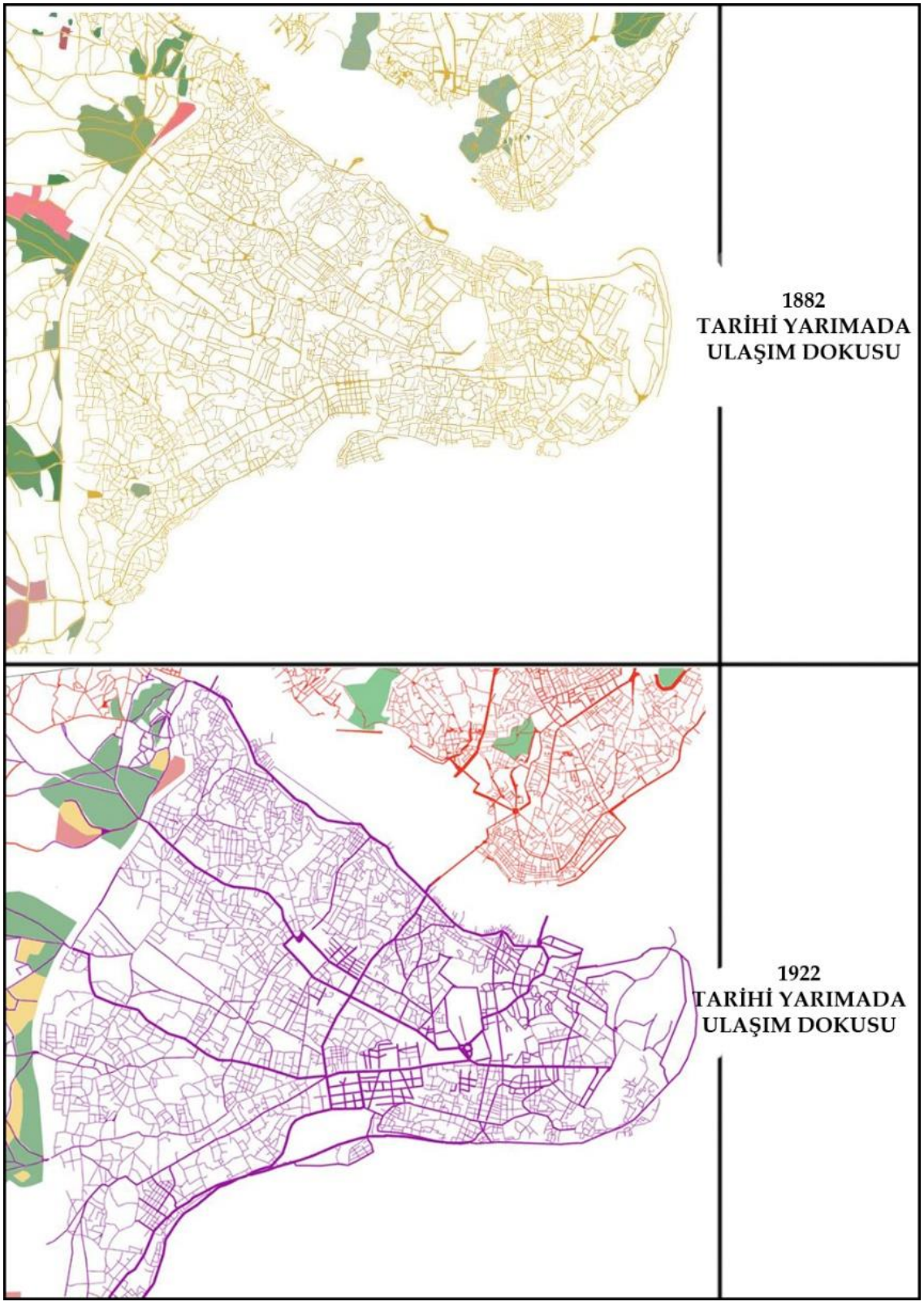
Bunlardan bir tanesi Haliç Sahili boyunca devam edip Ayvansaray ’da sonlanmakta, bir tanesi Marmara Sahili Boyunca devam edip Samatya’da sonlanmakta, Bir tanesi Divan Yolu Caddesinden çıkıp Aksaray’dan devam edip kuzeye doğru kıvrılarak Top Kapısı’nda sonlanmakta, Bir diğeri ise yine Divan Yolu Caddesinden çıkıp Beyazıd Meydanından kuzey batıya doğru yönlenip Edirne Kapı ’da sonlanmaktadır.

Kuzeyden güneye olan ise Unkapanı’ndan başlayıp güneye doğru Şehzadebaşı ve Aksaray’dan geçip Cerrah Paşa’da sonlanmaktadır.

Gridal dokuya geçen bölgeler ise batıdan doğuya sırasıyla; Gedik Paşa, Nişantaşı, Yeni Kapı, Vezneciler, Zindan kapı, Unkapanı, Aksaray, Fatih, Gül Cami, Balat, Ayvansaray, Yüksek Kaldırım, Samatya bölgeleri olmuştur.

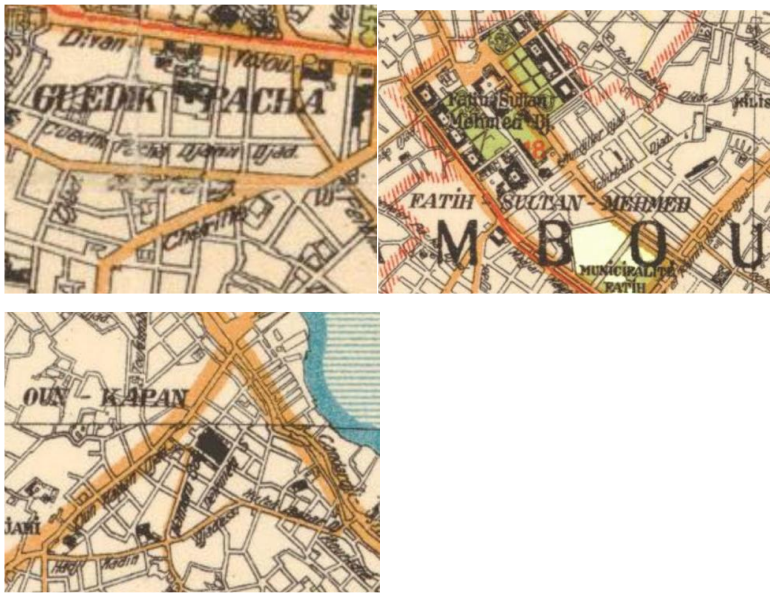
Şekil 3. 29.1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritasında Tarihi Yarımada ve Ulaşım Dokusu // Saygın Alkan

Şekil 3. 30. Tarihi Yarımada Ulaşım Dokusu Karşılaştırması 1882-1922

Şekil 3. 31. Sırasıyla 1922 Samatya, Gül Cami, Nişantaşı

Şekil 3. 32. Sırasıyla 1922 Gedik Paşa, Fatih, Unkapanı

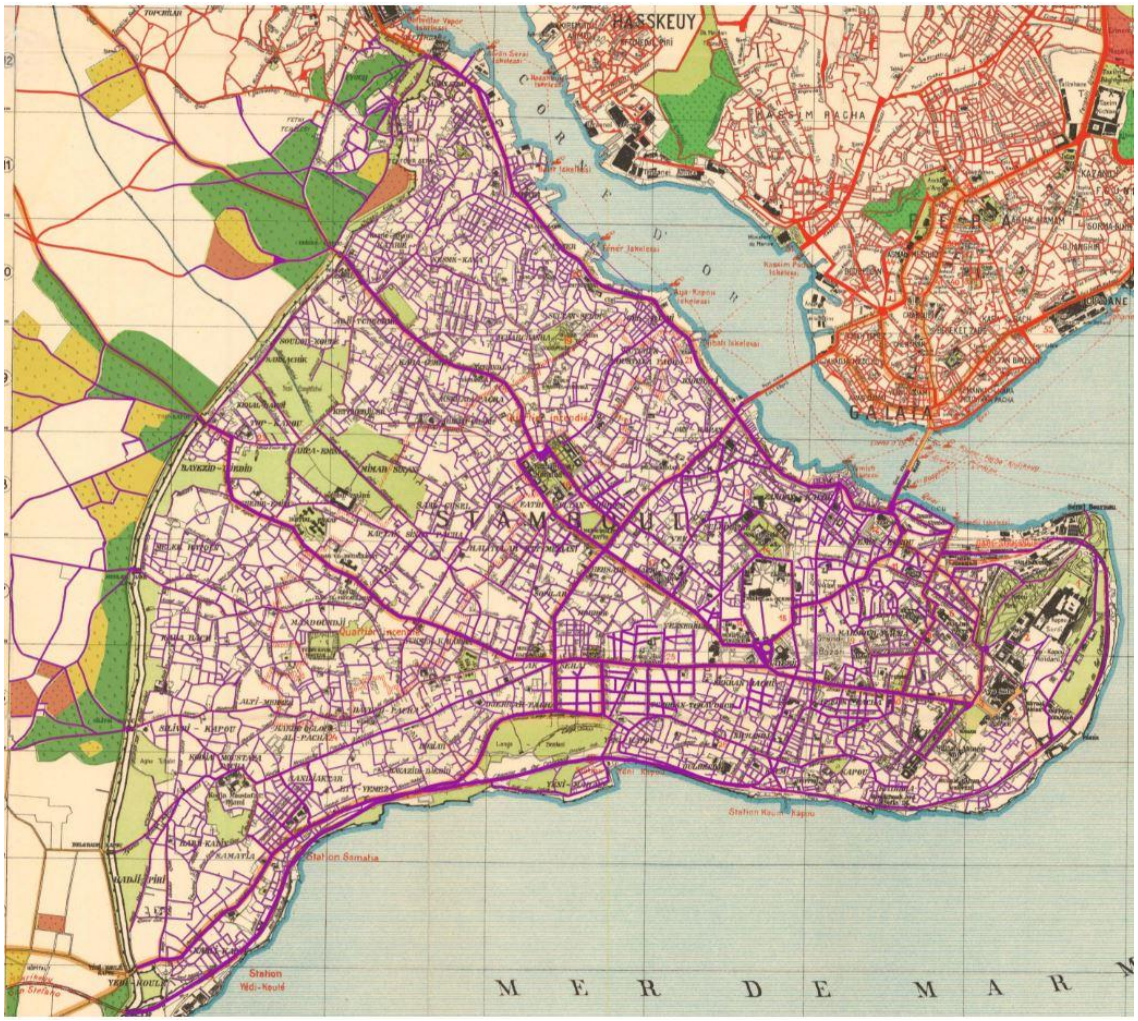
Şekil 3. 33. Sırasıyla 1922 Balat,1922 Ayvansaray,1922 Gül Cami

Referans Noktalarının Değişimi Tarihi Yarımada 1882- 1922

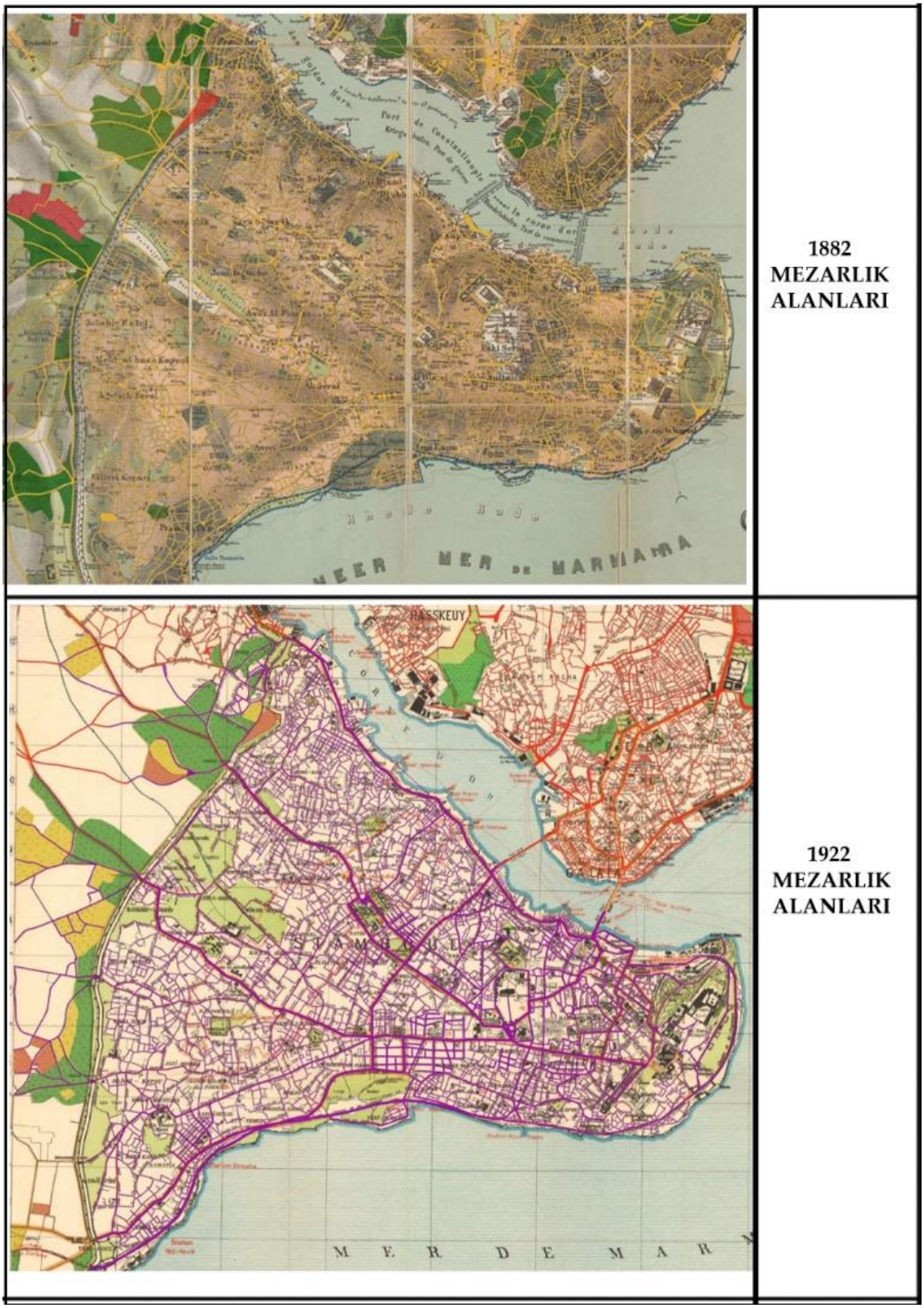
1922 Haritasında daha önceki yıllarda bahsedilen referans noktalarının %90 ı korunmuştur. Bölgedeki en önemli değişim Eski Saray'ın yıkılması olmuştur. Bugün yerinde İstanbul Üniversitesi ve Süleymaniye Camii bulunmaktadır. Bölgede daha önce bahsedildiği üzere batıdan doğuya doğru 4 adet ana aks, kuzeyden güneye is 1 adet ana aks belirginleşmiştir.

3.1.4.2.Mezarlık Alanlarının Dönüşümü: Tarihi Yarımada, 1882-1922

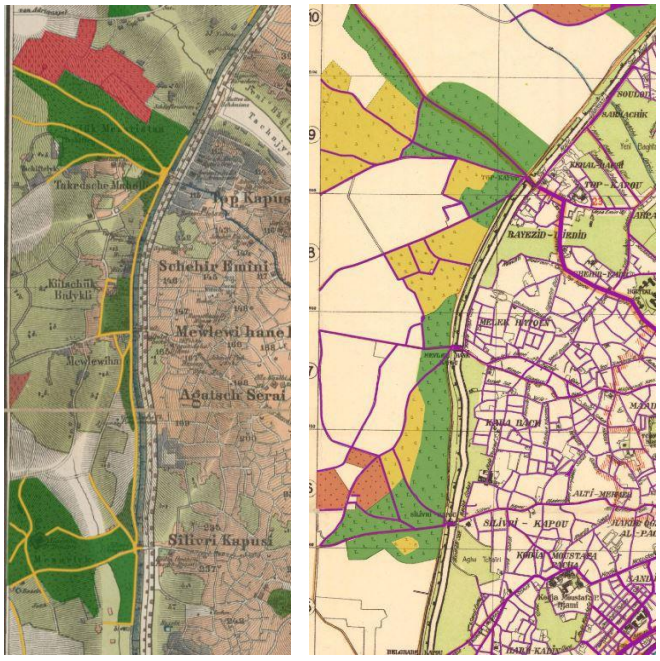
1882 Stolpe Haritası Mezarlıkları ile 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası Mezarlıkları karşılaştırıldığında mezarlık alanlarının büyük ölçüde doğal sınırlarına ulaştığı görülmektedir. Dikkat çeken tek karakteristik değişim Top Kapısı ile Silivri Kapısı arasındaki sur hattı boyunca mezarlık alanlarının birleştiği boş yapı adasının kalmamış olmasıdır. Bazı yeni eklenen yollar sayesinde oluşan orta ölçekli yapı adalarında çoğunlukla Hristiyan mezarlıkları oluştuğu görülmektedir. Müslüman mezarlık alanları büyük oranda sabit kalmıştır.

Şekil 3. 34. Tarihi Yarımada Aksları ve Mezarlık Alanları 1922 (Yeşil: Türk, Kırmızı: Hristiyan, Sarı: Parklar)

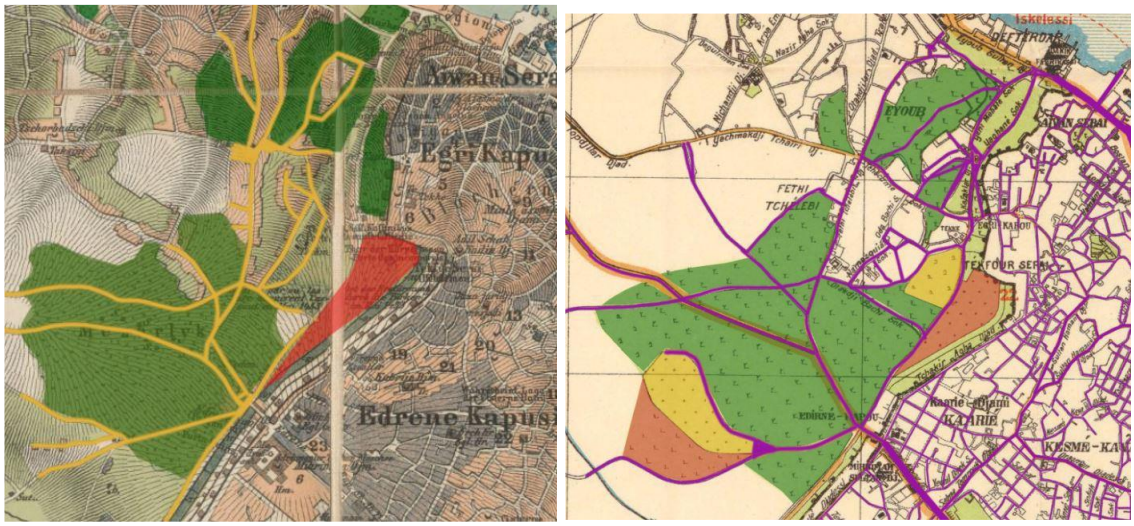
Şekil 3. 35. 1882-1922 Tarihi Yarımada Mezarlık Alanları Karşılaştırması

Şekil 3. 36. Top Kapısı, Mevlevihane Kapısı ve Silivri Kapısı Mezarlık Alanları Değişimi 1882-1922 (Yeşil: Türk, Kırmızı: Hristiyan Mezarlıkları, Sarı: Parklar)

1882 Stolpe Haritası ile 1922 Osmanlı Anonim Şirketi haritasında Top Kapısı çıkışındaki mezarlık alanlarını karşılaştırıldığı zaman en önemli değişiklik 1882 haritasında üç yapı adasına bölünmüş ‘’ Böjük Mezaristan’’ Türk Mezarlığı kuzeyindeki komşu Hristiyan mezarlık alanlarının komple yok olduğu görülmektedir.

1882 Stolpe Haritası ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi haritasında Mevlevihane Kapısı Çıkışındaki mezarlık alanları karşılaştırıldığında ise Mevlevihane Kapısı çıkışındaki Türk mezarlık alanlarının kuzey güney yönünde daha büyük bir yayılım göstererek Silivri Kapısındaki mezarlık alanıyla birleştiği görülmektedir. Silivri Kapıdaki Türk mezarlık alanlarında kopuk olan yollar birleşerek daha çok yapı adası oluşmuştur ve buradaki Türk mezarlık alanının bir kısmı yok olup, ortası boş üç yapı adasına dağılmış Hristiyan Mezarlığı dikkat çekmektedir.

Şekil 3. 37. Edirne Kapısı çıkışı 1822 ve 1922 Haritalarında Görülen Mezarlık Alanları Değişimi

1882 Stolpe Haritası ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritalarında Edirne Kapısı dışındaki Mezarlık alanlarındaki değişim gözlemlendiği zaman küçük çaplı değişimler dikkat çekmektedir. İlk olarak Türk mezarlık alanları arasında yeni yollar oluşarak daha çok bölünmüş ve yapı adaları çoğalmıştır. Büyüklük olarak ise yaklaşık olarak aynı nitelikte kalmıştır. Türk Mezarlık alanının doğusunda kalan surlara komşu olan uzun ince Hristiyan mezarlık alanı ise olduğu gibi korunmuş haldedir. Ancak bu bölgedeki Türk mezarlık alanlarının güney batısında Hristiyan mezarlık alanının oluştuğu görülmektedir. Türk mezarlığı ve Hristiyan mezarlığı arasında komşu olmalarını engelleyen bir park mevcuttur.

Genel olarak 1882 ile 1922 haritaları karşılaştırıldığında Tarihi Yarımada sur dışında kalan mezarlık alanlarında bir büyüme göze çarpmamakta ve yaklaşık olarak doğal sınırlarına ulaştığı görülmektedir. En önemli değişimin Top Kapısı ile Silivri Kapısı arasında kalan alanın sur hattı boyunca mezarlık alanlarıyla dolduğunu görülmesidir. Bunun dışında yarım kalan yollar birleşmiş, daha çok yapı adası ortaya çıkmıştır. Yeni oluşan yapı adalarında ise Hristiyan mezarlık alanlarının ortaya çıkışı görülmektedir.

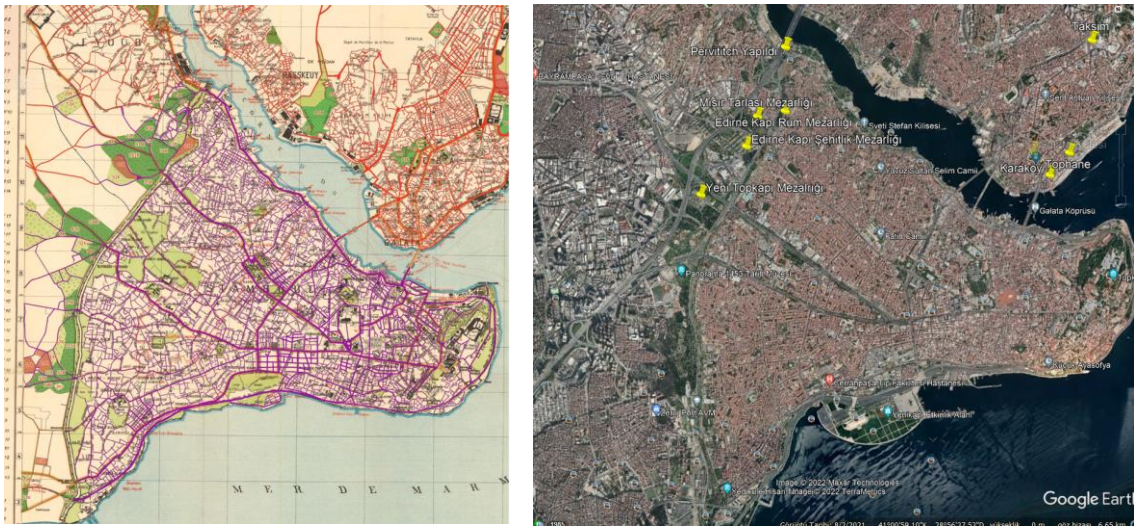
3.1.5. 1922-1945 Tarihi Yarımada Ve Mezarlık Alanlarının Mekansal Dönüşümü

3.1.5.1.Kentsel Karakterin Değişimi, Tarihi Yarımada 1922-1945

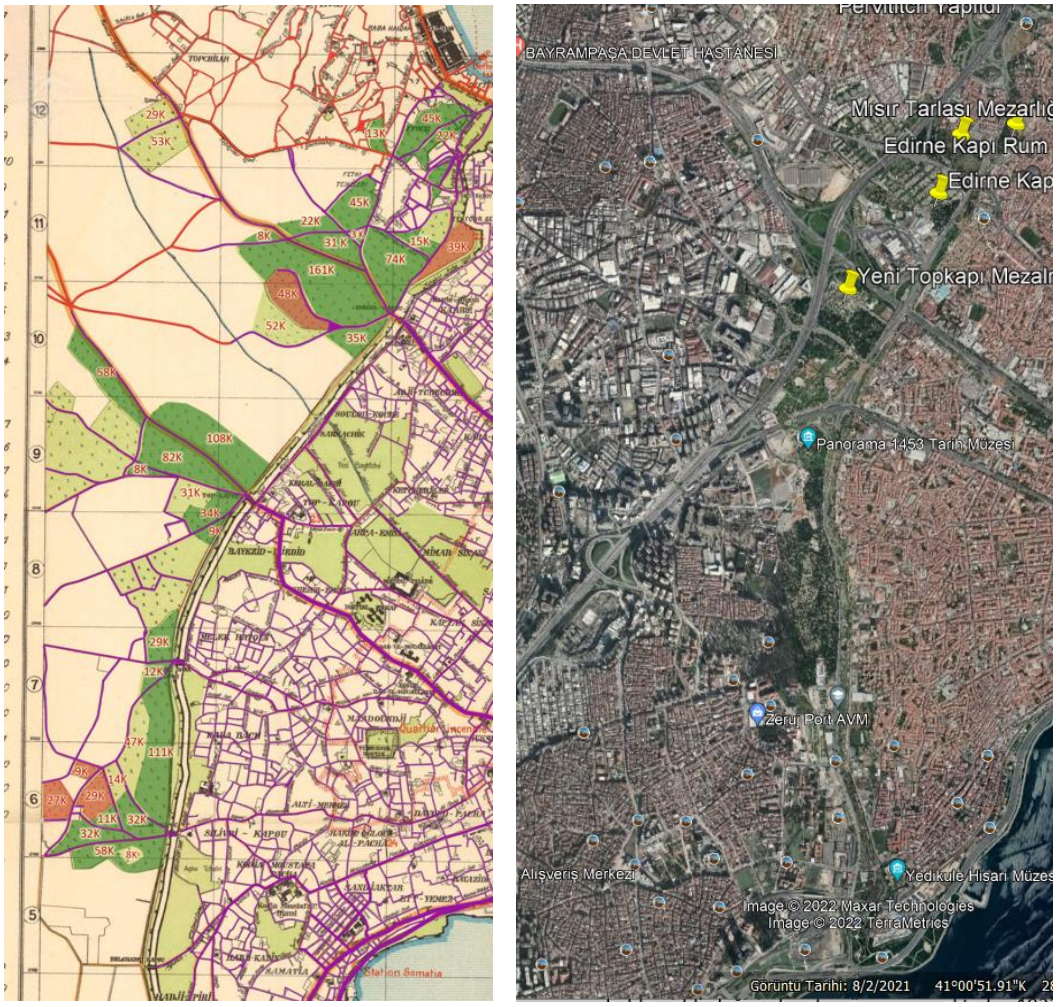
Tez kapsamında yapılan araştırmalar kapsamında Tarihi Yarımada'ya dair 58 adet Pervititch Paftası bulunmuştur. Bu paftalar 18 Nolu Pervititch paftasından 79 Nolu paftaya kadar bazı kayıplarla gitmektedir. Bunun yanında Pervititch haritalarında hepsi yer almayan tarihi yarımada surlarının eksik kısımları için 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritasından yararlanılmıştır.

58 adet Pervititch Paftası incelendiğinde ise bunlardan 21, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 38, 39, 41, 42, 44, 45, 46, 48, 53, 57 Nolu paftalarda ağırlıklı olarak cami haziresi ve türbe olmak üzere çeşitli mezarlık alanları görülmüştür.

Tarihi Yarımadaya bakıldığı zaman sur içindeki ana aksların korunduğu görülmektedir. Ana akslar arasında kalan ara akslarda yaratılan çıkmaz sokaklar ise nerdeyse tamamına yakın yok edilmiştir. Tarihi surları delip geçen ulaşım akslarının ise sur dışında daha kuvvetlendiği ve alt akslara ayrıldığı görülmektedir. Sur içinde ise yine ana akslar korunarak ulaşım dokusu yoğunlaşırken yapı adaları küçülmüş ve sayıları artmıştır. Günümüzde surların üzerinde açılan geçiş sayısı artmışken Tarihi Yarımadada büyük dönüşüm surların dışında yaşanmıştır. Haliç Köprüsü'nün inşa edilmesiyle birlikte, Beyoğlu ve Tarihi Yarımada arasındaki ulaşım kuvvetlenmiştir. Haliç Köprüsü'nün devamı olan O-1 otoyolu ise geniş yol genişlikleriyle belirgin bir aks oluşturmaktadır ve sur dışında kalan tarihi mezarlık alanlarının birçoğunun üzerinden geçmektedir. 1922 haritasında Tarihi Yarımada'da sur dışında ulaşım dokusu ve yapı yoğunluğu oldukça az iken günümüzde kent sur dışına doğru büyümeye başlamıştır, ulaşım dokusu sıklaşmış, yerleşim miktarı sur içi seviyesine gelmiştir. Yerleşimlerin ise büyük çoğunluğunu konut yapıları oluştururken, sanayi yapıları ise azımsanmayacak miktarda bulunmaktadır.

Şekil 3. 38.Tarihi Yarımada, 1922 Haritası ve 2022 Uydu Görüntüsü

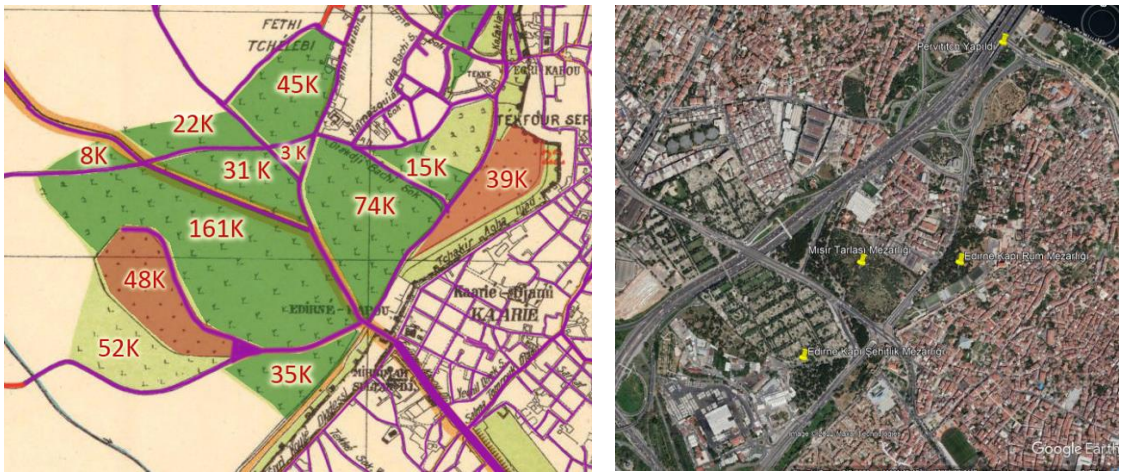

Şekil 3. 39.Tarihi Yarımada, Sur Dışında Kalan Alanlar, 1922 Osmanlı Haritası ve 2022 Uydu Görüntüsü

3.1.5.2. Mezarlık Alanlarının Mekânsal Dönüşümü, Tarihi Yarımada 1922-1945

Mezarlık Alanlarının Dönüşümü; Tarihi Yarımada, 1922-2022, Eğri Kapı- Edirne Kapı Mezarlıkları

1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası ile günümüz uydu görüntüleri karşılaştırıldığında, Tarihi Yarımada Surları üzerinde Eğri Kapı ve Edirne Kapı çıkışındaki mezarlık alanlarında büyük bir miktarı korunduğu halde ciddi değişimler de göze çarpmaktadır. 1922 yılı haritasında 35.000, 161.00, 74.000, 31.000, 3.000, 22.000, 45.000, 15.000 ve 39.000 metrekare olmak üzere 11 parçaya ayrılmış olan mezarlık alanı 394.000 metrekare alan kaplamaktayken günümüzde bu rakam 183.000 metrekareye düşmüştür. Surlara bitişik olan Hristiyan Rum Mezarlığı korunmaktadır. Yolların organik bir şekilde ayırdığı Müslüman Mezarlıkları da ortalarına kadar korunmuşken kuzeyde üzerinden büyük bir alan kaplayarak geçen 0-1 Otoyolu bulunmaktadır. Yola varmadan önceki kısımda Mısır Tarlası Mezarlığı ve Edirne Kapı Şehir Mezarlığı günümüzde halen büyük alanlar kaplayarak korunmaktadır fakat Mısır Tarlası Mezarlığı'nın kuzey batı kısmında büyük alana sahip konut alanları ortaya çıkmıştır. Güney kısımda yer alan Hristiyan mezarlığı ise yok olmuş durumdadır.

Şekil 3. 40. 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası- 2022 Uydu Görüntüsü, Edirne Kapı Çıkışındaki Mezarlık Alanları

Mezarlık Alanlarının Dönüşümü: Tarihi Yarımada, 1922-2022, Top Kapısı Mezarlıkları

1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası ile günümüz uydu görüntüleri karşılaştırıldığında, Tarihi Yarımada Surları üzerinde Top Kapısı çıkışındaki mezarlık alanlarında büyük bir miktarı korunduğu halde ciddi değişimler de göze çarpmaktadır. 1922 yılında 9.000, 34.000, 82.000, 8.000, 108.000 ve 58.000 metrekare olmak üzere 6 parçaya ayrılmış ve toplamda 299.000 metrekare alan kaplayan mezarlık alanları günümüzde yaklaşık yarısını kaybederek 142.000 metrekareye düşmüştür. Top Kapısı Çıkış yolunun üzerindeki 108.000 metrekare alan kaplayan mezarlık alanı tamamen parka dönüşmüştür. Güneyde kalan küçülmenin aksine büyüyerek günümüzdeki Yeni Topkapı Mezarlığını oluşturmaktadır. Mezarlık alanlarının kuzey kısmından ise Edirne Kapı Mezarlığı'ndan da devam eden O-1 otoyolu geçmektedir. Kuzeyde kalan 58.000 metrekarelik alan ise tamamen yok olmuştur.

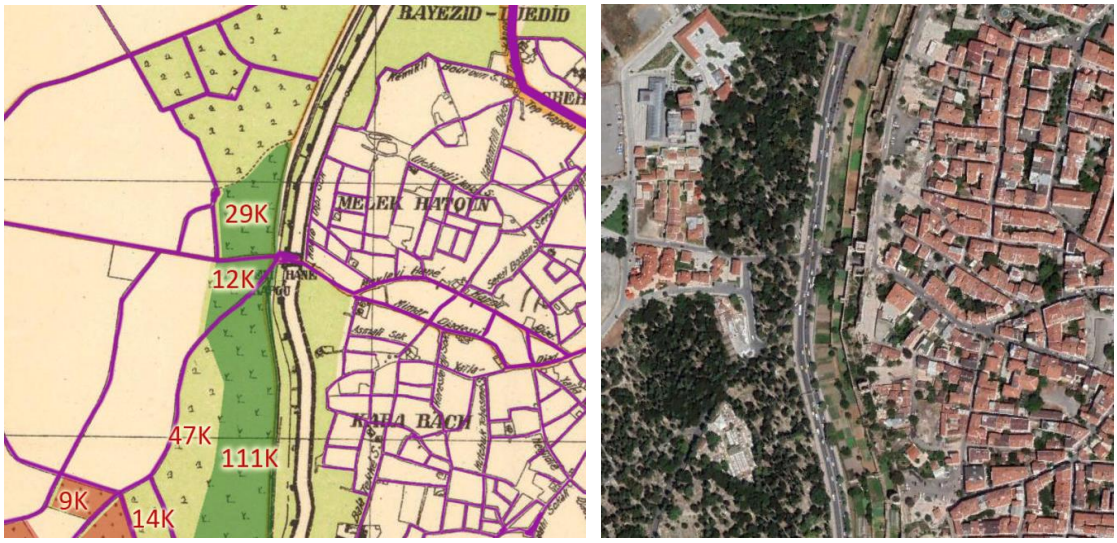

Şekil 3. 41.1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası- 2022 Uydu Görüntüsü, Edirne Kapı Çıkışındaki Mezarlık Alanları

Mezarlık Alanlarının Dönüşümü: Tarihi Yarımada, 1922-2022, Mevlâna Kapı Mezarlıkları

1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası ile günümüz uydu görüntüleri karşılaştırıldığında, Tarihi Yarımada Surları üzerinde Mevlâna Kapısı çıkışındaki mezarlık alanlarının tamamı korunduğu gibi üzerine büyüdüğü görülmektedir. Mevlâna Kapısı çıkışının güneyinde kalan mezarlık alanı güneye doğru büyüyerek Silivri Kapısındaki mezarlık alanları ile birleşmektedir. Mevlâna Kapısı çevresindeki mezarlık

alanları toplamda 1922 yılında 29.000, 12.00 ve 55.000 metrekare olmak üzere üç parçaya ayrılan mezarlık alanları toplamda 96.000 metrekareden günümüzde 216.000 metrekareye çıkmıştır. Kuzeydeki Merkez Efendi Mezarlığı güneyindeki ise Yeni Kozlu Mezarlığı ismini almıştır.

Şekil 3. 42.1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası-2022 Uydu Görüntüsü Mevlana Kapı Çıkışındaki Mezarlık Alanları

Mezarlık Alanlarının Dönüşümü: Tarihi Yarımada, 1922-2022, Silivri Kapı Mezarlıkları

1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası ile günümüz uydu görüntüleri karşılaştırıldığında, Tarihi Yarımada Surları üzerinde Silivri Kapı çıkışındaki mezarlık alanlarının Mevlâna Kapı Mezarlıkları ile aynı şekilde tamamı korunduğu gibi üzerine büyüdüğü görülmektedir. 1922 yılında 58.000, 32.000, 11.000, 32.000, 27.000, 29.000, 9.000 ve 55.000 metrekare olmak üzere 8 parçadan oluşan toplam 169.000 metrekare alan kaplayan mezarlık alanları günümüzde büyüyerek 220.000 metrekareye ulaşmıştır. Mezarlık alanlarının batısında Hristiyan mezarlık alanları, doğusunda surlarla bitişik Müslüman mezarlıkları bulunmaktadır. Batıdaki Hristiyan Mezarlıklarının günümüzdeki ismi Balıklı Rum Mezarlığıdır. İki dine mensup mezarlık alanları da olduğu gibi korunup üstüne büyümüştür.

Şekil 3. 43. 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası-2022 Uydu Görüntüsü Silivri Kapı Çıkışındaki Mezarlık Alanları

Mezarlık Alanlarının Dönüşümü: Tarihi Yarımada, 1922-2022, Yedikule Kapı Mezarlıkları

1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası ile günümüz uydu görüntüleri karşılaştırıldığında, Tarihi Yarımada Surları üzerinde Yedikule Kapı çıkışındaki mezarlık alanlarının yarı yarıya azaldığı görülmektedir. Yedikule Kapı çıkışının kuzeyinde kalan 13.000 metrekarelik tarihi Müslüman mezarlığı korunmuşken güneyinde kalan 5.000 metrekarelik mezarlık alanı yoktur. Kuzeyde kalan mezarlık alanı Yedikule Mezarlığı ismini almıştır. Güney tarafta 13.000 metrekare alan kaplayan Müslüman mezarlık alanı korunarak Kazlı Çeşme Mezarlığı ismini almıştır. Kuzey tarafta bulunan ve 15.000 metrekare alan kaplayan Hristiyan mezarlığı ise yine Hristiyanlara ait Balıklı Rum Hastanesi ve bahçesine dönüşmüştür. Mezarlık alanı ise görülmemektedir. Toplamda ise 66.000 metrekare olan mezarlık alanları günümüzde 31.000 metrekareye düşmüştür.

Şekil 3. 44.1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası-2022 Uydu Görüntüsü Yedikule Kapı Çıkışındaki Mezarlık Alanları

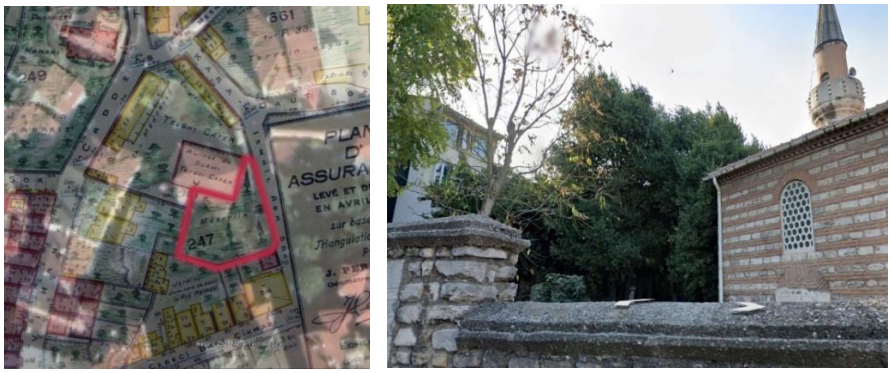
Tarihi Yarımada 25 Nolu Pafta, 247 Nolu Yapı adası, Tevkii Cafer Cami Haziresi, Korunmuş Durumda

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 25 Nolu pafta Fener bölgesine aittir ve 1929 yılı Nisan ayında yapılmıştır. Bu paftada 247 Nolu adada yaklaşık olarak geometrideki yamuk alanı şeklindedir. Selvi ağacı simgesiyle de belirtilmiş mezarlık alanı görülmektedir. Bu mezarlık alanı ‘’ Ruines du Djami Tevghi Cafer’’ yapısı ortasında olacak şekilde komşu haldedir. Çevirisinde çıkarılacağı üzere burada Tevkii Cafer Caminin kalıntıları bulunmaktadır ve kalıntı şeklinde mezarlık alanına sahiptir. 385 metrekare alana sahiptir.

Günümüzde bu mezarlık alanının bulunduğu bölgeye bakıldığı zaman Tevki Cafer Cami halen bulunmaktadır. İncelendiği zaman ilk olarak 1842 ile birlikte son restorasyonunun 1979-80 yılında yapıldığı saptanmıştır ve halen haziresi mevcuttur.

Şekil 3. 45. Pervitich Haritaları ve Uydu Görüntülerinde 247 Nolu Ada, Tevkii Cafer Cami Haziresi

Şekil 3. 46.Pervitich Haritası ve Uydu Görüntülerinde 247 Nolu Adanın Çakıştırılması ve Günümüz Fotoğrafı

Tarihi Yarımada 26 Nolu Pafta 294 Nolu Ada- (32 Nolu Pafta 294 Nolu Ada), Korunmuş Mehmet Ağa Cami Haziresi, Bir Kısmı Yıkıntılarla İşgal Edilmiş Nitelikte

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 26 Nolu pafta Balat- Fetiye ve Kesmekaya bölgeleri için yapılmıştır. Yapılış Yılı 1929 yılı haziran ayına denk gelmektedir. Bu paftada 294 Nolu Adada Mehmet Ağa Camisi Haziresi görülmektedir. Aynı zamanda 32 Nolu paftada 294 Nolu ada da görülmektedir. 1100 metrekarelik alana yayılmıştır. Günümüzde Mehmet Ağa Cami korunmuşken hazirenin kuzey kısmında çeşitli düşük bütçeli yapılar mevcuttur. Görsellerde sarı renk ile ifade edilmiştir

Şekil 3. 47. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 294 Nolu Ada

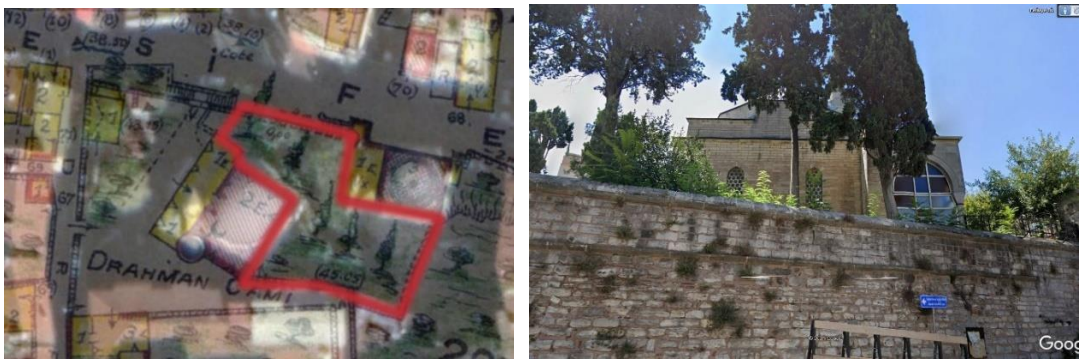
Şekil 3. 48. Mehmet Ağa Cami, Haziresi ve Arkasında Hazire Üstüne İnşa Edilen Düşük Bütçeli Yapılar

Tarihi Yarımada 26 Nolu Pafta 297 Nolu Ada- Korunmuş Drahman Cami Haziresi

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 26 Nolu pafta Balat- Fetiye ve Kesmekaya bölgeleri için yapılmıştır. Yapılış Yılı 1929 yılı haziran ayına denk gelmektedir. Bu paftada 297 Nolu Adada Mehmet Rahman Cami ve haziresi görülmektedir. Günümüzde Rahman Camisi ve haziresi korunmuş niteliktedir.

Şekil 3. 49. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 297 Nolu Ada

Şekil 3. 50. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması 297 Nolu Ada ve Rahman Cami

Tarihi Yarımada 29 Nolu Pafta 439 Nolu Ada Batısı, Kısmen Korunmuş, Yol ile İşgal Edilmiş Sur Dışı Mezarlık Alanı

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 29 Nolu pafta Ayvan Saray bölgesi için yapılmıştır. Sur içini ve belirli bir miktarda sur dışını ve haliç limanının da bir kısmını göstermektedir. Yapılış Yılı 1929 yılı ekim ayına denk gelmektedir. Bu paftada 439, 449, ve 451 Nolu adalarda mezarlık alanları görülmektedir. İncelenen ilk mezarlık alanı 439 Nolu ada batısında Eğri Kapı sur dışında görülen mezarlık alanıdır. 1270 metre kare alana sahiptir ve günümüzde bir kısmı üzerinden Savaklar Caddesi geçse de korunmuş haldedir. Bu alan 1882 Stolpe Haritasında da mevcuttur. Pervitich haritasında bu alan ile surları

ayıran sokak halen korunmuş durumdadır. Güneyinde ise bir ara sokaktan sonra mezarlık alanı devam etmektedir. Bu devamlılık 30 Nolu Paftada 456 Nolu yapı adasında görülecektir. Batısında ise Stolpe 1882 haritasında da görülen büyük bir mezarlık alanı mevcuttur. Yalnız bu alanın bir kısmı başka bir Pervititch haritası paftasında görülmektedir. Haritada mezarlık alanının kuzeyinde kavşak ortasında tekil bir mezarlık bulunmaktadır. Yalnız bu mezarlığın üzerinden günümüzde yine Savaklar Caddesi geçmektedir. Yok olan kısımlar sarı ile gösterilmektedir.

Şekil 3. 51. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 439 Nolu Ada Batısı

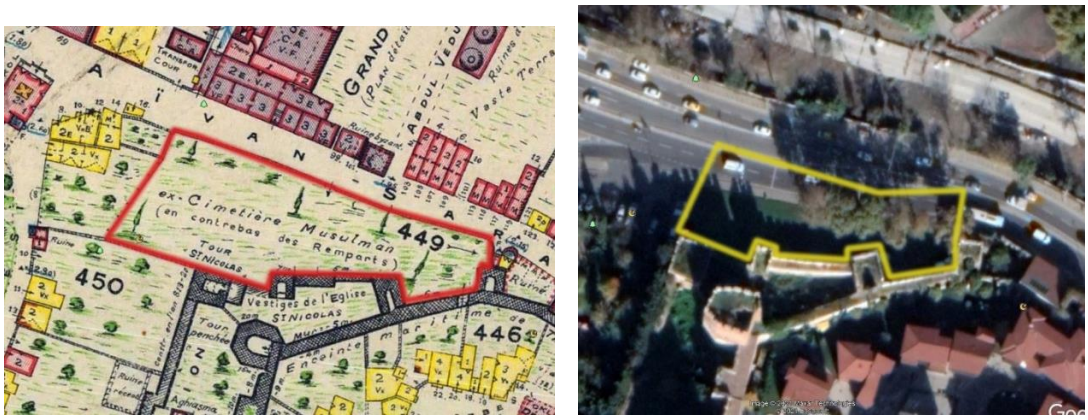
Şekil 3. 52. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 439 Nolu Ada Eğri Kapı Çıkışı

Şekil 3. 53. Stolpe Haritasında da Görülen Eğri Kapı Çıkışı 439 Nolu Alan

Tarihi Yarımada 29 Nolu Pafta 449 Nolu Ada, Üzerinden Ayvansaray Caddesi Geçmekte

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 29 Nolu pafta Ayvan Saray bölgesi için yapılmıştır. Sur içini ve belirli bir miktarda sur dışını ve haliç limanının da bir kısmını göstermektedir. Yapılış Yılı 1929 yılı ekim ayına denk gelmektedir. Bu paftada tarihi yarımadanın kuzey doğu burcu dışında ve Ayvansaray caddesinin batısında kalan alan 449 Nolu yapı adası ‘’ ex-ciemetre musluman’’ adıyla eski Müslüman mezarlık alanı olduğu belirtilmektedir. Günümüzde bu alanın bir kısmı üzerinden Ayvansaray Caddesi geçmektedir. Kalan kısmı korunamamıştır yerinde yeşillik alanlar mevcuttur.

Şekil 3. 54. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 449 Nolu Ada

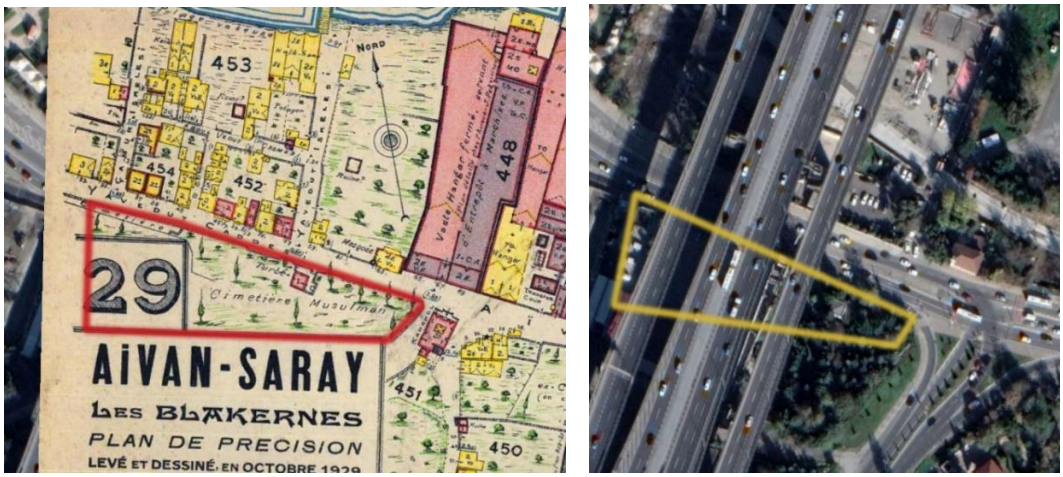

Şekil 3. 55. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 449 Nolu Ada

Tarihi Yarımada 29 Nolu Pafta 451 Nolu Ada Kuzeyi, Korunamamış Mezarlık Alanı

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 29 Nolu pafta Ayvan Saray bölgesi için yapılmıştır. Sur içini ve belirli bir miktarda sur dışını ve haliç limanının da bir kısmını

göstermektedir. Yapılış Yılı 1929 yılı ekim ayına denk gelmektedir. Bu paftada 451 Nolu adanın kuzeyinde ve 452 Nolu adanın güneyinde ‘’Cimetiere Musulman’’ adı ile Müslüman mezarlığı görülmektedir. Bu mezarlık alanı korunamamıştır. Günümüzde bu alanın bir kısmı üzerinden Ayvansaray Caddesi geçmekte bir kısmı pasif yeşil olarak durmakta ve üzerinde ise Haliç Köprüsü bulunmaktadır. Var olan kısımlar kırmızı çizgilerle olan kısımlar ise sarı çizgilerle gösterilmiştir.

Şekil 3. 56. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 451 Nolu Ada

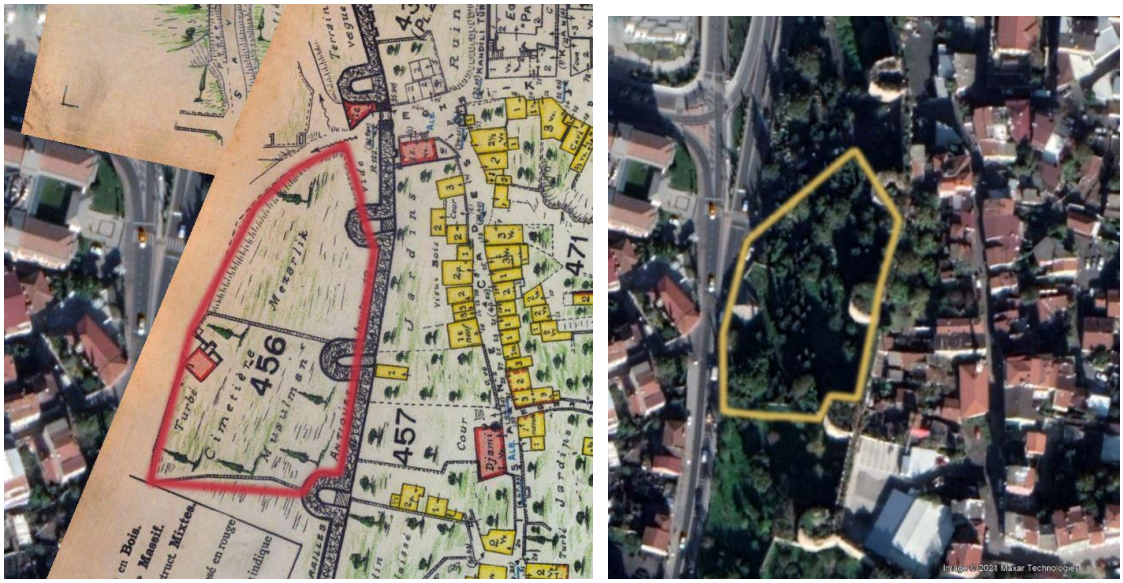

Şekil 3. 57. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 451 Nolu Ada

Tarihi Yarımada 30 Nolu Pafta 456 Nolu Ada, Korunamamış Sur Dışı Mezarlık Alanı

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 30 Nolu pafta Eğri Kapı ve Tekfur Sarayı bölgesi için yapılmıştır. Yapılış tarihi 1928 yılının eylül ayıdır. Bu haritada 456,

468, 470, 497 Nolu adalarda çeşitli mezarlık alanları ve tekil mezarlar mevcuttur. İlk incelenecek olan mezarlık alanı 456 Nolu yapı adasında bulunmaktadır. 29 Nolu Paftadaki 439 Nolu adanın devamı şeklindedir ve güneyinden bir ara sokak bölünmesiyle birlikte devam etmektedir. 5180 metre kare alana sahiptir. Günümüzde korunamamıştır ve pasif yeşil alan niteliğinde durmaktadır.

Şekil 3. 58. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 456 Nolu Ada

Şekil 3. 59.Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 456 Nolu Ada

Tarihi Yarımada 30 Nolu Pafta 468 Nolu Ada, Korunamamış Tekil Türbe

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 30 Nolu pafta Eğri Kapı ve Tekfur Sarayı bölgesi için yapılmıştır. Yapılış tarihi 1928 yılının eylül ayıdır. 468 Nolu adada tekil bir mezarlık ve ‘’ ruine’’ adıyla kalıntıları bulunmaktadır. Türbe olduğu tahmin

edilmektedir. Günümüzde yapı adasının sınırlarına yerleşmiş konutların âtıl arka bahçesi niteliğindedir ve korunamamıştır. (Kırmızı Nokta: Mevcut Hali, Sarı Nokta: Artık Bulunmadığı Alan)

Şekil 3. 60.Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 468 Nolu Ada

Şekil 3. 61. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 468 Nolu Ada

Tarihi Yarımada 30 Nolu Pafta 470 Nolu Yapı Adası, Tekil Türbe, Korunmuş Durumda

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 30 Nolu pafta Eğri Kapı ve Tekfur Sarayı bölgesi için yapılmıştır. Yapılış tarihi 1928 yılının eylül ayıdır. 470 Nolu adada tekil bir türbe bulunmaktadır. Günümüzde komşu parsellerinde konut yapıları bulunmakla birlikte korunmuş haldedir.

Şekil 3. 62. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 470 Nolu Ada

Şekil 3. 63. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 470 Nolu Ada

Tarihi Yarımada 30 Nolu Pafta 497 Nolu Ada Batısı, Bir Kısmına Cami Konuşlandırılmış ve Korunamamış Mezarlık Alanı

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 30 Nolu pafta Eğri Kapı ve Tekfur Sarayı bölgesi için yapılmıştır. Yapılış tarihi 1928 yılının eylül ayıdır. 497 Nolu adanın batısında ‘’ex-ciemetre’’ adıyla eski mezarlık alanı bulunmaktadır. 850 metrekare alana sahiptir. Günümüzde yapı adası içinde alanın bir kısmına cami konuşlanmıştır. Yalnız mezarlık alanı korunamamıştır.

Şekil 3. 64. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 497 Nolu Ada

Şekil 3. 65.Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 497 Nolu Ada

Tarihi Yarımada 31 Nolu Pafta 541 Nolu Ada, Azize Kurtarıcı Hoca Kilisesi, Kariye Cami Müzesi, Yok Olmuş Haziresi, Pasif Yeşil ve Otopark

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 31 Nolu pafta Edirne Kapı bölgesi için çizilmiştir. Çizim yılı 1929 yılı temmuz ayına denk gelmektedir. Bu haritada 541 Nolu yapı adasında eski Bizans Klisesi olan Azize Kurtarıcı Hoca kilisesi görülmektedir. Kuzey parselinde ise yaklaşık 120 metrekare küçük bir mezarlık alanı mevcuttur. Günümüzde bu kilise Kariye Cami müzesine çevrilmiş durumdadır. Mezarlık

korunmamış ve mezarlığın olduğu alanda pasif bir yeşil alan ve komşu parselinde otopark mevcuttur.

Şekil 3. 66. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 541 Nolu Ada

Şekil 3. 67. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 541 Nolu Ada

Şekil 3. 68. Mezarlık alanının komşu parselinde yer alan otopark

Tarihi Yarımada 32 Nolu Pafta 294 Nolu Ada – Korunmuş Mehmet Ağa Cami Haziresi, Bir Kısmı Niteliksiz Yapılarla İşgal Edilmiş Durumda – 26 Pafta 294 Nolu Ada

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 32 Nolu pafta Çarşamba-Karagümrük bölgesi için çizilmiştir. Çizim yılı 1929 Yılı Ağustos Ayına denk gelmektedir. BU paftada 294 Nolu adada Mehmet Ağa Camisi ve haziresi bulunmaktadır. Aynı zamanda 26 Nolu Paftada yine 294 Nolu adada geçmektedir. Haziresi 1100 metrekare alan kaplamaktadır ve günümüzde bir kısmı niteliksiz yapılarla işgal edilmiş olsa da korunmuş haldedir. Önceki bölümlerde bahsedildiği için görsellerine tekrar yer verilmeyecektir.

3 Tarihi Yarımada 2 Nolu Pafta 595 Nolu Ada Halil Efendi Medresesi Haziresi Korunmuş Halde

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 32 Nolu pafta Çarşamba-Karagümrük bölgesi için çizilmiştir. 595 Nolu Adada Halil Efendi Medresesi ve haziresi bulunmaktadır. 285 metrekare alan sahiptir. Günümüzde Halil Efendi Medresesi ve haziresi korunmuş durumdadır.

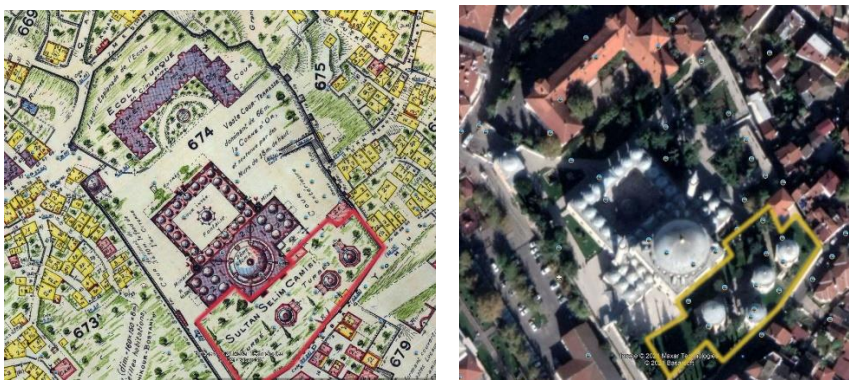
Şekil 3. 69. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 595 Nolu Ada

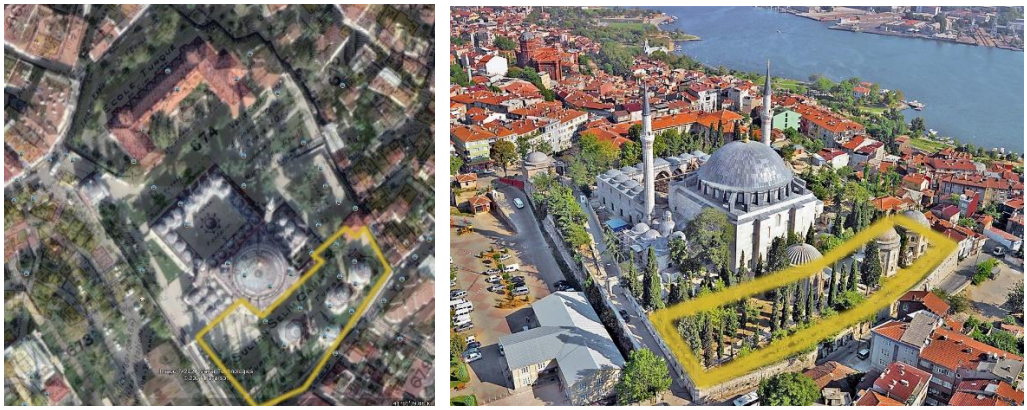
Şekil 3. 70. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 595 Nolu Ada

Tarihi Yarımada 33 Nolu Pafta 674 Nolu Yapı Adası- Sultan Selim Cami Haziresi-Korunmuş Halde

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 33 Nolu pafta Sultan Selim bölgesi olarak geçmektedir. Çizim yılı 1929 Yıllı Eylül Ayına denk gelmektedir. 1929 yılı çiziminde Sultan Selim Camii'nin haziresi gösterilmektedir. 3800 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde de Sultan Selim Camii haziresi türbeleriyle birlikte korunmuş haldedir.

Şekil 3. 71. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 674 Nolu Ada

Şekil 3. 72. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 674 Nolu Ada

Tarihi Yarımada 33 Nolu Pafta 246 Nolu Yapı Adası, Meslevihane Camii Haziresi, Bir Kısmı Konuta Dönüşmüş Nitelikte

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 33 Nolu pafta Sultan Selim bölgesi olarak geçmektedir. Çizim yılı 1929 Yıllı Eylül Ayına denk gelmektedir. 246 Nolu yapı adasında '' Mesnevi-hane'' ve '' Tekke'' adıyla yapı ve haziresi bulunmaktadır. 570 metrekare alana sahiptir. 25 Nolu Pafta ve 247 Nolu adadaki Tevfi Cafer Caminin kuzeyinde kalmaktadır. Tevfi CamiGünümüzde bu alan Meslevihane Camisi olarak geçmektedir. Günümüzde bu yapı adasının doğu kısmında konut yapıları mevcuttur. Geri kalan alan ise 410 metrekare miktarında korunmuştur. 180 metrekarelik alan 2 adet konut dönüşümüne gitmiştir. (Kırmızı: Korunan Alanlar, Sarı: Dönüşen Alanlar)

Şekil 3. 73. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 246 Nolu Ada

Şekil 3. 74. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 294 Nolu Ada

Şekil 3. 75. 294 Nolu Adada Bir Kısmı Konuta Dönüşen Hazire Alanı

Tarihi Yarımada 33 Nolu Pafta 667 Nolu Yapı Adası Batısı, Atıl Durumda

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 33 Nolu pafta Sultan Selim bölgesi olarak geçmektedir. Çizim yılı 1929 Yıllı Eylül Ayına denk gelmektedir. 667 Nolu yapı adasının batısında ‘’ Ruines’’ adıyla kalıntılar ve selvi ağacı bulunan küçük bir mezarlık alanı bulunmaktadır Mezarlık alanının batısında ve doğusunda yeşil âtıl alanlar bulunmaktadır. 330 metre kare alana sahiptir. Günümüzde bu mezarlık terkedilmiş bir halde âtıl durumda duvarlarla çevrili haldedir.

Şekil 3. 76. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 667Nolu Ada

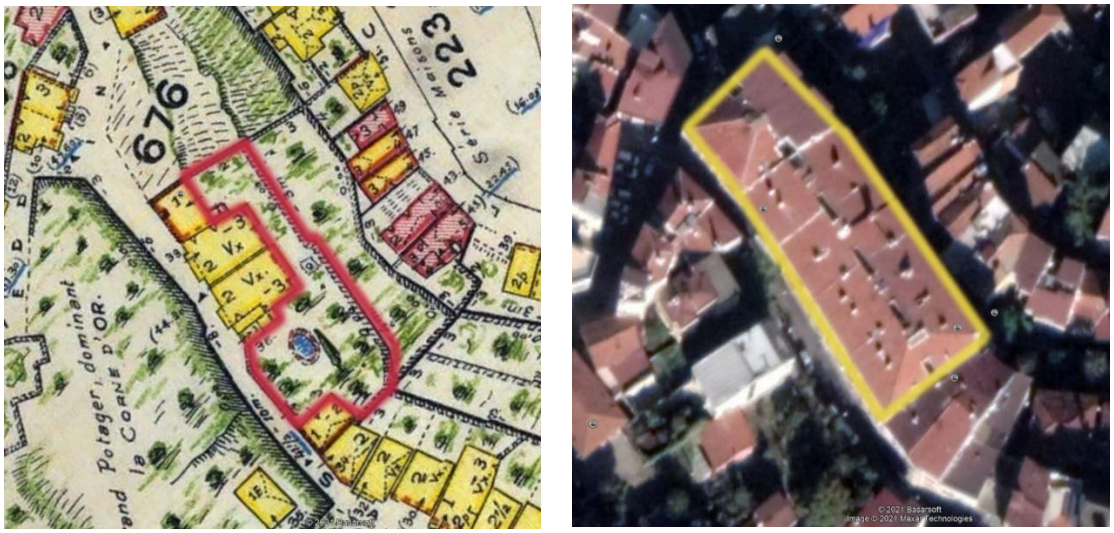
Şekil 3. 77. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 667 Nolu Ada

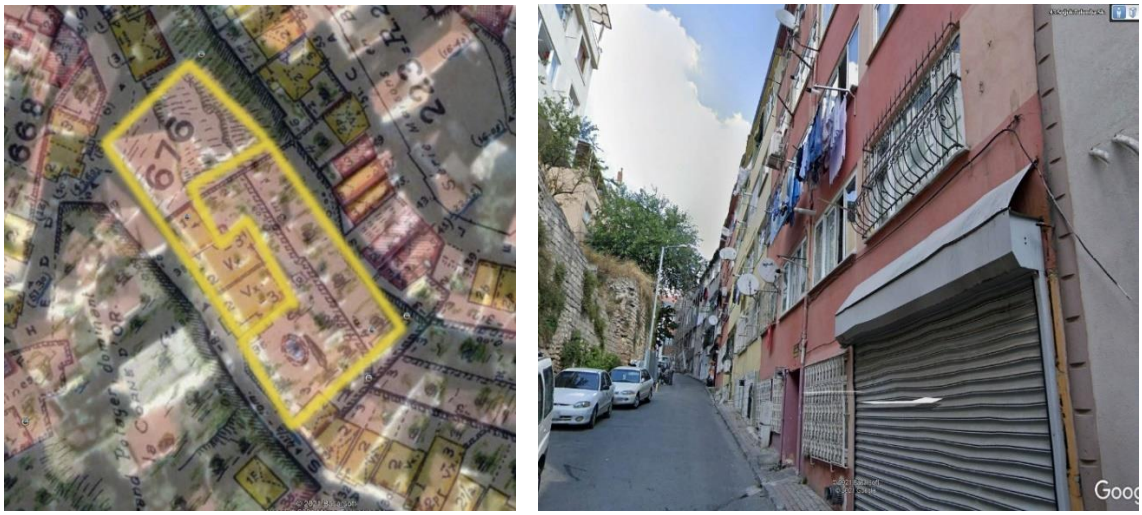
Şekil 3. 78. 667 Nolu Yapı Adasının Kuzey Batı Yönünden Görüntüsü

Tarihi Yarımada 33 Nolu Pafta 676 Nolu Yapı Adası, Konutlara Dönüşmüş Mezarlık Alanı

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 33 Nolu pafta Sultan Selim bölgesi olarak geçmektedir. Çizim yılı 1929 Yıllı Eylül Ayına denk gelmektedir. 676 Nolu yapı adasında Selvi Ağacı ile lejantlanmış mezarlık alanı geçmektedir. 560 metre kare alana sahiptir. Günümüzde bu alanın tamamı 3 adet bitişik nizam konut yapısına dönüşmüştür.

Şekil 3. 79. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 676 Nolu Ada

Şekil 3. 80.Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 676 Nolu Ada

Tarihi Yarımada 33 Nolu Pafta 221 Nolu Yapı Adası Debbağ Yunus Cami Haziresi, Korunmuş Halde

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 33 Nolu pafta Sultan Selim bölgesi olarak geçmektedir. Çizim yılı 1929 Yıllı Eylül Ayına denk gelmektedir. 221Nolu yapı adasında '' YounusCamisi'' adıyla Yunus Camisi geçmektedir ve haziresi bulunmaktadır. 135 metrekare alana sahiptir. Günümüzde Yunus Debbağ Camisi olarak geçmekte, kuruluş yılı 1494 olarak görülmekte ve haziresi olduğu gibi korunmuş haldedir.

Şekil 3. 81. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 221 Nolu Ada

Şekil 3. 82. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 221 Nolu Ada

Tarihi Yarımada 33 Nolu Pafta 673 Nolu Yapı Adası, Küçük Hazire, Üzerinde Çukur Bostan Parkı, Rekreasyon Alanına Dönüşüm

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 33 Nolu pafta Sultan Selim bölgesi olarak geçmektedir. Çizim yılı 1929 Yıllı Eylül Ayına denk gelmektedir. 673 Nolu yapı adası genel olarak çok büyük kare üzerine oturmuştur. Bu yapı adası 22000 metrekare alana sahiptir. Pervititch Haritasında merkezin bir doğusunda selvi lejantı ile küçük bir mezarlık alanı görülmektedir. Yalnız günümüzde bu alan ve çevresi Çukur Bostan Parkına dönüştürülmüş. Rekreasyon faaliyetlerine ayrılmıştır. Yapı adasının ortasında kalan mezarlığa ise rastlanmamaktadır.

Şekil 3. 83. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 673 Nolu Ada

Şekil 3. 84. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 673 Nolu Ada

Tarihi Yarımada 33 Nolu Pafta 659 Nolu Yapı Adası, Bilinmeyen Tekil Mezarlık, Üzerinde 3 Adet Konut Yapısı Mevcut

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 33 Nolu pafta Sultan Selim bölgesi olarak geçmektedir. Çizim yılı 1929 Yıllı Eylül Ayına denk gelmektedir. 659 Nolu yapı adasında tekil mezarlık bulunmaktadır. Kuzeyinde ise ‘’ Murad Mollah Tekki’’ ismiyle Murat Molla tekkesi halen korunmaktadır. Tekil mezarlığın bulunduğu yapı adası üzerinde günümüzde 3 adet konut mevcuttur. (Kırmızı: Mevcut Eski Hali, Sarı: Günümüzdeki Yok Olan Yeri)

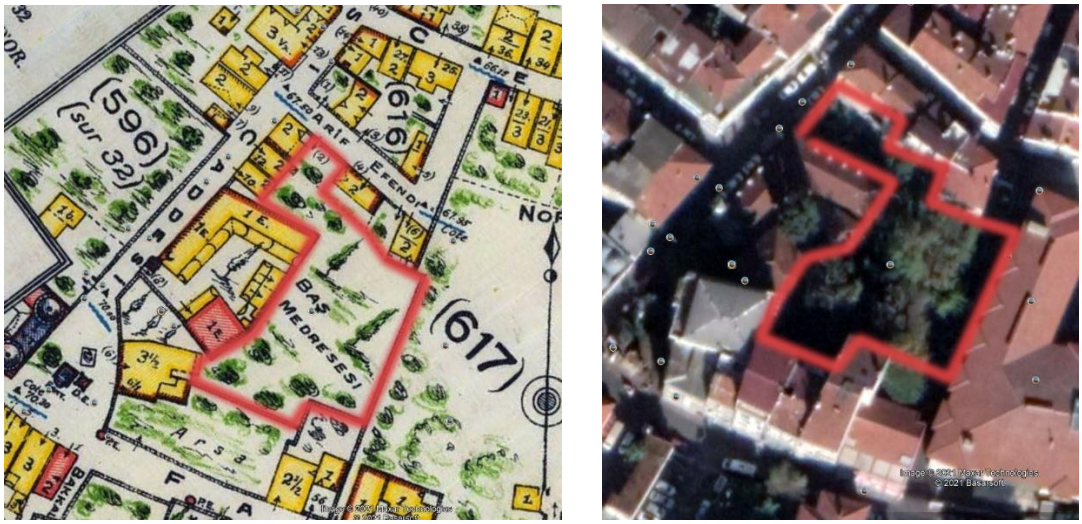
Şekil 3. 85. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 659 Nolu Ada

Şekil 3. 86. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 659 Nolu Ada

Tarihi Yarımada 34 Nolu Pafta 617 Nolu Yapı Adası, Baş Medresesi Haziresi Korunmuş

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 34 Nolu pafta ‘’Çarşamba’’ bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1933 Mayıs ayına denk gelmektedir. Bu paftada 617 Nolu yapı adasında Baş Medresesi görülmektedir. 1240 metre kare alana sahiptir. Günümüzde ise komşu parselleriyle birlikte korunmuş haldedir.

Şekil 3. 87. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 617 Nolu Ada

Şekil 3. 88. Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 617 Nolu Ada

Tarihi Yarımada 34 Nolu Pafta 618 Nolu Yapıadası, Yarı Korunmuş Nişanca Mehmet Paşa Haziresi

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 34 Nolu pafta ‘’Çarşamba’’ bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1933 Mayıs ayına denk gelmektedir. Bu paftada 618 Nolu yapı adasının doğusunda 160 metrekare ve batısında 85 metrekare olmak üzere iki farklı mezarlık alanı bulunmaktadır. Yapı adasının doğusunda bulunun 160 metrekarelik alan günümüzde korunmuşken, yapı adasının batısındaki mezarlık alanının üstünde günümüzde âtıl durumdadır.

Şekil 3. 89. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 618 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 90. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 618 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 91. 618 Nolu Yapıadasında Atıl Durumda Kalan Mezarlık Alanı

Tarihi Yarımada 34 Nolu Pafta 626 Nolu Yapı Adası ve Kuzeyi, Nişancı Cami Hazireleri, Korunmuş

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 34 Nolu pafta ‘’Çarşamba’’ bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1933 Mayıs ayına denk gelmektedir. Bu paftada 626 Nolu yapı adasında ‘’Nişancı Camisi’’ görülmektedir ve 750 metre kare alana sahiptir. Günümüzde korunmuştur. Nişancı Camisinin komşu kuzey parselinde ise 675 metrekarelik alan sahip bir başka mezarlık alanı da korunmuş niteliktedir.

Şekil 3. 92. Pervitich Haritası ve ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 626 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 93. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 626 Nolu Yapı Adası

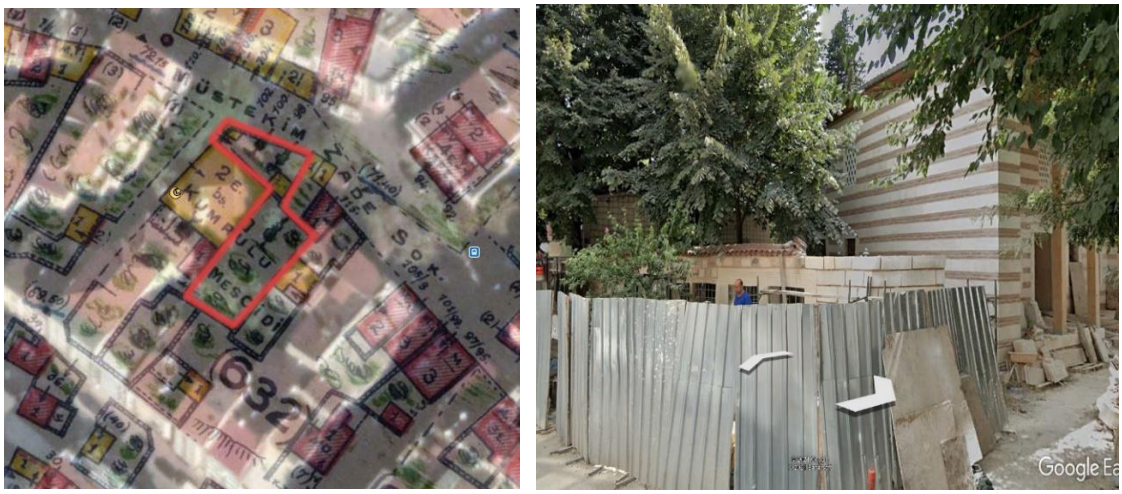
Şekil 3. 94. 626 Nolu Yapı Adası Kuzeyi Mezarlık Alanı

Tarihi Yarımada 34 Nolu Pafta 632 Nolu Yapı Adası; Kumrulu Mescidi Haziresi Korunmuş

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 34 Nolu pafta ‘’Çarşamba’’ bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1933 Mayıs ayına denk gelmektedir. Bu paftada 632 Nolu yapı adasında Kumrulu Mescidi ve 315 metre kare alana sahip haziresi görülmektedir. Günümüzde restore edilmekte ve korunmuş haldedir. 632 Nolu yapı adasında boş kalan parseller ise konut yapılarıyla dolmuş durumdadır.

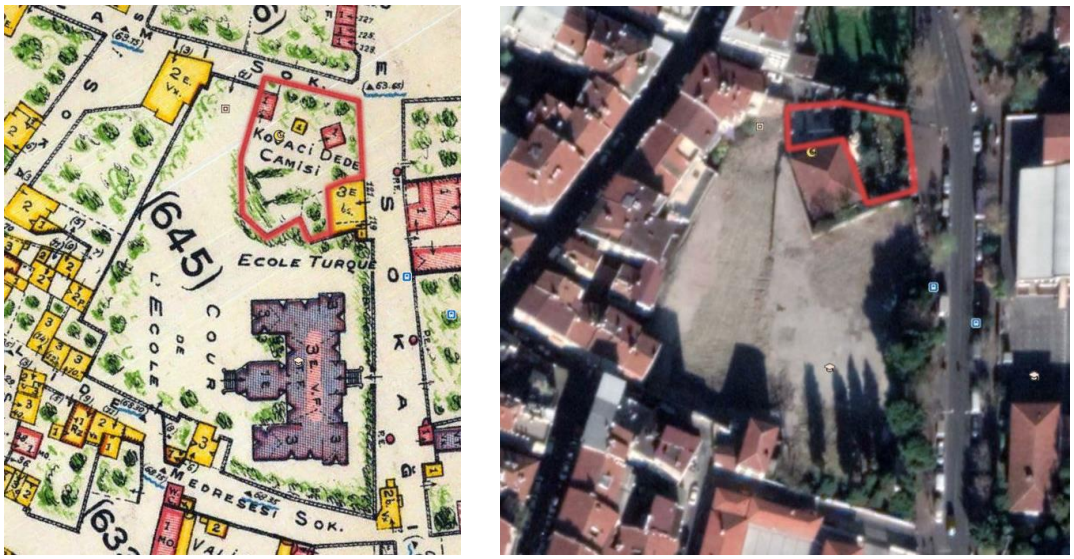
Şekil 3. 95. Pervitich Haritası ve ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 632 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 96. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 632 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 34 Nolu Pafta 645 Nolu Yapı Adası; Kovacı Dede Camisi Haziresi Korunmuş

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 34 Nolu pafta ‘’Çarşamba’’ bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1933 Mayıs ayına denk gelmektedir. Bu paftada 645 Nolu yapı adasında Kovacı Dede Camisi haziresi bulunmaktadır. 800 metrekare alana sahiptir. Günümüzde cami yapısının bulunduğu alan büyüyerek mezarlık alanını bir miktar küçültmüştür ama mezarlık alanı korunmaktadır. Ayrıca 645 Nolu Yapı Adasında ‘’Ecole Turque’’ adıyla bir Türk Eğitim Kurumu yer almaktadır. Günümüzde bulunduğu yer boştur. Yapı adasının batı sınırları ise konut yapılarıyla dolmuş haldedir.

Şekil 3. 97. Pervitich Haritası ve ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 645 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 98. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 645 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 36 Nolu Pafta 40 ve 765 Nolu Yapı Adası, Fatih Cami Haziresi Büyük Oranda Korunmuş

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 34 Nolu pafta ‘’Fatih’’ bölgesi için yapılmıştır. Fatih Cami’sinin yer aldığı 39, 40, 759, 760, 763, 765 Nolu yapı adalarından 40 Nolu ve 765 Nolu yapı adasında hazireler bulunmaktadır. 40 Nolu yapı adasındaki hazire olduğu gibi korunmuşken, 765 Nolu yapı adasındaki hazire park olarak düzenlenmiştir. (Mevcut Kısımlar: Kırmızı, Yok Olan Kısımlar: Sarı)

Şekil 3. 99. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 765 ve 40 Nolu Yapı Adası

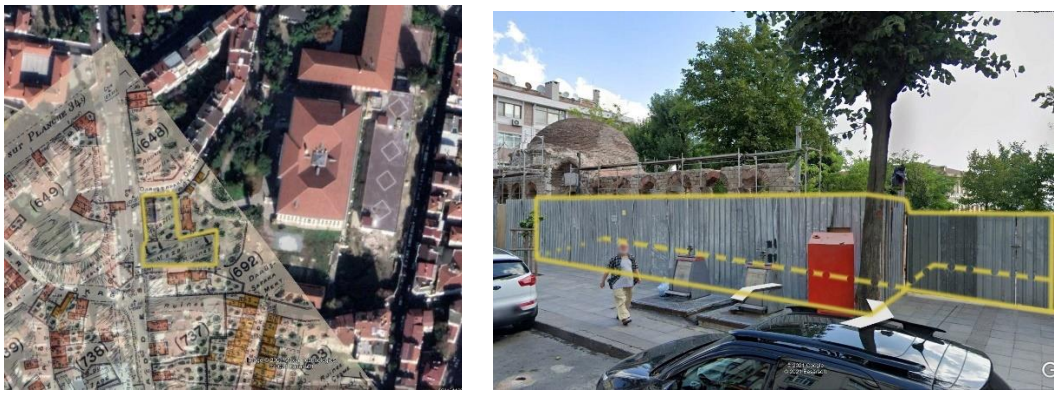
Şekil 3. 100. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 765 ve 40 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 36 Nolu Pafta 692 Nolu Yapı Adası, Benlizade Ahmet Külliyesi Haziresi Kalıntıları, Restorasyon Aşamasında

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 34 Nolu pafta ‘’Fatih’’ bölgesi için yapılmıştır. 692 Nolu yapı adasında yer alan ‘’ Mezarlik Ruines’’ adlı alanda kalıntı mezarlık alanı olduğu görülmektedir. Günümüzde âtıl bir durumda harabe nitelikte kalmış ama iskeleye alınmış Benlizade Ahmet Külliyesi haziresi olduğu restorasyon çalışmaları devam etmektedir. Bu yapı adasının doğusunda ise Darrüşşafaka Lisesi bulunmaktadır.

Şekil 3. 101. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 692 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 102. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 692 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 39 Nolu Paftta 41 Nolu Yapı Adası, Korunamamış Oruç Gazi İsmail Cami Haziresi, Üzerinden Atatürk Bulvarı Geçmekte

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 39 Nolu pafta ‘’ Şehzade Başı’’ bölgesi için yapılmıştır. 1935 senesinde yapılmıştır. Bu paftada kentsel doku, paftanın doğu yarısında korunmuşken batı yarısında ise radikal değişiklikler içermektedir. Batı

yarısında yapı adalarının şekli ve yollar olduğu gibi değişmiştir ve yine batı kısmında işlek büyük bir cadde geçmektedir. Bu caddenin adı Atatürk Bulvarıdır ve üç gidiş üç geliş olmak üzere altı şeritlidir. Üzerinden geçtiği bütün yapıları ve 41 Nolu Yapı Adasındaki Oruç Gazi İsmail Cami haziresini yok etmiştir. Hazirenin alan yaklaşık olarak 270 metrekaredir. Günümüzde Cami haziresinin bulunduğu alanın büyük miktarında yol ve küçük miktarında pasif yeşil alan bulunmaktadır. Korunan yapı adaları daha belirgin seçilmesi için yeşil renkle ifade edilmiştir. Pervititch haritasında gözüken mezarlık alan kırmızı ile ifade edilmiştir. Günümüz haritasında olması gereken alan ise sarı ile ifade edilmiştir.

Şekil 3. 103. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 41 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 104. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 41 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 41 Nolu Paftta 95 Nolu Yapı Adası, Cenderecizade Mühittin Çelebi Türbesi, Korunmuş Durumda

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 41 Nolu pafta Süleymaniye Camisini içermesinden dolayı '' Süleymaniye'' bölgesi için yapılmıştır. 1935 senesinde çizilmiştir. Bu haritada Süleymaniye Camisinin batısında 95 Nolu yapı adasında '' Türbe'' ve'' Mezarlık'' adıyla bir türbe görülmektedir. Hazirenin alanı yaklaşık olarak 360 metrekaredir. Türbenin ismi '' Cenderecizade Mühittin Çelebi Türbesi''dir. Günümüzde korunmuş haldedir.

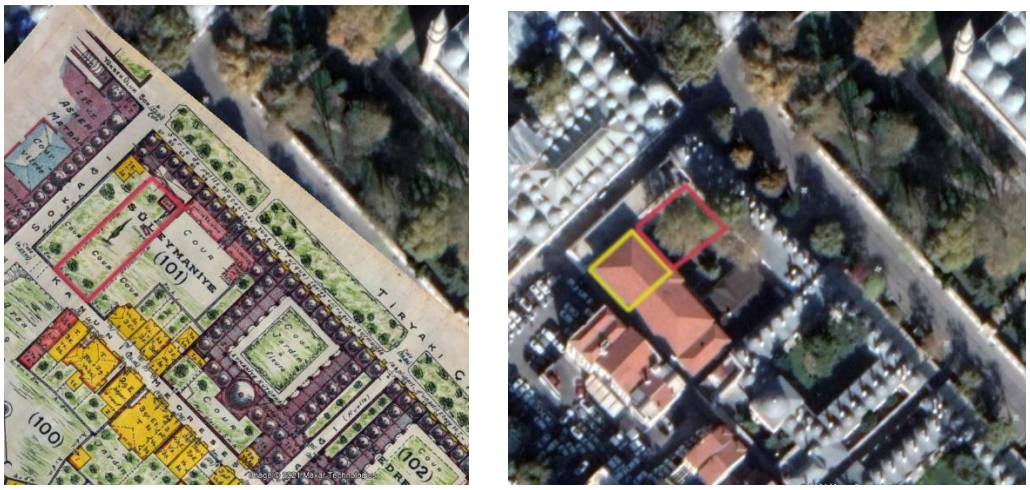
Şekil 3. 105. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 95 Nolu Yapı Adası

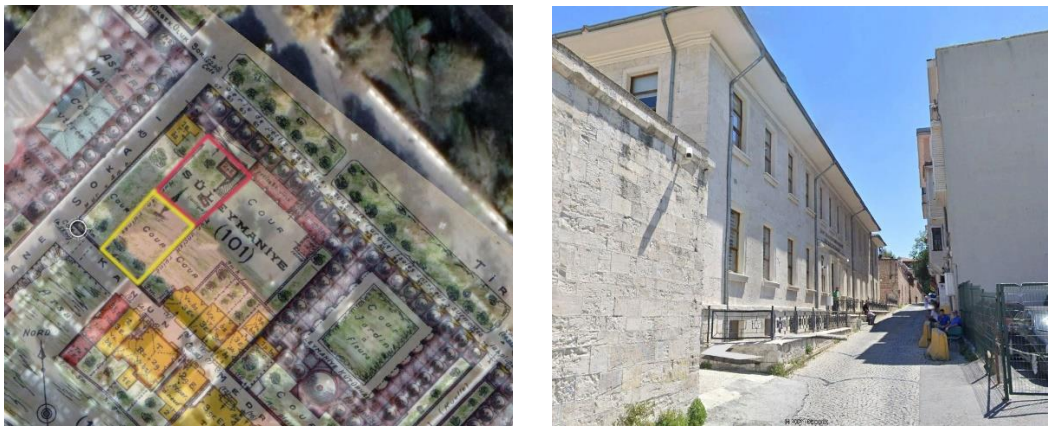
Şekil 3. 106. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 41 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 41 Nolu Paftta 101 Nolu Yapı Adası, Süleymaniye Cami Haziresi, Bir Kısmı Korunmuş Durumda

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 41 Nolu pafta Süleymaniye Camisini içermesinden dolayı '' Süleymaniye'' bölgesi için yapılmıştır. 1935 senesinde çizilmiştir. Bu haritada 101 Nolu yapı adasında Süleymaniye Camii Külliyesinin bir bölümü ve içindeki hazire görülmektedir. Yaklaşık olarak 410 metrekaredir. Yapı adasının bir kısmında günümüzde '' Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kitap Şifahanesi'' geçmektedir. Geri kalan 200 metrekare korunmuş durumdadır. Korunan kısımlar kırmızı çizgi ile ifade edilmekte, korunamayanlar ise sarı çizgi ile ifade edilmiştir.

Şekil 3. 107. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 101 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 108. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 101 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 42 Nolu Pafta 29 Nolu Yapı Adası , Seyih Ebül Vefa Türbesi, Korunmuş Durumda

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 42 Nolu pafta ‘’Vefa’’ bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1934’tür. Bu haritada 29 Nolu yapı adasında mezarlık alanı görülmektedir. Yaklaşık olarak 580 metrekare alana sahiptir. Günümüzde Seyih Ebül Vefa Türbesi olarak korunmuş durumdadır.

Şekil 3. 109. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 29 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 110. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 29 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 42 Nolu Pafta 31 Nolu Yapı Adası, Eski Bizans Kilisesi-Molla Şemsettin Gürani Cami Haziresi

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 42 Nolu pafta ‘’Vefa’’ bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1934’tür. Bu haritada 31 Nolu yapı adasında 850 metrekare alana sahip mezarlık alanı görülmektedir. Pervititch haritası batı komşu parselinde ‘’Anc. Englise Byzantine, Saint Theodore’’ (Anc: Ancient) adıyla eski Bizans kilisesi bulunduğu

görülmektedir. Günümüzdeki dönüşümü Molla Gürani Camisi şeklinde olmuştur. Doğu komşu parselindeki haziresi ile halen korunmaktadır.

Şekil 3. 111. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 31 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 112. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 31 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 44 Nolu Pafta 1 Nolu Yapı Adası, Mimar Niyazi Cami Haziresi , Korunamamış, Üzerinden Macar Kardeşler Caddesi Geçmekte

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 44 Nolu pafta ‘’Fatih’’ bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1934’tür. 44 Nolu paftada günümüzde mevcut Eski Saraçhane Medresesi batısındaki 1 Nolu yapı adasında Mimar Niyazi Cami ve haziresi görülmektedir. Yaklaşık olarak 330 metrekare alana sahiptir. Günümüzde yok olmuştur ve üzerinden Macar Kardeşler Caddesi geçmektedir ve bir miktar pasif yeşil alana dönüşmüştür. (Kırmızı Çizgi Pervititch Haritasında mevcut alanlar, sarı çizgi ise olması gereken yerler)

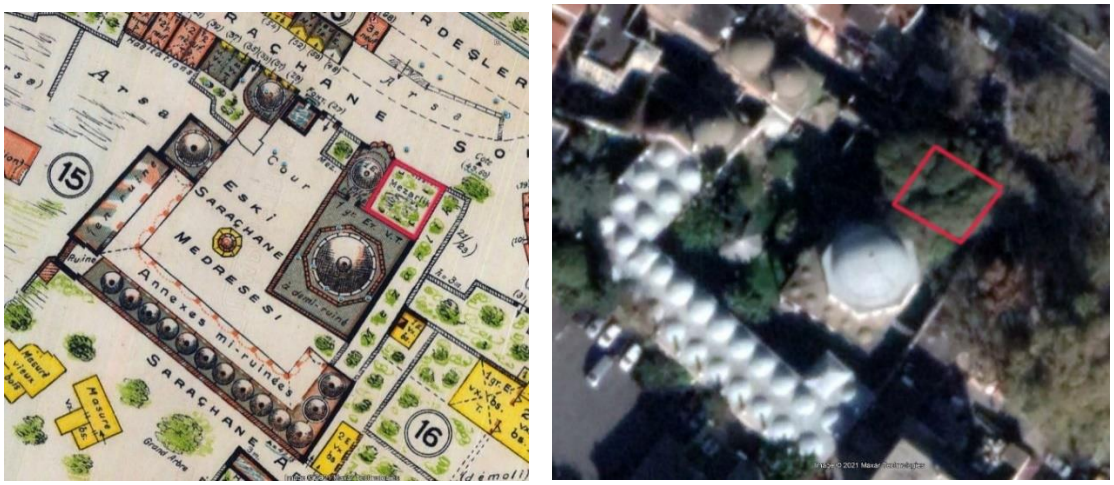
Şekil 3. 113. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 1 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 114. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 1 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 44 Nolu Pafta 15 Nolu Yapı Adası, Eski Saraçhane Medresi Haziresi, Yeni Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi, Korunmuş Halde

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 44 Nolu pafta ‘’Fatih’’ bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1934’tür. 15 Nolu yapı adasında günümüzde mevcut Eski Saraçhane Medresesi Haziresi bulunmaktadır. 60 metrekare alana sahiptir. Günümüzde Eski Saraçhane Medresesi, Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi olarak geçmektedir ve haziresi korunmaktadır.

Şekil 3. 115. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 15 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 116. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 15 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 44 Nolu Pafta 23 Nolu Yapı Adası, Korunmamış Atıl Durumda Mezarlık Alanı

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 44 Nolu pafta ‘’Fatih’’ bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1934’tür. 23 Nolu yapı adasında yaklaşık 380 metrekare alana sahip ‘’L’’ şeklinde mezarlık alanı bulunmaktadır. Pervititch haritasında Suphi Paşa Konağının kuzey komşusudur. Günümüzde yapı adasının çevresinde inşaatlar bulunmakta, kendisi ise duvar ve barikatlarla çevrili halde âtıl durumda bulunmaktadır. Suphi Paşa Konağı ise varlığını halen korumaktadır.

Şekil 3. 117. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 23 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 118. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 23 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 45 Nolu Pafta 42 Nolu Yapı Adası Batısı, Oruç Gazi İsmail Ağa Camisi Haziresi, Korunamamış, Üzerinden Atatürk Bulvarı Geçmekte

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 45 Nolu pafta ‘’Aksaray’’ bölgesi için yapılmıştır. 42 Nolu yapı adasının batısında Oruç Gazi İsmail Ağa Camisi ve haziresi görülmektedir. 39 Nolu Pafta 41 Nolu Yapı adasında aynı alana denk gelmektedir. Üzerinden Atatürk Bulvarı geçmektedir. Geçilen bölümlerde analizi yapılmıştır.

Tarihi Yarımada 45 Nolu Pafta 49 Nolu Yapı Adası Batısı Bostan İçi Tekil Mezarlık, Korunmamış Durumda, Yerinde Konut Yapıları

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 45 Nolu pafta ‘’Aksaray’’ bölgesi için yapılmıştır. 49 Nolu yarım ada batısında dikdörtgen parsel içinde bir bostanın içinde tekil mezarlık görülmektedir. Yaklaşık 840 metrekare alana sahiptir. Günümüzde korunamamıştır. Yerinde üç adet konut yapısı bulunmaktadır.

Günümüzde bu alan Fatih İlçesi, İskender Paşa Mahallesi, Çıngıraklı Bostan Sokak üzerinde yer almaktadır. Günümüze bu alan üzerinde üç adet konut yapısı bulunmaktadır.

Şekil 3. 119. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 49 Nolu Yapı Adası Batısı

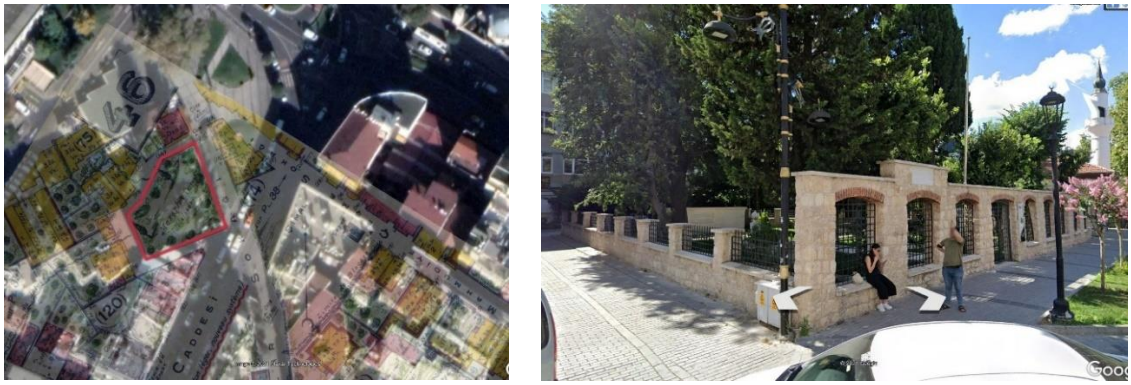
Şekil 3. 120. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ile Günümüz Görüntüsü 49 Nolu Yapı Adası Batısı

Tarihi Yarımada 46 Nolu Pafta 74 Nolu Yapı Adası Batısı, Sekbanlar Şehitliği, Korunmuş Durumda

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 46 Nolu pafta ‘’Aksaray’’ bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1935’tir. Bu paftada 74 Nolu yapı adasının batı kısmında yaklaşık 620 metrekarelik mezarlık alanı görülmektedir.

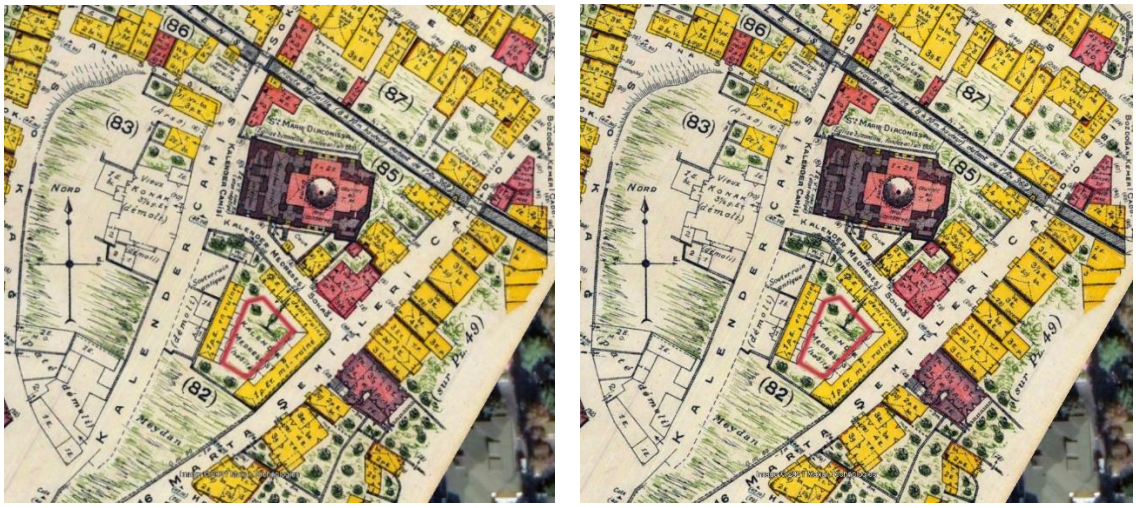
Şekil 3. 121. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 74 Nolu Yapı Adası Batısı

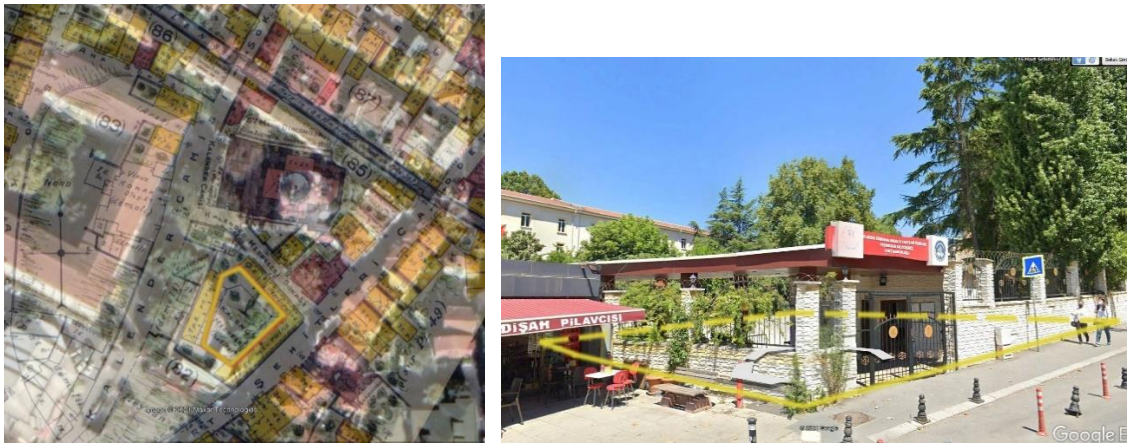
Şekil 3. 122.Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 74 Nolu Yapı Adası Batısı

Tarihi Yarımada 48 Nolu Pafta 82 Nolu Yapı Adası Kalender Medresesi Haziresi, Yok Olmuş Durumda, Üzerinde Öğrenci Yurdu Avlusu

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 48 Nolu pafta ‘’Vezneciler’’ bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1935 senesidir. Bu haritada 82 Nolu yapı adasında Kalender Medresesinin iç avlusunda hazire görülmektedir. Yaklaşık olarak 520 metrekare alana sahiptir. Günümüzde Kalender Medresesi ve haziresi korunamamıştır. Mevcut alanda kız öğrenci yurdunun avlusu bulunmaktadır.

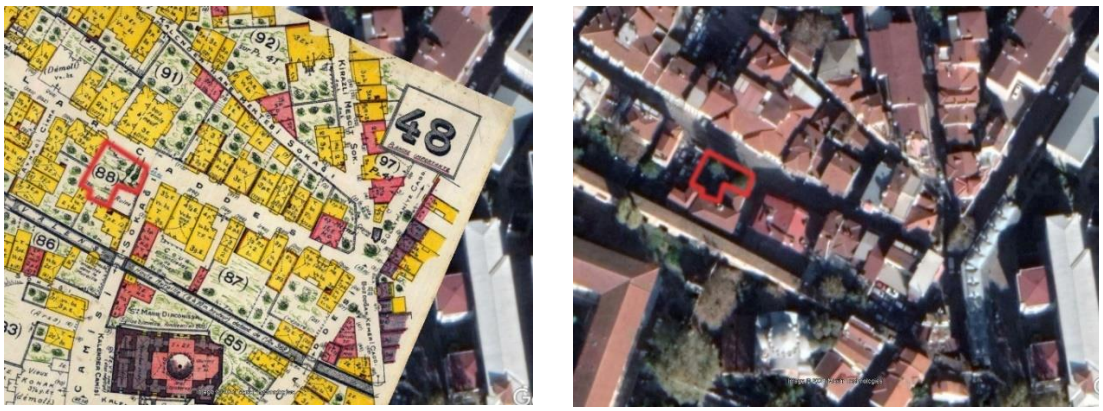
Şekil 3. 123. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 82 Nolu Yapı Adası Batısı

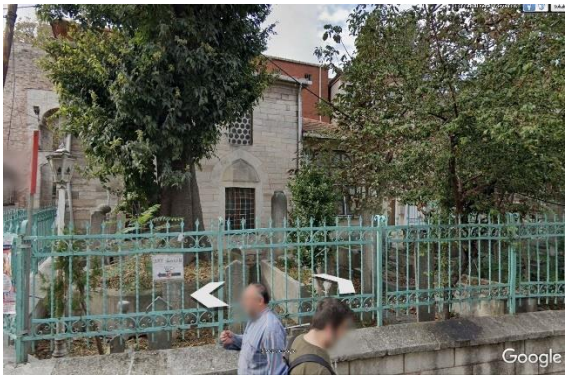
Şekil 3. 124. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 82 Nolu Yapı Adası Batısı

Tarihi Yarımada 48 Nolu Pafta 88 Nolu Yapı Adası, Kalenderhane Cami Haziresi, Korunmuş Durumda

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 48 Nolu pafta ‘’Vezneciler’’ bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1935 senesidir. Bu haritada 88 Nolu yapı adasında ‘’Ruine’’ ismiyle kalıntı ve 280 metrekarelik haziresi görülmektedir. Günümüzde bu yapı adasında restore edilmiş 1968 yılında restore edilmiş Kalenderhane Cami ve korunmuş nitelikte haziresi bulunmaktadır.

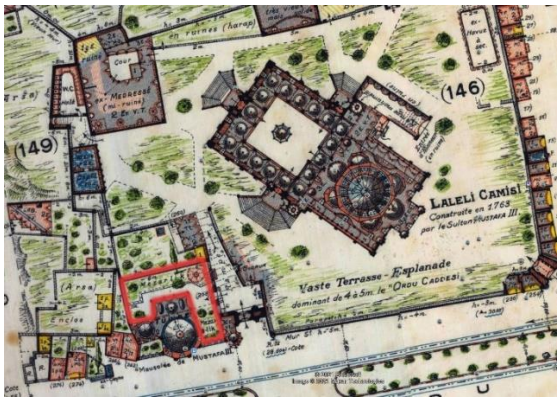
Şekil 3. 125. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 88 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 126. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 88 Nolu Yapı Adası

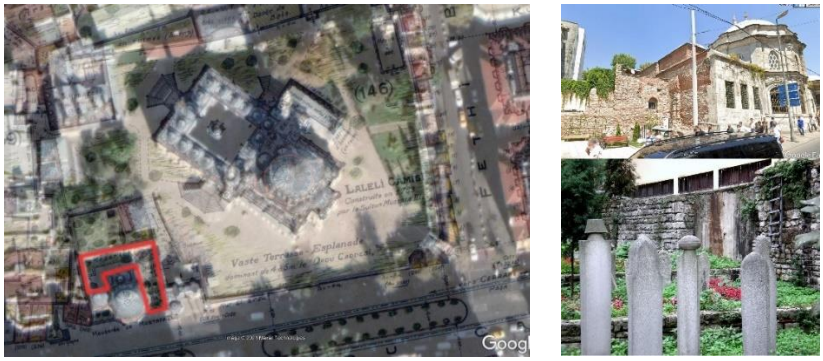
Tarihi Yarımada 52 Nolu Pafta 146 Nolu Yapıadası Laleli Cami- III. Mustafa Türbesi Korunmuş Nitelikte

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 52 Nolu pafta ‘’Laleli – Kemal Paşa’’ bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1936 senesidir. Tarihi Yarımada 52 Nolu paftada geçen 146 Nolu yapı adasında Laleli Camii Külliyesi gözükmektedir. Yapı adasının güney batısında ise ayrı bir kubbeli yapı ve haziresi olarak ‘’ Mausolee de Mustafa III’’ olarak III.Mustafa Türbesi olarak görünmektedir. Günümüzde de varlığını korumaktadır.

Şekil 3. 127. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 146 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 128. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 146 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 53 Nolu Pafta 184 Nolu Yapı Adası, Oruç Gazi Cami Haziresi Korunmuş Nitelikte

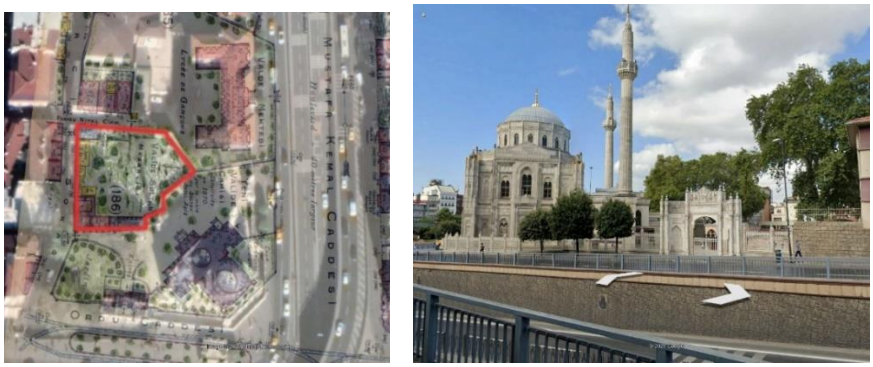
Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 53 Nolu pafta '' Aksaray'' bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1936 senesidir. 53 Nolu Paftada geçen 184 Nolu yapı adası daha önceki bölümlerde bahsedilen Oruç Gazi Camisi ve haziresidir. Korunmuş niteliktedir.

Tarihi Yarımada 53 Nolu Pafta 186 Nolu Yapı Adası, Valide Sultan Mezarlığı, Korunmuş Nitelikte

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 53 Nolu pafta '' Aksaray'' bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1936 senesidir. 53 Nolu Paftada geçen 186 Nolu yapı adası Pervititch haritasında '' Valide Sultan Mezarlığı '' olarak geçmektedir. 860 metrekare alana sahiptir. Günümüzde halen Valide Sultan Cami Haziresidir ve Camiysiyle birlikte korunmaktadır.

Şekil 3. 129. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 186 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 130. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 186 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 57 Nolu Pafta 223 Nolu Yapı Adası, Cerrah Paşa Cami Haziresi, Korunmuş Durumda

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 57 Nolu pafta ‘’Cerrah Paşa’’ bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1936 senesidir. Bu paftada 223 Nolu yapı adasında Cerrah Paşa Camii ve haziresi görülmektedir. Yaklaşık olarak 150metrekare alan sahiptir. Günümüzde korunmuş niteliktedir.

Şekil 3. 131. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 223 Nolu Yapı Adası

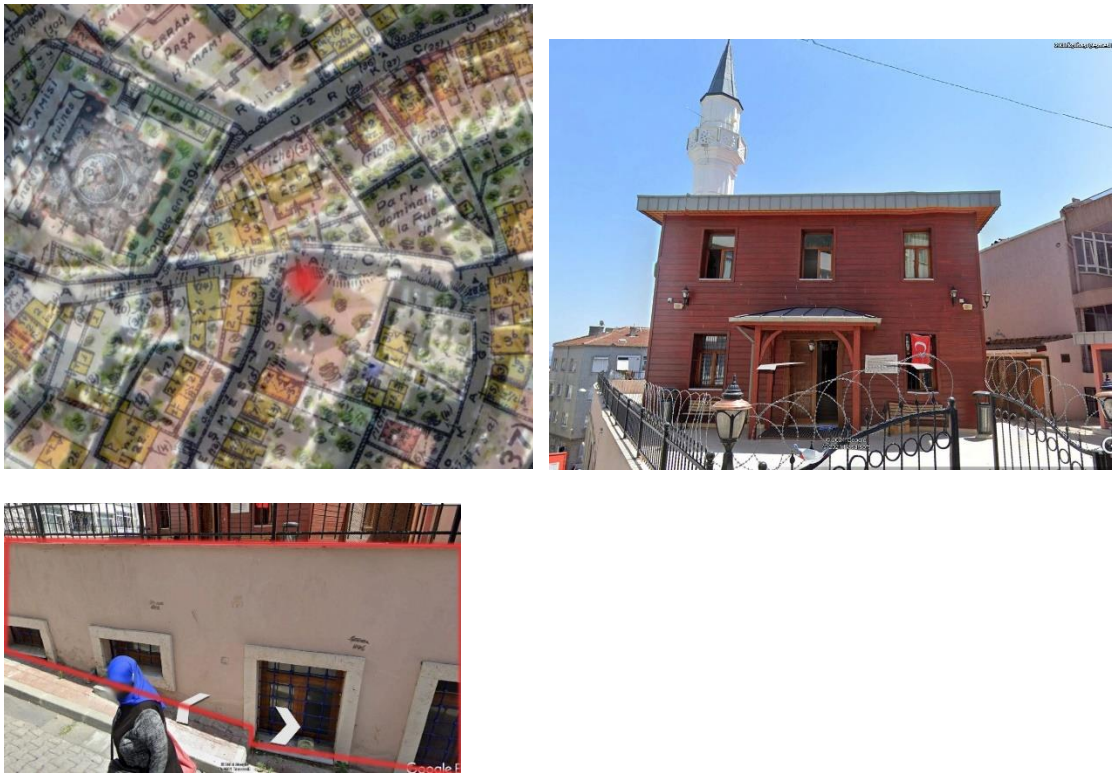
Şekil 3. 132. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 223 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 57 Nolu Pafta 235 Nolu Yapı Adası, Rızazade Camii Türbesi

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 57 Nolu pafta ‘’Cerrah Paşa’’ bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1936 senesidir. Bu paftada 235 Nolu yapı adasının kuzeyinde ve Cerrah Paşa Camisi’nin güney doğusunda tekil bir mezarlık görülmektedir. Günümüzde bu bölgede yarı bodrum kat üstüne yeni restore edilmiş Rızazade Camisi ve bodrum katında türbesi bulunmaktadır.

Şekil 3. 133. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 235Nolu Yapı Adası

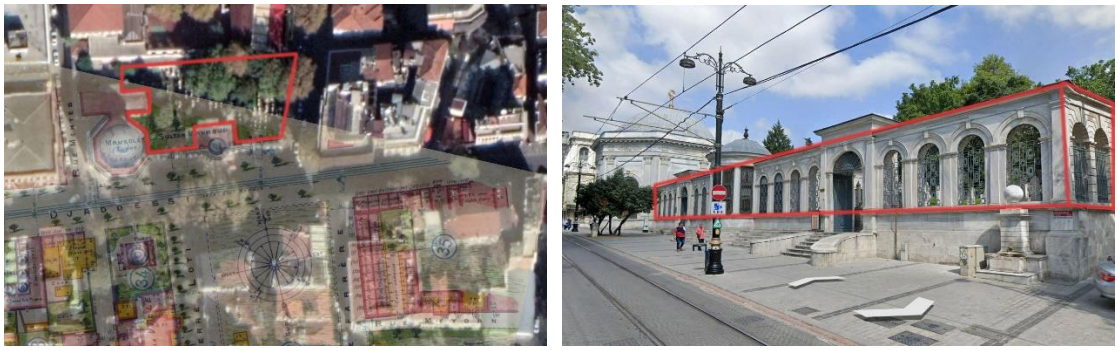
Şekil 3. 134. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 235 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 3 Nolu Pafta 35 Nolu Yapı Adası Kuzeyi, Sultan II. Mahmut Türbesi, Korunmuş Durumda

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 3 Nolu pafta ‘’ Gedik Paşa-Ferhat’’ bölgesi için yapılmıştır. Bu paftada 35 Nolu yapı adasında Sultan II. Mahmut Türbesi görülmektedir. 1350 metrekare alana sahiptir. Günümüzde korunmaktadır.

Şekil 3. 135. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 35Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 136. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 35 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 7 Nolu Pafta 90 Nolu Yapı Adası, İbrahim Paşa Cami Haziresi, Restorasyon Aşamasında

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 7 Nolu pafta ‘’ Gedik Paşa- Kum Kapı’’ bölgesi için yapılmıştır. 1923 senesinin temmuz ayında yapılmıştır. Bu paftada 90 Nolu yapı adasında İbrahim Paşa Camisi Haziresi bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 320 metrekare alana sahiptir. Günümüzde İbrahim Paşa Camisi restorasyon aşamasındadır.

Şekil 3. 137. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 90 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 138. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 90 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 7 Nolu Pafta 95 Nolu Yapı Adası, '' Saradj- Ischak'' Cami Haziresi, Korunamamış, Günümüzde Otopark

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 7 Nolu pafta '' Gedik Paşa- Kum Kapı'' bölgesi için yapılmıştır. 1923 senesinin temmuz ayında yapılmıştır. Bu paftada 95 yapı adasında Saradj- Ischak' Cami Haziresi bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 320 metrekare alana sahiptir. Günümüzde bu alanda otopark bulunmaktadır. (Kırmızı çizgiler eski haritadaki bulunan mezarlık, sarı alan bulunması gereken yok olmuş alan)

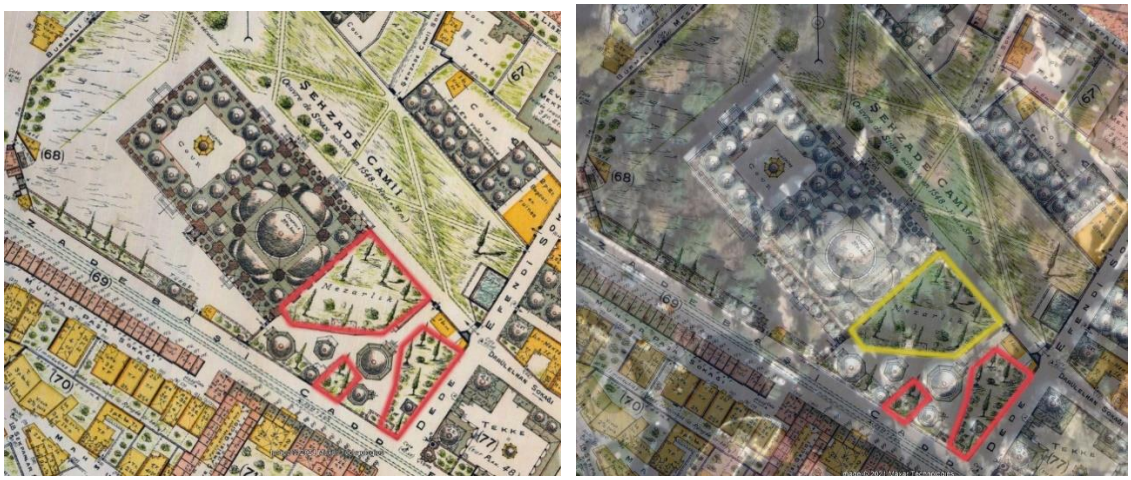
Şekil 3. 139. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 95 Nolu Yapı Adası

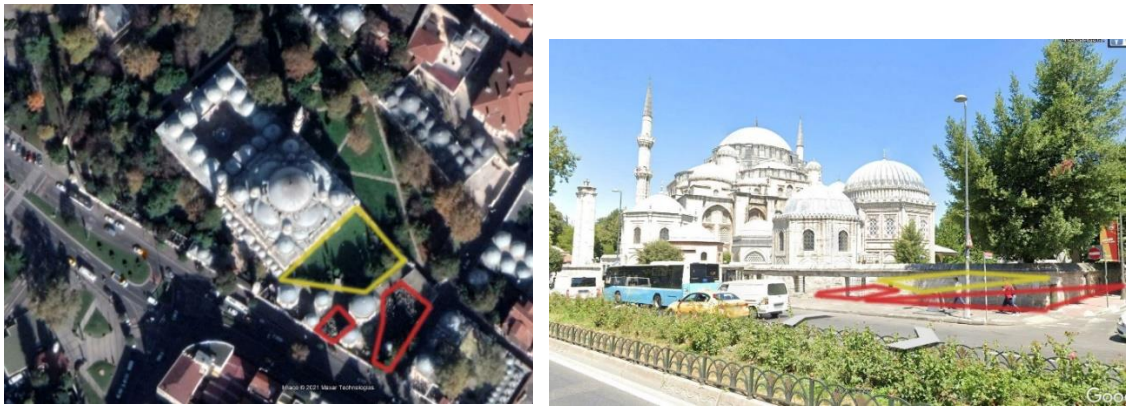
Şekil 3. 140. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 95 Nolu Yapı Adası

Tarihi Yarımada 38 Nolu Pafta 68 Nolu Ada, Şehzade Camii Haziresi, Kısmen Korunmuş, Bir Kısmı Pasif Yeşil Alan

Tarihi Yarımada Pervititch haritalarında geçen 38 Nolu pafta '' Şehzade Başı'' bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1934 senesidir. Bu haritada 68 Nolu yapı adasında Şehzade Camisinin üç yapı adasına bölünmüş haziresi görülmektedir. Bu üç yapı adasından Camiyle bitişik nizam kuzeyde en büyük olanı pasif yeşile çevrilmişken diğer iki yapı adasındaki hazireler korunmuş niteliktedir. (Kırmızı çizgiler: Korunanlar, Sarı Çizgi: Yok olanlar)

Şekil 3. 141. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraflarında 68 Nolu Yapı Adası

Şekil 3. 142. Pervitich Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğrafları Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü 68 Nolu Yapı Adası

3.2. BEYOĞLU SEMTİ VE MEZARLIK ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜ

3.2.1 Günümüzde Beyoğlu İlçesi ve Özellikleri

Coğrafi Konumu:

Beyoğlu İlçesi İstanbul'un Avrupa yakasında bulunmaktadır. Tarihi Yarım Ada'nın kuzey yakasında kalmaktadır. Güneyinde ise Haliç deniz girintisi vardır. Doğu'sunda Marmara Denizi ve İstanbul Boğazı' bulunmaktadır. Doğu yakası boğazın karşısında Üsküdar İlçesi gözükmektedir. Kuzey batısında Şişli ve Kağıthane ilçeleri, kuzey doğusunda ise Beşiktaş İlçesi yer almaktadır.

Şekil 3. 143. Günümüzde Beyoğlu İlçesinin Sınırları

İlçe Tarihçesi:

Beyoğlu İlçesi, Osmanlı Devleti zamanında modern belediyeciliğin ilk kurulduğu bölge olmuştur. Modern belediyecilikte pilot bölge seçilmiştir. Erken 20. Yüzyılda Altıncı Daire-i Belediye Beyoğlu Semtine hizmet vermektedir. Bu yüzden Osmanlı Devleti zamanında şehircilik çalışmalarında görülen ilk uygulamaların bir çoğu Beyoğlu'nda gerçekleşmiştir. Beyoğlu, 20 Nisan 1924 tarihinde yürürlüğe giren 491 sayılı kanunla ilçe niteliğine kavuşmuştur. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Beyoğlu ilçesi, Beşiktaş ve Şişli bölgelerini de kapsarken 1930'da Beşiktaş İlçesi'nin kurulmasıyla

Beşiktaş Beyoğlu ilçe sınırlarından ayrılmıştır. Şişli ise 1954 yılında ilçe olarak ayrılmıştır.

Nüfus ve Alan:

Beyoğlu İlçesinin kapladığı alan 8.76 kilometre karedir ve 45 adet mahalleden oluşmaktadır 1927 yılında toplam 302.887 kişi nüfusa sahip olan Beyoğlu ilçesi, 1950 yılında 279.000 kişiye, günümüzde ise 226.396 kişiye sahiptir.

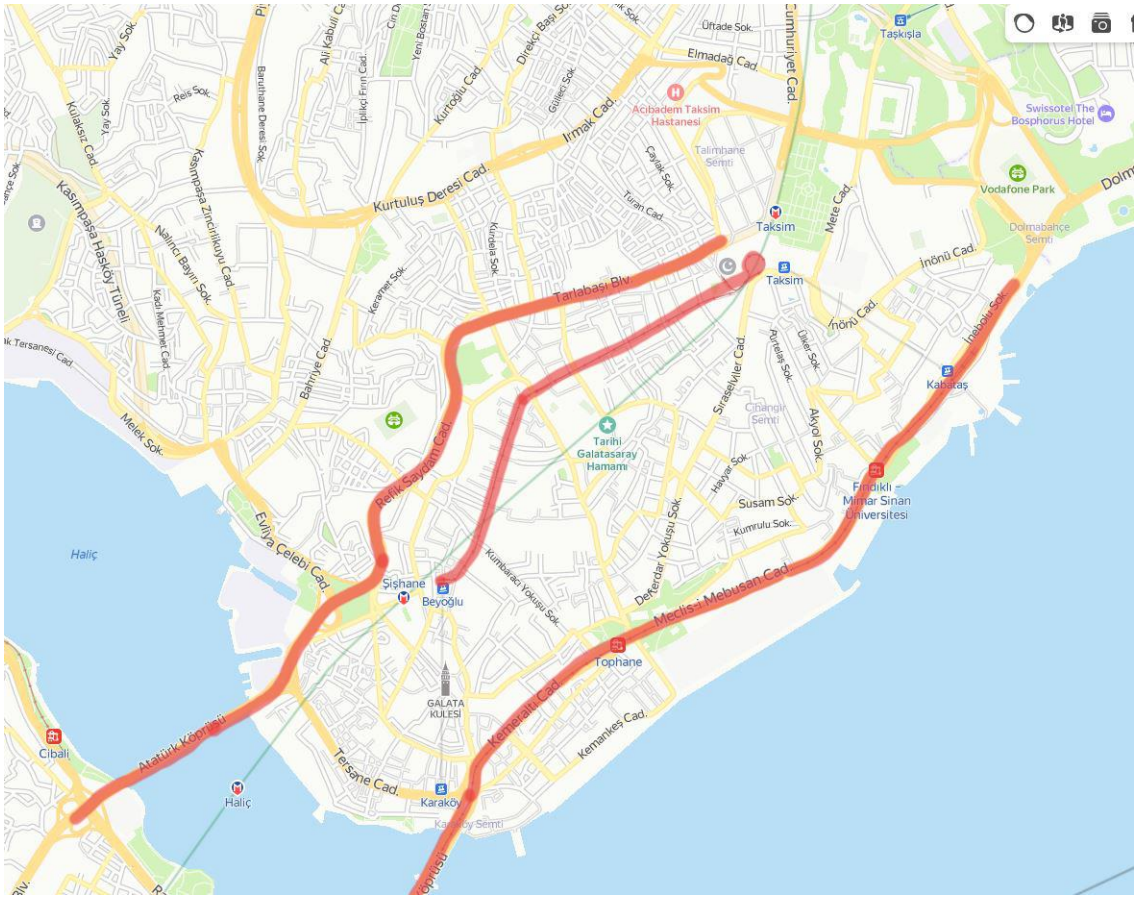
Beyoğlu İlçesi Önemli Referans Noktaları;

Önemli Akslar;

Beyoğlu İlçe 'sinde üç önemli aks bulunmaktadır. Bu akslardan iki tanesi Fatih İlçesi ile bağıntılıdır. Fatih İlçesi'nden başlayarak Haliç deniz girintisi üzerinden geçerek Beyoğlu İlçesi'nde devam etmektedirler. Bu akslardan en tarihi olanı en merkezdedir. Bu aks günümüzde İstiklal Caddesi'dir. Galata Kulesi'nden başlayarak kuzey doğu yönünde ilerlemekte ve Taksim Meydanı'nda sonlanmaktadır. Bir yandan devamındaki kolları Pangaltı, Nişantaşı, Feriköy'e yönelim göstererek Şişli İlçesi'ne doğru gelişimi tayin etmektedir. İstiklal caddesi bir yandan tarihi bir akstır. Beyoğlu İlçesi tarihte bu aks üzerinden gelişmeye başlamıştır. Geçmişteki isimleri '' Grand Rue De Pera ve Cadde-i Kebir olarak geçmektedir.

Beyoğlu İlçesi'nde üç önemli akstan en güneyde olanı Meclis-i Mebusan caddesidir. Gelişimini Fatih İlçesi'nden Galata Köprüsü ile alıp, Beyoğlu'ndan kıyı şeridi boyunca ilerlemektedir. Bu aks Beyoğlu İlçesi'nden Beşiktaş İlçesi'ne doğru gelişimi desteklemektedir. Devamında Mimar Sinan Üniversitesi ve Kabataş'tan geçerek Dolma Bahçe Sarayı'na ve Beşiktaş'a uğramaktadır.

Beyoğlu İlçe 'sinden üç önemli akstan ne kuzeyde olanı ise Tarla Başı Bulvarı'dır. Beyoğlu'nun önemli akslarındandır. Geçmişte Beyoğlu için yapılan alternatif imar planlarında İstiklal Caddesi'nin yerini alması bile düşünülmüştür. Bu aks Meclis-i Mebusan caddesiyle aynı şekilde gelişimini Fatih İlçesi'nden almakta, Atatürk Köprüsü ile Haliç deniz girintisini geçmekte ve İstiklal Caddesi'nin kuzey paralelinde ilerlemektedir. İstiklal Caddesi ile aynı şekilde Taksim Meydanı'na varmakta, ardından gelişimini Şişli Semtine doğru sürdürmektedir.

Şekil 3. 144. İstanbul, Beyoğlu İlçesi'nin Önemli Aksları

Önemli Meydanlar

Beyoğlu İlçesi'nde üç adet önemli meydan bulunmaktadır. Bunlar Taksim Meydanı, Şişhane Meydanı ve Karaköy Meydanı'dır. Taksim Meydanı İstiklal Caddesi ve Tarlabaşı Bulvarı'nın sonlandığı noktada yer almaktadır. Yerinde tarihte Hristiyan mezarlıkları ve taksim Topçu Kışlası bulunmaktaydı. 19. Yüzyılda Beyoğlu semtinin pilot bölge olması ve batılılaşma çabaları sonucunda rekreasyon alanı olarak seçilmesi ile yerinde batılı tarzda rekreasyon alanları kurulmuş ve çeşitli dönüşümler geçirmektedir. Günümüzdeki halinde Topçu Kışlası ve Hristiyan mezarlıkları bulunmamakta ve Gezi Parkı gibi önemli bir çekim merkezi bulunmaktadır.

Şişhane Meydanı-Kavşağı Fatih İlçesi'nden Haliç deniz girintisini Atatürk Köprüsü ile geçen aksın devamında yer almaktadır ve önemli bir referans noktasıdır. Batı tarafında bulunan Meşrutiyet Caddesi ile ciddi bir yaya sirkülasyonu barındırmaktadır. Taşıt trafiği açısından da yoğun ve önemli bir noktadadır. Erken 20. Yüzyılda da formu aynı niteliktedir. Kuzeyinde Beyoğlu İlçesi'nin önemli akslarından olan Tarlabaşı Bulvarı

ilerlemekte ve devamında Kasımpaşa Stadyumuna varmaktadır. 19. Yüzyıl sonlarında Beyoğlu Semtinin yerel yönetim merkezi olan Altıncı Daire-i Belediye ve kültürel bir miras olan Galata Mevlevihane müzesi bu meydanın batı tarafında yer almaktadır.

Karaköy Meydanı Fatih İlçesi'nden Haliç deniz girintisinden Galata Köprüsü ile geçildikten sonra yer almaktadır. Aynı zamanda semtin ismini taşımaktadır. Eskiden semtin adı Galata Semtidir. Karaköy Meydanı limanıyla birlikte 19. Yüzyıldan günümüze yoğun ticaret ve ulaşım faaliyetlerini getirmektedir.

Önemli Çekim Noktaları;

Galata Kulesi Beyoğlu İlçesi'nin 6. Yüzyıldan beri önemli bir noktası olmuştur. Beyoğlu İlçesinin güney burnunda kalmaktadır ve Beyoğlu yerleşiminin belirleyici unsurlarından biri olmuştur. İstiklal Caddesi'nin güneyinde yer almaktadır ve bu cadde için başlangıç noktasını oluşturduğu söylenebilir.

Taksim meydanı, Gezi Parkı ve Atatürk Kültür merkezi ise İstiklal Caddesi'nin sonunda yer almaktadır. Günümüzde önemli bir çekim noktasıdır. 19. Yüzyıldan beri batılılaşma faaliyetleri sonucunda göz önünde olan bir alan olmuştur. Atatürk Kültür Merkezi'nin doğusunda ise Gümüş Suyu Hastanesi ve günümüzde İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi olarak kullanılan Gümüş Suyu kışlası yer almaktadır.

Beyoğlu Belediye Binası, 19. Yüzyıldaki adıyla Altıncı Daire-i Belediye binası, önemli bir tarihi yapıdır. Şişhane Kavşağının batısında yer almaktadır. Arka tarafında kalan Galata Mevlevihane Müzesi ile önemli bir çekim noktası niteliğindedirler.

Taşkışla yapısı, günümüzde İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi olarak hizmet vermektedir. 1852 yılında yapılmıştır. Taksimden Pangaltı'ya doğru gelişimi kuvvetlendiren önemli noktalardan biridir. Taksim Meydanı'nın kuzey batısında kalmaktadır. Aynı şekilde Harbiye Mektebi 1848 yılında kurulmuş ve Beyoğlu İlçesi'nden Şişli İlçesi'ne doğru gelişimi kuvvetlendiren etkenlerden biridir. İki tane yapı da Şişli İlçesi sınırları içerisinde yer alsa da Beyoğlu İlçesi'nin kuzey sınırına yakınlığı ve Beyoğlu İlçesi'nin gelişimini tayin etmesi açısından önemli konumdadırlar.

3.2.2. 1786-1840 Beyoğlu Semti ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü

3.2.2.1 Kentsel Karakter: Beyoğlu,1786

İstanbul'a ait ilk profesyonel harita 18. Yüzyılda mühendis Kauffer François tarafından 1786 yılında yapılmıştır. Bu harita günümüz uydu görüntüleriyle büyük oranda çakışabilmektedir. Bu haritada kentin ulaşım dokusu ve çeşitli önemli referans noktaları okunabilmektedir.

1786 Kauffer Haritasında Beyoğlu Semtinde yoğunluğun Galata Bölgesinde oluştuğu görülmektedir. Bunun sebebi ise daha önce bahsedildiği üzere bu yakada tarihi yerleşimin ilk olarak Pera-Galata bölgesinde ortaya çıkmasıdır. Galata Bölgesinde ilk olarak kıyıya paralel şekilde uzanan Galata Surları dikkati çekmektedir. Galata surları kıyıya paralel olarak uzandıktan sonra üçgen şekline kavuşarak kuzeyde Galata Kulesi ile birleşmektedir ve Galata Surlarının kapıları bu haritada görülmektedir. Bu kapılar; doğudan batıya doğru sırası ile '' Tophana Kapoulli: Tophane Kapısı Egri Kapoulli :Eğri Kapı, Kiretche Kapoulli : Kireç Kapı, Momhana Kapulli Mumhane Kapı, Courchonlou Kapoulli: Kurşunlu Mahzen Kapısı, KaraKeui Kapoulli: Karaköy Kapısı, Balouck Bazar Kapoulli: Balık Pazar Kapısı, Curetzi Kapoulli: Kürkçü Kapısı ve Azap Kpoulli olmak üzere Azap Kapısıdır.

Galata Bölgesinin ulaşım dokusuna bakıldığı zaman ise yolların kıyıya ve surlara paralel şekilde oluştuğu görülmektedir. Kıyıya paralel şeritlerden kuzeye doğru gidildikçe yine bu şeride iç paralel şeritler görülmektedir. Galata Bölgesinde ulaşım dokusu çıkmaz sokakların az olmaması sebebiyle Tarihi Yarımada'ya nispeten daha gelişmiştir denilebilir. Bu bölgede yapı adaları sık ve küçük sayıdadır. Kuzeydoğu ve kuzey batıya doğru gidildikçe ulaşım dokusunda kesintiler meydana gelmektedir. Yollar seyrekleşmiştir, birbirlerinden kopmuşlardır, çıkmaz sokakların oluşumu söz konusudur ve yapı adaları daha büyük ve az sayıdadır. Galata'dan kuzeybatıya doğru ise Ermeni, Katolik ve Türk mezarlıklarına ulaşan bir aks kendini belli etmektedir. Bu aksta çeşitli kesintiler de bulunmaktadır. Bu aks ilerleyen yüzyıllarda gelişerek günümüzdeki İstiklal Caddesi'nin özünü oluşturacaktır. Bu caddenin tarihi haritalarda geçen diğer isimleri ise '' Grand Rue De Pera'' , Cadde-i Kebir''dir. Cadde-i Kebir mezarlık alanlarına vardıktan sonra kuvvetlenerek ışınsal bir şekilde kuzey batı, kuzey ve kuzeydoğuya doğru yönlenmektedir. Işınsal kollarının arasında bahsedildiği üzere doğudan batıya doğru '' Cimetrie Turc: Türk Mezarlığı, Ciemetrie Catholique: Katolik Mezarlığı ve Cimetrie

Armenien: Ermeni Mezarlığı görülmektedir. Bu aksın devamındaki doğrultuda '' Dolmabatch'e ve Besichtasch adıyla Dolmabahçe ve Beşiktaş bölgeleri görülmektedir. Bu bölgelerdeki yerleşim Beyoğlu Semtine göre daha az gelişmiştir ayrıntıları ilerleyen bölümlerde işlenecektir.

Galata Bölgesinin kuzey batısında ise haritada '' Cassim Pacha ve Tepe Bachi'' isimleriyle Kasım Paşa ve Tepebaşı bölgeleri görülmektedir. Bu bölgelerde ulaşım dokusu seyrek ve kesintilidir. Yapılaşma az sayıdadır, yapı adaları büyüktür ve çıkmaz sokaklar oldukça fazla sayıdadır. Bölgede bir adet mezarlık alanı görülmektedir. Bu bölgenin batısında yer alan Divanhane bölgesinde ulaşım dokusu Tepebaşı ve Kasımpaşa'ya göre daha az gelişmiştir.

Şekil 3. 145. 1786 Kauffer Franchois Haritasında Beyoğlu

3.2.2.2 Mezarlık Alanları: Beyoğlu, 1786

1786 Kauffer Haritasında Beyoğlu Semtinde 5 adet büyük tarihi mezarlık alanı görülmektedir. Bunlar farklı dinin mensuplarına aittir. Bunlardan 3 tanesi Türk Mezarlığı, 1 tanesi Ermeni Mezarlığı, 1 tanesi de Katolik Mezarlığıdır. Türk Mezarlık alanları kırmızı ile, Katolik Mezarlıkları sarı ile, Türk Mezarlıkları ise kırmızı ile belirtilmiştir.

Şekil 3. 146. 1786 Kauffer Franchois Haritasında Farklı Din Mensuplarına Ait Tarihi Mezarlık Alanları (Yeşil: Türk, Mor: Katolik, Kırmızı: Ermeni)

1786 Kauffer Haritasında Beyoğlu Semtindeki İlk Türk Mezarlığı, Aşıklar Mezarlığı: Şişhane Kavşağı

Kauffer Haritasında ilk Türk Mezarlığı Galata Bölgesinde Galata Surlarının bitişiğine denk gelmektedir. Surun kuzey batısında kalmaktadır. İçerisinden geçen iki adet yol ile birlikte dört adet yapı adasına ayrılmıştır. Yaklaşık olarak 77.000 metrekare alana sahiptir. Tarihte Aşıklar Mezarlığı olarak geçmektedir Günümüzde yok olmuştur. Yer olarak Şişhane Kavşağının batı tarafına denk gelmektedir. İlerleyen yüzyıllarda daha

detaylı olarak B.R. Davies, Stolpe, Osmanlı Anonim Şirketi Haritası ve Pervititch Haritalarında değişimi gözlemlenecektir.

Şekil 3. 147. Kauffer Haritasında Beyoğlu Aşıklar Mezarlığı

Şekil 3. 148. Kauffer Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraf Çakıştırmasında İlk Türk Mezarlığının Yeri (Şişhane Kavşağı)

Şekil 3. 149. Yakın Ölçekte Kauffer Haritasında Beyoğlundaki İlk Türk Mezarlığı ve Günümüzdeki Yeri (Şişhane Kavşağı)

Şekil 3. 150. Yakın Ölçekte Kauffer Haritası ve Günümüz Uydu Fotoğraf Çakıştırmasında İlk Türk Mezarlığının Yeri (Şişhane Kavşağı)

1786 Kauffer Haritasında Beyoğlu Semtindeki İkinci Türk Mezarlığı: Kulaksız Mezarlığı

Beyoğlu Semtinde Kauffer Franchois haritasında görülen ikinci Türk Mezarlığı, Divanhane Bölgesinde görülmektedir. Haritada yaklaşık olarak 50.000 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde bu mezarlık alanı ‘’Kulaksız Mezarlığı’’ olarak korunmaktadır. Günümüzdeki mezarlık alanının büyüklüğü 116.000 metrekareye çıkmıştır. Mezarlık alanı güney batıya doğru genişlemiştir. Güney ucundan ise bir yol ile biri büyük biri küçük olmak üzere iki parçaya ayrılmıştır. Mezarlık alanının adı ‘’Kulaksız Mezarlığı’’ olmuştur. Kuzey kanadı da aynı şekilde küçük bir ayrılma yaşayarak ikiye bölünmüştür. Arasından cadde geçmektedir. 1786’dan günümüze genişlerken güney ucunun bir miktar yok olduğu görülmektedir. Yok olan alan yaklaşık olarak 13.000 metrekare alana sahiptir.

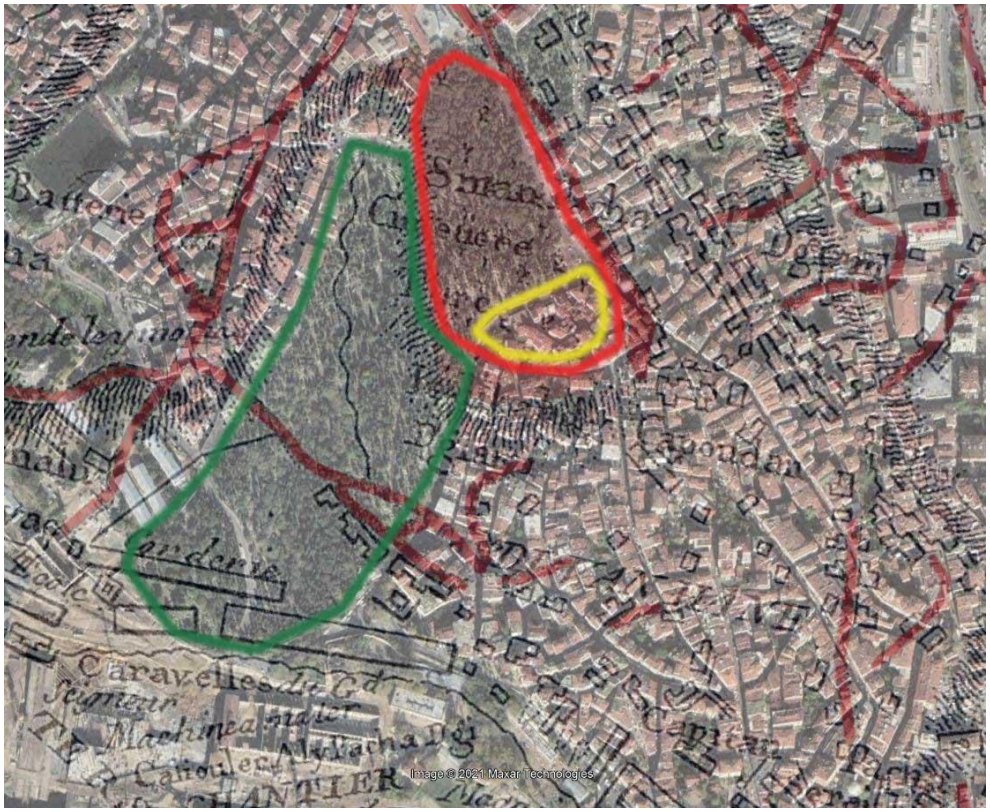
Şekil 3. 151. Uzak Ölçekte Kauffer Haritası ve Günümüz Uydu Görüntüsünde Kulaksız Mezarlığı

Şekil 3. 152. Uzak Ölçekte Kauffer Haritası ve Günümüz Uydu Görüntüsü Çakıştırması, Kulaksız Mezarlığı (Kırmızı Çizgiler: Kauffer Haritasında Mevcut Alanlar, Sarı Çizgiler: Mezarlık Alanının Büyüdüğü Alanlar)

Şekil 3. 153. Yakın Ölçekte Kauffer Haritası ve Günümüz Uydu Görüntüsünde Kulaksız Mezarlığı

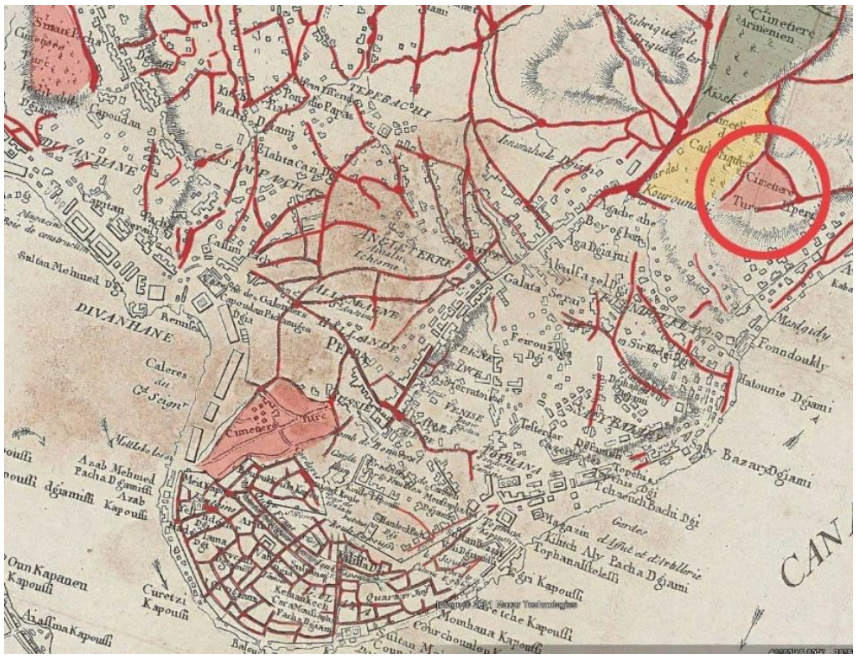
Şekil 3. 154. Uzak Ölçekte Kauffer Haritası ve Günümüz Uydu Görüntüsü Çakıştırması, Kulaksız Mezarlığının Dönüşümü (Kırmızı Çizgiler: Mezarlık Alanının 1786 Kauffer Haritasında Mevcut Olduğu Alan, Sarı Çizgi: Mezarlık Alanının Günümüzde Konut Yapılarına Dönüştüğü Kısımlar, Yeşil Alan: Mezarlık Alanının Geliştiği Kısımlar)

Harita çakıştırmalarında görüldüğü üzere, 1786 Kauffer Haritasında 55.000 metrekare olan Kulaksız Mezarlığı Günümüzde güney batı yönünde gelişerek 116.000 metrekareye çıkarken bir yandan güneyindeki 13.000 metrekare alanı konut yapılarına dönüşmüştür.

1786 Kauffer Haritasında Beyoğlu Semtindeki Üçüncü Türk Mezarlığı: Ayaspaşa Mezarlığı

1786 Kauffer Haritasında Beyoğlu Semtinde görülen üçüncü Türk mezarlığı tarihte Ayaspaşa Mezarlığı olarak geçmektedir. Bulunduğu bölgede kuzey kısmında kendi yapı adasına komşu olarak bir Katolik mezarlığı ve Ermeni Mezarlığı bulunmaktadır. Haritada yaklaşık olarak 25.000 metrekare alan kaplamaktadır. Katolik Mezarlığı 75.000 metrekare, Ermeni Mezarlığı ise 120.000 metrekare alan kaplamaktadır. Türk Mezarlığı günümüzde İstiklal Caddesinin sonunda, Taksim Meydanının komşu yapı adasında yer almaktadır. Mezarlık olanı günümüzde tamamen yok olmuş olup yerinde

İstanbul Atatürk Kültür Merkezi ve çeşitli konut yapıları bulunmaktadır. Katolik Mezarlığı Taksim Meydanına, Ermeni Mezarlığı ise İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Divan Otel ve Hayat Otelin bulunduğu kısma denk gelmektedir. Tarihi gelişimi ilerleyen bölümlerde verilecektir.

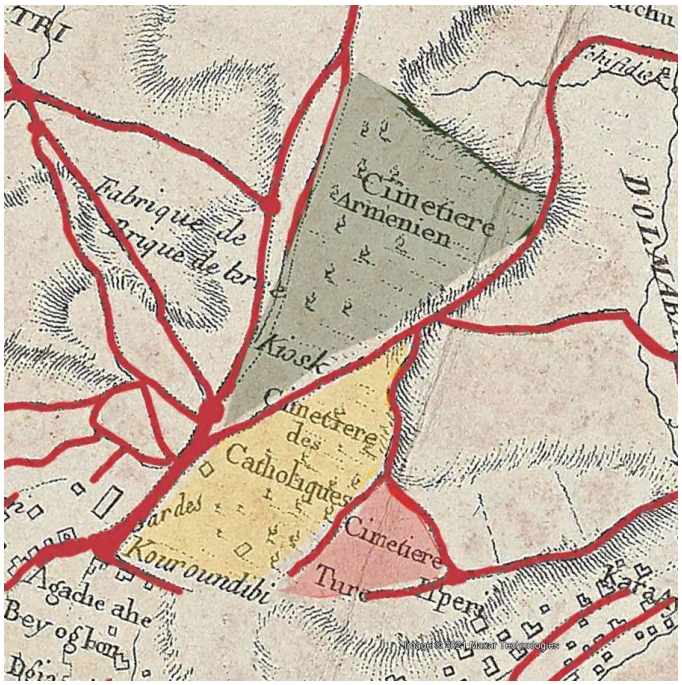
Şekil 3. 155. 1786 Kauffer Haritasında, Uzak Ölçekte 3. Türk Mezarlığı: Ayaspaşa Mezarlığı

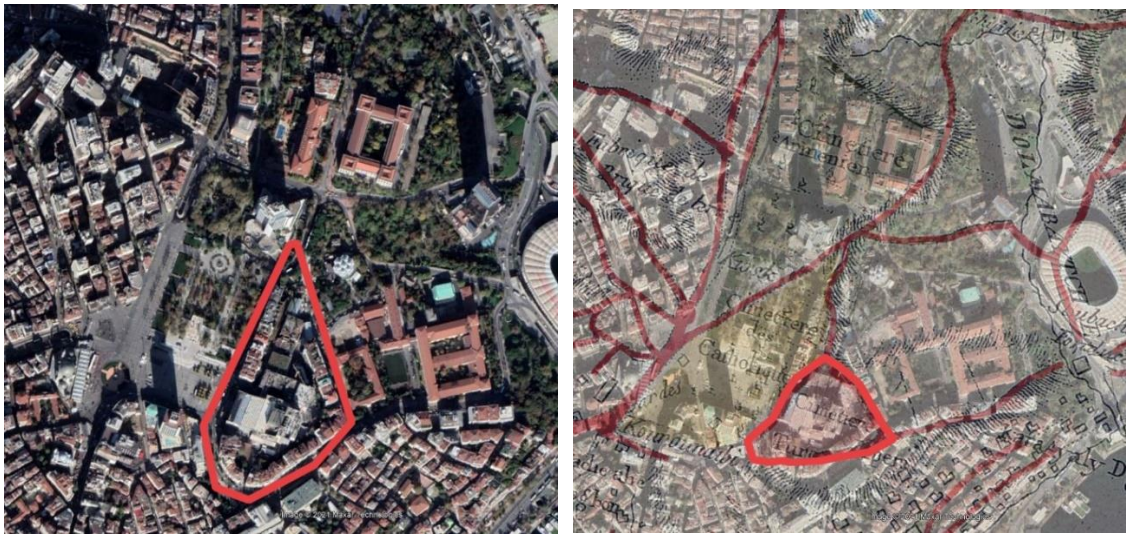
Şekil 3. 156. Günümüz Uydu Görüntüsünde Ayaspaşa Mezarlığı'nın Konumu

Şekil 3. 157. Kauffer Haritası ve Günümüz Uydu Görüntüsünde Çakıştırması, Uzak Ölçekte Ayaspaşa Mezarlığı

Şekil 3. 158. 1786 Kauffer Haritasında Türk Mezarlığı (Kırmızı Alan: Türk Mezarlığı, Sarı Alan: Katolik Mezarlığı, Yeşil Alan: Ermeni Mezarlığı)

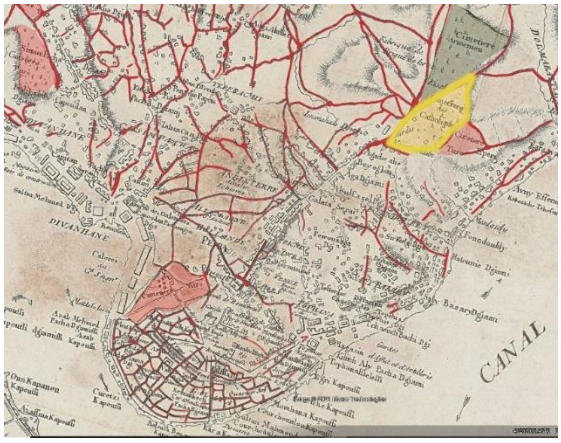

Şekil 3. 159. Günümüz Uydu Görüntüsünde Ayaspaşa Mezarlığının Dönüştüğü Alan

Görüldüğü üzere 1786 Kauffer haritasında Türk Mezarlık alanının bulunduğu yapı adası şeklini günümüze kadar korumuştur. Günümüzde ise bu 22.000 metrekarelik alan Atatürk Kültür Merkezi ve konut yapılarına dönüşmüştür.

1786 Kauffer Haritasında Beyoğlu Semtindeki Katolik Mezarlığı

1786 Kauffer Haritaasında görülen Katolik Mezarlığı kuzeyinde Ermeni Mezarlığı ve güneyinde Türk Mezarlığı arasında kalmaktadır. Yaklaşık olarak 75.000 metrekare alana sahiptir. Yer olarak İstiklal Caddesinin sonuna Taksim Meydanına ve Gezi Park'ına denk gelmektedir. Günümüzde yok olmuş durumdadır. Tarihi gelişimi ilerleyen bölümlerde verilecektir.

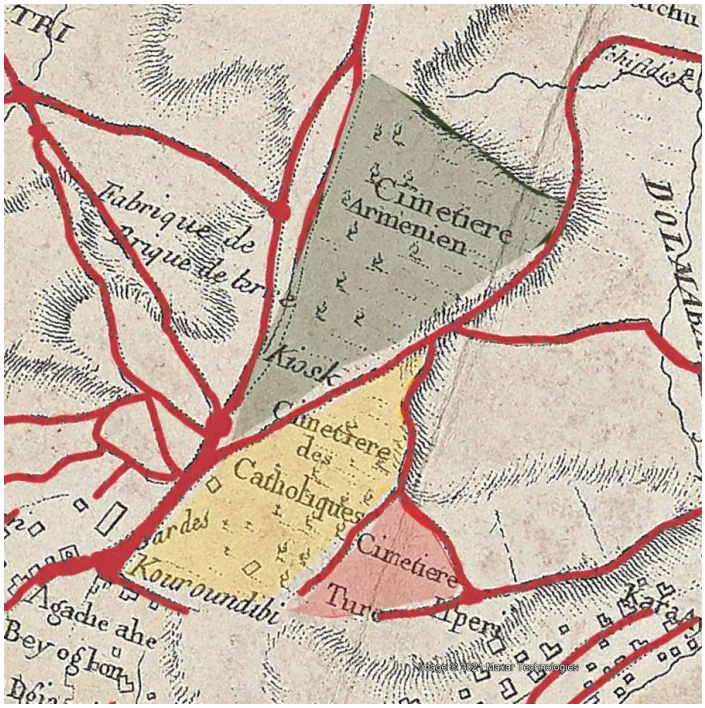
Şekil 3. 160. 1786 Kauffer Haritasında Beyoğlu Semtinde Katolik Mezarlığı (Sarı Alan)

Şekil 3. 161. Uydu Görüntülerinde Beyoğlu Semtinde Katolik Mezarlığının Denk Geldiği Alan (Sarı Çizgiler)

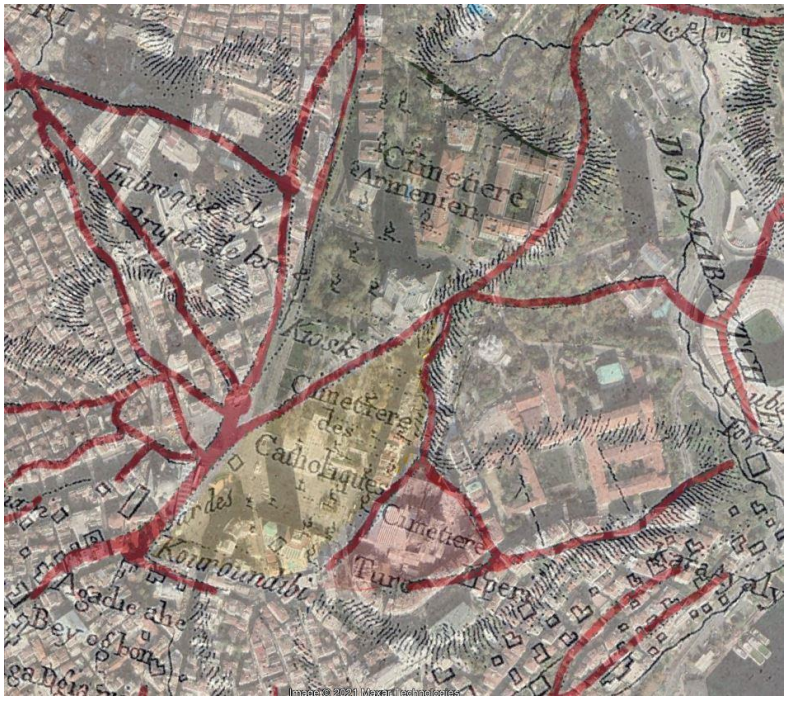
Şekil 3. 162. 1786 Kauffer Haritası ve Uydu Görüntüsü Çakıştırmasında Katolik Mezarlığı (Sarı Alan)

Şekil 3. 163. 1786 Kauffer Haritasında Yakın Ölçekte Katolik Mezarlığının Bulunduğu Alan

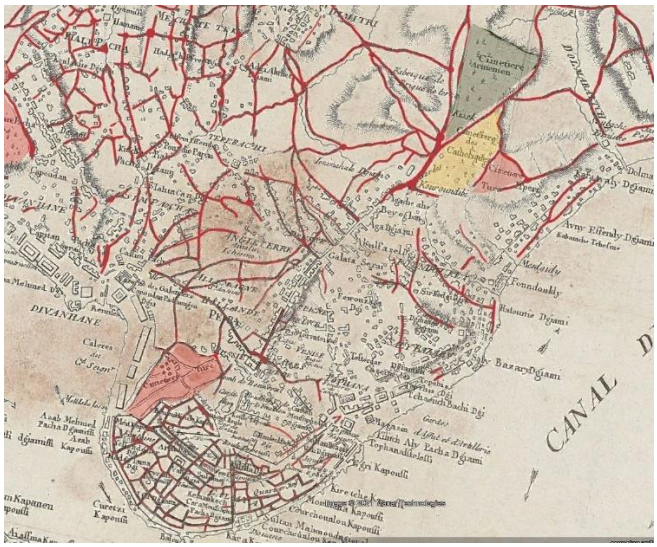
Şekil 3. 164. Uydu Görüntüsünde Yakın Ölçekte Katolik Mezarlığının Denk Geldiği Alan

Şekil 3. 165. Yakın Ölçekte Kauffer Haritası ve Uydu Görüntüleri Çakıştırması: Katolik Mezarlığı : Sarı Alan

1786 Kauffer Haritasında Beyoğlu Semtindeki Ermeni Mezarlığı (Surp-Agop)

1786 Kauffer Franchois Haritasında Taksim Meydanı civarındaki Türk ve Katolik Mezarlığının kuzey komşu yapı adasında üçgen şeklinde bir Ermeni Mezarlık alanı görülmektedir. Mezarlık alanlarından en çok alan kaplayanıdır. Yaklaşık olarak 120.000 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde yer olarak İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Hayat ve Divan Otele ve Ermeni Derk Binaları ve konutlarına denk gelmektedir. Yok olmuş durumdadır.

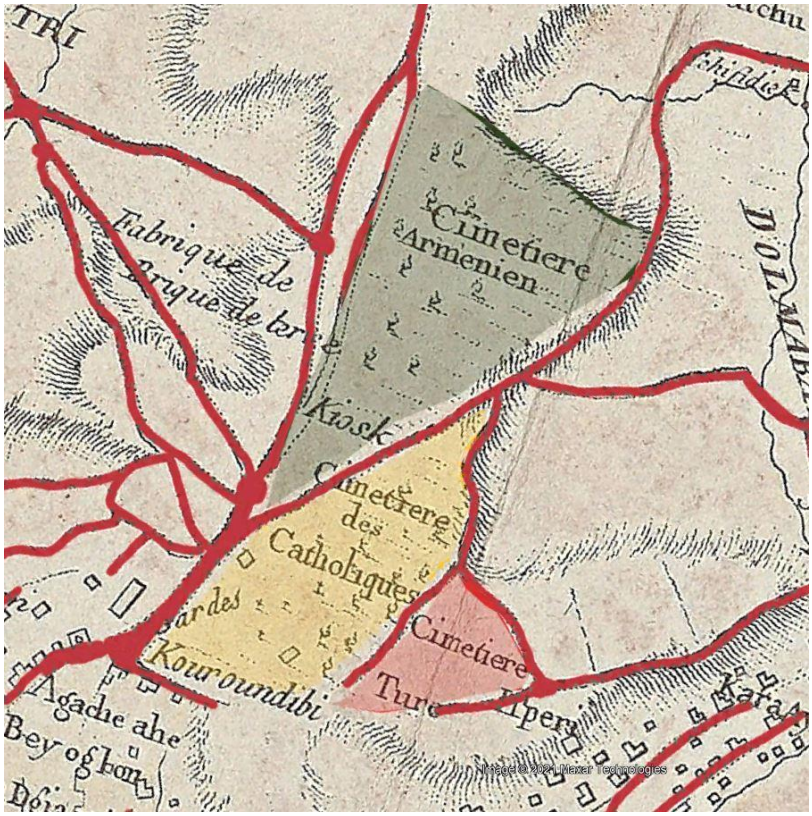
Şekil 3. 166. 1786 Kauffer Haritasında Beyoğlu Semtinde Bulunan Ermeni Mezarlık Alanı (Yeşil Alan)

Şekil 3. 167. Günümüz Uydu Görüntüsünde Beyoğlu Semtinde Ermeni Mezarlığının Denk Geldiği Alan (Kırmızı Çizgi)

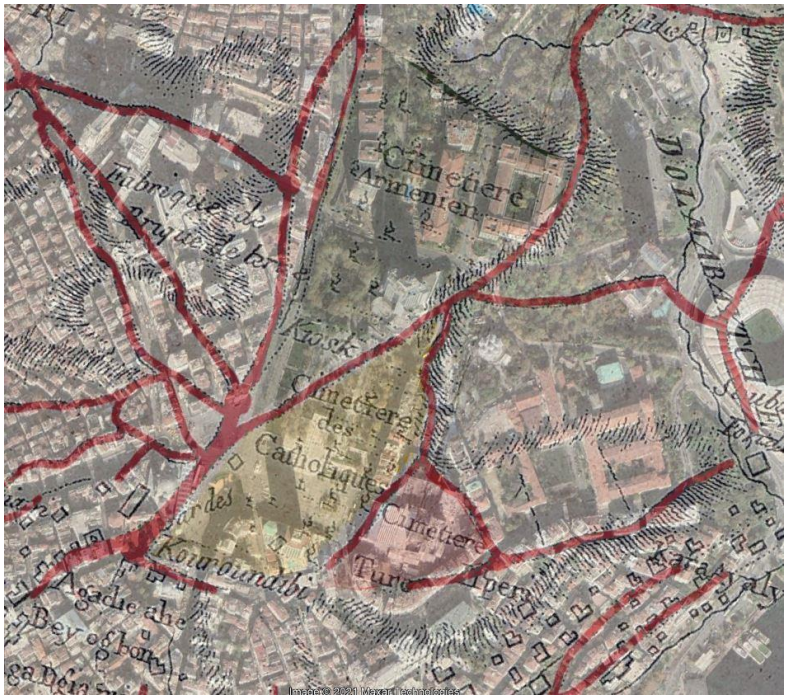
Şekil 3. 168. Uzak Ölçekte Kauffer Haritası ve Uydu Görüntüsü Çakıştırmasında Ermeni Mezarlığının Denk Geldiği Alan

Şekil 3. 169. Yakın Ölçekte Kauffer Haritasında Katolik Mezarlığının Bulunduğu Alan (Yeşil Alan, Sarı: Katolik, Kırmızı: Türk)

Şekil 3. 170. Yakın Ölçekte Beyoğlu Semti Ermeni Mezarlığının Denk Geldiği Alan

Şekil 3. 171. Yakın Ölçekte Kauffer Haritası ve Uydu Görüntüleri Çakıştırmasında Ermeni Mezarlığının Bulunduğu Alan (Yeşil Alan)

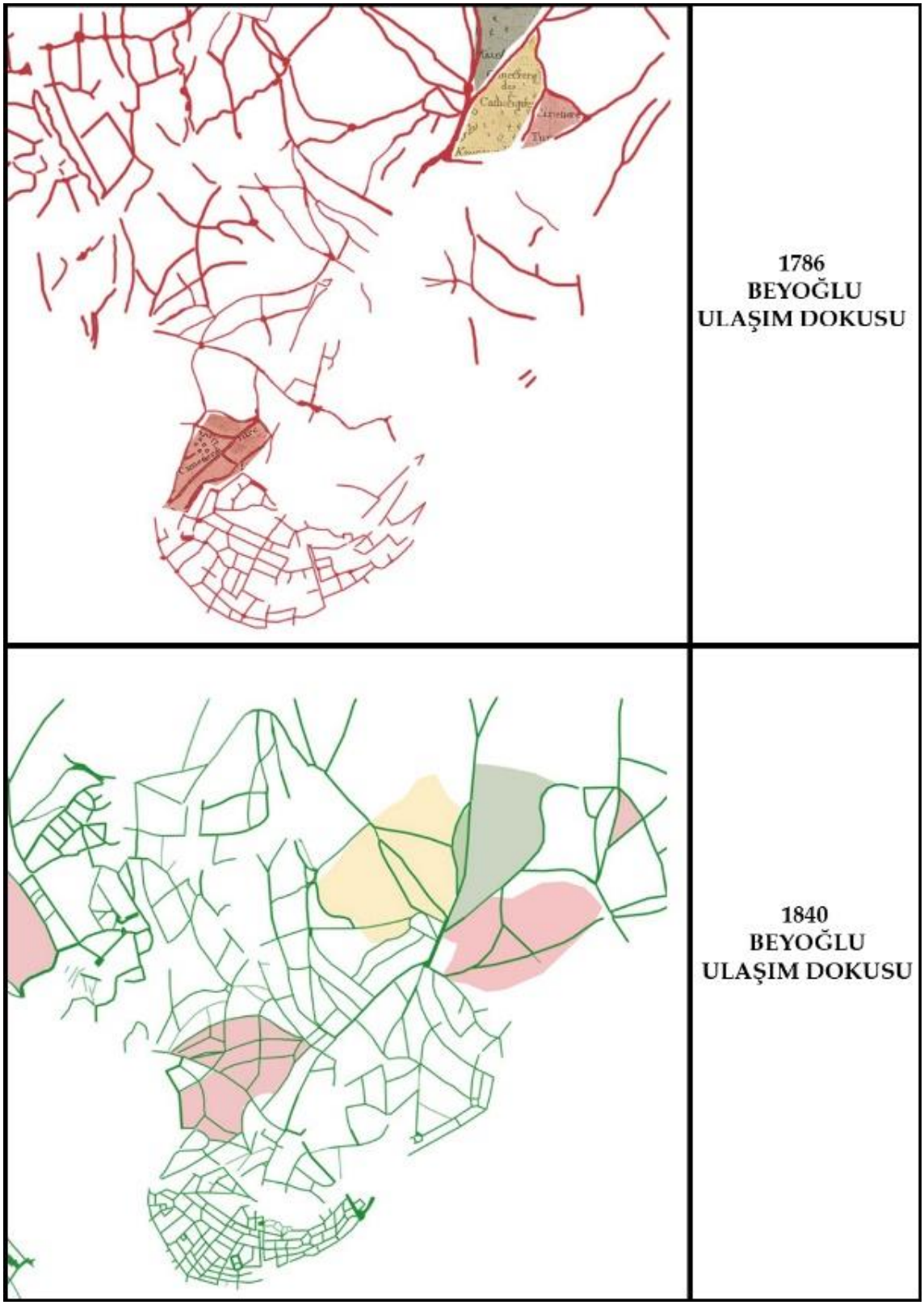
3.2.2.3. Kentsel Karakterin Değişimi: Beyoğlu Semti, 1786-1840

İstanbul için 1786 yılından sonra yapılan bir diğer önemli harita 1840 yılında yapılmış olan B.R. Davies haritasıdır. 1840 B.R. Davies Haritasında Beyoğlunda ulaşım dokusu ve yapılaşmalar rahatlıkla okunmaktadır.

1840 haritası ile 1786 haritası karşılaştırıldığında en önemli fark ulaşım dokusunda görülmektedir. 1786 haritasında eksik kalan ulaşım dokusu 1840 da tamamlanmış ve çıkmaz sokaklar yok denecek kadar azalmıştır. Böylece yapı adaları çoğalmıştır. Ulaşım dokusunun gelişmesi kadar olmasa da yapılaşmanın bir miktar arttığı görülmektedir. Yapılaşmalar ulaşım dokusunun tamamlandığı kısımlarda yolların iki tarafını saracak şekilde artmıştır.

Şekil 3. 172. 1840 B.R. Davies Haritasında Beyoğlu ve Ulaşım Dokusu // Saygın Alkan

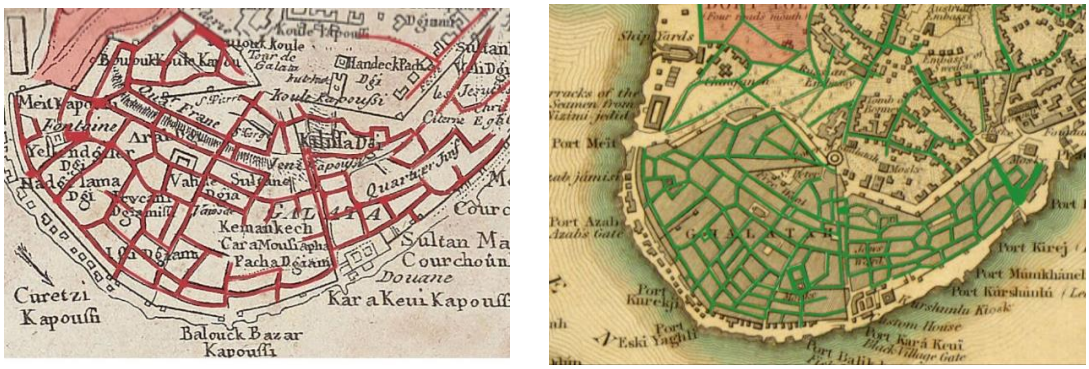

Şekil 3. 173. Beyoğlu Semti 1786-1840 Ulaşım Dokusu Farkları // Saygın Alkan

Şekil 3. 174. 1840 Haritasında 1786'ya Göre Tamamlanan Ulaşım Dokusu (Nokta Nokta Çizgiler) // Saygın Alkan

Bölge bölge incelemek gerekirse; 1840 Haritasında Galata Bölgesinde 1786 haritasında eksik kalan dokunun tamamlandığı görülmektedir. Çıkmaz sokaklar yok olmuştur ve tüm gridler tamamlanmıştır.

Şekil 3. 175. 1786 ile 1840 Haritasında Galata Bölgesinde Ulaşım Dokusu Artışı

1786 haritasında Tophane bölgesinde ulaşım dokusu çok seyrek ve kopuktur. 1840'a gelindiğinde Tophane'deki tüm kopuk akslar tamamlanmış, yapı adası sayısı artmıştır. Ulaşım dokusu belirgin bir şekilde kuvvetlenmiştir. Yapılaşmada da az miktarda bir artış söz konusudur.

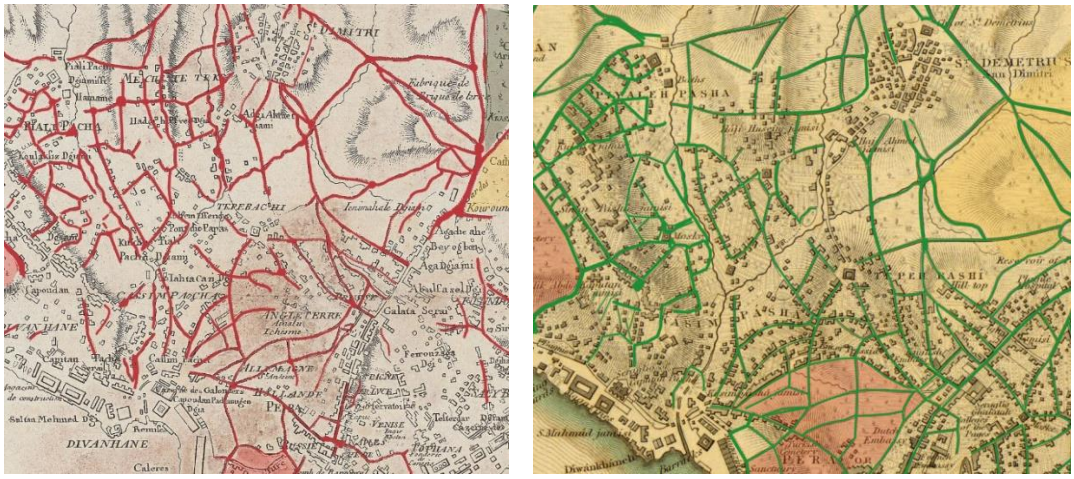

Şekil 3. 176. 1786 ile 1840 Haritasında Tophane Bölgesindeki Ulaşım Dokusunun Artışı

Tepebaşı bölgesinde Tophane bölgesi ile benzer şekilde ulaşım dokusunun eksiklikleri tamamlanmış, yapı adaları artmış ve yapılaşma düşük miktarda artmıştır. Göze batan bir başka önemli değişiklik ise Beyoğlu Semtinin ana aksı olan ‘’Cadde-i Kebir’’ , ‘’ Grand Rue De Pera’’ yani ‘’ İstiklal Caddesi’’ nin belirginleşmiş olması ve

Beyoğlu Semtinin güneyi ve kuzeyini kesintisiz bir şekilde tamamlıyor olmasıdır. İstiklal Caddesinin çift tarafında ise bölgedeki en çok yapılaşma artışı olmuştur.

Tepebaşı bölgesinde Tophane bölgesi ile benzer şekilde ulaşım dokusunun eksiklikleri tamamlanmış, yapı adaları artmış ve yapılaşma düşük miktarda artmıştır. Göze batan bir başka önemli değişiklik ise Beyoğlu Semtinin ana aksı olan ‘’Cadde-i Kebir’’ , ‘’ Grand Rue De Pera’’ yani ‘’ İstiklal Caddesi’’ nin belirginleşmiş olması ve Beyoğlu Semtinin güneyi ve kuzeyini kesintisiz bir şekilde tamamlıyor olmasıdır. İstiklal Caddesinin çift tarafında ise bölgedeki en çok yapılaşma artışı olmuştur.

Şekil 3. 177. 1786 ile 1840 Haritasında Tepebaşı Bölgesinde Ulaşım Dokusu Artışı

3.2.2.4. Mezarlık Alanlarının Dönüşümü: 1786-1840 Beyoğlu Semti

1840 yılına gelindiğinde Beyoğlu Semtinde 1786’ya göre yeni mezarlık alanlarının oluşumu görülmüyorken var olanları tarihi mezarlık alanlarının ise belirgin şekilde büyüdüğü, bazılarının taşındığı görülmektedir. Büyüyen Mezarlık alanları ise genellikle içinden geçen yol sayısı artarak daha çok yapı adasına ayrılmıştır.

İlk olarak tarihte Aşıklar Mezarlığı olarak geçen Galata dışındaki, günümüzde Tepe Başı’nda Şişhane Kavşağı çevresine denk gelen mezarlık alanı 1786’da 70.000 metre kareden 1840’da 235.000 metrekareye çıkmıştır. Haritada ‘’ Turkish Cemetery’’ olarak belirtilmiştir. Kuzey kısmı daha büyük ve güney kısmı daha küçük olacak şekilde orta noktasında birleşmektedir. Yabancı kaynaklarda adı ‘’ Petite Champ de Morts’’ yani ‘’ Küçük Ölüler Alanı’’ olarak geçmektedir.

İkinci Türk Mezarlığı olan ve günümüzde Kulaksız Mezarlığı olarak geçen tarihi mezarlık alanı ise 1786’da 50.000 metrekareden 155.000 metrekareye çıkmıştır. Üçüncü

Türk Mezarlığı; tarihte Ayaspaşa Mezarlığı olarak geçen Türk Mezarlığı radikal bir büyüme gerçekleştirerek 25.000 metrekareden 260.000 metrekareye çıkmıştır. Haritada '' Great Turkish Burying Grounds'' yani '' Büyük Türk Gömülme Alanları'' olarak geçmektedir. Yabancı kaynaklarda ise adı Büyük Ölüler Alanı anlamına gelen '' Grand Champ De Mort'' tur. Komşusu olan Katolik Mezarlık Alanının yerlerini işgal ederek Katolik Mezarlığının komşu batı yapı adasına taşındığı görülmektedir.

Beyoğlu Semtinde yer alan iki adet gayrimüslüm mezarlık alanlarından Ermeni Mezarlığı belirgin bir miktarda büyürken Katolik Mezarlığı radikal boyutta bir büyüme gerçekleştirmiştir. İlerleyen yıllarda adı Surp Agop Mezarlığı olarak geçecektir. Ermeni Mezarlığının alanı 1786 Kauffer Haritasında 120.000 metrekareden 210.000 metrekareye çıkarak sadece kuzey yönünde genişlemişken Katolik Mezarlığı 1786 Kauffer Haritasında 75.000 metrekareden 1840 B.L. Davies Haritasında 340.000 metrekareye çıkmıştır. Kauffer Haritasındaki yerini Türk Mezarlık alanı işgal ederken B.R. Davies haritasında kuzey batıya taşınarak büyümüştür.

Şekil 3. 178. 1840. B.R. Davies Haritasında Beyoğlu Semtindeki Mezarlık Alanları (Kırmızı: Türk, Yeşil: Ermeni, Sarı: Katolik)

Şekil 3. 179. Beyoğlu Semti 1786-1840 Mezarlık Alanları Karşılaştırması// Saygın Alkan (Kırmızı: Türk, Yeşil: Ermeni, Sarı: katolik)

1786-1840 Beyoğlu Semti Aşıklar Mezarlığı : Petite Champ De Morts, Tepebaşı

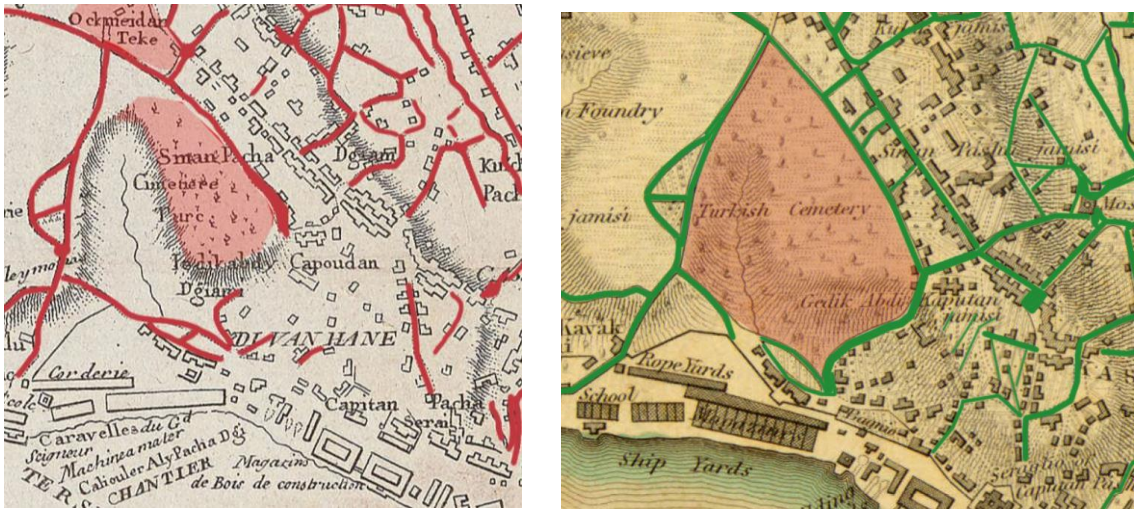
1786 Kauffer Haritasında haritasında Galata Surları Dışında Tepebaşı bölgesinde yer alan ve günümüzdeki yeri Şişhane Kavşağına denk gelen mezarlık alanı 70.000 metre kare iken 1840 B.R. Davies Haritasında radikal bir şekilde büyümüş, kuzey ve kuzey batıya doğru genişleyerek 235.000 metre kareye çıkmıştır. 1786 yılında mezarlık alanı yollar tarafından dörde ayrılıyorken, 1840 haritasında farklı biçimde yine dörde ayrılıp Mezarlık Alanının kendisinden büyük kuzey yakası oluşmuştur. Kuzey tarafı ise yollar aracılığıyla on yapı adasına ayrılmaktadır.

Şekil 3. 180. 1786-1840 Beyoğlu Semti, Tepe Başı, Aşıklar Mezarlığı Dönüşümü(Kırmızı Alan)

1786-1840 Beyoğlu Semti Kulaksız Mezarlığı

Günümüzde mevcut olan ve Kulaksız Mezarlığı olarak geçen tarihi mezarlık alanı 1786 Kauffer Haritasında 50.000 metre kare ve tek bir yapı adası şeklindedir. Çevresindeki yollar ile mezarlık alanı arasında boşluklar mevcuttur. 1840'da ciddi bir büyüme ile 155.000 metre kareye çıkmıştır. 1786 yılında çevresindeki yollarla mezarlık alanı arasında kalan boşluk tamamlanarak mezarlık alanı yollara komşu olacak kadar maksimum ölçüde büyümüştür.

Şekil 3. 181. 1786-1840 Beyoğlu Semti, Kulaksız Mezarlığı (Kırmızı Alan)

1786-1840 Beyoğlu Semti, Grand Champ De Mort, Ayaspaşa Mezarlığı

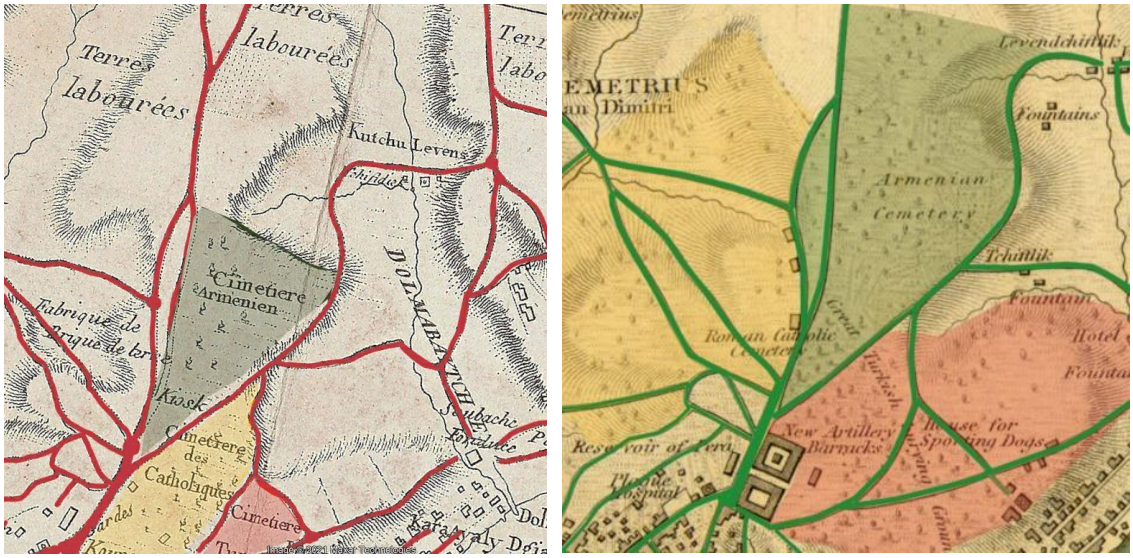
1786 Kauffer Haritasında Cadde-i Kebirin sonunda yer alan, günümüzde Taksim Meydanı çevresine denk gelen ve iki gayri müslüm mezarlığı ile komşu olan Türk Mezarlığı, radikal bir büyüme gerçekleştirerek 25.000 metrekareden 260.000 metrekareye çıkmıştır. Dikkat çeken bir gelişme ise Türk Mezarlığının 1786'da komşusu olduğu Katolik Mezarlığı alanını işgal etmiş olması ve Katolik Mezarlığı'nın kuzey batıya taşınmış olmasıdır. Türk Mezarlığı batı yönünde Katolik mezarlığını işgal ederek kuzey ve doğu yönlerinde ise doğal şekilde büyümüştür. 1786'da üçgen şeklinde küçük bir yapı adasına oturuyorken 1840'da çevresindeki iki adet yapıadasının sınırlarına kadar genişleyerek üç yapıadasına hakim olmuştur.

Şekil 3. 182. 1786-1840 Beyoğlu Semti Grand Champ De Mort, Ayaspaşa Mezarlığı (Kırmızı Alan)

1786-1840 Beyoğlu Semti, Ermeni Mezarlığı, Surp Agop Mezarlığı

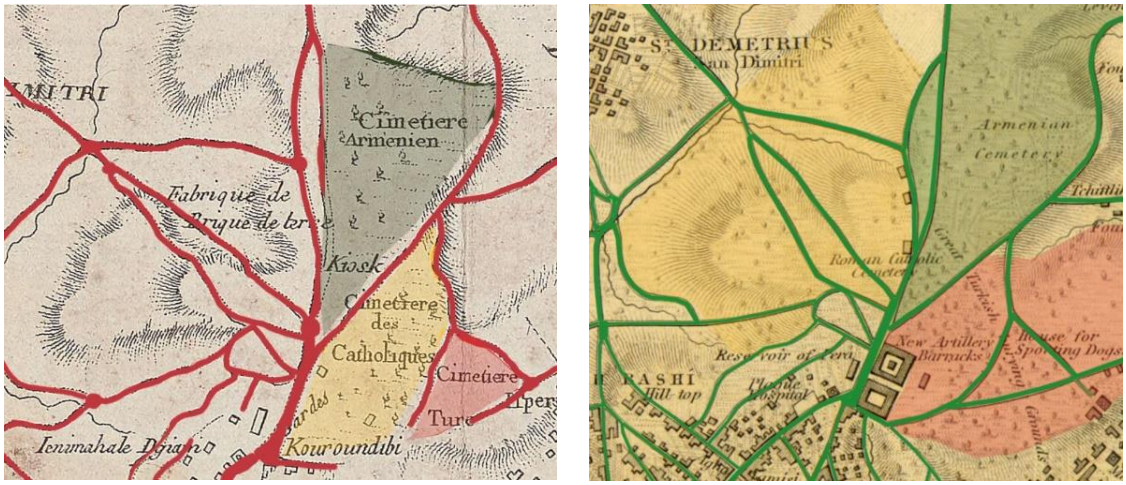
1786 Kauffer Haritasında üçgen bir yapı adasının içiner yerleşmiş olan Ermeni Mezarlığı'nın alanı 120.000 metrekaredir. 1840 B.L. Davies haritasında ise belirgin miktarda bir büyüme göstererek ve kuzey yönünde genişleyerek 210.000 metrekareye çıkmıştır. Yapı adası bazında değişim ise 1786 haritasında batı komşu yapı adası boş iken 1840'da bu yapı adasına da taşmış durumdadır.

Şekil 3. 183. 1786-1840 Beyoğlu Semti Ermeni Mezarlığı (Yeşil Alan)

1786-1840 Beyoğlu Semti, Katolik Mezarlığı

1786 Kauffer Haritasında Ermeni Mezarlığı ve Türk Mezarlığı arasında kalan Katolik Mezarlığını 1840 yılında Türk Mezarlığı olduğu gibi işgal etmiştir. Katolik Mezarlığı kuzey batıya taşınarak Ermeni Mezarlığının batı komşusu olmuştur. Taşınmasının yanısıra radikal bir büyüme gerçekleştirmiştir. 75.000 metrekareden 340.000 metrekareye çıkmıştır. Yollarla birlikte beş adet yapı adasına bölünmüş vaziyettedir.

Şekil 3. 184. 1786-1840 Beyoğlu Semti Katolik Mezarlığı (Sarı Alan)

3.2.3. 1840-1882 Beyoğlu Semti ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü

3.2.3.1. Kentsel Karakterin Değişimi Beyoğlu Semti, 1840-1882

İstanbul'un Beyoğlu Semti 1882 haritasına bakıldığı zaman 1840 B.R. Davies haritasına göre radikal değişiklikler gözlemlenmektedir. Haritalar ve dönemler arasındaki en fazla farkın yaşandığı Aralık 1840 ve 1882 aralığı olmuştur. Bunun nedeninin Tarihi Yarımada bölümünde belirtildiği gibi modernizmin getirdiği ihtiyaçlar doğrultusunda 1855'te İstanbul Şehremaneti yani günümüzdeki İstanbul Belediyesi kurulması ve batılı tarzda yerel yönetime geçilmesi olduğu söylenebilir. İstanbul Şehremaneti'nin kurulmasıyla birlikte Beyoğlu bölgesi altıncı daire-i belediye seçilmiştir ve batıdaki en yakın gelişmelerin takip edildiği pilot bölge olmuştur. Şehremanetinin kurulmasının yanı sıra Turuk-u Ebniye Komisyonu'nun çıkardığı 1882 Ebniye Kanunu ve tarla kuralı ile çeşitli yapıların yıkılarak farklı yol genişliklerinin oluşturulması, arazilerin küçülüp çoğalması ile birlikte kentin dokusunun büyük miktarda değiştiği söylenebilir.

1882 Stolpe Haritasında Beyoğlu Semtine bakıldığı zaman ulaşım dokusunun 1840. B.R. Davies haritasına göre nerdeyse iki katına çıktığı söylenebilir. Ana arterlerin yerleri ve miktarları sabit kalırken ara artışlarda radikal bir artış söz konusudur. Ara arterler oluşsa da çoğu bir yola bağlanmamakta ve yapı adalarına giren çıkmaz sokak fazlalığı mevcuttur. Neredeyse her yapı adasının içinde ara yollar oluşmuş ve kimi bölgelerde kavuşan ara arterlerle birlikte yeni ızgara dokusu ortaya çıkmıştır. Ana arterler ve ara sokakların yanında farklı genişliklerde yol kalınlıkları okunmaktadır. Yaşanan 1871 yangını sonrası Henry Prost tarafından Pera için yeni nazım imar planı önerilse de gerek büyük bir bütçe gerektirmesi gerek bölge sakinlerinin itirazı sonucunda gerçekleşmemiştir. Fakat modernizasyon çalışmaları ve 1871 Pera Yangının fırsat olarak bilinmesiyle birlikte Galata Surları yıkılmıştır ve burada geniş cadde ve sokaklar oluşturulmuştur.

Şekil 3. 185. 1882 Stolpe Haritasında Beyoğlu ve Ulaşım Dokusu // Saygın Alkan

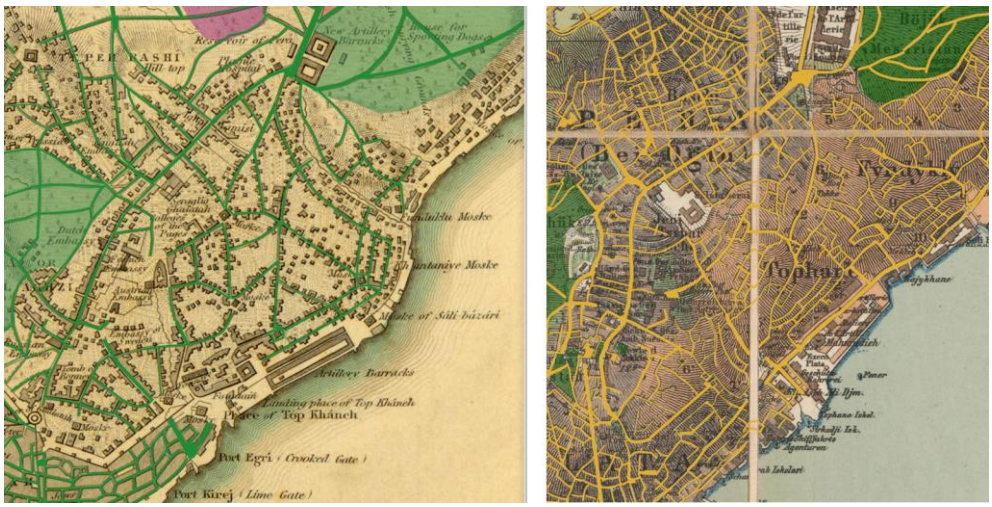
Şekil 3. 186. 1840-1882 Beyoğlu Ulaşım Dokusu Karşılaştırması // Saygın Alkan

Bölge bölge ulaşım dokusu analizi yapıldığında; Galata Bölgesinde daha yeni ara yollar ile kıyı şeridine paralel bir ızgara dokusu oluşmuştur ve halen bazı çıkmaz sokaklar

bulunmaktadır. Yapı adaları küçülmüş ve sayıları artmıştır. Tophane bölgesinde oluşan yeni arayolların çoğu herangi bir yola bağlanmamakta ve bol sayıda çıkmaz sokak bulunmaktadır. Kasım Paşa bölgesinde Tophane bölgesi ile aynı şekilde çok sayıda yeni ara yol oluşmuştur ama çıkmaz sokak niteliğindedir. Beyoğlu Semti'nin merkezi sayılan, Taksim ve batısında (Tepe Başı- Tatavla)ise ara yollar ızgara dokusu niteliğien kavuşmuş ve çok sayıda küçük yapı adası ortaya çıkmıştır. Çıkmaz sokak kalmamıştır. En gelişmiş bölgenin Taksim ve Galata olduğu söylenebilir. Fındıkköy bölgesi ise Tophane ile benzer şekilde ara arterleri çıkmaz sokakları oluşturmaktadır. Ayrıca 1882 Stolpe Haritasında yerleşimin etnik lejantı olduğu için en gelişmiş Galata ve Taksim bölgelerinin Hristiyan yerleşimlerle dolu olduğu görülmektedir.

Şekil 3. 187. Beyoğlu Semti Galata Bölgesi Ulaşım Dokusu 1840-1882

Şekil 3. 188. Beyoğlu Semti Tophane Bölgesi Ulaşım Dokusu 1840-1882

Şekil 3. 189. Beyoğlu Semti, Taksim, Tatavla, Tepebaşı Ulaşım Dokusu 1840-1882

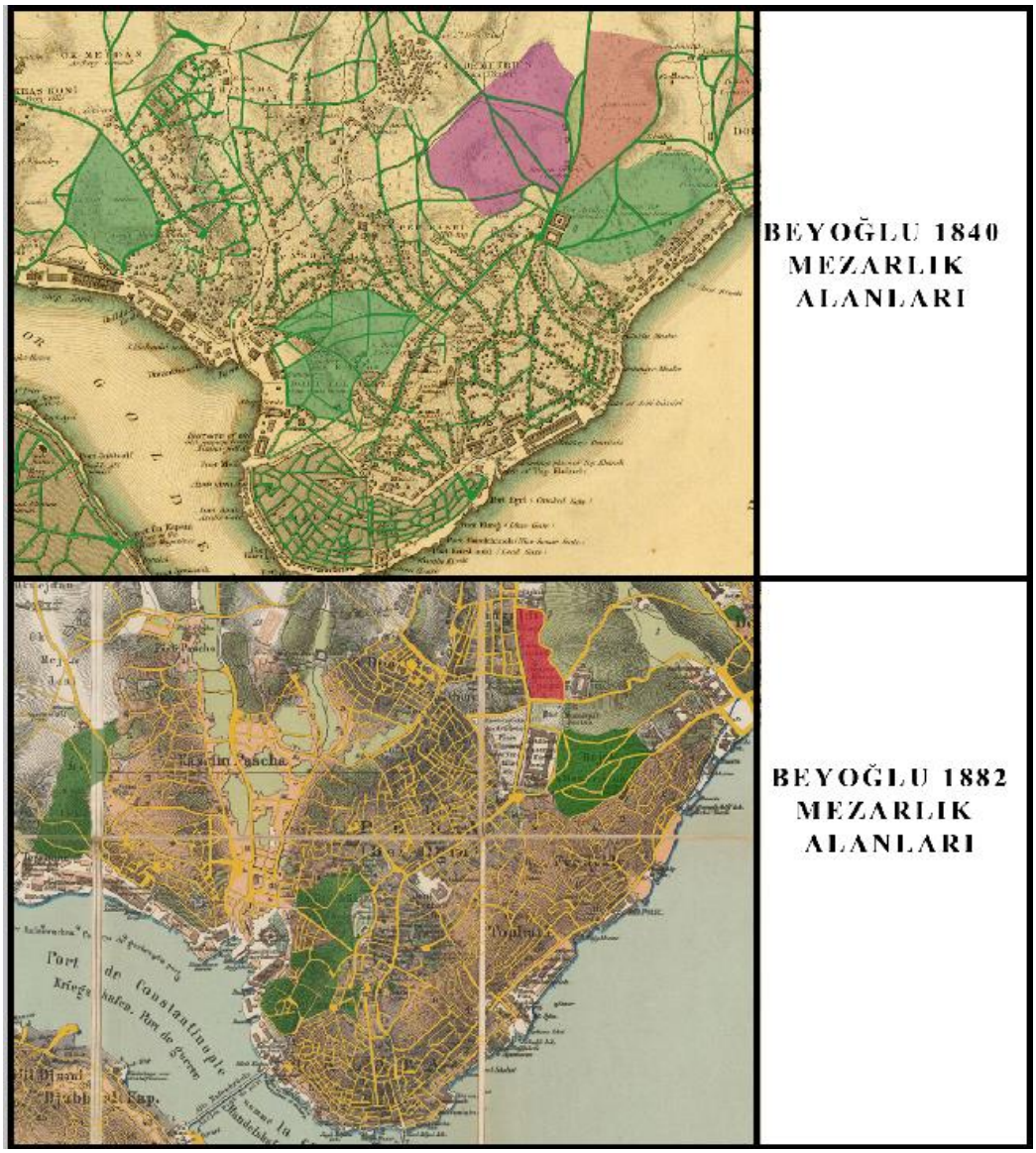

Şekil 3. 190. Beyoğlu Semti, Kasım Paşa Bölgesi Ulaşım Dokusu 1840-1882

3.2.3.2. Mezarlık Alanlarının Dönüşümü Beyoğlu Semti 1840-1882

İstanbul'un Beyoğlu Semtinin okunduğu 1840 B.R. Davies ve 1882 Stolpe haritalarına karşılaştırıldığı zaman, semtte bulunan mezarlık alanlarında önemli değişiklikler görülmektedir. Mezarlıklardan bir kısmı yok olmuş, geri kalanları da çeşitli boyutlarda küçülme yaşamıştır. 1786'dan 1840'a mezarlık alanları ciddi oranda büyürken 1840'tan 1882'ye farklı boyutlarda küçülmüşlerdir. Yaşanan en önemli değişim 1840 B.R. Davies haritasında Türk Mezarlığının kuzey batısı ve Ermeni Mezarlığı'nın batısında kalan 220.000 metre kare alan kaplayan büyük Katolik Mezarlığı'nın haritada görülmemesidir. Bu mezarlık gerek 1856 kolera salgını nedeniyle mezarlıkların il dışına yapılması kararı gerek Taksim için batılılaşma faaliyetleri ve bölge semtinin istekleri

doğrultusunda Taksim'e park yapılması nedeniyle Şişliye taşınmıştır. Bu fark 1882 Stolpe haritasında Şişli Semtinde görülmektedir. İlerleyen bölümlerde değinilecektir. Katolik Mezarlığı dışında Kulaksız Mezarlığı lineer bir form alıp bir miktar küçülerek 155.00* metrekare alandan 135.000 metrekare alana düşmüştür İçerisinden yollar geçerek beş farklı yapı adasına ayrılmıştır. Aşıklar Mezarlığı bir miktar küçülerek kuzey ve güney yönünde şekil almış ortasından ince bir şekilde birleşmiştir. 235.000 metrekare alandan 185.000 metre kare alana düşmüştür. İçerisinden yollar ge Ayaspaşa Mezarlığı her yönde büyümüş, Ermeni Mezarlığı ise ciddi ölçüde küçülmüştür. 210.000 metrekare alandan 60.000 metrekare alana küçülmüştür.

Şekil 3. 191. 1840-1882 Beyoğlu Semti Mezarlık Alanları Karşılaştırması (Yeşil: Türk, Kırmızı: Ermeni, Mor: Katolik) // Saygın Alkan

Beyoğlu Semti, Şişli Kavşağı, Kasım Paşa Bölgesi, Türk Mezarlığı, Aşıklar Mezarlığı Değişimi 1840-1882

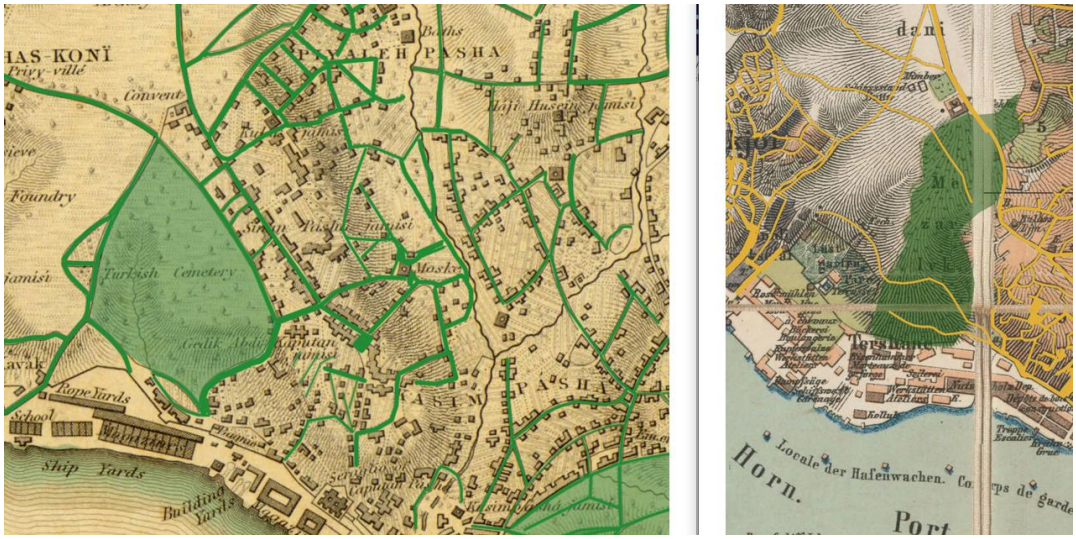
Günümüzde Şişhane Kavşağına ve Kasımpaşa Stadyumuna denk gelen Aşıklar Mezarlığı, 1840 B.R. Davies Haritasında 235.000 metrekare alana sahiptir ve 13 yapı adasına ayrılmıştır. Kuzey tarafı güney tarafından daha büyük bir şekilde kalın bir hat sergilemektedir. 1882 Stolpe Haritasına gelindiğinde ise Aşıklar Mezarlığı orta noktasından ince bir bağlantı ile bağlanmaktadır ve küçülerek 185.000 metrekare alana düşmüştür. İçinden daha fazla yok geçerek ve daha fazla bölünerek 19 yapı adasına ayrılmıştır.

Şekil 3. 192. Beyoğlu Semti, Aşıklar Mezarlığı 1840-1882

Beyoğlu Semti, Divanhane Bölgesi, Türk Mezarlığı, Kulaksız Mezarlığı Değişimi 1840-1882

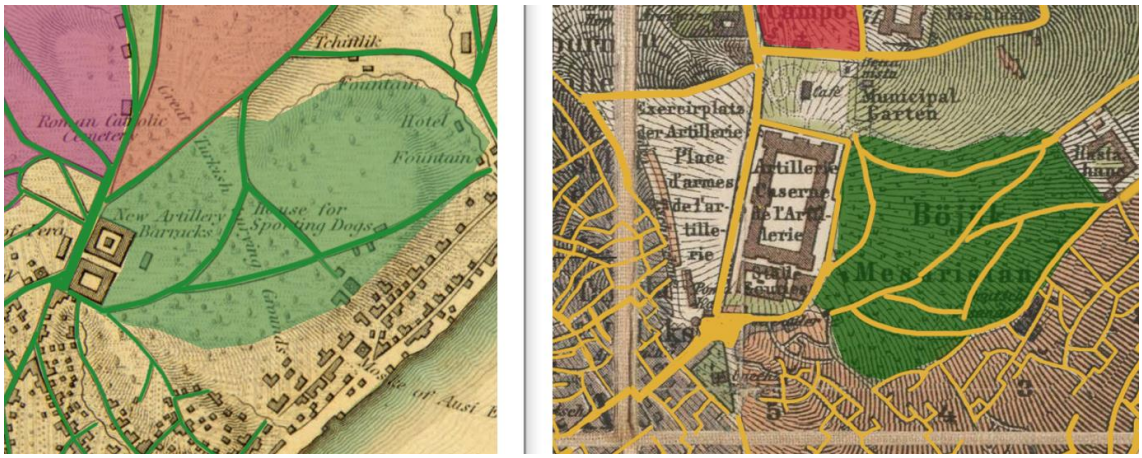
Beyoğlu Semti 1840. B.R. Davies Haritasında Divanhane bölgesinde yer alan Kulaksız Mezarlığı form olarak kuzey güney yönünde genişleyip uzun ince bir şekil alırken toplam metrekare açısından bir miktar küçülerek 155.000 metrekareden 137.000 metrekareye düşmüştür. 1840. B.R. Davies Haritasında dört tarafı yollarla çevrili tek büyük bir yapı adası şeklinde iken 1882 Stolpe Haritasında içinden beş adet yol geçerek 6 yapı adasına bölünmüş vaziyettedir.

Şekil 3. 193. Beyoğlu Semti, Kulaksız Mezarlığı, 1840-1882 (1840: Kırmızı, 1882: Yeşil

Beyoğlu Semti, Taksim , Türk Mezarlığı, Ayaspaşa Mezarlığı Değişimi, 1840-1882

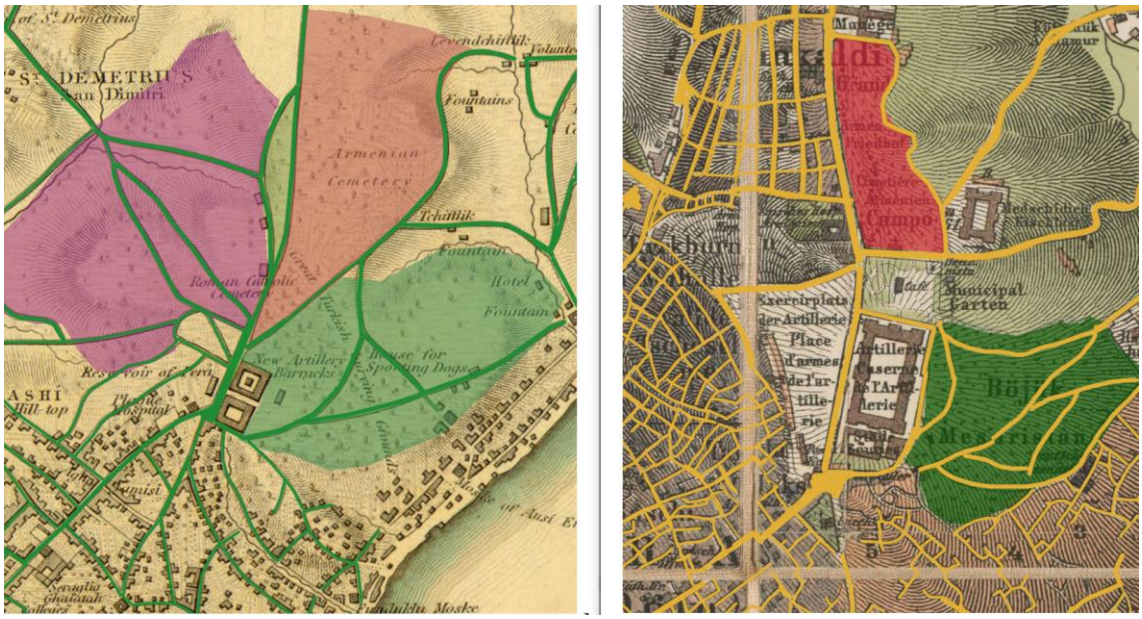
Beyoğlu Semti'nde günümüz Taksim Meydanına komşu yapıadasında yer alan Ayaspaşa Mezarlığı 1840 haritasında 260.000 metrekare bir alana yayılmaktadır. İçinden geçen üçgen şeklinde bir yolla dört adet yapı adasına ayrılmaktadır. Kuzeyde Ermeni Mezarlığı ile komşu sınırlardadır. Batısında ise günümüzde olmayan geçmişte yıkılmış Taksim Topçu Kışlası yer almaktadır. 1882 Stolpe haritasına gelindiğinde ise belirgin doğu tarafından belirgin bir şekilde küçülerek 142.000 metrekareye düşmüştür ve yok olan kısımlarda çeşitli iç avlulu kışla yapıları mevcuttur. 1882'de içinde 8 adet yol geçerek 8 yapı adasına ayrılmış şekildedir ve daha çok bölünme yaşamıştır.

Şekil 3. 194. Beyoğlu Semti Ayaspaşa Mezarlığı (Yeşil)1840-1882

Beyoğlu Semti, Taksim-Pangaltı Ermeni Mezarlığı, Surp Agop Mezarlığı Değişimi, 1840-1882

Beyoğlu Semti Taksim Bölgesi civarında yer alan Ermeni Mezarlığı 1840. Br. Davies Haritasında üçgen bir yapı adasına yayılmış şekilde 210.000 metrekare alan kaplarken, 1882 yılına gelindiğinde radikal bir şekilde küçülmüş 61.000 metrekareye inmiştir. Yaklaşık olarak dikdörtgen bir yapı adası şeklini almıştır. Batı tarafında gayri müslüm yapıları doğu tarafında ise ‘’ Medschdieh Kıschla’’ adıylySağlık Kışlası yer almaktadır. Günümüzde İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi olarak işlevini sürdürmektedir. Ermeni mezarlığının güneyinde ‘’ Municipital Garten’’ adıyla Belediye Bahçesi, kuzeyinde ise ‘’ Mektebj-i Harbije’’ adıyla Harbiye mektebi yer almaktadır. Sonuç olarak Ermeni Mezarlığı radikal boyutta küçülmüştür ve yok olan alanları çeşitli gayri müslüm konut yapıları, iki adet kışla ve bir adet belediye bahçesine dönüşmüştür.

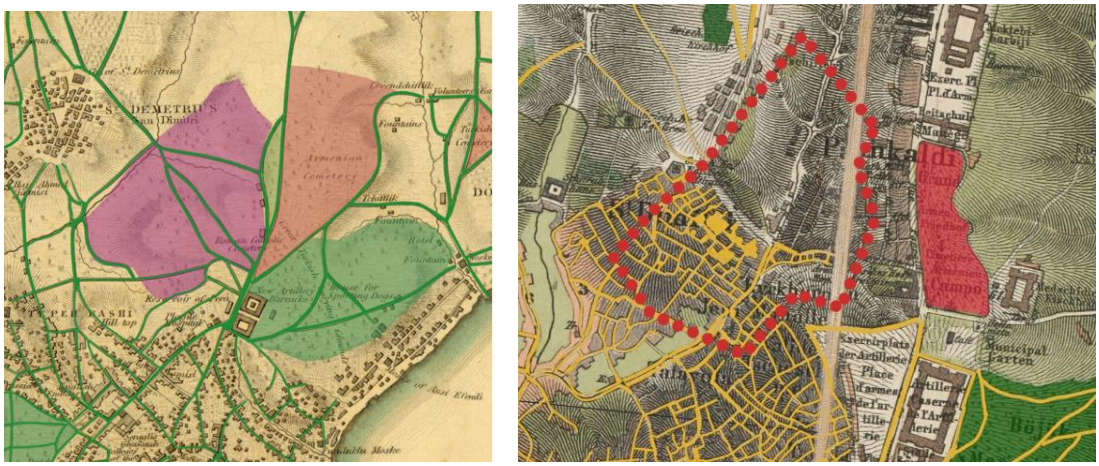

Şekil 3. 195. Beyoğlu Semti Ermeni Mezarlığı Değişimi (Kırmızı) 1840-1882

Beyoğlu Semti Katolik Mezarlığı Değişimi, 1840- 1882

1840 B.R. Davies haritasında 340.000 metrekare gibi büyük bir alana sahip Katolik Mezarlığı, 1882 Stolpe haritasında hiç görülmemektedir. 1856 Kolera Salgını ile birlikte mezarlık alanlarının yerleşimler dışına yapılması kararı ile Şişli Semtine taşınmıştır. İlerleyen bölümlerde Şişli Semti Haritasında gösterilecektir. 1840 Haritasında sarı alan ile tanımlanmışken 1882 haritasında denk geldiği alan kırmızı nokta nokta

çizgiler ile ifade edilmiştir. Denk geldiği alanda 1882 yılında çok sayıda gayri müslüm konutları ve yapı adası mevcuttur.

Şekil 3. 196. Beyoğlu Semti Katolik Mezarlığı Değişimi, 1840- 1882 (1840: Mor Alan,1882: Denk Geldiği Alan: Kırmızı Nokta Noktalar)

3.2.4. 1882-1922 Beyoğlu Semti ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü

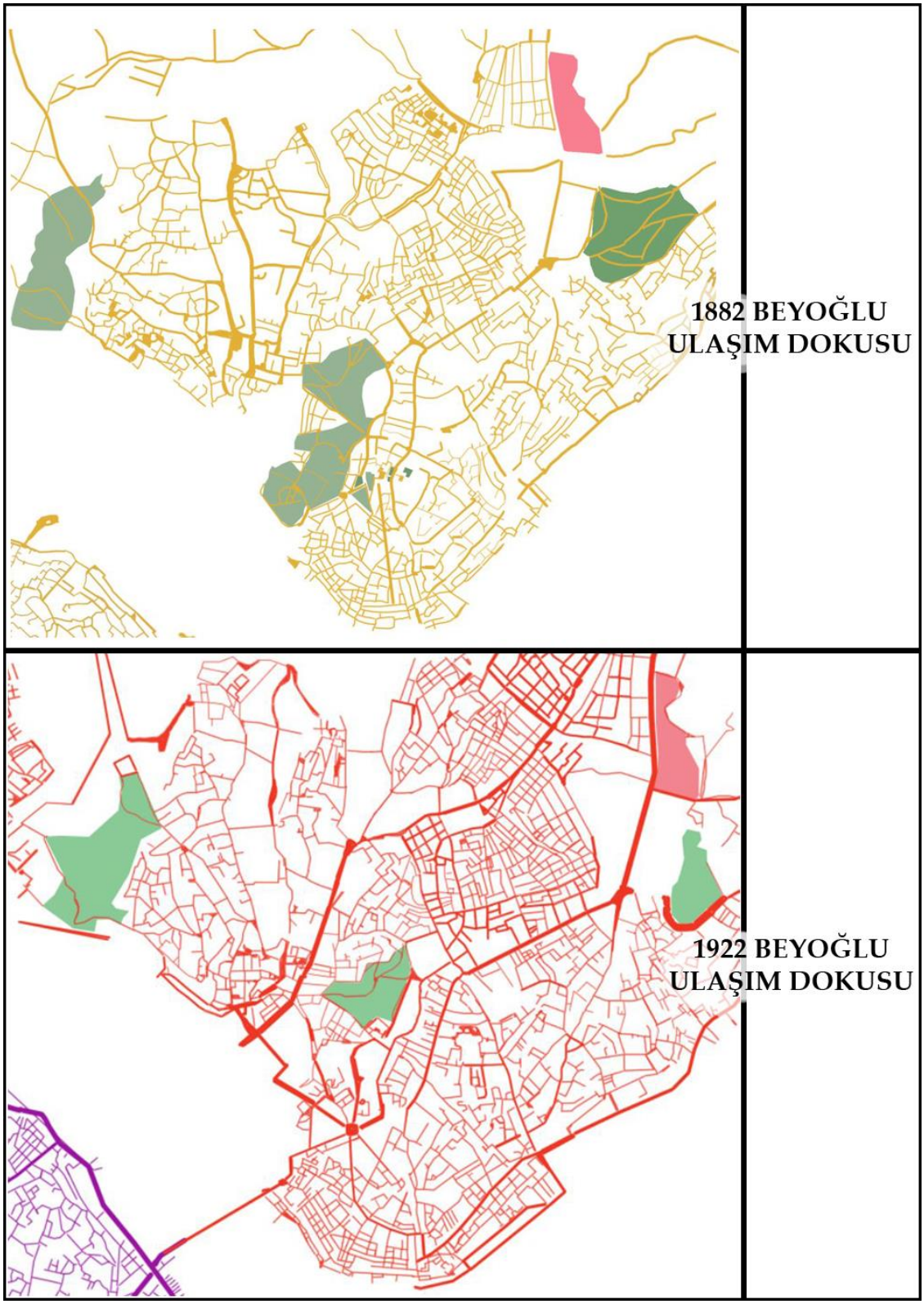
3.2.4.1 Kentsel Karakterin Değişimi Beyoğlu Semti, 1882- 1922

1922 yılına gelindiğinde İstanbul'un Beyoğlu Semtinin geçirdiği kentsel gelişimin 1840-1882 gelişimi kadar kuvvetli olmadığı görülmektedir. Mevcut bölgelerde var olan ulaşım dokusu yoğunluğu nerdeyse sabit miktarda kalırken bazı bölgelerde yeni mahallelerin oluşumu görülmektedir. Bunun yanında var olan üç adet hattın da belirginleştiği dikkat çekmektedir. Bunun yanında bir adet önemli kavşak oluşmuştur. Merkezde bulunan İstiklal Caddesi'nin formu organik yapıdan, keskin dik hatlara evrilmiştir ve belirginleşmiştir. Aynı şekilde Kuzeyde bulunan 1922 Haritasında Kasımpaşa Caddesi olarak geçen, İstiklal Caddesinin kuzey paralelinde bulunan cadde belirginleşmiştir. Günümüzde Bahriye Caddesi ve Kurtuluş Deresi Caddesi'nin birleşiminden oluşmaktadır. Bu iki caddenin yanında güneyde kıyı şeridine paralel bir şekilde Tophane Caddesi, Ali Paşa Caddesi ve Kabataş Caddesi hattının kesintisiz bir şekilde belirginleştiği dikkat çekmektedir. Günümüzde Kemeraltı Caddesi, Meclisi Mebusan Caddesi, Dolmabahçe Caddesi ve Beşiktaş Caddesi hatları tarafından oluşturulmaktadır. Bahsedilen bu üç ana caddede kesintiler ortadan kalkmış kendilerine bağlanan yol sayısı çoğalmış ve genişlikleri artmıştır. Galata Bölgesinin kuzeyinde yer alan Şişhane Bölgesinde önemli bir kavşak oluşumu görülmektedir. 1882 haritasında kavşağa bağlanan yollar kesintili ve az sayıda iken 1922 haritasında kavşağın oluşumu belirginleşmiş, ve kendisine 8 adet ışınsal yol bağlanmıştır.

Aksların yanısıra Taşkışla'nın batısında kalan Pangaltı bölgesinde yeni bir mahalle oluşmuştur ve düzenli bir gridal yapıya sahiptir. Pangaltının kuzey doğusu ve kuzey batısında Feriköy ve Şişli bölgelerinde 1882 haritasında olmayan yeni ızgara hatların ve mahallelerin oluştuğu görülmektedir. Beyoğlu Merkez Tatavla bölgesinde ise eksik kalan gridal doku eksiksiz bir şekilde tamamlanmıştır. Bunun dışında Galata Bölgesi, Tophane Bölgesi ve Kasım Paşa Bölgesinde dokunun fazla değişmediği ve halen eksik kalan yollar ve çıkmaz sokakların durumunu koruduğu görülmektedir.

Şekil 3. 197. 1922 Osmanlı Anonim Haritasında Beyoğlu ve Ulaşım Dokusu // Saygın Alkan

Şekil 3. 198. 1882-1922 Beyoğlu Ulaşım Dokusu Karşılaştırması // Saygın Alkan

Şekil 3. 199. İstanbul, Beyoğlu Semti, 1882 ve 1922 Haritasında Yeni Oluşumu Görülen Pangaltı Bölgesi

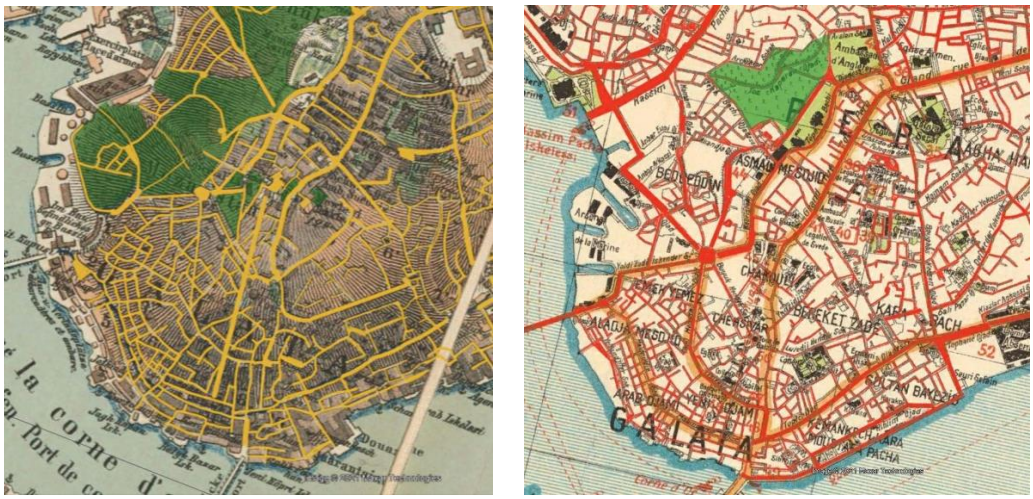
1882 haritasında Ermeni Mezarlığı'nın batısında çok düşük miktarda yapılaşma ve seyrek ulaşım dokusu görülürken 1922 haritasında aynı bölgeye tamamen yeni bir ızgara dokusu gelmiştir ve yeni bir mahalle oluşmuştur. Günümüzde İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Divan Otel, Hayat Otel'in batısında yer alan Pangaltı bölgesine denk gelmektedir.

Şekil 3. 200. İstanbul Beyoğlu Semti, 1822 ve 1992 Haritasında Tatavla Bölgesi Izgara Dokunun Tamamlanışı

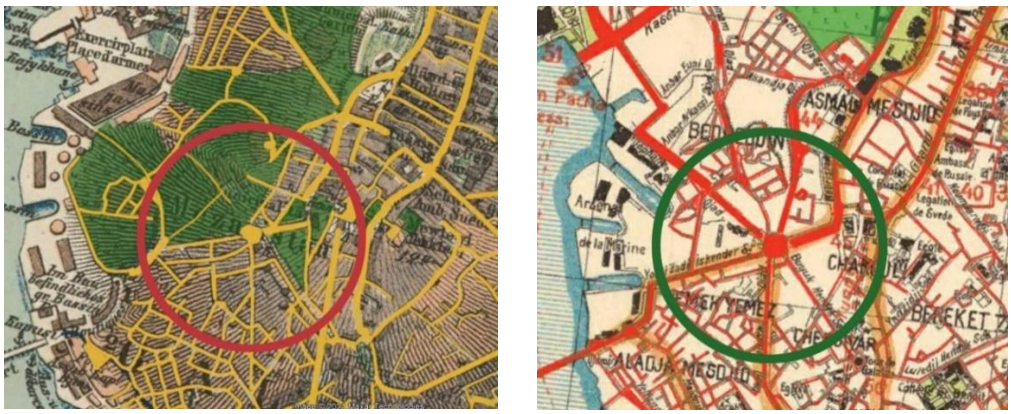
1882 Stolpe Haritasında Beyoğlu Semti Tatavla Bölgesinde ulaşım dokusu tam olarak ızgara dokusuna tamamlanamamıştır. Kesintler mevcuttur ve oldukça fazla sayıda çıkmaz sokak mevcuttur. 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritasına gelindiğinde ise bu

kesintiler ortadan kalkmış, çıkmaz sokaklar tamamlanmış ve ızgara dokusu kusursuz niteliğine kavuşmuştur.

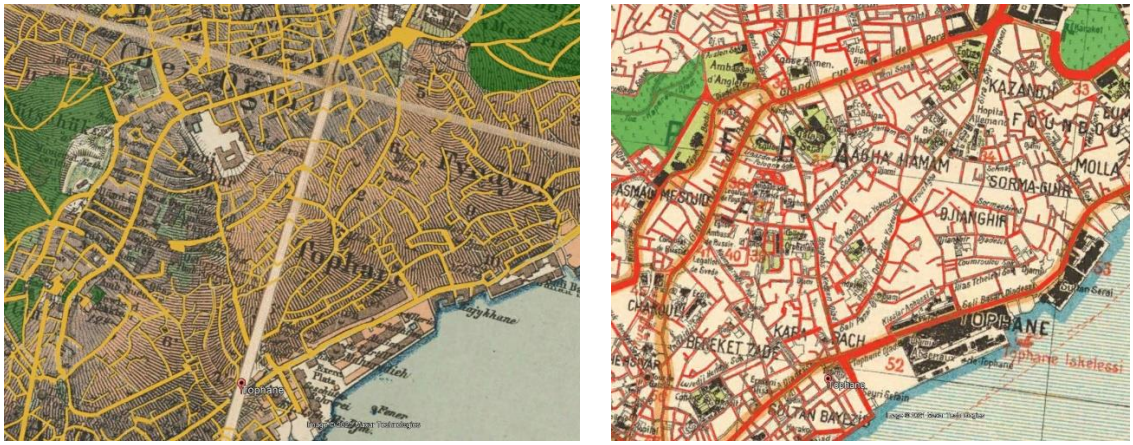
Şekil 3. 201. 1882 Stolpe ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritasında Beyoğlu Semti Galata Bölgesi

İstanbul Beyoğlu Semti'nde Galata Bölgesi için 1882 Stolpe Haritası ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi karşılaştırıldığı zaman ulaşım dokusunda ciddi bir fark bulunmamaktadır. Çıkmaz sokaklar halen mevcuttur. Ulaşım dokusunun yoğunluğu sabittir. Fark olarak ise Batıdan gelen kıyı şeridi belirginleşmiştir (Tophane Caddesi ve Ali Paşa Caddesi) ve kıyıya paralel bir şekilde devam etmiştir. Bölgenin kuzeyinde yer alan Mezarlık alanının güney kanadı yok olmuştur ve aynı bölgede bulunan Şişhane Kavşağı güçlenmiştir. Yok olan mezarlık alanı aynı şekilde Şişhane Kavşağı'nın kuzey komşu yapı adasına denk gelmektedir. Devam edilen kısımlarda daha detaylı değinilecektir.

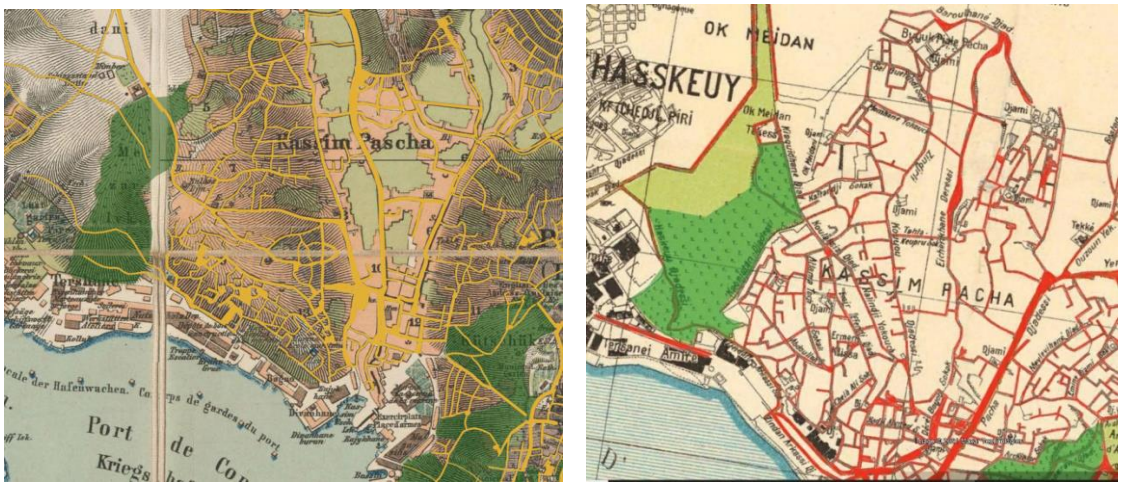
Şekil 3. 202. 1882 Stolpe ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritasında Şişhane Bölgesi ve Yok Olan Aşıklar Mezarlığın Güney Kanadı

İstanbul Beyoğlu Semti Şişhane Kavşağı 1882 Stolpe Haritası ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi haritasında ciddi değişiklikler içermektedir. 1882 Stolpe Haritasında Şişhane Kavşağına bağlanan 6 adet yol kesintili ve güçsüz bir şekilde bağlanmaktadır. Kavşağın kuzeyinde Aşıklar Mezarlığının güney kanadı bulunmaktadır. 1922 Osmanlı Anonim şirketi haritasında ise Kavşağa ışınsal yönlerde bağlanan 8 adet kuvvetli yol bulunmaktadır. Kavşak belirginşmiş ve büyümüştür. Bunun yanında kavşağın kuzeyinde bulunan Aşıklar Mezarlığı'nın güney kanadı yok olmuştur. İlerleyen bölümlerde daha kapsamlı değinilecektir.

Şekil 3. 203. İstanbul, Beyoğlu Semti, Tophane Bölgesi Ulaşım Dokusu 1882-1922

İstanbul'un Beyoğlu Semti Tophane bölgesi için 1882 Stolpe ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası karşılaştırıldığında ulaşım dokusu yoğunluğu neredeyse aynı miktarda kalmıştır. Henüz tam olarak gridal dokuya geçilmemiştir. Yapı adalarının içine dağılan ara arterler ve kesintileriyle birlikte oldukça çok sayıda çıkmaz sokak mevcuttur. Bölgenin kuzeyinde İstiklal Caddesi güneyinde Tophane Caddesi yer almaktadır. Batısında Aşıklar Mezarlığı doğusunda ise Ayaspaşa Mezarlığı bulunmaktadır. Bu sınırlar arasında kalan bölge gelişim göstermemiştir.

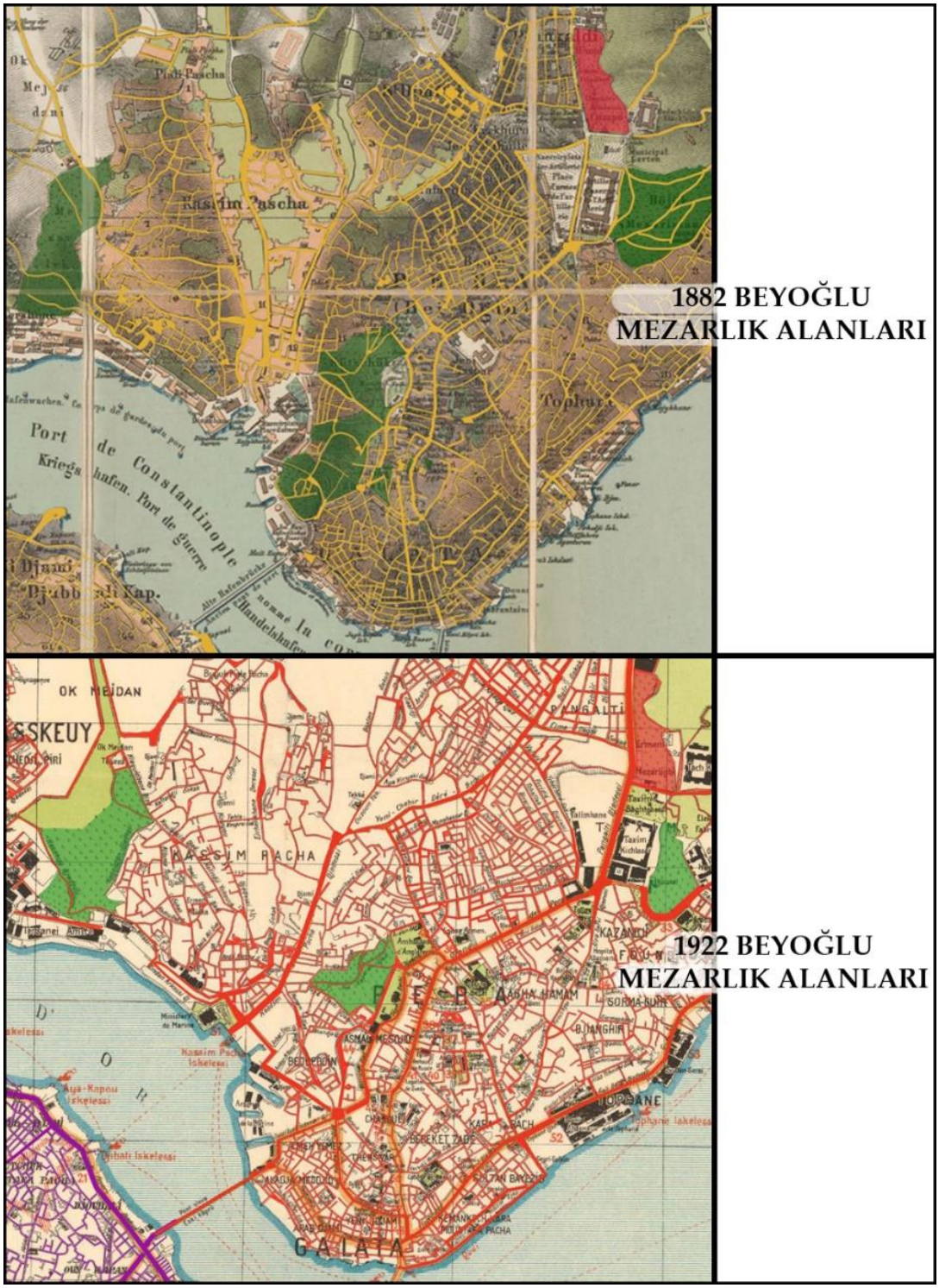

Şekil 3. 204. İstanbul, Beyoğlu Semti, Kasım Paşa Bölgeesi Ulaşım Dokusu 1882-1922

İstanbul'un Beyoğlu Semti Kasım Paşa bölgesi için 1882 Stolpe ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası karşılaştırıldığı zaman ulaşım dokususunun bazı ekisik kısımları tamamlansa da belirgin bir fark görülmemektedir. 1882 haritasında kavuşmayan yollar tamamlanmıştır fakat 1922 de halen gridal yapıya geçilememiş ve yapı adalarının içine nüfuz eden çıkmaz sokaklar mevcuttur.

3.2.4.2 Mezarlık Alanlarının Dönüşümü Beyoğlu Semti, 1882- 1922

1922 yılına gelindiği zaman Beyoğlu Semtinde 1840-1882 arası kadar kuvvetli olmasa da halen ciddi değişiklikler görülmektedir. Halen Ayaspaşa, Kulaksız, Aşıklar ve Ermeni mezarlığı olmak üzere dört ana mezarlık alanı bulunmaktadır. Katolik Mezarlığı ise 1882 yılına gelindiğinde çoktan yok olmuştur. Mezarlık alanlarına tekil bakıldığı zaman İstiklal Caddesi'nin sonunda ve Taksim Meydanı yakınında yer alanAyaspaşa Mezarlığı doğu tarafından belirgin bir şekilde küçülerek 142.000 metrekareden 49.000 metrekareye düşmüştür. Günümüzde halen varlığını koruyan Kulaksız Mezarlığı ise az miktarda büyüyerek 137.000 metrekareden 158.000 metrekareye çıkmıştır. Aşıklar mezarlığı radikal bir dönüşüme maruz kalarak güney kanadı tamamen yok olmuştur, kuzey kanadı ise belirgin bir şekilde küçülmüş ve çok sayıda yapı adasına bölünmüştür. 1922 haritasında mevcut olan alanı Şişhane Kavşağının kuzey batısına denk gelmektedir. 185.000 metre kare alandan 65.000 metrekare alana düşmüştür. Pangaltı Bölgesinde yer alan Ermeni Mezarlığı ise varlığını olduğu gibi koruyarak 61.000 metrekarede sabit kalmıştır.

Şekil 3. 205. Beyoğlu Mezarlık Alanları Değişimi 1882-1922 // Saygın Alkan

Beyoğlu Semti, Taksim- Türk Mezarlığı; Ayaspaşa Mezarlığı Değişimi, 1882-1922

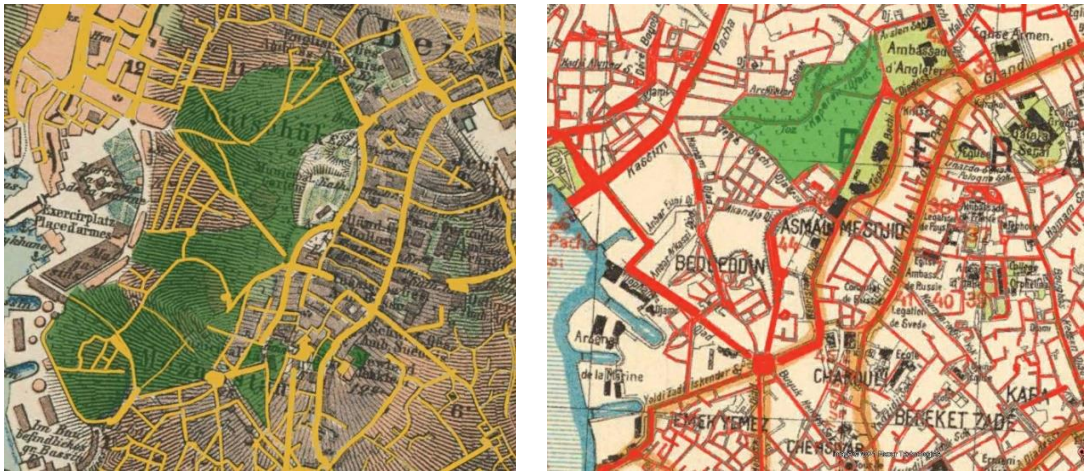
İstanbul, Beyoğlu Semti Ayaspaşa Mezarlığı incelendiği zaman büyük bir dönüşüm söz konusudur. Mezarlık Alanı batı tarafından yenilerek 142.000 metrekareden 49.000 metrekareye düşmüştür. Yok olan kısımlarda Gümüş Suyu Hastanesi ve günümüzde İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi olarak kullanılan Gümüş Suyu Kışlası bulunmaktadır. Dikkat çeken ayrı bir gelişme ise geriye 1882'den kalan mezarlığın içinde kalan yolların 1922 haritasında bulunmaması ve mezarlık alanının tek bir yapı adası şeklinde bulunmasıdır.

Şekil 3. 206. Beyoğlu Semti, Ayaspaşa Mezarlığı Değişimi, 1882-1922

Beyoğlu Semti, Kasımpaşa Bölgesi, Aşıklar Mezarlığı Değişimi, 1882-1922

İstanbul, Beyoğlu Semti Aşıklar Mezarlığı incelendiği zaman radikal bir değişim görülmektedir.1840 Haritasında kuzey ve güneyde büyük parçalarıyla ortasından ince bir şekilde birleşen 185.000 metre kare Aşıklar Mezarlığı görülmektedir. Mezarlık alanının güneyi günümüzdeki Şişhane Kavşağında bitmektedir. Kuzeyde ise neredeyse Beyoğlu Semtinin merkezine kadar uzanmaktadır. Çok sayıda yol ile çok sayıda yapı adasına bölünmektedir. 1922 haritasına bakıldığı zaman 1882 haritasında bulunan mezarlığın güney kanadının olduğu gibi yok olduğu görülmektedir. Kuzey kanadında da çeşitli küçülmeler mevcuttur. Mezarlık alanı toplam 185.000 metrekareden 65.000 metrekare alana düşerek ciddi bir şekilde küçülmüştür. Şişhane Kavşağının çevresi olduğu gibi temizlenmiştir. Kuzeyinde kalan alan ise içinden geçen yollarla dört adet yapı adasına bölünmüştür.

Şekil 3. 207. Beyoğlu Semti, Aşıklar Mezarlığı Değişimi, 1882-1922

Beyoğlu Semti, Kasımpaşa Bölgesi, Kulaksız Mezarlığı Değişimi, 1882-1922

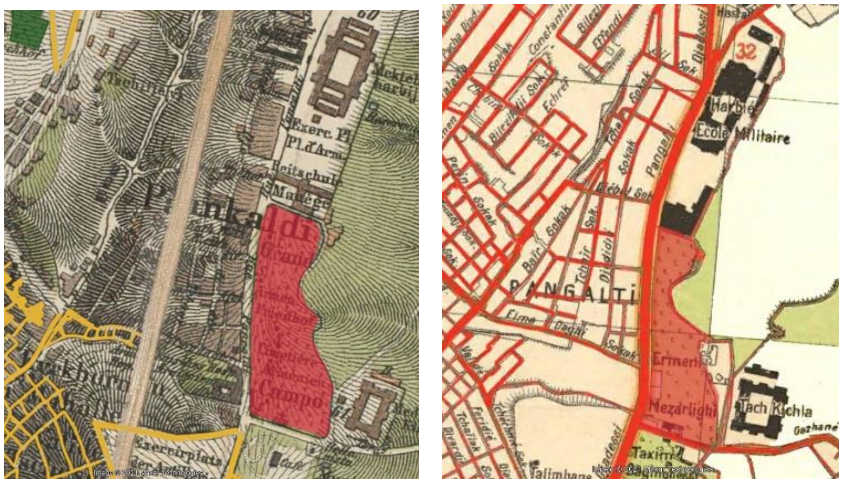
İstanbul, Beyoğlu semtinde diğer Türk mezarlık alanlarından farklı olarak gelişim gösteren tek mezarlık alanı Kulaksız Mezarlığıdır. Bunun sebebinin diğer iki Türk mezarlığının küçülme eğilimine girerek yok olması, Kulaksız Mezarlığı'nın ise mevcudiyetini günümüzde de koruması olarak söylenebilir. Kulaksız mezarlığı 1882 yılında 137.000 metre kare alana sahipken 1922 yılında az miktarda büyüyerek 158.000 metre kare alana yayılmıştır. Merkezinden batıya doğru üçgen şeklinde birbüyüme söz konusudur. İki adet yolla üç adet büyük yapı adasına ayrılmıştır. İki haritada mezarlığın kuzey kısmında Ok Meydanı Tekkesi bulunmaktadır. Günümüzde de kalıntıları ve vakfı da mevcuttur.

Şekil 3. 208. Beyoğlu Semti, Kulaksız Mezarlığı Değişimi, 1882-1922

Beyoğlu Semti, Taksim-Pangaltı Bölgesi, Ermeni Mezarlığı, Surp Agop Mezarlığı Değişimi 1882-1922

1922 yılına gelindiğinde Beyoğlu Semtindeki tek Hristiyan Mezarlığı olarak kalan mezarlık Ermeni Mezarlığı diğer adıyla Surp Agop Ermeni mezarlığı olmuştur. 1882 ile 1922 yılları arasında Ermeni Mezarlığında bir değişim söz konusu değilken çevresinde ciddi referans noktaları ve değişiklikler bulunmaktadır. 1882 'de 61.000 metre kare olan Ermeni Mezarlığı, 1922 yılına gelindiğinde halen 61.000 metrekaredir. 1882'den 1922 yılına geçildiğinde Batısında bulunan Pangaltı bölgesi daha çok gelişmiştir. Gridal dokusu belirginleşmiş ve yapılaşma artmıştır. Batısında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Binası olarak kullanılan Taşkışla, kuzeyinde ise Harbiye Mektebi bulunmaktadır. Güneydinde ise Belediye Bahçesi ve Ayaspaşa Mezarlığı bulunmaktadır. 1922 yılında Ermeni Mezarlığı bulunduğu yer itibariyle çok önemli bir konumda kalmıştır.

Şekil 3. 209. Beyoğlu Semti, Surp Agop Ermeni Mezarlığı, 1882-1922 (Kırmızı Alanlar)

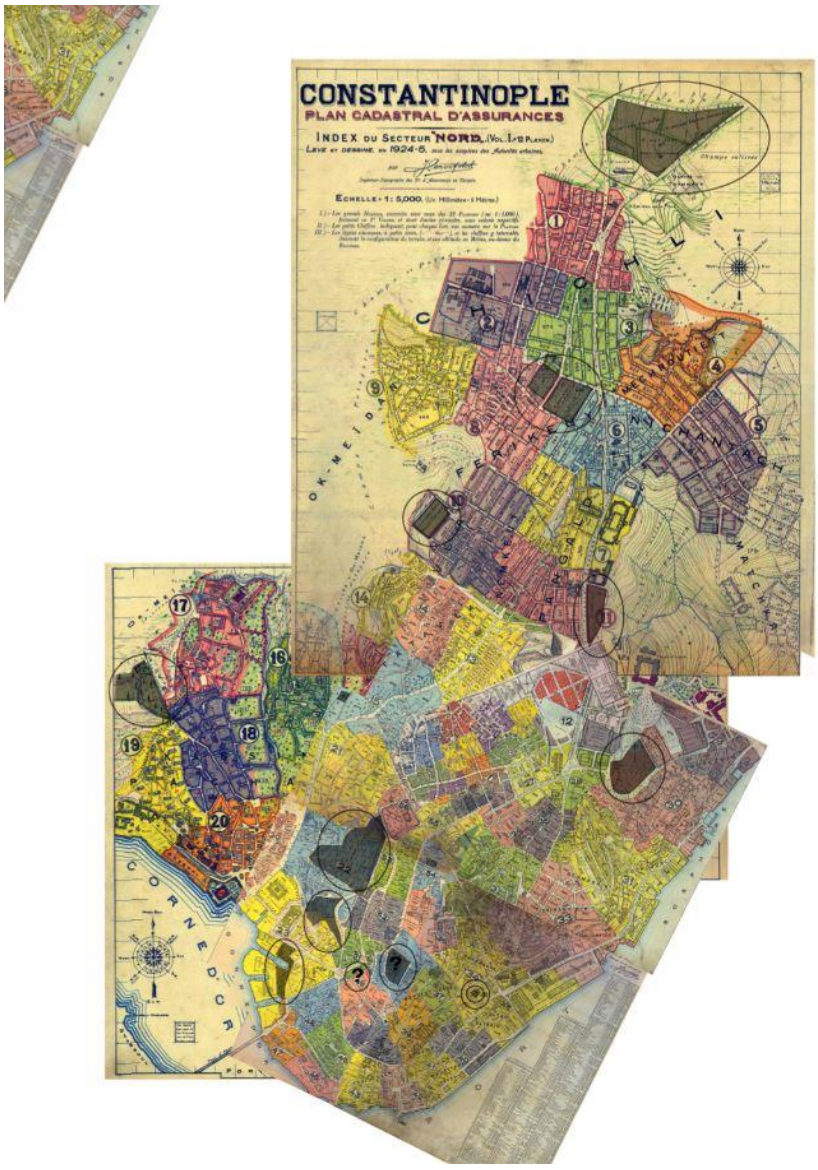
3.2.5. 1922-1945 Beyoğlu Semti Ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü

3.2.5.1. Kentsel Karakterin Değişimi Beyoğlu Semti, 1922-1945

İstanbul Şehrinin Beyoğlu Semtinin 1922 ve 1945 yılları arası çizimleri çok sayıda Pervititch haritasında mevcuttur. Bu Pervititch haritaları 1922 ile 1945 zaman dilimleri arasında farklı yıllarda yapılmıştır ve mahalle mahalle ayrılmıştır. Bazı mahallelerdeki değişimi göstermek için aynı mahalle için yapılan farklı iki senedeki Pervitich haritası bulunabilmektedir.

Beyoğlu Semti için parça parça yapılmış 50 adet Pervititch paftası bulunmaktadır. Bu paftalardan 6 tanesi daha büyük ölçekte anahtar paftaları iken 44 tanesi daha yakın ölçekte mahalleeri gösteren paftalardır. Tez kapsamında 50 adet pafta doğru noktalarından , doğru ölçek ve doğru açıda birleştirilmiştir. Bazı bölgelerde eksik paftalar bulunsa da az sayıdadır.

Beyoğlu ve Şişli Semti için farklı yıllarda yapılmış iki ayrı üçer anahtar pafta birleştirilerek Beyoğlu ve Şişli Semtinin tüm çizimi elde edilmiştir. Şişli Semti için ayrılan paftalar 1. İle 11. Arasında ilerlerken Beyoğlu Semti içi ayrılan paftalar 12. İle 60. Arasında bulunmaktadır.

Şekil 3. 210. Beyoğlu- Şişli Bölgesi 1942-1945 Anahtar Paftaların Birleştirilmesi

Sadece Beyoğlu Bölgesi haritasını elde etmek için iki adet ikişer olmak üzere dört adet anahtar pafta kullanılmıştır. Anahtar paftaların özellikleri daha yakın ölçekte paftaları birleştirmek için rehber olmasıdır. Daha az ayrıntı ile daha geniş bölgeleri ifade etmektedirler. Pervititch Anahtar paftalarda yapı adaları gözükmezken, yakın ölçekli Pervititch haritalarında yapı adasının içindeki yapı sayısı, yapıların kat sayısı, ve yapıların yapım türü malzemesine kadar özellik okunabilmektedir. Bunun nedeni Pervitich haritalarının aslında yangın sigorta haritaları olmasıdır. Anahtar Pervitch paftalarda da büyük mezarlık alanları kaba bir şekilde okunabilmektedir. Küçük alanlı mezarlık alanlarının bir kısmı ise görülmemektedir. Fakaty akın ölçekli Pervititch paftalarında gerek büyük mezarlık alanları gerek küçük mezarlık alanları ince ayrıntılarına kadar okunabilmektedir. Mezarlık alanlarının içinden geçen yol sayısı, ayrıldığı yapı adası sayısı, yapı adalarının köşelerine inşa edilen konut yapıları ve diğer yapılar tüm ayrıntılarıyla birlikte görülmektedir. Bu yüzden Pervititch haritaları mezarlık alanlarının mekansal dönüşümünü inceleyebilmek adına en elverişli haritalar olmuşlardır.

Şekil 3. 211. Beyoğlu Bölgesi 1922-1945, Mahalle Ölçeğinde, Doğru Yön ve Doğru Ölçeklerde Birleştirilmiş Pervititch Haritaları

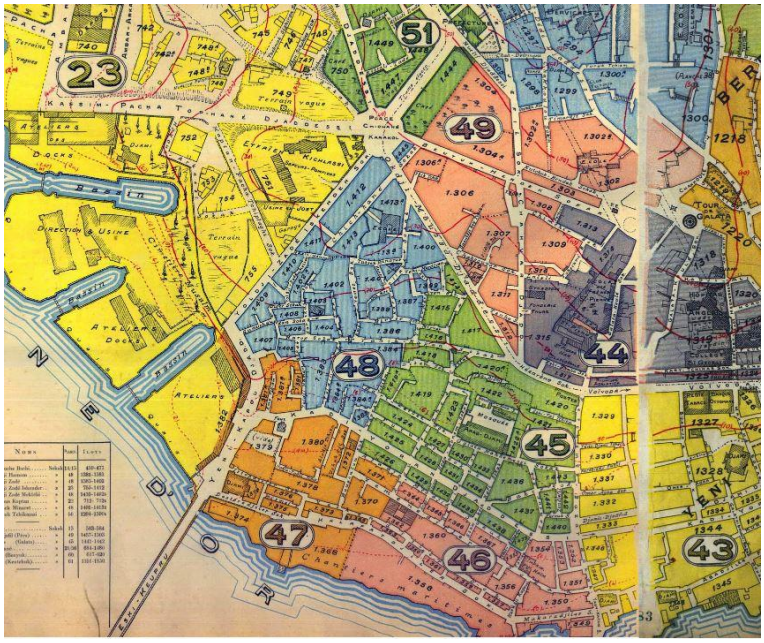
1922-1945 Beyoğlu Pervititch Haritalarından, 12, 12.2, 12a, 12a, 12b, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 21a, 22, 23, 27, 30, 30a, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 50, 51, 56, 57, 57a, 59, 60, 60a, 60b, 61 Nolu paftalar bulunabilmiştir. ‘’A’’ ya da ‘’B’’ ekleri bulunanları ise aynı mahalle için farklı yıllarda yapılmış haritalardır ve farklılıkları bulunmaktadır. İki farklı hali de birleştirmeler de kullanılmıştır.

Kentsel Karakterin Değişimi, İstanbul Beyoğlu Semti, 1922-1945

İstanbul'un Beyoğlu Semti'nin kentsel karekteri 1922-1945 yılları arasında sınırlı bir miktarda değişmiştir. Beyoğlu Semti adına en radikal değişim aralığı 1840-1882 arasında yaşanmışken, 1882-1922 aralığında da halen kayda değer değişimler görülmekte, 1922-1945 yılları arasında gelişim yavaşlamış önceki periyotlar kadar yoğun olmamıştır.

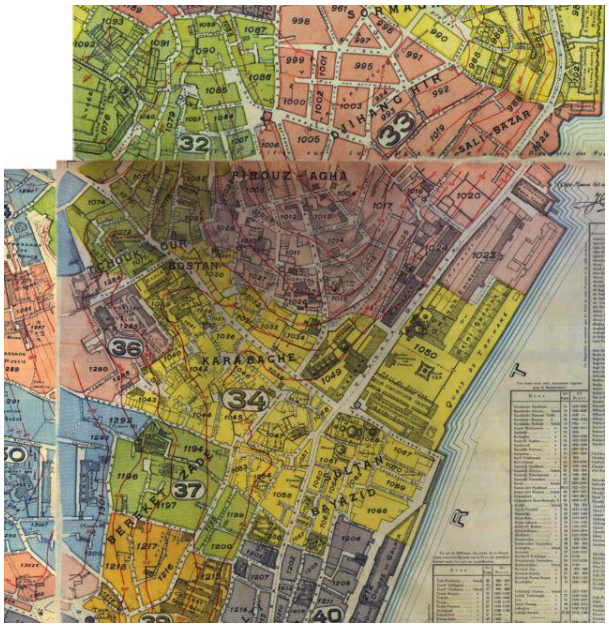
1922-1945 arasında İstanbul Beyoğlu semtinde ana aksların kendisini koruduğu görülmektedir. İstiklal Caddesi, Kasımpaşa Caddesi ve Tophane Caddesi yine semtin en belirgin üç aksıdır ve yan arterleri de aynı nitelikte durumunu muhafaza etmektedir. Bu ana arterleri bağlanan ara arterlerin ise bağlantıları kuvvetlenmiş ve kesintileri sıfırlanmıştır. Geriye kalan diğer ara arterlerde ise bir miktar gelişme söz konusudur çoğu semt gridal dokuya büyük ölçüde kavuşmuştur. Bunun yanında çıkmaz sokakların daha da azalmasıyla birlikte halen çıkmaz sokak bulunduran mahalleler görülmektedir.

Galata Bölgesinde yollar birbiriyle kavuşmuş ve çıkmaz sokaklar yok olmuştur. Düzenli bir ızgara dokusuna ulaşılabilmiştir. Galata Surlarının yok olduğu görülmekte ve yerlerinden geniş yolların geçtiği görülmektedir. Tophane, Fındıklı,Cihangir bölgesinde ise farklı genişlikte yollar oluşmuştur. Çıkmaz sokaklar büyük ölçüde kaybolmuştur. Sahil hattı boyunca devam edildikçe Beşiktaş Semti ve Dolmabahçe bölgesinin de gelişmiş olduğu görülmektedir. Kasım Paşa bölgesinde aynı şekilde farklı genişliklerde yol kalınlıkları bulunmakla birlikte ara arterler gelişmiş ve çıkmaz sokaklar azalmıştır. Yapı adaları ise halen düzensiz organik formlara sahiptir. Pangaltı bölgesi ise en düzenli gridal dokuya sahip bölge olmuştur. Hiyerarşik ve düzenli bir sırada yol genişlikleri mevcuttur, yapılaşma sayısı oldukça fazladır. Yapı adaları net dikdörtgenler şeklindedir ve kusursuza yakın bir ızgara dokusu mevcuttur. Pangaltı bölgesinin devamında da ''Tophane, Cihangir'den Beşiktaş ve Dolmabahçe'ye'' doğru gelişim olduğu gibi ''Pangaltı'dan Şişli'ye'' doğru gelişim dikkat çekmektedir. Ayrıca Beyoğlu Taksim'de haritalarda görülmeyen mezarlıkların Şişli'ye taşındığı görülmektedir. Feriköy, Nişantaşı bölgelerinde dikdörtgen yapı adaları ve kusursuza yakın gridal doku dikkati çekmektedir. Yapılaşma miktarı belirgin oranda artmıştır.

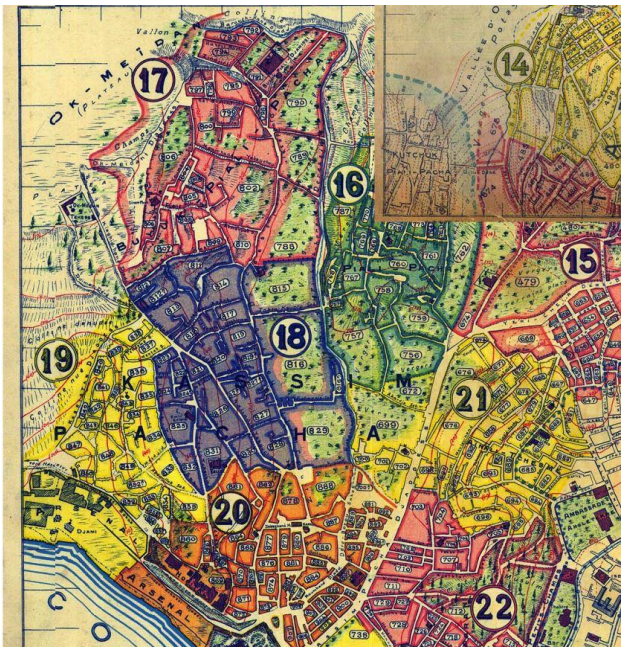
Şekil 3. 212. 1922-1945 Pervititch Haritalarında Beyoğlu Semti Galata Bölgesi Ulaşım Dokusu

Galata Bölgesinde yollar birbiriyle kavuşmuş ve çıkmaz sokaklar yok olmuştur. Yarı-düzenli bir ızgara dokusuna ulaşılabilmiştir. Yapı adaları farklı formlar gösterebilmektedir. Galata Surlarının yok olduğu görülmekte ve yerlerinden geniş yolların geçtiği görülmektedir.

Şekil 3. 213. 1922-1945 Pervititch Haritalarında Beyoğlu Semti, Tophane- Cihangir Bölgesi Ulaşım Dokusu

Tophane, Fındıklı,Cihangir bölgesinde ise farklı genişlikte yollar oluşmuştur. Çıkmaz sokaklar büyük ölçüde kaybolmuştur. Fakat halen Yapı adaları farklı formlardadır. Sahil hattı boyunca devam edildikçe Beşiktaş Semti ve Dolmabahçe bölgesinin de gelişmiş olduğu görülmektedir.

Şekil 3. 214. 1922-1945 Pervititch Haritalarında Beyoğlu Semti, Kasımpaşa Bölgesi Ulaşım Dokusu

Kasım Paşa bölgesinde farklı genişliklerde yol kalınlıkları bulunmakla birlikte ara arterler gelişmiş ve çıkmaz sokaklar azalmıştır. Yapı adaları ise halen düzensiz organik formlara sahiptir. Yapı adalarının formlarına uygun şekilde konuşlandırılmış yapı yoğunluğu görülmektedir.

Şekil 3. 215. 1922-1945 Pervititch Haritalarında Beyoğlu Semti, Pangaltı- Feriköy-Nişan Taşı Bögelsi Ulaşım Dokusu

Pangaltı bölgesi ise en düzenli gridal dokuya sahip bölge olmuştur. Hiyerarşik ve düzenli bir sırada yol genişlikleri mevcuttur, yapılaşma sayısı oldukça fazladır. Yapı adaları net dikdörtgenler şeklindedir ve kusursuza yakın bir ızgara dokusu mevcuttur. Pangaltı bölgesinin devamında da ‘’Tophane, Cihangir’den Beşiktaş ve Dolmabahçe’ye’’ doğru gelişim olduğu gibi ‘’Pangaltı’dan Şişli’ye’’ doğru gelişim dikkat çekmektedir.

3.2.5.2. Mezarlık Alanlarının Mekansal Dönüşümü, Beyoğlu Semti, 1922-1945

Beyoğlu Semti 12 Nolu Pervititch Paftası, 614 Nolu Yapı Adası, Taksim, Ermeni Mezarlığı, Surp Agop Mezarlığı (Yok Olmuş Durumda, Yerinde Oteller, Konutlar, Restoran, Havuz ve Park)

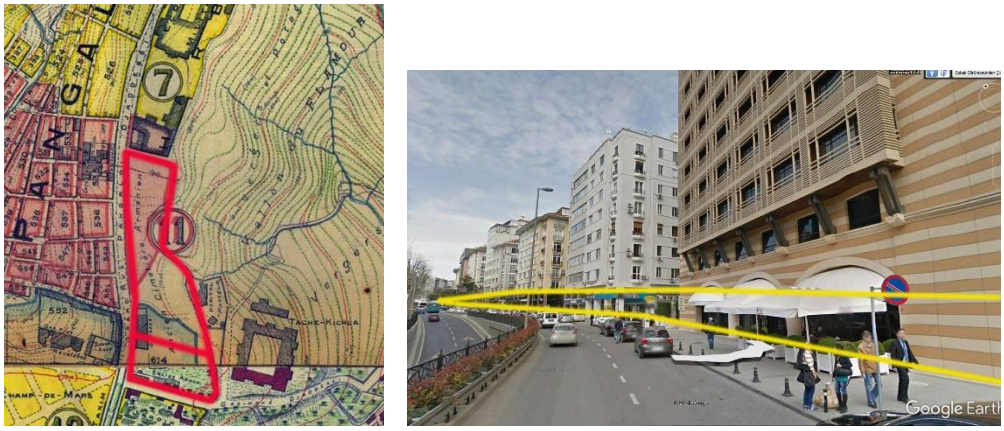
İstanbul’un Beyoğlu Semtinin 12 Nolu paftası 1925 senesinin temmuz ayında yapılmıştır. Taksim bölgesine aittir. Bu haritada Ermeni Mezarlığı’nın tamamı görülememektedir. Haritanın bitim noktasına denk gelmektedir. 11 Nolu Pervititch Paftasına ulaşılamamıştır yalnız geri kalanı Beyoğlu ve Şişli Semtinin Pervititch anahtar paftalarında görülmektedir. Anahtar paftada Ermeni mezarlığı 61.000 metre kare olarak 1882’deki niteliğini korumaktadır. 12 Nolu Pervititch paftasında ise 9.500 metrekare kısmı görülmektedir. Günümüzde mezarlık alanının denk geldiği bölgenin güneyinde Hayat Otel ve Divan Otel bulunmaktadır. Kuzey doğusunda konut yerleşimleri, kuzey ve kuzey batısında ise restoran, havuz ve park bulunmaktadır.

Şekil 3. 216. 614 Nolu Yapı Adası, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

Şekil 3. 217. 614 Nolu Yapı Adası, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Çakıştırması, Günümüzdeki Denk Geldiği Alanın Güneyi

Şekil 3. 218. Anahtar Paftada Ermeni Mezarlığı ve Günümüzde Denk Geldiği Alanın Kuzeyi

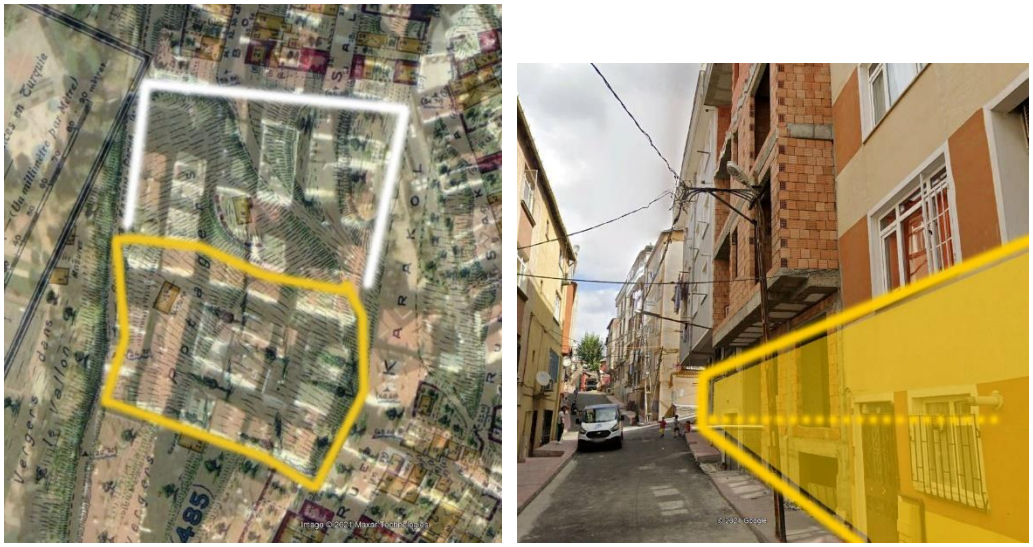
Beyoğlu 14 Nolu Pafta 485 Nolu Yapı Adası Kuzeyi, Bilinmeyen Mezarlık Alanı, Korunamamış, Günümüzde Yerinde 1 Adet Türbe ve Konut Yapıları Bulunmakta

İstanbul, Beyoğlu İlçesi 14 Nolu Pervititch Paftası, Tatavla Bölgesi için yapılmıştır. 1925 Yılının Ekim Ayında çizilmiştir. Bu haritada 485 Nolu yapı adasının kuzeyinde 5100 metrekare alana sahip selvi ağacı çizimleriyle simgelenmiş mezarlık alanı bulunmaktadır. Günümüzde yerinde bir adet türbe ve çok sayıda konut yapısı bulunmaktadır.

Günümüzde bu alan Beyoğlu İlçesi, Hacı Ahmet Mahallesi üzerinde yer almaktadır. Mezarlık alanının bulunduğu parsel toplam 6 adet sokağa bakmaktadır. Yeni Bostan Sokağı üzerinde 3 adet, Hacı Ahmet Karakolu Sokak Üzerinde 4 adet, Geçici Sokak Üzerinde 5 adet, Hacı Ahmet Bostanlı Sokak Üzerinde 6 Adet, Kurtulmuş Salhanesi Sokak Üzerinde 6 adet olmak üzere 24 adet konut yapısı mevcuttur.

Şekil 3. 219. Beyoğlu Semti 14 Nolu Yapı Adası, Harita- Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

Şekil 3. 220. Beyoğlu Semti 14 Nolu Yapı Adası, Harita- Uydu Fotoğrafı Çakıştırması ve Mezarlık Alanının Günümüzde Denk Geldiği Alan

Beyoğlu Semti 16 Nolu Pervititch Paftası, 765 Nolu Yapı Adası, Küçük Piyali Paşa, Hacı Hüsrev Cami Haziresi, Korunmuş Nitelikte

İstanbul'un Beyoğlu Semtinin 16 Nolu paftası 1926 senesinin temmuz ayında yapılmıştır. Küçük Piyali Paşa bölgesine aittir. Bu haritada 765 Nolu yapı adasının güneyinde ''Hadji Husray Djami'' adıyla Hacı Hüsrev Cami haziresi görülmektedir. 365 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde mevcudiyetini korumaktadır.

Şekil 3. 221. 765 Nolu Yapı Adası, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

Şekil 3. 222. 765 Nolu Yapı Adası, 765 Nolu Yapı Adası Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzdeki Hali

Beyoğlu Semti 16 Nolu Pervititch Paftası, 784 Nolu Yapı Adası, Küçük Piyali Paşa, Bilinmeyen Mezarlık, Korunamamış Vaziyettte, 5 Adet Düşük Bütçeli Konut ve 1 Adet Terkedilmiş Konut

İstanbul Beyoğlu Semti'nin 16 Nolu Pervititch Paftası Küçük Piyali Paşa Bölgesi için yapılmıştır. Yapım yılı 1926 senesinin temmuz ayına denk gelmektedir. Bu paftada 784 Nolu Yapı Adasının içinde tekil bir mezarlık görülmektedir. Türbe olduğu tahmin edilmektedir. Bulunduğu alan sınırları içerisinde 320 metrekaredir. Günümüzde yerinde 5 adet düşük bütçeli konut ile terk edilmiş 1 adet konut ve atıl bahçesi bulunmaktadır. Günümüzde mezarlığın bulunduğu yapı adası, Beyoğlu İlçesi, İstiklal Mahallesi, Paşalı Hasan Sokağı ve İbn-i Sina Sokak üzerinde yer almaktadır.

Şekil 3. 223. 784 Nolu Yapı Adası Harita ve Uydu GörüntüsüKarşılaştırması

Şekil 3. 224. 784 Nolu Yapı Adası Harita- Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzdeki Görüntüsü

Beyoğlu Semti 16 Nolu Pervititch Paftası, 785 Nolu Yapı Adası, Küçük Piyali Paşa, Bilinmeyen Mezarlık, Korunamamış Vaziyette

İstanbul, Beyoğlu Semtinin 16 Nolu Pervititch paftası Küçük Piyali Paşa Bölgesi için yapılmıştır. Yapım zamanı 1926 yılının temmuz ayına denk gelmektedir. 785 Nolu yapı adasının batı kısmında çift selvi ile tanımlanmış mezarlık alanı bulunmaktadır. 650 metrekare alan sahiptir. Günümüzde yerinde tek katlı konut yapıları bulunmaktadır.

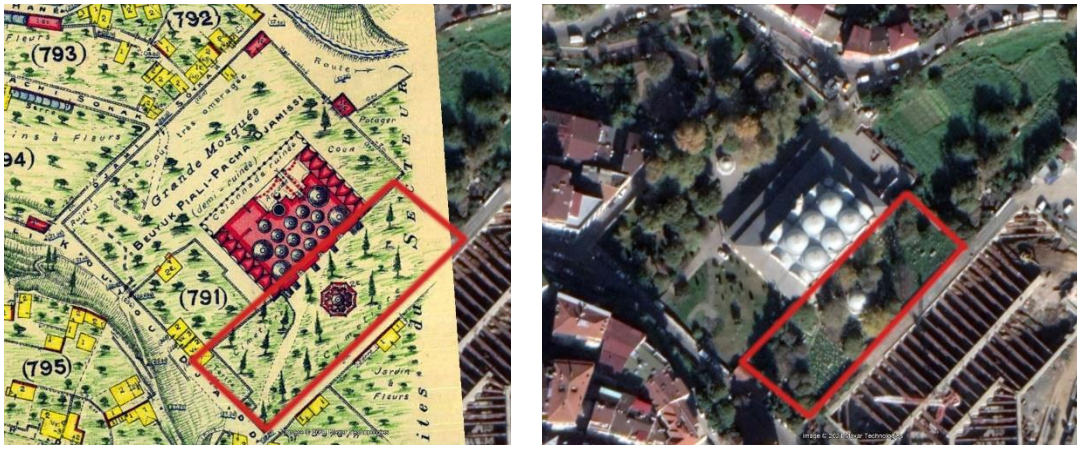
Şekil 3. 225. 785 Nolu Yapı Adası Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

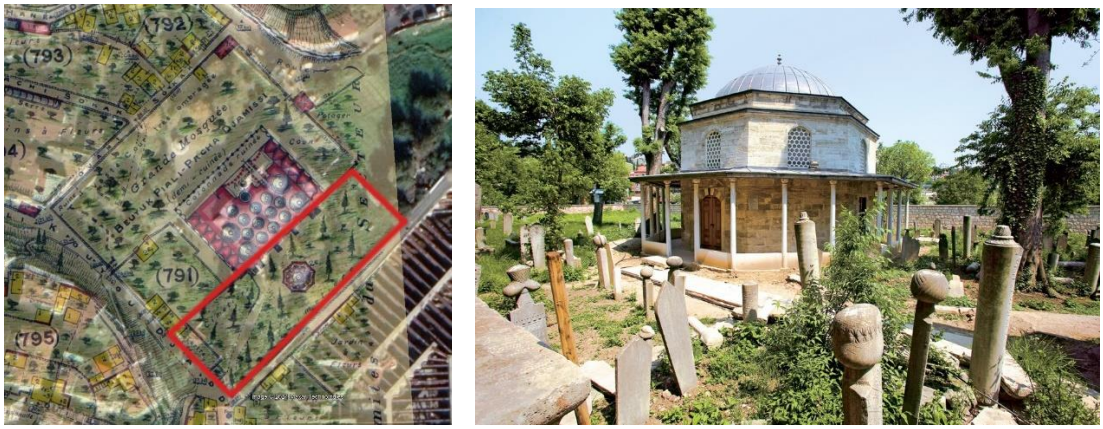
Şekil 3. 226. 785 Nolu Yapı Adası, Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzdeki Fotoğrafı

Beyoğlu Semti 17 Nolu Pervititch Paftası, 791 Nolu Yapı Adası, Büyük Piyali Paşa Cami Haziresi, Korunmuş Nitelikte

İstanbul Beyoğlu Semti'nin 17 Nolu Pervititch Paftası Kasım Paşa, Büyük Piyali Paşa Bölgesi için yapılmıştır. 1926 senesinin haziran ayında yapılmıştır. Bu paftada 791 Nolu yapı adasında Büyük Piyali Paşa Camisi ve Haziresi görülmektedir. 3850 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde korunmuş durumdadır.

Şekil 3. 227. 791 Nolu Yapı Adası Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

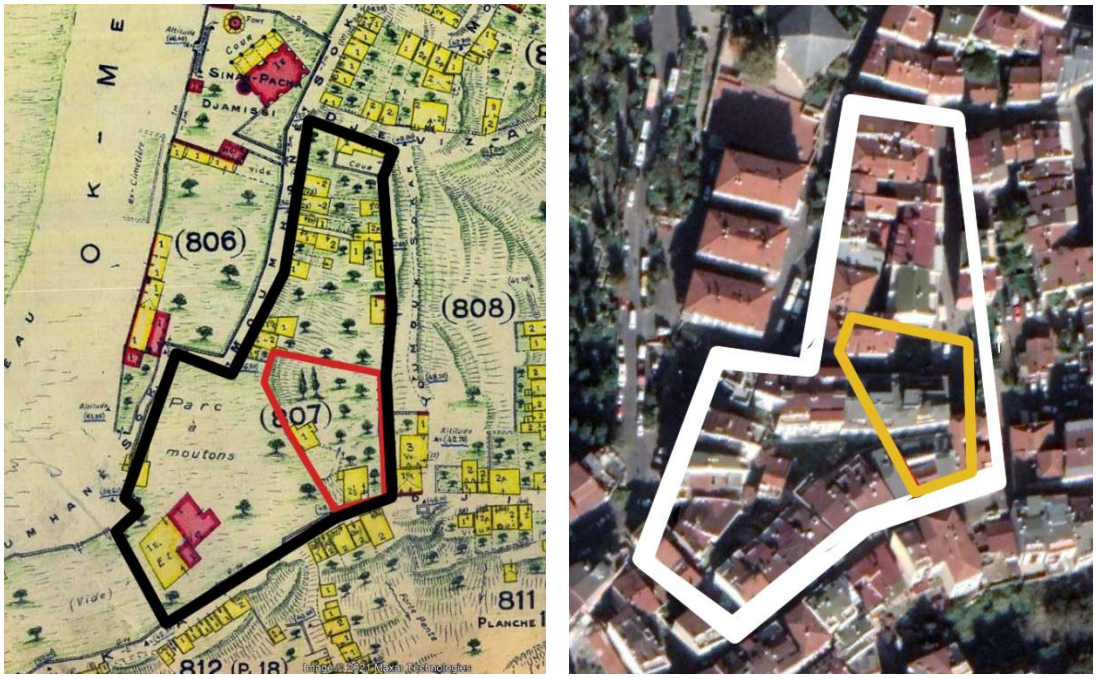
Şekil 3. 228. 791 Nolu Yapı Adası, Harita-Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Görüntüsü

Şekil 3. 229. Piyali Paşa Camisi Haziresinin Bulunduğu Alan

Beyoğlu Semti 17 Nolu Pervititch Paftası, 807 Nolu Yapıadası, Bilinmeyen Mezarlık,Yerinde 4 Adet Konusu Bulunmatak

İstanbul, Beyoğlu Semti'nin 17 Nolu Pervititch Paftası Kasım Paşa, Büyük Piyali Paşa Bölgesi için yapılmıştır. 1926 senesinin haziran ayında yapılmıştır. Bu paftada 807 Nolu yapı adasında çift selvi ağacı ile temsil edilmiş 1300 metrekare alana sahip bilinmeyen mezarlık alanı vardır. Günümüzde korunamamış haldedir. Yerinde arayol ve çok katlı konut yapıları mevcuttur.

Şekil 3. 230. 807 Nolu Yapı Adası, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

Şekil 3. 231. 807 Nolu Yapı Adası, Harita-Uygu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzde Denk Gelen Alan

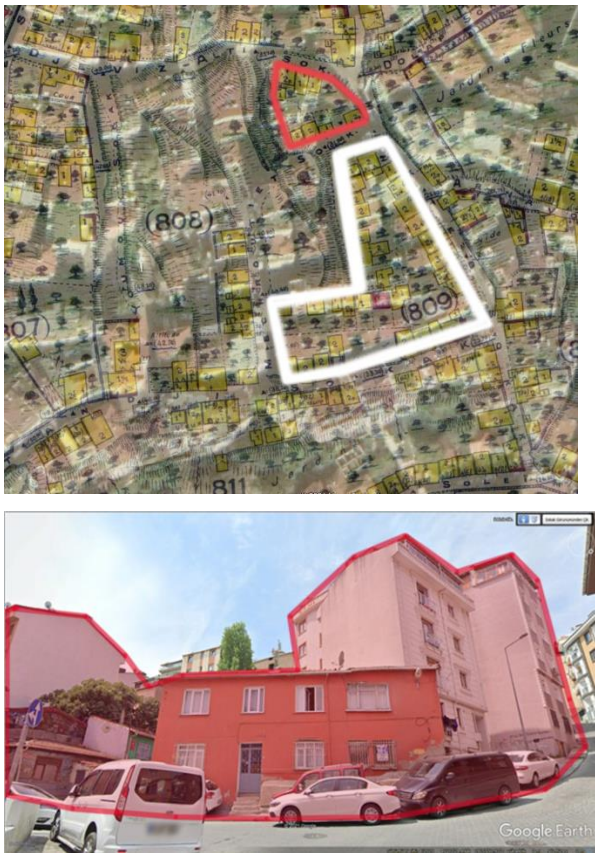
Beyoğlu Semti 17 Nolu Pervititch Paftası, 808 Nolu Yapıadası, Bilinmeyen Tekil Mezarlık, Yerinde 5 Adet Konut Bulunmakta

İstanbul, Beyoğlu Semti'nin 17 Nolu Pervititch Paftası Kasım Paşa, Büyük Piyali Paşa Bölgesi için yapılmıştır. 1926 senesinin haziran ayında yapılmıştır. Bu paftada 808 Nolu yapı adasında tekil bir selvi ile simgelenmiş 550 metrekare alanın içinde tekil bir

mezarlık görülmektedir. Türbe olduğu tahmin edilmektedir. Günümüzde yerinde konut yapıları bulunmaktadır.

Şekil 3. 232. 808 Nolu Yapı Adası, Harita- Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması

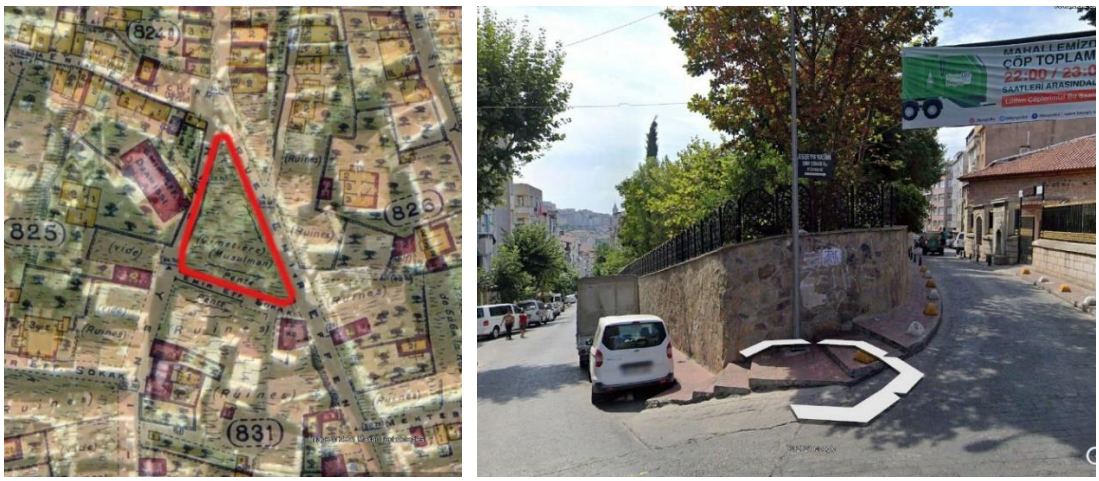
Şekil 3. 233. 808 Nolu Yapı Adası, Harita-Uydu Fotoğrafı Çakıştırması ve Günümüzde Denk Gelen Alan

Beyoğlu 18 Nolu Pafta, 831 Nolu Yapı Adası Kuzeyi, Mezarlık Alanı ve Emir Osman Hazretleri Türbesi, Korunmuş Nitelikte

İstanbul, Beyoğlu Semtinin 18 Nolu Paftası, Kasım Paşa, Kulaksız Zincirli Bölgesi bölgesi için yapılmıştır. 1926 senesinin mayıs ayında çizilmiştir. 18 Nolu Paftada 831 Nolu yapı adasının kuzeyinde üçgen formunda ‘’ Cimetiere Musulman’’ adıyla 1050 metrekare müslüman mezarlığı bulunmaktadır. Günümüzde duvarlarla çevrili ve korunmuş haldedir. İçinde Emir Osman Hazretleri Türbesi de bulunmaktadır.

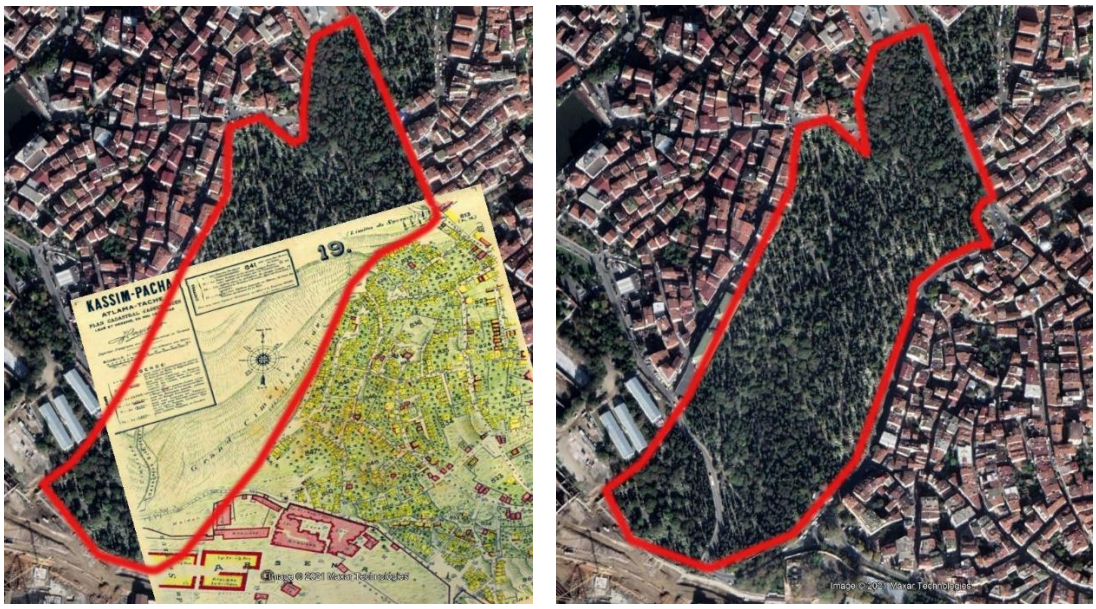
Şekil 3. 234. 831 Nolu Yapı Adası, Harita ve Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması

Şekil 3. 235. 831 Nolu Yapı Adası, Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzdeki Görüntüsü

Beyoğlu 19 Nolu Pafta , Kulaksız Mezarlığı, Korunmuş Durumda

İstanbul Beyoğlu Semti, 19 Nolu Pervititch Paftası, Kasım Paşa, Atlama Taşı bölgesi için yapılmıştır. 1926 yılının Mayıs ayında çizilmiştir. Haritada günümüzdeki Kulaksız Mezarlığının güney kısmı görülmektedir. '' Grand Cimetiere Turc'' '' Büyük Türk Mezarlığı'' adıyla Haritada 838, 839,840 ve 847 Nolu yapı adalarının kuzeyinde yer almaktadır.116.000 metrekare alana sahiptir. Haritada ve günümüzde güney kanadından yol ile bölünsede Kulaksız Mezarlığı günümüzde de korunmaktadır.

Şekil 3. 236. Beyoğlu 19 Nolu Pafta, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması, Kulaksız Mezarlığı

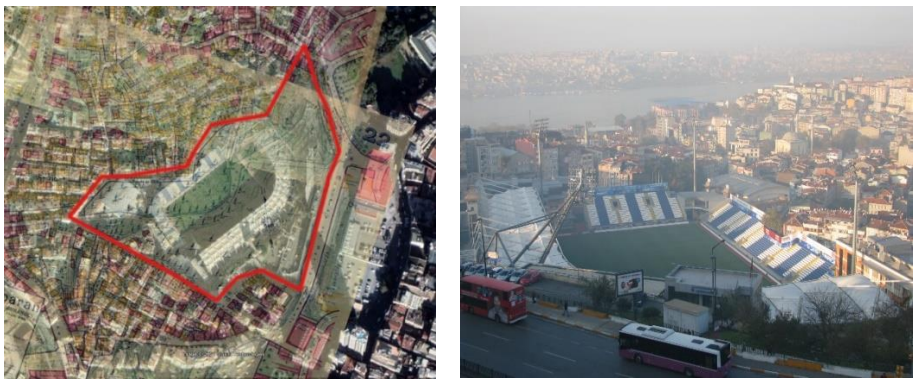
Şekil 3. 237. Beyoğlu 19 Nolu Pafta, Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzdeki Fotoğrafı

Beyoğlu 21 ve 22 Nolu Pafta, Tozkopran Mezarlığı, Günümüzde Yerinde Recep Tayyip Erdoğan Stadyumu (Eski Kasımpaşa Stadyumu)

İstanbul, Beyoğlu Semti 21 Nolu pafta, Kasımpaşa Emin Cami Yokuşu bölgesi için yapılmıştır. Yapım zamanı 1926 yılının Nisan ayına denk gelmektedir. Beyoğlu Semti 22 Nolu Pafta ise Kasımpaşa, Tozkopran Bölgesi için yapılmıştır. Yapım zamanı aynı şekilde 1926 yılının Nisan Ayına denk gelmektedir. İki haritada tarihteki Aşıklar Mezarlığı'nın parçaları görülmektedir. İki harita birleştirince tam vaziyet elde edilmektedir. İçinden geçen çatal formunda yolla dört yapı adasına ayrılmıştır. Haritada kuzey batı kanadı '' Ex-Cimetiere Musulman'' eski müslüman mezarlığı ve '' Cimetiere mezarlık adıyla geçmektedir. 65.000 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde yerinde Kasımpaşa Stadyumu bulunmaktadır. Arazinin yüksek eğimli yapısı nedeniyle mimari açıdan stadyum çözümünün uygun olduğu için bu seçimin yapıldığı düşünülmektedir. Konut yapımına elverişli bir arazi olmadığı için stadyum yapılana kadar korunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Şekil 3. 238. Beyoğlu 21 ve 22 Nolu Pafta, Aşıklar Mezarlığı, Harita ve Uydu Görüntüsü

Şekil 3. 239. Beyoğlu 21 ve 22 Nolu Pafta, Aşıklar Mezarlığı, Harita- Uydu Çakıştırması ve Günümüz Görüntüsü

Beyoğlu 23 Nolu Pafta, 741 Nolu Yapı Adası Güneyi Şişhane, Haliç Tersanesi Yanındaki Mezarlık Alanı , Büyük Kısmı Şişhane Parkı Küçük Kısmı Haliç Kapı Üstü Mescidi Haziresi Halinde Kısmen Korunmuş

İstanbul Beyoğlu Semti, 23 Nolu Pafta, Kasımpaşa bölgesi için yapılmıştır. Şişhane Kavşağı'nı da içermektedir. Harita 1926 yılının Şubat ayında yapılmıştır. Haritada Şişhane Kavşağı'nın batısında Haliç Tersanesinin yanında mezarlık alanları bulunmaktadır. 752,753, 754 ve 755 Nolu yapı adalarının kuzeyine denk gelmektedir. Yaklaşık olarak 8.600 metrekare alan kaplamaktadır. Kuzey ve güney kanadı olmak üzere merkezden ince bir şekilde birleşmiştir. Günümüzde güneykanadı Şişhane Parkına dönüştürülmüşken, kuzey kanadı ise Haliç Kapı Üstü Mescidi Haziresi olarak korunmuş ve 2011 yılında restore edilmiştir. Tarihi mezarlık alanının korunan kısmı 1100 metre kare yer kaplarken yok olan kısmı 7.500 metre kare alan kaplamaktadır.

Şekil 3. 240. Beyoğlu 23 Nolu Pafta, 741 Nolu Ada Güneyi, Harita-Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması

Şekil 3. 241. Beyoğlu 23 Nolu Pafta 741 Nolu Ada Güneyi, Harita-Uydu Fotoğrafı Çakıştırması

Şekil 3. 242. Beyoğlu 23 Nolu Pafta 741 Nolu Ada Güneyi Haliç Kapı Üstü Mescidi ve Haziresi

Beyoğlu 23 Nolu Pafta, 735 Nolu Yapı Adası, Üzerinde Eğitim Yapısı

İstanbul Beyoğlu Semti, 23 Nolu Pafta, Kasımpaşa bölgesi için yapılmıştır. Şişhane Kavşağı'nı da içermektedir. Harita 1926 yılının Şubat ayında yapılmıştır. Haritada 735 Nolu yapı adasında 5.300 metrekare alana sahip mezarlık alanı bulunmaktadır. Günümüzde korunamamıştır ve üzerinde Ayşe Ege Anadolu Kız Meslek Lisesi bulunmaktadır.

Şekil 3. 243. Beyoğlu 23 Nolu Pafta 735 Nolu Yapı Adası, Harita-Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

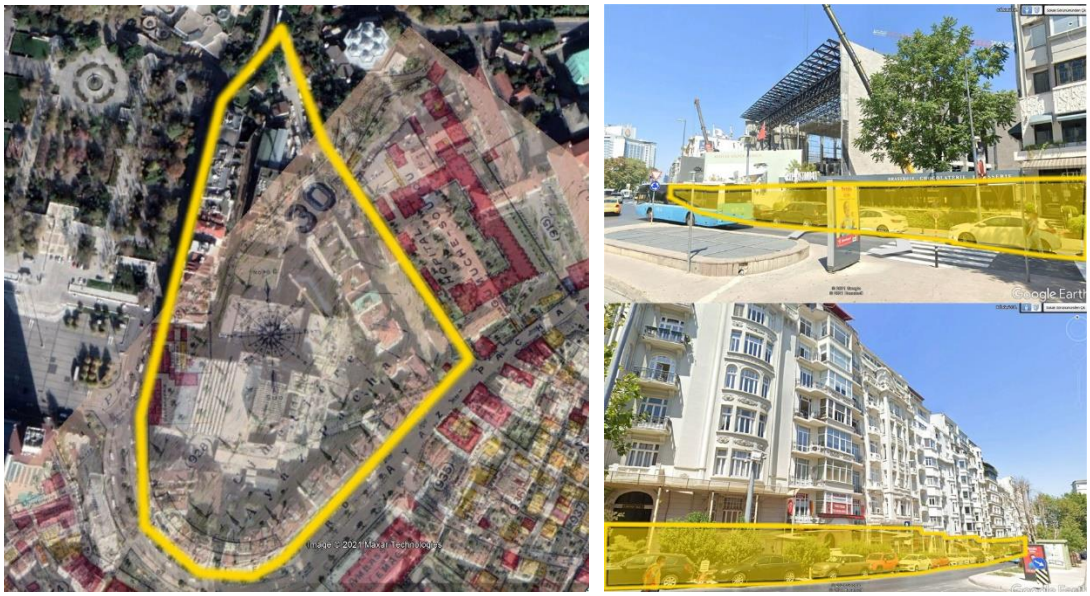
Şekil 3. 244. Beyoğlu 23 Nolu Pafta 735 Nolu Yapı Adası, Harita- Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzde Mezarlık Alanının Denk Geldiği Alan

Beyoğlu 30 Nolu Pafta, 928 Nolu Yapı Adası, Ayaspaşa Mezarlığı, Korunamamış Halde, Günümüzde Yerinde İstanbul Akm ve Konut Yapıları

İstanbul Beyoğlu Semti, 30 Nolu Pafta, Ayaspaşa-Kabataş bölgesi için yapılmıştır. 1926 yılının Eylül ayıında çizilmiştir. Bu paftada 928 Nolu yapıadasında, taksim meydanının doğu komşu parselinde, tarihte ‘’Ayaspaşa Mezarlığı’’ olarak geçen mezarlık alanı bulunmaktadır. 49.000 metrekare alana sahiptir. Ayrıca aynı bölge için 1944 yılında 30a Nolu pafta yapılmıştır. Bu paftada mezarlık alanının çeşitli yapılarla hudutlarından yenildiği görülmektedir. İlerleyen kısımda değinilecektir. 30 Nolu paftada 928 Nolu yapıadasında bulunan ‘’ Ayaspaşa Mezarlığı’’ ise günümüzde yok olmuş durumdadır. Yerinde İstanbul Atatürk Kültür Merkezi ve çeşitli konut yapıları bulunmaktadır.

Şekil 3. 245. Beyoğlu 30 Nolu Pafta, 928 Nolu Yapı Adası, Harita- Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

Şekil 3. 246. Beyoğlu 30 Nolu Pafta, 928 Nolu Yapıadası, Harita- Uydu Çakıştırması ve Mezarlık Alanının Günümüzde Denk Geldiği Alanlar

Beyoğlu 30a Nolu Pafta, 1529 ve 1531 Nolu Yapı Adaları, Ayaspaşa Mezarlığı, Günümüzde Yerinde İstanbul Akm, Taksim Eğitim Araştırma Hastanesi, 2 Ayrı Otel, Konsolosluk ve 45 Adet Konut Yapısı

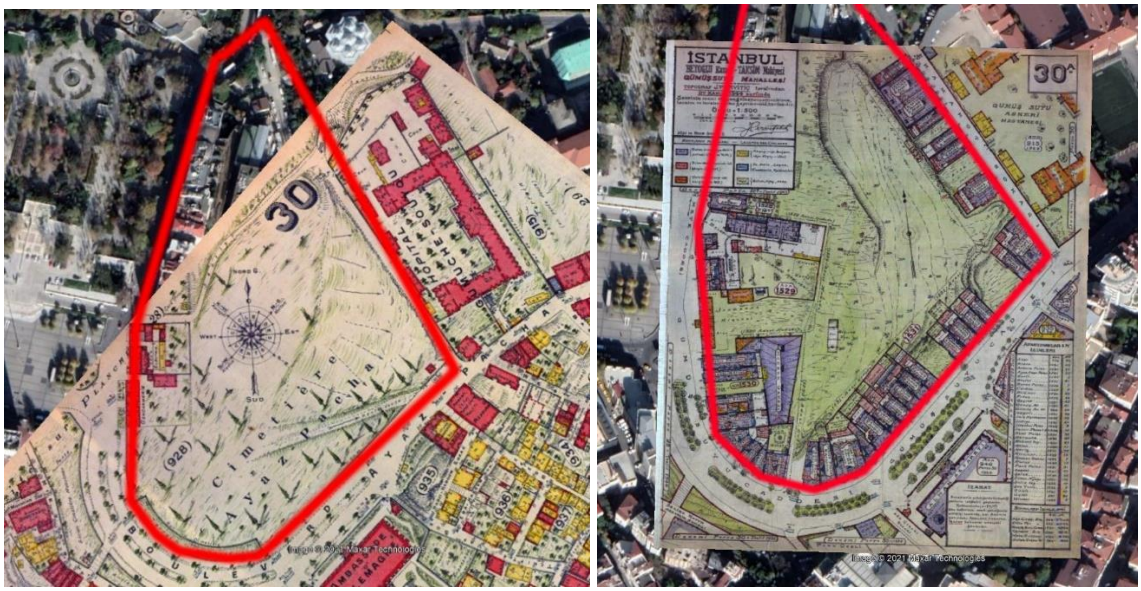
İstanbul Beyoğlu 30a Nolu Pafta 1944 Yılında Ayaspaşa-Kabataş Bölgesi için yapılmıştır. 1926 Yılının Eylül Ayında yapılmış 30 Nolu Paftanın güncellenmiş halidir. Bu paftada 61.000 metrekare alana sahip Ayaspaşa Mezarlarının Hudutlarında oluşmuş konut ve garaj yapıları görülmektedir. Yapıadasında boş olan 61.000 metrekareden 45.000 metrekareye düşmüştür. Günümüzde de daha önce bahsedildiği gibi yerinde Atatürk Kültür Merkezi ve çeşitli konut yapıları bulunmaktadır.

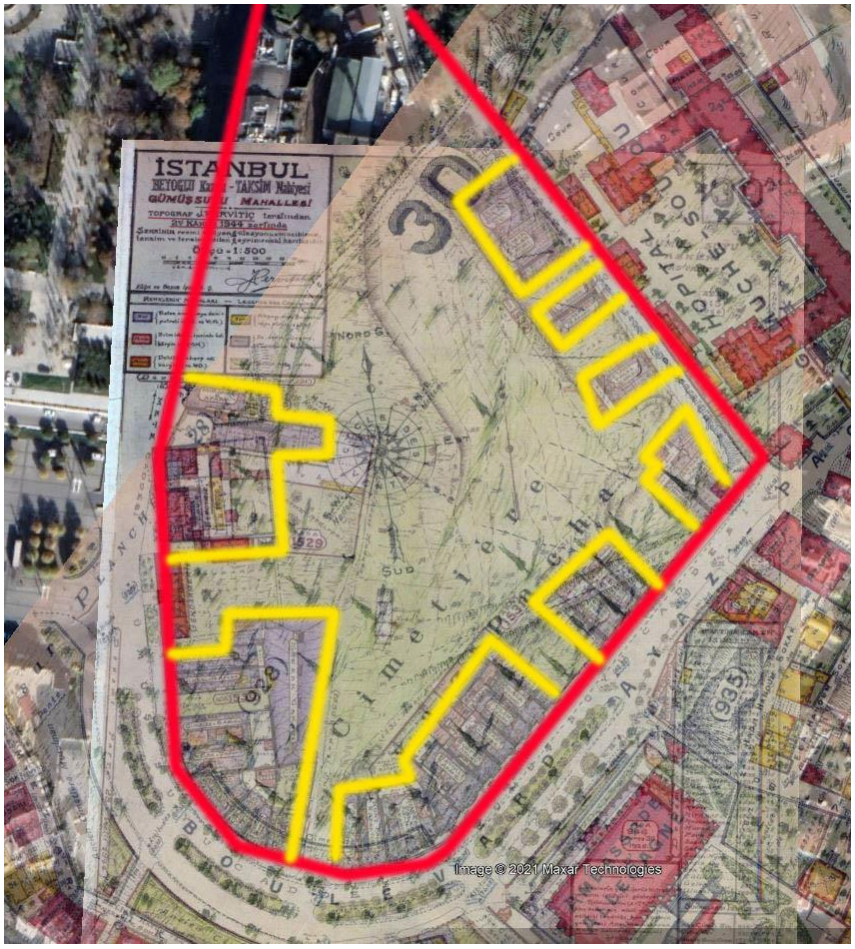
Şekil 3. 247. Beyoğlu 1529 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması

Şekil 3. 248. Beyoğlu 1529 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Fotoğrafı Çakıştırması ve Günümüzde Alanın Denk Geldiği Alan

Şekil 3. 249. Ayaspaşa Mezarlığı'Nın 1926 ve 1944 Karşılaştırması

Şekil 3. 250. Ayaspaşa Mezarlığı 1926-1944 Harita Çakıştırması ve Farklar (Kırmızı: Doğal Sınırlar, Sarı: Mezarlık Alanında İmara Hareketleri)

Beyoğlu 34 Nolu Pafta, 1066 Nolu Yapı Adası, Kılıç Ali Paşa Cami ve Haziresi, Korunmuş Durumda

İstanbul, Beyoğlu Semti 34 Nolu pafta, Tophane Bölgesi için yapılmıştır. 1927 Senesinin Ocak Ayında çizilmiştir. Bu paftada 1066 Nolu yapı adasında Kılıç Ali Paşa Cami ve haziresi görülmektedir. Aynı parselde Kılıç Ali Paşa Hamamı da görülmektedir. Hazire 1350 metrekare alana sahiptir. Günümüzde Kılıç Ali Paşa Cami ve haziresi korunmaktadır.

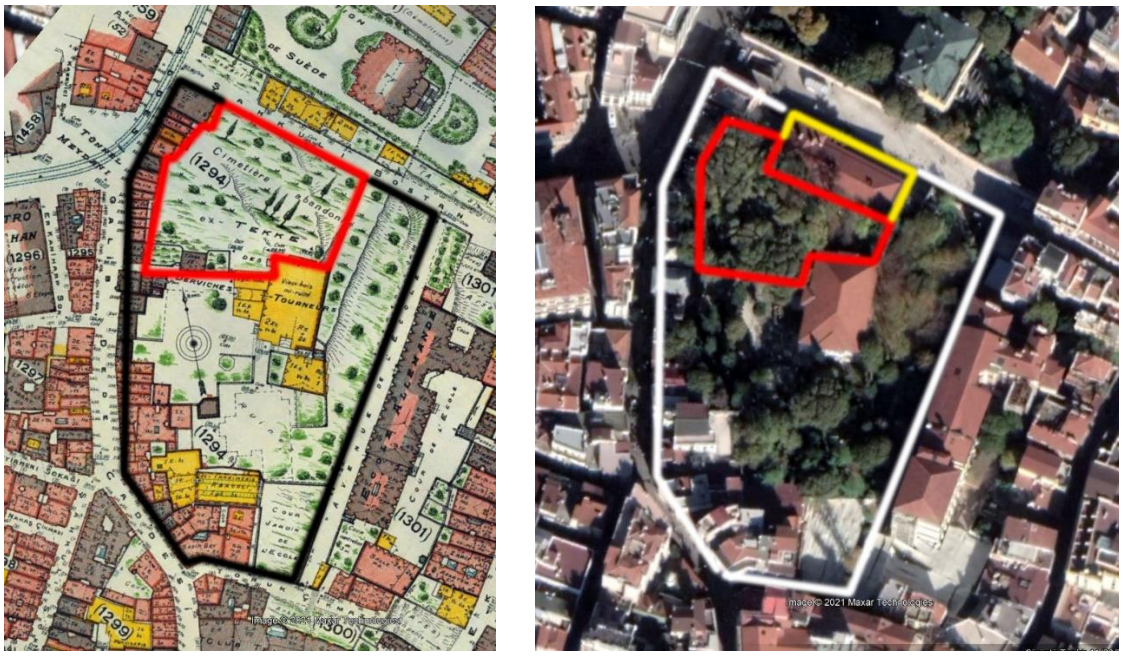
Şekil 3. 251. Kılıç Ali Paşa Cami Haziresi, Harita ve Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması

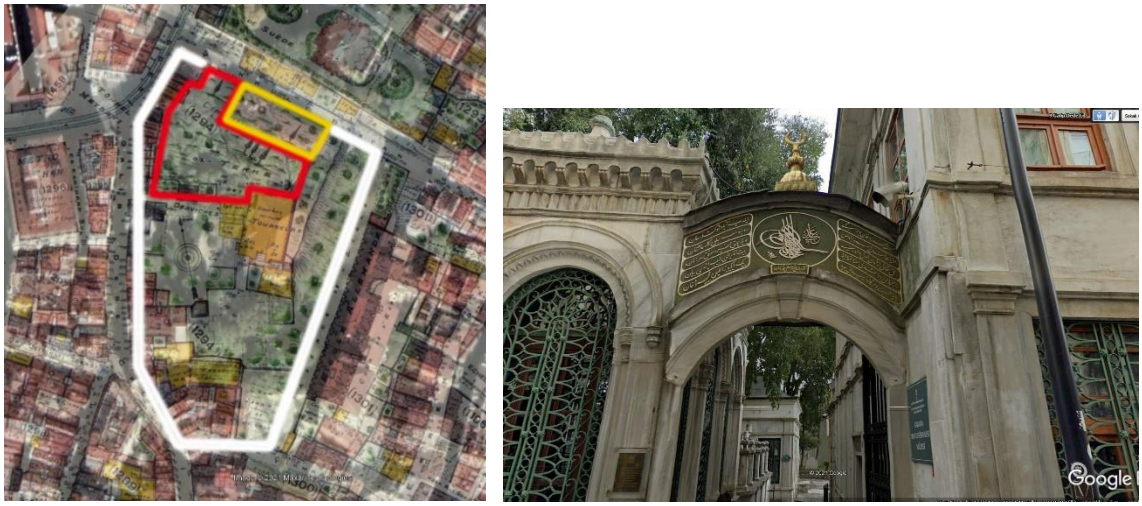
Şekil 3. 252. Kılıç Ali Paşa Cami Haziresi, Harita-Uydu Fotoğrafı Çakıştırması ve Günümüzdeki Hali

Beyoğlu, 50 Nolu Pervititch Paftası 1294 Nolu Yapı Adası '' Abandon Cimetiere'' '' Ex Tekke'' Terkedilmiş Mezarlık, Eski Tekke, Korunmuş, (Bir Kısmı Yenilmiş) Günümüzde Galata Mevlevihane Müzesi ve Haziresi

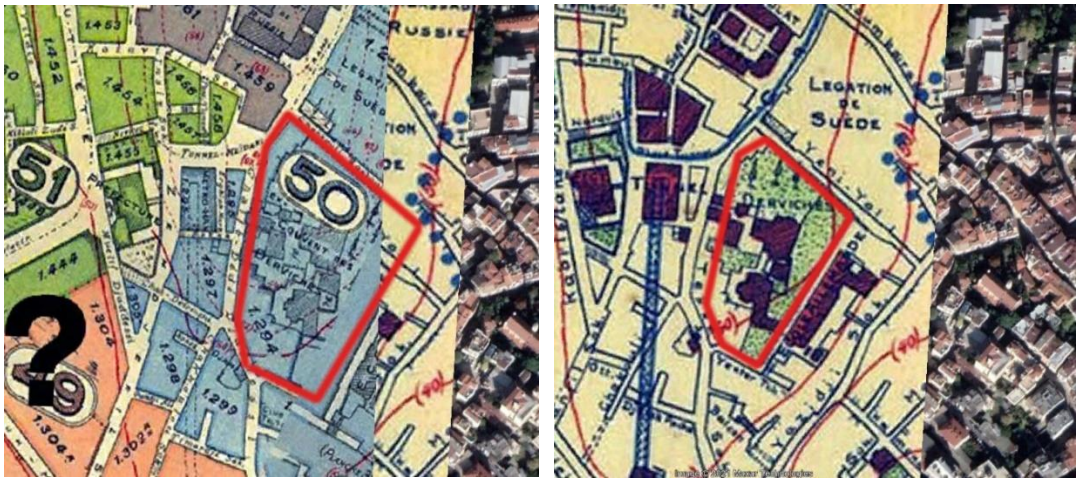
İstanbul, Beyoğlu Semti 50 Nolu Pafta Metro Han, Kumbaracı Bölgesi için yapılmıştır. 1932 senesinde yapılmıştır. Şişhane Kavşağının Batısında kalmaktadır. Bu haritada 1294 Nolu yapı adasının kuzey yarısında ''Cimetiere Abandone'' yani terkedilmiş mezarlık ve '' Ex-Tekke'' yani eski tekke adıyla selvi ağaçlarıyla dolu mezarlık alanı görülmektedir. Beyoğlu Anahtar Paftalarında da ''Derviş Tekkesi'' olarak geçmektedir. 2100 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde Galata Mevlevihane Müzesi olarak düzenlenmiş ve hazireleri korunmuş durumdadır. Yalnız yapı adasının kuzey kısmına Tarık Zafer Tunaya Merkezi inşa edilmiştir ve mezarlık alanının 600 metrekare kısmı yenilerek geriye 1500 metrekare alan kalmıştır.

Şekil 3. 253. 1294 Nolu Yapı Adası, Harita- Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması

Şekil 3. 254. 1294 Nolu Yapıadası, Harita- Uydu Fotoğrafı Çakıştırması ve Galata Mevlevihane Müzesi

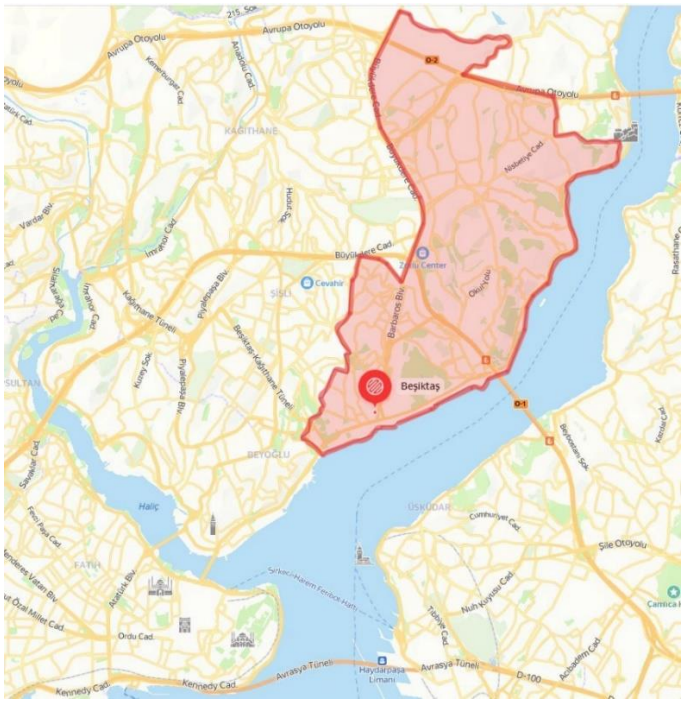
Şekil 3. 255. Beyoğlu Anahtar Haritalarında 50 Nolu Paftada Derviş Tekkesi

3.3. BEŞİKTAŞ SEMTİ VE MEZARLIK ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜ

3.3.1 Günümüzde Beşiktaş İlçesi ve Özellikleri

Coğrafi Konumu:

Beşiktaş İlçesi İstanbul'un Avrupa yakasında yer almaktadır. Beyoğlu İlçesi'nin kuzey doğusunda Şişli İlçesi'nin ise doğusunda kalmaktadır. Kuzeyinde is Şişli ve Sarıyer İlçeleri bulunmaktadır. Marmara Denizi ve boğaz boyunca kıyı sınırına sahiptir. Boğaziçi Köprüsü ve Fatih Köprüsü ile Anadolu Yakasına ulaşımı sağlamaktadır.

Şekil 3. 256. Günümüzde Beyoğlu İlçesinin Sınırları

İlçe Tarihçesi:

Beşiktaş, 1930 yılına kadar Beyoğlu İlçesi'ne bağlı bir semt iken, 1930 yılında çıkan yasa ile İstanbul'un bir ilçesi niteliğine kavuşmuştur. 1930'ta 14 adet mahalleden oluşurken bu sayı 1950'de 23'e ulaşmıştır.

Nüfus ve Alan:

Beşiktaş İlçesi, boğaz ve Marmara denizi boyunca 8,4 km kıyı şeridine sahiptir. Yüz ölçümü ise 18 kilometrekaredir. Beşiktaş İlçesinin nüfusu 1935 yılında 55.0007 kişiye sahipken bu nüfus zamanla az miktarda ama düzenli bir şekilde artarak 1950 yılında 73.432 kişiye, günümüzde ise 182.649 kişiye çıkmıştır.

Beşiktaş İlçesi Önemli Referans Noktaları;

Önemli Akslar;

Beşiktaş İlçesinde gelişimi belirleyen üç önemli aks bulunmaktadır. Bunlardan ilki kıyı boyunca uzanan Dolmabahçe- Beşiktaş- Çırağan Caddesidir. Birbirinin uzantısı şekildedir. Beyoğlu'nun kıyı sınırından başlayıp Dolmabahçe Sarayı, Çırağan Sarayı, Galatasaray Üniversitesi ve Ortaköy boyunca devam etmektedir.

Beşiktaş İlçesinde bir diğer önemli aks ise Barboros Bulvarı'dır. Kıyı şeridi üzerinde Dolmabahçe Sarayı ve Çırağan Sarayı arasında yer almaktadır. Kuzey Doğu'ya doğru ilerleyerek batısında Abbas Ağa Parkı, doğusunda Yıldız Parkı, Yahya Kemal Parkı ve Yıldız Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi'ni bırakarak devam etmekte ve Zincirli Kuyu Mezarlığı'na kadar uzanmaktadır. Beşiktaş İlçesi'nde bir önemli başka aks ise Ortaköy Viyadüğü'dür. Üsküdar Semtinden gelen 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nün batı yönünde devamı niteliğinde olan bu aks Ortaköy Mezarlığı'na kadar ilerleyerek çeşitli kollara ayrılmaktadır.

Beşiktaş
Dolmabahçe Sarayı
15 Temmuz Şehitler Köprüsü
Taksim
Osmanbey
Mecidiyeköy
Gayrettepe
Nispetiye
Levent
Etiler
Yıldız Parkı
Abbas Ağa Parkı
Yahya Kemal Parkı
Zincirlikuyu Mezarlığı
Çağlayan
Talatpaşa Cad.
Yeşilçam Sok.
Yıldız Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi
Boğaziçi Üniversitesi Hisarüstü
Yıldız Cad.
Barbaros Bulvarı
Yıldız Sok.
Yıldız Yolu
Yıldız Teknik Üniversitesi
Yıldız Parkı
Yıldız Sok.
Yıldız Cad

Önemli Meydanlar

Beşiktaş- Barbaros Paşa Meydanı, Dolma Bahçe Sarayı'nı doğu yönünde geçtikten sonra Beşiktaş caddesi üzerinde kıyı şeridinde yer almaktadır. İçinde Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi ve Barbaros Parkı bulunmaktadır. Bu meydandan kuzey doğuya doğru Beşiktaş İlçesi'nin en önemli asklarından biri oran Barbaros Paşa Bulvarı devam etmektedir. Barbaros Meydanı dışında Beşiktaş İlçesi'nde Akaretler Meydanı bulunmaktadır yalnız tam bir meydan niteliğinde değildir. Beşiktaş'ta çok sayıda saray, yalı ve konut bulunmasına rağmen meydanlar açısından zayıf bir niteliktedir.

Önemli Çekim Noktaları;

Dolmabahçe Sarayı ve Çırağan Sarayı 19. Yüzyılda Beşiktaş'ın kıyı şeridinde yapılan iki önemli saray ve çekim noktasıdır. Çırağan Sarayı'nın inşası 1839 yılında, Dolmabahçe Sarayı'nın inşası 1856 yılında yapılmıştır. Kıyı şeridini güçlendiren iki önemli etken olmuşlardır. Ortaköy Camisi ise yine 1853 yılında yapılmış olup kıyı şeridinin üçüncü önemli noktası olmuştur. Kıyı şeridi dışında Beşiktaş İlçesi'nde önemli noktalar iç kısımda olan Maçka semtinde yer almaktadır. Maçka semtinde Maçka Parkı, Maçka Kışlası, Maçka Mezarlığı ve Beşiktaş Stadyumu bulunmaktadır. İç kısımdan diğer önemli çekim noktaları ise Abbasağa Mahallesi ve Yıldız Mahallesinde yer almaktadır. Abbasağa Mahallesinde Abbasağa Parkı, Yıldız Mahallesinde ise Yıldız Parkı, Yıldız Teknik Üniversitesi'nin çeşitli fakülteleri ve Yıldız Sarayı Kompleksinin çeşitli binaları yer almaktadır.

3.3.2 1786-1840 Beşiktaş Semti ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü

3.3.2.1 1786 Beşiktaş Kentsel Karakter

Tarihi mezarlık alanlarının değişimine geçilmeden önce, Beşiktaş'ın kentsel karakterinin değişimine değinmenin, mezarlık alanlarının değişim sebebini anlanması açısından yararı vardır. Beşiktaş Semti için görsel kaynaklar tarandığında antik haritalardan 15 ve 16. yüzyıla kadar Beşiktaş'ın ifade edilmediği görülmektedir. Beşiktaş'ın görsel kaynaklarda ilk olarak ortaya çıkışı 18. Yüzyıl haritalarında görülmeye başlanmıştır. Bu haritalarda ise Beşiktaş'ın doğal olarak küçük ve seyrek kent dokusuna sahip bir yerleşim olduğu görülmektedir.

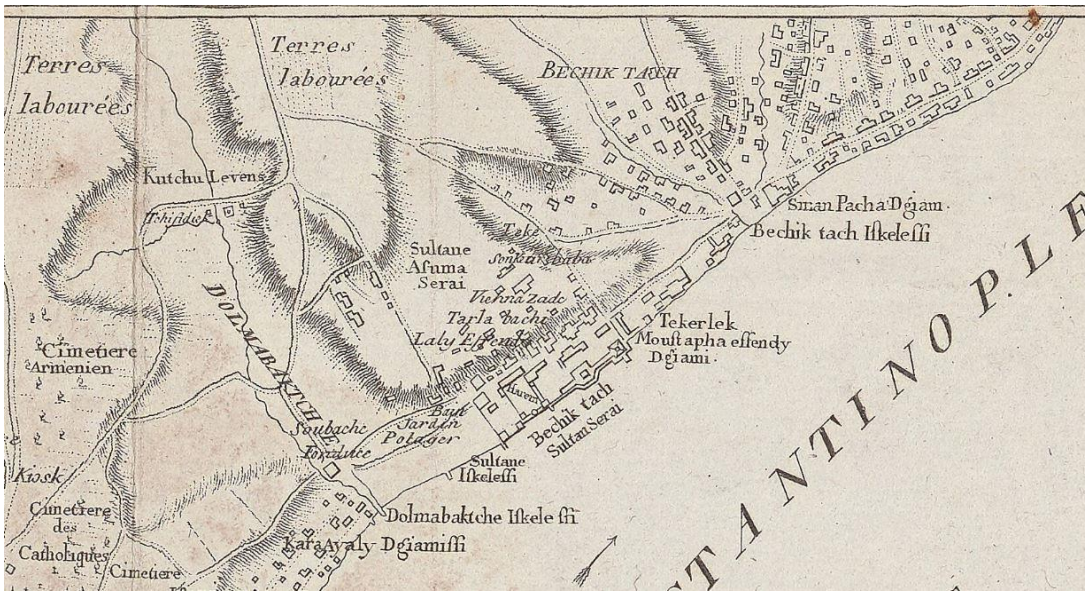
Beşiktaş'ın görsel ve rasyonel bir şekilde incelenebildiği ilk harita 1786 Kauffer Haritasıdır. 1786 Kauffer Haritasındaki doku ve yerleşim isimleri incelendiğinde Beşiktaş'ın gelişiminde kıyı şeridinin önemli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kıyı noktasında önemli referans noktaları görülürken, semtin ulaşım dokusunun da bu referans noktalarını baz aldığı görülmektedir.

1786 yılında Beşiktaş Semti'nin kıyı şeridinde güneyden kuzeye doğru, '' Dolmabaktche Ifkeleffi'' adıyla ''Dolmabahçe İskelesi'', '' Sultane İfkeleffi'' adıyla '' Sultan İskelesi'', ''Bechiktach Sultan Serai'' adı ile Beşiktaş Sultan Sarayı, Tekerlek Mouftapha Effendy Djami'' ismi ile '' Tekerlek Mustafa Efendi Cami, Bechiktach İfkeleffi adıyla '' Beşiktaş İskelesi ve '' Sinan Pacha Djami'' ile Sinan Paşa Camisinin yer aldığı görülmektedir. İç kesimlerde ise birtek '' Sultane Afuma Serai'' görülmektedir. Bölge isimleri olarak ise '' Viehnazade'' Vişnezade ve ''Tarlabachi'' görülmektedir. Yapıların yanı sıra kıyı kesmine yakın '' Jardin Potager'' adıyla ''patates bahçeleri'' yani patates tarla ve ekim alanları, iç kesimde ise ''Terres Labouree's'' adıyla sürülmüş arazi yer aldığı görülmektedir. Bu ibarelerle birlikte yapıların dışında kırsal bir bölge olduğu izlenimini vermektedir.

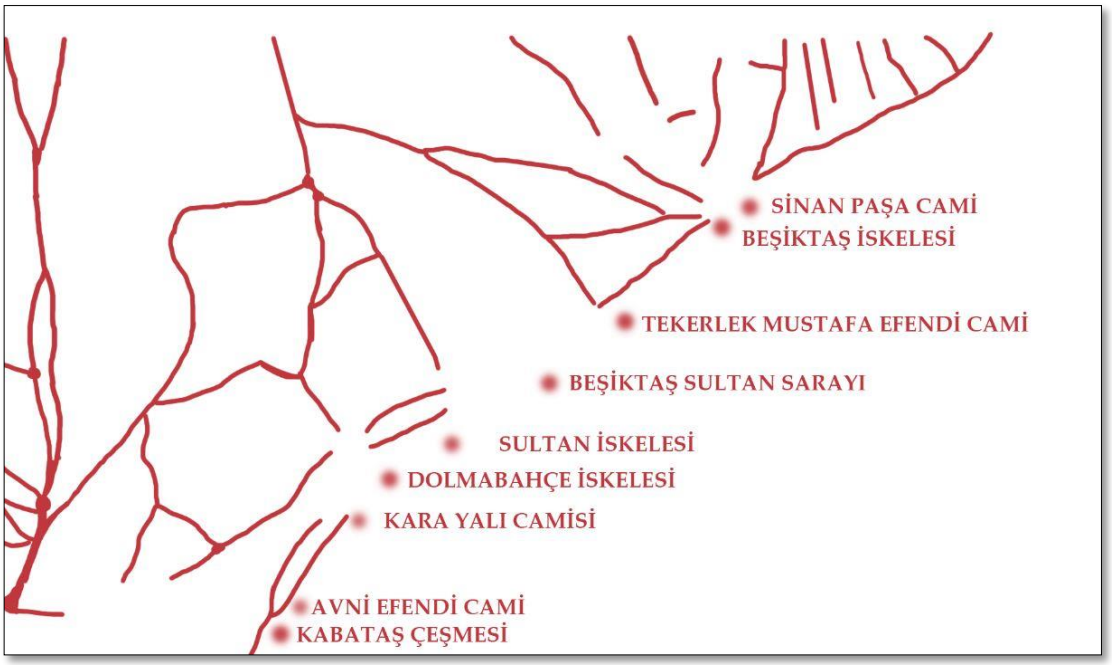
Görüldüğü üzere Beşiktaş'ta tüm önemli yapılar kıyı şeridi boyunca toplanmıştır. Önemli yapıların çoğunu ise hükümdarlara ait iskeleler ve saraylar oluşturmaktadır. İskelelerin yanı sıra ikincil sıklıkta gelen yapılar camiler olmuştur. Ulaşım dokusu ise bu önemli referans noktalarını merkez alan ışınsal aksa yakın bir şekilde oluşmuştur. Dolmabahçe tarafında Dolmabahçe iskelesini merkez alan ışınsal bir aks ve Beşiktaş tarafında Beşiktaş İskelesini merkez alan bir aks bulunmaktadır. Bu aksın kollarının her iki tarafında seyrek yapı dokusu görülmektedir. Işınsal aksların yanı sıra kıyıya paralel uzanan bir genel aks ve her iki yanında yapı dokusu görülmektedir.

Şekil 3. 258. Beşiktaş Semti 1786 Haritası ve Uydu Haritası Transparan Çakıştırması // Saygın Alkan

Şekil 3. 259. 1786 Kauffer Haritasında Beşiktaş Semti

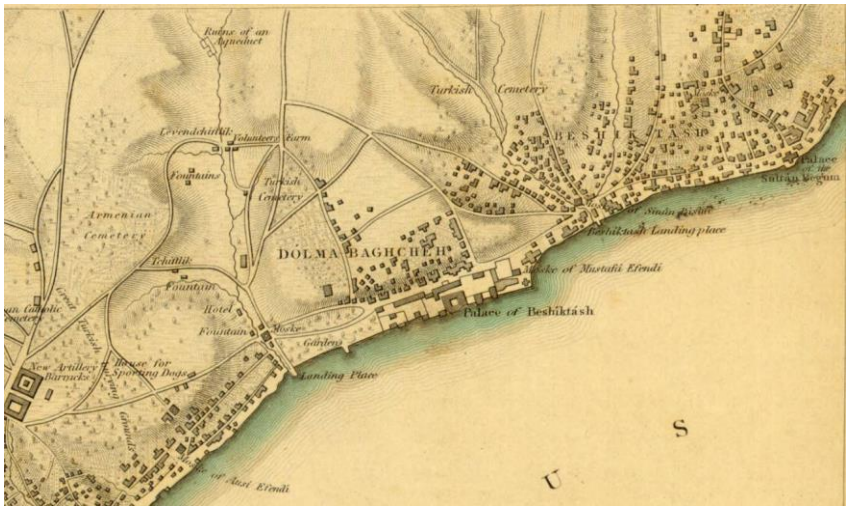
Şekil 3. 260. 1786 Beşiktaş Semti Referans Noktaları Ve Ulaşım Dokusu // Saygın Alkan

3.3.2.2. 1786 Kauffer Haritasında Beşiktaş Mezarlıkları

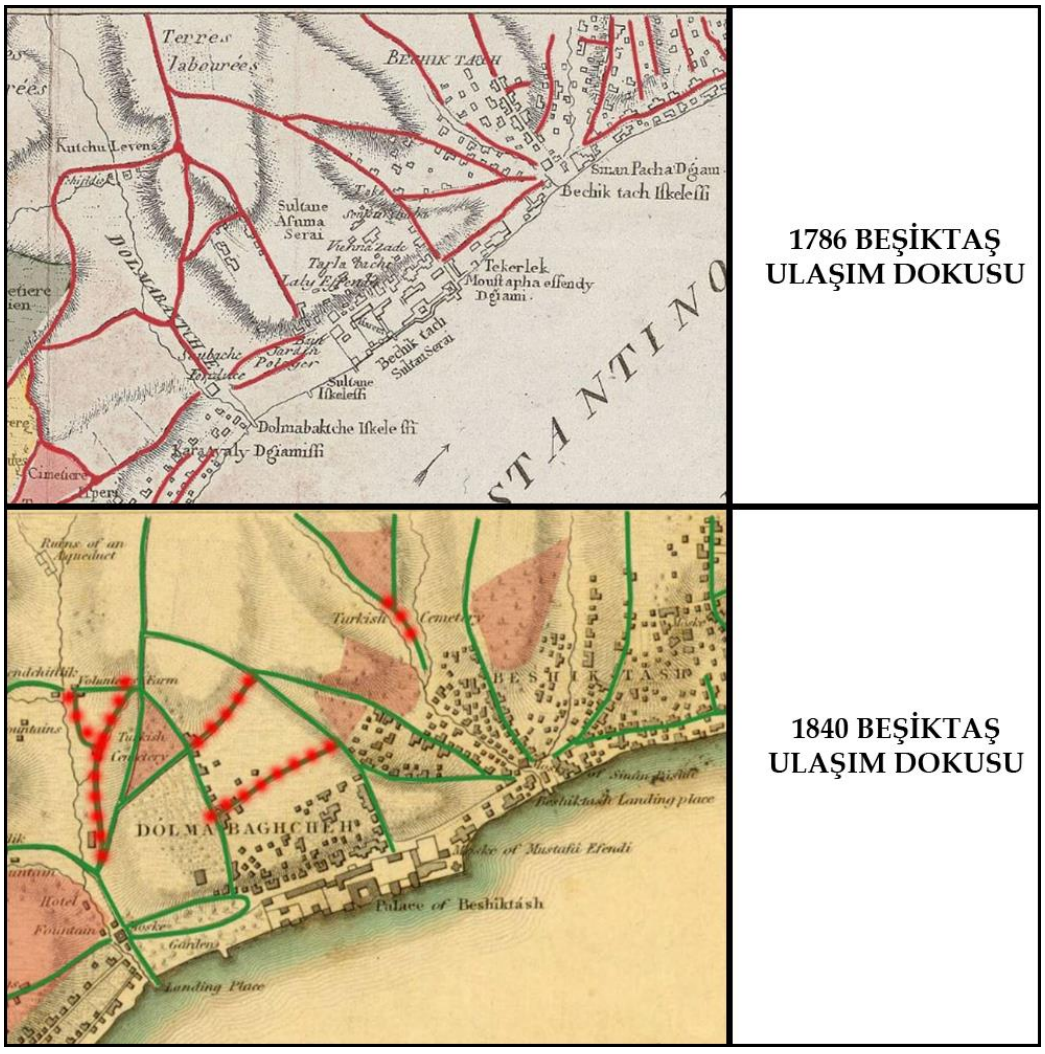
1786 Kauffer İstanbul Haritasında Beşiktaş Semtinde herangi bir mezarlık alanına rastlanmamaktadır.

3.3.2.3.1786-1840 Beşiktaş Kentsel Karakter Karşılaştırması:

19. yüzyıla gelindiğinde Beşiktaş'ın güvenilebilir olarak incelenebilecek ilk harita 1840 B. R. Davies haritası olmuştur. 1786'dan 1840' a ulaşım dokusunun gelişimi incelendiğinde 1786' yılında ulaşım dokusu arasındaki kesintiler giderilmesinin yanı sıra ışınsal aksların arasında yeni akslar da oluşmaya başlamıştır. Yol dokusu düşük miktarda artmıştır. Yerleşim olarak, ışınsal aksların her iki tarafında yer alan yapı sayıları artmıştır, onun dışında aksların arasında kalan yapı adalarının iç bölgelerinde de yapılar türemeye başlamıştır. Yapılaşma oranında ulaşım dokusuna göre daha büyük bir artış söz konusu olmuştur. Kıyı şeridindeki önemli noktalar ise korunmuştur. Beşiktaş Sultan Sarayı '' Palace of Beshiktash'' adıyla Beşiktaş Sarayı'na dönüşmüştür. Beşiktaş İskelesi '' Beşiktaş Landing Palace'' olarak geçmektedir. Kentsel karakterin gelişiminin yanı sıra iç kesimlerde dört adet mezarlık alanının görüldüğü dikkat çekmektedir.

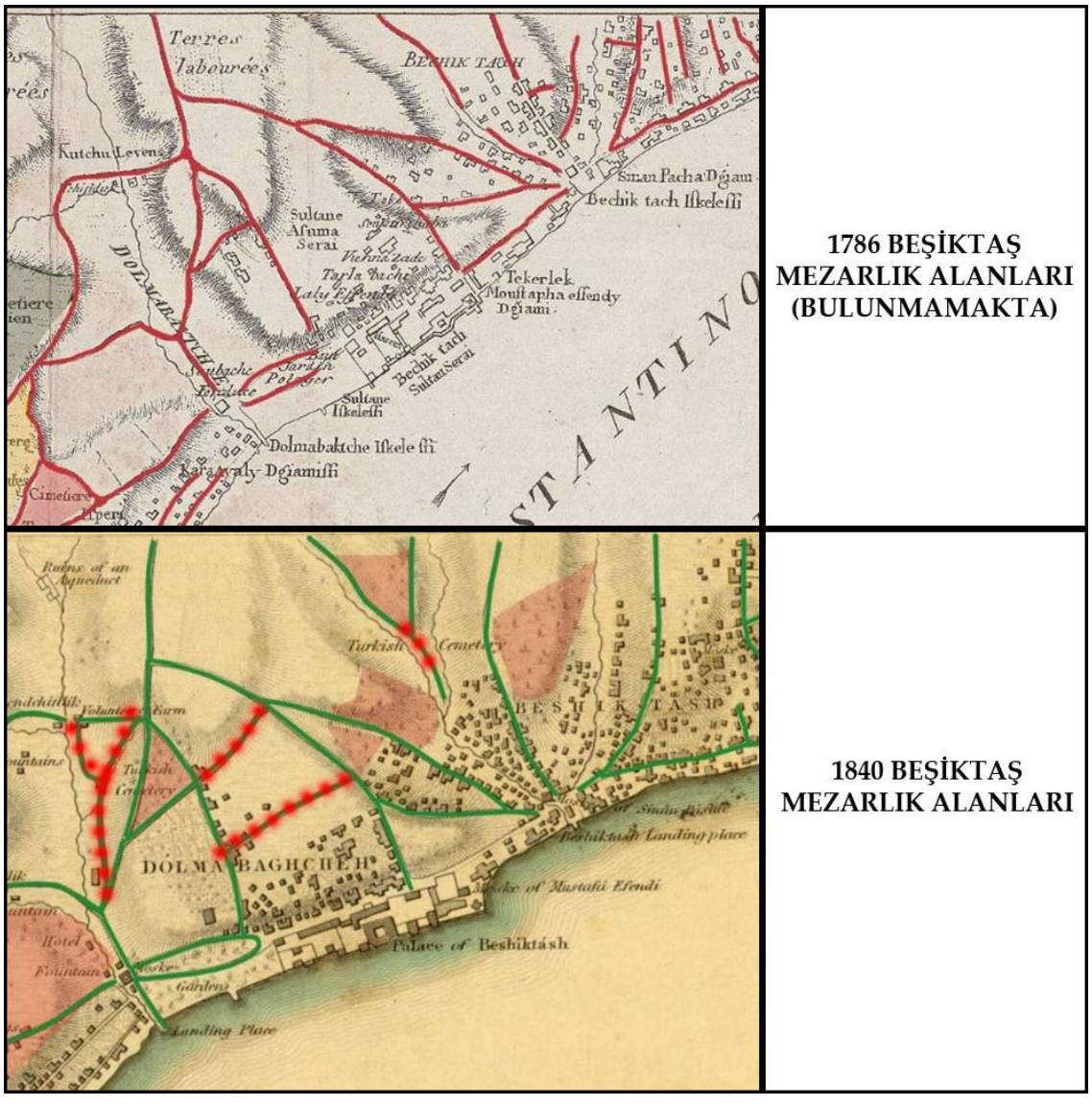
Şekil 3. 261. 1840 B.R. Davies Haritasında Beşiktaş

Şekil 3. 262. 1786 ve 1840 Beşiktaş Ulaşım Dokusu Karşılaştırması (Kırmızı Noktalar, Tamamlanan Akslar // Saygın Alkan)

3.3.2.4. 1786-1840 Beşiktaş Tarihi Mezarlık Alanlarının Değişimi

1786 Kauffer Haritasında henüz Beşiktaş'ta bir mezarlık alanı görülmemektedir. 1840 B.R. Davies haritasında ise 1 tanesi sınırları belirgin olmak üzere 4 adet Türk mezarlık alanı görülmektedir. En batıda yer alan, üçgen bir yapı adası içinde olan sınırları belli olan mezarlık alanı 16.000 metrekare alan kaplamaktadır ve günümüzde Maçka Mezarlığı'na denk gelmektedir. Maçka Mezarlığı'nın boyutu ise günümüzde 3.800 metrekareye inmiş durumdadır. Diğerleri batıdan doğuya doğru sırayla yaklaşık olarak 35.000 metrekare, 20.000 metrekare ve 40.000 metre kare alan kaplamaktadır.

Şekil 3. 263. 1840 B.R. Davies Haritasında Beşiktaş Semtinde Bulunan Mezarlık Alanları

En batıda yer alan, üçgen bir yapı adası içinde olan sınırları belli olan mezarlık alanı 16.000 metrekare alan kaplamaktadır ve günümüzde Maçka Mezarlığı'na denk gelmektedir. Maçka Mezarlığı'nın boyutu ise günümüzde 3.800 metrekareye inmiş durumdadır. Diğerleri batıdan doğuya doğru sırayla yaklaşık olarak 35.000 metrekare, 20.000 metrekare ve 40.000 metre kare alan kaplamaktadır.

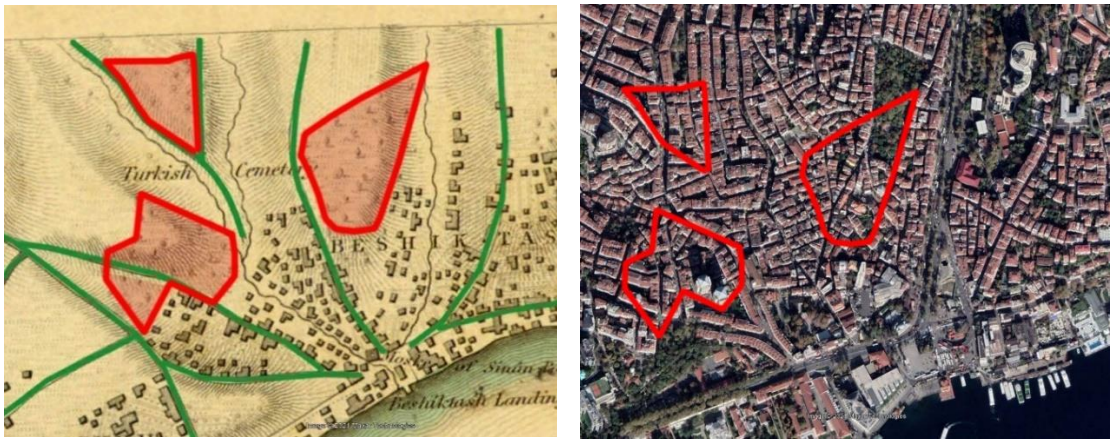

Şekil 3. 264. 1840 B.R. Davies Haritasında Görülen Maçka Mezarlığı ve Uydu Görüntüsü

Şekil 3. 265. Maçka Mezarlığı Günümüz Görüntüsü

Beşiktaşta geriye kalan üç adet mezarlık alanından ikisinin yerinde bugün konut yerleşimleri bulunmaktayken en batıda olan üçüncü mezarlık alanı bugünki Abbas Ağa Parkı'na denk gelmektedir. Abbas Ağa Parkı'nın eskiden mezarlık alanı olduğuna ilerleyen bölümlerde değinilecektir. Yerine konut yerleşimleri gelen mezarlık alanları 35.000 metrekare ve 40.000 metrekare alan kaplamaktayken, parka dönüşecek olan Abbasağa Mezarlığı ise 40.000 metrekareden 20.000 metrekareye düşecektir.

Şekil 3. 266. 1840 Maçka Dışı Beşiktaş Mezarlıkları,Harita ve Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması

Şekil 3. 267. 1840 Beşiktaş Mezarlıkları, Harita ve Uydu Fotoğrafı Çakıştırması ve Abbasağa Mezarlığı

3.3.3. 1840-1882 Beşiktaş Semti ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü

3.3.3.1. 1840-1882 Beşiktaş Semti Kentsel Karakterin Değişimi

1840 yılından sonra İstanbul'un Beşiktaş Semtinin nitelikli olarak gözlemlenebildiği bir diğer harita 1882 Stolpe haritasıdır. 1882 haritasında Beşiktaş'ta ulaşım dokusunun arttığı ve yaklaşık olarak 2.5 katına çıktığı görülmektedir. 1840' la benzer şekilde kıyı şeridini hedef alan ışınsal ana akslara eklenen az miktarda ana akslar oluşmuşken esas artış ara akslarda yaşanmıştır. Ana arterlerin arasında bol miktarda organik biçimde, birbirine bağlanan ve çıkmaz sokak oluşumuna izin vermeyen ara aks gelişimi söz konusudur. 1882 Stolpe haritasında ulaşım dokusunun yanı sıra haritanın demografik yerleşim lejantı da görülmektedir. Bu sayede yerleşim yerlerinin Müslüman veya gayrimüslim olduğu okunabilmektedir. Dolmabahçe ve Beşiktaş'ın merkezinde Müslüman yerleşimler görülürken yeni mahalle bölgesinde gridal bir Hristiyan yerleşim dokusu dikkat çekmektedir. Kıyı şeridindeki önemli referans noktaları konusunda ise 1840'taki önemli noktalar korunurken 1882'de ek olarak ''Çırağan Sarayı'' oluştuğu görülmektedir. Çırağan Sarayı'nın yapım yılı 1863 senesidir. Aynı şekilde 1840 haritasında ''Palace of Beschiktasch'' adlı saray varken 1882'de yerinde '' Dolmabahçe Sarayı'' görülmektedir. Dolmabahçe sarayının ise yapım yılının 1856 olduğu bilinmektedir. Tüm bu gelişmeler ulaşım dokusu ve yerleşim dokusundaki gelişmelerin yanı sıra Beşiktaş'ta önemli yapıların kurulduğunu ve ciddi bir gelişim geçirdiğini ispatlamaktadır.

Şekil 3. 268. Beşiktaş 1882 Haritası ve Uydu Görüntüsü Çakıştırması

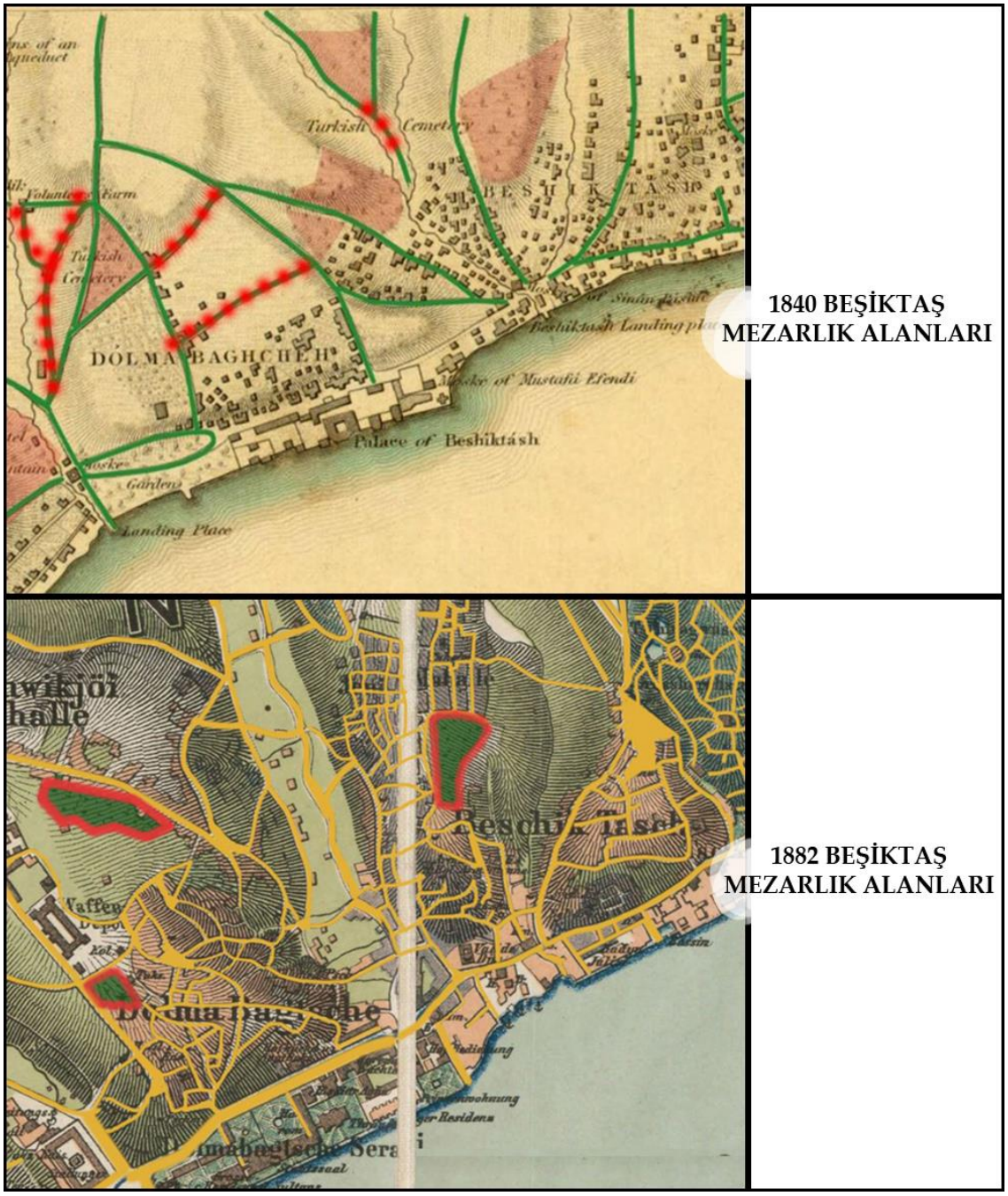
Şekil 3. 269. 1882 Stolpe Haritasında Beşiktaş Semti

Şekil 3. 270. 1882 Beşiktaş Ulaşım Dokusu ve Önemli Referans Noktaları// Saygın Alkan

3.3.3.2. 1840-1882 Beşiktaş Semti ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü

1882 Stolpe Haritasında Beşiktaş Semtinde üç adet mezarlık alanı görülmektedir. Bunlardan en batıdaki Dolmabahçe bölgesinde yer alan ve 8.000 metrekare alan kaplayan mezarlıktır. 1840 haritasında 16.000 metrekare alan kaplayan bu mezarlık alanı 1882'de 8.000'e düşmüştür ve günümüzde 3.800 metrekare yer kaplamaktadır. Geriye kalan iki mezarlık alanından ortadaki 22.000 metre kare alan kaplamaktadır. 1840 yılında ise 30.000 metrekare alan kaplayan bu Müslüman mezarlığı 1882 yılında geldiğinde 8.000 metrekare azalmıştır. Günümüzde ise yerinde rezidans yapıları bulunmaktadır. 1882 Stolpe haritasında Beşiktaş semtinde bulunan üç mezarlıktan en doğuda olan ise günümüzdeki Abbasağa Parkına denk gelen Abbasağa Mezarlığıdır. 1840'ta 40.000 metrekare alan kaplayan Abbasağa Mezarlığı radikal bir düşüşle 20.000 metrekareye inmiştir. Dört tarafında da yoğun yerleşim yapıları bulunmaktadır. Genel olarak 1840 yılından 1882 yılına uzanan 42 yıllık süreçte kaybolan ve küçülen mezarlık alanları ile birlikte mezarlık alanlarının yok olmaya başladığı görülmektedir.

Şekil 3. 271. 1840-1882 Beşiktaş Mezarlık Alanları Karşılaştırması // Saygın Alkan

1840 yılında 8.000 metrekare alan kaplayan ve günümüzde Maçka Mezarlığı'na olan alan, 1882 yılında 8.000 metrekareye kadar düşmüştür ve günümüzde 3.800 metrekare alan kaplayan Maçka Mezarlığı'nın boyutlarına yaklaşmıştır.

Şekil 3. 272. 1840-1882 Beşiktaş Maçka Mezarlığı Değişimi

1882 Stolpe haritasındaki üç adet mezarlık alanından ortadaki olanı 22.000 metre kare alan kaplamaktadır. 1840 yılında ise 30.000 metrekare alan kaplayan bu Müslüman mezarlığı 1882 yılında geldiğinde 8.000 metrekare azalmıştır. Günümüzde ise yerinde rezidans yapıları bulunmaktadır.

Şekil 3. 273. 1840-1882 Beşiktaş Semtinde Yer Alan Türk Mezarlığı

Şekil 3. 274. 1882 Beşiktaş'ta Yer Alan Türk Mezarlığı'nın Günümüzdeki Durumu

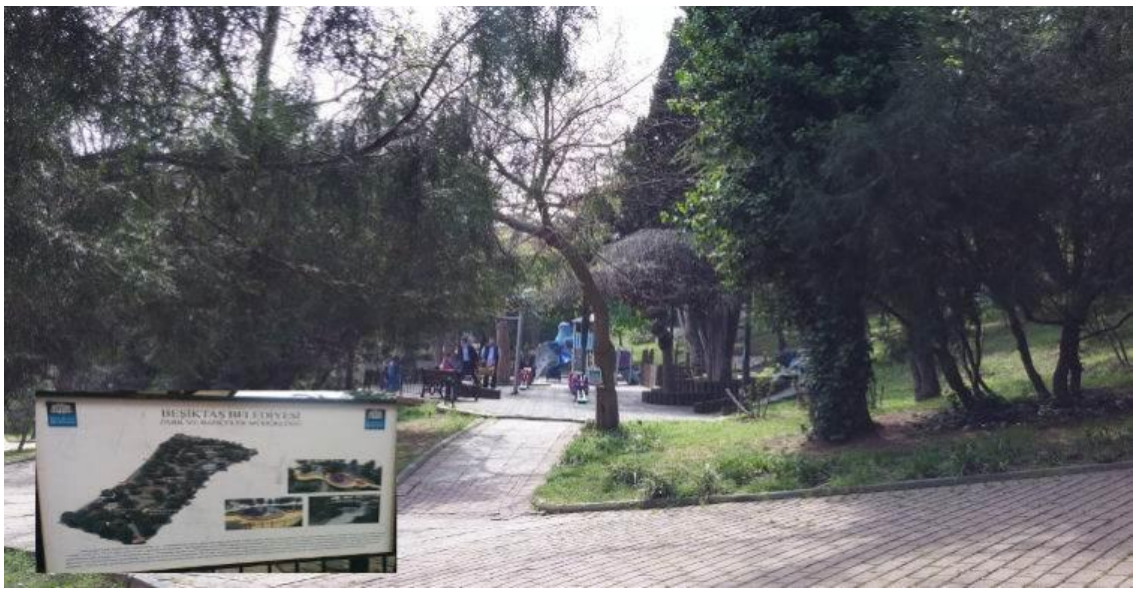

Şekil 3. 275. 1882 Beşiktaş Türk Mezarlığı Üzerinde Günümüzde Yer Alan Yapılar

1882 Stolpe haritasında Beşiktaş semtinde bulunan üç mezarlıktan en doğuda olan ise günümüzdeki Abbasağa Parkı'na denk gelen Abbasağa Mezarlığıdır. 1840'ta 40.000 metrekare alan kaplayan Abbasağa Mezarlığı radikal bir düşüşle 20.000 metrekareye inmiştir. 1882 haritasında kuzey ve batı tarafında Hristiyan yerleşim yapıları, güney tarafında Müslüman yerleşim yapıları bulunmaktadır. Doğu tarafı ise henüz halen boştur. Günümüzde ise dört tarafında da yoğun yerleşim yapıları ile çevrilmiştir.

Şekil 3. 276. 1882 Abbasağa Mezarlığı ve Günümüz Abbasağa Parkı

Şekil 3. 277. Mezarlıktan Parka Dönüştürülmüş Abbasağa Parkı

3.3.4. 1882-1922 Beşiktaş Semti ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü

3.3.4.1 1882-1922 Beşiktaş Semti Kentsel Karakterin Gelişimi

20. yüzyıla gelindiğinde İstanbul Beşiktaş Semti'nin en detaylı inceleneceği haritalardan biri 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritasıdır. Bu haritada konut dokusu görülmemekle birlikte önemli yapılar görülmektedir. Ulaşım dokusu açısından ise ana akslar ve ara aksların yanı sıra, tramvay yolu, demir yolu, deniz ulaşım hatları da görülmektedir. Bu sayede Ulaşımın karakteri açısından önemli bilgiler sunmaktadır. Konut ve ulaşım dokularının yanısıra meydanlar, yeşil alanlar ve mezarlık alanları da görülmektedir. Mezarlık alanları mensup olduğu dinlere göre ayrılmıştır.

Beşiktaş Semtinde 1882 yılından 1922 yılına gelindiğinde, ulaşım dokusunun geliştiği görülmektedir. İlk olarak göze çarpan nokta ana akslar dışında oluşan ara akslar fazlalaşması olmuştur. Sayısal olarak artmasının yanısıra ara aksların çeşitli ızgaraların içine oturduğu da görülmektedir. 1882 ulaşım dokusundan çok daha düzeni bir görüntü sergilemektedir ve 1882 yılından kalan nitekim az olan çıkmaz sokaklar bitme noktasına varmıştır. Kent karakteri açısından bir başka dikkat çeken nokta ise yeşil alanlar olmuştur. 1922 haritasında Dolmabahçe Sarayı ve Yıldız Sarayı kuzeyinde iki adet büyük alan dikkat çekmektedir. Bu yeşil alanlardan Dolmabahçe Sarayı kuzeyinde olan Maçka Parkı olarak düzenlenmiş, Yıldız Sarayı kuzeyinde olan ise Yıldız parkı olarak günümüzde düzenlenmiştir. 1882'de Dolmabahçe Sarayı kuzeyindeki alanın yarısı yapılaşma yarısı yeşil alan iken 1922 ve günümüze tamamen temizlenerek yeşil alan olarak ayrılması dikkat çekici ve olumlu bir nokta olarak kabul edilebilir. 1922 yılına varıldığında dikkat çeken bir nokta kıyı şeridinin güçlenmesi olmuştur. Kıyı şeridindeki aks güçlenmiş, kendisine bağlanan ara akslar artmış ve bu ana aksın üzerinden de tramvay yolu geçmiştir.

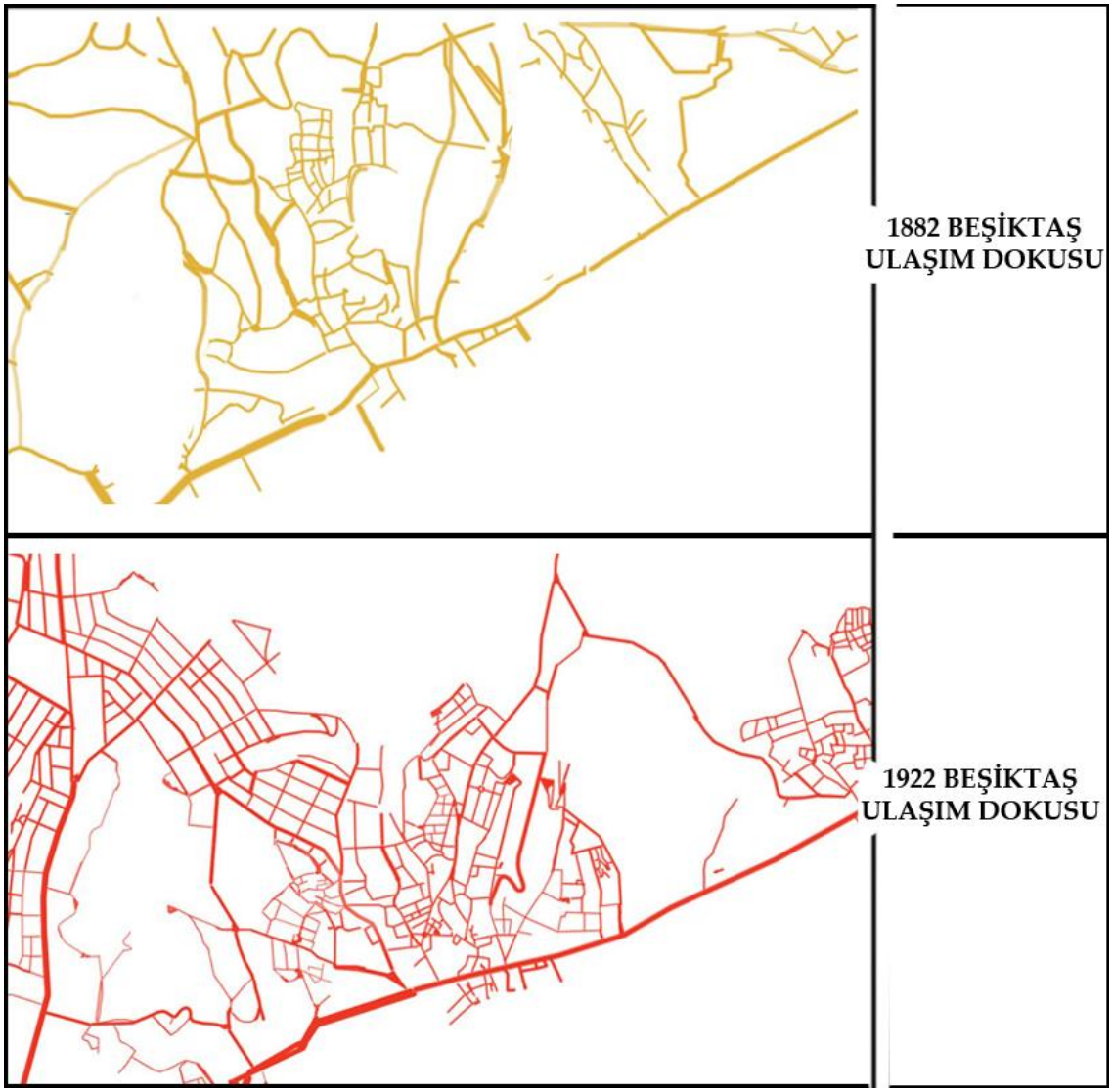
Özetlenecek olursa 1882 yılından 1922 yılına, Beşiktaş Semtinde, ana akslar kuvvetlenmiş, bazı ana akslar eklenmiş, ara akslar gridalleşerek büyük miktarda artmış, şehir ulaşım dokusu daha düzenli ve yoğun bir görüntü sergilemiş bunun yanında da büyük kamusal yeşil alanlar oluşmuştur.

Şekil 3. 278. İstanbul, Beşiktaş Semti, 1922 Haritası, Uydu Görüntüsü Çakıştırması // Saygın Alkan

Şekil 3. 279. 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritasında Beyoğlu ve Ulaşım Dokusu // Saygın Alkan

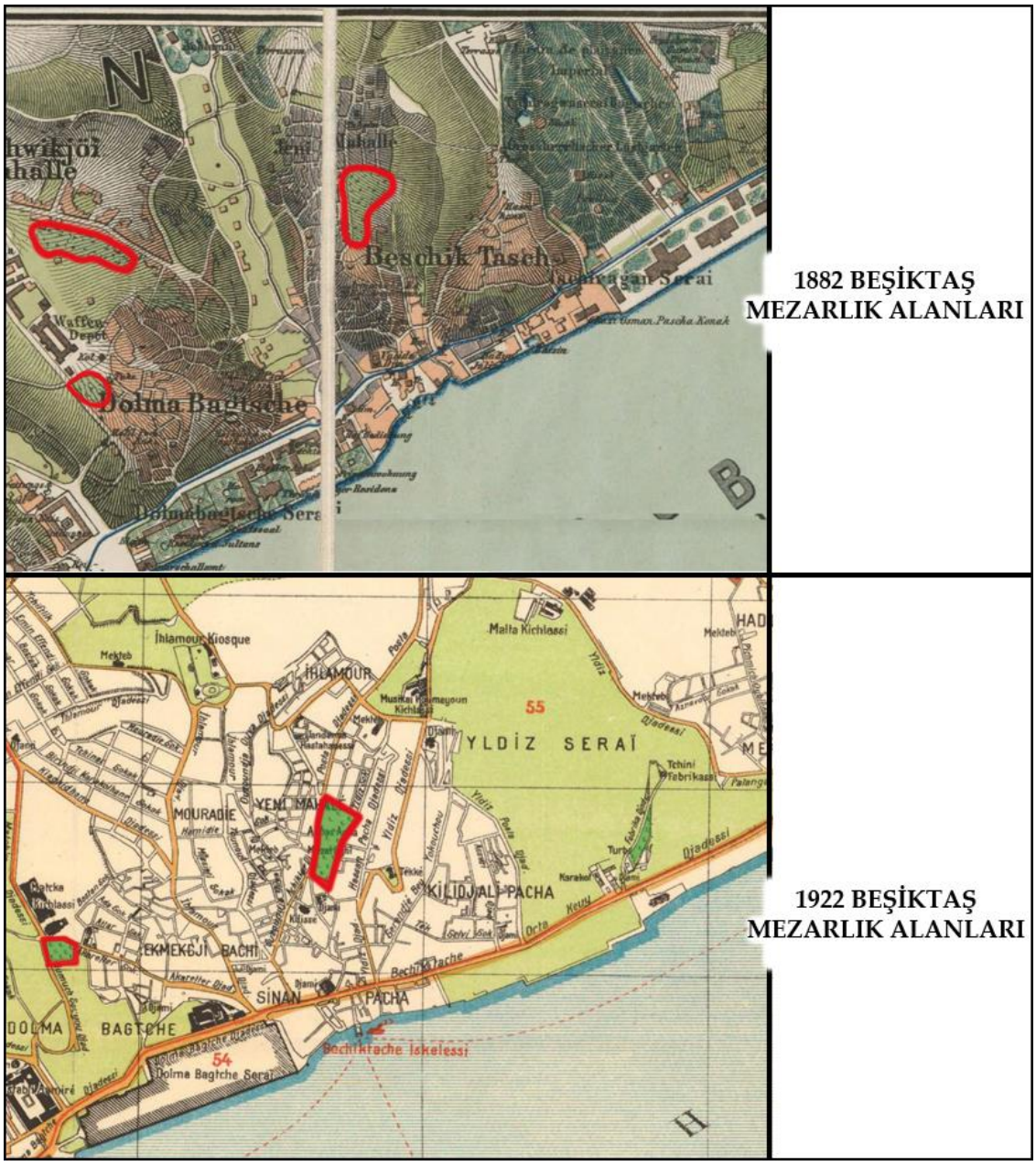

Şekil 3. 280. 1882- 1922 Beşiktaş Ulaşım Dokusu Farkı // Saygın Alkan

3.3.4.2 1882-1922 Beşiktaş Semti Mezarlık Alanlarının Dönüşümü

1922 Osmanlı Anonim Şirketi haritasında tarihi mezarlık alanları incelendiği zaman, 1882 yılında Beşiktaş Semtinde yer alan 3 adet mezarlık alanından 2 tanesinin korunduğu 1 tanesinin ise yok olduğu görülmektedir. 1882 Stolpe haritasında Beşiktaş'taki üç mezarlıktan en doğuda olan Maçka Mezarlığı, 8.000 metrekareden, 1922 yılında 3.800 metrekareye inmiş ve günümüzdeki sınırlarına çekilmiştir. 1882 yılında organik formdaki sınırlarıyla görülen Abbasağa Mezarlığı ise 1922 haritasında diyagonal formuna evirilerek 20.000 metrekare alana sahip olarak olduğu gibi korunmuştur ve alanın sınırları da günümüze olduğu gibi ulaşmıştır. Daha önce bahsedildiği üzere bu alan

günümüzde Abbasağa Park'ına dönüştürülmüştür. 1882 Stolpe haritasında Beşiktaş'taki 3 mezarlıktan ortadaki yer alan mezarlık alanı ise 1922 haritasında boş gözükmektedir ve günümüzde de daha önce bahsedildiği üzere üzerinde rezidans ve konut yapıları bulunmaktadır.

Şekil 3. 281. 1882-1922 İstanbul Beşiktaş Semti, Mezarlık Alanları Karşılaştırması

1882 yılında organik formdaki sınırlarıyla görülen Abbasağa Mezarlığı i1922 haritasında diyagonal formuna evirilerek 20.000 metrekare alana sahip olarak olduğu gibi

korunmuştur ve alanın sınırları da günümüze olduğu gibi ulaşmıştır. Daha önce bahsedildiği üzere bu alan günümüzde Abbasağa Park'ına dönüştürülmüştür.

Şekil 3. 282. 1882-1922 Beşiktaş Abbasağa Mezarlığı Değişimi

1882 Stolpe haritasında Beşiktaş'taki üç mezarlıktan en doğuda olan Maçka Mezarlığı, 8.000 metrekareden, 1922 yılında 3.800 metrekareye inmiş ve günümüzdeki sınırlarına çekilmiştir.

Şekil 3. 283. 1882-1922 Beşiktaş, Maçka Mezarlığı Değişimi

1882 Stolpe haritasında Beşiktaş'taki 3 mezarlıktan ortadaki yer alan mezarlık alanı ise 1922 haritasında boş gözükmektedir ve günümüzde de daha önce bahsedildiği üzere üzerinde rezidans ve konut yapıları bulunmaktadır.

Şekil 3. 284. 1882-1922 ve 2021 Beşiktaş Mezarlık Alanı Karşılaştırması

3.3.5. 1922- 1945 Beşiktaş Semti ve Mezarlık Alanlarının Mekânsal Dönüşümü

İstanbul Şehrinin Beşiktaş Semtinin 1922 ve 1945 yılları arası çizimleri çok sayıda Pervititch haritasında mevcuttur. Bu Pervititch haritaları 1922 ile 1945 zaman dilimleri arasında farklı yıllarda yapılmıştır ve mahalle mahalle ayrılmıştır. Bazı mahallelerdeki değişimi göstermek için aynı mahalle için yapılan farklı iki senedeki Pervitich haritası bulunabilmektedir.

Beşiktaş semti için parça parça yapılmış 14 adet Pervititch paftası bulunmaktadır. Bu paftalardan 1 tanesi daha büyük ölçekte anahtar paftaları iken 13tanesi daha yakın ölçekte mahalleleri gösteren paftalardır. Tez kapsamında 14 adet pafta doğru noktalarından , doğru ölçek ve doğru açıda birleştirilmiştir. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 29 Nolu paftalara ulaşılabilmiştir. Birleştirilip anahtar pafta ve uydu görüntü çakıştırmalarıyla da kontrol edilmiştir. Bu paftalardan ise 6 Nolu, 8 Nolu, 12 Nolu paftalarda mezarlık alanları görülmektedir.

Şekil 3. 285. 1922-1945 Beşiktaş Pervititch Haritaları Birleştirmeleri // Saygın Alkan

3.3.5.2 1922-1945 Beşiktaş Mezarlık Alanları Mekansal Dönüşümü

Beşiktaş Semti 6 Nolu Pervititch Haritası 58 Nolu Yapı Adası Kuzeyi, Abbasağa Mezarlığı, Korunamamışü Paraka Dönüşmüş Nitelikte

Beşiktaş Semtinin 6 Nolu Pervititch haritası 19 Mart 1922 tarihinde yapılmıştır. Bu paftada 58 Nolu yapıadasının kuzeyi ve 60 Nolu yapı adasının batısında ‘’Grand Cimetiere Musulman’’ adıyla müslüman mezarlığı olduğu görülmektedir. 6 Nolu pervititch paftasında yarısı gözüken mezarlık alanının Beşiktaş Anahtar Paftasında ise tamamı görülmektedir. Tarihte Abbasağa Mezarlığı olarak bilinen alan yaklaşık olarak 20.000 metrekare alan kaplayıp, sınırları korunup günümüzde Abbasağa Parkı’na dönüştürülmüştür. Mezarlıktan parka dönüştürülürken yapılan nakli kubur işlemlerinin fotoğraflarına ise ulaşılmıştır.

Şekil 3. 286. 58 Nolu Yapı Adası Kuzeyi, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması,

Şekil 3. 287. 58 Nolu Yapıadası Kuzeyi, Pervitich Haritası ve Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzdeki Hali

Şekil 3. 288. Beşiktaş Anahtar Paftasında Abbasağa Mezarlığı ve Uydu Görüntüsü ile Çakıştırılması

Şekil 3. 289. Abbasağa Mezarlığı Nakl-i Kubur İşlemleri

Şekil 3. 290. Abbasağa Mezarlığı Eski Fotoğrafı ve Nakli Kubur İşlemleri

Şekil 3. 291. Abbasağa Mezarlığı Nakli Kubur İşlemleri ve Günümüzdeki Park İşlevi

Beşiktaş Semti 8 Nolu Pervititch Paftası, 93 Nolu Yapıadası Rum Mezarlığı, Korunamamış Üzerinde Konut Yapıları

İstanbul Beşiktaş Semtinin 8 Nolu Pervititch paftası 19 Mart 1922 yılında yapılmıştır. Bu haritada 93 Nolu yapı adası üzerinde Abbasağa Mezarlığı'nın batı karşısında ''Cimetiere Grec'' adıyla Rum Mezarlığı bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 2.900 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde korunamamıştır ve üç dört katlı konut yapıları bulunmaktadır.

Şekil 3. 292. Beşiktaş Semti 93 Nolu Yapı Adası Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü

Şekil 3. 293. Beşiktaş Semti 93 Nolu Yapı Adası Harita- Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Gümüzde Denk Gelen Alan

Beşiktaş İlçesi 12 Nolu Pafta 150 Nolu Yapı Adası Kuzeyi, Maçka Mezarlığı, Rezidansa Dönüşmüş Halde

Beşiktaş İlçesi 12 Nolu Paftası 3 Mayıs 1923 Tarihinde ‘’Maçka’’ bölgesi için yaptırılmıştır. 12 Nolu Paftada 150 Nolu yapı adasının kuzeyinde ‘’ Cimetiere Musulman Matchka’’ adıyla Müslüman Maçka Mezarlığı görülmektedir. Yaklaşık olarak 12.000 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde korunamamıştır ve yerinde üç bloglu rezidans yapısı, otoparkı ve parkı mevcuttur.

Şekil 3. 294. Beşiktaş Semti 150 Nolu Yapı Adası Kuzeyi, Pervititch ve Uygu Görüntüsü Karşılaştırması

Şekil 3. 295. Beşiktaş Semti 150 Nolu Yapı Adası Kuzeyi, Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzde Denk Geldiği Alan

Beşiktaş İlçesi, 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası, Maçka Şeyhler Mezarlığı, 4.900 m2, Korunmuş Durumda

Beşiktaş İlçesinde bulunan Maçka Şeyhler Mezarlığına pervititch haritalarında rastlanmamaktadır. Bunun yerine Osmanlı Anonim Şirketi haritalarından yeri tespit edilmiştir. 4.900 m2 alan kapladığı ölçülen mezarlık alanı günümüzde yüksek duvarlarla korunmaktadır. İstanbul Teknik Üniversitesi Maçka Kampüsünün güneyinde ve Maçka Caddesi ve Süleyman Saba Caddesinin kesiştiği kavşağın köşesinde kalmaktadır.

Şekil 3. 296. Beşiktaş İlçesi, Maçka Şehler Mezarlığı, Osmanlı Anonim Şirketi Haritası ve Uydu Görüntüsü

Şekil 3. 297. Beşiktaş İlçesi, Maçka Şeyhler Mezarlığı, Harita- Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Durumu

Beşiktaş İlçesi, Ortaköy Semti, 2 Nolu Pervititch Paftası 63 Nolu Yapıadası, Ortaköy Yahudi Mezarlığı, Belirli Miktarda Korunmuş Durumda

Beşiktaş İlçesi, Ortaköy Semti için 2 Nolu Pervititch Paftası 1927 yılında yapılmıştır. Bu paftada ‘’ Cimetiere İsraelite’’ adıyla günümüzdeki Ortaköy Yahudi Mezarlığı bulunmaktadır. 2 Nolu Pervititch paftasında bu Yahudi Mezarlığı’nın alanının sınırları net olarak okunmamaktadır fakat minimum 45.000 metrekare gibi büyük bir alana yayıldığı görülmektedir. Konum olarak Yıldız Parkı’nın kuzey batısında yer almaktadır. Günümüzde sınırları net bir şekilde görülmektedir. Pervititch haritasına göre günümüzde güney batısında 6.000 metrekarelik bir yapı adası boş arazi olarak durmakta, güneyinde ise 2.000 metrekarelik bir kısmı taşıt yoluna ayrılmış durumadır. Sonuç itibari ile Ortaköy Yahudi Mezarlığı 17.000 metrekareye düşmüş durumadır.

Şekil 3. 298. Ortaköy Rum Mezarlığı, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

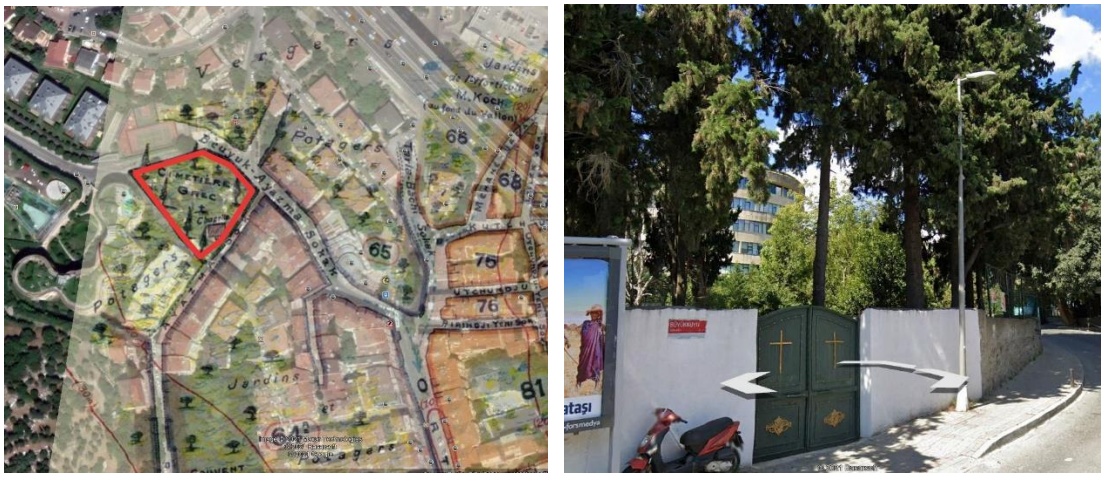
Şekil 3. 299. Ortaköy Rum Mezarlığı, Harita-Uydu Çakıştırması ve Mevcut Durum

Beşiktaş İlçesi, Ortaköy Semti, Anahtar Pafta, 64 Nolu Yapı adası Kuzeyi, Rum Mezarlığı, Korunmuş Durumda

Beşiktaş İlçesi Ortaköy Semti için 1923 yılında yapılmış Pervititch Anahtar Paftasında 64 Nolu yapı adasının kuzeyi ve 65 Nolu yapı adasının batısında ‘’ Cimetiere Grec’’ adıyla 3.100 metrekare alana sahip Rum Mezarlığı bulunmaktadır. Günümüzde sınırlarıyla birlikte korunmuş haldedir.

Şekil 3. 300. Ortaköy, 65 Nolu Yapıadası, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

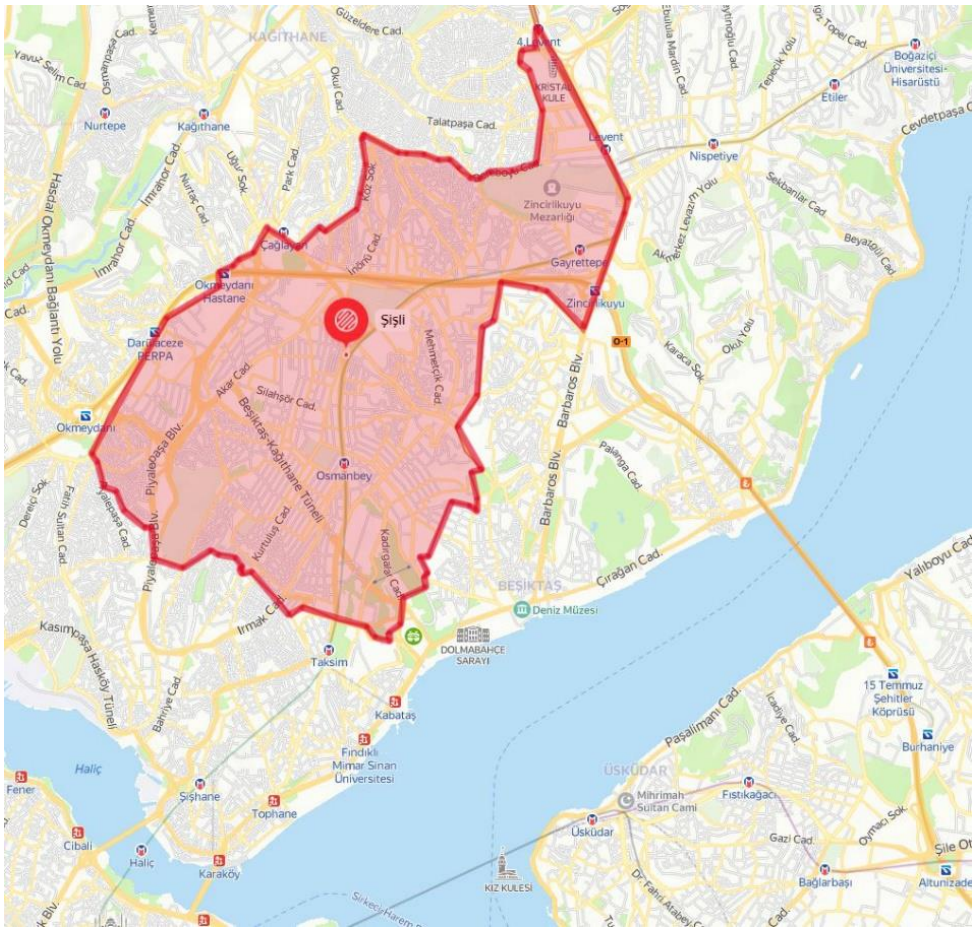
Şekil 3. 301. Ortaköy, 65 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Durumu

3.4. ŞİŞLİ İLÇESİ VE MEZARLIK ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜ

3.4.1 Günümüzde Şişli İlçesi ve Özellikleri

Coğrafi Konumu:

Şişli İlçesi İstanbul Şehri'nin Avrupa yakasında yer almaktadır. Beyoğlu İlçesi'nin kuzeyinde Beşiktaş İlçesi'nin ise batısında yer almaktadır. Denize bağlantısı bulunmamakta ve bağlantı Beşiktaş İlçesi tarafından kesilmektedir. Kuzeyinde ve batısında ise Kağıthane İlçesi yer almaktadır.

Şekil 3. 302. Günümüzde Beyoğlu İlçesinin Sınırları

İlçe Oluş Tarihçesi:

19. Yüzyılda Beyoğlu İlçesi'nin bir semti olan Şişli, 1954 yılına kadar Beyoğlu İlçesi'ne bağlı bir bucak olarak yönetilmiş ve 1954 yılında 6324 Sayılı yasa ile ilçe statüsüne kavuşmuştur. 1987 yılında Kağıthane'nin ayrı bir ilçe olması sebebiyle ikiye bölünmüştür. 2012 yılında yapılan idari düzenleme ile birlikte de Ayazağa, Maslak ve Huzur Mahalleleri Sarıyer İlçelerine bağlanmıştır.

Nüfus ve Alan:

Şişli İlçesi günümüzde 10,62 kilometre kare alana ve 272.380 kişilik nüfusa sahiptir. Şişli İlçesi'nin nüfusu 1940 yılında 44.468 kişi iken, 1955 yılında büyük bir sıçramayla 125.554 kişiye çıkmış, 2020 yılında ise 266.793 kişiye ulaşmıştır.

Şişli İlçesi Önemli Referans Noktaları;

Önemli Akslar;

Günümüzde Şişli İlçe 'sinde altı önemli aks bulunmaktadır. Bunlardan ilki önemli bir tarihe sahip olan Cumhuriyet Caddesidir. Eski adıyla Pangaltı Caddesi olarak bilinir ve Taksim Semtinde yeni yerleşim yerleri açan önemli bir projedir. Cumhuriyet Caddesinin uzantısı Halaskar Gazi Caddesi olarak geçmektedir. Cumhuriyet Caddesi bugün Taksim'den başlayarak kuzey doğu yönünde ilerlemekte, (tam olarak Harbiye Kavşağı'ndan başlamakta) doğu kısmında Taşkışla ve Harbiye Mektebi'ni bırakarak, Beşiktaş- Kağıthane tüneli üzerinden geçmekte, Bomonti Semtinin üzerinden ilerlemekte ve Mecidiye Köy Viyadüğüne ve Şişli Camisi'ne kadar varmaktadır. Üzerinde iş merkezleri, bankalar, çarşılar, müzeler ve restoranlar bulunmaktadır. Önemli Kenter Tiyatrosu da bu cadde üzerindedir. Halaskar Gazi Caddesi ile bağlantılı iki önemli cadde bulunmaktadır. Bunlar Rumeli Caddesi ve Vali Konağı Caddesidir. Rumeli Caddesi Halaskar Gazi Caddesi'nin bir yan kolu olarak ayrılmışken, Valikonağı Caddesi Halaskar Gazi Caddesi'nin kuzey kısmında dik olarak kesmektedir. Halaskar Gazi Caddesi, Valikonağı Caddesi ve Rumeli Caddesi Şişli İlçesi'nin önemli

Şişli İlçesi'nde bulunan başka önemli bir aks ise Piyale Paşa Bulvarı'dır. Çağlayan Kavşağı'ndan başlamakta Şişli İlçesi'ne bağlı Kaptan Paşa, Halit Rıfat Paşa, Halide Edip Adıvar, Mahmut Şevket Paşa mahallelerine sınırları bulunmaktadır. Ayrıca Beyoğlu İlçesi'nde de sınırları devam etmektedir.

Şişli İlçesi'nden bulunan bir başka önemli aks ise Mecidiye Köy Viyadüğü 'dür. Başlangıcını 15 Temmuz Şehitler Köprüsü ve O-1 otobanından alarak Beşiktaş'ta Ortaköy Viyadüğü ismi ile ilerlemekte, Şişli İlçesi içinde ise Mecidiye Köy Viyadüğü olarak devam etmektedir. Okmeydanı Kavşağı'na kadar vararak Haliç Köprüsüne uzanmaktadır. Şişli İlçesi'nin kuzey ve batı taraflarında kalmaktadır. Şişli İlçesi'nde

bulunan bir başka önemli aks tarihi Rumeli Caddesidir. Latin Katolik Mezarlığı ve Feriköy Mezarlıklarına kadar varmaktadır.

Şişli İlçesi'nde bulunan son önemli aks yer altından geçmektedir. Beşiktaş-Kağıthane Tünelidir. Şişli Evlendirme Dairesinin önünden başlayarak, doğusunda Taşkışla'yı batısında ise Şişli İlçesi Latin ve Katolik Mezarlıklarını bırakarak Piyale Paşa Bulvarı'nın batısındaki Akar Caddesi'ne kadar varmaktadır.

Şekil 3. 303. İstanbul, Şişli İlçesi'nin Önemli Aksları

Önemli Meydanlar

Mecidiyeköy Meydanı-Kavşağı Şişli İlçesi'nin en önemli sirkülasyon noktalarından biridir. Yoğun bir araç ve yaya trafiğine sahiptir. Yayalar için yeterli alan bulunmayan ve kaotik bir akışa sahip olan meydan hakkında yenilenme projeleri yapılması söz konusudur.

Önemli Çekim Noktaları;

Şişli İlçesi'nde önemli çekim noktaları Harbiye Mektebi, Maçka Kışlası, Maçka Demokrasi Parkı, Bomonti Ada, Lütfü Kırdar Kongre Merkezi, Şişli Radyo Evi, Şişli Cami, Feriköy Protestan Mezarlığı, Latin Katolik Mezarlığı, Ermeni Gregoryen Mezarlığı, Ermeni Katolik Mezarlığı, İtalyan Musevi Mezarlığı, Metamorfoz Rum Mezarlığı ve Feriköy Mezarlığı olarak sıralanmaktadır.

Harbiye Mektebi, Beyoğlu İlçe 'sinin kuzey sınırında, Taksim Meydanı ve Taşkışla'nın kuzeyinde yer almaktadır. Maçka Kışlası ise Beşiktaş İlçesi'nin güney

batısında, Beyoğlu İlçesi'nin kuzey doğusunda yer almaktadır. Maçka Demokrasi Parkının ise doğusunda yer almaktadır. Günümüzde İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Fakültesi binası olarak kullanılmaktadır.

Maçka Demokrasi Parkı'nın ise %80 i Şişli İlçesi'nin sınırları içerisinde %20 si Beşiktaş İlçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Şişli ve Beşiktaş İlçelerinin güney kısmını oluşturmaktadır. Rekreasyon alanları içerisinde önemli bir sirkülasyon noktasıdır. Bomonti Ada, Şişli İlçesi'nde Müslüman bir ülkede kurulan ilk bira fabrikası olarak önemli bir tarihe sahiptir ve kültürel olarak da önemli bir çekim noktasıdır. Lütfi Kırdar Kongre Sarayı Şişli İlçesi'nin Harbiye Semtinde yer alan bir başka önemli çekim noktasıdır. Şişli Radyo Evi ise İstanbul Radyosu'nun bir stüdyosu olarak kurulmuştur ve eski bir Ermeni Mezarlığının üzerinde yer alması açısından önemlidir.

Bu çekim noktalarının dışında Şişli İlçesi'nde önemli tarihi gayri Müslüm mezarlıkları bulunmaktadır. Şişli İlçesi'nin merkezinde tarihi Feriköy Protestan Mezarlığı ve Latin Katolik Mezarlığı yan yana bulunmaktadır. Şişli Semtinin kuzeyinde ise tarihi Ermeni Gregoryen Mezarlığı, Ermeni Katolik Mezarlığı, İtalyan Musevi Mezarlığı ve Metamorfoz Rum Mezarlığı bulunmaktadır. Şişli İlçesi'nin batısında ise Türk Feriköy Mezarlığı bulunmaktadır ve bu mezarlıkta defnedilen önemli kişiler bulunmaktadır.

3.4.2. 1922-1945 Şişli Semti Mezarlık Alanlarının Mekânsal Dönüşümü

Şişli Semti, 8 Nolu Pafta 282 Nolu Yapıadası Protestan Mezarlığı, Korunmuş Durumda (3 ve 8 Nolu Paftalar) (Feriköy Protestan Mezarlığı), Korunmuş Durumda

İstanbul Şişli Semti, 8 Nolu Pervititch Paftası Şişli Semtinin Feriköy Bölgesi için 1925 senesinin Ocak ayında yapılmıştır. Bu paftada 282 Nolu yapı adasında '' Cimetiere Protestant'' adıyla Feriköy Protestan Mezarlığı görülmektedir. 14.000 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde de sınırlarıyla birlikte korunmuş durumadır. Bu mezarlık aynı zamanda Şişli Semti 3 Nolu Pervititch Haritasında kısmen gözükmektedir. Feriköy Protestan Mezarlığı'nın doğu komşu yapı adasında Latin Mezarlığı yer almaktadır. Bu mezarlık alanları Beyoğlu Taksim bölgesinde Hristiyan Mezarlığı'ndan taşınan alanlardır.

Şekil 3. 304. Şişli 8 Nolu Pafta, Feriköy Protestan Mezarlığı Harita ve Uydu Fotoğrafı

Şekil 3. 305. Şişli 8 Nolu Pafta, Feriköy Protestan Mezarlığı, Harita-Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Durum

Şişli Semti, 3 Nolu Paftada Bir Kısmı Gözüken Feriköy Protestan Mezarlığı

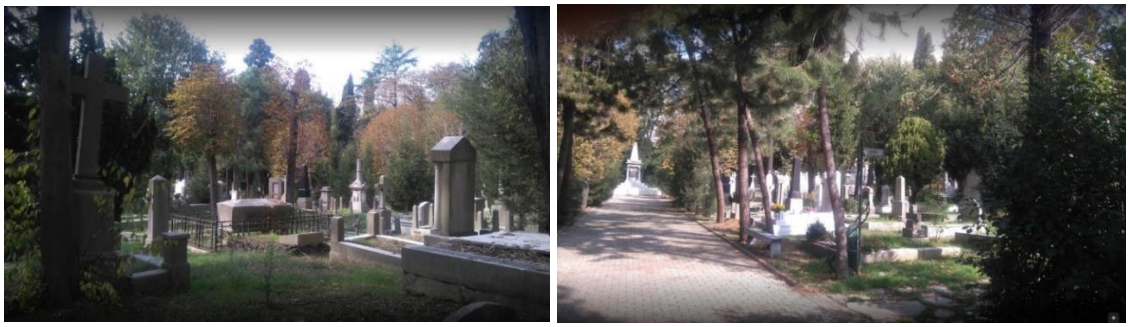
İstanbul Şişli Semti 8 Nolu pafta 292 Nolu yapıadasında gözüken Feriköy Protestan Mezarlığı aynı zamanda Şişli Semti 3 Nolu Pervitich Paftasında yine 292 Nolu yapıadasında kısmen görülmektedir. Bu pafta 1925 yılının Mart ayında yapılmıştır ve merkez olarak Şişli'yi almaktadır.

Şekil 3. 306. Şişli 3 Nolu Paftada Feriköy Protestan Mezarlığı ve Uydu Görüntüsü

Şekil 3. 307. Şişli 3 Nolu Paftada, Feriköy Protestan Mezarlığı, Harita-Uydu Çakıştırması ve Mevcut Durum

Şekil 3. 308. Feriköy Protestan Mezarlığı

Şekil 3. 309. Feriköy Protestan Mezarlığı

Şişli Semti, 8 Nolu Pafta 283 Nolu Yapı adası, Pangaltı Latin Mezarlığı, Korunmuş Durumda (3, 6 ve 8 Nolu Paftalar)

İstanbul Şişli Semti, 8 Nolu Pervititch Paftası Şişli Semtinin Feriköy Bölgesi için 1925 senesinin Ocak ayında yapılmıştır. Bu paftada 283 Nolu yapı adasında ‘’ Cimetiere Latin’’ adıyla ‘’Pangaltı Latin Mezarlığı bulunmaktadır. Aynı zamanda Latin Mezarlığı’nın çeşitli parçaları 3 ve 6 Nolu Pervititch paftalarında da geçmektedir. Dikdörtgen bir foruma sahip Latin Mezarlığı 28.000 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde sınırlarıyla birlikte korunmuş durumadır. Beyoğlu Semti Taksim Bölgesi’ndeki Hristiyan Mezarlığından taşınmıştır.

Şekil 3. 310. Şişli 8 Nolu Pervititch Paftasında Pangaltı Latin Mezarlığı, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

Şekil 3. 311. Şişli 8 Nolu Pervititch Paftasında Pangaltı Latin Mezarlığı, Harita-Uydu Çakıştırması, Günümüzdeki Durum

Şişli 3 Nolu Pervititch Paftasında Pangaltı Katolik Mezarlığı, Katolik Mezarlığı

Çoğunluğu İstanbul, Şişli Semti 8 Nolu Pervititch paftasında gözüken Pangaltı Katolik Mezarlığı'nın bir kısmı aynı zamanda Şişli 3 Nolu Pervititch paftasında görülmektedir. Şişli 3 Nolu Pafta 1925 yılının Mart ayında Şişli Semti'nin merkez için yapılmıştır. Haritada Pangaltı Katolik Mezarlığı'nın kuzey kısmı görülmektedir. 28.000 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde sınırlarıyla birlikte korunmuş haldedir. Aynı zamanda Beyoğlu Semti Taksim Bölgesi'nden taşınan Hristiyan Mezarlığı'dır

Şekil 3. 312. Şişli 3 Nolu Pervititch Paftasında Pangaltı Katolik Mezarlığı ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

Şekil 3. 313. Şişli 3 Nolu Pervitich Paftasında, Pangaltı Katolik Mezarlığı, Harita- Uydu Çakıştırması, Mevcut Durum

Şişli 6 Nolu Pervititch Paftasında Pangaltı Katolik Mezarlığı, Korunmuş Durumda

Çoğunluğu İstanbul, Şişli Semti 8 Nolu Pervititch paftasında gözüken kuzey kısmı da 3 Nolu Pervititch paftasında görülen Pangaltı Katolik Mezarlığı, aynı zamanda Şişli Semti 6 Nolu Pervititch paftasında görülmektedir. Şişli 6 Nolu Pervititch Paftası Şişli Semtinin Feriköy Nişantaşı bölgesi için yapılmıştır. 1925 yılının Mart ayında çizilmiştir. 6 Nolu paftada Latin Mezarlığı'nın doğu kısmı görülmektedir. 28.000 metre kare alan kaplamaktadır. Günümüzde sınırlarıyla birlikte korunmuş durumadır. Aynı zamanda Beyoğlu Semti Taksim Bölgesinden taşınan Hristiyan Mezarlığı'dır.

Şekil 3. 314. Şişli 6 Nolu Pervititch Haritasında Pangaltı Katolik Mezarlığı ve Uydu Görüntüsü

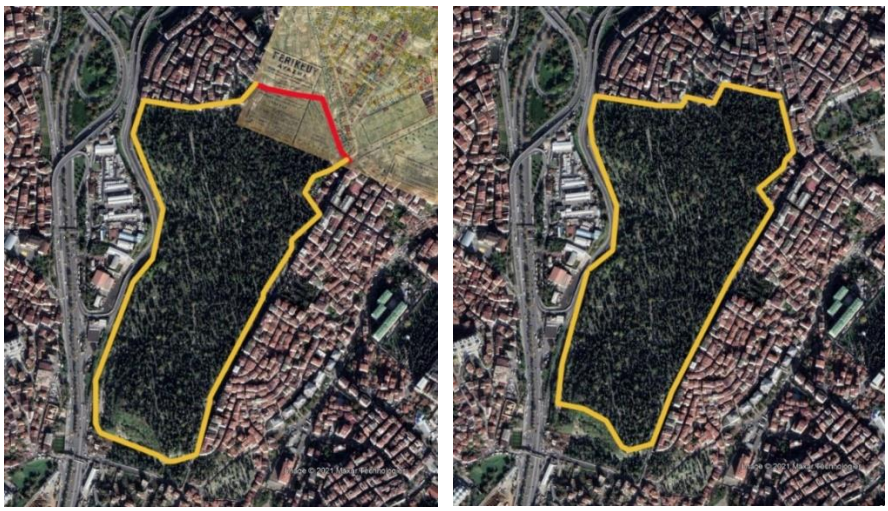
Şekil 3. 315. Şişli 6 Nolu Pervititch Paftasında Katolik Mezarlığı ve Harita- Uydu Çakıştırması, Mevcut Durum

Şişli Semti, 9 Nolu Pervititch Paftası, 354 Nolu Yapıadası Batısı Feriköy Müslüman Mezarlığı, Korunmuş Durumda

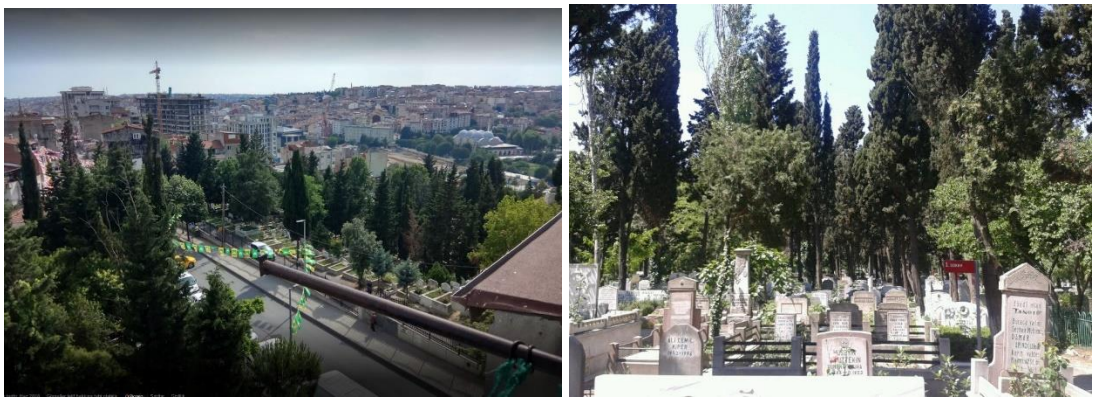
İstanbul, Şişli Semti 9 Nolu Pervititch Paftası Feriköy- Ayazma bölgesi için yapılmıştır. Yapılış zamanı 1925 yılının Aralık ayıdır. 9 Nolu Paftada 354 Nolu Yapı adası batısında ‘’Cimetiere Musulman’’ adıyla Müslüman Mezarlığı’nın bir kısmı görülmektedir. Uydu görüntüleri ve saha çalışmaları ile teyit edildiğinde bu kısmın Feriköy Müslüman Mezarlığı’nın sadece haritada gözüken bir kısmı olduğu görülmektedir. Feriköy Müslüman Mezarlığı günümüzde olduğu gibi sınırlarıyla korunup, 250.000 metrekare alan kaplamaktadır. Şişli 9 Nolu Pervititch paftasında 8.000 metrekare gibi küçük bir kısmı görülmektedir.

Şekil 3. 316. Şişli Semti 9 Nolu Pervititch Paftası'nda Feriköy Müslüman Mezarlığı ve Uydu Görüntüsü

Şekil 3. 317. Şişli Semti 9 Nolu Pervititch Paftasında Bir Kısmı Görülen Feriköy Müslüman Mezarlığı'nın Tamamı

Şekil 3. 318. Şişli Semti, Feriköy Müslüman Mezarlığı'nın Günümüzdeki Durumu

1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası, Ermeni+ Rum Mezarlığı

130.000 metrekare alana sahip, korunmuş durumda , kuzey doğu ucu 2.000 metrekare metro durağı çıkışına ayrılmış durumda.

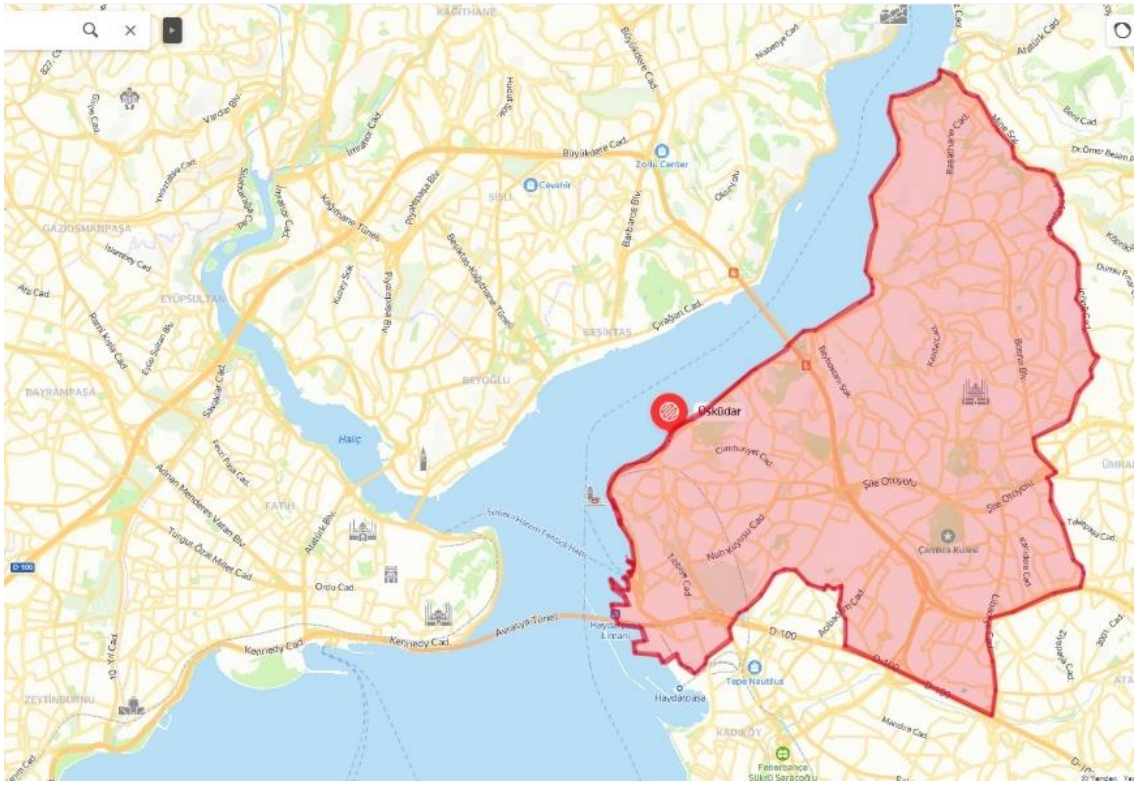
Şekil 3. 319. Şişli İlçesi Gayri Müslüm Mezarlıkları, Ermeni+ Rum

3.5. ÜSKÜDAR İLÇESİ VE MEZARLIK ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜ

3.5.1 Günümüzde Üsküdar İlçesi ve Özellikleri

Coğrafi Konumu:

Üsküdar İlçesi, İstanbul şehrinin Anadolu yakasında yer almaktadır. Üsküdar İlçesi'nin batı yakasında, boğazın karşısında; güney kısımda Tarihi Yarımada, merkez kısmına Beyoğlu ve kuzey kısmına ise Beşiktaş İlçeleri denk gelmektedir. Üsküdar İlçesi'nden Tarihi Yarımada'ya Avrasya Tüneli ile varılmakta, Beşiktaş İlçesi'ne ise 15 Temmuz Şehitler köprüsü ile geçilmektedir.

Şekil 3. 320. Günümüzde Üsküdar İlçesinin Sınırları

İlçe Oluş Tarihçesi:

Üsküdar İlçesi, büyüklüğünden dolayı 1926 yılına kadar il statüsü içinde olmuştur. 1926 yılında yapılan yasal düzenlemeyle birlikte ilçe statüsüne getirilip İstanbul'a bağlanmıştır. İstanbul'un bir başka önemli ilçesi olan Kadıköy ise eskiden Üsküdar İlçesi sınırlarında yer almaktayken 1930 yılında yapılan yasal düzenleme ile ilçe statüsüne yükselmiştir.

Nüfus ve Alan:

Üsküdar İlçesinin kapladığı alan toplam 58 kilometre karedir. Üsküdar İlçesi'nin nüfusu 1935 yılında 57.071 kişi iken 1950 yılında 72.425 kişiye, 2020 senesinde ise 520.771 kişiye kadar yükselmiştir. 1930 yılında Kadıköy ve Beykoz'un ilçe olarak ayrılması ile 1987 yılında Ümraniye'nin ilçe olarak ayrılması istatistiklerde yapay bir düşüş olarak görülmektedir.

Üsküdar İlçesi Önemli Referans Noktaları;

Önemli Akslar;

Üsküdar İlçesi'nde beş adet önemli aks bulunmaktadır. Bunlardan iki tanesi boğazın karşı yakasından gelen ulaşımın devamı şeklindedir. Tarihi Yarımada'dan gelen Avrasya Tünelinin devamı, Üsküdar'ın güneyinde D-100 oto yolu olarak devam etmekte ve Karaca Ahmet Mezarlığı'nın güney sınırından geçmektedir. Boğazın karşı yakasından gelen bir diğer ulaşım hattı ise 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'dür. Üsküdar'a vardıktan sonra O-1 ve O-4 otoyolu olarak devam etmektedir. O1 otoyolunun kollarından bir tanesi Altunizade Kavşağı'nda batıya doğru Şile Otoyolu olarak devam etmektedir. Şile Otoyolu'nun batısı ise güneye doğru uzanarak tarihte de önemli bir aks olan Nuh Kuyusu Caddesini oluşturmaktadır. Nuh Kuyusu Caddesi Karaca Ahmet Mezarlığı'nın inceldiği noktadan mezarlığı ikiye ayırmaktadır. Bu noktadan sonra batısında, kuzeye doğru Tunus Bağı Caddesi, güneye doğru ise Tıbbiye Caddesi olarak tarihi açıdan önemli ama günümüzde ikincil konumda olan caddeler bulunmaktadır. Nuh Kuyusu Caddesi güneye doğru inerken Dr. Eyüp Aksoy Caddesi ismini almaktadır. Meşhur Ayrılık Çeşmesi'nden geçerek Kadıköy İlçesi'ne ulaşımın bel kemiğini oluşturmaktadır. Taşköprü Caddesi ve Kadıköy İlçesi'nin meşhur Bağdat Caddesi olarak devam etmektedir. Son önemli aks ise Üsküdar kıyı şeridi boyunca devam eden Marmara Denizi ve boğaza bakan Harem Sahil Yolu Caddesidir, Üsküdar İlçesi'nin tüm kıyı şeridi boyunca uzanmaktadır.

Şekil 3. 321. İstanbul, Üsküdar İlçesi'nin Önemli Aksları

Önemli Meydanlar

Üsküdar İlçesi'nde en önemli meydanlardan birisi Üsküdar Meydanı'dır. Aynı zamanda bir iskele niteliğindedir. Üsküdar'ın Beşiktaş'a bakan sırtlarında yer almaktadır. Tarihi Kız Kulesi'nin kuzey doğusuna denk gelmektedir. Meydanın yanında tarihi Mihrimah Sultan Camisi bulunmaktadır. Önemli bir ulaşım ağının merkezi durumundadır. Günümüzde altından İstanbul'un karşı yakası ile ulaşımı sağlayan Marmaray İstasyonu geçmektedir. Marmaray Projesi kapsamında 2004 yılında Üsküdar Meydanında arkeolojik kazılar başlamış ve 2008 yılında bitmiştir. Bu süreçte meydan trafiğe kapatılmıştır. 2011 yılında ise Üsküdar Meydanının bir kısmında sahil yolu projesi uygulanmaya başlanmıştır. 2013 yılında Üsküdar Sahil yolu açılmıştır. Marmaray İstasyonu tamamlanmış ve meydanın bir kısmı yayalaştırılmıştır. Meydanın bir kısmı ise denize doğru dolgu ile genişletilmiştir. Genişletilen kısım batıda Şemsi Paşa Camisine kadar gitmektedir ve genişletilen kısımda günümüzde ''İstanbul Otopark İşletmeleri Ticari Anonim Şirketi'' yer almaktadır. Meydan ve iskelede kara trafiği ve Marmaray'ın dışında yoğun bir deniz trafiği bulunmaktadır.

Önemli Çekim Noktaları;

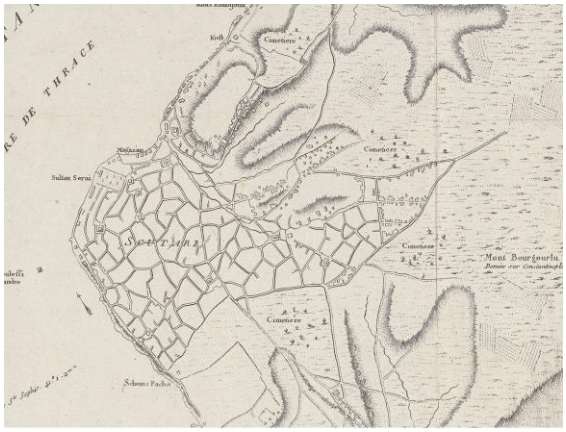
Üsküdar İlçesi'nde bulunan önemli çekim noktaları; Selimiye Kışlası, Büyük Selimiye Camisi, Karaca Ahmet Mezarlığı, Valide Atik Cami, Mihrimah Sultan Cami, Kız Kulesi ve Fethi Paşa Korusu olarak sıralanmaktadır.

Selimiye Kışlası ve Büyük Selimiye Camii Üsküdar İlçesi'nin güney batısında Harem İskelesi taraflarında yer almaktadır. Aynı zamanda tarihi Karaca Ahmet Mezarlığı'nın da güney batısına denk gelmektedirler. Üsküdar'ın tarihi ve önemli çekim noktalarındandır. Karaca Ahmet Mezarlığı Üsküdar İlçesi'nin merkez noktasında yer almaktadır. Yollarla çeşitli parçalara ayrılmış olsa da halen bir bütün halindedir ve oldukça büyük alan kaplamaktadır. Atik Valide Camisi Karaca Ahmet Mezarlığı'nın kuzey doğusunda kalmaktadır ve tarihi bir öneme sahiptir. Mihrimah Sultan Camisi ise Üsküdar Meydanı'nda bulunan oldukça önemli tarihi bir camidir. Kuzeyden güneye Üsküdar İlçesi'ni Kadıköy İlçesi'ne bağlayan önemli aks bu noktadan başlamaktadır. Kız Kulesi ise Üsküdar'ın bir başka önemli değerlerinden olup Harem Sahil Yolu Caddesi üzerinde yer alıp Ayazma Camisinin karşı tarafında kalmaktadır. Fethi Paşa Korusu ise Üsküdar'ın kuzey tarafında yer almakta olup, boğazdan Beşiktaş'a bakan önemli bir seyir noktasıdır.

3.5.2. Üsküdar İlçesi Kentsel Karakteri ve Mezarlık Alanlarının Değişimi 1786-1856

3.5.2.1.Üsküdar İlçesi Kentsel Karakteri 1786

1786 Kauffer Haritasında Üsküdar incelendiği zaman Üsküdar'ın Beyoğlu ve Beşiktaş İlçesi'ne bakan batı burnunda yerleşim dokusunun olduğu batı kısmının ise büyük mesire alanları ile kaplı olduğu görülmektedir. Yerleşim dokusunun olduğu bölgede ulaşım hattının karakteri organik bir durumdadır. Ulaşım ağı seyrektir ve çeşitli çıkmaz sokaklar görülmektedir. Ulaşım ağının seyrek olmasından kaynaklı olarak yapı adaları büyük alan kaplamaktadır. Batıya doğru gidildikçe ulaşım dokusu oldukça seyrelmektedir ve yapı adaları büyümektedir. Yolların arasında kalan alanda ''Vignes De Scutari'' adıyla bağlar ve bahçeler görülmektedir. Ayrıca yerleşim dokusunun güneyinde Kavak Sarayı görülmektedir.

Şekil 3. 322. 1786 Kauffer Haritasında Üsküdar İlçesi ve Yerleşim Dokusu

3.5.2.2. Üsküdar İlçesi Mezarlık Alanları 1786

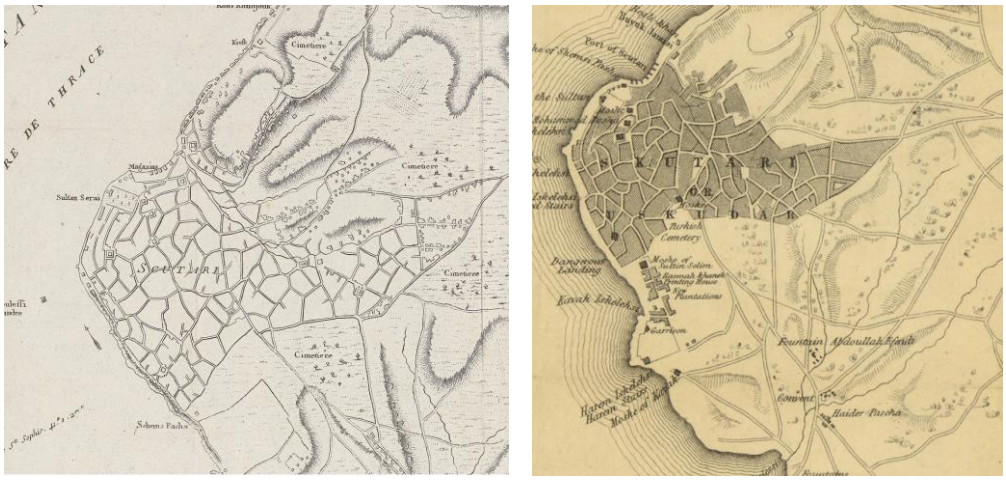
1786 Kauffer Haritasında Üsküdar incelendiği zaman Üsküdar'ın Beyoğlu ve Beşiktaş ilçelerine bakan burnunda yer alan yerleşimin kuzeyinde orta ölçekli bir mezarlık alanı, güneyinde günümüzde Karaca Ahmet mezarlığı olan büyük mezarlık alanının dönemindeki özgün hali bulunmaktadır. Yerleşim alanının doğusunda ise iki adet mezarlık alanı bulunmaktadır. Bunlardan kuzeyde olanı günümüzde Selamsız Türk Mezarlığı ve Bağlarbaşı Ermeni Mezarlığı'nın dönemindeki özgün hali bulunmaktadır.

Şekil 3. 323. 1786 Kauffer Haritasında Üsküdar İlçesinde Bulunan Mezarlık Alanları

3.5.2.3.Üsküdar İlçesi Kentsel Karakterin Gelişimi 1786-1856

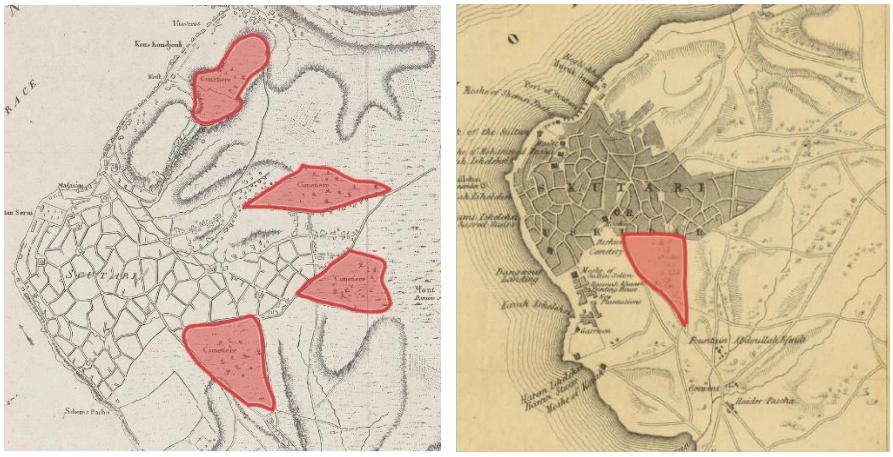
Üsküdar İlçesi'nin 1840 yılında yapılmış Kauffer haritasında sadece küçük bir kısmı görüldüğü için Üsküdar'ın kentsel karakterinin gelişimi 1856 Bradshaw haritasından takip edilmiştir. 1856 haritası incelendiğinde 1786'ya göre herhangi bir kentsel gelişim görülmemektedir. Yerleşim dokusu da ulaşım ağıda neredeyse birebir aynı niteliktedir. Odak noktaları açısından ise yerleşim dokusunun güneyinde Sultan Selim Cami, ''Basmah Khaneh '' adıyla Bashmah Hanı bulunmaktadır. '' Printing House'' adıyla ise bir matbaa yapısı olduğu tahmin edilmektedir. Sahile bakan kısımda Kavak İskelesi, Harem İskelesi, Kavak Cami ve Kavak merdivenleri bulunmaktadır. Üsküdar İlçesinin önemli çekim noktaların ortaya çıkması dolayısıyla geliştiği söylenebilir.

Şekil 3. 324. 1786 Kauffer ve 1856 Bradshaw Haritalarında Üsküdar İlçesi

3.5.2.4. Üsküdar İlçesi Tarihi Mezarlık Alanlarının Gelişimi 1786-1856

Üsküdar İlçesi için yapılmış olan 1840 B.L. Davies haritasında Üsküdar çok sınırlı gösterilmiştir. 1856 Bradshaw haritasında ise halen 1786 Kauffer haritası kadar geniş alan gösterilmemektedir. Doğu kısımda kalan mezarlık alanları 1856 Bradshaw haritasına girmemektedir. Bu haritada Karaca Ahmet Mezarlığı'nın özgün hali olan üçgen mezarlık alanı olduğu gibi kalmıştır. Yerleşim dokusunun kuzeyinde ve güneyinde kalan mezarlık alanlarının ise yok olduğu görülmektedir.

Şekil 3. 325. 1785 Kauffer ve 1856 Bradshaw Haritalarında Üsküdar'da Yer Alan Tarihi Mezarlıklar

3.5.3.Üsküdar İlçesi ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 1856-1882

3.5.3.1. Üsküdar İlçesi Kentsel Karakterin Gelişimi 1856-1882

Üsküdar İlçesi'nde 1882 haritası incelendiğinde Üsküdar İlçesinde ciddi bir gelişim görülmektedir. Üsküdar'ın Beyoğlu ve Beşiktaş İlçelerine bakan burnunda bulunan yerleşim dokusunda herhangi bir gelişim görülmemektedir. Ulaşım dokusu halen organik nitelikte ve seyrektir, yapı adaları ise büyük durumdadır. Bu yerleşim yerinin güneyinde, doğusunda ve kuzeyinde ise ciddi miktarda büyüme yaşanmıştır. Güney kısmında yer alan ulaşım dokusu ızgara sisteme yakın bir şekilde büyümüşken doğusunda yer alan kısım ise organik nitelikte ve ciddi bir miktarda büyümüştür. Bu kısımda ulaşım ağı Üsküdar'ın ana yerleşim bölgesine göre daha sık bir yoğunluktadır. Daha da batıya gidildiğinde Yeni Mahalle adıyla Hristiyan yerleşim bölgesi görülmektedir. Ana yerleşim bölgesinin kuzeyinde de yeni ulaşım ağı oluşmuştur ve ana yerleşim yerinden daha sık niteliktedir. Odak noktaları açısından bakıldığında da Üsküdar İlçesinde önemli oluşumlar görülmektedir. Kuzeye doğru büyüme hareketi çok büyük bir alan

kaplamaktadır. En kuzey kısımda yine kuzguncuk Güney kısımda iç avlulu Selimiye Kışlası bulunmaktadır. Doğu kısmında Eski Valide Cami ve kuzey kısmında Yeni Cami ve Büyük Cami görülmektedir. Sonuç olarak Üsküdar İlçesi 1882 yılına gelindiğinde kuzeye, güneye ve batıya doğru ciddi bir büyüme gerçekleştirmiş. Büyüyen alanlar ilçenin eski merkezinden daha yoğun bir şekilde büyümüş ve ilçede önemli odak noktaları oluşmuştur.

Şekil 3. 326. 1856 Bradshaw ve 1882 Stolpe Haritalarında Üsküdar İlçesi

3.5.3.2. Üsküdar İlçesi Tarihi Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 1856-1882

Üsküdar İlçesi tarihi mezarlık alanları incelendiğinde 1882 yılına gelindiğinde çok ciddi bir gelişim görülmektedir. 1856 yılında üçgen bir yapı adasına yayılmış olan Karaca Ahmet Mezarlığı 1882 yılında gelindiğinde yaklaşık olarak 5 kat bir büyüme geçirmiştir. Ayrıca mezarlık alanının kuzeyde kalan orijinal kısmında da içinden yollar geçerek parçalara ayrılmıştır. Güneyde büyüyen kısmı ise daha çok parçaya ayrılmıştır. Yine 1882 haritasında hristiyan yerleşimi olan Yeni Mahallenin kuzey doğu ve kuzey batı bitişiğinde Selamsız Türk Mezarlığı ve Bağlar Başı Ermeni-Rum Mezarlığı görülmektedir. Selamsız Türk Mezarlığının batısında yine bir Türk Mezarlığı, Bağlar Başı Ermeni Mezarlığı'nın kuzeyinde ise bir Yahudi mezarlığı görülmektedir.

Şekil 3. 327. Üsküdar İlçesi 1856 ve 1882 Mezarlık Alanları (Yeşil: Türk, Kırmızı: Gayrimüslim)

3.5.4. Üsküdar İlçesi ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 1882-1922

3.5.4.1.Üsküdar İlçesi ve Kentsel Karakterinin Gelişimi 1882-1922

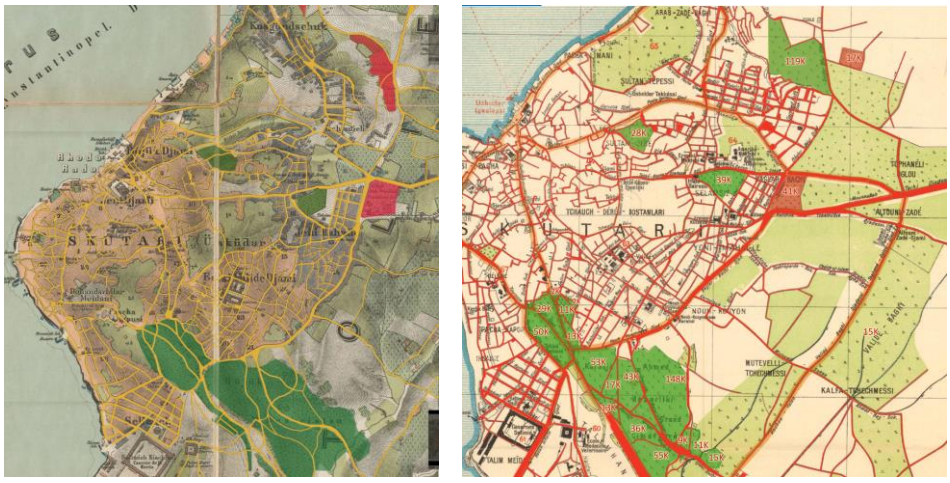
Üsküdar İlçesi için 1882 Stolpe ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası karşılaştırıldığında çeşitli kentsel düzenlemeler görülmektedir. Ulaşım ağı veya yerleşimde bir artış söz konusu değildir. Ulaşım ağındaki en büyük değişiklik ise Kadıköy İlçesine ulaşımı kolaylaştıran bir ana aks oluşumudur. Bu ana aks Karaca Ahmet Mezarlığı'nın batısında bitişik bir şekilde kuzey batıdan güney doğuya doğru Kadıköy'e inmektedir. Düzenleme olarak ise Valide Caminin olduğu bölgelerde bazı organik hatta olan yolların dikleştirildiği ve ızgara formuna daha yakın bir alanın oluştuğu görülmektedir. Selamsız Mezarlığı ve Bağlarbaşı Mezarlığı'nın kuzeyindeki bölgedeki ulaşım dokusu tamamen ızgara biçiminde düzenlenmiştir ve ulaşım ağında artış söz konusudur. Aynı şekilde Kuzguncuk bölgesinde ulaşım hattı yeniden ele alınmış ve ızgara doku oluşturulmuştur. Karaca Ahmet Mezarlığı'nı parçalara bölen yolların sayısında artış varken bu yollar kuzeyden güneye ulaşımı rahatlatacak şekilde dik bir hat şeklini almıştır. Selimiye Kışlası'nın bulunduğu bölgede de açılı olan ızgara formu tam olarak doksan derece olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Şekil 3. 328. 1882 Stolpe ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritasında Üsküdar

3.5.4.2 Üsküdar İlçesi Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 1922-1945

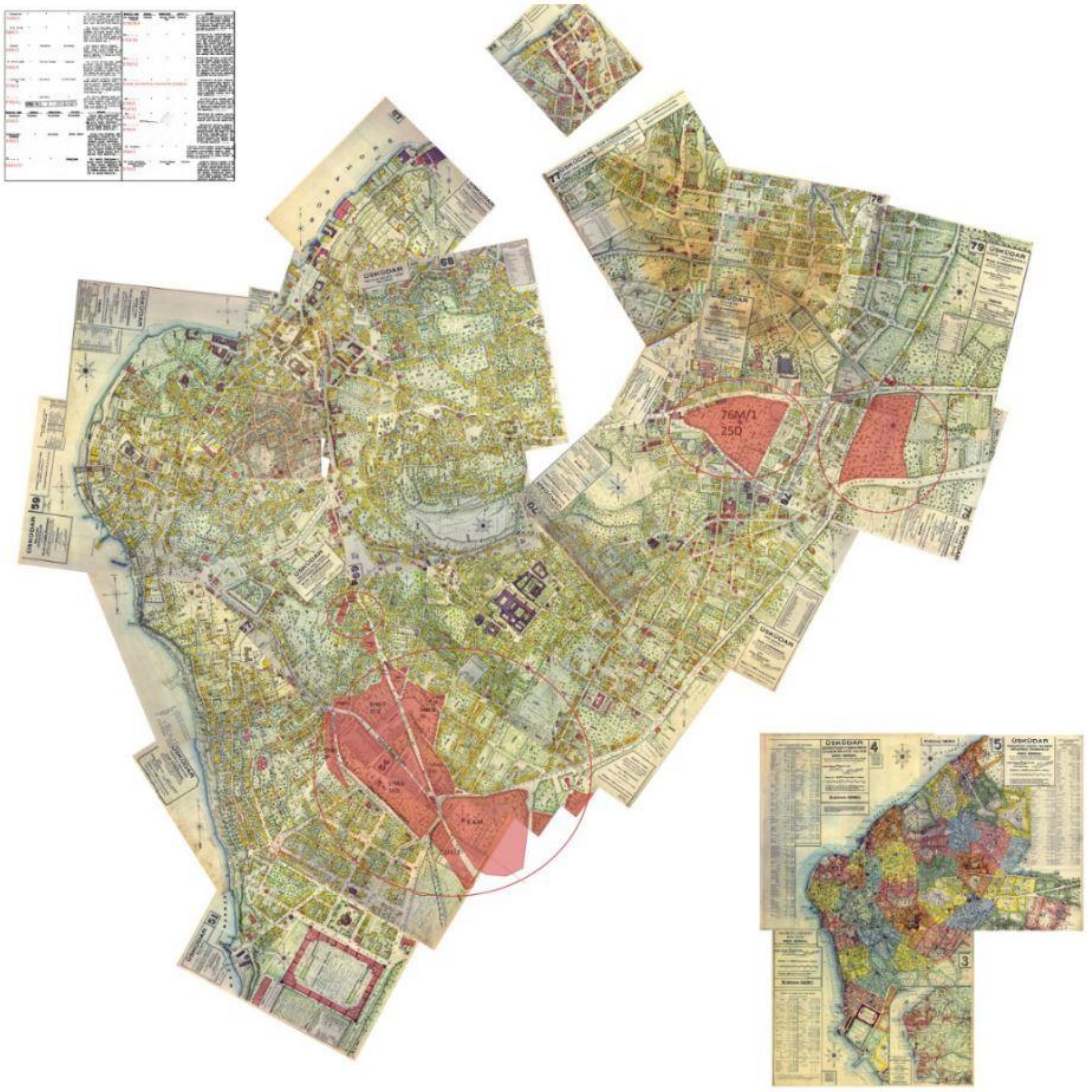
Üsküdar İlçesinin tarihi mezarlık alanlarında 1882 ve 1922 haritasında küçük çaplı değişiklikler görülmektedir. En büyük değişiklik Karaca Ahmet Mezarlığında yaşanmıştır. Karaca Ahmet Mezarlığı'nın kuzey kısmının doğusunda bir miktar küçülme vardır. Güney kısmının ise doğu kısmında ciddi bir küçülme söz konusudur. Bunun dışında Üsküdar'ın kuzeyinde yer alan Selamsız Mezarlığı doğuya doğru büyümüşken karşısında olan Bağlar Başı Mezarlığı ise doğu kısmında bir miktar küçülmüştür. Sultan Dere bölgesinde yer alan ve bir yolla kuzeye ve güneye bölünen mezarlık alanının ise kuzeydeki kısmı tamamen yok olmuştur. Daha kuzeyde yer alan Yahudi Mezarlığına 1922 haritasında rastlanamamaktadır ve aynı bölgede Müslüman mezarlığı görülmektedir.

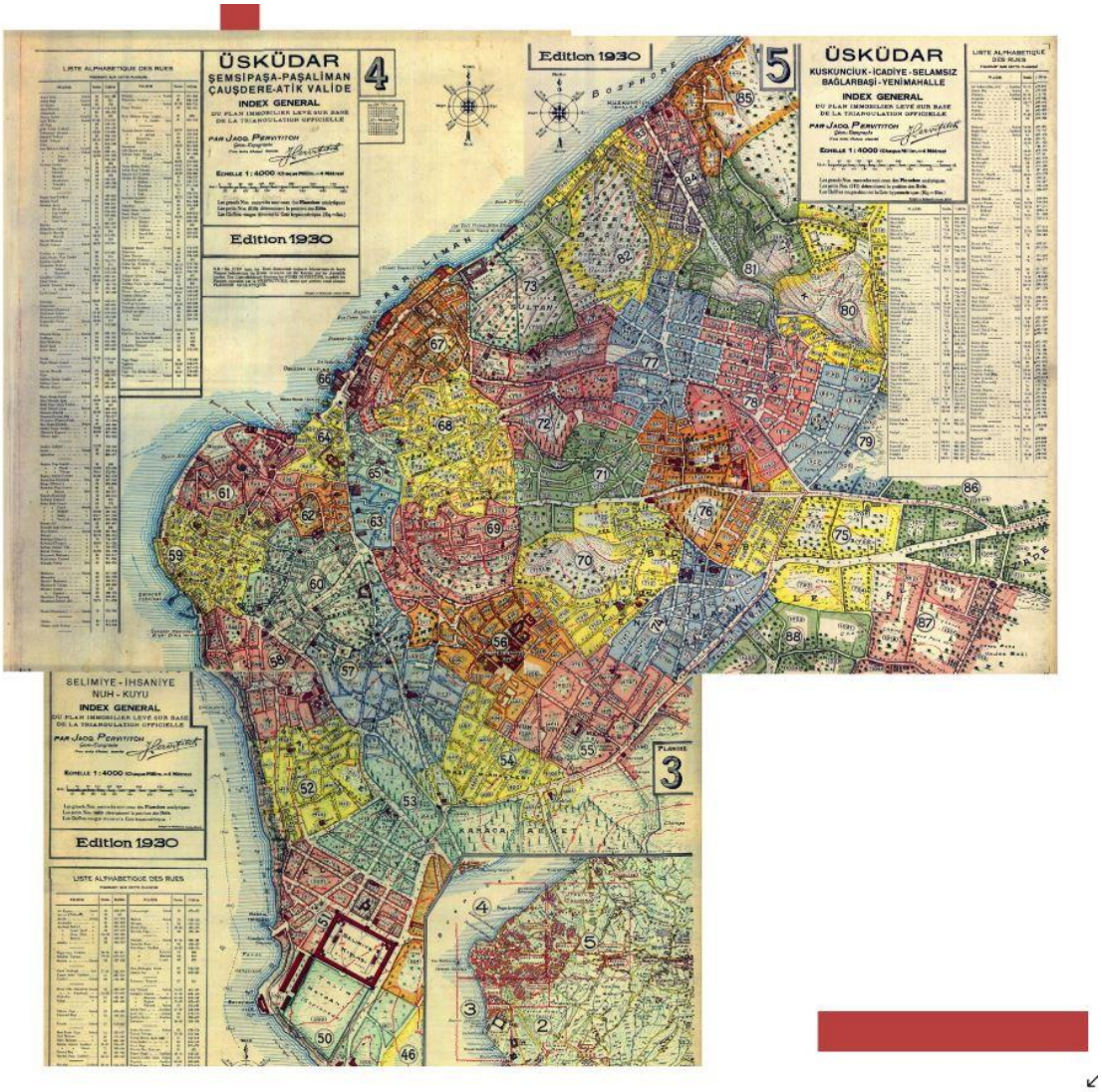
Şekil 3. 329. Üsküdar İlçesi 1882 ve 1922 Yıllarında Yer Alan Tarihi Mezarlık Alanları (Yeşiller: Müslüman, Kırmızılar: Gayri Müslüman)

3.5.5 1922-1945 Üsküdar Semti Mezarlık Alanlarının Mekansal Dönüşümü

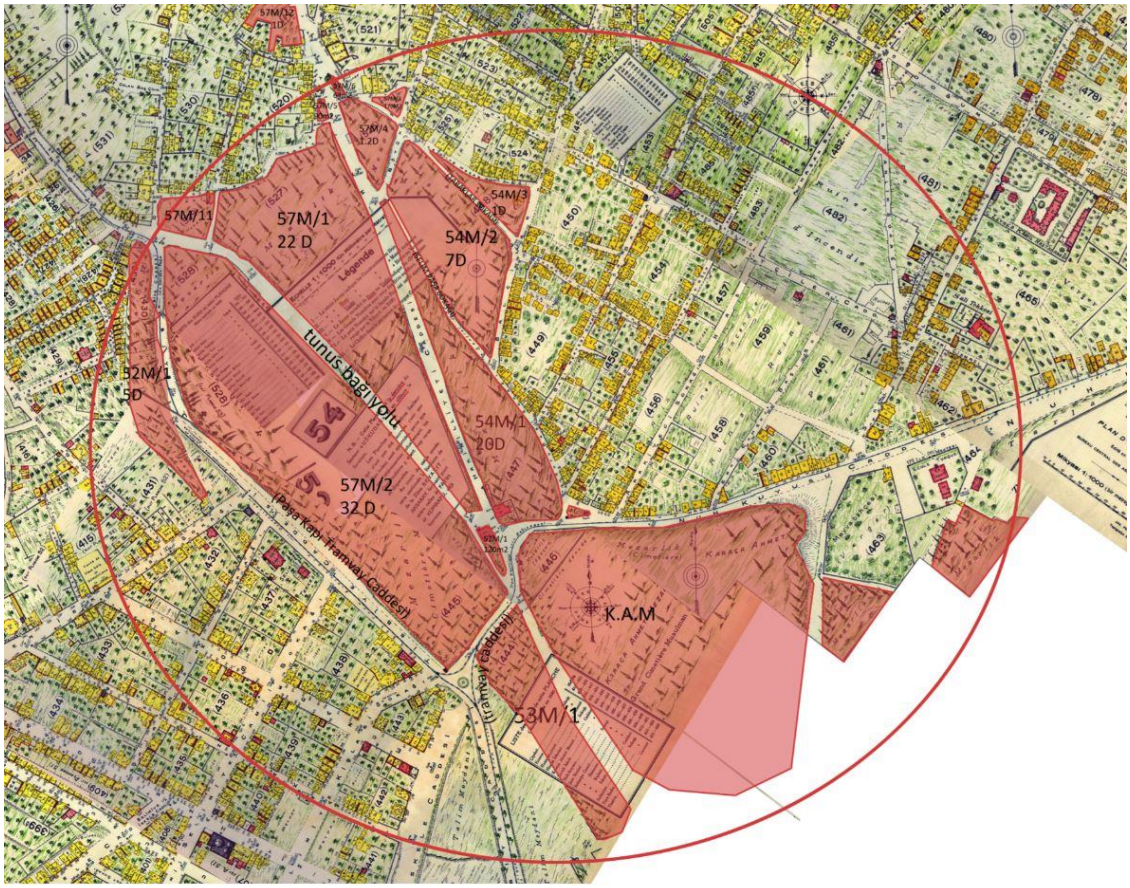
Tez Kapsamında İstanbul, Üsküdar Semtinin 1922-1945 Pervititch haritalarından 31 tanesine erişilebilmiştir. 28 tanesi yakın ölçek paftalar iken 3 tanesi uzak ölçekli anahtar paftalardır. Ulaşılan paftalar sırası ile 3, 4, 5, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 3, 64, 65, 66, 67, 67, 68, 69, 70, 74, 75, 76, 77, 78, 79 Nolu paftalar ve üç adet anahtar paftalardır. Bu paftaların tamamı birleştirilmiş olsa da eksik paftalar mevcuttur. 52, 53, 54, 57, 75 ve 76 Nolu paftalarda ise mezarlık alanlarına rastlanmıştır. İstanbul, Üsküdar Semti iki adet büyük mezarlık bölgesine sahiptir. Doğuda olanı Karacaahmet Mezarlığı ve yollarla bölünmüş kısımları, batıda olanı ise Selamsız Mezarlığı ve Surp Haç Rum Mezarlığı idir. Üsküdar Semtine Bakıldığı zaman Karaca Ahmet Mezarlığı çok büyük oranda korunmuştur, Karacaahmet Mezarlığı'nın tek işgali taşıt yollarıyla çeşitli parçalara ayrılması ve içinde yol geçmesidir. Bunun dışında batıda yer alan Selamsız Türk Mezarlığı maalesef yok olmaya yüz tutmuştur. Üzerinde kendi kendine yeten bir yerleşim dokusu bulunmaktadır. Selamsız Mezarlığı'nın doğusunda ise Surp Haç Ermeni Mezarlığı %85 oranda korunmuş durumdadır. Mezarlığı'n kendi tesisleri ve tesislerine ayrılmış sert zemin işgali bulunmaktadır.

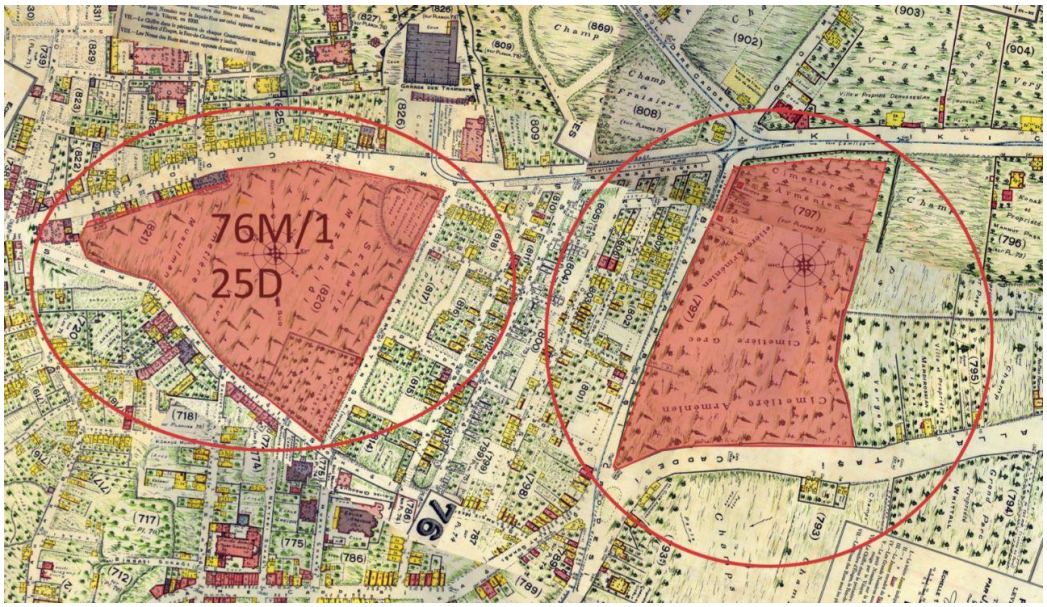
Şekil 3. 330. İstanbul, Üsküdar Semti İçin Birleştirilen 28 Adet 1922-1945 Pervitich Paftası

Şekil 3. 331. Üsküdar 1922-1945 Pervititch Anahtar Paftalarının Birleşimi

Şekil 3. 332. Üsküdar 1922-1945 Pervititch Paftaları Birleşiminde Görülen Karacaahmet Mezarlığı'nın Parçaları

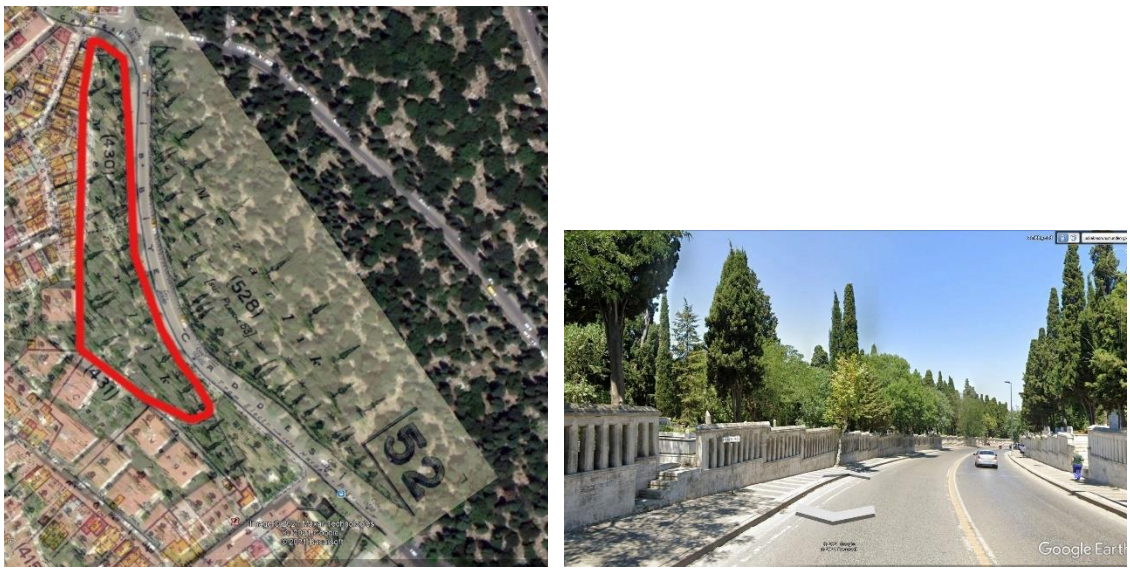
Şekil 3. 333. Üsküdar 1922-1945 Pervititcvh Paftaları Birleşiminde Görülen Selamsız Mezarlığı ve Surp Haç Rum Mezarlığı

Üsküdar İlçesi 52 Nolu Pervititch Paftası 430 Nolu Yapı Adası , Korunmuş Nitelikte

İstanbul Üsküdar Semtinin 52 Nolu Paftası 1932 senesinin mart ayında yapılmıştır. Üsküdar semtinin İhsaniye Mahallesi için yapılmıştır. Bu haritada 430 Nolu yapıadasında uzun ince kıvrılan formda bir mezarlık alanı görülmektedir. 6200 metrekare alan kaplamaktadır. Büyük Karacaahmet Mezarlığı'nın taşıt yollarıyla bölünen alanlarından en doğuda kalan kısmındadır. Günümüzde sınırlarıyla korunum 6200 metre kare alan kaplamaktadır.

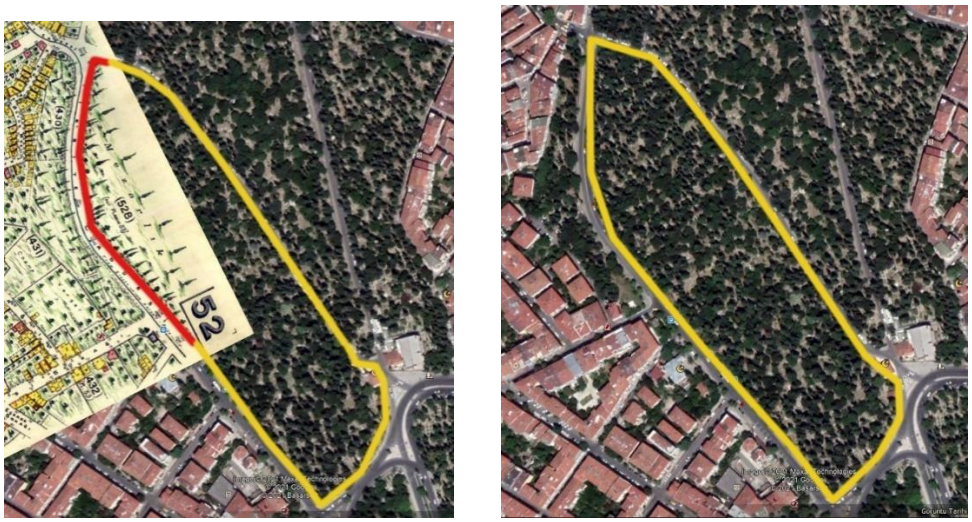
Şekil 3. 334. Üsküdar Semti 430 Nolu Yapı Adası Pervititch Haritası ve Günümüz Uydu Görüntüsü

Şekil 3. 335. Üsküdar Semti 430 Nolu Yapıadası Harita-Uydu Çakıştırması, Günümüz Görüntüsü

Üsküdar İlçesi 52 Nolu Pervititch Paftası 528 Nolu Yapı Adası, Korunmuş Nitelikte (53 ve 57 Nolu Paftalarda da Geçmekte) Korunmuş Nitelikte

İstanbul Üsküdar Semtinin 52 Nolu Paftası 1932 senesinin mart ayında yapılmıştır. Üsküdar semtinin İhsaniye Mahallesi için yapılmıştır. Bu haritada 528 Nolu yapı adasının batı kısmı görülmektedir. Aynı yapıadasının farklı kısımları başka paftalarda görülebilmektedir ve birleştirildiğinde tamamına ulaşılabilmektedir. Günümüzde bu yapıadasına bakıldığı zaman Büyük Karacaahmet Mezarlığı'nın taşıt yollarıyla bölünen parçalarından biri olduğu ve korunduğu görülmektedir. 50.000 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde sınırlarıyla birlikte korunmuş niteliktedir.

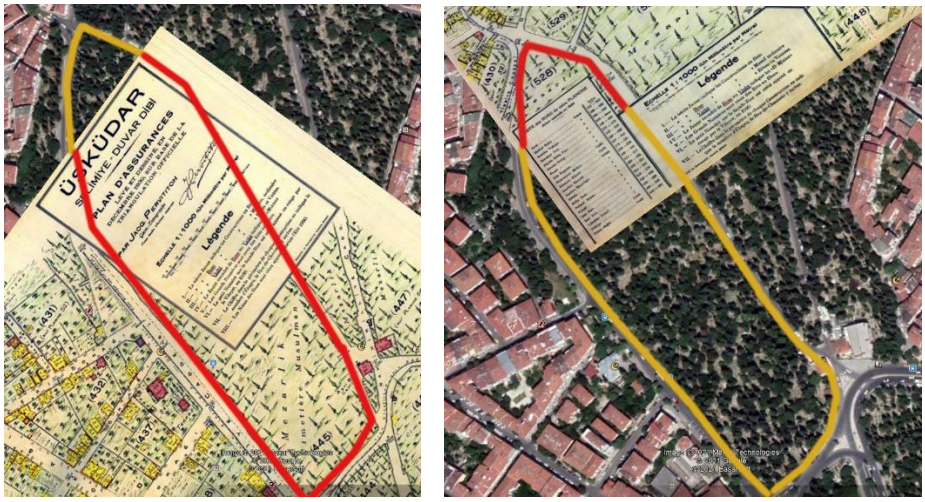
Şekil 3. 336. Üsküdar Semti 528 Nolu Yapıadası, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

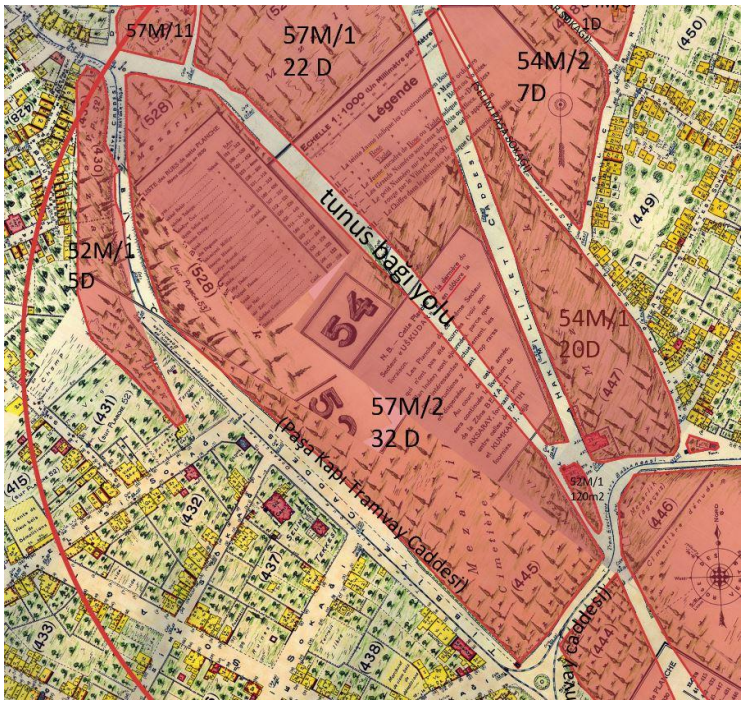
Şekil 3. 337. Üsküdar Semti 528 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüz Fotoğrafı

Üsküdar İlçesi 52-53 ve 57 Nolu Paftaların Birleşiminden Ortaya çıkan 528 Nolu Yapıadası

İstanbul, Üsküdar semtinde Karacağaç Mezarlığı'nın taşıt yollarıyla ayrılan parçalarından biri olan 528 Nolu yapı adasının bütün haline tek bir paftada rastlanamamaktadır. Yapıadasının tamamına 52, 53 ve 57 Nolu paftalar birleştirilerek ve uydu görüntüsüyle teyit edilerek ulaşılmaktadır. Yaklaşık olarak 50.000 metre kare alan kaplamaktadır.

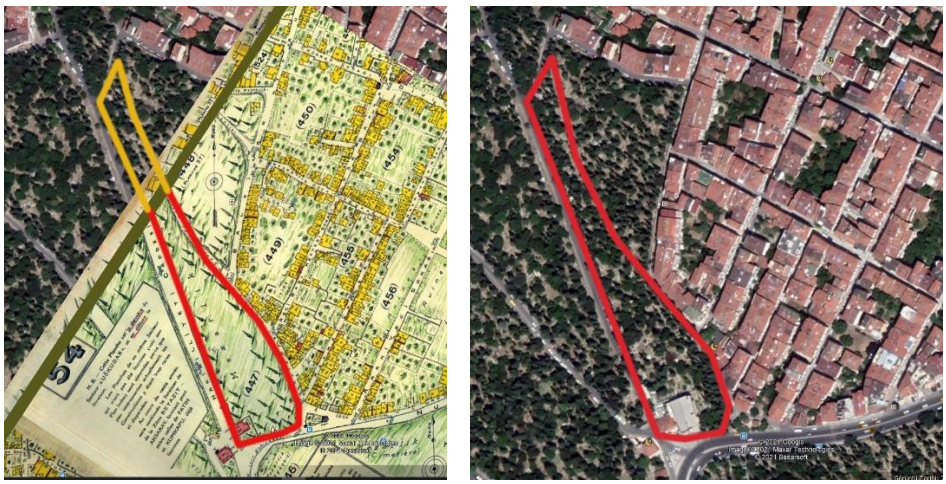
Şekil 3. 338. 53 ve 57 Nolu Paftalarda 528 Nolu Yapıadası

Şekil 3. 339. 52-53 ve 57 Nolu Paftalarda 528 Nolu Yapıadası

Üsküdar İlçesi 54 Nolu Pafta 447 Nolu Yapı Adası , Korunmuş Halde

İstanbul, Üsküdar Semti 54 Nolu Pafta, 1935 senesinde yapılmıştır. Üsküdar Semtinin ‘’Nuh Kuyusu’’ mahallesi için yapılmıştır. Bu paftada 447 Nolu yapıadasının 11.200 metrekare kısmı görülmektedir. Uzantılarıyla devam ettirildiğinde yaklaşık olarak 14.250 metrekareye tekabül etmektedir. Karacahmet Mezarlığı’nın taşıtyoluyla bölünün parçalarından biridir, sağ tarafının da kendi içinde yayayolu ile bölündüğü saha çalışmaları ile tespit edilmiştir. Günümüzde yapı adası köşesinde Karaca Ahmet Sultan Türbesi inşa edilmesi dışında sınırlarıyla birlikte korunmuş haldedir.

Şekil 3. 340. Üsküdar Semti 447 Nolu Yapı Adası, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

Şekil 3. 341. Üsküdar Semti 447 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması ve Günümüz

Şekil 3. 342. Üsküdar Semti 447 Nolu Yapıadası, Günümüzdeki Durum, Korunmuş Halde

Üsküdar İlçesi 57 Nolu Pafta, 529 Nolu Yapıadası, Korunmuş Halde

İstanbul Üsküdar Semti 57 Nolu Pafta, 1931 yılının Temmuz ayında yapılmıştır. Üsküdar Semtinin '' Belediye-Paşa Kapısı, Tavaşi Hasan Ağa Mahallesi için yapılmıştır. 57 Nolu paftada mezarlık alanlarının geçtiği dört adet yapı adası bulunmaktadır. Batıdan doğuya doğru sırası ile; 528, 529, 527, 526 Nolu yapı adalarıdır. 57 Nolu paftada incelenen 529 Nolu yapıadası Karaca Ahmet Mezarlığının taşıt yoluyla ayrılmış parçalarından biridir. 1600 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde korunmuş durumdadır.

Şekil 3. 343. Üsküdar 529 Nolu Yapıadası, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

Şekil 3. 344. Üsküdar 529 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması ve Günümüzdeki Hali

Üsküdar İlçesi 57 Nolu Pafta, 526 Nolu Yapıadası, Korunmuş Halde

İstanbul Üsküdar Semti 57 Nolu Pafta, 1931 yılının Temmuz ayında yapılmıştır. Üsküdar Semtinin '' Belediye-Paşa Kapısı, Tavaşi Hasan Ağa Mahallesi için yapılmıştır. 57 Nolu paftada mezarlık alanlarının geçtiği beş adet yapı adası bulunmaktadır. Batıdan doğuya doğru sırası ile; 528, 529, 527, 526, 448 Nolu yapı adalarıdır. 57 Nolu paftada incelenen 526 Nolu yapıadası Karaca Ahmet Mezarlığının taşıt yoluyla ayrılmış parçalarından biridir. 1700 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde korunmuş durumdadır.

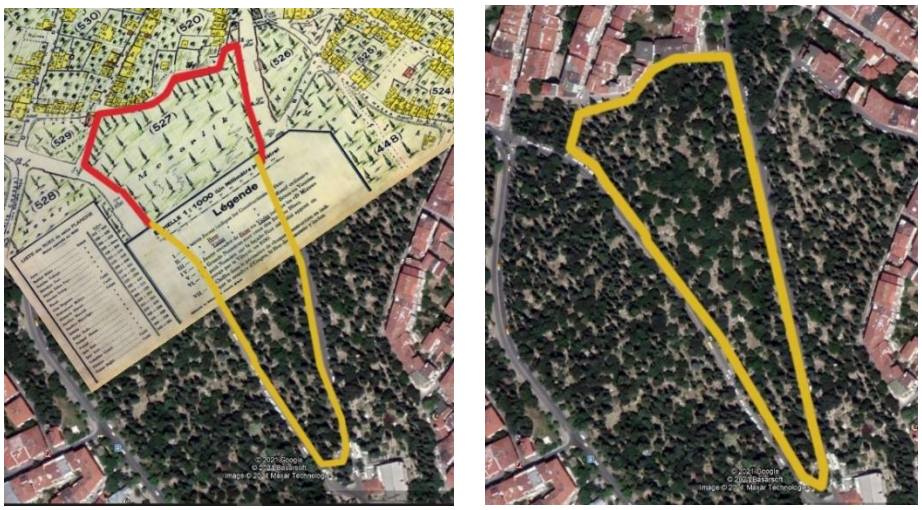
Şekil 3. 345. Üsküdar Semti 526 Nolu Yapıadası, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

Şekil 3. 346. Üsküdar Semti 526 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması

Üsküdar İlçesi 57 Nolu Pafta, 527 Nolu Yapıadası Korunmuş (Devamı 53 Nolu Pafta)

İstanbul Üsküdar Semti 57 Nolu Pafta, 1931 yılının Temmuz ayında yapılmıştır. Üsküdar Semtinin '' Belediye-Paşa Kapısı, Tavaşi Hasan Ağa Mahallesi için yapılmıştır. 57 Nolu paftada mezarlık alanlarının geçtiği beş adet yapı adası bulunmaktadır. Batıdan doğuya doğru sırası ile; 528, 529, 527, 526, 448 Nolu yapı adalarıdır. 57 Nolu paftada incelenen 527 Nolu yapıadası Karaca Ahmet Mezarlığının taşıt yoluyla ayrılmış en büyük parçalarından biridir. 27.000 metrekare alan kaplamaktadır. Paftada tamamı gözükmemektedir kalan kısmı ise 53 Nolu paftada görülmektedir. Günümüzde sınırlarıyla birlikte korunmuş durumdadır.

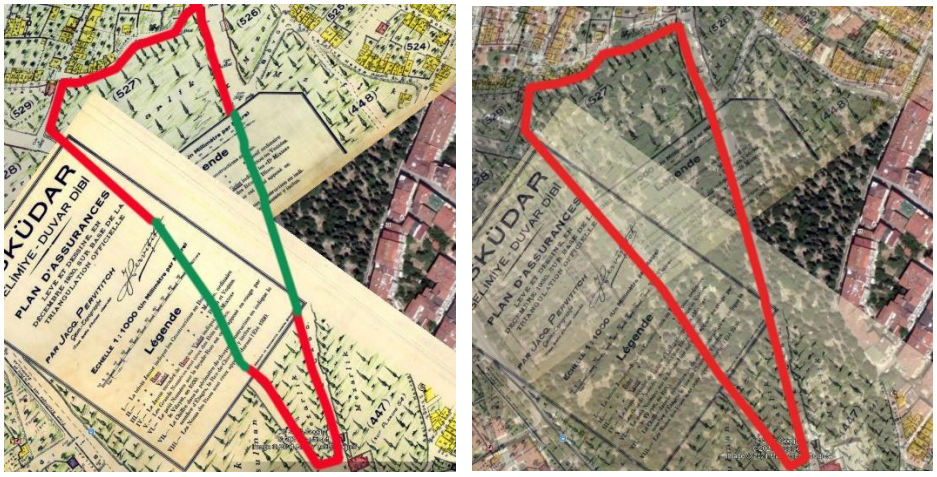
Şekil 3. 347. Üsküdar Semti 527 Nolu Yapıadası, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

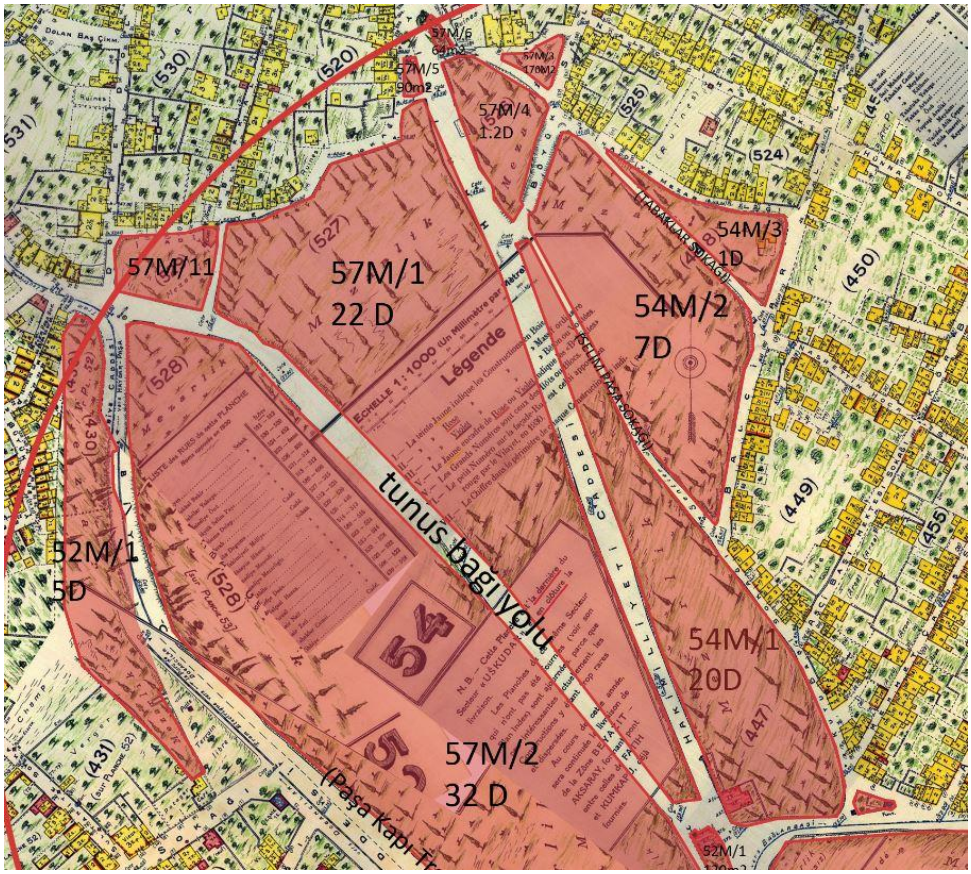
Şekil 3. 348. Üsküdar Semti 527 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Karşılaştırması ve Günümüzdeki Durum

Üsküdar İlçesi 57 ve 54 Nolu Pafta 527 Nolu Yapıadasının Tamamı

İstanbul Üsküdar Semti, 527 Nolu yapıadası büyüklüğünden dolayı tek bir paftada gözükmemektedir. Toplamı 57 ve 54 Nolu yapıadalarında görülmektedir. Uydu görüntüsüyle çakıştırılarak da teyit edilmiştir. 27.000 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde korunmuş durumdadır.

Şekil 3. 349. Üsküdar Semti 57 ve 54 Nolu Paftalarda 527 Nolu Yapıadası

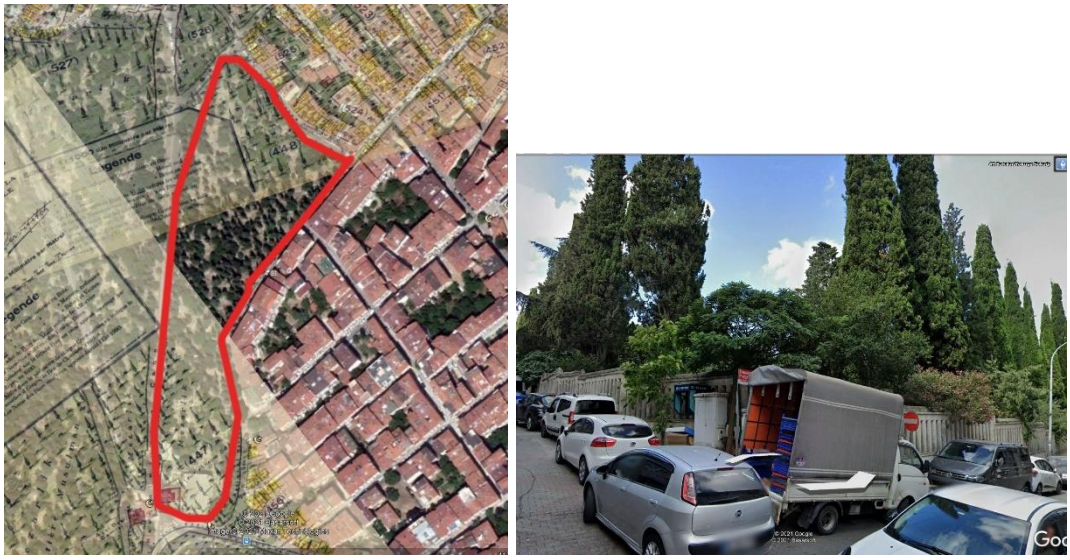
Şekil 3. 350. Üsküdar Semti 57 ve 54 Nolu Paftalarda 527 Nolu Yapıadası

Üsküdar İlçesi 57 Nolu Pafta 448 Nolu Yapıadası, Korunmuş Durumda ,

İstanbul Üsküdar Semti 57 Nolu Pafta, 1931 yılının Temmuz ayında yapılmıştır. Üsküdar Semtinin ‘’ Belediye-Paşa Kapısı, Tavaşi Hasan Ağa Mahallesi için yapılmıştır. 57 Nolu paftada mezarlık alanlarının geçtiği beş adet yapı adası bulunmaktadır. Batıdan doğuya doğru sırası ile; 528, 529, 527, 526, 448 Nolu yapı adalarıdır. 57 Nolu paftada incelenen 448 Nolu yapıadası, 54 Nolu paftada yer alan 447 Nolu yapıadasının devamı niteliğindedir. Aralarını ayıran mezarlık içi yaya yolu bulunmaktadır. Günümüzde sınırlarıyla birlitke korunmuş durumdadır. 447 ve 448 Nolu yapıadaları birleştirilerek elde edilen korunmuş alan toplam 27.000 metrekaredir.

Şekil 3. 351. Üsküdar Semti 448 Nolu Yapıadası, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

Şekil 3. 352. Üsküdar Semti 448 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Durumu

Üsküdar İlçesi 53 ve 54 Nolu Pafta, 446 Nolu Yapıadası, Korunmuş Halde

İstanbul Üsküdar Semti 53 Nolu 1930 senesinin aralık ayında yapılmıştır. ‘’ Selimiye- Duvardibi’’ bölgesi için yapılmıştır. Üsküdar 54 Nolu pafta ise 1935 senesinde ‘’Nuhkuyusu’’ bölgesi için yapılmıştır. İki paftada da ortak görülen mezarlık alanı 446 Nolu yapıadasıdır. 446 Nolu yapıadasının haritalarda bir kısmı görülmektedir uydu görüntüsyle karşılaştırıldığında çizime aktarılan kısmın gerçek kısmın küçük bir miktarı olduğu görülmektedir.

Şekil 3. 353. Üsküdar 446 Nolu Yapıadası, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

Şekil 3. 354. 446 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Durumu

Üsküdar İlçesi 54 Nolu Pafta, 446 Nolu Yapıadasının Tamamı, Korunmuş Halde

İstanbul Üsküdar Semti, 54 Nolu Pafta 1935 senesinde yapılmıştır. Üsküdar Semtinin ‘’Nuh Kuyusu’’ bölgesi için çizilmiştir. 53 Nolu paftada yer alan 446 Nolu yapı adası bu paftada da görülmektedir. Yalnız bu yapıadasının sınırları paftada henüz tamamlanmamış vaziyettedir. Yapılan saha çalışmaları ve uydu görüntüleri kontrolü ile bu kısımdaki mezarlık alanının devamının haritada yer alanmdan çok daha büyük olduğu görülmektedir.

Şekil 3. 355. Üsküdar Semti 446 Nolu Yapıadası, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

Şekil 3. 356. 54 Nolu Paftada Gözüken 446 Nolu Yapıadası’nın Tamamı

Üsküdar İlçesi 57 Nolu Pafta 517 Nolu Yapıadası, Malatyalı İsmail Ağa Cami ve Haziresi; Korunmuş Durumda

İstanbul, Üsküdar Semti 57 Nolu pafta 1931 yılının Temmuz ayında '' Belediye-Paşa Kapısı, Tavaşi Hasan Ağa Mahallesi'' için yapılmıştır. Bahsedilen diğer büyük ve orta ölçekli mezarlıkların yanı sıra küçük ve tekil ölçekli mezarlık alanları da bulunmaktadır. Bu haritada 517 Nolu yapıadasında bir cami, selvi ağaçlarıyla belirtilmiş haziresi ve '' Ruines'' adıyla kalıntıları bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 1450 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde ise bu yerde Malatyalı İsmail Ağa Camisi ve haziresi duvarlarıyla birlikte korunmuş haldedir.

Şekil 3. 357. Üsküdar Semti 517 Nolu Yapıadası, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

Şekil 3. 358. Üsküdar Semti 517 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Durumu

Üsküdar İlçesi 57 Nolu Pafta, 519 Nolu Yapıadası, İnadiye Cami Haziresi (Tavaşi Hasan Ağa Cami Haziresi) Korunmuş Durumda

İstanbul, Üsküdar Semti 57 Nolu pafta 1931 yılının Temmuz ayında ‘’ Belediye-Paşa Kapısı, Tavaşi Hasan Ağa Mahallesi’’ için yapılmıştır. 519 Noluadada paftanın ve bölgenin adını aldığı günümüzdeki ‘’Tavaşi Hasan Ağa Camisi’’ ve haziresi bulunmaktadır. Pervititch haritasındaki adı ise ‘’İnadiye Camisi’’ olarak geçmektedir. Günümüzde camisi ve haziresi sınırlarıyla birlikte korunmuş durumdadır.

Şekil 3. 359. Üsküdar İlçesi, 519 Nolu Yapıadası, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

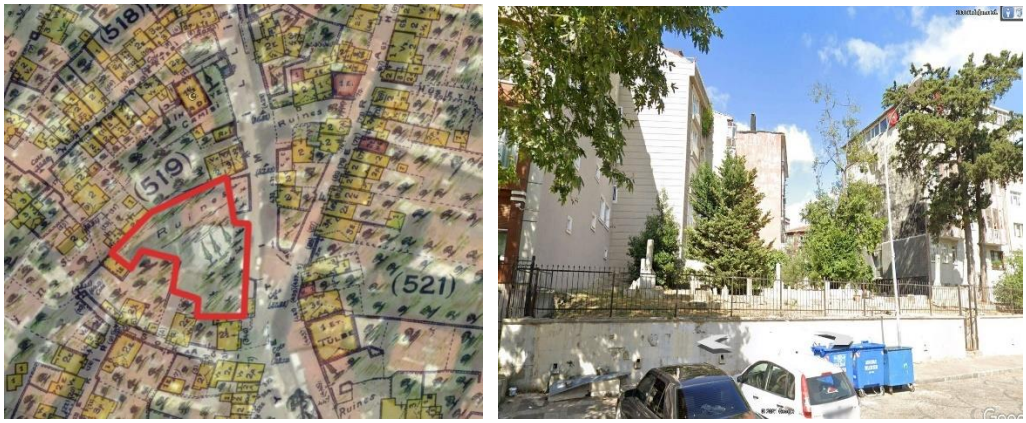
Şekil 3. 360. Üsküdar İlçesi, 519 Nolu Yapıadası, Harita- Uydu Çakıştırması ve Mevcut Durum

Üsküdar İlçesi 57 Nolu Pafta, 519 Nolu Yapıadası Güneyi, Atıl Durumda

İstanbul, Üsküdar Semti 57 Nolu pafta 1931 yılının Temmuz ayında ‘’ Belediye-Paşa Kapısı, Tavaşi Hasan Ağa Mahallesi’’ için yapılmıştır. Bahsedilen diğer büyük ve orta ölçekli mezarlıkların yanı sıra küçük ve tekil ölçekli mezarlık alanları da bulunmaktadır. Bu haritada 519 Nolu yapıadasının güneyinde ‘’ Ruines’’ adı ve selvi ağacı simgeleriyle , kalıntı mezarlık alanı bulunduğu görülmektedir. Yaklaşık bir üçgen yapıadası içine konuşlanmıştır ve 1.400 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde bu alanda bir kısmı atıl bir kısmı korunmuş mezarlık alanı bulunmaktadır. 250 metrekareye kadar küçülmüş durumdadır. Yapıadasının bir kısmı konut yapılarıyla işgal edilmiştir.

Şekil 3. 361. Üsküdar, 519 Nolu Yapıadası Güneyi, Harita ve Uydu Görüntü Karşılaştırması

Şekil 3. 362. Üsküdar, 519 Nolu Yapıadası Güneyi, Harita-Uydu Çakıştırması ve Mevcut Durum

Şekil 3. 363. Üsküdar, 519 Nolu Yapıadası Güneyi, Atıl Durumda Mezarlık Alanı

Üsküdar İlçesi 57 Nolu Pervititch Paftası 526 Nolu Yapıadası Kuzeyi, Korunmuş Mezarlık Alanı

İstanbul, Üsküdar Semti 57 Nolu pafta 1931 yılının Temmuz ayında '' Belediye-Paşa Kapısı, Tavaşi Hasan Ağa Mahallesi'' için yapılmıştır. Bahsedilen diğer büyük ve orta ölçekli mezarlıkların yanı sıra küçük ve tekil ölçekli mezarlık alanları da bulunmaktadır. Bu haritada 526 Nolu yapıadasının kuzeyinde üçgen formunda yaklaşık 300 metrekarelik mezarlık alanı taşıt yollarının arasında bulunmaktadır. Günümüzde de duvarları ve sınırlarıyla birlikte korunmuş durumdadır.

Şekil 3. 364. 526 Nolu Yapıadası Kuzeyi, Harita ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

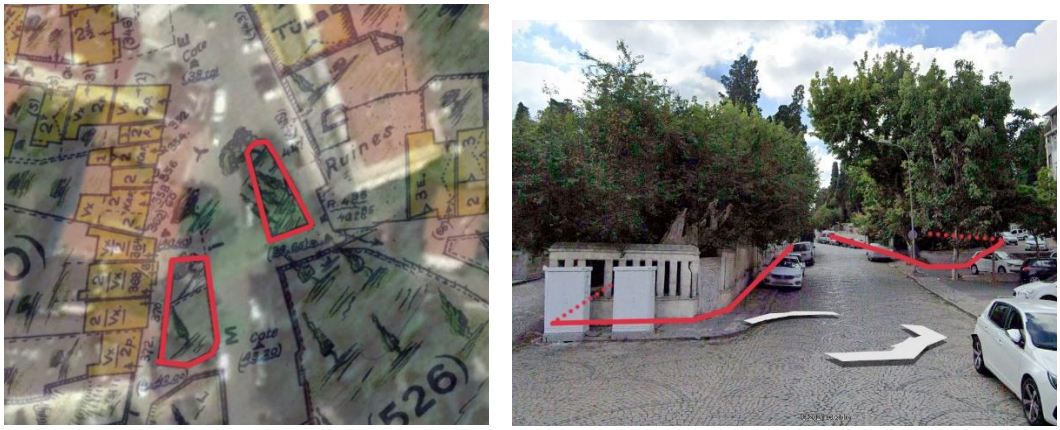
Şekil 3. 365. 526 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Çakıştırması ve Mevcut Durum

Üsküdar İlçesi 57 Nolu Pervititch Haritası 526 Nolu Yapıadası Kuzey Batısı, Korunmuş İki Adet Küçük Mezarlık Alanı

İstanbul, Üsküdar Semti 57 Nolu pafta 1931 yılının Temmuz ayında ‘’ Belediye-Paşa Kapısı, Tavaşi Hasan Ağa Mahallesi’’ için yapılmıştır. Bahsedilen diğer büyük ve orta ölçekli mezarlıkların yanı sıra küçük ve tekil ölçekli mezarlık alanları da bulunmaktadır. Bu haritada 526 Nolu yapıadasının kuzey batısında iki adet yaklaşık 180 metrekare mezarlık alanı bulunmaktadır. İkisi de korunmuşken batıda olanının köşesi müstakil bir konut ile yenilmiş durumdadır.

Şekil 3. 366. 526 Nolu Yapıadası Kuzeyin Batısındaki Mezarlık Alanları, Harita ve Uydu Görüntüleri

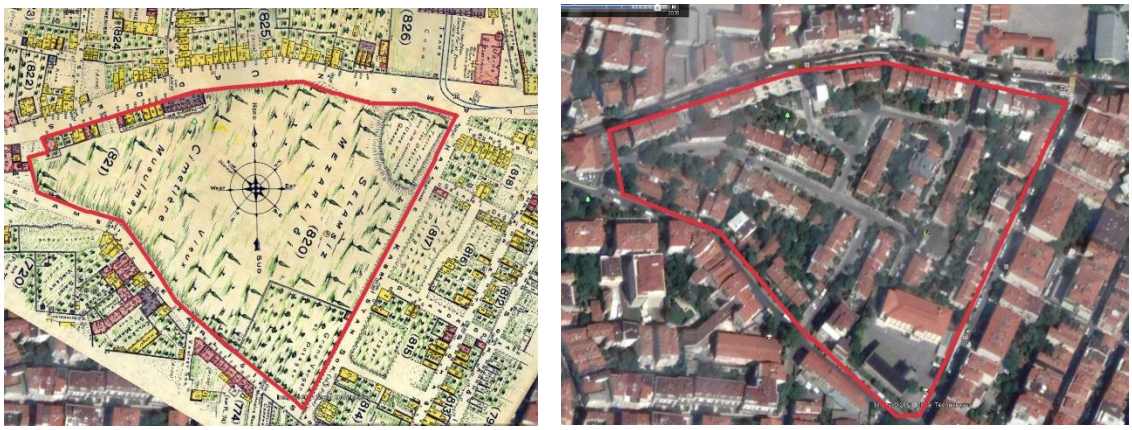
Şekil 3. 367. 526 Nolu Yapıadası Kuzeyi, Harita-Uydu Görüntüsü Çakıştırması, Mevcut Durum

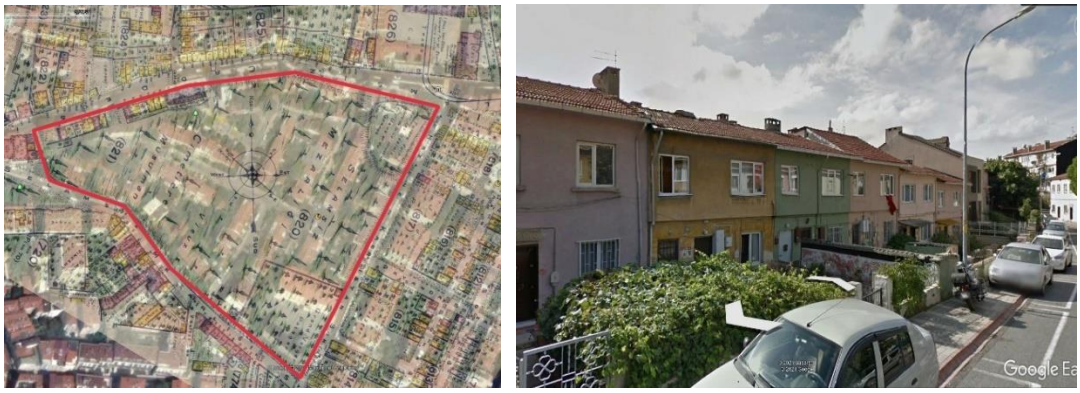
Şekil 3. 368. 526 Nolu Yapıadası Kuzey Batısı, Köşesine Müstakil Konut İnşa Edilen Mezarlık Alanı

Üsküdar İlçesi, 76 Nolu Pervititch Paftası, 820-821 Nolu Yapıadası, Selamsız Mezarlığı, Üzerinde Çok Sayıda Konut (Zemin Kat Ticari) , Emniyet Şube Müdürlüğü, İlköğretim Okulu , Araştırma Hastanesi

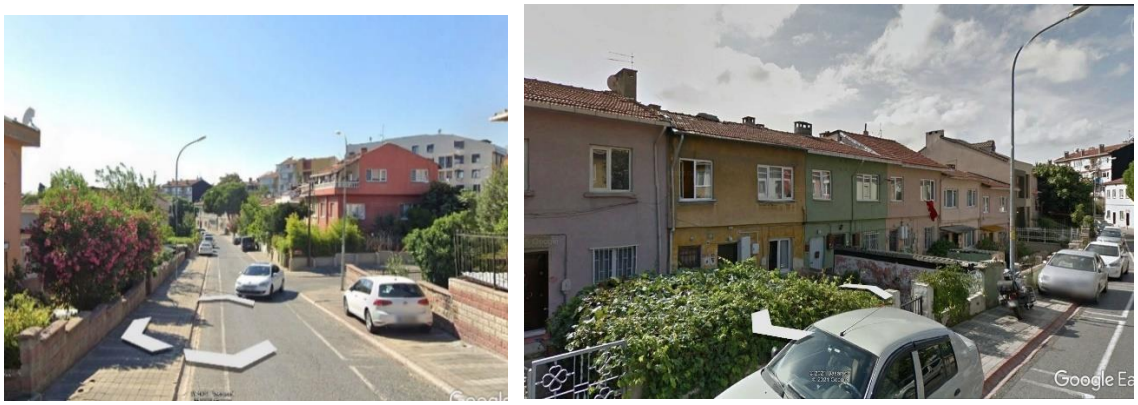
İstanbul, Üsküdar Semtinin 76 Nolu pervititch paftası, 1930 yılı Ekim ayında yapılmıştır. Üsküdar Semtinin Bağlarbaşı-Selamsız bölgesi için yapılmıştır. Bu paftada 820ve 821 Nolu yapıadalarında bulunan büyük ölçekli ‘’Selamsız Mezarlığı’’ dikkat çekmektedir. Yaklaşık olarak üçgen bir formda 40.000 metre kare alan kaplamaktadır. Günümüzde üzerinde konut yapıları, market, cami, okul gibi yapılarla kendi ihtiyaçlarını gideren yerleşim bulunmaktadır.

Şekil 3. 369. Üsküdar Semti Selamsız Mezarlığı, Harita ve Uydu Fotoğrafı Karşılaştırması

Şekil 3. 370. Üsküdar Semti Selamsız Mezarlığı, Harita-Uydu Çakıştırması ve Mevcut Durum

Şekil 3. 371. Günümüzde Eski Selamsız Mezarlığı Üzerinde Bulunan Konut Dokusu

Şekil 3. 372. Günümüzde Selamsız Mezarlığı Üzerinde Bulunan Okul ve Cami

Şekil 3. 373. Günümüzde Selamsız Mezarlığı Üzerinde Bulunan Yerleşimler

Üsküdar İlçesi 75 Nolu Pafta, 797 Nolu Yapıadası, Surp Haç Rum Mezarlığı ve Bağlar Başı Musevi Mezarlığı, Büyük Oranda Korunmuş Durumda, Üzerinde Kilise ve Tesisler Bulunmakta

İstanbul, Üsküdar Semti, 75 Nolu Pervititch Paftasında 797 Nolu yapıadasında '' Ciemetiere Grec'' adıyla ''Surp Haç Rum Mezarlığı ''bulunmaktadır. Pervititch haritasındaki sınırlara göre 37.000 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde varlığını korumaktadır yalnız güney doğusundaki kısmı Surp Garabed Kilisesi'ne çeşitli tesislere ve sert zemine ayrılmıştır. Sert zemine ayrılan kısımları 4.500 metrekare alan kaplamaktadır. 32.500 metrekaresi ise korunmuş durumdadır.

Şekil 3. 374. Üsküdar Surp Haç Rum Mezarlığı, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü

Şekil 3. 375. Üsküdar Surp Haç Rum Mezarlığı Harita-Uydu Çakıştırması ve Mevcut Durum

Şekil 3. 376. Surp Haç Rum Mezarlığı Girişi ve Surp Garabed Kilisesi Girişi

Şekil 3. 377. Surp Haç Rum Mezarlığı Girişleri, İki adet

Şekil 3. 378. Surp Haç Rum Mezarlığı'nın Sert Zemine Ayrılan Güney Batı Köşesi

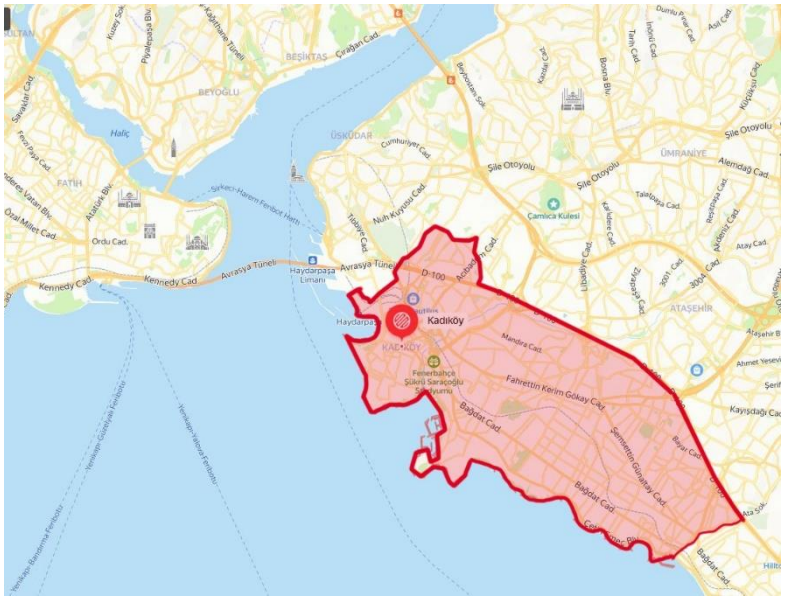
Şekil 3. 379. 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası, Bülbülderesi Mezarlığı

3.6. KADIKÖY İLÇESİ VE MEZARLIK ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜ

3.6.1 Günümüzde Kadıköy İlçesi ve Özellikleri

Coğrafi Konumu:

Kadıköy İlçesi, İstanbul İlinin Anadolu yakasında Üsküdar İlçesi'nin güneyinde yer almakta ve Marmara Denizine doğru bakmaktadır. Kocaeli yarımadasının güney batı kesiminde bulunmaktadır. Doğusunda Maltepe İlçesi, kuzeyinde Üsküdar ve Ataşehir İlçeleri yer almaktadır. Batısında ve güneyinde ise Marmara Denizi bulunmaktadır. Kadıköy İlçesi altı adet tepe üzerine kurulmuştur. Bunlar; Göztepe, Fikirtepe, Acıbadem, Altıyol, Cevizlik ve Koşuyolu'dur.

Şekil 3. 380. Günümüzde Üsküdar İlçesinin Sınırları

İlçe Oluş Tarihçesi:

Kadıköy 1855 yılında İstanbul Şehremaneti'ne bırakılmıştır. 1869 yılında ise Üsküdar'a bağlanmıştır. 23 Mart 1930 tarihinde ise gerekli yasal düzenlemelerle bağımsız ilçe statüsüne kavuşmuştur. 1984 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı bir ilçe belediyesi olarak yapılandırılmıştır. 2008 yılında Ataşehir semti gerekli yasal düzenlemeler ile ilçe olarak ayrılmıştır.

Nüfus ve Alan: Kadıköy İlçesinin kapladığı alan toplam 25 kilometrekaredir. 1935 yılında 57.542 kişiye sahip olan Kadıköy Nüfusu 1950 yılında 77.993 kişiye günümüzde ise kuvvetli bir artış ile 481.983 kişiye kadar çıkmıştır.

Kadıköy İlçesi Önemli Referans Noktaları;

Önemli Akslar;

Bağdat Caddesi Kadıköy İlçesi'nin hem tarihi hem de güncel olarak en önemli caddelerinden biridir. Bağdat Caddesi Üsküdar İlçesi'nde önemli bir konuma sahip olan Nuh Kuyusu-Dr. Eyüp Aksoy Caddesinin devamı niteliğindedir. Kökünü Üsküdar Meydanı'ndan alıp güneye doğru devam etmekte Taşköprü Caddesi olarak Kadıköy İlçesi sınırlarına girmekte ve sahile yakın bir sınırda Bağdat Caddesi olarak devam etmektedir. Sınır olarak Kadıköy İlçesi'nin Kızıl Toprak Semtinden başlamakta ve Maltepe Belediye sınırları içerisindeki Cevizli Mahallesine kadar gitmektedir. Tarihi olarak önemli bir cadde olmanın yanısıra günümüzde de hem ulaşım hem kültürel faaliyetler olarak yoğun kullanılmaktadır.

Ayrılıkçeşme Sokağı, Kadıköy İlçesi Ayrılık Çeşme Semtinde, Rasimpaşa mahallesi sınırları içerisinde kalan tarihi bir yoldur. Adını IV. Murad tarafından 17. Yüzyılda yapılan Ayrılık Çeşmesinden almaktadır. Ayrılık Çeşme Sokak, Bağdat Caddesine uzanan Taşköprü Caddesinin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Sokağın bir tarafında eski Osmanlı evleri yer almakta diğer tarafında tarihi Ayrılıkçeşme Arap Mezarlığı bulunmaktadır.

Kadıköy İlçesi'nde bulunan bir başka önemli aks ise D-100 otoyoludur. Özünü Tarihi Yarımada ile ulaşımı sağlayan Avrasya Tünelinden almaktadır. Bu tünel Anadolu yakasına vardıktan sonra otoyola dönüşerek önce Acıbadem'den geçmekte ve devamında ise Kadıköy İlçesi'nin kuzey sınırlarını oluşturmaktadır. Ayrıca Bahariye Caddesi ve sanatçılar sokağı tarihi ve kültürel olarak önem sahip akslar arasındadır.

Fahrettin Kerim Gökay Caddesi, Kadıköy İlçesi'nin merkezinden geçmekte, Söğütlü Çeşme'den başlamakta, doğuya doğru bir miktar devam ettikten sonra bir kolu Atatürk ve İnönü Caddesi olarak ayrılmakta, diğer kolu ise Şemsettin Günaltay Caddesi adı altında güneye doğru ilerleyerek Bağdat Caddesi ile birleşmektedir.

Şekil 3. 381. İstanbul, Kadıköy İlçesi'nin Önemli Aksları

Önemli Meydanlar;

Kadıköy İlçesi'nde İskele Meydanı, Rıhtım Meydanı adı ile de bilinen Kadıköy Meydanı yer almaktadır. Meydanın sınırları kesin olarak belirtilemese de genel hatlarıyla Haydarpaşa Garı ile Kadıköy Metro İstasyonu arasında kalmaktadır. Kadıköy İskelesi ile birleşik bir meydandır. Haldun Taner Sahnesi ve İstanbul Üniversitesi Konservatuarı da bu meydanda yer almaktadır. Meydanın iç taraflarında tarihi dokuya sahip Kadıköy Çarşısı yer almaktadır.

Kadıköy'de bulunan bir başka önemli meydanı ise Kuş Dili Deresi üzerinde Uzun Çayır Caddesi ve Mandıra Caddesinin kesiştiği noktada yer almaktadır. Meydanın kuzey tarafında ise Latin Katolik Mezarlığı, Kadıköy Ermeni Mezarlığı ve Kadıköy Rum Ortodoks mezarlığı yer almaktadır. Kadıköy de Mühürdar ve Mehmet Ayvalıtaş Meydanı olmak üzere iki adet meydancık da bulunmaktadır.

Önemli Çekim Noktaları;

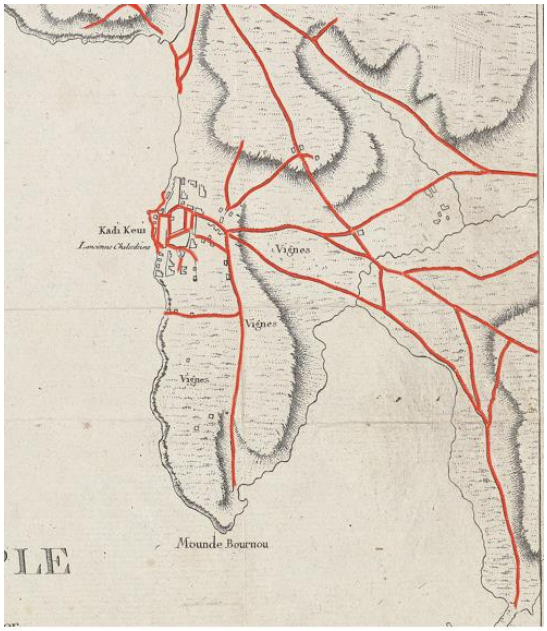
Kadıköy İlçesi'nde bulunan önemli çekim noktaları, Haydarpaşa Tren Garı ve İskelesi, Kadıköy Meydanı ve Çarşısı, Moda Sahili, Caddebostan Sahili, Bağdat Caddesi, Bahariye Caddesi, Ayrılık Çeşmesi Sokak olarak sıralanmaktadır.

Haydarpaşa Tren Garı ve İskelesi, İstanbul'dan Anadolu'ya giden demir yollarının önemli bir başlangıç noktasıdır aynı zamanda büyük bir iskeleye sahiptir. Kadıköy İlçesi'nin Marmara Denizine bakan burunlarından birinde yer almaktadır. 1908 yılında inşa edilmiştir, tarihi ve kültürel açıdan oldukça önemli bir yapıdır. Kadıköy Meydanı ve Çarşısı, Haydar Paşa Tren Garının güney doğu burnunda bulunmaktadır. Sirkülasyon ve rekreasyon açısından bir kesişim noktasıdır Yerinde Atatürk Anıtı, PTT Baş Müdürlüğü, Haldun Taner Sahnesi ve Kadıköy Parkı vardır. Devamında içlere doğru Kadıköy Çarşısı başlamaktadır. Moda Sahil yolu Kadıköy İlçesi'nin Moda Semtinde yer almaktadır. Rekreatif açıdan oldukça yoğun bir kullanım şeridir. Caddebostan Sahili de aynı şekilde Caddebostan Mahallesinde yer almakta ve yoğun bir yaya kullanımına açık olan dinlenti şeridir. Moda Sahili ve Caddebostan Sahili güney yönünde Marmara Denizine bakmaktadır. Bağdat Caddesi hem ulaşım açısından hem ticari faaliyetler açısından hem kültürel ve sosyal açıdan Kadıköy'ün en önemli caddelerinden biridir. Kadıköy'ün güney kısmında sahil şeridine içten paralel şekilde ilerlemektedir.

3.6.2. Kadıköy İlçesi ve Tarihi Mezarlık Alanlarının Dönüşümü

3.6.2.1. Kadıköy İlçesi 1768 Yılı Kentsel Karakteri

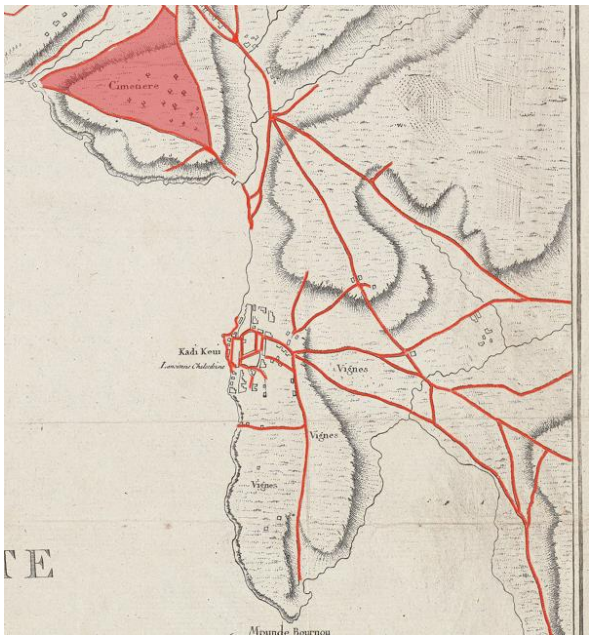
Kadıköy İlçesinde 1786 yılında yerleşim yok denecek kadar azdır ve ulaşım ağı oldukça sınırlı miktardadır. Sadece Tarihi Yarımadaya bakan burunda bir iskele çevresinde az miktarda yerleşim görülmektedir ve doğusunda oldukça seyrek ana akslar bulunmaktadır. Bu akslar Üsküdar İlçesinden Kadıköy İlçesine uzanan ana aksın devamı niteliğindedir. Az miktarda yerleşim dokusunun batısında bostanlar bulunmaktadır.

Şekil 3. 382. 1786 Kauffer Haritasında Kadıköy İlçesi ve Ulaşım Ağı

3.6.2.2. Kadıköy İlçesi 1786 Tarihi Mezarlık Alanları

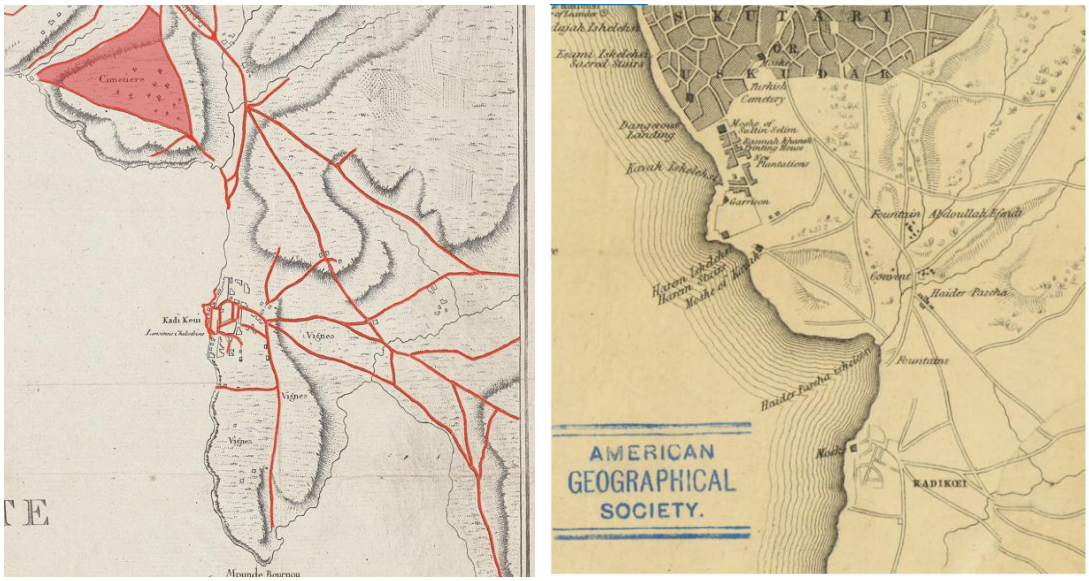
Kadıköy İlçesinde 1786 haritasında herhangi bir tarihi mezarlık alanı görülmemektedir. Sadece Üsküdar'ın güneyinde bulunan tarihi mezarlık alanı bugünkü Kadıköy İlçe sınırları bitişiğinde kalmaktadır.

Şekil 3. 383. Kadıköy İlçesi Kuzeyindeki Tarihi Mezarlık Alanı, 1786

3.6.2.3. Kadıköy İlçesi Kentsel Karakter Gelişimi 1786-1856

1840 B.L. Davies ve 1856 Bradshaw haritalarında 1856 Kadıköy İlçesi'nin tamamı görülmemektedir. 1840 B.L. Davies haritasında Kadıköy neredeyse hiç gözükmüyorken 1856 Bradshaw haritasından biraz bilgi sahibi olunabilmektedir. 1786 yılında 1856 yılına kadar geçen süreçte Kadıköy İlçesinde büyük bir değişiklik görülmemektedir. Üsküdar İlçesi ve Kadıköy İlçesini birleştiren ana aks ve çevresinde ulaşım dokusunun ışınsal bir şekilde arttığı görülmektedir. Bu bölge günümüzde Karacaahmet Mezarlığı'nın güney kısmına denk gelmektedir. 1856 haritasında ''Fountain Abdoullah Efendi'' adı ile geçmektedir. Bunun dışında Kadıköy İskelesinin olduğu alanda bir cami görülmektedir batısındaki ulaşım ağı aynı şekilde sabit kalmaktadır. Kuzeyinde '' Haider Pascha İskelessi'' adıyla Haydar Paşa İskelesi yazısı dikkat çekmektedir ama herhangi bir çizimi bulunmamaktadır.

Şekil 3. 384. 1786 Kauffer ve 1856 Bradshaw Haritalarında Kadıköy İlçesi

3.6.2.4. Kadıköy İlçesi Tarihi Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 1786-1856

1856 haritası incelendiğinde 1786 yılı da dahil herhangi bir tarihi mezarlık alanına rastlanamamıştır.

3.6.3. Kadıköy İlçesi ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 1856-1882

3.6.3.1. Kadıköy İlçesi Kentsel Karakterinin Gelişimi 1856-1882

Kadıköy İlçesi için 1856 Bradshaw ve 1882 Stolpe haritaları incelendiğinde 1856 yılına dair kentsel veriler okunamazken 1882 yılına dair çeşitli veriler görülmektedir. 1882 Stolpe haritasında yerleşim alanlarının çoğu Hristiyan bölgeleri oluşturmaktadır, Müslüman yerleşim bölgeleri azınlık kaplamaktadır. İlçede bol miktarda boş alan bulunmaktadır ve bu boş alanlar genellikle bağ, bahçe ve bostanlarla kaplıdır. Ulaşım ağı organik bir formdadır ve gelişmiş nitelikte değildir. Haydar Paşa İskelesi görülmektedir ve iskeleye erişen bir demir yolu ağı mevcuttur.

Şekil 3. 385. 1856 Bradshaw ve 1882 Stolpe Haritalarında Kadıköy İlçesi

3.6.3.2. Kadıköy İlçesi Tarihi Mezarlık Alanlarının Gelişimi, 1856-1882

1856 Bradshaw haritasında tarihi mezarlık alanlarına rastlanmazken 1882 Stolpe haritasında Ayrılık Çeşmesi bölgesinde üç yapı adasına yayılmış mezarlık alanı görülmektedir. Bu mezarlık alanları Üsküdar İlçesini Kadıköy İlçesine bağlayan ana aksın çift tarafında yer almaktadır. Müslüman mezarlık alanlarıdır.

Şekil 3. 386. 1882 Stolpe Haritasında Kadıköy Tarihi Mezarlık Alanları (Yeşil Alan)

3.6.4. Kadıköy İlçesi ve Mezarlık Alanlarının Dönüşümü 1882-1922

3.6.4.1. Kadıköy İlçesi Kentsel Karakterin Gelişimi 1882-1922

1882 Stolpe ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi haritaları incelendiğinde Kadıköy İlçesinde en çok kentsel gelişmenin görüldüğü zaman dilimi diğer ilçelerin aksine 1882-1922 aralığına denk gelmektedir. İstanbul'un diğer tüm ilçelerinde kentsel gelişmenin atağa geçtiği dönem 1840-1882 arası iken Kadıköy İlçesi bu gelişimi 40 yıl geriden takip ederek 1922 haritasında gelişmiş olarak görülmektedir. BU haritada Kadıköy merkezde, Moda'da ve Osman Ağa bölgesinde yoğun ızgara ulaşım ağı dikkat çekmektedir. Üsküdar'dan Kadıköy'e uzanan ana aksı besleyen paralel akslar oluşmuştur. Haydar Paşa Limanı içinde dolgu alanı yapılmıştır ve büyük bir iskele oluşturulmuştur ve bu iskeleye bağlanan demir yolu mevcuttur. Aynı zamanda bu haritada limanın hizmet ettiği ulaşım noktaları da görülmektedir. Haliç'e doğru iki adet deniz ulaşım aksı mevcuttur. Geriye kalan toprak alanlarda halen bağ, bahçe ve bostanlar görülmektedir. Sonuç olarak 1882 haritasına göre ulaşım dokusu radikal bir şekilde artmış ve modern düzende yapılmıştır. Üsküdar'dan Kadıköy'e bağlanan ana akslar alternatif akslarla kuvvetlendirilmiştir.

Şekil 3. 387. Kadıköy İlçesi 1882 Stolpe Haritası ve 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritası'nda Yerleşim Dokusu

3.6.4.2. Kadıköy İlçesi Tarihi Mezarlık Alanlarının Değişimi, 1882-1922

Kadıköy İlçesi 1882 Stolpe ve 1922 Bradshaw haritalarında incelendiğinde 1882 yılında Ayrılık Çeşmesi caddesinin kuzeyinde ve güneyinde 3 yapı adasına ayrılmış Müslüman mezarlık alanları görülürken, 1922 Osmanlı Anonim Şirketi Haritasında caddenin kuzeyindeki mezarlık alanı yok olmuştur ve güneyindeki mezarlık alanı ise 2 parçaya ayrılmıştır. Ayrıca bölgenin batısında Gazhane bölgesi adalet sokakta iki adet Hristiyan mezarlığı görülmektedir.

3.6.5. Kadıköy İlçesi ve Mezarlık Alanlarının Mekânsal Dönüşümü 1922-1945

Şekil 3. 388. Kadıköy İlçesi Anahtar Paftalarının Birleşim

Şekil 3. 389. Kadıköy İlçesi Pervititch Paftaları Birleştirmesi / Saygın Alkan

Kadıköy İlçesi, 11 Nolu Pervititch Paftası , 253 Nolu Yapıadası , 7900m2, İçinde Türbe ve Korunmuş Durumda

Kadıköy 11 Nolu Pervititch Paftası, Kadıköy İlçesi'nin Mısırlıoğlu, Kuş Dili bölgesi için 1939 senesinin Mart ayında yapılmıştır. Haritada 253 Nolu Yapıadasında yaklaşık olarak üçgen şeklinde 7900 metrekareye yayılmış bir mezarlık alanı görülmektedir. Günümüzde bu mezarlık alanı Taşköprü Caddesi üzerinde bulunmaktadır. İçerisinde türbesiyle birlikte korunmuş durumdadır.

Şekil 3. 390. Kadıköy İlçesi 253 Nolu Yapıadasında Yer Alan Mezarlık Alanı, Pervititch Haritası ve Uydu Görüntüsü Karşılaştırması

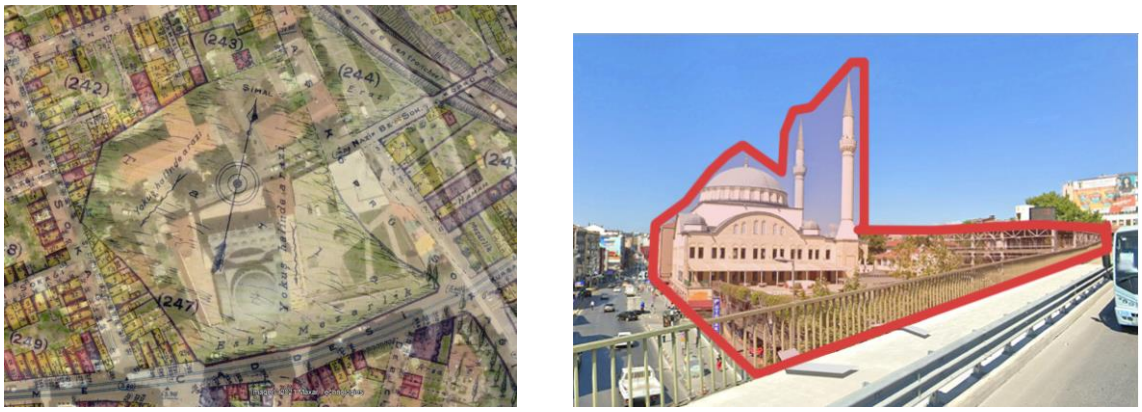
Şekil 3. 391. Kadıköy İlçesi 253 Nolu Yapıadasında Yer Alan Mezarlık Alanı, Pervititch Haritası ve Günümüzdeki Fotoğrafı

Kadıköy İlçesi, 11 Nolu Pervititch Paftası, 247 Nolu Yapıadası, Üzerinde Söğütlü Çeşme Cami, İhsan Sungu İlkokulu ve Kadıköy Verem Savaş Dispanseri Bulunmakta, Kızılay Sokak İle İkiye Bölünmekte

Kadıköy 11 Nolu Pervititch Paftası, Kadıköy İlçesi'nin Mısırlıoğlu, Kuş Dili bölgesi için 1939 senesinin Mart ayında yapılmıştır. Paftada 247 Nolu yapı adası atıl bir durumda yeşil alan olarak gözükmekteyken, anahtar paftalardan mezarlık alanı olduğu saptanmıştır. Yapıadası 11.500 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde Kızılay Sokak ile kuzey ve güney olmak üzere ikiye bölünmüştür. Güney tarafında Söğütlü Çeşme Camisi ve avlusu, kuzeyinde ise İhsan Sungu İlkokulu ve Kadıköy Verem Savaş Dispanseri bulunmaktadır.

Şekil 3. 392. Kadıköy İlçesi 11 Nolu Pervititch Paftası, 247 Nolu Yapıadası ve Uydu Görüntüsü

Şekil 3. 393. Kadıköy İlçesi 247 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Görünümü

Şekil 3. 394. Kadıköy İlçesi 247 Nolu Yapıadası, Anahtar Paftada 247 Nolu Yapıadası

Kadıköy İlçesi, 14 Nolu Pervititch Paftası, 226 Nolu Yapıadası, Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı, Korunmuş Durumda , 9200 Metrekare

Kadıköy 14 Nolu Pervititch Paftası, Kadıköy İlçesi'nin Haydar Paşa, Yel Değirmeni bölgesi için 1937 senesinde yapılmıştır. 14 Nolu Paftada 226 Nolu Yapıadasında sivri bir üçgen formunda 9200 metrekare alana sahip mezarlık alanı bulunmaktadır. Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı olarak geçmektedir. Mezarlık alanı günümüzde Ayrılık Çeşme Sokak ve Taşköprü Caddesi'nin arasında kalacak şekilde korunmaktadır.

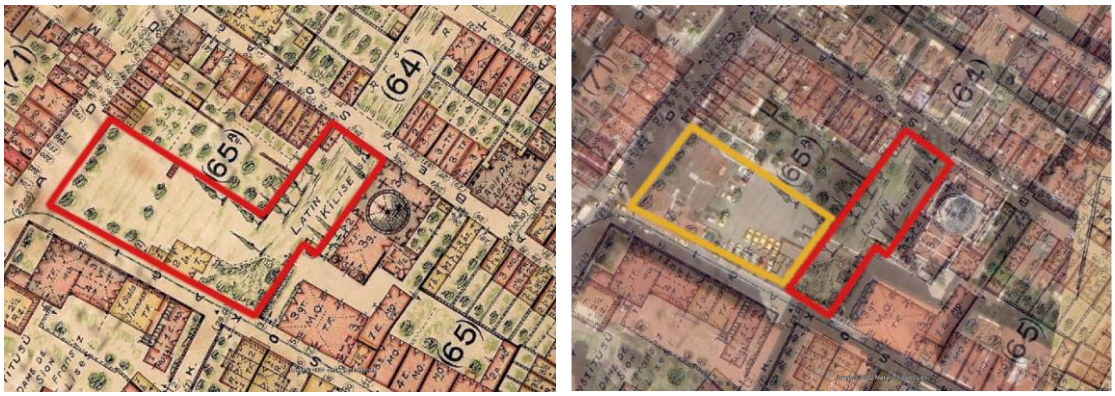
Şekil 3. 395. Kadıköy İlçesi, 14 Nolu Pafta 226 Nolu Yapıadası, Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı

Şekil 3. 396. Kadıköy İlçesi, 14 Nolu Pafta 226 Nolu Yapıadası, Harita- Uydu Çakıştırması ve Günümüzdeki Durumu

Kadıköy İlçesi, 3 Nolu Pervititch Paftası, 65 Nolu Yapıadası, Latin Kilisesi- Fransız Katolik Mezarlığı, Korunmuş Durumda , 800 m2, Kısmi Korunmuş Halde

Kadıköy İlçesi 3 Nolu Pervititch paftası Kadıköy'ün Mühürdar bölgesi için 1938 senesinde yapılmıştır. Harita üzerinde 65 Nolu Yapıadasında Latin Kilisesi ve mezarlığı görülmektedir. Günümüzde bu alan Kadıköy Fransız Katolik Kilisesi bulunmaktadır. Mezarlık kısmının batısı ise konut yapılarının otoparkına ayrılmıştır ve mezarlık alanı 3.000 metrekareden 800 metrekareye düşmüştür.

Şekil 3. 397. Kadıköy 3 Nolu Pervititch Paftası, 65 Nolu Yapıadası ve Uydu Görüntüsü Çakıştırması

Şekil 3. 398. Kadıköy, Fransız Katolik Kilisesi Uydu Görüntüsü ve Günümüzdeki Durumu

Kadıköy İlçesi, 8 Nolu Pervititch Paftası, 147 Nolu Yapıadası, Ayia Eftime Rum Ortodox Kilisesi Mezarlığı, 150m2, Korunmuş Durumda

Kadıköy İlçesi'nin 8 Nolu pervititch paftası Osman Ağa-İskele Çarşısı bölgesi için 1938 senesinde yapılmıştır. Bu haritada 147 Nolu yapı adasında Ayia Eftime Rum Ortodok Kilisesi ve iç avlusunda mezarlığı bulunmaktadır. 150 metrekare alan kaplamaktadır. Günümüzde kilise ve mezarlığı varlığını korumaktadır.

Şekil 3. 399. Kadıköy İlçesi, 8 Nolu Pervititch Paftası, 147 Nolu Yapıadası, Harita-Uydu Çakıştırması

Şekil 3. 400. Kadıköy İlçesi, Ayia Eftime Rum Ortodoks Kilisesi Uydu Görüntüsü ve Mevcut Durum

Kadıköy İlçesi, 15 Nolu Pafta, 269 Nolu Yapıadası, Surp Levon Katolik Kilsesi, 1500m2, Korunmuş Durumda

Şekil 3. 401. Kadıköy İlçesi, 15 Nolu Pafta, 269 Nolu Yapıadası, Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi, Harita ve Uydu Görüntüsü

Şekil 3. 402Kadıköy İlçesi, 15 Nolu Pafta, 269 Nolu Yapıadası, Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi Harita- Uydu Çakıştırması ve Mevcut Durum

BÖLÜM 4

DÖNÜŞÜMÜN NİTEL VE NİCEL ANALİZLERİ

4.1 Dönüşümün Nitel ve Nicel Verilerle Birlikte Listelendirilmesi

Bu bölüme kadar İstanbul'un Tarihi Yarımada, Beyoğlu, Beşiktaş, Ortaköy, Şişli, Kadıköy ve Üsküdar İlçelerinin 18.yy'dan itibaren kentsel karakterlerinin gelişimi 1786 Kauffer, 1840 B.R. Davies, 1882 Stolpe, 1922 Osmanlı Anonim Şirketi, 1922-1945 Pervititch haritaları üzerinden ana hatlarıyla incelenmiştir. Ardından sayılan eski İstanbul İlçelerinin mezarlık alanlarının değişimi haritalar üzerinden bizzat saptanmış ve detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Tüm bu incelemeler erken 20.yy. da yaşanan mezarlık alanlarının değişiminin sebep ve sonuçlarını anlayabilmek açısından oldukça yararlı olmuştur.

Ana hatları ve nitelikleri göz ile algılanabilen mezarlık alanları değişimlerin bilimsel temele oturtulmaları için sayısal verilerin de tutulması şarttır. Bu sayede nitel gözlemlerin yanında nicel tespitlerle de tasdik edilmiş olacaktır. Bu işlemin yapılabilmesi için bazı kriterler belirlenmiştir. İlk olarak mezarlıkların sınırlarının net bir şekilde okunabildiği ve yapı adası ölçeği kadar detaylı incelenebileceği 1922-1945 Pervititch haritaları seçilmiştir. Bu sayede mezarlık alanları yapı adası ölçeğinde incelenmiştir. Pervititch haritalarının ulaşılamayan paftalarında ise çağdaşı olan 1922 Osmanlı Anonim Şirketi ve 1934 İstanbul Şehri Rehberi haritalarından yararlanılmıştır.

Mezarlık alanları ilk olarak ilçesine göre ayrılarak kategorize edilmiştir. İlçelerine göre listelenen mezarlık alanlarından listelenecek olanlarının en az 200 metrekare üzeri uygun görülmüştür. 200 metrekarenin altındaki ve türbe gibi tekil mezarlıklar listeleme içine koyulmamıştır. Tarihi Yarımada ''TY'' koduyla, Beyoğlu İlçesi ''BY'', Beşiktaş İlçesi ''BŞ'' koduyla, Ortaköy İlçesi ''ORT'' koduyla, Şişli İlçesi ''ŞİŞ'' koduyla, Üsküdar İlçesi '' Kadıköy İlçesi '' KAD'' koduyla listelenmiştir. Tarihi Yarımada'da TY 001'den TY 108'e kadar, Beyoğlu semtinde BY 001'den BY 012'ye kadar, Beşiktaş Semtinde BŞ 001'den BŞ 007'e kadar, Şişli Semtinde ŞİŞ 001'den ŞİŞ 009'a kadar, Üsküdar Semtinde ÜSK 001'den ÜSK 019'a kadar, Kadıköy Semtinde 001'den 006'a

kadar olmak üzere toplam 161 adet yapı adasına yayılmış mezarlık alanı tespit edilmiştir. 1922-1945 Pervititch Haritalarının eksik kalan kısımlarındaki mezarlık alanları ise 1922 Osmanlı Anonim Şirketi üzerinden ölçülmüştür.

Kodlanan mezarlıkların özellikleri baştan sona doğru, bulunduğu ilçe, bulunduğu mahalle, mensup olduğu din, ait olduğu milliyet, bulunduğu haritaların kaynakları, haritanın tarihi, haritanın pafta numarası, harita üzerindeki konumu (yapı adası veya koordinat), mezarlık alanının tanımı, mezarlığın alanı, mezarlığın çevresi ve mevcut durumu olarak yazılmıştır. Her bir mezarlık alanına ait 12 adet nitel ve nicel veri saptanmıştır.

KOD	İLÇE	MAHALLE	DİN	MİLLET	HARİTANIN KAYNAĞI
BY 001	Beyoğlu	Taksim	Hristiyan	Ermeni	Pervititch
BY 002	Beyoğlu	Küçük Piyali Paşa	Müslüman	Türk	Pervititch
BY 003	Beyoğlu	Kasımpaşa Büyük Piyali Paşa	Müslüman	Türk	Pervititch
BY 004	Beyoğlu	Kasımpaşa Büyük Piyali Paşa	Müslüman	Türk	Pervititch
BY 005	Beyoğlu	Kasımpaşa Büyük Piyali Paşa	Müslüman	Türk	Pervititch
BY 006	Beyoğlu	Kasımpaşa Kulaksız-Zincirli	Müslüman	Türk	Pervititch
BY 007	Beyoğlu	Kasımpaşa Atlama-Tache	Müslüman	Türk	Pervititch
BY 008	Beyoğlu	Kasımpaşa Rampes- Damin Cami	Müslüman	Türk	Pervititch
BY 008	Beyoğlu	Tozkoporan	Müslüman	Türk	Pervititch

Çizelge 4. 1. BY01- BY 08 Mezarlık , Kod, İlçe, Mahalle, Din, Millet, Haritanın Kaynağı

HARİTANIN TARİHİ	HARİTANIN NUMARASI	HARİTA ÜZERİNDEKİ KONUM	
BY 001 Temmuz ,1925	12 Nolu Pafta	614 Nolu Ada	Gazhane Caddesi ve Pangaltı Caddesi Kesişiminde Karşısında Köstebek Sokağı Kuzeyinde Elmadağ Caddesi Mezarlık Arşivinde Uyuşan Tanım Yok BY 00
BY 002 Temmuz, 1926	16 Nolu Pafta	785 Nolu Ada	Tanımsız, doğusunda akarsu BY 00
BY 003 Haziran, 1926	17 Nolu Pafta	791 Nolu Ada	Zincirli Kuyu Caddesi , Cami Sokak ve Havuz Sokak Kesişiminde 149 Nolu Mezarlık Arşivi BY 00
BY 004 Haziran, 1926	17 Nolu Pafta	807 Nolu Ada	Güneyinde Kaftancı Sokak Kuzeyinde Ceviz Altı Sokak Batısında Mumhane Sokak Doğusunda Mektep Sokak Mezarlık Arşivinde Uyuşan Tanım Yok BY 00
BY 005 Haziran, 1926	17 Nolu Pafta	808 Nolu Ada	Güneyinde Kaftancı Sokak Kuzeyinde Ceviz Altı Sokak Batısında Mumhane Sokak Mezarlık Arşivinde Uyuşan Tanım Yok BY 00
BY 006 Mayıs, 1926	18 Nolu Pafta	831 Nolu Ada Kuzeyi	Batısında Yeni Çeşme Sokağı Doğusunda Emir Effendi Sokağı Güneyinde Kürkçü Sokağı,Üçgen Ada 152 Nolu Mezarlık Arşivi BY 00
BY 007 Mayıs, 1926	19 Nolu Pafta	847 Nolu Ada Kuzeyi	Güneyinde Kabristan Sokağı, Batısında Hasköy Caddesi Güney yönünde Liman Atölyeler 151 Nolu Mezarlık Arşivi BY 00
BY 008 Mart, 1926	21 Nolu Pafta	695 Nolu Ada Güneyi, Çeşitli Adalarla Çevrili ve Kendi İçinde Yollarla Bölünmüş	Ortasında Tozkoporan Yokuşu Kuzeyinde Kabristan Yokuşu Güneyinde Mahmut Ağa Sokak 140 Nolu Mezarlık Arşivi BY 00
BY 008 Mart, 1926	22 Nolu Pafta	695 Nolu Ada Güneyi, Çeşitli Adalarla Çevrili ve Kendi İçinde Yollarla Bölünmüş	Ortasında Tozkoporan Yokuşu Kuzeyinde Kabristan Yokuşu Güneyinde Mahmut Ağa Sokak 140 Nolu Mezarlık Arşivi BY 00

Çizelge 4. 2. BY01- BY 08 Mezarlık , Haritanın Tarihi, Harita Numarası, Harita Üzerindeki Konum

MEZARLIĞIN TANIMI	ALAN	ÇEVRE	MEVCUT DURUM
BY 001 (Surp Agop, Belediye- Vakıf)	10.400 m2	459m	Hayat Otel ve Divan Otel
BY 002	435m2	85m	Yerinde Konut Yapıları Mevcut
BY 003 Büyük Ali Paşa Cami Haziresi	2.700m2	240m	Mezarlık Olarak Korunmakta Büyük Ali Paşa Camisi Haziresi
BY 004	Tekil	Tekil	Yerinde Konutlar ve Bahçeleri
BY 005	Tekil	Tekil	Yerinde Konutlar ve Bahçeleri
BY 006 Üçgen ve Kavşak Köşesinde	1.100m2	151m	Korunmakta ve Duvarla Çevrili
BY 007	124.000m2	1727m	Korunmakta ve Duvarla Çevrili
BY 008 Kendi İçinde Yollarla Bölünmüş	59.000m2	1121m	Yerinde Kasımpaşa Stadyumu
BY 008 Kendi İçinde Yollarla Bölünmüş	59.000m2	1121m	Yerinde Kasımpaşa Stadyumu

Çizelge 4. 3. BY01-BY08 Mezarlık , Alan Çevre, Mevcut Durum

BY 009	Beyoğlu	Kasımpaşa	Müslüman	Türk	Pervititch
BY 010	Beyoğlu	Ayazpaşa, Kabataş	Hristiyan	Belirtilmemiş	Pervititch
BY 010	Beyoğlu	Beyoğlu, Taksim, Gümüşsuyu	Hristiyan	Belirtilmemiş	Pervititch
BY 011	Beyoğlu	Tchkour, Bostan, Tophane	Müslüman	Türk	Pervititch
BY 012	Beyoğlu	Metro Han- Kumbaracak	Müslüman	Türk	Pervititch
ŞİŞ 001	Şişli	Feriköy-	Protestan, Hristiyan	Belirtilmemiş	Pervititch
ŞİŞ 001	Şişli	Feriköy	Protestan, Hristiyan	Belirtilmemiş	Pervititch
ŞİŞ 002	Şişli	Feriköy-	Latin, Hristiyan	Belirtilmemiş	Pervititch
ŞİŞ 002	Şişli	Feriköy	Latin, Hristiyan	Belirtilmemiş	Pervititch
ŞİŞ 002	Şişli	Feriköy	Latin, Hristiyan	Belirtilmemiş	Pervititch

Çizelge 4. 4. BY01-BY08, İlçe, Mahalle, Din Millet ve Harita

BY 009	Şubat, 1926	23 Nolu Pafta(burada iki tane daha var)	755 Nolu Ada Kuzeyi
BY 010	Eylül, 1926	30 Nolu Pafta	928 Nolu Ada
BY 010	1944	30 Nolu Pafta	1529, 1530, 1531 Nolu Adalar
BY 011	Ocak,1927	34 Nolu Pafta	1047 Nolu Ada
BY 012	Ağustos 1923	50 Nolu Pafta	1294 Nolu Ada
ŞİŞ 001	Mart, 1925	3 Nolu Pafta	278 Nolu Adanın Güneyi
ŞİŞ 001	Ocak, 1925	8 Nolu Pafta	282 Nolu Ada
ŞİŞ 002	Mart, 1925	3 Nolu Pafta	281 Nolu Adanın Güneyi
ŞİŞ 002	Mayıs,1925	6 Nolu Pafta	283 Nolu Ada
ŞİŞ 002	Ocak, 1925	8 Nolu Pafta	283 Nolu Ada

Çizelge 4. 5. BY009-BY012, ŞİŞ 001-ŞİŞ002, Harita Tarihi, Pafta Numarası, Yapıadası

BY 009	7.800m2	567 m	Yerinde Halka Açık Park
BY 010 Ayaspaşa Mezarlığı (Belediye-Vakıf) 1930 'da tamamen mezarlık	46.000m2	850m	Yerinde Akm, Konutlar ve Otopark
BY 010 Ayaspaşa Mezarlığı (Belediye-Vakıf) 1934 de Ada Sınırlarında Yapılaşmalar Başlamış	46.000m2	850m	Yerinde Akm, Konutlar ve Otopark
BY 01 Çevresi Konutlarla Çevrili İç Bahçe Şeklinde	2.270 m2	191 m	Yerinde Tc. İş Kurumu Gen. Müd.
BY 012 Terkedilmiş Tekke, Dervişler, Semazenler	8500m2	380m	Galata Mevlevihane Müzesi ve Ticari Yapı
ŞİŞ 001	12.000m2	460m	Korunmuş Vaziyette
ŞİŞ 001	12.000m2	460m	Korunmuş Vaziyette
ŞİŞ 002	30.000m2	703m	Korunmuş Vaziyette
ŞİŞ 002	30.000m2	703m	Korunmuş Vaziyette
ŞİŞ 002	30.000m2	703m	Korunmuş Vaziyette

Çizelge 4. 6. BY009- BY012, ŞİŞ 001- ŞİŞ 002 , Metrekare, Alan ve Mevcut Durum

ŞİŞ 003	Şişli	Feriköy, Ayazma	Müslüman	Türk	Pervititch
ŞİŞ 004	Şişli	Tatavla, Tepe	Hristiyan	Rum	Pervititch
ŞİŞ 005 (BY 001)	Şişli- Beyoğlu	Pangaltı, Dolapdere Sinemköy	Hristiyan	Ermeni	Pervititch
ŞİŞ 006	Şişli	Büyük Dere Caddesi Cevahir	Hristiyan	Ermeni	Pervititch
ŞİŞ 007	Şişli	Büyük Dere Caddesi Cevahir	Hristiyan, Katolik	Ermeni	Pervititch
ŞİŞ 008	Şişli	Büyük Dere Caddesi Cevahir	Hristiyan, Ortodoks	Rum	Pervititch
ŞİŞ 009	Şişli	Büyük Dere Caddesi Cevahir	Yahudi	Yahudi	Pervititch
BŞ 001	Beşiktaş	Abbasağa	Müslüman	Türk	Pervititch
BŞ 002	Beşiktaş	Abbasağa	Hristiyan	Ermeni	Pervititch
BŞ 003	Beşiktaş	Maçka	Müslüman	Türk	Pervititch

Çizelge 4. 7. ŞİŞ 003- ŞİŞ 009, BŞ 001- BŞ003, İlçe, Mahalle, Din, Millet ve Harita

ŞİŞ 003	Aralık, 1925	9 Nolu Pafta	352,353,354 Nolu Adaların Güneyi
ŞİŞ 004	Nisan, 1925	10 Nolu Pafta	362 Nolu Ada Batısı
ŞİŞ 005 (BY 001)	Ağustos, 1925	11 Nolu Pafta	535,536,549 Nolu Ada Doğusu
ŞİŞ 006	1924-1925	Anahtar Pafta	1 Nolu Bölgenin Kuzey Doğusu
ŞİŞ 007	1924-1925	Anahtar Pafta	1 Nolu Bölgenin Kuzey Doğusu
ŞİŞ 008	1924-1925	Anahtar Pafta	1 Nolu Bölgenin Kuzey Doğusu
ŞİŞ 009	1924-1925	Anahtar Pafta	1 Nolu Bölgenin Kuzey Doğusu
BŞ 001	19 Mart 1922	6 Nolu Pafta	60 Nolu Adanın Batısında Kalan Alan
BŞ 002	19 Mart 1922	8 Nolu Pafta	93 Nolu Ada
BŞ 003	3 Mayıs 1923	12 Nolu Pafta	147 Nolu Adanın Güneyinde Kalan Alan

Çizelge 4. 8. ŞİŞ 003-ŞİŞ 009, BŞ 001- BŞ 003, Pafta No ve Yapı adası No

ŞİŞ 003	264.000m2	2400m	Korunmuş Vaziyette
ŞİŞ 004	15.000m2	500m	Korunmuş Vaziyette
ŞİŞ 005 (Surp Agop, Belediye- Vakıf) (BY 001)	45.000 m2	1127m	Yerinde Konut ve Ticaret Yapıları
ŞİŞ 006	31.000 m2	812m	Korunmuş Durumda
ŞİŞ 007	33.000 m2	830m	Korunmuş Durumda
ŞİŞ 008	28.000 m2	714m	Korunmuş Durumda
ŞİŞ 009	6.800 m2	383m	Korunmuş Durumda
BŞ 001 Doğu Cephesini Veli Bey ve Fevzi Bey Sokakları Kesiyor Selamlık Sokağı (Abbasağa, Belediye- Vakıf) 132 Nolu Mezarlık Arşivi Batısında Yeni Mahalle Caddesi Güneyinde Hasan Paşa Caddesi Doğusunda Yıldız Sokağı	17.900 m2	615m	Halka Açık Parka Dönüştürülmüş
Batı Cephesinde Çeşme Sokağı, Bakkal Sokağı Kasap Sokağı ve Halatçı BŞ 002 Sokağı dik açıyla birleşiyor. Doğusunda Yeni Mahalle Caddesi neyinde Kuyuluğu Sokağı Mezarlık Sokağı Batısında Şerbetçihane Sokağı	2.700 m2	230m	Yerinde 4-5 Katlı Konutlar Mevcut
Güneyinde Yeni Mezarlık Önü Sokağı Seuyudlu Sokağı, Bostan Sokağı 137 Nolu Mezarlık Arşivi BŞ 003	12.100 m2	484 m	Yerinde Rezidans Yapısı Mevcut

Çizelge 4. 9. ŞİŞ 003-ŞİŞ 009, BŞ 001-BŞ 003, Metrekare, Alan ve Mevcut Durum

KAD 001	Kadıköy	Mısırlıoğlu, Kuş Dili	Müslüman	Belirtilmemiş	Pervititch
KAD 002	Kadıköy	Haydarpaşa, Yel Değirmeni	Müslüman	Belirtilmemiş	Pervititch
KAD 003	Kadıköy	Haydarpaşa, Acıbadem Gazhane	Müslüman	Belirtilmemiş	Pervititch
ORT 001	Ortaköy	Yıldız Parkı Doğusu	Yahudi	Yahudi	Pervititch
ORT 002	Ortaköy	Yıldız Parkı Doğusu	Hristiyan	Ermeni	Pervititch
ORT 003	Ortaköy	Dereboyu	Hristiyan	Rum	Pervititch

Çizelge 4. 10.KAD 001- KAD 003, ORT 001- ORT 003, İlçe, Mahalle, Din, Millet, Harita

KAD 001	Mart 1939	11 Nolu pafta	253 Nolu Ada
KAD 002	1937	14 Nolu Pafta	226 Nolu Ada
KAD 003	1930	2 Nolu Anahtar Pafta	49 Nolu Bölgenin Doğusu
ORT 001	1927	2 Nolu Pafta	63 Nolu Ada
ORT 002	1927	2 Nolu Pafta	63 Nolu Adanın Batısı
ORT 003	Haziran, 1927	Anahtar Pafta	63 Nolu Adanın Kuzey Doğusu

Çizelge 4. 11. KAD 003- KAD 003, ORT 001- ORT 003, Pafta No, Yapı Adası

KAD 001	7.400 m2	378 m	Duvarları Yıkık ama Korunuyor
KAD 002	7.030 m2	845 m	Mezarlıkların Bir Kısmı Kayıp ama korunuyor.
KAD 003	565.000m2	3850 m	İçinden yollar geçen ve yapıyla yenilen kısımları var, kalanı korunmuş
ORT 001	18.000m2	564 m	Batı ve Kuzey ucu Büyük bir oranda seyrek binalarla ve parklarla yenmiş durumda kalanı korunmuş
ORT 002	9.700m2	400m	Korunmuş Vaziyette
ORT 003	2.500 m2	190m	Korunmuş Vaziyette

Çizelge 4. 12. KAD 001- KAD 003, ORT 001- ORT 003, Metrekare, Alan ve Mevcut Durum

KOD	İLÇE	MAHALLE	DİN	MİLLET	HARİTANIN KAYNAĞI
ÜSK 001	Üsküdar	İhsaniye Mahallesi	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 001	Üsküdar	Selimiye Duvar Dibi	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 001	Üsküdar	Belediye-Paşa Kapısı Tavaşi Hasan Ağa Mahallesi	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 002	Üsküdar	Selimiye Duvar Dibi	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 002	Üsküdar	Nuh Kuyusu	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 002	Üsküdar	Belediye-Paşa Kapısı Tavaşi Hasan Ağa Mahallesi	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 003	Üsküdar	Selimiye Duvar Dibi	Müslüman	Türk	Pervititch

Çizelge 4. 13. ÜSK 001- ÜSK 003, İlçe, Mahalle, Din, Millet, Haritanın Kaynağı

	HARİTANIN TARİHİ	HARİTANIN NUMARASI	HARİTA ÜZERİNDEKİ KONUM
ÜSK 001	Mart, 1932	52 Nolu Pafta	528 Nolu Ada
ÜSK 001	Aralık 1930	53 Nolu Pafta	445 Nolu Ada(Yapım Yılı Değişince Ada No Değiş
ÜSK 001	Temmuz 1931	57 Nolu Pafta	528 Nolu Ada
ÜSK 002	Aralık 1930	53 Nolu Pafta	445 ile 447 Nolu Ada Arası
ÜSK 002	1935	54 Nolu Pafta	447 Nolu Ada Batısı
ÜSK 002	Temmuz 1931	57 Nolu Pafta	527 Nolu Ada
ÜSK 003	Aralık 1930	53 Nolu Pafta	447 Nolu Ada

Çizelge 4. 14. ÜSK 001- ÜSK 003, Harita No, Harita No, Yapı adası

MEZARLIĞIN TANIMI	ALAN	ÇEVRE	MEVCUT DURUM
ÜSK 001	50.000m2	1061m	Parçalarından Biri, Korunmuş
ÜSK 001	50.000m2	1061m	Karacaahmet Mez. Yollarla Bölünmüş Parçalarından Biri, Korunmuş
ÜSK 001	50.000m2	1061m	Karacaahmet Mez. Yollarla Bölünmüş Parçalarından Biri, Korunmuş
ÜSK 002	27.000 m2 50.000m2	900m	Karacaahmet Mez. Yollarla Bölünmüş Parçalarından Biri, Korunmuş
ÜSK 002	27.000 m2	900m	Karacaahmet Mez. Yollarla Bölünmüş Parçalarından Biri, Korunmuş
ÜSK 002	27.000 m2	900m	Karacaahmet Mez. Yollarla Bölünmüş Parçalarından Biri, Korunmuş
ÜSK 003 Karacaahmet Mezarlığının Bölünmüş Parçalarından	29.400m2	876m	Güney Köşesinde Küçük Bir Yapılaşma V Korunmuş Durumda

Çizelge 4. 15. ÜSK 001- 003, Alan, Çevre, Mevcut Durum

ÜSK 003	Üsküdar	Nuh Kuyusu	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 003	Üsküdar	Belediye-Paşa Kapısı Tavaşi Hasan Ağa Mahallesi	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 004	Üsküdar	İhsaniye Mahallesi	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 004	Üsküdar	Selimiye Duvar Dibi	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 005	Üsküdar	Belediye-Paşa Kapısı Tavaşi Hasan Ağa	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 006	Üsküdar	Belediye-Paşa Kapısı Tavaşi Hasan Ağa	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 007	Üsküdar	Belediye-Paşa Kapısı Tavaşi Hasan Ağa	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 008	Üsküdar	Belediye-Paşa Kapısı Tavaşi Hasan Ağa	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 009	Üsküdar	Belediye-Paşa Kapısı Tavaşi Hasan Ağa	Müslüman	Türk	Pervititch

Çizelge 4. 16. ÜSK 003- ÜSK 009, İlçe, Mahalle, Din, Millet, Harita

ÜSK 003	1935	54 Nolu Pafta	447 Nolu Ada
ÜSK 003	Temmuz 1931	57 Nolu Pafta	447 Nolu Ada
ÜSK 004	Mart, 1932	52 Nolu Pafta	430 Nolu Ada
ÜSK 004	Aralık 1930	53 Nolu Pafta	431 Nolu Ada Kuzeyi
ÜSK 005	Temmuz 1931	57 Nolu Pafta	529 Nolu Ada
ÜSK 006	Temmuz 1931	57 Nolu Pafta	526 Nolu Ada
ÜSK 007	Temmuz 1931	57 Nolu Pafta	526 Nolu Ada Kuzey Batısı
ÜSK 008	Temmuz 1931	57 Nolu Pafta	526 Nolu Ada Kuzeyi
ÜSK 009	Temmuz 1931	57 Nolu Pafta	527 Nolu Ada Batısı

Çizelge 4. 17. ÜSK 003- ÜSK 009, Harita Tarihi, Harita No, Yapı adası No

ÜSK 003 Karacaahmet Mezarlığının Bölünmüş Parçalarından	29.400m2	876m	Güney Köşesinde Küçük Bir Yapılaşma Var Korunmuş Durumda
ÜSK 003 Karacaahmet Mezarlığının Bölünmüş Parçalarından	29.400m2	876m	Güney Köşesinde Küçük Bir Yapılaşma Var Korunmuş Durumda
ÜSK 004 Karacaahmet Mezarlığının Bölünmüş Parçalarından	6.700 m2	566m	Korunmuş Durumda
ÜSK 004 Karacaahmet Mezarlığının Bölünmüş Parçalarından	6.700 m2	566m	Korunmuş Durumda
ÜSK 005 Karacaahmet Mezarlığının Bölünmüş Parçalarından	1531 m2	158 m	Korunmuş/ Yolların Arasında Kalmış
ÜSK 006 Karacaahmet Mezarlığının Bölünmüş Parçalarından	2750 m2	220m2	Korunmuş/ Yolların Arasında Kalmış
ÜSK 007 Karacaahmet Mezarlığı Kuzey Ucu	25 m2	20m	Korunmuş/ Yolların Arasında Kalmış
ÜSK 008 Karacaahmet Mezarlığı Kuzey Ucu	20 m2	18m	Korunmuş Durumda
ÜSK 009 Karacaahmet Mezarlığı Kuzey Ucu	70m2	38m	Korunmuş Durumda

Çizelge 4. 18. ÜSK 003- ÜSK 009, Alan, Metrekare ve Mevcut Durum

ÜSK 010	Üsküdar	Belediye-Paşa Kapısı Tavaşı Hasan Ağa	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 011	Üsküdar	Belediye-Paşa Kapısı Tavaşı Hasan Ağa	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 012	Üsküdar	Belediye-Paşa Kapısı Tavaşı Hasan Ağa	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 013	Üsküdar	Belediye-Paşa Kapısı Tavaşı Hasan Ağa	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 014	Üsküdar	Selimiye Duvar Dibi	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 015	Üsküdar	Selimiye Duvar Dibi	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 016	Üsküdar	Nuh Kuyusu	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 017	Üsküdar	Nuh Kuyusu	Müslüman	Türk	Pervititch
ÜSK 018	Üsküdar	Bağlar Başı	Hristiyan	Ermeni	Pervititch

Çizelge 4. 19. ÜSK 010- ÜSK 018, İlçe, Mahalle, Din, Millet ve Harita

ÜSK 010	Temmuz 1931	57 Nolu Pafta	519 Nolu Ada Güneyi
ÜSK 011	Temmuz 1931	57 Nolu Pafta	519 Nolu Ada Kuzeyi
ÜSK 012	Temmuz 1931	57 Nolu Pafta	517 Nolu Ada
ÜSK 013	Temmuz 1931	57 Nolu Pafta	517-518 Kuzeyi
ÜSK 014	Aralık 1930	53 Nolu Pafta	444 Nolu Ada
ÜSK 015	Aralık 1930	53 Nolu Pafta	446 Nolu Ada
ÜSK 016	1935	54 Nolu Pafta	446 Güney Batı Komşusu
ÜSK 017	1935	54 Nolu Pafta	446 Güney Doğu Komşusu
ÜSK 018	Eylül 1930	75 Nolu Pafta	797 Nolu Ada

Çizelge 4. 20. ÜSK 010- ÜSK 018, Pafta No, Yapı Adası No

ÜSK 010 Kalıntı, Tekredilmiş Mezarlık	1300m2	120m	Korunmuş (Terkedilmiş)
ÜSK 011 Cami Haziresi (İnadiye Cami)	200m2	80m	Korunmuş Durumda
ÜSK 012 Kalıntı Mezarlık	450m2	90m	Terkedilmiş Durumda, Atıl
ÜSK 013 Duvarlarla Çevrilmiş Mezarlık	300m2	85m	Korunmuş Mezarlık, Yollarla Bölünmüş
ÜSK 014 Karaca Ahmetin Güney Büyük Parçalarından	2750 m2	250 +m	Korunmuş Mezarlık, Yollarla Bölünmüş
ÜSK 015 Karaca Ahmetin Güney Büyük Parçalarından	30000 +m2	900+ m	Korunmuş Mezarlık, Yollarla Bölünmüş
ÜSK 016 Karaca Ahmetin Güney Orta Parçalarından	2500+ m2	250 +m	Korunmuş Mezarlık, Yollarla Bölünmüş
ÜSK 017 Karaca Ahmetin Güney Orta Parçalarından	2200+m2	250 +m	Korunmuş Mezarlık, Yollarla Bölünmüş
ÜSK 018	31.000m2	910 m	Güney Doğu Ucu Hariç Büyük Oranda

Çizelge 4. 21. ÜSK 010- ÜSK 017, Alan, Çevre, Mevcut Durum

TYA 001	Tarihi Yarım Ada	Ayakapı Gül Cami Cibali	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 002	Tarihi Yarım Ada	Fener	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 003	Tarihi Yarım Ada	Balat Fetiye Kesme Kaya	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 03.1					Pervititch
TY 004	Tarihi Yarım Ada	Ayvan Saray	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 005	Tarihi Yarım Ada	Ayvan Saray	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 006	Tarihi Yarım Ada	Ayvan Saray	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 007	Tarihi Yarım Ada	Eğri Kapı Tekfur Sarayı	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 008	Tarihi Yarım Ada	Eğri Kapı Tekfur Sarayı	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 009	Tarihi Yarım Ada	Eğri Kapı Tekfur Sarayı	Müslüman	Türk	Pervititch

Çizelge 4. 22. TYA 001- TYA 009, İlçe, Mahalle, Din, Millet, Harita

TYA 001	Ekim 1928	21 Nolu Pafta	154 Nolu Ada
TY 002	Nisan 1929	25 Nolu Pafta	247 Nolu Ada
TY 003	Haziran 1929	26 Nolu Pafta	294 Nolu Ada
TY 03.1	Haziran 1929	26 Nolu Pafta	297 Nolu Ada Kuzeyi
TY 004	Ekim 1929	29 Nolu Pafta	439 Nolu Ada Batısı Sur Yanı
TY 005	Ekim 1929	29 Nolu Pafta	449 Nolu Ada Surun Kuzey Doğusunun Kuz
TY 006	Ekim 1929	29 Nolu Pafta	451 Nolu Ada Kuzey Batıs (Türbe)
TY 007	Eylül 1928	30 Nolu Pafta	456 Nolu Ada Turbe Ciemetiere Musluman
TY 008	Eylül 1928	30 Nolu Pafta	457 Nolu Ada Turbe Ciemetiere Musluman
TY 009	Eylül 1928	30 Nolu Pafta	468 Ruine- Tekil 467 Sinagog

Çizelge 4. 23. TY 001- TY 009, Harita Tarihi, Harita No ve Yapı Adası

TYA 001	Cami Haziresi	55 m2		Korunmuş Durumda
TY 002	Tevghi Cafer Cami Kalıntıları Haziresi	80m2		Korunmuş Durumda
TY 003	Mehmet Ağa Cami Haziresi	450 m2		Korunmuş Durumda
TY 03.1	Rahman Cami Haziresi	120m2		Korunmuş Durumda
TY 004	Ciemetrie Musluman Ex Porte Sur Yanı Üçgen Şeklinde	1500m2		Korunmuş Durumda
TY 005	Ciemetrie Musluman	2.300 m2		Yeşil Alana Dönüşmüş Durumda Bir Kısmı Yol
TY 006	Ciemetrie Musluman ve İçinde Türbe	2.100m2		Yeşil Alana Dönüşmüş Durumda Bir Kısmı Yol
TY 007	Ciemetrie Musluman ve İçinde Türbe	5.200 m2		Yarısı Mezarlık Yarısı Yeşil Alan
TY 008	Tekil Mezarlık	Tekil		Yerinde Yapı
TY 009	Tekil Mezarlık	Tekil		Harabe Durumda (Sinagog Kalıntısı)
	Tekil Mezarlık	Tekil		Harabe Durumda (Sinagog Kalıntısı)

Çizelge 4. 24. TY 001- TY 009, Alan ve Mevcut Durum

TY 010	Tarihi Yarım Ada	Eğri Kapı Tekfur Sarayı	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 011	Tarihi Yarım Ada	Eğri Kapı Tekfur Sarayı	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 012	Tarihi Yarım Ada	Eğri Kapı Tekfur Sarayı	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 013	Tarihi Yarım Ada	Edirne Kapı	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 014	Tarihi Yarım Ada	Edirne Kapı	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 015	Tarihi Yarım Ada	Edirne Kapı	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 016	Tarihi Yarım Ada	Çarşamba-Karagümrük	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 017	Tarihi Yarım Ada	Çarşamba-Karagümrük	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 018	Tarihi Yarım Ada	Sultan Selim	Müslüman	Türk	Pervititch

Çizelge 4. 25. TY 010- TY 018, İlçe, Mahalle, Din, Millet ve Harita

TY 010	Eylül 1928	30 Nolu Pafta	470 (Turbe ve Terrain Dominant La Rue)
TY 011	Eylül 1928	30 Nolu Pafta	470 (Turbe ve Terrain Dominant La Rue)
TY 012	Eylül 1928	30 Nolu Pafta	497 (Ex. Mezarlık)
TY 013	Temmuz 1929	31 Nolu Pafta	541 Eglise Byzant Mon.tis Horas Üç Adet Tekil
TY 014	Temmuz 1929	31 Nolu Pafta	541 Eglise Byzant Mon.tis Horas Üç Adet Tekil
TY 015	Temmuz 1929	31 Nolu Pafta	512-513 Arası Tekil
TY 016	Ağustos 1929	32 Nolu Pafta	294 Nolu Ada (Mehmet Ağa Camisi)
TY 017	Ağustos 1929	32 Nolu Pafta	595 Nolu Ada Kuzey Kısmı (Medrese- Atik Ali Paşa Ca
TY 018	Eylül 1929	33 Nolu Pafta	674 Nolu Ada

Çizelge 4. 26. TY 010- TY 018, Pafta No, Yapı Adası No

TY 010	İki Tane Tekil	İki Tane Tekil		Yerinde Türbe	
TY 011	İki Tane Tekil	İki Tane Tekil		Yerinde Türbe	
TY 012	Ex Mezarlık	Tahmini 415 m2		Yapılaşma + Harabe	
TY 013	Eglise Byzant Montis Horas	Tekil		Kariye Müzesi	Yerinde Park
TY 014	Eglise Byzant Montis Horas	Tekil		Kariye Müzesi	Yerinde Park
TY 015		Tekil		Yerinde Apartman	
TY 016	Mehmet Ağa Camisi- Hazire	200m2		Korunuyor	
TY 017	Medrese (Zincirli Kuyu Hamamı Yanı)	100m2		Korunuyor	
TY 018	Sultan Selim Camisi Haziresi	4500m2		Korunuyor ama mezarlık yok	

Çizelge 4. 27. TY 010, TY 018, Mezarlık Tanımı, Alan ve Mevcut Durum

TY 019	Tarihi Yarım Ada	Sultan Selim	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 020	Tarihi Yarım Ada	Sultan Selim	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 021	Tarihi Yarım Ada	Sultan Selim	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 022	Tarihi Yarım Ada	Sultan Selim	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 023	Tarihi Yarım Ada	Sultan Selim	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 024	Tarihi Yarım Ada	Sultan Selim	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 025	Tarihi Yarım Ada	Sultan Selim	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 026	Tarihi Yarım Ada	Sultan Selim	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 027	Tarihi Yarım Ada	Çarşamba	Müslüman	Türk	Pervititch

Çizelge 4. 28. TY 019- TY 027, İlçe, Mahalle, Din, Irk ve Harita

TY 019	Eylül 1929	33 Nolu Pafta	246 Nolu Ada
TY 020	Eylül 1929	33 Nolu Pafta	667(sağdaki 667) Nolu Ada Güney Doğusu
TY 021	Eylül 1929	33 Nolu Pafta	247 Nolu Ada
TY 022	Eylül 1929	33 Nolu Pafta	667(sağdaki 667) Nolu Ada Güney Batıs
TY 023	Eylül 1929	33 Nolu Pafta	676 Nolu Ada Güneyi
TY 024	Eylül 1929	33 Nolu Pafta	221 Nolu Ada
TY 025	Eylül 1929	33 Nolu Pafta	673 Nolu Ada
TY 026	Eylül 1929	33 Nolu Pafta	659 Nolu Ada ve İsmail Ağa Camisi
TY 027	Mayıs 1933	34 Nolu Pafta	617 Nolu Ada

Çizelge 4. 29. TY 019- TY 027, Pafta No, Yapı Adası No

TY 019	MesleviHane	560m2		Yerinde Apartman
TY 020	Koburbeli Camisi Haziresi ve Ruin ler	Tekil		Yerinde Apartman
TY 021	Tevchi Cafer Camisi Ruin leri	Küçük		Korunuyor Cami Olarak
TY 022	----------			Yerinde Apartman
TY 023	Tekil Mezarlık Havuz Dibi	Tekil		Yerinde Sıra Apartmanlar
TY 024	Yunus Camisi Haziresi	40m2		Korunuyor
TY 025	Tekil, Adanın Merkezi	Tekil		Üzerinde Park (çarşamba çukur bostan)
TY 026	İsmail Ağa Camisi Ex Mezarlık ve 659'un Üstü	Tekil		Yerinde Apartman
TY 027	Küçük Toplu Mezarlık	480m2		Korunuyor

Çizelge 4. 30. TY 019-TY027, Mezarlık Tanımı, Alan ve Mevcut Durum

TY 028	Tarihi Yarım Ada	Çarşamba	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 029	Tarihi Yarım Ada	Çarşamba	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 030	Tarihi Yarım Ada	Çarşamba	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 031	Tarihi Yarım Ada	Çarşamba	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 032	Tarihi Yarım Ada	Vefa	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 033	Tarihi Yarım Ada	Vefa	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 034	Tarihi Yarım Ada	Fatih	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 035	Tarihi Yarım Ada	Fatih	Müslüman	Türk	Pervititch

Çizelge 4. 31. TY 028- TY 035, İlçe, Mahalle, Din, Millet, Harita

TY 028	Mayıs 1933	34 Nolu Pafta	626 Nolu Ada Nişanca Camisi Haziresi 617 Nolu Ada ile Yol Bölmüşe Benziyor
TY 029	Mayıs 1933	34 Nolu Pafta	618 Nolu Ada
TY 030	Mayıs 1933	34 Nolu Pafta	632 Nolu Ada
TY 031	Mayıs 1933	34 Nolu Pafta	645 Nolu Ada
TY 032	1934	42 Nolu Pafta	29 Nolu Ada
TY 033	1934	42 Nolu Pafta	31 Nolu Ada
TY 034	Mart 1933	36 Nolu Pafta	765 Nolu Ada
TY 035	Mart 1933	36 Nolu Pafta	40 Nolu Ada

Çizelge 4. 32. TY 028- TY 035, Harita Tarihi, Harita No, Yapı Adası No

TY 028	Hazire	685 m2		Korunuyor
TY 029	Küçük Toplu Mezarlık	96m2		Korunuyor ve Restore Aşamasında
TY 030	Kumrulu Mescidi Haziresi	265m2		Restorasyon Aşamasında
TY 031	Kovacı Dede Camisi Hazire	725m2		Korunuyor
TY 032	Ruines Vefa Cami, Minaret , Etc Muhtemelen Hazire	520m2		Korunuyor
TY 033	Non-Selvi Mezarlık	870m2		Korunuyor
TY 034	Kurşunlu Medresesi Hazire (FATİHİYE CAMİSİ)	450m2		Korunuyor ama Rekreasyon Alanı
TY 035	FATİHİYE CAMİSİ	4.300m2		Korunuyor

Çizelge 4. 33. TY 028- TY 035, Mezarlık Tanımı, Alan ve Mevcut Durum

TY 037.1	Tarihi Yarım Ada	Fatih	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 038	Tarihi Yarım Ada	Şehzade Başı	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 038	Tarihi Yarım Ada	Şehzade Başı	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 039	Tarihi Yarım Ada	Şehzade Başı	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 041	Tarihi Yarım Ada	Süleymaniye	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 042	Tarihi Yarım Ada	Süleymaniye	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 043	Tarihi Yarım Ada	Vefa	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 044	Tarihi Yarım Ada	Vefa	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 045	Tarihi Yarım Ada	Vefa	Müslüman	Türk	Pervititch

Çizelge 4. 34. TY 037.1- TY 045, İlçe, Mahalle, Din, Millet, Harita

TY 037.1	Mart 1933	36	692 Nolu Ada
TY 038	1934	38	68 Nolu Ada
TY 038	1934	38	74-75 Nolu Ada Arası
TY 039	1935	39	41 Nolu Ada Batısı
TY 041	1935	41	101 Nolu Ada Süleymaniye Cam
TY 042	1935	41	95 Nolu Ada Türbe Mezarlık
TY 043	1934	42	29 Nolu Ada
TY 044	1934	42	36 Nolu Ada Ahmet Paşa Medr
TY 045	1934	42	31 Nolu Ada

Çizelge 4. 35. TY 037.1- TY 045, Harita Yılı, Harita No, Yapı Adası

TY 037.1		730m2		Harabe
TY 038	Şehzade Cami Haziresi	1.300m2		Korunmakta ama Rekreasyon Alanı
TY 038	(Haritada Yarım Kalmakta)	1.300m2		Korunmakta Sekbanlar Şehitliği
TY 039	Örüç Gazi İsmail Camisi Hazire	350m2		Üzerinden Tamamen Yol Geçiyor
TY 041	Süleymaniye Cami Tekil Mezar	Tekil		Korunuyor
TY 042	Türbe Mezarlık	195m2		Korunuyor
TY 043	Ruines Yanı	Orta		
TY 044	Ahmet Paşa Medrese Hazire	225m2		Korunuyor
TY 045	Ruines Mezarlık	Orta		

Çizelge 4. 36. TY 037.1- TY 045, Mezarlık Alanı ve Mevcut Durum

TY 046	Tarihi Yarım Ada	Fatih Kızıltaşı Horhor	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 047	Tarihi Yarım Ada	Fatih Kızıltaşı Horhor	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 048	Tarihi Yarım Ada	Fatih Kızıltaşı Horhor	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 049	Tarihi Yarım Ada	Aksaray	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 050	Tarihi Yarım Ada	Aksaray Kemal Paşa	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 051	Tarihi Yarım Ada	Vezneciler	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 052	Tarihi Yarım Ada	Vezneciler	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 053	Tarihi Yarım Ada	Aksaray Kemal Paşa	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 054	Tarihi Yarım Ada	Aksaray Kemal Paşa	Müslüman	Türk	Pervititch

Çizelge 4. 37. TY 046- TY 054, İlçe, Mahalle, Din, Millet, Harita

TY 046	1934	44	23 Nolu Ada
TY 047	1934	44	1 Nolu Ada
TY 048	1934	44	15 Nolu Ada
TY 049	1934	45	42 Nolu Ada Doğusu 49 Nolu Ada Doğusu
TY 050	1935	46	74 Nolu Ada Kuzey Batısı
TY 051	1935	48	82 Nolu Ada
TY 052	1935	48	88 Nolu Ada
TY 053	1936	52	146 Nolu Adanın Güney Batısı
TY 054	1936	53	184 Nolu Ada

Çizelge 4. 38. TY 0045- TY 0054, Harita No ve Yapı Adası No

TY 046	Darül Hadis Bekir Ağa Medresesi Yanı	490m2		Yok Olmuş ama Restorasyon Aşamasında	
TY 047	Mimar Niyazi Camisi Hazire	300m2		Üzerinden Tamamen Yol Geçiyor	
TY 048	Eski Saraçhane Medresesi Mezarlık	85m2		Korunuyor	
~~TY 049~~	~~Örüç Gazi İsmayil Ağa Camisi Haziresi~~	~~Küçük~~			
	Bostan İçi Mezarlık	50m2		Üzerinde Yapılaşma Var	
TY 050	Toplu Mezarlık	640m2		Mezarlığa Dönüşmüş Durumda	
TY 051	Kalender Medresesi Hazire	Tekil		Rekreasyon Alanı	
TY 052	Ruine	240m2		Üstü Otopark	
TY 053	Laleli Camisi Türbesi Haziresi	60m2		Korunuyor	
TY 054	Oruç Gazi İsmail Aga Camisi	350m2		Üzerinden Tamamen Yol Geçiyor	

Çizelge 4. 39. TY 046- TY 054, Alan ve Mevcut Durum

TY 055	Tarihi Yarım Ada	Aksaray Kemal Paşa	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 056	Tarihi Yarım Ada	Aksaray Kemal Paşa	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 057	Tarihi Yarım Ada	Cerrah Paşa	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 058	Tarihi Yarım Ada	Cerrah Paşa	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 059	Tarihi Yarım Ada	Gedik Paşa Kumkapı	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 059.1	Tarihi Yarım Ada	Gedik Paşa Kumkapı	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 060	Tarihi Yarım Ada	Gedik Paşa Ferhat	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 061	Tarihi Yarım Ada	Hoca Üçler Mehmed Paşa (Kadırga)	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 062	Tarihi Yarım Ada	Hoca Utchler Mehmed Paşa (Kadırga)	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 063	Tarihi Yarım Ada	Emin-Sinan- Kadırga	Müslüman	Türk	Pervititch

Çizelge 4. 40. TY 055- TY 063, İlçe, Mahalle, Din, Irk ve Harita

TY 055	1936	53	186 Nolu Ada
TY 056	1936	53	184 - 186 Nolu Adalar Arası
TY 057	1936	57	223 Nolu Ada
TY 058	1936	57	235 Nolu Adanın Kuzey Batısı
TY 059	1922	2	Divan Yolu Caddesi Üstü 23 Nolu Adanın Kuzeyi Yol Karşısı
	1922	2	Divan Yolu Caddesi Üstü 23 Nolu Adanın Kuzeyi Doğusu
TY 060	1923	3	35 Nolu Adanın Doğusu Yol Karşı
TY 061	1923	4	54 Nolu Ada
TY 062	1923	4	40 Nolu Adanın Güney Doğusu
TY 063	Temmuz 1923	5	59 Nolu Ada

Çizelge 4. 41. TY 055- TY 063, Harita No ve Yapı Adası No

TY 055	Valide Sultan Mezarlığı	830m2		Korunuyor
TY 056	Potager Arası Tekil Selvi	Tekil		Üzerinde Konut Var
TY 057	Cerrah Paşa Camisi Haziresi	55m2		Korunuyor
TY 058	Bostan İçinde Tekil Selvi	Tekil		Üzerinde İç Park Var
TY 059	Çorlulu Ali Paşa Medrese Haziresi	95m2		Korunuyor
	Sinan Paşa Türbesi Haziresi	230m2		Korunuyor
TY 060	Sultan Mahmut Türbesi Haziresi	185m2		Korunuyor
TY 061	Cami Haziresi	775 m2		Korunuyor
TY 062	Konak Girişi	535 m2 İçinde Tek		Üzerinde Yapı Var
TY 063	Emin- Sinan Camisi Haziresi	150m2		Kısmen Korunuyor Kısmen Üzerinde Yapı Var

Çizelge 4. 42. TY 056- TY 063, Mezarlık Tanımı, Alan ve Mevcut Durum Çizelgeu

TY 064	Tarihi Yarım Ada	Gedik Paşa Emin Sinan	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 065	Tarihi Yarım Ada	Gedik Paşa Kumkapı	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 066	Tarihi Yarım Ada	Gedik Paşa Kumkapı	Müslüman	Türk	Pervititch
TY 067	Tarihi Yarım Ada	Küçük Aya Sofya	Müslüman	Türk	Pervititch

Çizelge 4. 43. TY 064- TY 067, İlçe, Mahalle, Din, Millet ve Harita

TY 064	Temmuz 1923	6	79 Nolu Ada
TY 065	Temmuz 1923	7	95 Nolu Ada
TY 066	Temmuz 1923	7	90 Nolu Ada
TY 067	1922-1923	10	186 Nolu Ada

Çizelge 4. 44. TY 064 – TY 067, Harita Tarihi, Harita No ve Yapı Adası No

TY 064	Tchardi Ahmet cami Haziresi	180m2		Korunuyor Yok Olmak Üzere
TY 065	Saradj Ischak Cami Haziresi	225m2		Korunuyor
TY 066	İbrahim Paşa Cami Haziresi	190m2		Korunuyor
TY 067	Küçük Ayasofya Cami ve Medresesi	1350m2		Cami İçi Rekreasyon Alanı

Çizelge 4. 45. TY 064- TY 067, Mezarlık Alanı ve Mevcut Durum

KOD	İLÇE	MAHALLE	DİN	MİLLET	HARİTANIN KAYNAĞI
TY 071	Tarihi Yarım Ada		Müslüman	Türk	Pervititch
TY 072	Tarihi Yarım Ada		Müslüman	Türk	Pervititch
TY 073	Tarihi Yarım Ada		Müslüman	Türk	Pervititch
TY 074	Tarihi Yarım Ada		Müslüman	Türk	Pervititch
TY 075	Tarihi Yarım Ada		Müslüman	Türk	Pervititch
TY 076	Tarihi Yarım Ada		Müslüman	Türk	Pervititch
TY 077	Tarihi Yarım Ada		Müslüman	Türk	Pervititch

Çizelge 4. 46. TY 071- TY 077, İlçe, Mahalle, Din, Millet ve Harita Kaynağı

HARİTA ÜZERİNDEKİ KONUM		MEZARLIĞIN TANIMI	ALAN	ÇEVRE	MEVCUT DURUM
TY 071	452 Nolu Ada Güneyi	İsimsiz	2500m2	200m	Üzerinden Tamamen Yol Geçiyor
TY 072	449 Nolu Ada Güneyi	İsimsiz	2740 m2	250m	Üzerinden Tamamen Yol Geçiyor
TY 073	442 Nolu Ada Güneyi	Cami Haziresi			Korunuyor
TY 074	439 Nolu Ada Batısı	İsimsiz	1100 m2	190m	Korunuyor
TY 075	456 Nolu Ada	İsimsiz	4840m2	313m	Korunuyor
TY 076	481 Nolu Ada	İsimsiz	995m2	180m	Üzerinde Konutlar Var
TY 077	297 Nolu Ada Kuzeyi	Rahman Cami Haziresi	465 m2	130m	Korunuyor
TY 078	645 Nolu Ada	Kovacı Dede Cami Haziresi	765 m2	165m	Korunuyor
	674 Nolu Ada	Yavuz Sultan Selim Cami Haziresi	3865 m2	290m	Korunuyor

Çizelge 4. 47. TY 071- TY 078, Mezarlığın Tanımı, Alan, Çevre ve Mevcut Durum

4.2 Dönüşümün Kategorize Edilmesi ve Nicel Verilerin Toplanıp Oranlanması

Tez kapsamında İstanbul'da dönüşümü saptanan tarihi mezarlık alanları çok farklı çeşitte işlevsel dönüşüm geçirmiştir. Bu işlevsel dönüşümün örnekleri arasında kültür merkezleri, müzeler, alışveriş merkezleri, rezidanslar, apartmanlar, oteller, restoranlar, iş hanları, sanayi siteleri, stadyum, vakıf binaları, caddeler, sokaklar, kapalı spor birimleri, açık spor alanları, üniversiteler, liseler, ilkokullar, özel eğitim merkezleri, büyük parklar, otoparklar gibi birimler bulunmaktadır. Bu kadar farklı türlere ayrılan dönüşümleri belirli başlıklar altına yerleştirmeden dönüşümün karakteristiğini okumak zor olacaktır. Bu yüzden bu örneklerin fonksiyonlarına göre daha genel alt başlıklarda toplanması uygun görülmüştür. Bu başlıklar; barınma, ulaşım, sosyokültürel, rekreasyon, ticari, eğitim, sağlık ve idari olarak çeşitlerine ayrılmıştır. Konutlar, apartmanlar ve rezidanslar gibi örnekler barınma başlığı altına, otoyol, cadde, kavşak ve sokaklar gibi örnekler ulaşım başlığı altına, müze, kültür merkezi, restoran, stadyum gibi örnekler sosyokültürel başlığı altına, kamuya açık parklar ve yürüyüş-gezinti alanları rekreasyon başlığı altına, üniversite, lise, ilkokul ve vakıf-özel eğitim kurumları eğitim başlığı altına, alışveriş merkezleri, iş hanları, sanayi siteleri ticaret başlığı altına, hastane, dispanser, sağlık ocağı gibi örnekler sağlık başlığı altına, devlet kurumu olan yapılar idari başlık altına yerleştirilmiştir.

Dönüşüm türleri fonksiyonlarına göre alt başlıklar altında toplanırken bir yandan bu fonksiyonların finansmanı da göz önünde bulundurmanın dönüşümün karakteristiğini okumak adına daha yararlı olacağı düşünülmüştür. Bu yüzden dönüşümünün geçiren tarihi mezarlık alanlarının finansal kaynağının kamu eliyle mi yoksa özel girişim ile yapıldığı sayıma geçirilmiştir.

Dönüşümü kategorize edilen mezarlık alanlarının sayısal verileri ilk olarak ilçe özelinde toplanmaya başlanmıştır. Toplama işlemi yapılırken ilk olarak irdelenen ilçede ne miktarda tarihi mezarlık alanının korunduğu ne miktarda dönüşüme uğradığı hesaplanmıştır. Ardından dönüşen mezarlık alanlarının finansal kaynağının oranları ortaya konulmuştur. En son ve detaylı olarak ise bahsedilen dönüşüm türlerine göre toplamalar yapılmıştır. Elde edilen toplamalar sonucunda yüzdelik oranlar ve grafikler çıkartılarak dönüşümün okunması kolaylaştırılmıştır. Tüm ilçeler üzerinde hesaplamalar yapıldıktan sonra hepsi toplanarak İstanbul genelindeki vaziyet gözler önüne koyulmuştur.

BEYOĞLU İLÇESİ MEZARLIK DÖNÜŞÜM İSTATİSTİKLERİ:

Beyoğlu İlçesinde toplam 283.450 metrekare tarihi mezarlık alanı saptanmıştır. Bu mezarlık alanları toplamda 12 adet yapı adasına yayılmıştır. Bu alanların oran olarak %45'ine denk gelen 127.800 metrekaresi korunmuş, %55'ine denk gelen 155.650 metrekaresi ise mekânsal dönüşüme uğramıştır.

Mekânsal dönüşümün finansmanın %29'luk oranla 44.850 metrekaresine özel girişim, %71 oranla 110.800 metrekaresini kamu eli oluşturmuştur.

Dönüşümün türlerine bakıldığı zaman ise %51'lik oranla 79.500 metrekaresi sosyokültürel birimlere, %29'luk bir oranla 44.850 metrekaresi barınma birimlerine, %13'lük oranla 21.000 metrekaresi ulaşım birimlerine, %5'lik oranla 7.800 metrekaresi rekreasyon birimlerine, %2'lik oranla 2.500 metrekaresi idari birimlere dönüşmüştür.

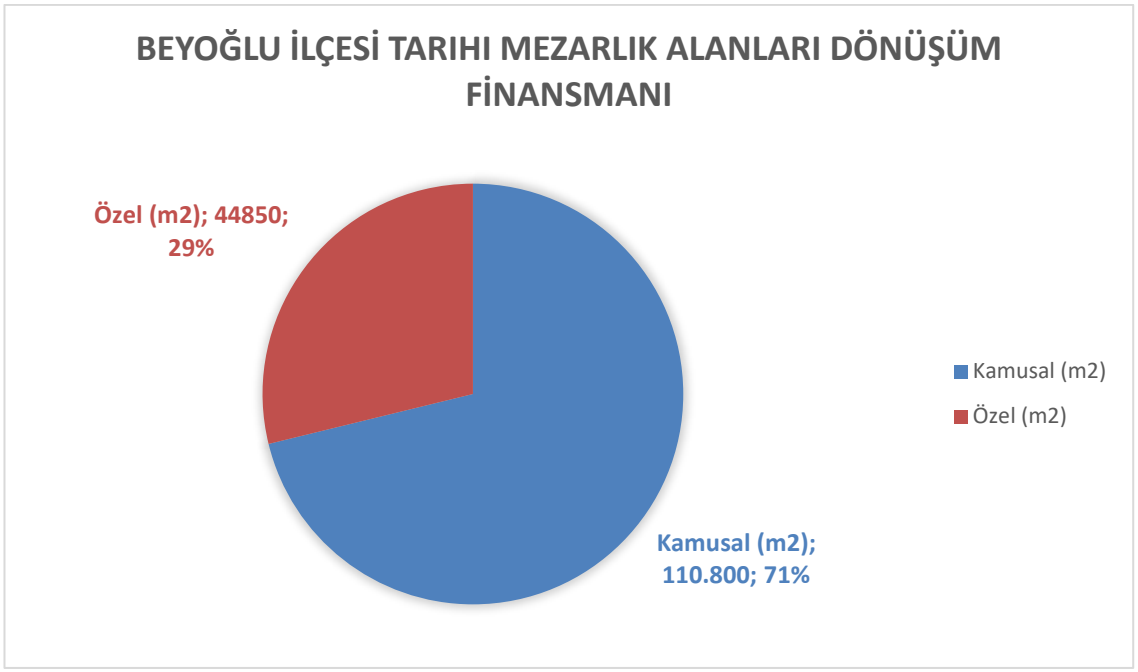
Toplam Mezarlık Alanı: 283.450 m2
Korunan Mezarlık Alanı: 127.800m2: %45
Dönüşen Mezarlık Alanı: 155.650m2: %55
Özel Girişim Barınma: 44.850 m2
Özel Girişim Ticaret: Yok
Özel Girişim Eğitim: Yok
Özel Girişim Sosyokültürel: Yok
Toplam Özel Girişimle Yapılmış Dönüşüm: 44.850m2
Kamu Eğitim: Yok
Kamu İdari Yapısı: 2.500+

Kamu Sosyokültürel: 79.500 m2
Kamu Rekreasyon: 7.800 m2
Ulaşım Ağı: 21.000m2
Toplam Kamusal Dönüşüm: 110.800m2
Toplam Barınma: 44.850m2 %29
Toplam Sosyokültürel: 79.500m2 %51
Toplam Ulaşım: 21.000 %13
Toplam Rekreasyon: 7.800m2 %5
Toplam İdari: 2.500 m2 %2

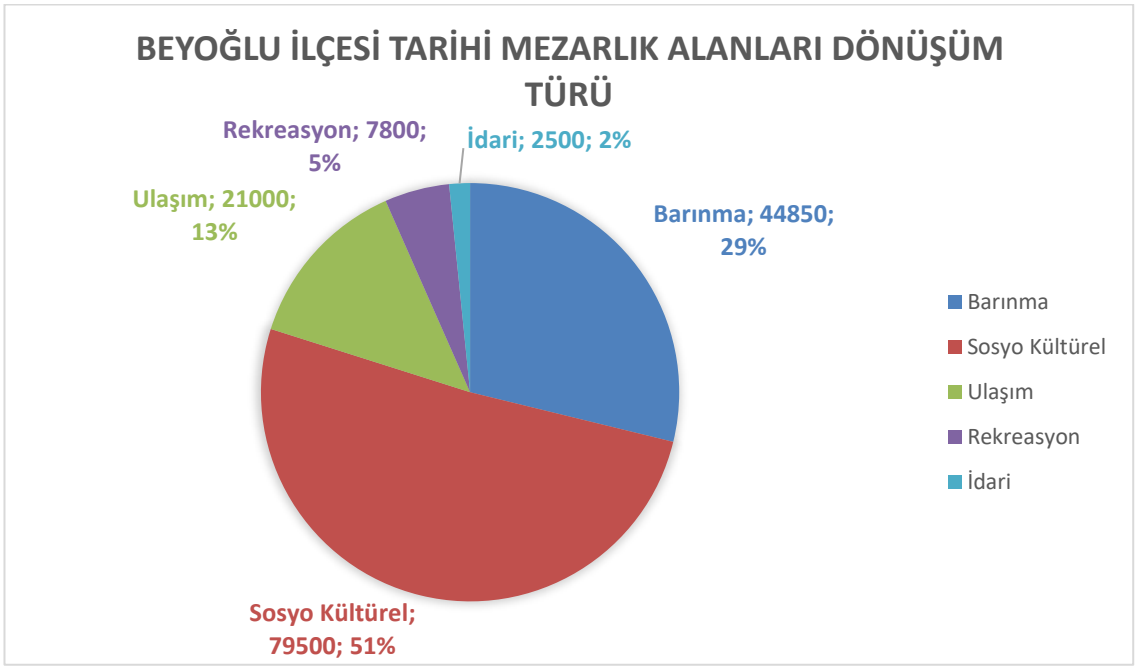
Çizelge 4. 48. Beyoğlu İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm İstatistikleri

Çizelge 4. 49. Beyoğlu İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Oranı

Çizelge 4. 50. Beyoğlu Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Finansmanı

Çizelge 4. 51. Beyoğlu Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Türü

BEŞİKTAŞ İLÇESİ MEZARLIK DÖNÜŞÜM İSTATİSTİKLERİ

Tez kapsamında Beşiktaş ilçesinde toplam 71.400 metrekare tarihi mezarlık alanı saptanmıştır. Bu mezarlık alanları 7 adet yapı adasına yayılmıştır. Tarihi mezarlık alanlarının %42'lik bir oranla 30.000 metrekaresi korunmuşü, %58 'lik oranla 41.400 metrekaresi mekansal dönüşüme uğramıştır.

Tarihi mezarlık alanlarının dönüşümünün finansmanı %59'luk bir oranla 24.600 metrekaresi kamu eli ile %41'lik oranla 16.800 metrekaresi ise özel girişim sonucu oluşmuştur.

Dönüşümün türlerine bakıldığı zaman ise %48'lik oranla 19.900 metrekaresi rekreasyon alanlarına, %41'lik oranla 16.800 metrekaresi barınma birimlerine, %11'lik oranla 4.700 metrekaresi ise ulaşım ağına dönüşmüştür.

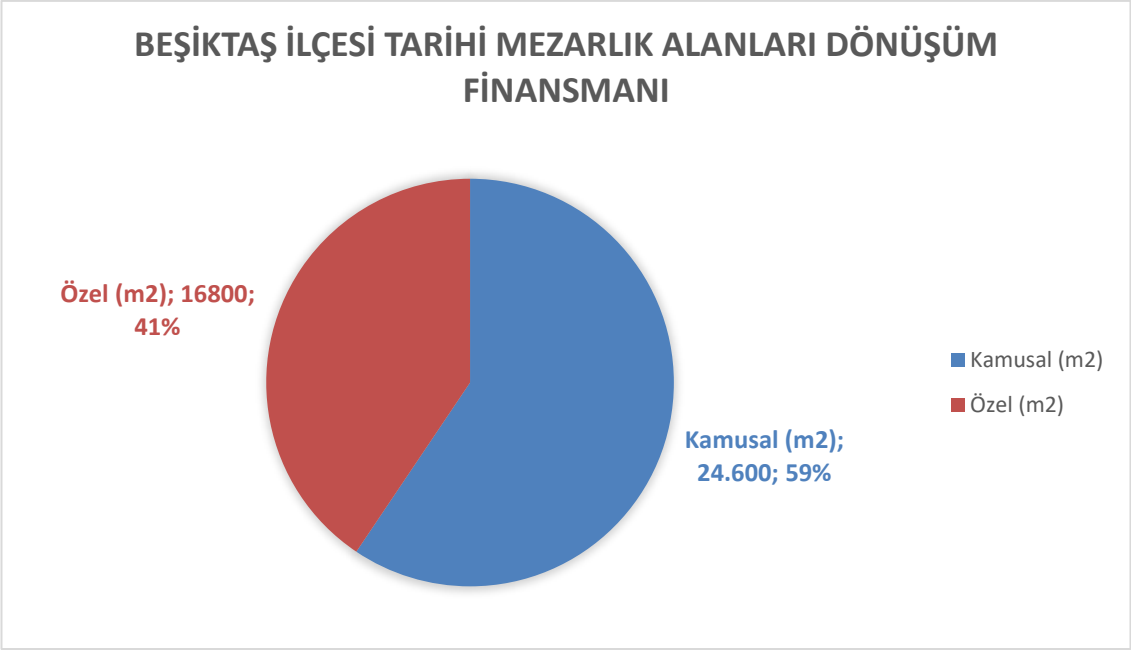
Toplam Mezarlık Alanı: 63.000m2
Korunan: 30.000m2 %42
Dönüşen: 41.400m2 %58
Özel Barınma: 16.800m2
Özel Ticaret: Yok
Özel Eğitim: Yok
Özel Sosyokültürel: Yok
Özel Dönüşüm Toplam: 16.800m2 %41
Kamu Eğitim: Yok
Kamu İdari: Yok

Kamu Sosyokültürel: Yok
Kamu Rekreasyon: 19.900m2
Ulaşım Ağı: 4.700m2
Kamusal Dönüşüm Toplam: 24.600m2 %59
Toplam Ulaşım: 4700 m2 %11
Toplam Eğitim: Yok
Toplam Ticaret: Yok
Toplam Barınma: 16.800m2 %41
Toplam Sosyokültürel: Yok
Toplam Rekreasyon: 19.900m2 %48

Çizelge 4. 52. Beşiktaş İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm İstatistikleri

Çizelge 4. 53. Beşiktaş İlçesi, Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Oranı

Çizelge 4. 54. Beşiktaş İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Finansmanı

Çizelge 4. 55. Beşiktaş İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Türleri

ŞİŞLİ İLÇESİ MEZARLIK DÖNÜŞÜM İSTATİSTİKLERİ

Şişli İlçesinde toplam 472.000 metrekare tarihi mezarlık alanı saptanmıştır. Bu mezarlık alanlarından %89'luk oranla 419.000 metrekaresi korunmuş, %11'lik oranla 53.2000 metrekaresi ise mekânsal dönüşüm geçirmiştir.

Şişli İlçesi tarihi mezarlık alanlarının dönüşüm finansmanlarına bakıldığı zaman ise %85'lik oranla 45.000 metrekarelik dönüşüm özel girişim ile %15'lik oranla 8.200 metrekaresi kamu eli ile yaşanmıştır.

Şişli İlçesi tarihi mezarlık alanlarının dönüşüm türlerine bakıldığı zaman ise %85'lik oranla 45.000 metrekaresi barınma birimlerine, %10'luk oranla 5.500 metrekaresi rekreasyon birimlerine, %5'lik oranla 2.700 metrekaresi ulaşım ağına dönüşmüştür.

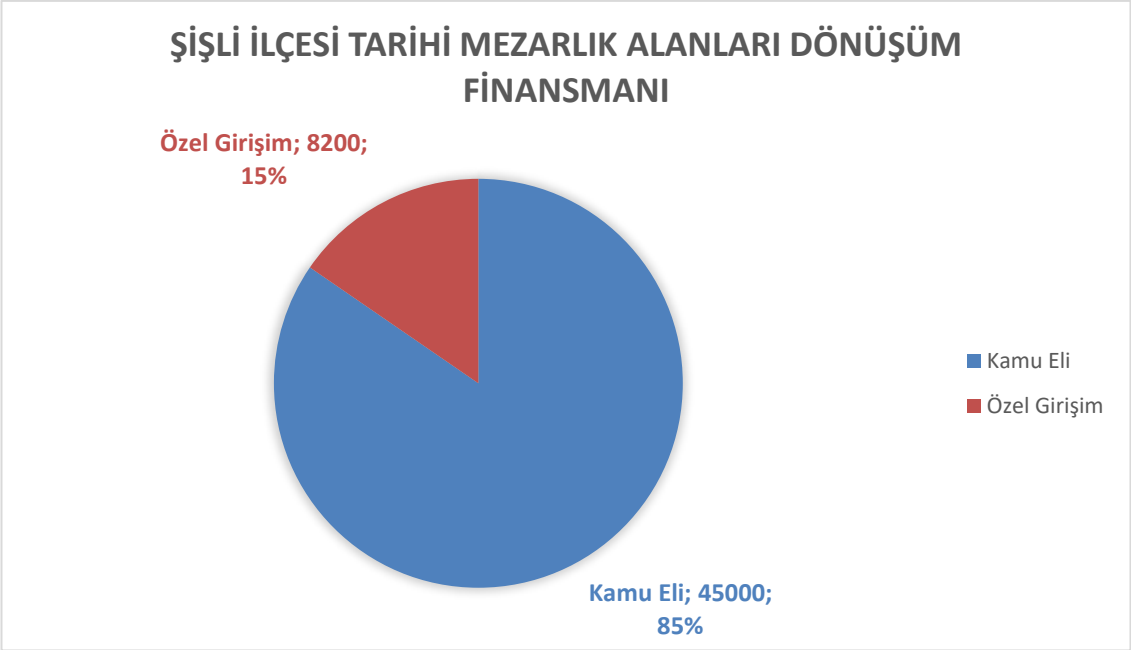
Toplam Mezarlık Alanı: 472.200 m2
Korunan: 419.000 m2 %89
Dönüşen: 53.200 %11
Özel Barınma: 45.000 m2
Özel Ticaret: Yok
Özel Eğitim: Yok
Özel Sosyokültürel: Yok
Özel Toplam: 45.000m2 %85
Kamu Eğitim: Yok
Kamu İdari: Yok

Kamu Sosyokültürel: Yok
Kamu Rekreasyon: 5.500mm2
Ulaşım Ağı: 2.700m2
Kamu Toplam: 8.200m2 %15
Toplam Ulaşım: 2700m2 %5
Toplam Barınma: 45000m2 %85
Toplam Rekreasyon: 5500m2 %10

Çizelge 4. 56. Şişli İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm İstatistikleri

Çizelge 4. 57. Şişli İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Oranları

Çizelge 4. 58. Şişli İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Finansmanı

Çizelge 4. 59. Şişli İlçesi, Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Türü

TARİHİ YARIMADA DÖNÜŞÜM İSTATİSTİKLERİ

İstanbul, Tarihi Yarımada bölgesinde toplam 1.029.000 metrekare mezarlık alanı saptanmıştır. Bunlardan 40.000 metrekaresi sur içinde kalmaktadır. Tarihi Yarımada bölgesindeki mezarlık alanlarının %64'lük oranla 662.000 metrekaresi korunmuş, %36'lık oranla 367.000 metrekaresi mekânsal dönüşüm geçirmiştir.

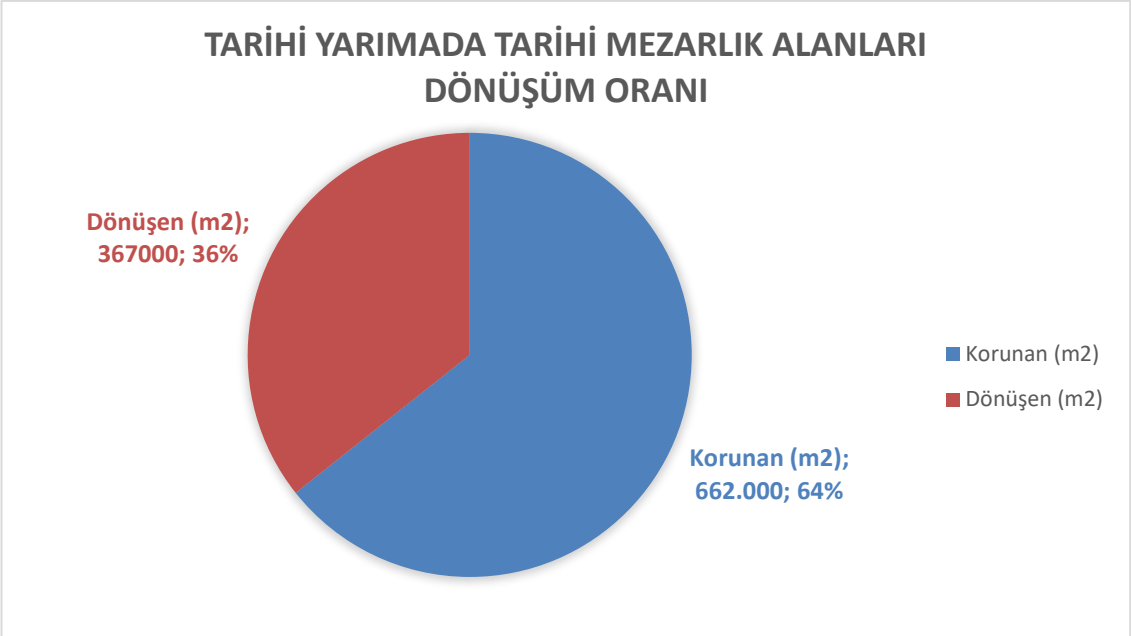
Tarihi Yarımada'da bulunan tarihi mezarlık alanlarının dönüşüm finansmanına bakıldığı zaman ise %60'lık oranla 222.000 metrekaresi kamu eli ile, %40'lık oranla 145.000 metrekaresi özel girişim ile yapılmıştır.

Tarihi Yarımada'da bulunan tarihi mezarlık alanlarının dönüşüm türüne bakıldığı zaman ise %33'lük oranla 115.000 metrekaresi ulaşım ağına, %27'lik oranla 94.000 metrekaresi rekreasyon alanlarına, %26'lık oranla 90.000 metrekaresi barınma birimlerine, %10'luk oranla 35.000 metrekaresi ise ticaret birimlerine dönüşmüştür.

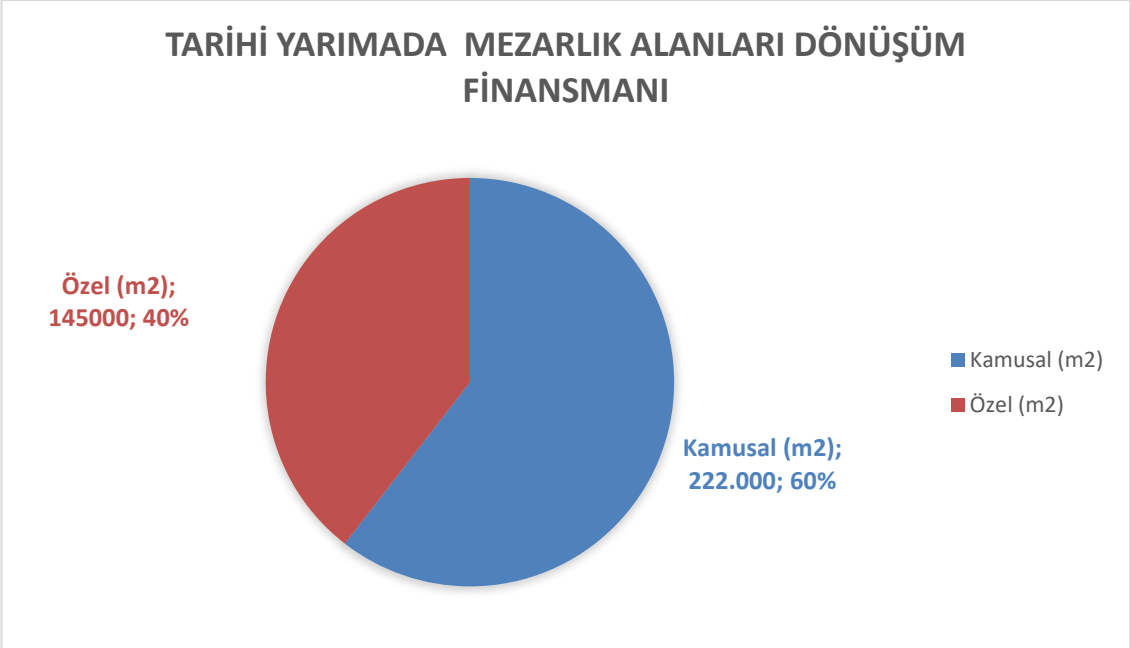
Toplam Mezarlık Alanı: 1.029.000 m2 / (40.000m2 Sur İçi)
Dönüşen: 367.000 %36
Korunan: 662.000 %64
Özel Barınma: 90.000 m2
Özel Ticaret: 35.000 m2
Özel Eğitim:
Özel Sosyokültürel
Özel Sağlık: 20.000 m2
Özel Dönüşüm Toplam: 145.000 m2 %40
Kamu Eğitim: 13.000

Kamu İdari: Yok
Kamu Sosyokültürel: Yok
Kamu Rekreasyon: = 94.000 m2
Ulaşım Ağı: 115.000m2
Toplam Kamusal Dönüşüm: 222.000 m2 %60
Toplam Barınma: 90.000 %26
Toplam Eğitim: 13.000 %4
Toplam Ticaret: 35.000 m2 %10
Toplam Rekreasyon: 94.000 m2 %27
Toplam Sosyokültürel: Yok
Toplam Ulaşım Ağı: 115.000 m2 %33

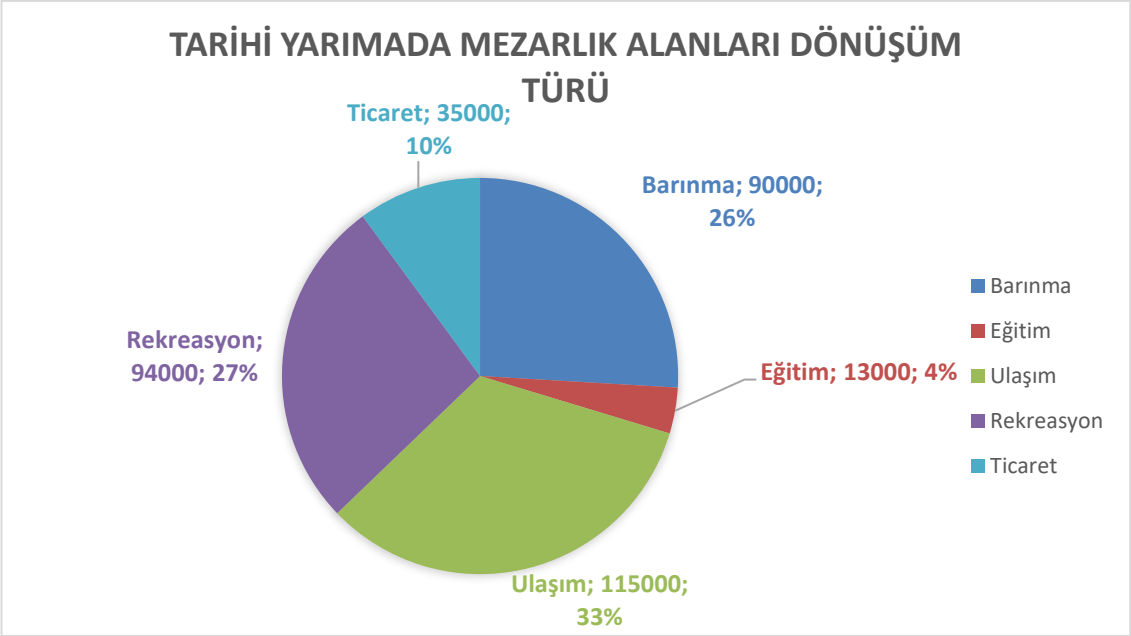
Çizelge 4. 60. Şişli İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm İstatistikleri

Çizelge 4. 61. Tarihi Yarımada, Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Oranı

Çizelge 4. 62. Tarihi Yarımada, Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Finansmanı

Çizelge 4. 63. Tarihi Yarımada Mezarlık Alanları Dönüşüm Türü

ÜSKÜDAR İLÇESİ TARİHİ MEZARLIK ALANLARI DÖNÜŞÜMÜ

Üsküdar İlçesi'nde toplamda 430.000 metrekare mezarlık alanı saptanmıştır. Bunlardan %61'lik oranla 263.000 metrekaresi korunmuş, %39'luk oranla 167.000 metrekaresi mekânsal dönüşüm geçirmiştir.

Üsküdar İlçesi'nde bulunan tarihi mezarlık alanlarının dönüşüm finansmanına bakıldığı zaman ise %58'lik oranla 97.000 metrekaresi özel girişim ile, %42'lik oranla 70.000 metrekaresi ise kamu eli ile dönüşüme uğramıştır.

Üsküdar İlçesi'nde bulunan tarihi mezarlık alanlarının dönüşüm türüne bakıldığı zaman %58'lik oranla 97.000 metrekaresini barınma birimleri, %23'lük oranla 38.000 metrekaresini ulaşım ağı, %8'lik oranla 13.000 metrekaresini eğitim birimleri, %7'lik oranla 12.000 metrekaresini sağlık birimleri, %4'lük oranla 7.000 metrekaresini idari birimler oluşturmuştur.

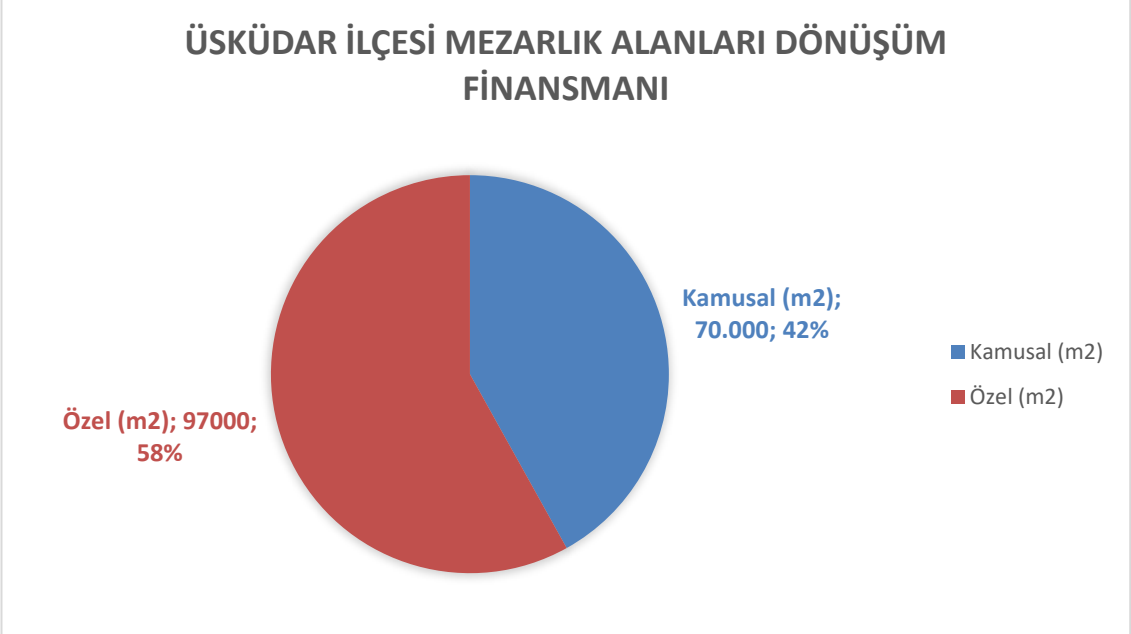
Toplam Mezarlık Alanı: 430.000 m2
Korunan Mezarlık Alanı: 263.000m2 %61
Dönüşen Mezarlık Alanı: 167.000m2 %39
Özel Barınma: 97.000 m2
Özel Ticaret: Yok
Özel Eğitim: Yok
Özel -Sosyokültürel: Yok
Özel Dönüşüm Toplam: 97.000 m2 %58
Kamu Eğitim: 13.000 m2
Kamu İdari: 7.000 m2
Kamu Sosyokültürel

Kamu Sağlık: 12.000m2
Kamu Rekreasyon
Ulaşım Ağı: 38.000 m2
Kamusal Dönüşüm Toplam: 70.000m2 %42
Toplam Barınma: 97.000 m2 %58
Toplam Ulaşım: 38.000 m2 %23
Toplam Eğitim: 13.000 m2 %8
Toplam Ticaret: Yok
Toplam İdari: 7.000 m2 %4
Toplam Sosyokültürel: Yok
Toplam Sağlık: 12.000 m2 %7

Çizelge 4. 64. Üsküdar İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm İstatistikleri

Çizelge 4. 65. Üsküdar İlçesi, Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Oranı

Çizelge 4. 66. Üsküdar İlçesi, Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Finansmanı

Çizelge 4. 67. Üsküdar İlçesi, Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Türü

KADIKÖY İLÇESİ TARİHİ MEZARLIK ALANLARI DÖNÜŞÜMÜ

Tez kapsamında Kadıköy İlçesinde toplam 30.000 metrekare mezarlık alanı saptanmıştır. Bu mezarlık alanlarının %70'lik oranla 21.000 metrekaresi korunmuş, %30'luk oranla 9.000 metrekaresi ise dönüşüme uğramıştır.

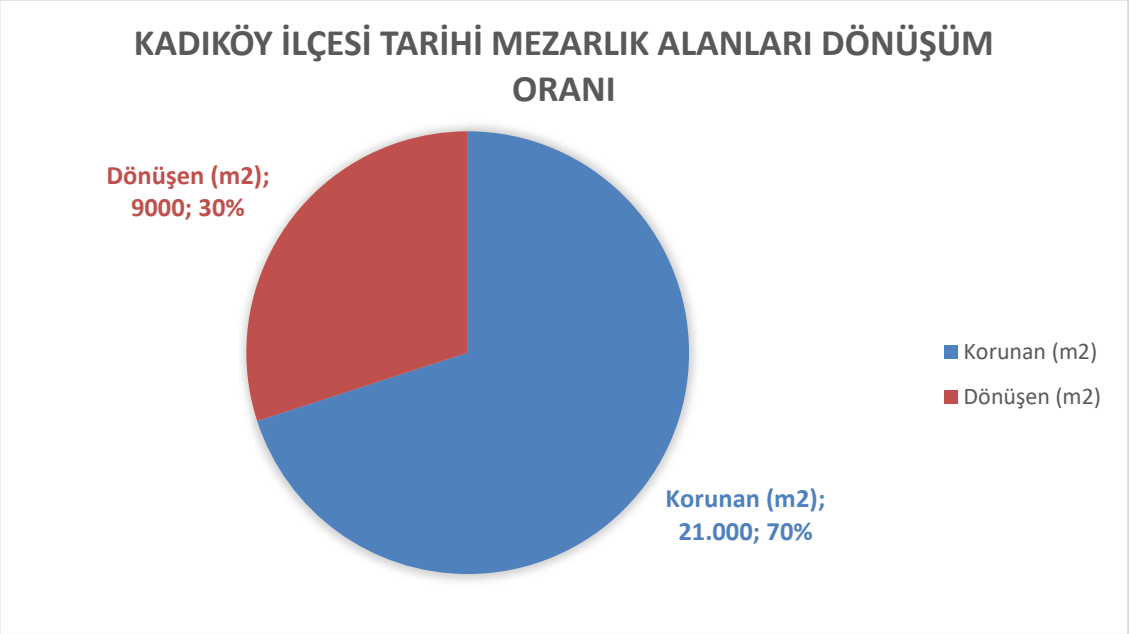
Kadıköy İlçesi'nde bulunan tarihi mezarlık alanlarının dönüşüm finansmanına bakıldığı zaman ise %89'luk oranla 8.000 metrekaresi kamu eli ile, %11'lik oran ile 1.000 metrekaresi özel girişim ile dönüşüme uğramıştır.

Kadıköy İlçesi'nde bulunan tarihi mezarlık alanlarının dönüşüm türüne bakıldığı zaman ise %50'lik oranla 4.500 metrekaresi eğitim birimlerine, %39'luk oranla 3.500 metrekaresi sağlık birimlerine, %11'lik oranla 1.000 metrekaresi barınma birimlerine dönüşmüştür.

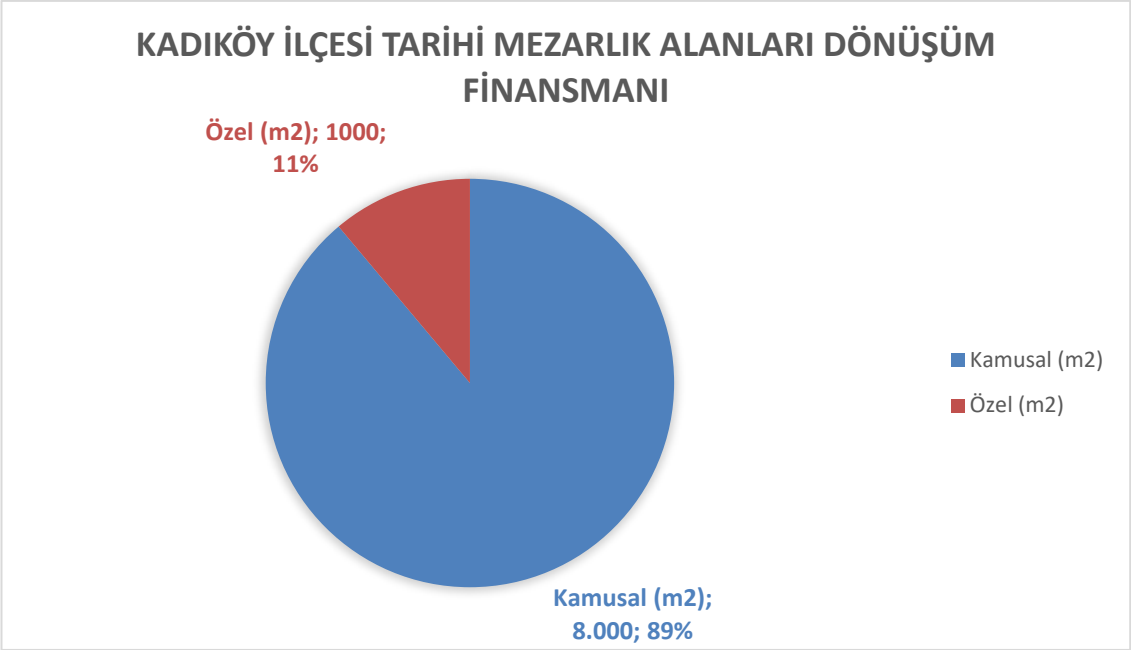
Toplam Mezarlık Alanı: 30.000 m2
Korunan Mezarlık Alanı: 21.000 m2 %70
Dönüşen Mezarlık Alanı: 9.000 m2 %30
Özel Barınma: 1000m2
Özel Ticaret: Yok
Özel Eğitim: Yok
Özel Sosyokültürel: Yok
Özel Dönüşüm Toplam: 1000m2 %11
Kamu Eğitim: 4.500 m2
Kamu İdari
Kamu Sosyokültürel
Kamu Rekreasyon
Kamu Sağlık: 3.500m2
Ulaşım Ağı: Yok
Kamusal Dönüşüm Toplam: 8.000m2 %89
Toplam Barınma: 1000m2 %11
Toplam Sosyokültürel: Yok

Toplam Eğitim: 4500m2 %50
Toplam Ulaşım: Yok
Toplam Sağlık: 3500m2 %39

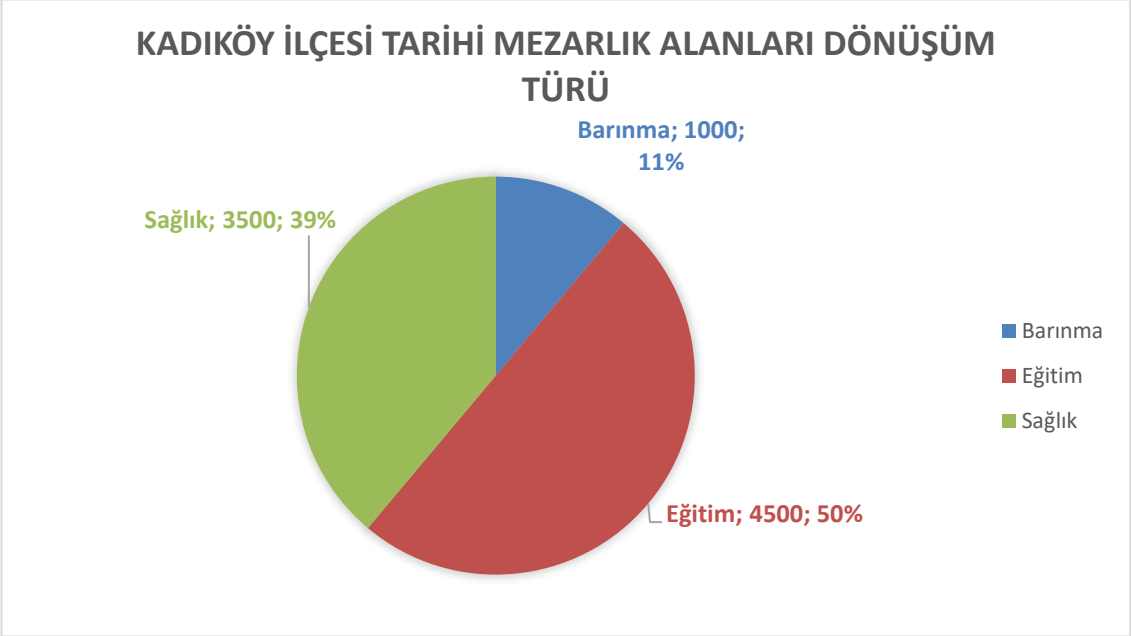
Çizelge 4. 68. Kadıköy İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm İstatistikleri

Çizelge 4. 69. Kadıköy İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Oranı

Çizelge 4. 70. Kadıköy İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Finansmanı

Çizelge 4. 71. Kadıköy İlçesi Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Türü

ERKEN 20. YÜZYIL İSTANBULU TARİHİ MEZARLIK ALANLARI DÖNÜŞÜM İSTATİSTİKLERİ:

Tez kapsamında erken 20.yüzyıl İstanbul'unda toplam 2.314.000 metrekare tarihi mezarlık alanı saptanmıştır. Bu tarihi mezarlık alanlarından %66'lık oranla 1.522.000 metrekaresi korunmuş, %34'lük oranla 79.2000 metrekaresi mekânsal dönüşüm geçirmiştir.

Erken 20. Yüzyıl İstanbul'unda tarihi mezarlık alanlarının dönüşüm finansmanına bakıldığı zaman %56'lık oranla 444.000 metrekaresi kamu eli ile, %44'lük oranla 349.000 metrekaresi özel girişim sonucu dönüşüme uğramıştır.

Tarihi mezarlık alanlarının dönüşüm türüne bakıldığı zaman ise %39'luk oranla 295.000 metrekaresi barınma birimlerine, %24'lük oranla 182.000 metrekaresi ulaşım ağına, %17'lik oranla 128.000 metrekaresi rekreasyon alanlarına, %12'lik oranla 90.000 metrekaresi sosyokültürel birimlere, %3'lük oranla 21.000 metrekaresi sağlık birimlerine, %2 lik oranla 12.000 metrekaresi ise idari birimlere dönüşmüştür.

Toplam Tarihi Mezarlık Alanı: 2.314.000 m2
Korunan Mezarlık Alanları: 1.522.000m2 %64
Dönüşen Mezarlık Alanları: 792.000 m2%36
Toplam Dönüşen Mezarlık Alanları: 792.000 m2
Özel Girişim ile Dönüşüm: 349.000m2: %44
Kamu Eli İle Dönüşüm: 444.000m2: %56
İstanbul Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Türü:
Toplam Barınma: 295.000m2 %39

Toplam Ulaşım: 182.000m2 %24
Toplam Rekreasyon: 128.000 m2 %17
Toplam Sosyokültürel: 90.000 m2 %12
Toplam Eğitim: 22.000 m2 %3
Toplam Sağlık: 21.000 m2 %3
Toplam Ticari: 42.000 m2 %2
Toplam İdari: 12.000 m2 %2
Toplam Dönüşüm: 792.000 m2

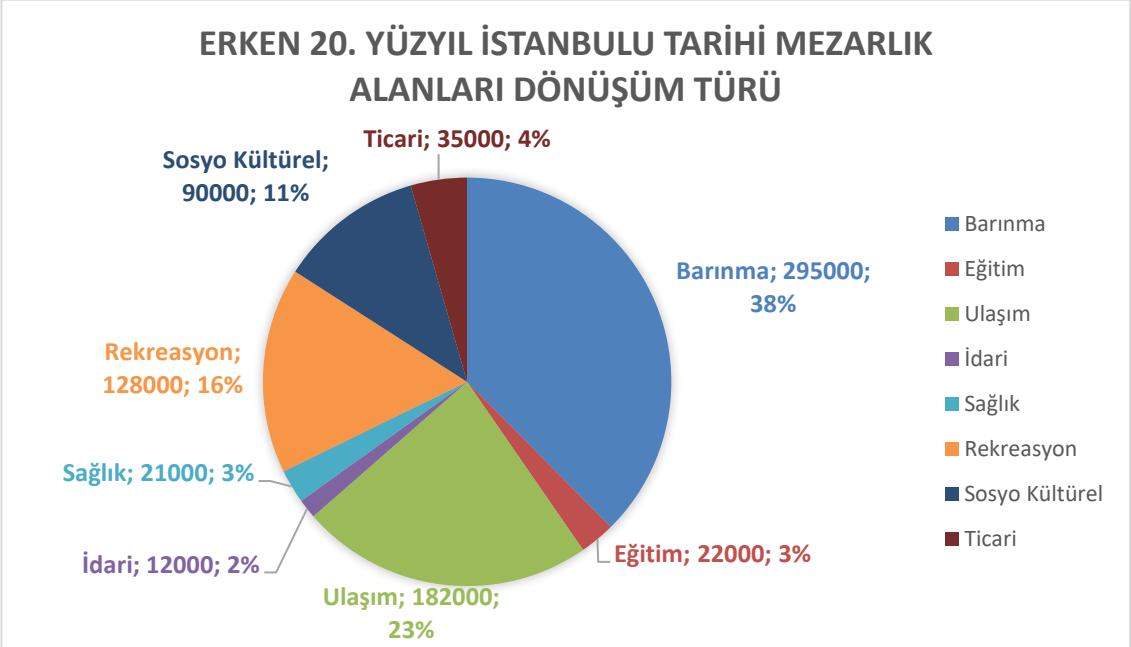
Çizelge 4. 72. Erken 20. Yüzyıl İstanbul'u Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm İstatistikleri

Çizelge 4. 73. İstanbul Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Oranı

Çizelge 4. 74. İstanbul Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Finansman Oranı

Çizelge 4. 75. İstanbul Tarihi Mezarlık Alanları Dönüşüm Türü Oranı

BÖLÜM 5

SONUÇ

Elde edilen tüm yazılı ve görsel kaynakların taraması ve analizleri yapıldığında görülmektedir ki İstanbul kenti kültürel yapısı, tarihi ve coğrafyası gereği homojen özellik göstermeyen bir yapıdadır. Bu yüzden ilçeleri arasında kentsel gelişim ve karakter konusunda farklılıklar görülmektedir. Bu yüzden tarihi mezarlık alanlarının dönüşümünün ortaya çıkan veriler ışığında öncelikle ilçe özelinde değerlendirilmesi ardından tüm İstanbul genelindeki verileri yorumlamak daha sağlıklı olacaktır.

Beyoğlu İlçesi'nin tarihi kentsel karakterinin gelişimine bakıldığı zaman 18.yüzyılda Beyoğlu İlçesi'nde yoğunluk Galata bölgesinde oluşmaktadır ve kıyıya paralel uzanan Galata Surları boyunca yerleşim alanları vardır. Ulaşım ağı Galata bölgesinde ve civarında yoğunken kuzeye doğru ulaşım akslarında kopukluklar görülmektedir ve daha seyrek bir ulaşım dokusu, daha büyük yapı adaları yer almaktadır.

Günümüzde Beyoğlu İlçesi'nin en önemli akslarından biri olan İstiklal Caddesi'nin oluşumu bile 18. yüzyıl haritalarında gözükmemektedir. 19. Yüzyılın ortalarına gelindiği zaman ulaşım dokusunda ciddi bir gelişme olduğu görülmektedir. Ulaşım aksları sıklaşmış, kopuk parçalar oldukça azalmıştır. Galata Bölgesi yoğunluğu biraz artarken kuzeye doğru Kasım Paşa ve Taksim bölgesinde hareketlilik görülmektedir. 1840'lı yıllarda İstiklal Caddesi'nin oluşumu artık görülmektedir ve çevresindeki yoğun yapılaşma da aynı şekilde dikkati çekmektedir. Kuzey doğuda da topçu kışlası görülmekte ve ona erişimi sağlayan akslar bulunmaktadır. Kentin kuzey doğuya doğru büyüdüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

19.yüzyılın sonlarında Beyoğlu İlçesinde en radikal gelişim dikkati çekmektedir. Bu yıllarda ayrıca İstanbul Şehremaneti'nin kurulduğu, Beyoğlu İlçesinin gelişim için altıncı daire adı altında pilot bölge seçildiği ve 1882'de Ebniye Kanunun çıkarıldığını belirtmek gerekir. 19. Yüzyıl sonunda ulaşım dokusu geçen yüzyıllara göre katlayarak artmış çıkmaz sokaklar yok olmuş, ana akslar ve onları besleyen ara akslar çoğalmış, yapılaşma radikal şekilde artmış ve boş kent toprakları oldukça azalmıştır. Eskiden Galata

bölgesinde olan yoğunluk Taksim bölgesi, Şişhane Bölgesi'nde de gelişmişlik seviyesine gelmiştir. Taksim bölgesinden Şişli'ye geçiş güzergahında önemli noktalar olan Taşkışla ve Harbiye Mektebi'nin oluşumu görülmektedir. Bu yüzyıldaki haritalardan anlaşılacağı üzere büyüme yönü Şişli İlçesi'ne doğru kaymaktadır. Pangaltı, Nişantaşı, Feriköy bölgelerinde yapılaşmaların başladığı görülmektedir. Ayrıca Beşiktaş İlçesi'nin de kıyı boyunca gelişimi görülmektedir.

Erken 20. Yüzyıla gelindiğinde ise 19. Yüzyılın ikinci yarısı kadar büyük bir gelişim olmasa da yine de gelişmenin olduğu görülmektedir. Beyoğlu İlçesi'ndeki ulaşım dokusu ve yapılaşma bir miktar artarken Şişli İlçesi'nin büyümeye devam ettiği görülmektedir ve Beyoğlu İlçesi'nde yer alan boş kent toprakları ciddi miktarda azalmıştır.

Beyoğlu İlçesi'ndeki mezarlık alanlarına bakıldığı zaman ise toplam olarak 283.500 metrekare tarihi mezarlık alanı tespit edilmiştir. Mezarlık alanları toplam 12 adet yapı adasına yayılmıştır. Bu tarihi alanlardan günümüzde 127.000 metrekaresi korunarak ulaşabilmiştir. 155.500 metrekare mezarlık alanı ise mekânsal dönüşüm geçirmiştir.

Dönüşüm oranlandığı zaman Beyoğlu İlçesinde tarihi mezarlık alanlarının %45 'i korunmuş, %55'i ise mekânsal dönüşüm geçirdiği görülmektedir. Dönüşümün miktarı radikal boyuttadır. Dönüşümün finansal kaynağına bakıldığı zaman ise 45.000 metrekare mezarlık alanı özel girişim sonucu mekânsal dönüşüme uğramış ve %29'lık bir oranı oluşturmuştur. 110.800 metrekare tarihi mezarlık alanı ise kamu eli ile dönüşüm yaşamıştır ve %71'lik bir oran oluşturmuştur. Bu verilerden Beyoğlu İlçesinde tarihi mezarlık alanlarının dönüşümün büyük oranda kamu eliyle yapıldığı görülmektedir.

Beyoğlu İlçesi'nde mekânsal dönüşümün türlerine bakıldığı zaman 44.850 metre kare tarihi mezarlık alanı barınma birimlerine dönüşmüştür ve dönüşümün %29'unu oluşturmaktadır. 79.500 metrekare gibi büyük bir alan ise sosyokültürel faaliyetler için dönüşüme uğramıştır ve dönüşümün %71'ini oluşturmaktadır. Kentin ulaşım ağını güçlendirmek için 21.000 metrekare mezarlık alanı feda edilmiştir ve dönüşümün %13'ünü oluşturmaktadır. Rekreasyon faaliyetleri için ayrılan alanlar 7.800 metrekare alan ile %5 orana sahiptir. İdari kurumlar için yapılan dönüşümler 2.500 metrekare ile %5'lik bir oran kaplamaktadır. Tüm çizelgeye bakıldığı zaman Beyoğlu İlçesi'nde tarihi mezarlık alanları dönüşümün en büyük çoğunluğu %51 oranla sosyokültürel faaliyetler

için ayrılmıştır. Ardından yine %29 gibi ciddi bir oranla barınma birimleri inşa edilmek için dönüşüm yapılmıştır. %13'lük pay ile ulaşım ağını kuvvetlendirme amacı da önemli etkenlerden biri olmuştur. Dönüşümde rekreasyon alanları ve idari birimlere az yer verilmiştir.

Tüm bu veriler ışığında Beyoğlu İlçesi tarihi mezarlık alanlarında yaşanan mekânsal dönüşüm özetlenecek olursa, Beyoğlu İlçesi mezarlık alanlarının %55'ini kaybederek ciddi bir dönüşüm yaşamıştır. Mekânsal dönüşüme uğrayan mezarlık alanlarının konumuna ve ilçenin kentsel karakterine bakıldığı zaman ise bu mezarlık alanlarının kentin büyüme noktaları arasında ve odak noktaları üzerinde olduğu görülmektedir. İstiklal Caddesinin sonunu oluşturan ve önemli bir odak noktası oluşturan Taksim, Şişhane Kavşağı, Taksim'den Pangaltı'ya geçiş güzergahı tarihi mezarlık alanlarının bölünmesine ve yok olmasına sebep olan gelişimler olmuştur. Dönüşüm ise %71 gibi büyük bir oranla kamu eli ile yapılmıştır. Dönüşümün en ağırlıklı amacı ise %51 lik ciddi bir oranla sosyokültürel faaliyetlerin icra edileceği mekanlar için ayrılmış, ardından %29 gibi ciddi bir oranla barınma faaliyetleri için mekânsal dönüşüm gerçekleşmiştir. Ardından %13 lük oranla ulaşım alt yapısının kuvvetlenmesi ise azımsamayacak bir dönüşüm miktarıdır. Beyoğlu İlçesi'nde mezarlık alanlarının dönüşümün en kuvvetli sebebi sosyokültürel faaliyetler için ihtiyaç duyulan mekanlar ardından da barınma birimleri için ihtiyaç duyulan mekanlar olmuştur ve bu dönüşümler kentin gelişim güzergahı üzerindeki noktalarda yaşanmıştır.

Beşiktaş İlçesi'nin öncelikli olarak kentsel özelliklerine bakıldığı zaman 18. Yüzyılda Beşiktaş'ın Beyoğlu İlçesi'nin küçük bir uzantısı olduğu, yeni yeni oluşmaya başladığı ve bir ilçe özelliği taşımadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Sahil boyunca tek bir hat bulunmaktadır. Bu hatlar üzerinde çeşitli yalılar, camiler ve küçük iskeleler bulunmaktadır. Ulaşım dokusu olarak ise bu hat üzerinde bazı noktaları merkez alan ve iç bölgelere doğru uzanan ışınsal akslar görülmektedir. Bu aksları besleyen ara akslar oldukça az sayıda ve kopuk niteliktedir. Hattın çevresinde yerleşim sıklığı oldukça düşük miktardadır. Genel olarak ulaşım dokusu da oldukça seyrektir. 19. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise ulaşım dokusundaki çeşitli kopukluklar giderilmiştir. Yeni oluşan akslar ortaya çıkmıştır. Kıyı şeridinde ise önemli noktalarda bir artış söz konusudur. Yapılaşma belirli miktarda artmıştır fakat geçen yüzyıla göre büyük bir gelişim görülmemektedir.

19. yüzyılın sonunda Beşiktaş İlçesi'nde Beyoğlu İlçesiyle benzer şekilde kentsel gelişmenin en büyük yaşandığı dönem olmuştur. Ulaşım dokusu ciddi miktarda artmış yeni ana akslar ve onları besleyen ara akslar oluşmuş, yapılaşma ise aynı şekilde ciddi miktarda artmıştır. Ulaşım dokusu ve yapılaşmalar kıyı tarafından batıya doğru iç kesimlere ilerlemeye başlamıştır. Gayri Müslüm yerleşimlerinin de oluştuğu görülmüştür. Kıyı noktasının ise önemi artarak devam etmiş Çırağan Sarayı, Dolma Bahçe Sarayı gibi büyük saraylar oluşmaya başlamıştır.

Erken 20. Yüzyılda Beşiktaş İlçesinde ana ve ara aksların yanı sıra tramvay yolu, demir yolu ve deniz ulaşım hatlarının da oluştuğu haritalar üzerinden görülmektedir. Ana aksların arasında çeşitli ızgara akslar ortaya çıkmaya başlamıştır ve ilçenin ulaşım dokusu daha düzenli bir hale gelmiştir. Bu dönemde Dolmabahçe ve Yıldız Sarayının kuzeyinde Maçka Parkı ve Yıldız Parklarının oluşumu dikkat çekmektedir. Kıy kesimin iç paralelinde ve İç bölgelerde devlete ait çok miktarda ahşap konak arazisinin olduğu görülmektedir. Bu konak arazilerinin kıyı sınırının iç paraleli olan Grand Rue De Besicktasch (Büyük Beşiktaş Caddesi) ile kuzeyde ve iç kesimlerde olan Nusretie Djaddesi ve İdadiye Djaddesinin çift tarafında konumlandığı görülmektedir.

Mezarlık alanları açısından ise Beşiktaş İlçesi'nde 71.400 metrekare tarihi mezarlık alanı tespit edilmiştir. Bu alanlardan %42'lik bir oranla 30.000 metrekaresi korunmuşken, 41.400 metrekaresi %58 gibi ciddi bir oranla mekânsal dönüşüme uğramıştır. Dönüşen mezarlık alanlarının konumuna bakıldığı zaman Beşiktaş İlçesi'nin kıyıdan iç kesimlere büyüme güzergahı üzerinde yer aldığı öncelikle çevresinin yapılaşmaya açıldığı ve ardından yok olduğu görülmektedir. Bu dönüşümün 24.600 metrekare ile %59'u kamu eli ile yapılmıştır. 16.800 metrekare ve %41'lik kısmı ise özel girişim sonucu dönüşüme uğramıştır.

Dönüşümün türlerine bakıldığı zaman ise %48'lik oranla 19.900 metrekare alanın rekreasyon alanlarına ayrıldığı görülmektedir. Ardından en büyük dönüşüm %41'lik oran ve 16.800 metrekare ile barınma birimleri için yaşanmıştır. Geriye kalan %11 oran ile 4.700 metrekarelik alan ulaşım ağını kuvvetlendirmek için dönüşüme uğramıştır. Beşiktaş İlçesi tarihi mezarlık alanlarında yaşanan mekânsal dönüşüm genel olarak özetlenecek olursa Beşiktaş'ın tarihi mezarlık alanları yarısından daha fazla miktarda ciddi bir dönüşme uğramış bu dönüşü yine nerdeyse yarı yarıya kamu eli ve özel girişim

aracılığı ile yapılmıştır. Dönüşüm büyük oranda rekreasyon alanların ve barınma birimlerine hizmet ederken, ulaşım ağını kuvvetlendirmekten de geri kalmamıştır.

Şişli İlçesi'nin öncelikle kentsel karakterine bakıldığı zaman 18. Yüzyılda henüz oluşmadığı ve bulunduğu alanda çoğunlukla boş kent toprakları olduğu görülmektedir. 19. Yüzyıl ortalarında da Şişli İlçesi'nde halen belirgin bir gelişim görülmezken, 19. Yüzyıl sonlarında Taksim'in kuzey doğusuna doğru Taşkışla ve Harbiye Kışlası istikametinde Pangaltı mahallesi projesiyle birlikte yeni yerleşimler oluştuğu görülmektedir. Büyüme Şişli, Nişantaşı, Feriköy'e doğru devam etmektedir. Şişli İlçesi'nde Beyoğlu ve Beşiktaş'a nazaran daha düzenli bir oluşma görülmektedir. Sonradan imar edilen ve İstanbul'un kentsel modernizasyon dönemine denk gelen bir ilçe olduğu için gridal ulaşım aksı ile daha planlı ve düzenli bir şekilde oluşturulmuştur.

Şişli İlçesi'nde toplam 472.000 metrekare alan sahip büyük miktarda tarihi mezarlık alanları saptanmıştır. Bu mezarlık alanlarının Beyoğlu İlçesi'nde kentin büyümesinden dolayı taşınma kararı alnın gayri müslim mezarlık alanları olduğu bilinmektedir. Bu mezarlık alanlarının 419.000 metrekare ile %89'luk büyük bir oranı korunmakta iken 53.200 metrekare ile %11'lik küçük bir oranı dönüşüme uğramıştır. Tarihi mezarlık alanlarında yaşanan mekânsal dönüşümün %85'lik oran ile 45.000 metrekaresi özel girişim sonucu oluşmuştur. 8.200 metrekarelik %15 oran ise kamu eli ile yapılmıştır.

Dönüşümün türlerine bakıldığı zaman ise 45.000 metrekarelik kısmı %85'lik oran ile en büyük payı kaplamaktadır. Ardından 5.550 metrekaresi %10'luk oran ile rekreasyon alanlarına, 2700 metrekaresi ise %5 oranla ulaşım ağı için harcanmıştır. Şişli İlçesi tarihi mezarlık alanları için tüm veriler toplandığında ilçede tarihi mezarlık alanlarının büyük oranda korunduğu, dönüşen mezarlık alanlarının ise ağırlıklı olarak barınma alanlarına gittiği görülmektedir. Kalan küçük bir kısım ise ulaşım ağı ve rekreasyon için dönüşüme uğramıştır.

Tarihi Yarımada bölgesinin kentsel karakteri incelendiği zaman günümüzdeki durumunun ana omurgalarını Bizans İmparatorluğu'nun başkenti Konstantinopolis'ten aldığı görülmektedir. Konstantinopolis'in forumlarını birleştiren ana akslar ve kuzeye ile güneye doğru uzanan ara akslar büyük oranda korunmuştur. Sultan Ahmet Cami ve Ayasofya Camisi arasından başlayan Divan Yolu Caddesi batıya doğru uzanmaktadır.

Aynı zamanda tarihte de Konstantin ve Theodisus Forumunu birleştiren caddedir. Divan Yolu Caddesi Aksaray Semtinin ortasına kadar gittikten sonra buradan itibaren tarihi surların kapısına uzanacak şekilde ışınsal bir şekilde parçalanmıştır.

18. Yüzyılda bu omurga bozulmuş niteliktedir ve düzensiz organik bir ulaşım hattı bulunmaktadır. 19. Yüzyıl'ın ortalarından itibaren örüntü tarihi özüne dönmeye başlamıştır. Ulaşım ağı açısından ise 18. Yüzyılda tarihi yarımada oldukça seyrek ulaşım örgüsü görülmektedir. Yarımada'nın doğu kısmında ve Topkapı Sarayı ve Eski Saray kısmında yerleşim dokusu batıya göre daha sık bir niteliktedir. Tarihi surlara gidildikçe ulaşım dokusu seyrelmektedir. Doğuda küçük ve çok sayıda olan yapı adaları batıya doğru gidildikçe büyümüş ve sayısı azalmıştır. Yarımada'nın genelinde ise çıkmaz sokak sayısı oldukça çoktur.

19. Yüzyıla gelindiğinde ulaşım dokusu sıklığı yoğunlaşmıştır. Doğu kısımda yerleşim yoğunluğu artarken batı kısımda artış daha fazla miktarda yaşanmış ve yerleşim yoğunluğu batıya kaymaya başlamıştır. 19. Yüzyılın sonlarına doğru ise Tarihi Yarımada en büyük kentsel gelişimini geçirmiştir. Yarımadanın çeşitli bölgelerinden yangın sonrası gridal düzenlemeler görülmeye başlanmıştır. Aynı zamanda Konstantinopolis'in ana hatları bu yüzyılda tekrar ortaya çıkmıştır ve oldukça belirginleşmiştir. Bu ana aksları besleyen ara akslar Haliç'i ve Marmara Kıyısını besleyecek şekilde ortaya çıkmıştır. Atatürk Köprüsü'nün de açılmasıyla birlikte Beyoğlu'ndan Tarihi Yarımadaya ulaşım kolaylaşmış ve Tarihi Yarımada'da Eminönü Semti hizasında kuzey-güney aksı kuvvetlenmiştir. Yerleşim yoğunluğu açısından ise doğuya göre seyrek olan yerleşim miktarı batı kısımda misli ile artmıştır. Bir yandan Çıkmaz sokaklar yok denilecek kadar azalmıştır.

20. Yüzyıla gelindiğinde 19. Yüzyılın sonlarındaki gelişmeler devam ederken ana akslar daha da kuvvetlenmiş yarımadanın batı kısmındaki yerleşim yoğunluğu artmaya devam etmiş ve sur dışında da yerleşimler görülmeye başlanmıştır.

Mezarlık alanları açısından ele alındığında Tarihi Yarımada'da sur içi bölgesinde yaklaşık 40.000 metrekare toplamda ise 1.029.000 metrekare mezarlık alanı saptanmıştır. Sur içinde kalan mezarlık alanları genellikle küçük ve çok sayıdadır, genellikle de cami haziresi ya da türbelerden oluşmaktadırlar. Sur hattının dış çeperi boyunca ve batısında büyük alanlara sahip mezarlık alanları bulunmaktadır. Mezarlık alanları toplamda 78 adet

yapı adasına yayılmıştılar ve sayı olarak İstanbul'un diğer ilçelerine göre oldukça fazla sayıdadır.

Tarihi Yarımada'da bulunan mezarlık alanlarının 662.000 metrekare ile %64'ü korunmuştur. 367.000 metrekare alan ile %36'ise mekânsal dönüşüme uğramıştır. Tarihi Yarımada'da mezarlık alanlarının korunmasında İstanbul'un diğer ilçelerinden farklı bir durum söz konusudur. İstanbul'un İlçelerinde mevcut tarihi mezarlık alanları 19. Yüzyıldan itibaren küçülmeye başlarken Tarihi Yarımada'da sur hattındaki mezarlık alanlarından bazıları büyümeye devam etmiştir. Bunun nedeni Tarihi Yarımada'nın batı kısmında halen büyümek için boş kent toprağının bulunuyor olmasıdır. Yarımada büyüdükçe sur hattındaki mezarlık alanları 20. Yüzyılın başlarına kadar büyümeye devam etmiştir. 20. Yüzyıldan sonra ise boş alan kalmaması sebebiyle mezarlık alanları tekrar küçülme eğilimine girmiştir.

Tarihi Yarımada'da yaşanan mezarlık alanları dönüşüm türlerine bakıldığı zaman en büyük işlevin ulaşıma ayrıldığı görülmektedir. 115.000 metrekare ile ulaşım ağı %33'lük bir orana sahiptir. Ardından 94.000 metrekare ile rekreasyon alanları %27'lik pay kaplamakta, 90.000 metrekare ile de barınma %26'lık bir oran kaplamaktadır. Bunların dışında diğer ilçelerden farklı olarak da ticaret alanlarına 35.000 metrekare ile %10'luk pay, eğitim birimlerine 13.000 metrekare ile %4'lük pay kalmıştır. Dönüşümün finansmanına bakıldığı zaman %40'ı 145.000 metrekare ile özel girişim sonucu oluşturulmuşken 222.000 metrekare ile %60'ı kamu eli ile yapılmıştır.

Tarihi Yarımada'da bulunan tarihi mezarlık alanlarına ait tüm veriler toplanacak ve özetlenecek olursa; Tarihi Yarımada'da çok sayıda ve küçük mezarlık alanlarının yanısıra büyük alanlara sahip mezarlık alanları da bulunmaktadır. Tarihi Yarımada'da diğer ilçelerin aksine 20. Yüzyıl'a kadar büyüme ardından küçülme gerçekleşmiştir. Bunun sebebi ise yarımadada halen kullanıma açık boş kent topraklarının bulunabilir olmasıdır. Tarihi mezarlık alanlarının ise toplamda yaklaşık 1/3'lük kısmı dönüşüme uğramıştır. Dönüşümün finansmanı ise nerdeyse yarı yarıya olmak üzere kamu aracılığı veya özel girişim ile yaşanmıştır. Dönüşüm türlerinde ise diğer ilçelerden farklı olarak en belirgin payı yaklaşık 1/3'lük oran ile ulaşım ağı kaplamaktadır. Ulaşım ağının en büyük belirgin payı kaplamasındaki sebep ise Beyoğlu İlçesi' ile Eyüp İlçesi arasındaki ulaşımı oldukça kuvvetlendiren Haliç Köprüsü'nün açılması olmuştur. Haliç Köprüsü'nün güney

devamındaki otoyollar tarihi mezarlık alanlarını büyük oranda tahrip etmiştir. Ulaşım ağından sonra barınma alanları ve rekreasyon alanları eşit öneme sahip olmuştur. Rekreasyon alanları genellikle tarihi surların dışında kamuya açık parklar şeklinde oluşmuştur. Geriye kalan az miktarda ise ticaret alanları ve eğitim yapıları için dönüşüm yaşanmıştır.

Üsküdar İlçesinde toplamda 430.000 metrekare tarihi mezarlık alanı saptanmıştır. Toplamda 18 adet yapı adasına yayılmış mezarlık alanı tespit edilmiştir. Bu mezarlık alanlarından %61 oranla 263.000 metrekaresi günümüzde korunmuş durumdadır. 167.000 metrekare ile %39'lık kısmı dönüşüme uğramıştır. Dönüşümün 97.000 metrekaresi %58'lik oran ile özel girişim aracılığıyla yaşanmıştır, 70.000 metrekare ve %42'lik oranla kamu aracılığıyla dönüşüm yaşanmıştır.

Üsküdar İlçesi tarihi mezarlık alanlarında yaşanan dönüşümün türlerine bakıldığı zaman ise 97.000 metrekarelik alan ve %58'lik oran ile açık ara en büyük dönüşüm barınma birimleri için yaşanmıştır. Ardından azımsanmayacak miktarda 38.000 metrekare ve %23'lük oran ile ulaşım ağı gelmektedir. Bunların dışında 13.000 metrekare eğitim birimleri %8, 12.000 metrekare eğitim birimleri %7 ve 7.000m2 idari birimler dönüşümün %4'ünü oluşturmaktadır.

Kadıköy İlçesi'nde toplam 30.000 metrekare tarihi mezarlık alanı saptanmıştır. Bu alanlardan 21.000 metrekaresi %70'lik oran ile günümüzde korunmuş niteliktedir. 9.000 metrekaresi ise mekânsal dönüşüm geçirmiştir ve %30'luk bir paya sahiptir. Kadıköy İlçesi tarihi mezarlık alanlarında yaşanan dönüşümün finansal kaynağına bakıldığı zaman çoğunun kamu eli ile yapıldığı görülmektedir. 8.000 metrekarelik alan %89'luk oran ile kamu aracılığı ile dönüşüme uğramıştır. 1000 metrekarelik alan %11 oran ile özel girişim sonucu dönüşmüştür. Kadıköy İlçesi'nde yaşanan dönüşüm türlerine bakıldığı zaman ağırlıklı olarak en büyük payı eğitimin, ardından belirgin miktarda sağlığın ve diğer çoğu ilçenin aksine en az payı barınmanın aldığı görülmektedir. 4500 metrekare mezarlık alanı eğitim yapılarına dönüşerek dönüşümde %50'lik pay kaplamaktadır. Ardından sağlık birimleri için 3500 metrekare alanı dönüşüme uğramış ve %39'luk pay kaplamıştır. Barınma alanları ise dönüşümde 1000 metrekare alana sahip ve %11'lik bir oran kaplamaktadır.

İlçelerden elde edilen tarihi mezarlık alanları ve dönüşüm verileri toplandığında tüm İstanbul'da 2.314.000 metrekare gibi ciddi miktarda mezarlık alanı saptanmıştır. Bu mezarlık alanlarından 1.522.000 metrekaresi günümüzde korunmayı başarmıştır ve %64'lük bir kısmına denk gelmektedir. Dönüşen tarihi mezarlık alanları ise 792.000 metrekare olarak saptanmıştır ve %36'lık ciddi bir dilime sahiptir. Ne yazık ki bu rakamlardan kültürel mirasımızın önemli bir parçası olan tarihi mezarlık alanlarının ciddi bir tahribata uğradığı açık şekilde görülmektedir.

İstanbul tarihi mezarlık alanlarında yaşanan mekânsal dönüşümün finansmanına bakıldığı zaman kamu eli ile yapılmış dönüşümler 444.000 metrekare alan kaplamaktadır ve %56'lık bir orana denk gelmektedir. Özel girişim ile üretilmiş mekânsal dönüşümler ise 349.000 metrekare alan kaplamaktadır ve %44'lük bir orana denk gelmiştir. Mezarlık alanlarında yaşanan dönüşümün finansmanı kamusal girişim ve özel girişim arasında birbirine yakın derecede paylaşılmıştır kamusal girişim bir adım öne geçmektedir.

Dönüşümün nedenini anlayabilmek için en önemli noktalardan biri de dönüşümün türünün saptanmasıdır. Elde edilen tüm veriler birleştirildiğinde İstanbul tarihi mezarlık alanlarında yaşanan mekânsal dönüşümde en büyük payı 295.000 metrekare alan ve %39'luk oranla barınma ihtiyacının kapladığı saplanılmıştır.

Barınmanın ardından yaşanan en büyük mekânsal dönüşümün sebebi ise ulaşım ağının geliştirilmesi olmuştur. Dönüşen mezarlık alanlarından 182.000 metrekare alan ve %24 oran ile ulaşım ağı ortaya çıkmıştır. Dönüşümün üçüncü önemli faktörü rekreasyon alanları olmuştur. Tarihi mezarlık alanlarının mekânsal dönüşümünden 128.000 metrekare rekreasyon alanı çıkmıştır ve dönüşen mezarlıklar arasında %17'lik bir orana sahiptir.

Barınma, ulaşım, rekreasyon alanları ardından dönüşümün bir başka önemli faktörü sosyokültürel faaliyetlerin icra edileceği mekanlar olmuştur. Tarihi mezarlık alanlarının dönüşümünden sosyokültürel alanlar için 90.000 metrekarelik alan ortaya çıkmıştır ve dönüşen tüm mezarlıklar arasında %12'lik bir orana sahiptir.

Tüm bu dönüşüm faktörlerinden sonra ikincil faktörler gelmektedir ve az alan kaplamaktadırlar. Bunlar eğitim, sağlık ve idari disiplinler olmuştur. Ticari faaliyetler için 35.000 metrekarelik alan ile %4'lük bir oran, eğitim yapıları için 22.000 metrekarelik alan ile %3'lük bir oran, sağlık yapıları için 21.000 metrekarelik alan ile yine yaklaşık

olarak %3'lük bir oran ve idari faaliyetler için 12.000 metrekare ile %2'lik bir oran dönüşümden payını almıştır.

Nitekim bu sonuçlar diğer kentsel mekan kullanım yöntemleri ile karşılaştırıldığında; yangın alanlarındaki dönüşümde birincil amaç ulaşım ve barınma mekanları olarak ortaya çıkmakta, geniş ahşap konakların arsalarında yaşanan dönüşümlerde birincil amaç barınma ikincil amaç ulaşım dokusu geliştirilmesi olarak ortaya çıkmakta, kıyı dolgu alanlarının kullanımında ise birincil amaç rekreasyon alanları kullanımı ve ikincil amaç ulaşım ağını geliştirmek olarak çıkmaktadır ve bu sonuçlar tarihi mezarlık alanlarının dönüşümü ile paralellik göstermektedir.

Tarihi mezarlık alanlarının dönüşüm türleri genellikle ulaşım ve barınma amacına hizmet ederken bir yandan sonuçlar ilçeden ilçeye farklılık göstermektedir. Beyoğlu İlçesi'nde dönüşümün en büyük sebebi sosyokültürel mekanların açılması olmuştur. Tarihi Yarımada da en büyük etken ulaşım ağının kuvvetlendirilmesi olmuştur. Kadıköy'de en büyük etken eğitim ve sağlık kamu yapıları içi alan açılması olmuştur. Beşiktaş, Şişli ve Üsküdar İlçelerinde ise en önemli dönüşüm faktörü barınma olmuştur. Tarihi Yarımada ve Beşiktaş İlçelerinde birincil faktörlerin ardından rekreasyon alanlarının yaratılması ikincil bir etkili sebep olmuştur. Üsküdar İlçesinde birincil barınma faktörünün ardından Tarihi Yarımada ile benzer şekilde ulaşım faktörü ağırlıklı bir etkiye sahiptir. Tüm ilçelerin ortak özelliklerindeki en büyük iki faktör ise barınma ve ulaşım faktörü olmuştur.

Tarihi mezarlık alanlarının dönüşüm finansmanına bakıldığı zaman İstanbul'da yaşanan dönüşümde kamu aracılığı ile yapılan dönüşümün özel girişim ile yapılan dönüşümden bir adım önde olduğu görülmektedir. Beyoğlu ve Kadıköy ilçelerinde tarihi mezarlık alanları dönüşümü kamusal ağırlıkta iken Şişli İlçesinde dönüşüm özel ağırlıklı olmuştur. Beşiktaş ve Tarihi Yarımada'da kamusal dönüşüm özel dönüşümden hafif miktarda fazla iken Üsküdar'da ise özel girişim kamusal dönüşümün bir miktar önüne geçmektedir. Toplama vurulduğunda ise bahsedildiği üzere kamusal dönüşüm özel dönüşümden bir adım önde olmuştur.

Dönüşen tarihi mezarlık alanlarının kentsel konumlarına bakıldığı zaman genellikle kentin büyüme doğrultuları üzerinde veya kentin çeşitli odak noktaları arasında kaldığı görülmektedir. Önceki yüzyıllarda kentin dışında âtıl alan niteliğinde olan

mezarlık alanları kentin büyümesiyle kentin sınırlarına fiili olarak dahil olmaya başlamış hatta kentin iç kesimlerinde kalmaya başlamıştır. Çevresi sarılan mezarlık alanlarında genellikle çeperlerinde yapılaşmalar oluşmaya başlamış ve önce yollar ile parçalanmaya, ardından yollar ile oluşan parçaları yok olmaya ve en sonunda mevcut mezarlık alanı tamamen yok olmaya yüz tutmuştur. 20. Yüzyılda artan nüfus ve ihtiyaç duyulan kentsel modernizasyon hareketleri sonucundaki yeni mekân arayışları boş kent topraklarına göz dikmiştir ve sırası geldiğinde de tarihi mezarlık alanları bu dönüşümün kaçınılmaz bir parçası olmuştur. Sonucunda 19 ve 20. Yüzyılda İstanbul'da yaşanan kentsel gelişmeler kültürel mirasımızın önemli bir parçası olan tarihi mezarlık alanları yüzyılın getirdiği zorunluluklar ve eylemler sonucunda belirgin bir ölçüde yok etmiştir.

İLÇE	**DÖNÜŞÜM** (%)		**FİNANSMAN** (%)		**TÜR** (%)							
	Kor.	**Dön.**	**Kamu**	**Özel**	**Bar.**	**Ulş.**	**So.**	**Re.**	**Tic.**	**İdr.**	**Eğt.**	**Sağ.**
Tarihi Yarımada	64	36	60	40	26	33	-	27	10	-	4	-
Beyoğlu	45	55	71	29	29	13	51	5	-	2	-	-
Beşiktaş	42	58	59	41	41	11	-	48	-	-	-	-
Şişli	89	11	85	15	85	5	-	10	-	-	-	-
Üsküdar	61	39	42	58	58	23	-	-	-	4	8	7
Kadıköy	70	30	89	11	11	-	-	-	-	-	50	39
İstanbul	66	34	56	44	38	23	11	16	4	2	3	3

Çizelge 5. 1. Tarihi İstanbul Mezarlık Alanlarının Mekânsal Dönüşüm Oranları

KAYNAKÇA

Aristoteles (2013). Politika. İstanbul: Ark Kitapları

Bıçkı, D. (2006). Harvey ve Castells'de Kent Sorunsalı: Politik Ekonomi Vizyonu ve Sınırlılıkları. Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl: 7 Sayı: 11

Canıtez, T. (2010). Trakya Bölgesi Ortak Tarihsel, Kültürel Gelişim Süreci ve Türkiye Trakya'sı Koruma Yaklaşımları Üzerine Bir Araştırma. Trakya Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne

Cansever, T. (1992). Şehir ve Mimari Üzerine Düşünceler. İstanbul: Ağaç

Castells, M. (1996). Cities and Social Theory. New Jersey: Blackwell

Castells, M. (1972). The Urban Question. Madrid: François Maspero

Cerasi, M. (2014). Divan Yolu. İstanbul: Kitap

Cerasi, M. (2001). Osmanlı Kenti. İstanbul: Yapı Kredi

Cezar, M. (2002). Osmanlı Başkenti İstanbul. İstanbul: Nadir Kitap

Çelik, Z. (2010). 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür

Döker, F. M. (2006). İstanbul İli Marmara Deniz Kıyı Dolgu Alanlarının Tespiti ve Bu Alanlarda Arazi Kullanımı. İstanbul Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Durkheim, E. (1893) Social Division of Labor in Society. Liverpool: Routledge

Ergin, O. N. (1934). Şehri Rehberi 1934. İstanbul: İstanbul Belediyesi Yayınları

Ergin, O. N. (2017). Mecelle-i Umuru Belediye. İstanbul: Kültür A.Ş.

Gönay, R. (2014) İstanbul'un Kaybolan Ahşap Konakları. İstanbul: Yem

Göney, S. (2019). Şehir Coğrafyası II. İstanbul: Beta

Güler, M. (2004) Türkiye'de Toplumcu Belediyecilik Anlayışının Evrimi. Trakya Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne

Gültekin, M. C. Çocuk, S. & Aksöz, K. (2016). Rant Teorileri ve Toprak Kavramı Üzerine Bir İnceleme. IUJEAS, Vol. 1

Hamamcıoğlu, C. C. & Yörüten, G. (2018) 19. Yüzyılda Düzenlenen İstanbul Tarihi Yarımada'daki Ayvansaray ve Samatya Yangın Alanlarında Günümüzdeki Kentsel Dokuların İncelenmesi ve Karşılaştırılması. Dergi Park: Kent Akademisi, cilt.11, sa.1, ss.11-28

Horrocks, J.W. (2018). A Short History of Mercantilism. Liverpool: Routledge

Hoyt, H. (1939). The Urban Real Estate Cycle, Performances and Prospects. Chicago: University of Chicago

İnalcık, H. (2017). Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi. İstanbul: İş Bankası Kültür

Keleş, R. (2021). Kent Bilim Terimleri Sözlüğü. İstanbul: İmge

Keleş, R. & Geray, C. (1999). Kentsel Toprak Rantının Kamuya Kazandırılması. Ankara: Türkiye Kent Kooperatifleri Merkez Birliği

Keleş, R. (2021). Kentleşme Politikası. İstanbul: İmge

Kıray, M. (2007). Kentleşme Yazıları. İstanbul: Bağlam

Koçu, R. E. (2016). İstanbul Tulumbacıları. İstanbul: Dk

Kuban, D. (1996) İstanbul Bir Kent Tarihi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür

Kuyucaklızade, M. A. (1901). Kuyucaklızade Mehmet Atıf Bey, Arazi Kanunname-i Hümayunu Şerhi. İstanbul: Mahmud Bey

Lefevbre, H. (1970). The Urban Revolution. Minnesota: University of Minnesota Press

Lefevbre, H. (1992). The Production of Space. New Jersey: Blackwell

Lefevbre, H. (1996). Writing on Cities. New Jersey: Blackwell

Marx, K. (2016). Das Kapital. İstanbul: Gece

Marx, K. & Engels, F. (1848). The Communist Manifesto. Moscow: Progress

Meek, R. L. (1962). Economics of Physiocracy. Liverpool: Routledge

Özgüven, H. B. (2001). A Market Place in the Ottoman Empire: Avrat Pazarı and It's Surroundings. Kadın/Woman. Eastern Mediterrean University, Lefkoşa

Özgüven, H.B. (2017) Bitişik Nizam Komşuluk ve Afet: İstanbul'da Yangın Yerleri Sorunu, X. Uluslararası Sinan Sempozyumu, Trakya Üniversitesi, Edirne

Özgüven, H.B. (2019) Otuzlu Yılların İstanbul'unda Apartman İnşaatı ve İpotek Kredileri, XI. Uluslararası Sinan Sempozyumu, Trakya Üniversitesi, Edirne

Özgüven, H. B. (1932) TC. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi 1932 Mezarlık Kayıtları, Kişisel Arşiv

Park, R. E. (2012). The City. Chicago: University of Chicago

Pinon, P. (1998). The Parceled City: Istanbul in the XIXth Century. Rethinking XIXth Century City. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology

Pirenne, H. (2014). Economic and Social History of Medieval Europe. Mansfield: Martino

Platon (2013). Devlet. İstanbul: Ataç

Ricardo, D. (2021). The Principles of Political Economy and Taxation, İstanbul: Gece

Serter, G. (2013). Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram. Planlama 23(2):67-76

Simon, S. (1965). Social Organization, Oxford. Oxford University Press

Smith, A. (1977). Wealth of Nations. Chicago: University of Chicago

Spencer, H. (1851). Social Organization. Harvard: Harvard University

Tatlıdil, E. (1992). Kent Sosyolojisi: Kuram ve Kavramlar. DergiPark Cilt- Sayı: 3

Tekeli, İ. (1973). Kent Toprakları Sorunu. İstanbul: Mimarlar Odası

Thuenin, V. (1966). Isolated State. Oxford: Pergamon

Tonnies, F. (1988). Community and Society. Liverpool: Routledge

Turut, H. & Özgür, H. M. (2018). Klasik Kent Kuramlarından Eleştirel Kent Kuramlarına Geçiş Bağlamında Kentleri Yeniden Okumak. Ege Coğrafya Dergisi, Vol:27, 1-19

Weber, M. (2019). Economy and Society, Harvard: Harvard University

03/04/1930 Tarihli 1580 Kanun Numaralı Belediye Kanunu İncelemesi: http://www.mku.edu.tr/files/200-a5f3980a-2402-4a4a-96b8-7ced2a07631e.pdf

ÖZGEÇMİŞ

1989 yılında Antalya'da doğdu. Liseyi Antalya Fen Lisesinde okudu. Üniversiteyi Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde okudu. Bir sene mimarlık ofislerinde stadyum ve hastane projelerinde iş tecrübesi edinmesinin ardından Trakya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde restorasyon kürsüsünde asistan olarak göreve ve yüksek lisansa başladı. 2018 yazında Trakya Üniversitesi Sarayiçi Yerleşkesi Namazgalı Çeşme'nin restorasyon projesinde yürütücü olarak görev aldı.

Yüksek Lisansını ''Mülkiyet İlişkileri Kapsamında Edirne'de Kentsel Dönüşüm'' üzerine yaptı. Uluslararası Sempozyumlarda 6 adet bildirisi ve 2 adet poster sunumu bulunmaktadır. Mimarlık bölümünde Rölöve ve Restorasyon Projesi, Tarihi Çevre ve Koruma, Mimari Proje derslerine asistanlık yapmaktadır.